

1943. Kars'ın akmak Köyü (Blangodarnoye). Sara akçayöz'n annesi Anna Akçayöz. Kızkardeşi Maşa Baholdin'in cenaze töreninde.

1943. Kars'ın Yalınçayır Köyü (Olşanka - Zührap). Bu fotoğraf 1943 yılında Kars'ta çekildi. Malakan göçü sırasında Rusya'ya götürüldü. Kars'ta yaşayan Ruhani Hıristiyanların liderlerinden Prigun Nikalay Samarin Malakan akrabaları ile beraber.

Annem Sara ve Malakanlar

Vedat Akçayöz

*Bu eser; Kars'ı hiç unutmayan, Garanti Bankası
Genel M¼d¼r Yardımcısı, Kars Vakfı Kurucu Üyesi
değerli bürokrat Ali BÜYÜKKAYALI'ya ithaf edilmiştir.*

ANNEM SARA VE MALAKANLAR

VEDAT AKÇAYÖZ

*Bu kitap Serhat Kalkınma Ajansı'nın desteklediği
"TRA2/13/KUBES/00014 Referans numaralı Kars'ın Kültür
Turizmi Malakanlar ve Duhoborlar ile Canlanıyor" projesi
kapsamında hazırlanmıştır. İçerik ile ilgili tek sorumluluk
Kars Kültür ve Sanat Derneği'ne aittir ve Serhat Kalkınma
Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.*

Editör

*Araştırmacı yazar Ludmila DENISENKO
Andrei CONOVALOFF*

Koordinatör

Vedat AKÇAYÖZ

Yayın Sorumlusu

Vedat ATEŞ

Redaksiyon

Araştırmacı Kemal ALİN

Kapak Tasarımı

Ali DOĞAN

Grafik Tasarım

Meltem ULUSOY

ISBN

978-605-88455-3-4

Baskı

@2015

Teşekkürler

Bu eserin oluşmasında bana yardımcı olan;

*çalışmalarımnda bana destek olanhayat arkadaşım Gül AKÇAYÖZ'e,
Kars E. Valisi Sayın Eyüp TEPE'ye,
Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri Sayın Hüsnü KAPU'ya,
Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreter Vekili Sayın Mehmet ÖZDOĞAN'a ve değerli personellerine,
Serhat Kalkınma Ajansı Eski Genel Sekreter'i Doç. Dr. Hüseyin TUTAR'a,
Proje İzleme Uzmanı Mehmet SU'ya,
Maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen Kars Ticaret Odası Başkanı Sayın Fahri ÖTEGEN'e
Young Presidents' Organization (YPO) Yetkililerine ve Tahir Cengiz YATAĞAN'a
KAI Vakfı Kurucu Üyesi ve Başkanı, Aytemiz Şirketler Grubu Bşk. İsmail AYTEMİZ'e,
KAI Vakfı Yön. Kur. Üyesi ve İş Adamları Konseyi Bşk. Sayın Yılmaz ULUBEY'e
KAI Vakfı Yön. Kur. Üyesi ve İş Adamları Konseyi Bşk. Yrd. Sayın Mehmet Ali KARADAĞLI'ya,
Kars Müze Müdürü Necmettin ALP'e,
Belli Eğitim Kültür Tarih ve Arkeoloji Arş. Merkezi Müdürü Prof. Dr. Oktay BELLİ'ye,
Muraterdi AKTAŞ'a
Abdurrahman ALINAK'a
Kars Tarih ve Kültür Der. Bşk. Sezayi YAZICI'ya,
Araştırmacı ve Fotoğraf sanatçısı Yıldırım ÖZTÜRKKAN'a,
Prof. Dr. Hacali NECEFOĞLU'na,
Almanya'dan Dr. Georg KOBRO'ya
Amerika'dan Andrei CONOVALOFF'a,
Yazar Yalçın YELENCE'ye,
Amerika'dan Florance LYMBURNER'a, (Redmond),
Kanada'dan Verna POSTNIKOFF'a,
Kanada'dan Koozma J. TARASOFF'a,
Kanada'dan Ken HARSHENİN'ge, (Trustee),
Kanada'dan The Rev. Dr. Stanford LUCYK'ye, (Ontario),
Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi Şube Müdürü Nazim MUSTAFA'ya,
İTÜ Mimarlık Fakültesi'sinden Dr. Aras NEFÇİ'ye,
Mimarlar Odası E. Genel Başkanı Merhum Oktay EKİNCİ'ye,
Değerli dostlarım Abdulkadir PLATİN, Mehmet Ali EKER'e ve
İsmi belirtmediğim emeği geçen herkese teşekkür ederim.*

Vedat AKÇAYÖZ

Kars Kültür Sanat Derneği Başkanı

vedat@akcayoz.net

İçindekiler

<i>Önsöz - Ludmila Denisenko</i>	9
<i>Önsöz - Koozma J. Tarasoff</i>	11
<i>Sunuş, Önsöz - Andrei Conovaloff</i>	12-13
<i>Sunuş - Doç. Dr. Hüsnü Kapu, Mehmet Özdoğan</i>	14
<i>Komşularını Sevdiler, Silahlarını Yaktılar... İsmail Aytemiz</i>	15
<i>1.Bölüm: Sürgünlerden Doğan, Barış Kültürünün Onurlu İnsanları Malakanlar ve Duhoborlar</i>	25-33
<i>2.Bölüm: Ruhani Hıristiyanların (Malakan ve Duhobor) Tarihine Kısa Bir Bakış</i>	35-41
<i>3.Bölüm: Savaşmamak İçin Silahlarını Yakan Bir Halk: Duhoborlar</i>	43-55
<i>4.Bölüm: Çocukluk Anılarım</i>	57-64
<i>5.Bölüm: Güney Azerbaycanlı (Hüseyinov) Hüseyinoğulları'nın Türkiye'ye Göçü</i>	65-147
<i>6.Bölüm: Scheetinin'in Mektubu 1961 Malakan Göçünün Sebepleri</i>	149-172
<i>7.Bölüm: Annem Sara ile Malakan Akrabalarımızı Ziyarete Gidiyoruz</i>	173-249
<i>8.Bölüm: Karayolu ile Kars'tan Rusya'ya İkinci Gezi: 2013</i>	250-280
<i>9.Bölüm: Amerika'da Yaşayan Dimitri Bruhin'in Kars'taki Anıları</i>	281-287
<i>10.Bölüm: Alper ve Esin B. Özkan Akçayöz'ün Raporları: Tarihçi Andrei Conovaloff ile Ruhani Hıristiyanlar (Malakanlar, Duhoborlar, Dukhizhiznikiler, Maksimistler,Prıgunlar, Subbotnikiler vs.) Hakkında Şöyleşi</i>	289-316
<i>11.Bölüm: "Ağlama Ana Ağlama Benim Çok Param Var İşte Orada Kumbarada..."</i>	317-319

Önsöz

Ludmila DENISENKO

Ortakapı Mahallesi'nden eski bir Karslı

Vedat Akçayöz, bu elinizdeki kitabına bir önsöz yazmamı istediğinde çok karmaşık duygulara ve çelişkili düşüncelere kapıldığımı itiraf etmeliyim. Böyle bir metni kaleme almaya elim bir türlü varmadı. Vedat Akçayöz gibi saygı duyduğum, takdir ettiğim bir kişi için yüksündüğümde değil de, Kars'ta hakim olduğumu bildiğim bir zihniyetten dolayı ona zararlı olabileceğimden korktum. Ancak sonunda bu kitabın önce Kars sonra da Türkiye kültürü açısından önemini gözeterek aşağıdaki satırları okuyucunun değerlendirmesine sunmaya karar verdim.

Önce Vedat Akçayöz'ü nasıl algıladığımı anlatmalıyım. Vedat Akçayöz bana göre Kars'ın toprağı, Kars'ın hamuru ne ise, o özden yoğrulmuş bir kişidir. Kars'ı Kars yapan ne varsa onun şahsında beden bulmuş gibidir: Bir ortak dostun yönlendirmesiyle tesadüfen denecek bir biçimde tanışmış olsak da, bende hemen o eski yılları, o zamanların Karslısını anımsatan, hemen sahiplenen, hemen yardıma koşan, hemen çözüm üreten, babacan, verici, sınımsız bir insan izlenimi uyandırmıştı. Bu görüşüm onunla her konuşmamda güçlenmeyi sürdürüyor. Aydınlik gülümsemesinin, girgin tavırlarının hiç sönmemesini, değerinin bilinmesini dilerim.

Vedat Akçayöz benim Kars'la kalmış tek irtibatımdır diyebilirim. Onunla sohbetlerimizde, yazışmalarımızda artık var olmayan bir Kars

canlanır, hayat bulur ve içimdeki sıla, içimdeki özlem yatıştır, teselli bulurum.

Gelelim bu kitabın Kars için önemine. Çünkü bu kitap Kars'la yoğrulmuş bir gerçek alışım olan Vedat Akçayöz'ün tüm içtenliği, tüm heyecanı, tüm merakıyla arayıp bulduğu gerçekleri, doğruları yazıyor. Bu kitap hiçbir taraftan yana değil sadece o toprağı öyle güzel, öyle bereketli, öyle duyarlı kılan insanlardan yana yazıldı. O insanların güzelliğı o toprağı aşı oldu, maya oldu: Vedat Akçayöz bu tohumların, köprülerin altından akan sularla, zamanla yıkanmış, götürülmüş olduğunu sansak da yok olmadığını rüzgârın savurduğu başka yerlerde başak verdiğini kanıtladı. Bu ölümsüzlük duygusu Kars açısından ne kadar da umut verici!

Bu kitabın Türkiye kültürü açısından önemi ise, artık kırsal kesimlerde unutulmaya başlanan bir geleneğı anımsatmasıdır. Bu kitap 1960'lı yıllarda köylerde ekim, sürüm, hasat sırasında nasıl canlı bir kültürel yaşamın olduğunu belgeliyor ve artık söylenmeyen nice türkü, mani, şarkı sözünü gün ışığına çıkarıyor. Bugün hâlâ bu Türkçe kültürün oraya göç etmeler de Kars'ta yaşadıklarının etkisinden asla kurtulamayan Malakanlar tarafından Kafkasya topraklarında sevgiyle, bağlılıkla, dostlukla, sonsuz bir sıla hasretiyle gözyaşları, kalp burukluğu içinde yaşatıldığının kanıtıdır bu kitap.

Önsöz

Koozma J. TARASOFF

Kanada, 12 Şubat 2015

Araştırmacı Yazar

Vedat Akçayöz amaç ve eylem insanıdır. Türkiye'nin Kars Bölgesi'ndeki Rusyalı Ruhani Hristiyanlar üzerine ilgisi ve araştırmaları Rusya'ya, Gürcistan Cumhuriyeti'ne, Azerbaycan'a, Kanada'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar uzanmaktadır. Okuyarak, yazışarak, ilk elden ziyaretlerde bulunarak, görsel arkeolojik çalışmalar yaparak, fotoğraflar ve filmler çekerek, yıllar içinde belgeseller, Eski ve Yeni Fotoğraflarıyla Kars ve Kars Gravürleri görsel kitapları ve nihayetinde bu kitabı ortaya hayat buldu.

Henüz, Vedat ile tanışmadım ne de kitabını okuyabildim. Lakin 1895 yılında Kars'ın da içinde olduğu Kafkaslardaki "Dukhoborların Silahların Yakımı" bölgeleri gibi bu insanlara ve yerlere olan azimli çalışmalarından ve tutkusundan ilham aldım. Vedat, evrensel kültürü kucaklayan ve buradaki gerçek ile geleceği korumaya da dahil olmak üzere yaşamın güzelliğini arayan biridir.

Eğer geçmişteki çalışmaları kültürel ve sanatsal çabalarının bir göstergesiye, şuna emimim ki Vedat Akçayöz'ün bu yeni çalışması toplumun tasarımına ve renkli kumaşına değerli bir katkı sağlayacaktır. Ruh Güreşçileri – Duhoborlar geleneğimin güzel noktalarını keşfeden ve kucaklayan Vedat'ın ruhunu bir insan olarak saygıyla kucaklıyorum.

Duhoborların zulümlerle dolu tarihinden keşfedebileceğiniz üzere, 1895'teki silahların yakılması ve uluslararası Rus filozof ve yazar Lev N. Tolstoy ile olan yakın bağları, bu insanların neredeyse genetik niteliklerine işleyen, askerlik ruhuna ve savaşa zıt bir tavırları mevcuttur. Bugün Duhoborların mesajı zaman uygundur: "Askeri Ruhun Kölesi Olmaya Son Verin! Savaşları Durdurun!"

Bu edebi, görsel ve gerçekleri bulma maceranda en iyi dileklerimi sana sunuyorum, Vedat.

Koozma J. Tarasoff, (Ottava, Ontario, Kanada) antropolojist, yazar, fotoğrafçı ve barış aktivistidir. Kendisinin en son bilgin çalışması "Ruh Güreşçileri: Duhobor Öncülerinin Yaşam Stratejileri."dir. Koozma, Ruhani Güreşçilerin internet sitesini ve bloğunu (www.spirit-wrestlers.com), Andrei Conovaloff (Arizona, ABD) site yöneticiliğinde yayınlamaktadır.

Sunuş, Önsöz

Andrei CONOVALOFF

Amerika, 17 Şubat 2015

Bu kitap Rusyalı Ruhani Hıristiyanların en güncel tarihini inceliyor. Yazar Vedat Akçayöz mitlerden, dedikodulardan, yanlış bilgilendirmelerden, yanlış isimlendirmelerden ve geçen yüzyıldaki basım yanlışlarından olabildiğince kaçınmaya çalıştı.

Türkiye'den haberler yayınladığım Türkiye vatandaşı olan ve 1960'larda Kars'tan memleketleri Rusya'ya dönen Ruhani Hıristiyanlar üzerine kendisinin fotoğraf sergisinin ardından Vedat Akçayöz ile ilk olarak Ekim 2008'de e-posta aracılığıyla tanıştım (1,2). Bir hafta sonra kendisinin kurduğu "Dünya Malakanları Dostluk Derneği" ve "Kars'ın Solan Rengi: Malakanlar" adlı ödül kazanan belgeseli hakkında bana bilgi verdi (3).

Kars'ta Ruhani Hıristiyanlar arasında büyüyen Karslı diğer kişiler ile de irtibattayım ve internet sayfamın Türkiye hakkındaki bölümüne ("Spiritual Christians Around the World": Dünya Genelindeki Ruhani Hıristiyanlar) olan katkılarını da yayınlıyorum (4). Vedat bağımsız ve diğerlerinden farklıydı. Aile geçmişinin ötesinde ve Türkçe okuduklarıyla kısıtlı bilgiye sahipti. Fakat geçmiş tarihi hakkında çok istekli ve tutkuluydu. Kars'taki Ruhani Hıristiyanların tarihi kalıntılarının, özellikle tahrip edilmiş mezarlarının, korunması gerektiğini 15 yıldır savunmaktaydı (5).

Kanada'daki Dukhoborlar Koozma J. Tarasoff ve Jonathan Kalmakoff; Yazar, Tarihçi,

Türkiye vatandaşı olan Malakan torunu Ludmila Denisenko; ve Ermeni-Dukhizhiznik şecereci ve İsrail'de tarihçi olan Joyce Keosababian-Bivin. Dukhoborlar kendisine içinde birçok fotoğraf ve haritanın olduğu kitaplar ve internet sayfaları gönderdiler. Birkaç dili çok iyi bilen Denisenko, Kars'taki Ruslar hakkında kitap yazmış ve bu kitaba da önsöz ile katkıda bulunmuştur.

Bivin, Vedat Akçayöz'ün de teyit ettiği, Kars'ın 16 km güneyindeki, atalarının köyü olan Merkez Karakale'yi bulmaya çalışıyordu. Bu köy aynı zamanda Kim Kardashian'ın da atalarının köyüdür. Umuyorum Vedat Akçayöz bu kitabında K. Kardashian'ın medyada oluşturduğu Ruhani Hıristiyanlar hakkındaki karışıklığa da bir açıklık getirir.

Bizim en temel sorunlarımız hâlâ dil ve 1900'dan itibaren çok miktardaki basılı yanlış bilgi. Vedat İngilizce ve Rusça'dan Türkçe'ye güvenilir çeviri yapacak tercümanlara sahip değildi. Geçen yüzyıldaki Türkçe yayınlarda maalesef Kars'taki tüm Rusyalı Ruhani Hıristiyan gruplar yanlış olan tek bir adla isimlendirilmiştir: Malakan. Bunun yerine Ruhani Hıristiyanlar daha doğru bir isimlendirmedir. Cazip, kısa, telafuzu kolay, birçok karmaşık konudan basitleştirilmiş bir kelime gerçeklerin çoğunu saklıyor. Tasvir ve resimlerdeki endişe verici durum da, Vedat'ın Rusça olan bazı metinleri alıp, herhangi bir dipnot belirtmeden eklemiş olmasıydı.

Ruhani Hıristiyanların çeşitliliğini anlamak için Protestanlığın Avrupa'dan Rusya'ya nasıl yayıldığını ve büyüyen İmparatorluğun birçok bölgesindeki farklı milletler tarafından nasıl uyarlandığını bilmek gerekir. Bu tarih eski Sovyetler Birliği'ndeki bilim adamları tarafından sürekli incelenmektedir.

En büyük ilerlememiz Nisan 2014'te oğlu Alper Akçayöz ve eşinin Los Angeles'a geldiği zaman gerçekleşti. Alper mükemmel İngilizce ko-

nuşuyordu ve kamerasıyla çekimler yaptı. Yerel Dukhizhiznik bölgelerinde gezip, Kars'tan göç eden 2 cemaatin (Melikköy, Karakale) törenlerini ziyaret ettik ve anlık tercüme ile 4 saatlik anlatımlarımı videoya kaydetti (7). Kitapta bu bilgilerin çoğunluğu bulunuyor ve bir film hazırlığı da devam etmekte.

Vedat'ın belgeselini Türkçe, Rusça ve İngilizce olarak 3 dilde yayınlamasından da ayrıca büyük memnuniyet duyduk.

Andrei J. Conovaloff (Sun City, Arizona, ABD) Rusyalı Ruhani Hıristiyanlar üzerine amatör tarihçi olmak birlikte yayınlanmış makalelerin sıklıkla düzeltmelerini yaptığı Ruslarla ilgili 7 farklı web sitesinin sahipliğini ve site yöneticiliğini icra etmektedir. Ailesi ve ataları Kars'ta bulunan Pryguny, Dukhizhizniki ve Malakanlardan oluşmaktadır.

1. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_Oct_4.html
2. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_photo_exhibit/
3. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_Molokan_film_award.html
4. <http://molokane.org/places/Turkey/>
5. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2006_Cemetery.html
6. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2009_Welcome.html#Many
7. <http://spirit-wrestlers.blogspot.com/2013/09/kars-doukhobor-history-granted.html>

Sunuş

Doç Dr. Hüsnü KAPU

Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreter

Mehmet ÖZDOĞAN

Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreter Vekili

Kars ilimiz, zengin tarihi geçmişi ve kültürüyle ülkemizin önde gelen illeri arasındadır. Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapan Kars, yakın tarihimizde "93 Harbi" olarak bilinen 1878 sonrasında Malakanlar ve Duhoborların da yurdu olmuştur. İldeki tarım, peynircilik ve hayvancılık faaliyetlerine öncülük eden Malakanlar, Kars'ın sahip olduğu çok kültürlü zenginliğine de katkılar yapmıştır.

Malakanların savaş karşıtı tutumları ile Duhoborların insan öldürmemek için silahlarını yakmaları Kars tarihinde unutulmaz izler bırakmıştır. Malakanlar ve Duhoborlar'ın varlığı, ülkemizin geçmişte de çeşitli kültürlerin bir

arada ve barış içerisinde yaşadığı bir anlayışa sahip olduğunu göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

Söz konusu projenin kültürel boyutunun yanında turistik içeriği de önem arz etmekte olup, Malakan ve Duhoborlara ait somut ve somut olmayan kültürel değerlerin korunup yaşatılması ve Kars turizmine kazandırılması, yalnızca yurtiçinde değil uluslararası anlamda da bir talebe ve turizm hareketine önyak olacaktır. Bu vesileyle projenin mimarı ve yürütücüsü Sayın Vedat AKÇAYÖZ'ü tebrik eder, proje kapsamında hedeflenen katkıların Kars'a sağlanmasını temenni ederim.

Komşularını Sevdiler, Silahlarını Yaktılar...

Ismail AYTEMİZ

Karslı İşadımı

Rus Çarı'nın 1839'da Kafkasya'nın çeşitli yerlerine sürgün ettiği Malakanlar ve Duhoborlar sürüldükleri yörelerde, silahlarını yakmakla, komşularını sevmekle, barışçılıklarıyla ünlenen bir halk topluluğudur. Karslılar olarak, yüz yılı aşkın bir süre Malakanlarla birlikte yaşadık. Malakanlarla yaşam ortaklığımızdan, hafızalarımızda, sevgi, dostluk, barış duygularıyla örülen anılar kaldı ve hâlâ da yaşamaya devam ediyor.

Elinizdeki kitap, Sayın Vedat Akçayöz'ün kaleminden, annesi Sara'nın üzerinden Malakanların Kars'ın yerli halkı ile olan yaşamlarını, 1961 ve sonrasında göç ettikleri Rusya, Amerika gibi ülkelerde Türkçe anlattıkları öyküleri de içermektedir. Bu kitap, hepimizin yüreğinde ve aklında yer etmiştir. Mutluluk, hasret, acı ve hüznlerle dopdolu.

Ama bu kitap aynı zamanda, yüzlerce insan ile yüz yüze görüşülerek yok olmaya yüz tutmuş güncel hayatta, kulaktan kulağı aktarılan bilgilerin yıllarca görsel ve yazınsal belgeler toplanarak hazırlanan bir anılar kitaptır.

Bu kitap, her türlü övgüyü ve desteği hak etmiştir. Böyle değerli eserlerin, desteklenmesini çok olumlu buluyorum.

Bu kitabın sevgili Ali Büyükkayalı'ya ithaf edilmesinin düşünülmesinden, bütün Karslı-

lar adına, büyük bir memnuniyet duydum. Ali Büyükkayalı, Kars'ımızın değerli bir evladıdır. Kars'tan çıkmış, kendisini yetiştirmiş, özellikle bankacılık alanında yüksek görevler ve sorumluluklar üstlenmiştir, ama Kars'tan ve Kars'lılardan soyutlanmamıştır. Kars-Ardahanlığır Vakfı'nın kurucularındandır. Uzun bir süre Vakfın Genel Sekreterliğini deruhte etmiş, Vakfa çok değerli hizmetler yapmıştır. Aynı zamanda da Kars'ın ve her Karslının yanında olmuştur...

Büyükkayalı, herhangi bir insan değildir; insanlığın en soylu değerlerini kişiliğinde birleştiren, seçkin bir kardeşimiz, dostumuz, hemşerimizdir. O nedenle, barışın, dostluğun, dayanışmanın, insanlık onurunun ete kemiğe büründüğü bu kitabın, yüksek insancıl değerlere sahip kardeşimiz Ali Büyükkayalı'ya ithaf edilmiş olmasını takdirle karşılıyorum.

Bu eser; bir ülkede, bir bölgede, bir yörede değişik ırklardan - soylardan, değişik inançlardan, değişik kültürlerden gelen insanların barış içinde bir arada yaşayabileceğinin öyküsüdür. Bu kitap, bu niteliğiyle, hepimizin zihin coğrafyasını zenginleştirecektir.

Bu nedenle, bu kitaba can veren Sayın Vedat Akçayöz'e, bizlere, ülkemize ve insanlığa böyle sine değerli bir yapıtı kazandırdığı için yürekten çok teşekkür ediyorum.

1890'lı yıllarda Kars panorama. Çan Kulesi inşaa halinde hemen üst tarafta Beylerbeyi Sarayı.

2013 Gürcistan Corelovka köyü. Nikolay Sukorukof'un evinin penceresini örten kapağın üstündeki motif.

Vedat Akçayöz'ün tasarlayıp 2010 yılında MDG-F Birleşmiş Milletler Ortak Programları çerçevesinde gerçekleştirdiği proje kapsamında ürettiği Ukrayna giysili "Malakan Bebeği" (Ruhani Hıristiyan)

Sabah kahvaltısında çay içen Ruhani Hıristiyanlar.

Молоканы.

Sabranya'da Malakanlar.

Malakanlarla özdeşleşen çay kültürünün ifadesi: Semaver.

Süt içen bir Malakan.

MALAKANLAR

Sergi

VEDAT AKÇAYÖZ - YILDIRIM ÖZTÜRKKAN

A MOLOKANE WOMAN.

Malakan bir kadın. 1887.

A MOLOKANE.

Malakan kadın ve erkek. Vassili Verestchagin: Painter-Soldier-Traveler: autobiographical sketches tr from the German and the French by F.H. Peters, Volume 1, F. H. Peters (Translator), 1887, page 77-79.

Kars'tan Rusya'ya göçen Malakanlar.

1920'li yıllar, Çalkavur köylü Sarı Yakup, fakirler anası Lokse (Luksiya) nine, büyük erkek çocuklar, Simon Dabrenil ve Isak Dabrenil.

1.Bölüm:
Sürgünlerden Doğan,
Barış Kültürünün Onurlu İnsanları:
Ruhani Hıristiyanlar
(Malakanlar ve Duhoborlar)

Gürcistan Tiflis'te Duhoborların hapsedildiği kilise.

Binli yıllarda, Knez Vladimir Rusya'ya getirdiğinde Hıristiyanlığı, Papazlar ve egemenler, şatafatlı kiliseler ve görkemli âyinler yapmak için halkın elinden aldılar mallarını zorla.

Bir avuç insan buna karşı durdu:

Dimitri ve Andrean...

Sağduyulu rahiplerdi onlar...

Otoritenin yerine toplumun kararlarını benimsediler.

Evliliği rahip yerine, evlenenlerin hür iradesine bıraktılar.

İnsan öldürmemek için savaşa ve silaha karşı durdular,

Komşularını sevdiler, yalan söylemediler...

Dinsel baskılara ve askerliğe karşı durdukları için

Sürdü onları Çar

Uzak doğuya,

Sibirya'ya...

Tavriya'ya.

Bulmuşken dünya cennetlerini

Sütlü sular nehrinde...

Göç ettirildiler

Cadı kazanı gibi kaynayan Kafkasya'ya.

Yok etmek istediler onları,

Olmadı,

Aldılar silahları ellerine,

Öldüler... Öldürdüler... "Kirlendiler"...

Tanrı'nın yeryüzündeki sureti insanı sevdiler

Komşularını sevdiler... Her daim...

Savaşsız ve silahsız tertemiz bir dünya için "kirlenmiş" ellerini temizlemek için...

Yaktılar silahları,

Karahan'da, Orlovka'da, Slavyanka'da.

Mesajı oldu bu Tanrı'nın

Bariş Güneşinin Yedi Rengini

Yaydılar Kafkaslardan tüm Dünyaya...

...

Onlar Tanrı'nın gönderdiği temizlik sütünü her gün içenlerdi.

Onlar Ruhani Hıristiyanlardı...

Onlar... MALAKANLARDI...

Onlar... Pryguny, Maksimisty, Subbotniki, Sionisty, Klubnikinisty, Novye Israeli'lerdi.

Aralarında inanç farkları olsa da

Onlar...

Ruhları için mücadele eden DUHOBORLARDI...

Vedat AKÇAYÖZ

Kars Kültür ve Sanat Derneği Başkanı

GİRİŞ

*Djivan Gasparyan.
(Duduk ustası – Ermenistan).*

*Kafkas Halk Ozanı
Âşık Ali.*

1801'den itibaren Çar I. Aleksandr döneminde "Spiritual Christian" (Ruhanî Hıristiyanlar) ya da "Rus Sektantları" olarak adlandırılan dinsel muhalif gruplar, steplerden, bozkırlardan toplanarak, Dinyeper nehri boylarında Sütlü Sular (Moloçniy nehri) düzlüklerine yerleştirildiler.

Ruhanî Hıristiyanların bu nehrin kenarlarındaki yemyeşil ovalarda kavuştukları huzur dolu yaşam uzun sürmedi.

Onların 1839'da Çar II. Nikolay'ın verdiği ulti-
matomla kara günleri başladı.

Ruhani Hıristiyanlar (Malakanlar ve Duhoborlar), Ortodoks inancına ters düştükleri, kimseyle savaşmak istemedikleri için emperyalist Çarlık Rusyası tarafından topluma zararlı ve kötü örnek olarak ilan edildiler.

Çarlık Rusyası'nın Kafkasya'nın bu bölgelerinde elde ettiği yeni topraklara nüfus kaydırması gerekiyordu. Böylece Ruhanî Hıristiyanlara göç yolları bir kez daha açıldı ve onlar bu kez Kafkaslara sürüldüler.

Kafkas coğrafyasında yaşayan Türkler, Gürcüler, Ermeniler vs. kendi topraklarına gelen Malakan ve Duhoborları önceleri hiç hoş karşılamadı.

Uzun yıllar boyunca acılı, hüznü, bir o kadar da kanlı olayların ardı arkası kesilmedi. Malakan ve Duhoborların bir kısmı dinî inançlarına

aykırı olarak "kendilerini savunmak" için ellerini kirletmek pahasına da olsa silahlandılar.

Kafkas halkları ve yeni gelenler arasında topraklarını korumak için meydana gelen sürtüşmeler ve kavgalarda, gözyaşları sel olup aktı, semada yankılanan feryatlar yöresel âşıklar "Hasta Hasan", "Âşık Ali" tarafında acılı ağıtlar olarak dile getirildi:

"(...) Haray eller ay eller
Bizim eller ay eller
Gene yâdîma düştü ay eller
Haray eller ay eller

***

Göştü dinî İslâm
Geldi Malakan,
Tohabır elinden
Ev halım figan..."

(Hasta Hasan)

**

Her iki tarafın göçleri esnasında söyledikleri yanık ezgiler, civan Kafkas kızının doku-
duğu halılarının motif kıvrımlarında görsellik kazandı.

Ayrıca bu göç Ermenistan ovalarında yankılanan Djivan Gasparyan'ın hüznünlü duduk ezgilerinde yaşadı.

İnsanın öldürülmesine karşı çıkan Duhoborlar ise dağlarda toplanıp silahları ateşe atarak acılara köklü bir son vermeyi amaçladılar.

Bu eylemin Kafkasya'da etkisi Azerbaycan'da

*Afđandil İsrafilov,
(Garmon sanatçısı -
Azerbaycan).*

Afđandil'in garmonu eşliğinde Zeynep Hanlarova'nın insanlık adına söylediği şarkısında yankılandı:

“(...) Silahları yandırın arşa çıksın tütsüsü
Her obada her bir evde ganad açsın sulh sözü
...Best değimli ey insanlar döküldü kan,
aktı kan

Yeryüzünde dostluk olsun gerek insan insana...

Men anayım bu sesimde yerin göyün derdi var

Sulha gelin ey insanlar yoksa dünya mahvolar...”

***

Kafkaslarda esen rüzgârların önlerine katıp sürüklediği tüm olaylara tanık olmuş hüznünlü bulutlar, yüce dağların zirvelerinde kar oldular, yemyeşil ovalara yağmur olup yağdılar, bazen

Kars'ta yaşayan son Duhobor Ali Değirmencioğlu (Aleksiyevic Aleksı Rilkina) atalarının yaşadığı Porsuklu köyünde geçmişini arıyor.

de fırtınalarda ne yapacaklarını şaşırıp boran olup kin kustular...

Bastırılmış Anadolu ve Kafkasya insanının beyin girdabında: “Ben kimim? Atalarım kimlerdi? Nereden geldim?” sorularının cevabı genellikle yoktur.

Tarih, genel olarak, geçmişte olduğu gibi günümüzde de, askerî gücü baskın ülkelerin ve yöneticilerinin çıkarları doğrultusunda yazılmıştır!...

Tarih kitapları çoğu kez kahramanlıkları ve zaferleri anlatır; oysa tarih yok sayılan insan acıları ve gözyaşları ile yoğrulmuştur.

Düşündüm de; savaş karşıtı Malakanlar ve Duhoborlar “tarih” yazabilselerdi, acaba insanlık tarihini nasıl yazarlardı?...

Kan olur muydu, tâlan yazgı olur muydu? Gözyaşı, kin, nefret... Bütün bu kavramlar bu topraklarda yer eder miydi?...

Kafkas bölgesine gelen Malakan, Duhobor ve Subbotnikler vs... gibi tarikatlar* olan Ruhanî Hıristiyanlar, aynı etnisiteden gelen ancak inançlarında değil de uygulama ve sınırlamalarında birbirlerinden farklı davranan gruplardır. Kars bölgesinde yaşayanlar ayrıntılardaki farklılıkları bilmediklerinden dolayı bu grupları genel bir ad altında “Malakan” olarak ifade etmektedirler. Aslında bu yanlış da değildir: Bugün Malakanlar kendi içlerinde bir çok tarikat ve mezhebe bölünmüş olsalar da 1801’den itibaren Çar I. Aleksandr’ın Moloçnaya bölgesine sürdüğü kendilerini Ruhani Hıristiyanlar olarak adlandıran dinsel muhalif (sektant) bir gruptu. Moloçnaya bölgesinden Kafkaslara geldikleri için Molokan (Malakan) yani “Moloçnayalı” olarak bilindiler. Bu nedenle ben de Türkçe olarak yazdığım bu kitapta “Ruhanî Hıristiyanları” kitabımın bazı yerlerinde “Malakan” olarak kullanmak zorunda kalacağım...

*Tarikat: *Tarîk* Arapça’da “yol” demektir. *Tarîkat* ise bu kelimenin çoğuludur ve “yollar” manasına gelir. “Allah’a ulaştırılan yol” manasında kullanılmaktadır. *Tarîkat*, Allah’a ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri. *Mezhep* kelimesi “Zehebe” (Gitmek) fiilinden türemiş olup anlam olarak benzerdir. *Tarîkat* keşfe ve ilhama dayanırken, *mezhepler* ise “nakle” (Kutsal kitaplar ve peygamberler) dayanır. *Ruhanî Hıristiyanlık* yöntem olarak bu iki ‘yol’u da içerir.

Örnek vermek gerekirse, bu kitabın ana karakterleri olan, “Anna”, kızı “Sara” ve oğlu “Vedat Akçayöz” Prigun’dur (vahiyle zıplayanlar).

Çakmak köyünde yaşamış “Molla Mihail” ve oğlu Değirmenci “Vasil (Vaso) Dölemenci” ve Kızı “Polye”de Prigun’dur.

“Nastke Hala” yani Anastasiya Nikolayevna Karakina ise “Postoyannie” yani ibadet şekli durağan olanlardandır.

Halen aramızda yaşayan “Ali (Aleks) Değirmencioğlu” ise bir Duhobordur. Daha önce de değindiğim gibi aynı Müslümanlıkta farklı mezhep ve tarikatlar olduğu gibi Malakanlar içinde de Allah’a ulaşmak ve onu tanımak için farklı yollar tutulmuştur. Kimileri ibadet sırasında vecde gelerek zıplayarak, ayaklarını vurarak, kimileri de dinî kitaplarını ilahîler şeklinde okuyarak ya da yaşamlarında vahiylerle, rüyalara, kehanetlere yer açarak Allah’a ulaşmaya gayret etmektedirler.

NEDENLER VE NASILLAR

Nedenleri ve nasılları daha iyi anlatabilmek için Malakanları bazen ben anlatacağım, bazen annem Sara, bazen de o olayın içindeki kişilere söz vereceğim. Kimi zaman da Nastke Hala (Rusya’daki adı, “Anastasiya Nikolayevna Karakina”) anlatacak sizlere...

Bu kitapta, Samet adında, Azeri bir gencin dinsel farklılığa ve tüm baskılara rağmen sadece kalbinin sesini dinleyerek, Prigun Anna ile evlenişinin hüznü hikâyesini okurken, bu izdivaç sonucu ortaya çıkan soy ağacının gövdesindeki Azeri ve Malakan dallarını, onlardan çıkan yaprak ve meyveleri bulacaksınız... Sonrasında o meyveler olgunlaşıp yere düştüğünde, ete kemiğe büründüğünde; İsa, Sara ve Kemal’in mahalle baskıları, dinî baskılar, dedikodular karşısında nasıl aciz kalıp yıkıldıklarını bazen kendileri anlatacak, bazen de annem...

Annem Sara’nın hayatının sonbaharına kadar Prigun kızı olduğunu neden sakladığını öğreneceksiniz.

Nastke, Kars’ta kocasını kaybettiikten son-

ra dört körpe çocukla Türkiye'yi nasıl ve neden terk ettiğini anlatacak.

Ve sonunda 1961-1962 göçünde Rusya'ya gitmeyip aramızda kalan, bu topraklarda ölen Değirmenci Vaso, kendine yapılan haksızlıklar karşısında dinî inanışına aykırı olsa da kendini nasıl içkiye verdiği, nasıl ciğerlerini mahvettiğini, insanca isyanlarına gem vuramayınca nasıl kavga edip bîtap düştüğünü anlatacak sizlere...

Kaderlerinde hep hüzün ve göç olan Malakanların Amerika'ya ve Rusya'nın Hazar Denizi ile Karadeniz arasında kalan Stavropol çayırlarına nasıl ve neden göçtüklerini okuyacaksınız bu kitapta...

Kafkasya'da yaşayan Malakan, Duhobor, Azeri, Ermeni, Türk ve Rum hep acı ve çile çek-

tiler bu topraklarda, hem de yüzyıllar boyu.

Pek çoğu Rusya steplerinden gelen hazan mevsiminin soğuk Sibiryâ rüzgârlarıyla ağaçların dallarından düşen sapsarı yapraklar misali, başlarında bir mezar taşı bile olmadan bu dünyadan göçüp gittiler. Geride kalanlar ise savaşın insafsızlığında, dünyanın dört bir tarafına, bilinmeze doğru savruldu.

Kafkasya yöresindeki tüm olumsuzluklara, savaşlara, husumetlere, düşmanca tavırlara, iç çekişmelere rağmen bozkırların ortasında tek tük duran gevenler misali Azerbaycan'da, Gürcistan'da, Ermenistan'da ve Kars bölgesinde toprak ananın bağrından sökilemeyen bir avuç garip Malakan ve Duhobor kaldı.

Peki onlara ne oldu?

Kafkasya haritası.

İşte bu kitapta dilimizin döndüğünce onları da anlatacağımız sizlere...

İstiyorum ki annemin giderek silinen anıları kendisi ile beraber yok olmasın, Kars bölgesinde Malakan ve Duhobor kültürleri hep yaşasın. On beş yıl boyunca, beş ayrı ülkede video, fotoğraf, metinlerle kayda aldığım Türkçe konuşan Malakan ve Duhoborların bugün yaklaşık yüzde doksanının bu dünyadan göçüp gittiğini üzüntü ile belirtmek isterim.

Şimdi onlar bu dünyadan göçüp gittiler, huzur içinde yatsınlar. 15 yıl boyunca yaptığımız söyleşilerin sesli ve görüntülü kayıtlarıyla aldığımız yazılı beyanların (açıklamaların) tümü kayıt altında.

O nedenledir ki:

İNSANLIĞIN SİVİL TARİHİ BELLEKLERDE GİZLİDİR, ANLATILARAK PAYLAŞILIRSA “EFSANE”,

KAYDA GEÇİRİLİRSE “BELGE” NİTELİĞİ KAZANIR!

İki Kadının olduğu Gravür.

2.Bölüm:
Ruhani Hıristiyanların
(Malakan ve Duhobor)
Tarihine Kısa Bir Bakış

Hiçbir şeyden korkma, sadece Allah'a güven...
(19.yy Duhobor sloganı)

Rusya haritası.

Hıristiyanlığı Rusya'ya getiren Büyük Viladimir.

Rusya'da ilk resmî din olan Hıristiyanlıktan önce putperestlik hakimdi. Rusya'ya Hıristiyanlık 988 ve sonraki yıllarda Kiev prensi Vladimir tarafından getirildi. Rahiplerin din adına halktan zorla para ve eşya toplayıp şatafatlı kiliseler inşa etmeleri, ayrı bir zengin sınıf oluşturmaları halk tarafından yadırgandı. Andrean ve Dimitri gibi rahipler eleştirileri nedeniyle zindanlara

atılsalar da baskılara göğüs gerdiler.

Moğol istilasında kiliseler yıkılınca dinî merkez Kiev'den Vladimir'e, sonra da Moskova'ya taşındı. Dinî otorite boşluğunda dinsel farklılıklar ortaya çıktı. Kısa başlıklar halinde ifade etmem gerekirse şunlar oldu.

Karp Strigolnik, 1371'de Malakan ve Duho-borların öğretilerinin temelinde var olan dinsel bir hareket başlattı. Buna göre:

- Otoritenin güç kullanmasını reddedip topluluk kararlarını öne çıkardı.
- Tüm barışseverler ruhanî yeterliliğe sahip sayıldı.
- Evlilikleri rahip takdisi olmadan tarafların özgür iradelerine bıraktı.
- Dinî âyinlerin şatafatlı kiliseler yerine tek gözlü ve temiz izbalarda da yapılabileceğini savundu.

17. yüzyıl ortalarında Rusya'da Patrik

1478'de Moskova Knez'i III. Ivan zamanında Moskova, dünyevî ve ruhanî merkez oldu.

Patrik Nikon

Nikon had Metropolitan Philip canonized and his relics transferred to the Moscow Kremlin as a reminder to the tsars about the crimes they had committed against the church (painting by Alexander Litovchenko).

Nikon'un Rusça yazılan "Din ve Dua" kitabında bulunan yanlışları düzeltmek için harekete geçmesi, kilise mensupları ve halk arasında ayrılık ve huzursuzluk yarattı.

Büyük Petro 1683'te "Slav toplum yapısını" değiştirme ve ülke insanını batıya yaklaştırma çabasına girdi. Bunun sonucunda halkına giyimlerinin değişmesi, saç ve sakalın kesilmesi, yeni kitaplara göre dua etme, yeni âyin şekli ve vergiler gibi uygulamalar dayattı. Bunlara da karşı çıkan Malakanlar büyük baskılarla karşılaştılar.

III. Petro, Almanlara ve Lutheryenlere sempati besliyordu. Onun döneminde "Ruhanî Hıristiyanlık" önem kazandı.

"Ruhanî Hıristiyanlar" Tambov bölgesinde işveçli bir vaiz olan Semyon Ukleyin ile birleşerek "Malakanlık" adı altında büyük bir dinsel hareket başlattılar.

Tambov kilise yönetiminin 1765'te aldığı Si-

nod kararlarında bu mezhebi Malakan olarak ifade etmişti. Onlara Tanrı'nın Ruhu olduğunu vurgulamak için "Ruhanî Hıristiyanlar" diyorlardı.

18. yüzyılın ilk yarısında halk arasında Malakanlık hareketine katılanlara Malakan denmeye başlandı.

Oysa kilise, kilise tarafından kabul edilen oruçları uygulamadıkları, bitkisel beslenmek gereken perhiz dönemlerinde hayvansal gıdalar aldıkları, dinî perhiz günlerinde, süte ayrıcalık tanıdıkları için Malakanları sapkın sayıyordu.

Malakan öğretisi daha çok 17. yüzyıl içinde alt ve orta tabaka ile köylüler arasında kök salmıştı.

I. Aleksandr Çar olduktan sonra rahat bir nefes alan Tambov Malakanları; 1803 ve 1805'te imzalanan bir manifesto ile özgürce dinî vecibelerini yerine getirebildiler. Böylece Malakanlar ve Duhoborlar kısa bir süre de olsa rahata kavuştu.

I. Petro (1683-1725) döneminde Malakan giysilerine karşılaşılması, saç ve sakalların kesilmesi huzuru bozdu.

Ruhani Hıristiyanlara (Malakan ve Duhoborlara) baskı uygulayan II. Katerina (1762- 1796).

Çar I. Aleksandr (1777-1825) döneminde Ruhani Hıristiyanların (Malakan ve Duhoborların) mutlu yılları.

Çar I. Nikola (1796-1855) Ruhani Hıristiyanların Ruhani Hıristiyanların (Malakan ve Duhoborların) Kafkasya sürgünlerinin başlangıç yılları.

Rusya'nın 1841-1899 yılları arasında, Kafkasya'da Duhobor yerleşkeleri.

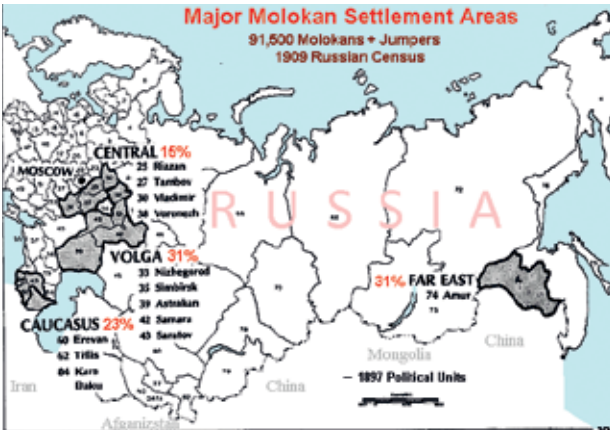
Ama mutlu günler kısa sürdü.

Çar I.Nikolay döneminde eski kara günler geri geldi.

- Malakanlar gizlice izlenmeye başlandı.
- Dua toplantıları, dinî âyinleri yasaklandı.
- İşe alınmaları ya da Ortodoks birini çalıştırmaları, pasaport almaları ve buldukları yerden ayrılmaları yasaklandı.

Otorite tarafından Malakanların ve Duhoborların dinlerini değiştirip Ortodoks olmazlarsa Kafkaslara sürülmeleri emredildi.

Malakanların Kafkasya haricinde başka yerlere taşınmaları yasaklandığı için fiilen Malakan ve Duhoborlar, Ortodokslardan uzaklaştırılmış

1909'da Rusya coğrafyasında Malakan ve Prigunların sayımı.

oldular. Vatanlarını, cennet saydıkları verimli topraklarını terk etmek zorunda kaldılar.

Bu elli yıllık süre zarfında on binlerce Ortodoks karşıtı Sektant Rusya'yı terk ederek Trans Kafkasya'ya yerleşti ya da yerleştirildi.

Bu durum "Rus otoritesinin ve Ortodoks Kilisesinin tehlikeli saydığı, zararlı mezheplerin" Rus topraklarından uzaklaştırılması için bulunmaz bir fırsattı.

1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması sonucunda Ruslara bırakılan Kars bölgesine Rusya'dan Malakan ve Duhobor gibi Ruhani Hıristiyanlar yerleştirilmeye başlandı. Artık Kafkaslarda kimse onlarla uğraşmıyor, farklı bir biçimde ibadete zorlamıyordu.

Ancak Çar III. Aleksandr 1887-1889 yıllarında Malakan ve Duhoborları silah altına almak istedi.

Tam bu sırada ünlü yazar Tolstoy da (1828-1910) Malakan ve Duhobor öğretisinden etkilendiğinden onlarla yakın iletişim içine girdi. Onlara yapılan baskıların dünya kamuoyuna duyurulmasında ve yardımlarda etkin rol oynadı.

Kars bölgesinde, 1900 yılında askerlikten muaf sayılmaları için Çar'a dilekçe verme kararı alındı. Kars'tan Filip Şubin ve İvan Samarin, Erivan'dan iki kişi alarak çara başvurmak üzere St. Petersburg'a gittiler. Ancak sonuç alamadılar.

KANADA VE AMERİKA'YA GÖÇ

Artık karar alma zamanıydı. Kars bölgesindeki Ruhani Hıristiyanlar incelemelerde bulunmak üzere Kanada'ya adamlarını gönderdiler.

Batum ve Moskova'daki Kanada konsoloslukları vasıtası ile çardan izin aldılar. İvan Samarin'in öncülüğünde göç eden Malakan ve Duhoborlar Kanada Hükümeti tarafından 99 yıllığına askerlikten muaf tutuldu ve aile başına 160 dekar toprak tahsis edildi.

Toplam Duhoborlar 8.800 Kanada yolculuğu başlamış oldu.

Diğer 3000 kadar Ruhani Hıristiyan 1904-1912 arasında Amerika'ya göç ettiler.

1906'da çoğu Malakan olan Ruhani Hıristi-

yanlar San Francisco'ya vardı.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği-Azərbaycan-Gürcistan-Ermenistan ve Türkiye arasında imzalanan 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'nın 11. Maddesi gereği Ruhani Hıristiyanların askerî hizmetten muaf olmaları gerekirken, kendilerine askere alınacakları bildirildi. 1922'de çaresiz kalan Malakanların yüzde 90'ı, Duhoborların ise tamamı Rostov'a göç etmek zorunda kaldı. 1959- 1962 dönemlerinde Manyas civarındaki Kazak Staroverler ile Kars bölgesindeki Malakanlar Rusya'daki Stavropol bölgesine bir kez daha göç ettiler.

Geride kalan çok az sayıda Ruhani Hıristiyan ailesinden bir kısmı büyük kent merkezlerine taşındı. Kars bölgesinde kalan sınırlı sayıdaki Malakan ve Duhoborlar kendi inanç ve kültürlerini büyük ölçüde unuttular ve ekonomik açıdan çok güç duruma düştüler.

PRIGUNLARDA VE MALAKANLARDA İNANÇ

- İnsan canına kıymamak.
- Yalan söylememek.
- Domuz eti yememek.
- Mal biriktirmemek uyulması gereken temel kurallar arasındadır. Tevrat'ın birinci bölümü önceliklidir.
- Eski Ahit, dinî ilkeleri belirler.
- Zion (Sion)* amaçtır. Kendilerini gerçek "Ruhanî Hıristiyanlar" olarak gören Malakanlar, İsa'nın "Sion" Dağı'na ikinci kez geleceğine inanırlar.
- İkon'a ve temsilî Tanrı resimlerine insan yapısı olduğu için tapmazlar.
- Onlara göre Tanrı her zaman ve her yerdedir.
- Ruh üçlemesini reddederler.
- Yapmacık ritüellere ve yoldan çıkmış saydıkları papazlık sistemine karşıdırlar.

- Âyinleri, Sabranya adı verilen uzun bir masa çevresinde bir araya gelerek, dinî kitaplardaki âyetlerin, okunup anlatılmasına, özgürce yorumlanmasına dayanır.
- Bu âyinler sırasında şarkılar, ilahiler büyük yer tutar.
- Kutsal gün şölen ile kutlanır.
- Pohod (yer değiştirme)'da insanlar köyden köye misafirliğe giderler. Vardıkları evlerde "yeniden doğuş" adıyla dua toplantıları düzenlerler ve ibadetlerini sürdürürler.
- Bu dualar sırasında "Pohod", (yürüyüş) konusundaki tebliğlerle vaat edilmiş sığınak ve yurt konuşulur.
- Bu toplantılarda Malakanlar köyün bir ucundan diğerine yürüyüş kolları halinde yürüyerek, dua evine döner. Bu hareketlere "Ruhsal Manevralar" adı verilir.
- Dışa uyumlu ve sakin görünüm sergilemelerine karşın, Malakanlar içten içe huzursuzdular. Kafkaslardaki ikametlerinin geçici olduğunu düşünürlerdi.
- Bu ruhsal durumda, son sığınak ya da vaat edilmiş toprak düşüncesine sığınır, oraya gitmek üzere, her an hazır olmaları gerektiğini anımsarlar. Peygamberler tarafından indirilmiş, onlara ruhen verilmiş bir sır olduğuna inanırlar. Kimse bu düşüncelerin anlamını tam olarak çözemiştir.
- Sığınağın neresi olduğu ve yürüyüşe ne zaman geçileceği bilinmese de, "yürüyüş" ve "sığınağa ulaşma" Kafkasya çapında yer yer düzenlenen toplu "Ruhanî" ibadetlerde durmadan yenilenmektedir.
- Bu toplantılar sırasında, halkın içinde yer etmiş korku, kaçış isteği ve huzur bulacak bir sığınak özlemi ilahiler ve şarkılarla da dile getirilmektedir.

Ruhani Hıristiyanlar, sosyolojik olarak köylü ve toprak işçisidirler. Sosyal yaşamlarını, kent-sel ilişkiler üzerinden kurmazlar.

Dinsel topluluk olarak sektant yani "kilise muhalifi"dirler. Tevrat (Eski Ahit)'ı benimseyen ve farklı yollar izleyen tarikat ve mezhep men-

* Kudüs, vaat edilmiş topraklar, Sion Dağı, İsrail Kavmi, Yahudilerin Babil'den geri dönüşü, modern zamanlarda ise Kutsal topraklara büyük göç dalgaları.

subu olarak bilinirler. Sürgün oldukları yerlerde başta Hıristiyan topluluklarını, örneğin Ermenileri de etkilemiş Prıgun mezhebine çekmişlerdir ama bu duruma pek az rastlanır. Diğer Ruslar gibi ordu kökenli olmayıp ticarî, ekonomik ya da siyasî göçmen değil, dini sürgünlerdir.

Kars bölgesinde çok az sayıda Türklerle evlenen Ruhani Hıristiyanlar kaldı.

Ama asıl ilginç olanı devletin ırksal olarak Rus olup askeri kökenden gelenleri geri göndermeyip diğer Ruhani Hıristiyanları (Malakan, Prıgun, Subbotniki, Sionisty, Novye İsrail vs.) gibi Sektantların büyük oranda gönderilmesiydi.

Bu kitapta azınlığa düşmüş mağdur ama onurlu bu insanların anlatımlarını bulacaksınız.

DUHOBORLAR İLE DİĞER RUHANİ HİRİSTİYANLAR (MALAKANLAR) ARASINDAKİ FARK

Malakanlar, Duhoborlarla aşağı yukarı aynı kaderi paylaşmışlardır.

Duhoborların dinî öğretisinin, üç ruhsal temeli vardır.

Hatırlama, Bilinç ve İrade: Tanrı-Baba, Tanrı-Oğul, Tanrı-Ruh.

1-İrade: Kutsal Ruhtur.

2-Akıl(Bilinç) : Oğuldur.

3-Hatırlama (Anımsama): Babadır.

Bu üç maddede sıralanan tek tanrıdır.

Duhobor inanışının farkı Kutsal Ruh'tan alınan ilhamdır. Ve Ruh içinin mükemmelliği en önemli ahlakî temeldir.

Peter Vasiliyevich Verigin'e göre: "Tanrı yaşamdır ve var olan her şeyde vardır..." İnsan ölümden korkmamalıdır. İnsan evrenin bir parçasıdır. Tanrıdan korkulmaz, Tanrı sevgidir ve yarattığı her şeyi sevmek gerekir.

İsa, Tanrı katına yükselen en iyi insandır.

Duhoborların eski ve Yeni Ahit'ten daha ziyade, inançlarının çıkış noktası "Vahiy"e dayanır. (Yani Allah'ın emir ve yasaklarının peygamberlere bildirilmesi)

Timofi Amca peki kısaca Malakanların dinsel inançlarını da aktarır mısınız?

"Malakanların dinî inanç temelinde Bibliya vardır.

İsa, Tanrı'nın oğludur.

Timofi Amca, Bibliya bildiğim kadarı ile ikiye ayrılıyor.

1-Eski Ahit: İsa'dan öncesine ait olan ve Musa dininin kutsal kitabıdır.

2-Yeni Ahit: İncil, Hıristiyanlığın temel kitabıdır.

Dukhizhiznikilerin Molitvennik, Sionskiy Pessinik ve Güneş Kitapları da var.

Diğer bir önemli nokta da Ruhani Hıristiyanlar hayata ve kadere boyun eğmediler, onu yeniden kendilerine göre yapılandırmaya çalıştılar ve "tanrısal gerçeği" bulmak için her zaman mücadele ettiler.

HİRİSTİYANLIĞIN RUSYA'DA YAYILIŞI

Rusya'da I. Vladimir (980-1015) bir putpe restti; ama Bizans imparatoru II. Basileios'un kız kardeşi Anna'yla evlenme karşılığında, yaklaşık 987'de Hıristiyanlığı kabul etti. Direnenleri kanlı bir biçimde bastırdı, putları Dinyeper nehrine attırdı. Bizans âyin sistemini benimseyen Rus Hıristiyanları, kilise örgütlenmesinde İstanbul'un denetimi altına girdiler.

Knyaz'a yakın olan üst kademe, Vaftiz'i ka-

2007 yılında Çalkavur'da Malakanların anılarını toplamak için görüştüğüm, 2014 yılında rahmetli olan Malakan dostu Çalkavurlu Keleş Durmuş amca.

Çar'ın subaylarının da içinde bulunduğu Denisenko ailesinin Ortakapı mahallesindeki evlerinin önünde çekilmiş bir fotoğraf.

Rus Çarının "Beyaz Ordusu" Sosyalistlerin "Kızıl Ordusu"na" yenildikten sonra 1917 Sovyet devrimi gerçekleşti. Sovyet otoritesi, Kars bölgesinde bulunan Çar'ın subaylarını hain olarak tanımlanıp Sovyet topraklarına dönmelerine izin vermedi. Vatansız kalan Rus Çar'ının subayları, hayatları tehlikede olduğu için Rusya'ya dönmeyip Kars'ta kaldılar.

Ludmila Denisenko'nun arşivinden.

bulenmelerine karşın, halk arasında vaftiz pek kabul görmedi. Novgorod ve Rostov'da Hıristiyan inancı ve ritüelleri kılıç zoru ile yerleştirilmişti, ama halk arasında Hıristiyan öncesi putperest inancı devam etmekteydi.

1004 yılında Rahip Andrian, şatafat ve abartı dolu kiliseye karşı gelerek, dinî rasyonalizminin ilk temsilcisi oldu.

1125'te ise Rahip Dimitri de bu rasyonalist hareketi destekledi, ama maalesef ikisi de yaşamlarını zindanlarda sonlandırdı.

ORTODOKSLAR, İNSAN YAPISI HAÇA KUTSALLIK YÜKLÜYÖRLER

Timofi Tahtacı anlatıyor...

"İncil'de söylüyor, siz ki doğar doğmaz süt içeceksiniz, süt gibi temiz olacaksınız. Ortodokslara borç isteseler veririz ama aynı yerde namaz kılmayız?"

-Neden?

"Çünkü temiz değiller de ondan, domuz eti

yiirler. Müslümanlar temiz, çünkü onlar domuz yemezler.

Ortodokslar kendi yaptıkları haça kutsallık yüklüyorlar, bu çok yanlış. İsa'yı haça insanlar gerdi, haç İsa'yı öldüren objedir, ben niye ona tapayım ki? Haç'ın yapıldığı yer cennet midir ki, yoo o kul yapısıdır.

İsa'nın ellerine çivi çaktıkları zaman İsa ölmemiş. Sonra çiviye yüreğine çakmışlar. Çiviye çakanlar, senin Allah'ın varsa gelsin seni (İsa'yı) kurtarsın bakalım, demişler.

Domuz yiyenlerle Haç'a tapanlarla aramız yok; ama Müslümanlarla problemimiz olmuyor, her konuda yardım ederiz."

-Yemeğe nasıl başlarsınız?

"Ayağa kalkarız. Bismillah deyip bir dua ederiz; biz geldik bu Müslüman evine bazı dertlerimizi görüştük. Allah bizi yarattı, rahat yaşamak, birbirimizi sevmek için, kötülük yapmamak için. Ölenlere de rahmet duaları ederiz.

Yemek yenildikten sonra tekrar dua ederiz."

-Ne dersiniz?

"Allah'a şükürler olsun tok kaktık, senin merhametin bize de olsun, hamd olsun sana amin, gibi şeyler söyleriz."

-Timofi Amca; Güneş Kitabı'nın anlamı, Tevrat'la İncil'in sentezi mi oluyor? Güneş Kitabında neler yazıyor?

"Bizim Güneş Kitabı İncil'den son günleri anlatıyor, damla damla sözleri var. Hepsi birleşip toplanarak Güneş Kitabı oldu. Allah Adem'i yarattıktan sonra bütün insanlar ortaya çıktı.

Pazar günü İsa Peygamberi çakmışlar çarınca, ondan sonra öldü, ardından dirildi. Pazar günü Hıristiyanlar ibadet yapar iş yapmazlar.

Biz Prigunların ve Malakanların evinde banyo var, temizlik için namaz kılmak için..."

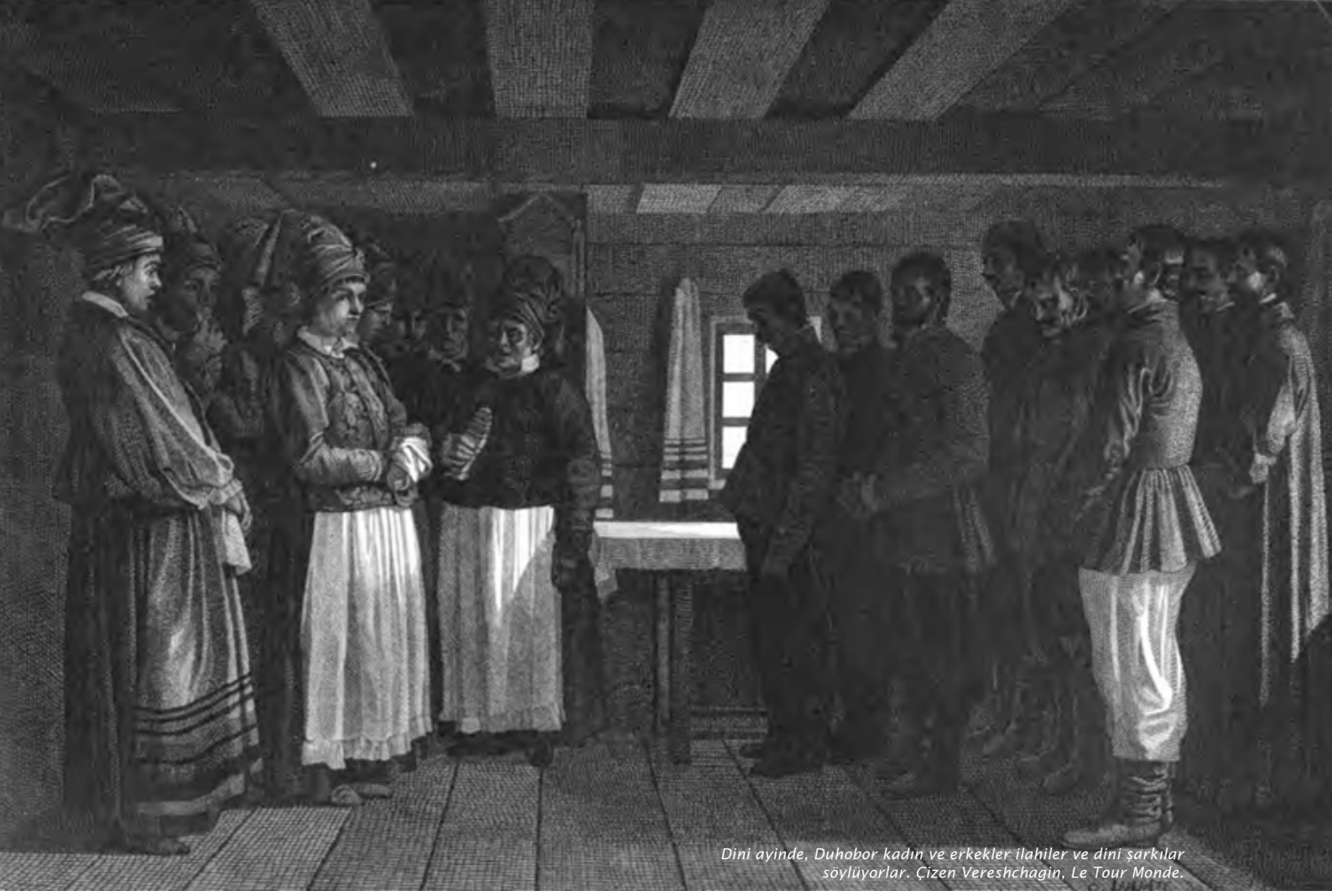
-Evlilikler nasıl oluyor?

"Kız ve erkek kendi kendilerine tanışıyorlar, oğlanın babası diyor ki, bizim oğlan sizin kıza talip olmuş verin evlendirelim..."

Ama yoruldu, kalan kısmına da yarın devam edelim."

Dini ayinde, Duhobor kadın ve erkekler ilahiler ve dini şarkılar söylüyorlar. Çizen Vereshchagin, Le Tour Monde.

3.Bölüm: Savaşmamak İçin Silahlarını Yakan Bir Halk: Duhoborlar

1895 Duhoborlar'ın savaşmamak için silahlarını yaktıkları anı betimleyen bir resim (Ismet Koyuncu).

1785 yılında Rus Ortodoks Kilisesi'nin Başpiskoposu, kiliseye muhalif bir grup Rus köylüyü kâfir olarak tanımlamak amacıyla, "Duhobortsı" (Ruh İçin Mücadele Edenler) olarak adlandırdı.

Aşağılamak için uydurulan bu sıfatı Duhoborlar benimsediler ve şöyle yorumladılar: "Biz tabii ki Ruhânî Güreşçileriz (Mücadele edenler) çünkü biz Tanrı'nın Ruhu için ve onu içimizde hep duymak ve hissetmek için sürekli mücadele ederiz". Bu şekilde, daha iyi bir hayat için uğraş

verirken "şiddet veya baskı"ya karşı durup "sevgi"nin ruhanî gücünü kullanırız.

Duhoborlar bir süredir zaten grup olarak var olmalarına karşın bu ismi kabul ettiler ve böyle anılmaya başladılar. Başta Rus Ortodoks Kilise'sine karşı tavır alarak:

- "Neden tahta ve insan yapısı bir ikona boynumuzu eğelim?" diye sorguladılar.
- Böylece "İkono-bortsı" (ikonlarla mücadele eden) olarak da adlandırıldılar.
- "İkonlara boyun eğeceğimize birbirimize boyun eğelim ki, her birimizin içinde yaşayan Tanrı'nın Ruhunu tanıyalım."

Duhoborlar dinî felsefelerini, iki emir üstüne oturtur:

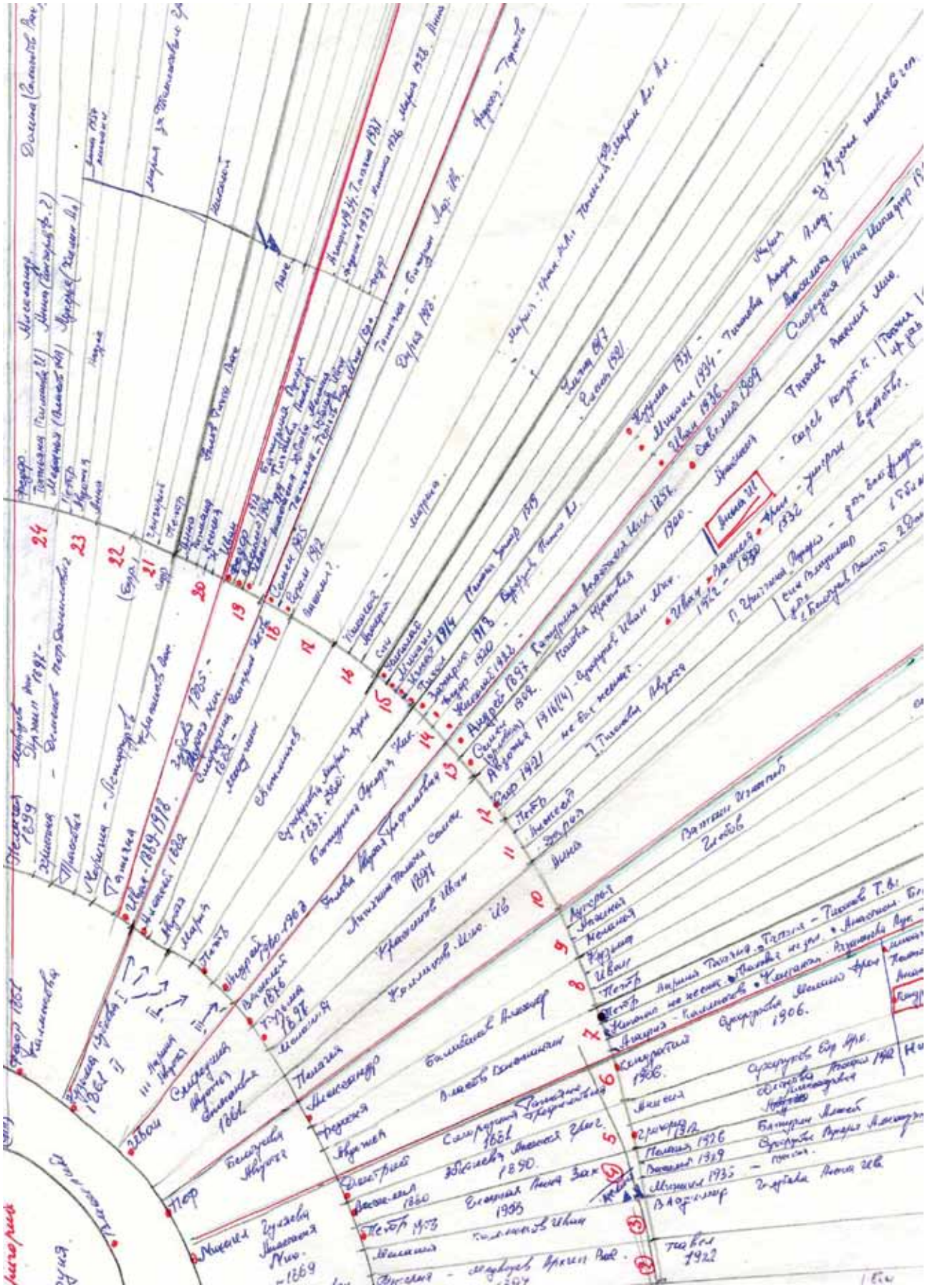
- Birincisi "İyiliğin ve yaratıcılığın ruhanî gücü olan Tanrı'yı tüm kalbinizle, aklınızla ve ruhunuzla tanıyın ve sevin."
- İkincisi "Komşunuzu her zaman olduğu gibi sevin."

Duhoborlar, "Tanrı nedir?" sorusuna, şöyle cevap veriyorlar: "Tanrı bir sözcük, bir ruh ve aşktır."

1802-1845- Rusya 'da Tavria ilinin Melitpol bölgesinde Malakan ve Duhobor yerleşkeleri. Kaynakça s.324.

Duhoborların soy ağacı - Gürcistan Gorelovka köyü-2013.
 Kaynak: Nikolay (Nikolai) Sukourukov. Gürcistan Gorelovka köyü.

Duhobor bir kadın. Gravür, Ressam Vereschagin.

Ruh nedir? “Bir insanın ruhu, Tanrı’nın ruhunun yansımasıdır.”

- “Tanrı insanların arasında ve ancak sevginin olduğu yerde yaşar.”

Duhoborlar İsa’nın bu dünyada doğduğuna, yaşadığına ve öldüğüne inanıyorlar, yine de onlara göre İsa’nın ruhu sonsuza dek var olacak. O ruhta doğdu ve müritlerinin yüreğinde doğmaya devam edecek.

Duhoborizm, bir dinden çok bir yaşam biçimi veya toplumsal bir hareket olarak da görülebilir.

Yüzyıllardır bir arada yaşayan Duhoborlar birçok eşsiz gelenek ve görenek oluşturdular.

Duhoborlar için en büyük gelişme ve ahlaki başarı, 19. yüzyılın sonunda gerçekleşti.

Peter Vasilyevich Verigin’in büyük idealleri ve dinamik liderliğinden ilham alan Duhoborlar yaşam biçimlerinin ahlakî ve etik yönlerini uygulamada geliştirmek için büyük adımlar attılar.

- Barışseverliği amaç edindiler,
- Askerliğe ve her türlü şiddete karşı kararlı bir duruş sergilediler.

Fotoğraftaki beş Dohobor 29 Haziran 1895 tarihinde Karahan (Terpeniye) köyünde silahın yakılmasını organize etti. Militarizm ve güç kullanmaya karşı sembolik protestoya katılımdan dolayı, hükümet tarafından takibe alınacaklarını ve sürgün edileceklerini bildikleri için Kars'a gidip bu fotoğrafı çektirmişler.

Fotoğraftaki Duhoborlar soldan sağa: Ivan Ivanoviç Planidin, Petr Ivanoviç Dorofeev, Grigoriy Vasilyeviç Verigin (Duhobor öncüsü Petr Vasilyeviç Verigin-Gospodni'nin erkek kardeşi), Pavel Vasilyeviç Planidin ve Semen Efimoviç Çernov.

Kaynak: Koozma Tarasoff Collection, June 24, 2009.

Duhobor kadınları. Gravür, Vereschagin.

Иван Павлович
Збитнев архитектор сиротского
дома и могилочек.

ИВАН ПАВЛОВИЧ ЗБИТНЕВ
АРХИТЕКТОР СИРОТСКОГО
ДОМА И МОГИЛОЧЕК.

1870- Gürcistan Gorelovka köyünde Sirotskoye kompleksindeki Basetka'yı inşa eden Zbitnev.

1864-1886 yılları arasında Duhoborların kadın lideri olan Lukeriya Vasiliyevna Kalmikova.
Kaynak: Library and Archives Canada online-
MIKAN No: 3222020

Peter Vasiliyevich Verigin, Duhoborların lideri.

- 29 Haziran 1895 tarihinde sahip oldukları tüm silahları ve cephaneleri, can almayı reddeden sembolik bir eylem niteliğinde yaktılar. Duhoborların Kanada'ya ilk göçü 1899'da başladı. 4 dalga halinde 1930 yılına kadar sürdü.
- Hayvanları öldürmenin de insan duygularını zalimleştirdiğine inanarak hayvan eti yememeye başladılar.
- Tütün ve alkol reddedildi, çünkü bunlar Tanrı tarafından saf ve saygın olarak yaratılan insan bedenine zarar veren şeylerdi.

Duhoborların öldürmeye karşı oluşu Çarlık Devleti ve kilise makamları tarafından sert baskılarla karşılandı ve Duhoborlar tüm özgürlüklerini ve ayrıcalıklarını kaybederek son derece zor koşullar altında eziyet gördüler ve sürüldüler.

- Birçokları öldü. Yaşadıkları felaketler dünyanın ilgisini çekti. Leo Tolstoy ve Dostları Derneği (Quakers) gibi hümanist kurum ve kişilerin yardımıyla Duhoborlar Kanada'ya göç edebildiler ve nihayet kitaplarındaki ereğe, "vatandan uzakta bir vatan, bir sığınak ve bir barınak" a kavuştular.

Kanada'da Duhoborlar "Altın Çağ" olarak nitelendirilen bir komün hayatı kurdular. On-

Ermenistan, Gorelovka köyü, Baseka.

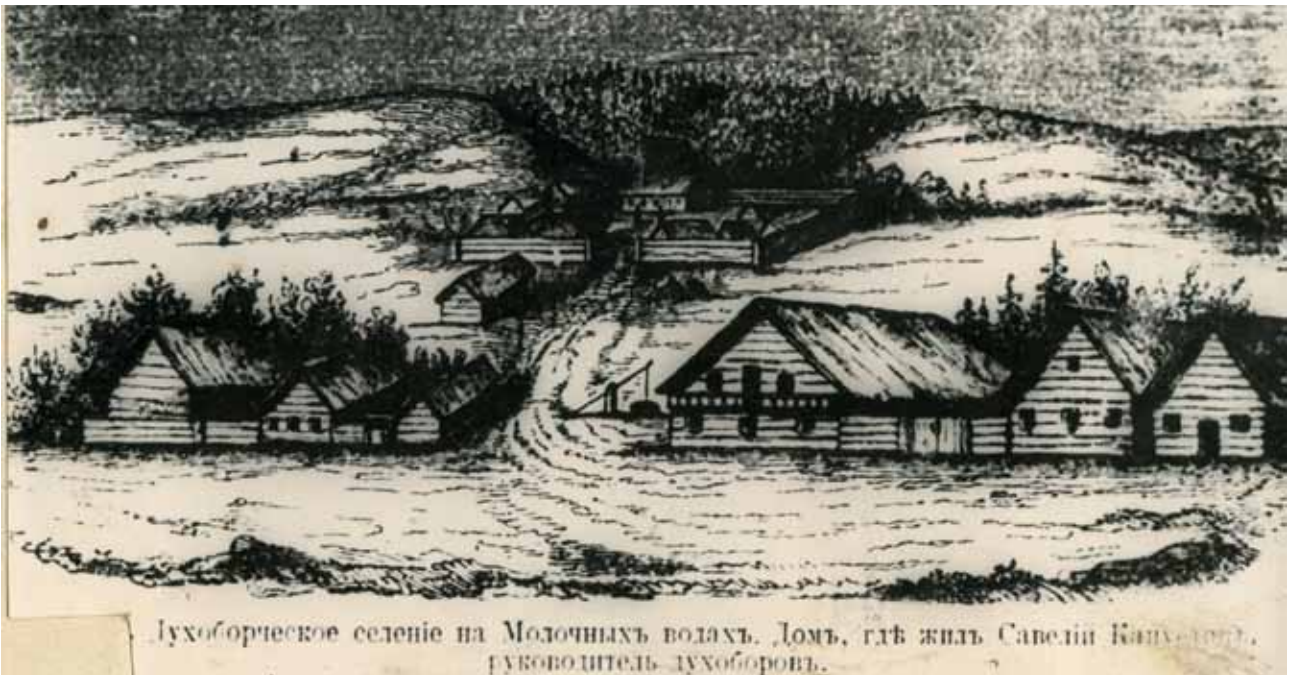

Gürcistan Gorelovka köyünde tarlada çalışan Duhobor kadınları.

ların tarımsal komün toplumu (bazı açılardan Amish ve Hutterite toplumlarına benzer şekilde) herkesin yararına, gün boyu birlikte çalış-

mak, "Gayretli ve Huzurlu Yaşam" sloganlarıyla Allah'a bir şükran niteliğindedeydi.

Ahlâki yaklaşımları Hıristiyan ahlâkındaki

Духоборческое селение на Молочных водах. Домъ, гдѣ жилъ Савелий Кинхадонъ, руководитель духоборовъ.

Duhoborların Kırım yarımadasının üstündeki yalancı cennetleri.

Kars'ın Karahan köyünde Karslı son Duhobor Aleks. Kimbilir belki de Duhoborlardan kalan eski değirmen parçalarında geçmişteki akrabalarının ruhlarını arıyordur.

Azerbaycan Slavyanka yerleşkesindeki Duhobor Mezarlığının giriş kitabesi (2013).

Azerbaycan Slavyanka yerleşkesindeki evinin balkonunda yün eğirme makinesi (Sınaphera) ile çalışan Dansina Mariya Yevseevna (2013).

Duhoborlar göç ederken geride bıraktıkları eve "Tuz, Su ve Ekmek" koydular, onların yerine gelen insanlar aç kalmasin diye.

"Bir hayalim var... Öyle bir dünya olmalı ki, gelecekte gerçek silahları kullanmamak için, çocuklar bile oyuncak silahlarını yakınsalar. Savaşsız bir dünya için." (2013).

Azerbaycan'ın Slavyanka'daki Duhoborların mezarları (2013).

Azerbaycan'ın Slavyanka Köyü yerleşkesindeki Duhoborların mezarları (2013).

“Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan, başkalarına da öyle davran” ilkesinin somut bir örneği idi. Basit ihtiyaçlara cevap veren tam bir öz yeterlilik sağlıyordu.

Duhobor toplumu tarafından başarılan ve hakikaten de ütopyik gibi görünen kavramlar Britannica Ansiklopedisi'ndeki şu gözleme ilham kaynağı oldu: “Duhoborlar, yaşamlarında çalışkan, kanaatkâr ve inançlarına uygun yaşadıkları için daha önce başarısız olmuş Hıristiyan idealini gerçekleştirmeye çok yakınlar”.

Liderlerinin ölümü ve “Büyük Ekonomik Buhan” Duhoborların inançlarını tam anlamıyla yaşamalarını daha da zorlaştırdı. Birtakım karmaşık etmenler, iç ve dış ekonomik ve kültürel baskılar, komün yaşam biçiminin daha fazla sürdürülememesi ile sonuçlandı. Duhoborlar günümüze dek devam eden bir geçiş sürecine girdiler.

Doukhobor Village Museum, Castlegar, BC. Statue of Tolstoy in the background by the house to the right.

2013, Gürcistan Gerelovka köyü. Sirotskoye kompleksinin bahçesinde dinî ritüellerini yerine getiren Duhobor kadınlar.

Gürcistan Orlovka (Terpeniye) Köyünün yakınında bulunan anıtsal Duhobor mezarları. Sağ başta Lukenya Kalmikova'nın mezarı.

Geçiş döneminde bocalama; benzersiz kırsal, etnik, sanayileşme öncesi yaşam biçimi ile hızlı, teknolojik ve şehir merkezli toplumun ortalaması bir Kuzey Amerikalı yaşamı arasındadır. Bir yandan da temel değerleri ve inançları korurken diğer yandan değişen koşullara ayak uydurma sürecini de yaşamaktadırlar. Duhoborlar asırlar boyunca okuma yazma bilmeseler de, nesiller süresince ve Kanada'ya yerleştikten sonra kendi köklerinin diline ve kültürüne hep erişim sağladılar, çift dilli ve hatta çok dilli konuma sahip olmanın avantajlarından yararlanmaya başladılar. Çok yönlü teknolojik ve çevresel sorunlarla karşı karşıya olan bir dünyada, atalarının basit, kendine yeten, ekolojik olarak sağlam geleneksel yaşam biçimlerine yeni bir yön ve saygınlık kazandırdılar.

Bütün bunların ötesinde, az veya çok birçok şiddet olayıyla tehdit edilen bir dünyada Duhobor gençliği miras aldıkları ölümsüz gerçekten vazgeçmiyorlardı. "Tüm dünyanın refahı bir çocuğun yaşamından değerli değildir" sloganı

her Duhoborun kalbinde yer alan tutkulu bir slogandır. Bununla beraber değişen koşullarda Duhoborlar tüm dünyada kendileriyle hemfikir kişilerle birlikte mücadele etmeye devam ediyor; savaşın ve öldürmenin bilinmediği ve hepimizin sevgi dolu tek bir insanoğlu ailesi, "Tanrı'nın baba, insanların kardeş olduğu" bir dünya için.

Özgürce, kardeşçe, savaşız bir dünya için el ele olma umuduyla.

TOLSTOY VE DUHOBORLAR

Aydınlanma sonrasında bütün Avrupa'da Hıristiyanlık ve onun aracı kilise toplum düzenine el koyup ona yön vermeye kalkıştığında isyanla karşılaşmış ve giderek kilisenin dışlandığı bir tarihî döneme girilmişti. Bu genişleyen tepki içinde çeşitli görüş sahipleri ve onların kendi inanç ve anlayışları ile açıkladıkları din muhalifi mezhepler ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunun etkileri Rusya topraklarına da ulaşmakta ge-

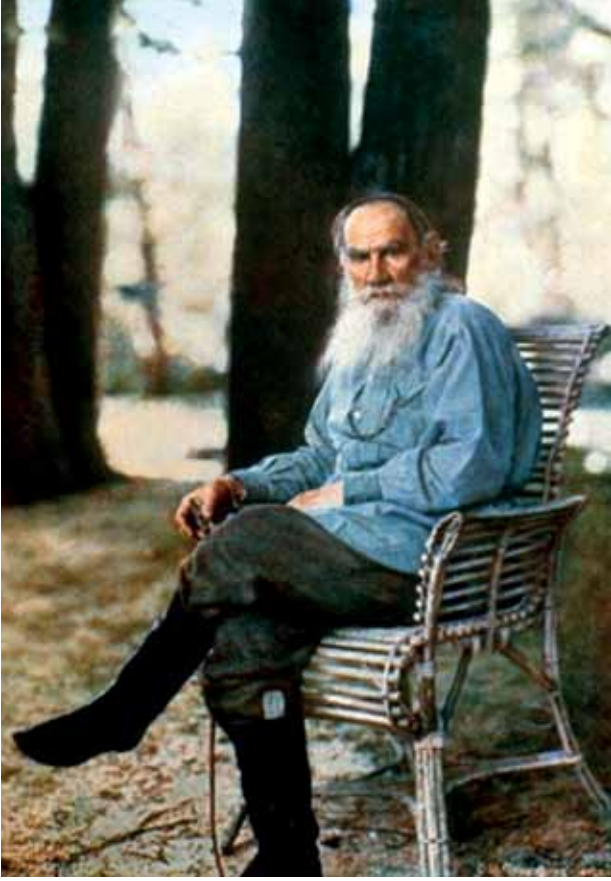

Duhoborların kutsal dağı "SVETOY GURGAN" tepesinden inen Duhoborlu kadınlar. 30 Ağustos 2013.

Gürcistan'da Duhoborların yaşadığı Orlovka köyü. 30 Ağustos 2013.

Duhoborların Deduşkasi: Leo Tolstoy: A Confession and Other Religious Writings, Penguin UK. 27 August 1987 Cover.

cikmeyecek, kilise kurumunun baskısı toplum içinde mezhepleşmelere ve bölünmelere yol açacaktı.

Lev N. Tolstoy (d. 9 Eylül 1828-ö. 20 Kasım 1910) daha çok roman yazarı olarak tanınır, onun bir Hıristiyan teoloğu olduğunu pek bilmeyiz. Burada yetkin bir kaleminden onun, Duhoborlar gibi mevcut kilise akidesini ve devlet hukukunu reddeden cemaatlerin sözcüsü olarak görüşlerine yer vermeyi gerekli olduğunu

John J. Verigin Jr. Mesih'in Ruhani Topluluklar Birliği (MRTB) yöneticisi.

düşünür ve şu alıntıyı yapmak isterim.

Dinî, kişinin evrenle kurduğu ilişki olarak tanımlayan Tolstoy, “Her insanın bir dinî vardır ve bu dinlere ne ad verilirse verilsin üçe ayrılır” der. Ahlâkın da kişinin dinî inancı sonucu ortaya çıktığını düşünür ve ahlâk öğretisini de üç başlıkta toplar: İlkel ve kişiye ait olan ahlâk, aileci-devletçi ahlak ve Hıristiyanlığın asıl manevi öğretisi olarak görülen ahlak. Tolstoy’un kabul ettiği üçüncü öğretiye göre, kişinin kendisi, ona hayat bahşeden ilahî iradenin amaçlarının yerine getirilmesinde bir aracı, bir alettir sadece. Tolstoy kilise müessesesini sorgularken ilahî maksatları (Tanrı’nın buyruğunu) ispat gerektirmeyecek kadar açık olarak kabul eder.

Devletsiz ve mutlak eşitlikçi ütopyik bir toplum hayal eden Tolstoy, her türlü güç ve şiddet uygulamasının, yani dışarıdan zor kullanılarak ve yaptırıma dayalı bir düzenin “hukuk” adı altında dayatılmasını gayrı-meşru görür. Ona göre, gerçek, samimi bir mümin herkese sevgi besleyen ve şiddet uygulamaktan ve şid-

2008, Gürcistan, Orlovka köyünde Duhoborlara ait evin pencere motifi, 2013.

dete şiddetle karşılık vermekten mutlak olarak kaçınmalıdır. Ona göre insanlar arası ilişkilerde tek geçerli düstur, "Herkes kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da öyle davranmalıdır" kuralıdır ve vahiyle bildirilen tüm öteki emirler aslında bu bu kuralın açılımından ibarettir. Tüm dinlerin özünde bu kaidenin bulunduğu ve bunun kendiliğinden, kanıtlanmasına gerek olmadan bilindiği düşüncesinde olan Tolstoy'a göre aslında İncil'de, hem kilise hem de Devlet otoritesi reddedilmektedir; oysa kiliseye aldanan insanların çoğu kilise öğretilerinin ve hiyerarşisinin yanılmazlığına inanarak, bile- rek ya da bilmeyerek putperestlik etmektedir. Bu açıdan kilise dinlerinden Katolik, Ortodoks ve Protestan mezhepleri arasında fark görme-

yen Tolstoy, hakikî Hıristiyan öğretisinin kilise tarafından kendi lehine tahrif edilmiş olduğunu ifade eder ve "İsa Mesih ne kilise kurdu, ne de Devlet; ardında ne kanun, ne hükümet ne de herhangi bir otorite bıraktı; kendi kendilerini yönetebilsinler diye Allahın kanununu insanların kalbine yazdı" der.

Tolstoy'un savundukları ile Duhoborların ve Malakanların inançlarının bütünüyle örtüştüğünü ve Tolstoy'un da bunun bilincinde olarak "Diriliş" romanının gelirlerini Duhoborların Rusya'dan çıkarılışına adadığını biliriz: 1899'da yakın arkadaşlarından ve topladığı diğer bağış- larla Duhoborların kurtuluşu için tam 30,000 ruble temin etmişti.

DİP NOT:

Kolombiya, Canada adresinde mukim Ruhanî Hıristiyan Toplulukları Birliği tarafından yayınlanmıştır. Jim E. Popoff ve Lloyd R. Popoff'a (Dukhobor yayınları ve yerel bir gazetenin personeli) ve katkısı bulunan diğer herkese teşekkür ederiz.

Kaynak:

Lev Tolstoy, Tanrı'nın Egemenliği İçinizdedir, çeviren Dominik Pamir.

Dr. Tuncay Başoğlu, Hıristiyan Hukuku, İslam Hukuku Araştırmaları dergisi, sayı 9, 2007, sayfa 25,56

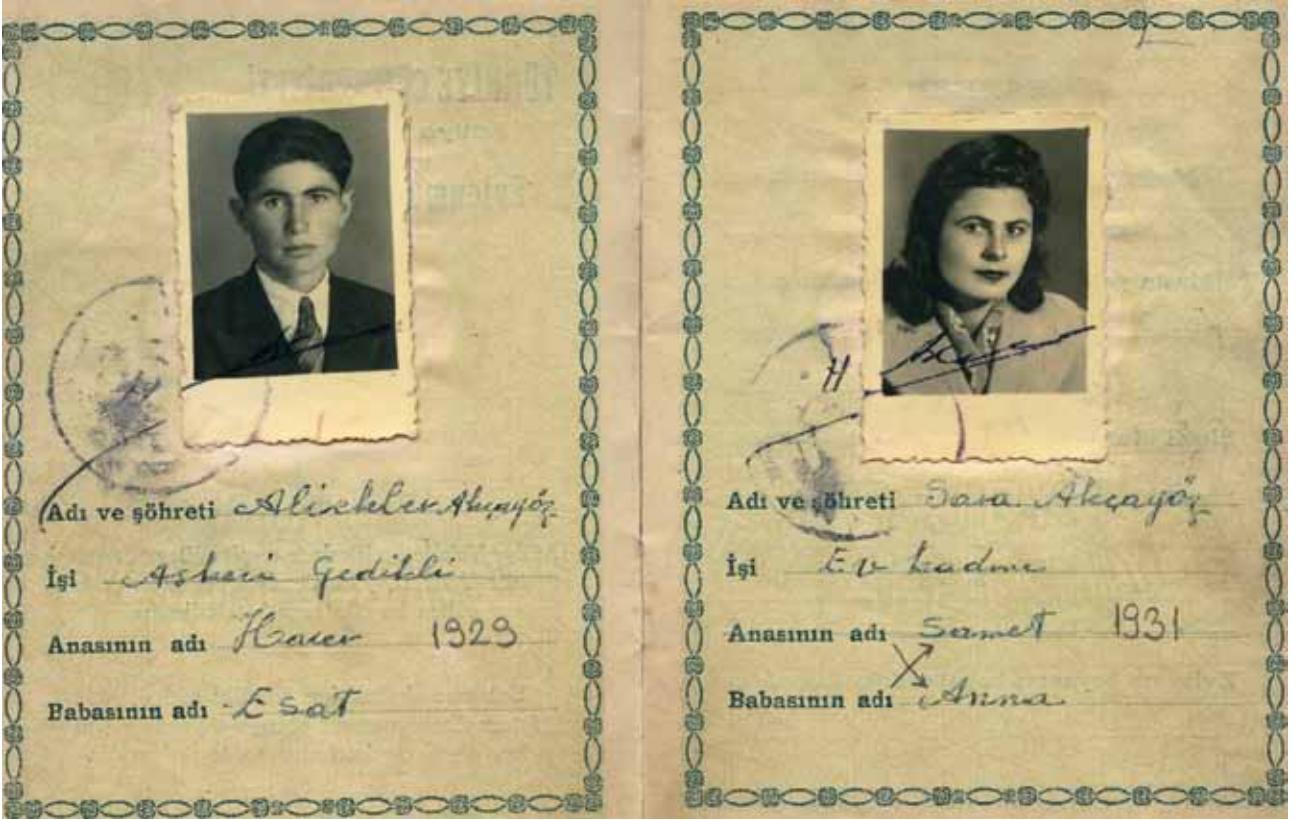
Çakmak köyünde Sara akçayöz'ün Annesi Anna'nın kız kardeşi Maşa'nın cenaze töreni.

Sara Akçayöz'ün çocukları: Fuat, Vedat ve Nihat Akçayöz... 1959, Gebze.

4.Bölüm: Çocukluk Anılarım

1951 yılında evlenen annem Sara ve babam Ali E. Akçayöz'ün evlenme cüzdanı.

1960'lı yıllardı, çocuktum, annemden "Malakan" sözcüğünü duyardım. O yıllarda ufaktım, bu sözcüğün anlamını kavrayamıyordum. Herhalde ilgimi de çekmiyordu ki sormazdım hiç. Sonraları "Malakanların" hayatımı ne denli etkileyeceğini o sıralar nasıl kestirebilirdim ki?

27 Mayıs 1960'ta Cumhuriyet tarihimizin ilk askerî darbesi çocuk hafızamda yer etmişti. O zamanlar Babaeski'deki askerî lojmanlarda otururduk. Ufuk Apartmanı'nın bodrum katındaki evimizde marşlar çalılıyordu. O günleri lambalı, kondansatörlü ve arkasında uzun kablolarla bağlı bataryası olan, arada bir sesi gittiğinde babamın okkalı bir yumruk darbesi ile çalıştırabildiği radyomuzdan dinliyorduk. AGA marka eski radyomuzun önünde asker adımlarıyla rap rap yürüyen saf bir çocuktum ...

Öğrenci gençlik de darbeye giden yolda:

"Olur mu, böyle olur mu?
Kardeş kardeşi vurur mu?
Kahrolası diktatörler,
Bu dünya size kalır mı?"

marşıyla sokaklara dökülmüş, yürüyorlardı.

Öyle bir karmaşa yaşanılıyordu, öylesine bir çıkmaza girilmişti ki o bitmez tükenmez mitingler sırasında "Türk Ordusu çok yaşa" diye slogan atan gençleri polisler tutuklarken, aynı gençleri askerler serbest bırakıyorlardı...

O günlerden akıllarda "555" kalmıştı. Yani 5. ayın 5. günü saat 5'te Kızılay'da yapılacak miting! Bu Cumhuriyet tarihimizin ilk "sivil itaatsizlik" eylemiydi. Arkasından "Bebek Davası", "Köpek Davası" gibi mahkemeler geldi... Sürüp giden radyo yayınlarının ardından tekrar tekrar marşlar çalınıyor, ben ise hâlâ askerî lojmanlardaki Ufuk Apartmanı'nın bodrum katındaki evimizde yürüyüp duruyordum: Çocukça rap, rap, rap...

O sıralar Esat Dedem gelmişti, Kars'tan Babaeski'ye. Askerî lojmanların bodrum katındaki basık evimizin yüksek penceresinden, yorgun bedeni ve çatık kaşları ile dışarıyı süzerken, bir yandan da pür dikkat ihtilâl haberlerini dinliyordu.

O zamanlar daha televizyonlar yoktu. Dünya

Yorumsuz bir fotoğraf.

da olan bitenleri o eski püskü sihirli kutudan dinliyorduk. Dedem çok sigara içerdi: Dumanlar, pencereden giren güneş ışığının içinde adeta yukarı doğru yükselen bulutlar gibiydi. Sigaradan ve dumanından o günlerde tiksindiğimden hayatım boyu sigara içmeyi hiç denemedim...

Dedem, anında parlayıp saman alevi gibi sönen sert bir mizaca sahipti. Ufacık bir çocuk olarak, yakınlıktan ziyade çekingenlik yaratmıştı. Bu yüzden bende sevgiye ilişkin bir anı bırakmamıştı. Dedemden kalan izlenimim Kars'ın siyah mümbit topraklarının sigara dumanına karışmış çiçek ve tezek kokularıyla.

Dedemin çay içişi çok ilginçti. Çünkü bir zamanlar Çakmak köyünde Zahar'ın değirmeni yakınlarında silindir biçiminde parlak sarı bir metal parçası bulmuş, oynayıp, kurcalarken elinde patlamıştı. Meğerse o parlak nesne savaşlardan arta kalan bir bombaymış. Bu nedenle dedemin sol elinde baş, işaret ve yüzük par-

Babam Ali E Akçayöz, karısının Malakan kızı olduğunu hep sakladı. Asker olduğu için korktu belki de... İşi ve ekmeği elinden alınacak diye.

Esat Akçayöz (dedem) Hacer Akçayöz (babaannem)... Dedem bu fotoğrafı çekirdikten bir ay sonra hakkın rahmetine kavuştu. (D. 1906 - Ö. 30.05.1968).

makları yoktu. Bu sakat sol eliyle çay içerken kalan serçe parmağı ile orta parmağı arasına çay tabağını sıkıştırır, diğer elinde tuttuğu çay dolu bardağını aldığı kadar tabağa boşaltır son-

Ali ve Sara Akçayöz ailesi. Çocukları Fuat, Vedat ve Nihat Akçayöz... Babaeski (Kırklareli) 1960'lı yıllar.

Sara Akçayöz başı bağlı, şalvarlı ortada...
(Gebze- İstanbul 1960).

ra yarım kalan bardağı tabağına koyup soğumasını beklerdi. O arada diğer tabaktaki kesme şekeri eline alıp mengene gibi parmakları arasında ikiye kırar, ardından ağzına aldığı kesme şekerle soğuyan çayını bir güzel keyifle içerdi.

Günlerden birgün...

Annem az ilerdeki sedirde kendi halinde oturmuş elinde şişler, ağabeyim için orlon kazak örmektedir. Dedeme olan saygısından başını beyaz işlemeli tülbentle, ağzını da yaşmakla örterdi. O gün dedem siyah yeleğinin cebinden çıkardığı asker sigarasını ağzına götürüp, kibritle yakmış, sanki bir solukta tümünü ciğerlerine çekmek istercesine derin nefesler alarak kendi kendine söylenmeye koyulmuştu.

Önce radyodaki ihtilâl haberlerine küfrediyor zannetmiştim ancak bir süre sonra babama dönüp:

-Biliyor musun oğul Kars'ta kötü şeyler oluyor: Malakanlar, Prıgunlar hep gidiyorlar, dedi.

Dedemin ağzından çıkan bu son cümle ile annem irkildi, örgüsünü şişlerle birlikte yere bırakıp dikilerek, pür dikkat dedemle babamın konuşmalarını dinlemeye başladı.

Dedem:

-Kara İvan ve John Peter Scheetin adında genç birinin adı geçiyor, göçü onun organize ettiğini söylüyorlar.

-Türk hükümeti Ruhani Hıristiyanların (Malakanlar ve Prıgunların) Sovyet Rusya'ya gitmesini istemiyor.

-Hatta Ruhani Hıristiyanların (Malakanlar ve Prıgunların) gitmemeleri için Hükümet onlara Atatürk Orman Çiftliği'ni bile önermiş.

-Rusya yerine hiç değilse Amerika'ya, Avrupa'ya, Kanada'ya gitsinler diye tavsiyelerde bulunmuşlar.

-Ama onların niyeti oralar değilmiş. Arazi-lerini, tarım aletlerini, çiftlerini çubuklarını evlerini yok pahasına satıp, savıyorlar, yazık! Satamadıklarını da komşularına bırakıp gidiyorlar!

Abim Fuat ayakta, Annem Sara, babam Ali Ekber ve ben Vedat Akçayöz sandalyede (1955- Erzurum).

-Bana göre çok bilinçsizce hareket ediyorlar. Telaş edip mallarını elden çıkarıp çok fakir düştüler.

Babam: "Ama niye?" dedi.

-Amerika ve Rusya arasındaki soğuk savaş oğlum! Aha bu darbe de onların işi: Kardeşi kardeşe düşürdü. Getirdiler diktiler Anadolu'nun her tarafına Amerikan üslerini, dinleme istasyonlarını, silahlarını. Herkes birbirine karşı. Amerika bizi dikkate almıyor, komşu Rus düşman oldu. Bu işte bir yanlışlık yok mu oğul? Sen askersin okumuş adamsın, bilirsin.

-Baba, halk arasında yanlış bir algılama var, herkes Ruhani Hıristiyanları (Malakanlar ve Prıgunları) Rusyadakiler gibi Rus zannediyor, oysa bu yanlış bir düşünce! Ruhani Hıristiyanlar (Malakanlar ve Prıgunlar) Rus köylüsü olsalar da önemsedikleri tek şey dinî inançlarıdır. Bu dini inançları güncel hayatta yaşayan insanlardır.

-Çarlık Rusyası ile geçmişe dayanan kan davaları var aslında; sürülmüşler oralardan! Kırgınlar ama onlar inançları gereği bu konuyu bizim anladığımız gibi kin, husumet, intikamla yüreklerinde taşımazlar.

Ruhani Hıristiyanlar aslında, Aleksandr (I) dönemi dışında, Rusya'da Çar otoritesinden asırlar boyu dinsel baskı gördüler.

-Rusların çoğu Ruhani Hıristiyanları (Malakanları) dinî inançlarındaki farklılıktan dolayı dışlarlar, horlarlar.

-Malakanlar da domuz eti yemedikleri için

Amerika ve Rusya arasında süren Soğuk Savaş yılları "Yorumsuz".

Annem Sara Akçayöz (İstanbul - Halkalı -1957).

Rusları murdar görür, onların yemeklerini yemezler...

-Türkiye, 1955'ten sonra Amerika'ya daha fazla yaklaştı, ABD'nin Rusya ile "soğuk savaşında" taraf oldu. ABD politikası ülkede etkin oldu. Rusların hepsi düşman sayıldı. Böylece devlet, Ruhani Hıristiyanları da potansiyel tehlike ve casus olarak algılamaya başladı.

-Baba, ama Ruhani Hıristiyanlar (Malakanlar) esasında en büyük kıyımı Çarlık Rusyası'ndan görmediler mi?

-Çarlık Rusyası kiliseye başkaldıran Malakanları devlete karşı potansiyel tehlike gördü. Onları dinî inanç farkı ve askerliğe karşı olmaları nedeni ile Rus topraklarından kovdular. Sürün onlar!

-Taa... 1839 yılında I. Nikolay Kafkaslar'a yaptığı seferde Ruhani Hıristiyanlar (Malakan ve Duhobor) gibi sektant olarak adlandırdıkları kilise karşıtlarına dinlerini değiştirmeleri için 1844'e kadar mühlet tanımamış mıydı? Çelişki

Babam Ali E. Akçayöz kardeşim Nihat ve beni Cumhuriyet Bayramı'na götürmüş (Kırklareli - Babaeski 1960).

değil mi şimdi bu?

-Ama gel bunu insanlara anlat! Kars'ta Rus Konsolosluğu önünden geçerken binaya bakmak bile yürek isterdi. Onların da Malakan göçünde etken oldukları da söyleniyor.

-Amerikan CIA'si Türkiye'nin her yerinde cirit atıyor. Hep sunî düşman yaratıyorlar: Rus düşman, Rus kötü, her an ezilmeli falan!... Bunlar hep soğuk savaş propagandası. Sovyet Rusya'nın İstanbul Konsolosu olan kişinin gidip Ruhani Hıristiyanlar arasında yaptığı konuşmalar da bu tepkide etkili oldu bana kalırsa.

Manyas ve Akşehir'deki Don Kazaklarının göç etmeleri de bu süreci hızlandırdı herhalde. Baba, sanırım bir de Ruhani Hıristiyanların dinî inançları gereği, yedi göbeğe kadar akraba evliliklerinin yasak oluşunun da göçmelerinde etkisi oldu. Çocuklarını evlendirecek kimseleri kalmamış. Ruhani Hıristiyanlar (Prıgun) Vaso Dölemen'e söylerdi; "Neslimizi sürdüremiyoruz, kızlarımız ve oğullarımız evlenemiyor. Gitmekten başka çaremiz yok..." diye.

-Evet ama tek tük olsa bile Ruhani Hıristiyanlardan kız aldık ama onlara hiç kız vermedik.

-Doğru, çevre ile olan uyumsuzlukları da etkili oldu, Ruhani Hıristiyanların göç için aldıkları kararlarda bile uyum yoktu, mallarını göçmeden yıllarca önce satmaları fakirleşmelerine yol açtı, onlar için içki ve sigara içmek haram olmasına rağmen göç etmek için mallarını yok pahasına satıp fakirleşince bir kısmı dinî adetlerini unutup kendilerini ispiro ve ucuz sigaraya verdiler.

-Azınlık korkuları ve mahalle baskıları... Daha ne desem...

-Haklısın, hırsızlar mallarını çaldı! Bazı kendini bilmezler ekili tarlalarını otardı, çayırlardaki otlarını biçti!...

Dedem, bize anlattıklarından etkilenmiş olacak ki sinirli bir şekilde ağzındaki sigarayı içine çekip burun deliklerinden çıkardıktan sonra, cam kenarından ayrılıp köşedeki gıcırdayan sandalyeye oturup sözüne devam etti.

-Çakmak köyünde Ruhani Hıristiyanların mülklerine göz koyanlar, tarlalarını otaranlar hariç, göç haberleri çıktığında ve sonrasında Çakmak köylüleri buna inanmak istemediler, hele hele yıllar yılı komşuluk yapanların ayrılıkları çok hazin oldu.

-Baba köydeki Prıgunların (Malakanların) hepsi mi gidiyor?

-Vaso'nun gitmeyeceği söyleniyor, ama göçmeleri hiç iyi olmadı.

-Ali, Çalkavurlu Keleş Durmuş'u hatırlıyorsun değil mi? Malakanlar'ı anlatırdı:

Malakanlar kızları ve karılarını kaçırılma korkusu ile tarlaya tek başlarına gönderemiyorlardı.

Onun için Simon Dayı ve Mihail her zaman Çalkavurlu Keleş (Durmuş) Emmi'yi sesler, kızlarını ve karılarını "Başka Bulak" bölgesindeki çayırlarına götürmesi için ona emanet ederlerdi. Biçme ve toplama işleri bittikten sonra Keleş Emmi kadınları ve kızları alıp aynı yoldan sağ salim geri getirirdi...

Dedem bu sözlerden sonra, yerinden kalkıp cama doğru yürüdü, sigarasını sünger gibi içine tekrar çekti. Burnundan ve ağzından çıkan pis kokulu duman odayı kapladı... Bu sigara dumanı benim dedeme karşı kin dolu karışık hislerle dolmama neden oluyordu... Şaşkın şaşkın bir

Çalkavurlu Simon Dayı her zaman rahmetli Keleş Durmuş Amca'ya kızlarını ve karısını "Başka Bulak" bölgesindeki çayirlarına götürmesi için emanet ederdi.

dedeme, bir babama, bir de anneme bakarken karmakarışık bir ruh hali içinde bir yandan konuşulanları anlamaya çalışıyor, fakat kavrayamıyordum diğer yandan da içten içe "Malakanlar gidecek" diyerek annemi ağlatan ve sürekli sigara içen dedeme karşı annemi koruma içgüdüğü ile karşı konulmaz bir nefret duygusuna kapılmıştım. Annemin eteğini çekiştiriyor, mız-mızlanıyor, neler olduğunu anlayabilmek için durmadan sorular soruyordum.

Annem ise beni hiç duymuyormuş gibiydi. O zamana dek hiç görmediğim garip hareketler yapıyordu. Annemin eteğini tutup kendime doğru çekip ağlamaya başladım.

Annem daha fazla dayanamadı, bana doğru dönüp vuracaktı gibi gergin bir hareketle sesini yükseltti:

-Sus dinle oğlum! dedi.

Tüm vücudu titremeye başlamıştı ağızındaki yaşmak açıldığı halde hiç umursamadı! Garibi-me gitti hiç böyle yapmazdı, dedem defalarca anneme yaşmağını açmasını söylemiş ama annem bunun bir saygısızlık olacağını düşündüğü için çıkarmayı hep reddetmişti. İşte yaşmak olarak kullandığı o başörtüsünün ucunu sessizce ağlayan gözlerine götürüp, gizlice sildi, gayri ihtiyari burnunu çekti. Ardından oturduğu yerden kalkmadan elleri ile dizlerine yavaşça vurup, sedirin gıcirtısı eşliğinde şuursuzca öne, arkaya sallanmaya başladı.

Sonra birden sedirden fırladı. Şişleri, ipler

eteklerine dolanmış, o önde yumak arkasında, hiçbir şeye aldırmadan, terliksiz, yandaki odaya koştu. Olan bitene anlam verememiş, annemin gözlerinden yanığına doğru sessizce akan hüznün dolu yaşları görmüştüm. Ben de ağlıyordum; içimi çeke çeke, bana kızacağını bile bile sümüklü burnumla arkasından gittim. Yan odadaki yatağın üzerine oturmuş durmadan gözyaşı akıtarak, camdan ufka boş boş bakıyor, heykel gibi hareketsiz duruyordu.

-Neden ağlıyorsun anne?

Önce cevap vermedi, yine burnunu çekti, gözlerinden akan yaşları avucunun içi ile silerken bana baktı. Sonra ağlamaklı, kısık ve titrek sesle.

-Gidiyorlar oğlum, gidiyorlar, Ruhani Hıristiyanlar (Malakanlar) gidiyor, dedi. Beni buralarda bırakıp gidiyorlar.

Annem Sara, babam Ali Eker ve Vedat Akçayöz (1956, Erzurum).

Çalkavur'da Malakan Kızağı

-Kim gidiyor anne, nereye gidiyor? Ruhani Hıristiyanlar kim? (Malakanlar kim?) Anne... Anlatsana...

-Nastke gidiyor, Onya gidiyor, Simon gidiyor. Rusya'ya gidiyor. Onları bir daha hiç görmeyeceğim.

Sonra titreyen elleri ile oturduğu yerden uzanarak elimden tutup kendine doğru hızlıca çekti, beni kucağına alıp kollarını vücuduma doladı, sonra da göğsüne bastırıp saçımı uzun uzun öptü, okşadı, beni iki yana doğru kendisi ile beraber yavaş yavaş sallarken konuşmaya başladı.

-Anacığım da öldü, taştan bir baş taşı da yok. Önünde isminin yazıldığı bir tahta parçası bile yok, onun mezarı da öksüz kalacak. Zaten babamla evlendiği için anamı Prıgunlar (Malakanlar) Sabranya'dan atmışlardı! Anam da bunun üzerine kelimeyi şahadet getirip Müslüman olmuştu. Yıllar sonra ölünce Çakmak köyündeki Müslüman mezarlığına götürüp İslam geleneklerine göre gömerken, cemaatte homurdanmalar olmuştu. Bir müddet sonra da baş taşı da kayboldu. Ne yenisini getiren, ne de mezarını yaptıran oldu. Çok aradık mezarını! Tahminen bilirim ya, tam olarak çıkaramam.

-Ağlama ana ağlama, benim çok param var, aha işte orada kumbaramda, onu açalım gidip ananın mezarını yapalım, baş taşını da koyalım dedim. Annem şefkatle beni biraz daha göğsüne bastırdıktan sonra saçımdan öptü, gözünden akan yaşların saçımı ıslattığını hissedince gülse de hâlâ ağlamakta olduğunu anlamıştım.

-Olur oğul, hele sen bir büyü de, Kars'a gi-

dince yaptırırız mezarı, o zamana kadar kumbaranda daha çok para birikir, biz de o zaman yaparız anamın mezarını.

-Anne, dedem Malakan deyince sen neden ağladın? Malakan ne demek?

-Şimdi anlatamam yavrum, bilmem! Ağladım işte!

-Anne, sen Ruhani Hıristiyanları (Prıgunları) çok mu seviyorsun?

-Evet yavrum, çok seviyorum.

-Neden?

-Çünkü benim annem de Prıgun (Malakan), onlar benim canım, kanım...

-Ağlama anne! Sen de onları görmek için peşlerinden Rusya'ya gidersin.

-Onlar komünist ülkeye gidecekler oğul! Bizi oraya almazlar ki!

-Olsun! ağlama anne! Ağlama! O zaman ben de büyük adam olacam, çok para kazanacam, seni oralara götüreceğim...

-Haa, ananın mezarını da yaptıracam, hani o kaybolan baş taşı var ya, onu da mezarına koyacağam.

Annem, söylediklerimin hiçbirine inanmadığı halde, hoşuna gitmişti. Beni kucakladı, iki kolu ile göğüslerinin üstüne bastırıp, salına salına ...

-Olur oğlum gideriz! Tabi ya, neden olmasın? dedi.

Beni teselli etmek için söylediği bu sözlerden sonra daha bir buruklaştı, derin derin iç çekti, sessizce yanağından yağmur gibi akan gözyaşları saçlarını ıslatırken başını kaldırdı, yukarıdaki camdan süzülerek gelen güneş ışığında oynaşan toz zerreciklerine daldı kaldı...

Hâlâ beni kolları ile sımsıkı sarmış bir biçimde çaresizce sağa sola sallanıyordu. Başını yine göğe kaldırdı, yaşlı gözlerle tekrarlardı:

-Hele sen bir büyü, beni canlarımın yanına götürürsün...

-Hele sen bir büyü kocaman adam ol anam Anna'nın mezarını yaptırır, baş taşını da koyarsın, dedi.

Aradan yıllar geçti...

Aziz Hüseynov, (babam Ali Akçayöz'ün dedesi).

5.Bölüm:
Güney Azerbaycanlı
Hüseynoğulları'nın (Hüseynov)
Türkiye'ye Göçü

Ermenistan'ın Gümrü (Aleksandropol) şehrinden bir görünüm.

Hüseyinoğulları'nın Kuzey İran'da yaşarken Kuzey Azerbaycan'a geçtikleri bilinmekle birlikte, göçün nedenine ilişkin elde kesin bir kayıt yoktur. Kanaatime göre sülale, 1800'lü yılların ortalarında Çarlık Rusya'sının Kafkasya'yı işgali ile bu bölgenin demografik yapısına müdahale etmesi sonucunda yerleşim yerlerini terk edip, Kuzey Azerbaycan'daki Gümrü'ye yerleşmiş.

Dedemiz Aziz Hüseyinov demiryollarında görevliymiş ve Uzak akrabası olan Helme ile evliliğinden: Fize, Nabat (1881), Samet (1894-1963), Eset (1906-1968), Ali Asker (1908-1964), Zehra (1912-), Kudret (1918) adında yedi çocukları varmış.

Savaş, Gümrü ve çevresinde de katliam rüzgârları estirmeye başlayınca, Anadolu'ya, Sürmeli'ye, Kars bölgesine ve Kafkaslara kan sıçramış, ardından da nefret getirmişti..

Dedemin iki kızı Fize ve Nabat Azizovna Ermenilerle evlenmişler. Anadolu'ya doğru "Kaç ha kaç" diye anılan acılarla dolu kaçış başladı-

Gümrü (Aleksandropol) Ermenistan panorama.

ğında, kocalarıyla oturdukları Gümrü'nün uzak bir mahallesinde yaşıyorlarmış.

HÜSEYİNOĞULLARI'NIN GÜMRÜ'DEN KAÇIŞI

Kafkasya'daki Ermeni Taşnak örgütü Anadolu'daki 1915 olaylarının kını ile misilleme peşinde olduğundan Gümrü'de dedemlerin Ermeni komşuları bir Taşnak baskını önceden haber alıp gizlice akrabalarımızı uyarılmışlar. "Sizi buralardan sürecekler, kaçın!" Oğullarını silahlandırıp, akrabalarımızın yanlarına koruma verip, sınıra kadar refakatçi olmuşlar. Bu ani kaçışta Ermenilerle evli iki kızlarına haber ulaştırmak olanak dışı olduğu için çaresiz onları geride bırakıp kendi canlarını kurtarmışlar.

Ermeni kardeşlerin yardımı ile salimen sınıra ulaşan aile ertesi gün Aras nehrinin sığ kısmından geçerek Halıkışlak köyüne sığınmışlar. Bu köyde birkaç gün kaldıktan sonra Pernavut (Gaziler) üzerinden Yukarı Aktaş köyündeki akrabalarının

2015, Gümrü Tren İstasyonu.

2015, Gümrü Tren İstasyonu.

Kaç Ha Kaç'ta Ermenistan'da kalan Nabat Azizovna -Zakafkasya Demir Yollarının "Şahsiyet Vesikas"ı No: 42372 Resim üzerinde yazı: Süpürgeci Aziz Hüseyinoğlu'nun kızı Nabat Azizovna (Aziz kızı)'nın okur yazar olmadığını ve şahsiyetini onaylıyorum. (imza, mühür) 2.sayfa Kırmızı kalemle düzeltilmiş "1916 yılı" doğrudur. (imza)

Samet Akçayöz'ün babası, Aziz Hüseyinov. Demiryolcuların giydiği elbisesi ile çektiği fotoğraf.

yanına gitmişler. Üç yıl yaşadıkları bu köyde aile Gümrü'de bıraktıkları Fizze ve Nabat teyzemler için kendilerini suçlayıp göz yaşı döküyormuş.

2015, Gümrü Tren İstasyonu.

Aziz Hüseyinov, Gümrü Tren İstasyonu'nda görevli iken kızı Nabat'ı da Gümrü istasyonunda işe aldirmiş.

İstasyonun 14. Bölüm'de 08.09.1911 ile 08.09.1914 ve sonradan 1916 yılına kadar uzatılan 42372 Nolu kimlik belgesine göre okur yazar olmadığından hademe olarak görev yapıyormuş. Kaç Ha Kaç'tan iki gün sonra sokak çeşmesinden su almaya gittiğinde, çeşme başındaki Ermeni komşularından anne ve babalarının göç ettiklerini öğrenince üzüntüsünden kendini kaybetmiş, sırtındaki tahta omuzluğa asılı olan su dolu kovalarıyla yere düşerken, kafasını çeşmenin kenar taşına çarpıp, konu komşunun feryatları arasında can vermiş.

O gün orada bulunan Azeri bir kadın birkaç ay sonra ailesiyle birlikte Gümrü'den kaçıp Kars'a geldiklerinde bütün bu olayları bizimkilere anlatmış.

Aziz dedem bulak başında ölen Nabat ve Fizze için kendini hiç affetmemiş, sürekli kendine kahretmiş. Kızlarını yaban ellerde bırakıp kaçıp gelmeyi onuruna yedirememiş. Suçluluk duygusu onu hayatı boyunca sürekli kemirdiğinden her akşam üstü gün batımında Yukarı

Anna'nın kocası Samet Akçayöz.

Aktaş köyünün yakınındaki tepeye çıkar kayalardan birine oturur, ömrünün büyük bir kısmının geçtiği dağların ardındaki Gümrü'ye doğru bakarak, orada bıraktığı kızlarını düşünüp sessizce ağlar, kendine kahredermiş. Bu acıya daha fazla dayanamayarak, Yukarı Aktaş köyünde yoksulluk içinde ölmüş.

Sülale başsız kalınca ayrılımlar ve yine göç olgusu ortaya çıkmış.

Cihangir Hüseyinoğulları kolu Tuzluca'ya yerleşmiş. Güzel soyadını almış.

Aziz dedemin bacanağı Hacı Veli Nevruz ve eşi Helma nenemizin bacısı ise Pernavut'a yerleşmişler. Yenigün soyadını almışlar.

Bizim kol ise Kars'a göçmüş. Akçayöz soyadını almışlar.

SAMET DEDEMİN GÜMRÜ'DEN KAÇIŞI

Samet dedem de, Gümrü'de babasının mesleğini seçip önce Tiflis ve Moskova'da mesleki eğitim almış, ardından da Gümrü (Leninakan) yakınlarındaki bir istasyonda göreve başlamış,

-Samet dedem Rus demiryollarında çalıştı-

ğından dikkat çekmemek için akrabaları ile beraber kaçamamış.

Birkaç gün sonra kendi kaçış planını hazırlamış, ancak yolu şaşırıp dağlara doğru yönelmiş, akşam üstü mecburen bir Ermeni köyüne sığınmış. evin sahibi şivesinden Samet dedemin Türk olduğu anlaşılınca yaşı küçük olduğundan ağlamaya başlamış. Ona evini açan Ermeni köylü, "Korkma, korkma, burada kal, ama sakın konuşma, evdekilere senin Ermeni olduğunu, bir süre burada kalabileceğini söyleyeceğim" demiş. Dedem o gece köyde kalmış, yıkanmış, uyumuş ancak ertesi gün şüpheler artınca evin sahibi amcamın torbasına yiyecek ve su koyup onu yola çıkarmış. Dedem yolda yürürken arkasından gelen bir at arabasına binmiş. Arabanın sahipleri amcamın elinden yiyeceklerini almak için onu dövmeye kalkışınca, o da inip kaçmış.

Anadolu'ya geçmeye uğraşıp dururken bir kez daha yolunu şaşırıp yanlışlıkla İran sınırına kadar gitmiş. Savaş rüzgârları onu Tebriz'e kadar savurmuş. Üç yıl çok zor şartlar altında Tebriz'de kalmış.

O dönemde İngilizlerin İran'a kaçan Türkleri yakalayıp onlardan istihbarat bilgileri almak için hapse attıklarını öğrenen Samet dedem, oradan da kaçıp Türkiye sınırına yakın bir şehir olan Azerilerin çoğunlukta olduğu, Türkçe konuşulan Merend'deki akrabalarının yanına gitmiş. Orada da bir süre kaldıktan sonra akrabalarının yardımı ile kaçak olarak dağlardan geçerek Anadolu'ya geçebilmiş.

Samet dedemin çocuk denecek yaşta bu kaçış öyküsü, Kars'ın dibindeki Gümrü'den kırsacık bir sürede gelebilecekken, sırf şaşırıldığı için yaşadığı dört yıla yakın bir serüvenin çok kısa bir özetidir. Kars'ta, doğumu nüfusa 1903 olarak bir kaç yıl geç yazılmış.

HÜSEYİNOĞULLARI'NIN AKRABALARI SALDIRIYA UĞRUYOR

Gümrü'den başlayan Kaç Ha Kaç'ta akrabalarımızın diğer bir kolu da sınırı geçer geçmez kuytu bir yerde kamp kurmuşlar. Isınmak için

Otantik Ermeni giysisiler içinde genç bir kız.

ateş bile yakmadıkları halde gece Taşnakların baskınına uğramışlar. Yaklaşık 100 kişi olan bu kafiledaki akrabalarımızdan yirmi beş kadarı kurşunlara hedef olmuş. Bizimkilerin de karşılık vermesiyle iyice kızışan ortamda Taşnaklardan da ölenler olmuş, çatışma sabaha kadar sürmüştü. Silah sesleri ancak gün doğarken kesilmiş, Taşnaklar gece karanlığından istifade ederek kaçmışlar. Bizimkiler de yerde cansız yatan akrabalarını hemen oracıkta apar topar gömüp, oradan ayrılmışlar. Geçtikleri tüm yollarda ve köylerde de durum farklı değilmiş.

Çok kayıp vermiş olsalar da Kars'ın Şahnalar köyüne kadar gelebilmiş, orada bir yıl kalmış, yerleşik halk ile geçinemediklerinden bir kısmı çevre köylere diğerleri de Kars'a gelip burada yerleşmişler.

Tuzluca'nın Yukarı Aktaş köyünden Kars'a gelen sülalemize o zamanki idare günümüzde ki askerî lojmanların karşısındaki evleri vermiş.

TİMUR EMİGİLİN KARS'A GELİŞLERİ

Timur Emi'nin karısı Güleser, Mehtihan dedenin kardeşiydi. Onlar "Kaç Ha Kaç" zamanında Ermenistan'ın Gümrü'sünden göçüp de sınırı geçip Karahan köyünde kışı geçirmişler, yaz gelince, Şahnalar üzerinden Kars'a gelmişler. Malakan Sahar'ın Çakmak köyündeki değirmenini Mürtüz Ağa alınca, onlar da Çakmak'taki değirmene gelmişler.

Dedemler bir süre Kars'ta kalmışlar ancak Aziz dedemin amcasının oğlu Timur Emi Malakanların oturduğu Çakmak köyünün güzelliklerinden bahsederek onların akıllarını çelmiş: "Malakanların kartol (patates) tarlaları var çok para kazanıyorlar, hep beraber Çakmak köyüne gidelim" diyerek Kars'ta yaşayan dedemleri ikna etmiş. Ayrıca Çakmak'taki Malakan Sahar'ın değirmenini Mürtüz Ağa satın alınca o da Çakmak köyüne gelmiş.

Böylece Hüseyinoğulları sülalesinin Kuzey İran'dan başlayan göç serüveni Kars'ın Çakmak köyünde sonuçlanmış oluyor.

1920 ile 1934 yılları arasında Kars bölgesine Kafkasya'dan göç ettirilen Müslüman aileler ciddi bir iskân sorunu ile karşı karşıya kalmışlar. İlk yıllarda çevre köylerde Rum, Ermeni ve Malakanlardan boşalan evlerde geçici olarak iskân edilmişler, ancak 1934'te İskân Kanunu'nun resmî olarak uygulanmaya başlanması ile mera koruma kanunu doğrultusunda yeni yerleşim alanları oluşturulmuş, ardından da göçmenlere kısmî tapu verilmiş.

Çarlık Rusya'sı yönetiminde Ahıska ve Posofta kullanılmış 1898, 1905, 1909, 1910 tarihli Rus paraları.

1919 yılına ait Sovyet banknotu.

1909 yılına ait Çarlık Rusyası banknotunun arka yüzü.

ÇAR NİKOLAY'IN İPEK BANKNOTLARI

“Her an kapıda olan göç” gerçeği, Müslümanların Anadolu’ya geçme kararı vermelerine yol açmıştı. Bu göçe girişirken, sülalemiz yanlış bir karar almış, mal varlığını altın yerine II. Nikolay’ın 1909 tarihli ipek banknotlarına çevirmişlerdi. Banknotları nakledilecek eşyaların içine saklamışlar. onca emek vererek topladıkları paralar, 1917 devriminden sonra tedavülden düşmüş, 1919 tarihinde Lenin’in yeni banknotları piyasaya çıkmış. Çar II. Nikolay’ın ipek banknotları değersiz kağıt parçasına dönüşünce ailemizin ekonomik gücü de sıfırlanmış.

Sandık dolusu II.Nikolay banknotları yıllar boyu çocukların eğlence aracı olmuştu. Sandıktan bir demet alır, havaya atar, kimin parasının son rakamı büyükse paraları onun kazandığı bir oyun oynardık. Çakmak köyünde ilk okulu bitirinceye kadar oynadığımız oyunların başında bu para oyunu gelirdi. II. Nikolay’ın ipek banknotları bir süre sonra hayatımızdan tamamen çıkmış, gündelik yaşam gerçekleri içinde unutulmuş gitmişti.

Kısacası, Hüseyinoğulları bir günde varsılıktan yoksulluğa düşmüşlerdi...

ÇAKMAK KÖYÜNÜN KURULUŞU

1878 Rus işgali sonrasında zorla ya da çeşitli vaatlerle Kars bölgesine getirilen Ortodoksluktan ayrılan Sektantlar ve Almanlar gibi diğer azınlıklar kendilerine yeni köyler kurdular. O zamanlar Çakmak, dağın yamacında küçük bir köymüş, o köyün karşısındaki düzlükte “Blagodarnoe”

adında yeni bir Malakan köyü kurmuşlar. Uzun yıllar yaşadıkdan sonra köye bazı yerli halklar da yerleştirilmiş. 1917 ve sonraki yıllarda Azeriler, ardından 1934 yıllarında iskân kanunu dahilinde Ermenistan’daki bir Türk köyü olan Tikniz’den gelen yerli halk, 1938’de Gürcistan’dan gelen insanlar, Müslümanlar, ardından Kürtler gelip yerleşmişler...

Yeni gelenlere “iskân hakkı” olarak ev ve arazi verilmiş.

Çakmak köyünde Malakanların yaptığı evler düz bir yolun iki tarafına sağlı ve sollu olarak sıralanmıştı, yolun her iki tarafında ağaçlar vardı ve aralarından da şırl şırl sular akardı.

Yolun hemen kenarında çitlerle çevrili rengârenk, mis kokulu gül bahçeleri vardı. Evin arkasında yaklaşık dokuz dönüm uzunluğunda bir arazi vardı.

Evler iklime uygun olarak çatılıydı ve bir kısım evler de duvardan ısıtmalı peç sistemliydi.

Evler iklime uygun olarak toprak çatılıydı, sonradan zaman içinde saçtan yapılan çatılı evlere dönüştü, yaklaşık olarak her yedi ev arasında da köydeki hayvanların geçebileceği Nahır yolu olurdu...

Çocukluk anılarımdan hatırlarım, Çakmak köyünde aniden yağın yağmurdan sonra gelen selin dereyi taşıması sonucu etrafa yayılan bahlıkları toplamak ayrı bir zevkti.

Yağmur sonrası güneş çıkınca topraktan çıkan mantarları Anna Hala’nın çocukları ile toplayıp eve getirirdik. Tereyağı ile kızartılıp önümüze gelen bu mantarların tadını hiç unutmuyorum.

Çakmak köyü önceden tamamen Malakan

köyü imiş; ama göçler artınca bu köye de muhacirler dolmuş; Malakanlar bu durumdan hoşlanmasalar bile yeni gelen muhacirlere tohum, aş, ekmek vermişler, ekip biçme işlerinde de çok yardımcı olmuşlar böylece.

Çakmak köyünde Malakanlar, Prigunlar, Yerliler, Azeriler, Kürtler ile çok kültürlü bir yapı oluşturuyorlardı...

Eskiden kışlar çok sert ve karlı geçer, tüm yollar kapanırdı. Sabahları kalktığımızda evin önüne yığılan kardan kapımızı açamaz, komşulardan yardım isterdik. Öyle zaman olurdu ki 2-3 metrelik kar nedeni ile evler arasında küreklerle bembeyaz koridorlar ve tüneller açardık...

Samet amcamın anlattığına göre; köyden şehre giderken karın fazla oluşundan dolayı telefon direklerinin tepesinde ayakkabılarını bağlarılarmış.

Kafkaslarda zaman zaman kader birliği yapan, dinî inançları farklı olsa bile sosyal yaşantıları uyuşan Malakan ve Azeriler bu defa da Kars'ın Çakmak köyünde bir araya geliyordu. Birbirlerinin dillerini konuşuyorlar, gerektiğinde eşyalarını paylaşıyorlardı. Dinlerine saygı ve hoşgörü ile yaklaşanlar olsa bile bunun istisnaları da vardı. Dinînin aşırı ucundakiler, hoşgörüsüz olduklarından Malakanlarla yaşanan bütün güzellikleri karartıyordu.

ÇAKMAK KÖYÜNDE KISA ANEKİTODLAR DANİL AĞA (BAHOLDİN)

Sara Akçayöz anlatıyor...

Babam anlatırdı; Çakmak köylü Malakan Danil Ağa ve karısı Hane çok merhametli ve hayırsevermiş, yedi boyun öküzü ve kovanı ve büyük arazileri varmış. Mangal yürekli Danil Ağa, ekim zamanı geldiğinde oğlunu yanına alır; Çakmak köyünün bir başından girer, fakirlerin evlerini ziyaret eder "zarova" (merhaba) diyip söze başlamış. "Tohumunuz var mı? Toprağı sürececek öküzünüz var mı?" diye sorular sorar, oğluna not aldırır, eve dönüşünde notlarından vereceği malların listesini yapar ve hepsini inancı gereği hayrat olarak dağıttırır. Önceden belirlediği,

tarlasını ekecek gücü olmayan insanlara, ambarından çıkardığı tohumlukları onların tarhalarının başına götürüp, ekimini tarla sahipleri ile birlikte yaparmış. Onların hayır dualarını aldıktan sonra da kendi tarlasını sürer ve ekimini yaparmış, bu yardımlarını Allah'ın yeryüzündeki ruhanî yansımasını içinde barındıran insanın ruhunu hoşnut etmek için yaparmış.

YA SULTAN SÜLEYMAN!

Birgün Danil Ağa'nın oğlu Uzun Yakup, Çakmak köyünde ağır hasta olan yaşlı bir köylünün evine geçmiş olsuna gitmiş. Hasta sürekli olarak "Ya Sultan Süleyman", "Ya Sultan Süleyman" deyip Tanrı'dan şefaati diliyormuş. Malakan Yakup bir gariplik olduğunu hissetmiş; fakat ses çıkarmamış. Hasta, "Muhammed'in ismini unuttuğundan "Ya Muhammed" diyeceği yerde "Ya Sultan Süleyman, Ya Sultan Süleyman" demeye devam ediyormuş. Sonunda Malakan Uzun Yakup dayanamayıp hastaya kızarcasına. "Yahu! Neden Sultan Süleyman deyip duruyorsun, o seni kurtarmaz. Ya Muhammed de ya da İsa, de. Onlar seni kurtaracak. Sultan Süleyman'ın seni kurtaracağı yok" demiş. Hasta ziyaretine gelen insanlar kıs kıs gülmeye başlayınca, hüznü oda birden neşeli bir ortama dönüşmüş...

1918 ÇAKMAK KÖYÜNE TAŞNAK BASKINI VE DANİL AĞA

Sara Akçayöz anlatıyor...

Genç kızlığında Rukiye Ağkoç'tan dinlemiştim, dedesi Danil (Danil Baholdin) Ağayı.

Çakmak köyüne Kars haricinden gelen, Taşnakların baskını olacağı zamanlar, Malakanların Çakmak köyündeki lideri Danil Ağa ve karısı Hane Müslüman komşularının çocuklarına Malakan giyisileri giydirir onları Malakan çocuklarına benzetmeye çalışırlarmış.

Öyle anlar olurmuş ki Taşnak baskını sırasında Müslüman çocuklarını çatıya fırının içine saklamış. Danil Ağa, evinin bodrumuna gençleri doldurup yeterli hava alsınlar diye küçük

Çakmak köyünün Çalkavur Mahallesi'nde yaşayan Rukiye Ağkoç.

delikler açar, susuzluklarını giderir, giriş kapısını ve pencerelerini taşla örer, çamurla sıvar, sıvanın yeni olduğu belli olmasın diye duvarın önünde sıvayı kurutmak için ateş yakarmış.

Bir gün Çakmak köyünü Taşnaklar basınca, çete lideri atlıları ile beraber Danil Ağa'nın evinin bahçesine kadar gelmişler. O ara karısı Hane, üç yaşlarında Müslüman komşusunun çocuğunun evinin balkonunda oynadığını fark etmiş, koşarak çocuğu kucaklayıp balkonda boşta duran iskemleye oturup çocuğu iki bacakları arasına sokmuş, sonra uzun entarisini üstüne örtmüştü.

Çocuğa da sesini çıkarmaması için tembih etmiş. Bahçeye gelen Taşnak çete lideri, Danil Ağa'ya Çakmak köyünde yaşayan kişilerin nerede olduklarını sormuş. İsteddiği cevabı alamayınca hiddetlenmiş. Bahçenin diğer tarafında çetenin adamları atlarına yalaktan su içirdikten sonra, ırgatların getirdiği otları atların önüne atmışlar, çete lideri sakinleşince Danil Ağa'nın evine doğru yönelmiş, evin balkonuna çıkmış, bacakları arasında küçük çocuğu saklayan Hane teyzenin önünden geçerken yüksek sesle,

-Evde kimse var mı? demiş.

-Yoo... istersen gir bak.

Çete lideri, arkasından gelen Danil Ağa ile birlikte içeri girip evi kolaçan etmişler, kimse olmadığını görünce dışarı çıkmış, bir maşrapa

su, ardından peynir ekmek istedikten sonra çekip gitmişler.

Çocuğu bacakları arasında saklayan Hane çok korktuğundan vücudu kaskatı kesilmiş, bir süre konuşamamış, oracıkta öylece kala kalmış.

Bu anlattıklarım, Çakmak köyünde yaşayan herkesin büyüklerinden dinlediği ve belleğinde her zaman var olan Malakanların komşuluk ilişkilerine ne kadar önem verdiğini anlatan küçük bir anekdotdur.

BOY ABDESTİ ALACAĞIM

Rukiye Ağkoç, Danil Ağa'yı anlatıyor...

Danil ağa herkesin sevip saydığı, yardımsever bir insandı.

Dedem Danil Ağa, birgün hastalanıp yatağa düşmüş, oğlunu çağırıp:

-Oğul yakında öleceğimi hissediyorum, ölmeden önce bana Çamurlu köyünden Molla Süleyman'ı getir, demiş.

Oğlu at koşmuş, Çamurlu köyüne varıp, Molla Süleyman'ı almış gelmiş,

Danil Ağa hasta yatağından acılar içinde doğrularak mırıldanmış:

-Beni Çakmak çayına götürün, boy abdesti alacağım. demiş.

Tüm itirazlara rağmen, ısrarına devam eden Danil Ağayı, hasta yatağından alıp, karlı bir kış günü, abdest almak için Çakmak Köyü'ndeki

Gürcistan Tiflis.

dere kenarına götürmüşler. Molla Süleyman'ın yardımını ile abdestini almış. Sonra tekrar getirip yatağına yatırmışlar.

Birkaç gün geçtikten sonra biraz düzelen Danil Ağa, çocuklarını başucuna çağırıp şu vasiyette bulunmuş:

-Molla Süleyman'a tekrar haber gönderin.

-Çamurlu köyünün fakirlerine bizim hayvanlardan kesip dağıtın, fırınlarımızda pişirdiğiniz ekmekleri yanına koyun. Haa! Unuttum, çocuklarına da yardımcı olun. Benim Molla Süleyman'a vicdanı borcum vardır...

Bu sözlerden sonra Danil Ağa hakkın rahmetine kavuşmuş. Rahmetlinin ölümünden sonra oğulları Danil Ağanın vasiyetini aynen yerine getirmişler.

ANNA (ERMUTLU) ÇOK DİRAYETLİ BİR KADINDI

Rukiye teyzenin kardeşi Sona, anneme dönerek söze girdi:

-Benim annem de Malakan'dı.

1921'deki Malakan göçünde dedem Danil Ağa Rusya'ya gitmemiş, ama oğlu ve akrabaları Rusya'ya gittiği için oğluna çok kızıp hiçbir şey vermemiş.

Bu duruma içerleyen Danil Ağa'nın karısı; "Neden oğlum boş gönderdin" diye sürekli şitem ediyormuş.

Danil Ağa dayanamayıp kızı Anna'ya (anneme) götürebileceği kadar mal ve eşyayı bir sandığa doldurup bir miktar da para verip Rusya'ya göndermiş.

Ardından "Rusya'ya git, abinde kal orada evlen" demiş.

Annem Stavropol bölgesindeki Malakanların yanına gidiyor; ama o zamanlar Rusya'da yokluk zamanı.

Annem çok dirayetli ve erkek gibi bir kadındı, oralara alışmadığından evlenmemiş ve Türkiye'ye geri gelmiş.

Tiflis'ten Türkiye'ye gelirken İsmail Ağa (Ermutlu) ile karşılaşmış; sınırı geçebilmek için rüşvet olarak altın vermişler. Köye geldiğinde de İsmail Ağa'nın oğlu Şamil Ermutlu ile 1938 yılında evlenmiş.

KÂZIM KARABEKİR PAŞA VE DANİL AĞA

Çalkavur köylü Sona teyze aklındaki unutmamak için sözün arasına tekrar girdi. Babam dedemi anlatırdı: Biz küçükken Kara Kâzım'ın (Kâzım Karabekir) ordusu Kısır dağında karargâh kurmuşlar, eratin erzak eksikliğini karşılamak için Çakmak köyüne bir heyet gönderilmiş. Malakan Danil Ağa'nın evine uğrayan askerî heyet eratin erzak eksikliğinden söz etmiş ve ücreti mukabili listelerini vermişler. Danil Ağa listeyi almış ve inceledikten sonra ücret gerekmez deyip, odada bulunan oğullarına dönerek yüksek

21 Şubat 1921- Çakmak köyünde Danil Ağa ve Uzun Yakup, Malakanları ziyarete gelen Kâzım Karabekir Paşa'yı karşılıyorlar.

sesle. “Tüm ambarları açın, Malakanların fırınlarına un dağıtın, ordumuz için taze ekmek pişirinler. Bizim şeker, çay ve pirinçimiz yok, ama etimiz, yağımız ve peynirimiz var demiş. Badvalda, kendi bahçemizde ürettiğimiz meyvelerimiz, lahanamız, salata ve domatesimiz de var, Malakan turşusu da. Hazırlıklar için hummalı bir çalışma başlamış. Malakan atlarının çektiği bırıçkalarla Kısır dağındaki ordugâha; günlerce et, ekmek, meyve ve sebze taşınmış...

KÂZIM KARABEKİR PAŞA’YA KAZ TÜYÜ YASTIK

Sona teyze boş çay bardağını geline uzattıktan sonra tekrar anlatmaya devam etti.

Anam anlatırdı: (Anna Baholdin; Sona teyzenin annesi) Kâzım Karabekir Paşa’nın Çakmak köyü ziyaretinde, Malakan Danil Ağa’nın evinin bahçesine konuk oluyor, bir ara merak edip Danil Ağa’nın evine giriyor. Anamın odasının en güzel yerini süsleyen, dantel işlemeli, kaz tüyünden yaptığı yastığı Kâzım Karabekir Paşanın çok ilgisini çekiyor. Bu durumu hisseden annem de yastığa kısa sürede kılıf diyor, Paşa evden ayrılıp bahçedeki arabaya yönelirken, annem Anna, arabanın yularını tutuyor ve “kaz tüylü Malakan yastığının çok hoşuna gittiğini anladım” diyor. “Al senin olsun. Eğer kabul edersen bizi mutlu edersen. Çünkü o yastığı her zaman saklarsan bizim aramızda manevi bir bağ olacak...”

Sonra, yastığı Kâzım Karabekir’e veriyor.

Rukiye teyze lafa giriyor;

“Ahtım olsun belki o yastık Kâzım Karabekir Paşa’nın kızı Timsal Hanım’da olabilir.”

“Belki de müzededir bilemiyorum!”

“Fakat Paşa’nın kızı mutlak bizi ziyaret etmeli.”

“Yastığı mutlak sor, belki de evindedir? Bilemiyorum...”

Bu doyurucu sohbetten sonra vedalaşıp ayrıldık.

ATATÜRK ÖLMÜŞ, ONUN İÇİN AĞLIYORUZ

Rukiye Ağkoç anlatıyor...

1938 yılıydı, Sara 7 yaşlarındaydı, gazyağı yoktu piyasada. Köylerde muhtarlar dağıtıyorlardı gazyağını o zamanlar. Sara ile ben, iki büyük şişe alıp muhtar Hasan dayının yanına gidip gazyağlarını doldurduk.

Ben ufak tefek olduğum için muhtar:

“Sen götüremezsin, buraya koy, sonra ben sana biri ile gönderirim” deyip şişeyi bize vermedi.

Köyün orta yerine geldiğimizde, bir de baktık ki; okulun önüne gramofon koymuşlar, herkes ağlaşıyor, ağıt söylüyorlar, çocuk aklımızla bir anlam veremedik orada bekledik. Sara ilerdeki yaşlı adama sordu:

“Neden ağlaşıyorsunuz?”

Yaşlı adam elini gözüne götürerek akan yaşlarını sildikten sonra:

“Atatürk ölmüş” dedi.

Biz Ata’nın ölümünü ilk defa orada duyduk ve herkes ağlıyordu, biz de bilinçsizce başladık ağlamaya.

Plak bittikçe tekrar, defalarca çalışıyorlardı.

Karşıdan Samet dayı ile beraber babamın geldiğini gördük, hemen onlara doğru yaşlı gözlerle koşmaya başladık. Yaklaştığımızda elimde bir şişenin olmadığını gören babam, hiddetli bir şekilde Samet dayıya Rusça;

“Bunlar gelirken bir şişeyi kırdılar, onun için ağlaşıyorlar herhalde” dedi.

Söylenenleri anlayıp cevap verdim:

“Ben şişeyi kırmadım. Atatürk ölmüş onun için ağlıyorum. Okuldaki gramofonda Atatürk ile ilgili şiirler çalıyordu. Aha birini de ezberledim:

“Atatürk’ün eserleri, söylenecek bundan geri.

Mareşal Fevzi’nin askerleri, orduda teğmenler ağladı.

Dost değil, düşman ağladı.

Deli Mehmet yazdı destan, kurudu çöl oldu bostan.

Simon Dayı'nın Çakmak köyündeki evi

Rahat etmedi yaştan, iki gözü kan ağladı.
Dost değil düşman ağladı..."
Biraz karıştı ama olsun.
O zamandan bunları hatırlıyorum...

ÇAKMAK KÖYÜNDE TERZİ

Rukiye Ağkoç anlatmaya devam ediyor...

Anna Hala'nın dikiş makinesi vardı. Köyde dikiş işlerini yapardı. Ben de dikişe çok meraklı olduğumdan devamlı Saragile oyun oynamaya giden de cebime bez parçaları koyardım, gide gele dikişi Anna halanın makinesinde öğrendim.

Dikiş makinesini, Sara ile beraber çoğu kez Anna Hala'dan gizli olarak açardık. Bazen Anna Hala'nın hışmına uğradığımızda odadan kaçardık.

1951'in Nisan ayında babam dikiş makinesi aldı, o günden sonra dikişi tam olarak öğrendim. O zamanlar Veyis Koçulu milletvekili idi, kızı benim arkadaşım, onlar da Singer dikiş makinesi almışlar ama yeni olduğu için bilmiyorlardı ben de onlara öğrettim.

Şu an Çakmak'ta Mecit'in oturduğu evin yanı sıra Anna Hala'nındı, baban o eve iç güveyi olarak geldi. Anna çok iyi terziydi, o zamanlar kıtlık zamanlarıydı, eskimiş gömlekleri yeniden kullanabilmek için kollarını ve yakalarını ters çevirirdi, çok yıpranan kollar olunca onları keser paspas bezi olarak kullanır, kalan gömleğin kesik kollarını düzenler, iç gömlek olarak değerlendirirdi.

Anna (Onya) Hala zengin olmasına rağmen evlerinin kirecini ve badanasını çil otundan yaptığı fırça ile yapardı.

Anna Hala aşçı olarak çalıştığı için, köydeki evinde pişirdiği yemeklerin kokusu komşulara kadar giderdi, o da bunun farkında olduğu için konu komşuya elinden geldiği kadar yemek gönderirdi, hele hele turşudan pişirdiği borç yemeği çok meşhurdu. Malakanlar kiliseye gitmezler, domuz da yemezlerdi, onlar için sade, temiz bir odada ya da Sabranya'da çoluk çocuk, kadın erkek hep beraber ibadet etmek yeterliydi.

Çakmak köyündeki İvan Baholdin'in evi ibadet yerleriydi.

Rukiye Ağkoç'un nişanı. Çakmak köyü. 1950'li yıllar. Sağdan ikinci Sara Akçayöz, soldan dördüncü Rukiye Ağkoç.

ÇALKAVUR'DA MALAKAN HAMAMI

Malakanların evlerinde hamam teşkilatı vardı, temizliği dinî bir vecibe olarak görüyorlardı. Her pazar onların bedensel ve mekânsal temizlik günleriydi. O gün geldiğinde ev eşik temizlenir, yemekler yapılır, tüm iş bittikten sonra aile fertleri banyo yaparlardı. Benim de annem Malakan olduğu için onlarla sık sık banyo yaptım. Bir gün Çakmak köyünde Sara'nın anası Anna Hala bize banyo yapmaya geldiler, ben de 6-7 yaşlarındaydım, onlarla birlikte banyo yapmak istedim; ama küçük olduğumdan beni almak istemediler.

Onlardan önce gizlice banyoya girdim, banyomuz iki odalı müstakil bir yapıydı. Kapıdan giriş bölümüne girip saklanacak bir yer aradım; ama bulamadım, hemen ikinci kapıdan banyo kısmının olduğu bölüme geçtim. Karanlık olsun diye küçük pencereyi perde ile kapadım. İki bölümlü banyo odasının etrafı taş ile örtülüydü. Üstünde su kazanı olan ve etrafında yuvarlak

iri taşların bulunduğu, altında tezeğin ve odunun yandığı yerde saklanacak yer bulamadım. Onun için hemen yanındaki bölüm olan, yerden 50 cm. yükseklikte tahtadan yapılmış, oturulup banyo yapmak için hazırlanan bölümün altına gizlendim. Bir süre sonra neşe içinde hamama girdiler.

Anna Hala, "Perdeyi açın çok karanlık" dedi, annem perdeyi açınca, oturulan tahtanın altında büzülmüş halde duran beni fark etti.

Gülerek, "Vay şeytan kancık sen nereden çıktın? Nerden geldin?" dedi.

Ben de o küçücük aklımla. "Hem şeytan diyorsunuz, hem de nereden çıktın diyorsunuz?" dedim. "Şeytan gelmeyecek de, kim gelecek?" deyince bir gülüşmedir koştum. Beni de aralarına aldılar.

Annemler, Rusça konuşup, gülüşüyorlardı, su ve banyo iyice ısınınca kapıları kapattılar, beraberlerinde getirdikleri bir kova soğuk sudan bir maşrapa su alıp, kızgın taşların üzerine serpince oda buhar dolmaya başladı. Anna Hala

soğuk suyu taşa döktükçe buhar arttı, bu ortamın vücudun gevşemesi, derideki gözeneklerin açılması ve kasların gevşemesi ile birçok ağrılara ve hastalıklara iyi geldiğini biliyorlardı. Sonra ince bir çubuk veya temiz çalı süpürgesini ağırlı ve romatizmalı bölgelerine vurarak masaj yaparlardı. sonra da kendi yaptıkları sabun ile vücutlarını lifliyorlardı.

Anna Hala “gel bakalım şeytan kızım,” deyip beni yanına çağırdı ve bir güzel yıkadı, kızgın taşa döktükleri su ile oluşan buhar içinde yumuşayan tenimi pamuk elleri ile hem okşadı hem de saçlarımı bir güzel taradı.

Annen her zaman beni hamamda yıkadığı halde hamamda saçımı hiç taramamıştım, hiç bu kadar zevk almamıştım.

O anımı hiç unutamıyorum.

Herkes banyodan çıkınca, semaveri kurup bir güzel çay içtiler. Ben de üstümü giydim sofrada yer kalmaz düşüncesi ile konulan çayı içmeden hemen sofraya oturdum. Onları beklemeye başladım.

Sonra dua edip yemeğe oturdular.

BENİM OĞLAN SENİN KIZI ÖPMÜŞ...

Çalkavur'un çiçek kokan bahar sabahlarından birinde; Simon Dayı'nın hanımı Dune Hala, elindeki incecik çubuğu savura savura, telaşla yarım yamalak giyip sürüklediği cizlavet lastik ayakkabısı ile, telaşlı ve sinirli bir biçimde Şamil ağanın evine girmiş.

Şamil Ağa sabah mahmurluğu ile gözlerini ovuştururken hisimla gelen Dune Halayı görmüş. “Dune Hanım! Neden sinirlisin? Bu telaşın neden?” diye sormuş.

Dune Hala, Şamil Ağa'nın sözlerine kulak asmadan sıralamış lafları yükses sesle:

“Senin oğlan Selçuk var ya! Benim kızı köşeye sıkıştırıp zorla öpmüş! Böyle komşuluk olur mu?”

Şamil Ağa bu hiddet karşısında duraksamış; ama ardından hemen espiriyi patlatmış:

“Dune Hala, benim oğlan senin kızı dövme-

miş, küfür etmemiş, sadece öpmüş, ne var burada kızacak? İki gencin birbirine kanı kaynamış olsa gerek! Allah'ın bir busesi olarak kabul et. Sen meraklanma ben Selçuk'a gerekeni de söylerim. Ama istiyorsan Selçuk'u da döverim!”

Bu cevaptan sonra Dune Hala:

“He ya bir güzel döv, yok yok dövme sadece kız ki bir daha yapmasın!”

Bu sözlerden sonra Dune Halanın sinirleri gevşemiş, mahcup bir biçimde beyaz örtüsünün ucunu ağzına götürüp, dişleri ile sıktıktan sonra gülmeye başlamış.

Nenem Dune Halayı hazır kahvaltıya oturtmuş; Dune Hala bir süre sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi neşeli bir biçimde çıkmış gitmiş.

SİMON DAYININ ALTINLARI

Turan Akçayöz anlatıyor...

Bu arada bazı varlıklı Malakanlar'ın; Türkiye'ye geri dönme ümidi ile mal varlıklarını altına çevirip, Kısır Dağı'nın kayalıklarına sakladıklarını biliyorduk. Bunlardan biri de Ded Simon (Simon Dayı) idi. Simon Dayı ve Vasil'in geceleri atlarına binip, Kısır Dağı'nın kayalıklarında kendilerince emniyetli yerlere altın sakladıkları herkes tarafından biliniyordu. Ancak onların arkasından gitmek herhalde hiç kimsenin aklına gelmemişti.

POPOSUNA VUR

Abdullah İmren'in Anıları

(1931-Kars, Çakmak köyü)

Çakmak köyünde Malakan komşularımız vardı. Onların çocukları ile arkadaştım. On bir yaşlarındaydım. Arkadaşım Remzi Özbey ile okula gidiyorduk, birden annesi Hümze Hala bağıra çağıra gelip Remzi'nin başına sert bir biçimde tokat vurdu. Simon Dayının karısı Dune Hala bu olayı görünce, “Hümze Hala, Hümze Hala bir parça çocuğa böyle vurulmaz, ne yapıyorsun?” deyince “Ne edim uşak söz dinlemir!, ben de herslenirem, dayanamıram, vururam!” diye cevap verdi. Bunun üzerine “İllaha da uşağına vuracaksan kafasına vurma, poposuna vur” dedi.

ÇALKAVUR'UN MALAKAN BALLARI

Abdullah İmren anlatıyor...

Malakanlar çok iyi arı saklarlardı; ama ürettikleri bala kesinlikle şeker katmazlardı.

Hatırladığıma göre Kötan zamanıydı, Halil Şahin bana anlatmıştı.

Onun anlatımıyla; biçimden sonra Emin Dayı ile babamın genç zamanlarıydı, kendi aralarında bir muziplik düşünmüşler. Malakan Loske Halanın Çalkavur'un bahçesindeki arı kovanlarından bal çalmak için çok ilginç bir yola başvurmuşlar; ama kovanlara ulaşabilmek için köpeklerin arasından geçmeleri gerekiyormuş.

Bu sorunu çözebilmek için köpek kılığına girmeyi düşünmüşler; eski bir battaniyeyi bellerine ipe bağladıktan sonra, uçlarını ipe bağlayarak kulak yapıp, ardından uzun otlardan da faydalanarak kuyruk yapmışlar. Kostüm bittikten sonra diz çöküp ellerini yere koyup kovanlara doğru yürümeye başlayınca, köpekler havlamaya başlamış; fakat kısa bir süre sonra susmuşlar. Köpek kılığına girenler az sonra karanlığın içinden ellerinde birer ramka Malakan balı ile dönmüşler.

SAPOKÇU SAMET DIŞLANIYOR

Turan Akçayöz anlatıyor...

Hüseyinoğulları sülalesinin Gümrü'den göçe başlayıp, Kars'ın Çakmak köyünde devam eden yaşantıları o karmakarışık savaş yıllarında acılar içinde geçti.

Günlük yaşamın sürdürülebilmesi amacı ile Samet amcamız Kars'taki bir ayakkabı yapım atölyesine işçi olarak giriyor. Diğer kardeşleri Esat ve Aliasker 1914 yılında Gürcistan'ın doğusundan üç çift öküz arabası yükü ile Kars'a gelen, Aziz dedemizin üvey bacası Gülsüme'nin oğlu Mehtihan Çapan ile birlikte demircilik yapmaya başlıyorlar. İşlerini büyütüp yol yapımında kullanılan silindir tamiri yaparlarken sonraları onları Çakmak köyünde tekrar demircilik yaparken görüyoruz. Ben ve rahmetli Doktor Gürbüz ile beraber Çakmak köyündeki demirhane-

de dönüşümlü olarak, körük çekerdik.

Samet amcam da Kars'ta öğrendiği ayakkabı yapımını Çakmak köyünde sürdürerek biz doğduğumuz yıllarda ayakkabı yapım ve tamir atölyesi açmış.

Annem Sara söz aldı:

Babam bir Malakan ile evlendiği için toplum tarafından horlanmış. Vermiş olduğu bu karar onun iç dünyasında çekişkilere sebep oluyor. Anam da kendi toplumundan olmayan biri ile evlendiği için inançları gereği kendi Malakan toplumundan ve dinî ibadetlerini yaptıkları Sabranya'dan da dışlanıyor. Annem iki farklı inanç arasında bocaladıktan sonra Kelime-i şahadet getirerek Müslüman oluyor.

BABAMIN KÖY HAYATI...

Sara Akçayöz anlatıyor...

Babam Samet Akçayöz Rus okullarında okuduğu için çok iyi Rusça konuştuğundan Çakmak köyündeki Prıgun ve Malakanlarla çok iyi anlaşıyordu. Anamın da yardımı ile Çakmak köyündeki insanlar ile iyi ilişkiler kurup ayakkabıcı dükkânında tamir ve yapım işlerine devam etti. Malakanlar genelde çizme giydikleri için kendi çizmelerini yapan Babama "Sapokçu Samet" diyorlardı, babam o döneme göre okumuş, kültürlü bir insandı, kol kuvveti ile yapılan ağır köylü işlerinden haz etmez, tarıma fazla önem vermezdi.

1 Temmuz 1890'da Kars'ta doğan annem Anna'nın kızlık soyadı (Dabranil) idi, ilk evliliğinde ise adı Anna Karakin oldu, son olarak dedem Samet Akçayöz ile evlenince Anna Akçayöz oldu. Acılarıyla dolu bir yaşam sürdü.

O ara Turan Amcam araya girerek, anneme dönüyor: Sara Abla, ikinci amcam Esat Akçayöz, Aziz dedemin üvey bacası Gümmüse'nin oğlu Methan'dan olma, Meşedi Elesger'in kızı Telli'den doğma Hacer ile evleniyor, bu evlilikten Fize, Ali Ekber, Yılmaz, Gürbüz, Yusuf, Firuze, Kenan ve Çiğdem adlarında sekiz çocukları oluyor, diyor.

İsa Akçayöz'ün annesi Anna, Müslüman olduktan sonra dahi çevreden gelen baskılara direnemedi. 1927 yılında Çakmak'ta doğan İsa Akçayöz, annesi Anna ile 19 yıl yaşadı, ancak bu kitabın oluşmasında yüzeysel birkaç önemsiz anıdan başka hiçbir şey anlatmadı ya da anlatamadı! Sakladığı hatıraları ile beraber 29 Ekim 2012 yılında rahmetli oldu. Tüm baskılardan kurtuldu, annesi Anna'nın yanına huzur bulmaya gitti.

MALAKANLARIN DİNÎ VE SOSYAL YÖNLERİ

Kars bölgesinde Malakan olarak algılanan Ruhanî Hıristiyanlar, aslında sadece Malakanlardan ibaret değildi, Bunlar kısaca Malakan, Prıgun, Postoyannie Dukh-i- zhizniki, Subbotniki vs... gibi topluluklardı, bu toplulukların dinî inanışları da bir birinden farklı idi. Temel ortak noktaları ise insan öldürmeme, komşuya, otoriteye saygılı olma ve dinlerini ihraç etmemeleriydi. Dinî görevlerini hiç aksatmadan uygulamaya özen gösteren dinî topluluklardı. Biz kendimizde olmayan tarım aletlerini, pazar günleri kullanmak için onlardan isterdik. Malakanlar, pazar günleri, işle ilgili hiçbir aletlerini sürmezlerdi. Biz alır, kullanır, akşam da, aldığımız yere bırakırdık.

Malakanlar ve Prıgunlar Sabranya'da âyinlerini yaparlardı, Prıgunlar cenazelerini tabuta koyduktan sonra bulunduğu odadan çıkarmadan, tabutu kaldırıp üç defa yere vururlar.

Âyin içersinde de sağ ayaklarının tabanını hep beraber yere vururladı.

Malakanlarda evlenecek erkek, babasından ayrılrsa bile önce ona ayrı bir ev yaparlardı. Olanaklar ölçüsünde diğer gereksinimler de karşılandıktan sonra, düğün hazırlıkları başlardı.

Malakanlar kendi inanışlarına göre; kiliseyi tanımadıkları, haça, ikon'a tapmadıkları, dinlerini yaymadıkları ve diğer dinlere saygılı oldukları ve domuz eti yemedikleri için, genelde fazla bir sıkıntı ile karşılaşmıyorlardı; ama özelde durum farklıydı.

Malakanlarda düğün töreni öncesi veya sonrasında; tavuk, kaz, hindi, kuzu, koyun, keçi, dana, at, öküz gibi hediyeleri kucağına alan, yularından tutan Malakan, yeni evlilerin yuvasına doğru sıralanırlardı.

Evli çiftler ertesi sabah yeni bir güne uyanırken; belki de 5-10 yılda sahip olabilecekleri malları kapılarında görüyorlardı.

Malakanlarda görülen bu dayanışma ve paylaşım geleneği sadece onlara özgü bir özellik değildir. Azınlık olarak yaşayan toplumların, kendi geleceklerinin bir teminatıdır.

Malakanlar dayanışma ve paylaşım ruhu ile dopdoludur idiler.

MALAKANLARIN GÖÇÜ BAŞLIYOR

Ne yazık ki, Malakanlarla olan komşuluğumuz, dostluğumuz ve kader birliğimiz, kısmen 1900'lü yıllar, 1921, 1956'dan 1961'e gelene kadar geçen süreçte problemlerle karşılaştı. Malakanlar kabileler halinde Sovyetler Birliği'ne ve diğer ülkelere göç ettiler.

Kars'tan trenle yolcu ettiğimiz Malakanlardan, tabiidir ki gider gitmez bizlere mektup yazıp bilgi vermeleri beklenemezdi.

Çalkavur'dan gidenlerin listesi hazırlanınca işin ciddiyeti anlaşılmıştı. Türk ve Malakan ailelerini haberleşme telaşı almıştı. Bu konuda Malakanlar ile haberleşmek için günlerce çözümler aranmış, en pratik, iki tarafa da zarar vermeyecek bir çözüm yolu bulunmuş.

RUSYA'DAN GELEN MEKTUPLAR

Turan Akçayöz anlatıyor...

Malakanlar, Sovyetler Birliği'ne göç edip yerleştikten sonra, ifadeleri özenle seçilmiş bir mektup gönderecekler ve mektubun içine bir de toplu fotoğraf koyacaklardı. Bu fotoğraf onların yeni yaşam tarzlarını ve seviyelerini belirtmek için ölçü olacaktı. Eğer gidenler, ayakta durarak poz vermişlerse, demek ki oradaki yaşantıları Türkiye'den çok iyidir. Eğer bir kısmı ayakta, bir kısmı uzanmış olarak poz vermişlerse. Türkiye ile yaşam düzeylerinde fark yok anlamına gelecekti bu. Eğer herkes yere serilmiş, kim oldukları belli olmuyorsa, o zaman da Türkiye'dekinden çok kötü yaşadıkları anlamına gelecekti. Malakanlar Kars garından uğurlanışlarından yıllar sonra merakla beklenen mektup ve fotoğraf elimize ulaştı.

Toplu fotoğrafta komşularımız öyle uzanmışlardı ki, kafaların kime ait olduğu belli olmadığı için birer numara verilmişti, fotoğrafın arkasına:

1-Simon, 2-Vasil, 3-Nikolay, 4-Feodur, 5-Pavlik, 6-İvan, şeklinde numaralandırılmıştı. Demekki gidenlerin durumları çok kötüydü...

Çalkavur'daki yaşantımızın bir önemli ve renkli yönü de, Samet Amcanın üvey oğlu Vasil (Vaske) ve eşi Nastke idi.

Çalkavur'daki evimizin bitişiğinde evleri ve bahçeleri vardı. Bu evi onlara Anna Hala vermişti.

Vasil'in son zamanlarını hatırlıyorum. Uzun zamandan beri hastaydı. Onu hep yüksek tahta karyolasında yatar görüyordum. Son zamanlarda da çalışmıyordu, çok zayıflamıştı. Her iş karısı Nastke Halanın omuzlarına binmişti. Nastke Hala fırsat buldukça bizim işlerimize de yardım ederdi. Bana da günlük hayatta sıkça kullandığımız kelime ve cümlelerin Rusçasını öğretirdi. Ben ondan öğrendiğim kelimeleri ve cümleleri Kars'taki ev sahibimizin oğlu Kostantin'e söylediğim zaman kaba saba telaffuzuma kahkahalarla güldüğünde bir köylü ile, okumuş bir Rus'un aksan farkının ne kadar fazla olduğunu anlıyordum.

Nastke Hala benim için gerçek bir abla, bir yenge ve bir kardeş gibiydi. Onun içten, insancıl

ve şakacı yapısını özlüyorum. Onu, her zaman sevgi ve saygı ile anıyorum.

Çalkavur'da Nastke Halanın kocası Vasil ölünce, gencecik, dört çocukla dul kaldığı için, Nastke hiç istemediği halde onu İstapan'a verdiler. İstapan köyün malına giden orta boylu saf biriydi, Nastke istemeden de olsa kaderine razı oldu. İstapan ile evlendi.

Bir efsane gibi yaşayıp rüya gibi uçup giden Malakanların bazılarının altı ay içinde geri dönüş için yaptıkları başvurular sonuçsuz kaldı.

Türkiye'de vekaletname bıraktıkları hukukçuların, Sovyetler Birliği'ne yaptıkları başvurulardan da bir sonuç alınamamıştı.

Ve Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatına renk katan çalışkan, dürüst, üretken Malakanlar, bir kuyruklu yıldız gibi kayıp gitmişlerdi.

SİMON DAYI'NIN KIRILAN ELMA AĞACI

Turan Oran anlatıyor...

1956 yılı, harman zamanıydı. On yaşındaki çocuk aklımızla Çalkavur'daki Malakan bahçe-

Turan Oran.

sindeki elma ağacına gizlice çıktık. Şerafettin, Şemsettin ve ben mis kokulu kırmızı elmalar-
dan yiyebildiğimizi yedikten sonra ceplerimize,
gömleklerimizin içine alabildiğince doldurup
aşağıya inerken, ağacın büyük bir dalı benim-
le beraber olduğu gibi kırılıp yere düştü. Mala-
kan Mişka ve Simon Dayı seslerin geldiği yere
bakarken bizi gördüler, elmaları topladığımız
ağacın altına gelerek, beni yerden kaldırdı-
lar. Diğerlerinin de ağaçtan inmesini istediler.
Benim kollarım ve bacaklarım yara bere içinde
kalmıştı.

Bizi döveceklerini zannettiğimiz için çok te-
dirgin olmuştuk. Sonra bizi alıp eve götürdüler.

Simon Dayı, evde benim yaralarımına Mala-
kan usulü otlar bağladıktan sonra arkadaşım ile
bana kahvaltı koyarak çay ikram etti.

Sonra bana dönüp:

-Senin adın ne? diye sordu.

-Turan Oran, Hacı Bayram'ın oğluyum, de-
dim.

-Haa tanıdım, tanıdım. Bizim Hacı Bayram'ın.
O benim çok iyi dostum, bey adamdır, dedi.

Mişka diğer odadan küçük bir torbada erik
getirip masanın üstüne koyduktan sonra, ko-
nuşmaya başladı:

-Bakın bizden habersiz bağım girip ağaçla-
rımı kırdınız, sen ağaçtan düştün, baban duysa
ne der. Değer miydi?... Siz geldiniz elma istedi-
niz de ben olmaz mı dedim...

BABAM ÇALKAVUR'A GÖÇÜYOR

Turan Akçayöz anlatıyor...

Yıl 1954. Babam Ali Asker'in ani bir kararı-
yla... Çakmak köyünün kuzey batısındaki dağın
eteğinde, önceden de yerleşim yeri olan, ama
Malakanlar tarafından adeta yalancı bir cen-
net haline getirilen Çalkavur adlı mahallesine
göç ettik. Orada büyük bir bahçesi olan Eyüp
Ağa'nın evini satın aldık. O zamanlar Çalkavur
tam bir Malakan yerleşim yeri idi. Üç veya dört
Türk evi ancak vardı. Benim arkadaşlarım Mala-
kan çocuklarıydı.

Malakan Simon, Vasil, İvan, Fedur, Pavle, Ni-
kolay, Trofim, Şaşa da büyüklerimizle kaynaş-
mışlardı.

Babam Ali Asker, köy hayatına alışamadı-
ğı için, İğdir ve Kağızman'dan aldığı altınları
Kars'taki kuyumculara satarak geçimini sağlı-
yordu. Fırsat buldukça Pernevut (Gaziler), Tuz-
luca ve Ağdaş köylerindeki akrabalarını ziyaret
ediyordu. Yine bu ziyaretlerinin birinde, Mir
Yakup Karahan'ın kızı Fatma'yı görüp aşık ol-
muş ve onu kaçırmış. Bu evlilikten; Aziz, Sura,
Hüseyin, Özgül ve Turan adlarında beş çocuk-
ları olmuş. Evliyken askere gitmiş ve dönünce
Kars Sanat Okulu'nda Atölye Şefi olmuş. Şe-
hire elektrik sağlayan şebekede çalışmış. II.
Dünya Savaşından sonra da Kars Teknik Zira-
at Müdürlüğü'nde baş makinist olarak göreve
başlamış, 1962'de görevdeyken hastalanmış,
1964 yılında rahmetli olmuştur.

MALAKANLARIN ÇALKAVUR'DAKİ YAŞAMI

Bütün Malakan ailelerinin evlerinin önünde,
çayıra kadar uzanan bağları ve bostanları vardı.

Bahçelerinde çeşit çeşit meyve ağaçları vardı.

Bunlardan bir tanesi Malina isimli ince dalları
olan bir çeşit çilekti. Diğeri ise Garagat idi.

Garagat'da ince dallı ağaççık üzerinde ye-
tişiyordu, koyu mor ve tek taneli, ahududuna
benzer bir meyve idi. Malakanların bu iki mey-
veden yaptıkları reçeller enfesti.

Çalkavur, Malakanlarla günün her saatinde
hareketli cıvı cıvıldı. Bize doğru esen rüzgârın
getirdiği nanelerle, genç Malakanların Rus-
ça şarkılarını dinlerdik, genç Malakan kızları
rengârenk giyisileri içinde bir keklük gibi bir
bahçeden öbürüne süzülerek geçirdi. Onlar
öyle güzeldiler ki, bahçelerin içinde yetişen
gülleri bile kıskandırıyorlardı, bana doğru ge-
len bir Malakan kızı olduğunda, kalbim küt küt
atar, aşırı derecede terlerdim. Hepsisi de o kadar
güzel, o kadar temizdiler ki...

Adeta bir tablo olan bütün bu güzelliklere
başka güzellikler de katılırdı.

Çakmak köyünde define avcıları tarafından yıkılan Malakan mezarları tekrar yapılacağı günü bekliyor.

Çalkavur'da sabahlara güneş doğanda horozların ötmesi ile uyanır, güneş ışınları üzerimize vurduğu zaman geç kaldığımız anlar, yataktan fırlardık; çobanların kapı kapı dolaşıp topladığı besili Malakan hayvanlarının otlak yerine doğru giderken çıkardıkları sesler, koyunların ve kuzuların birbirlerine karşılık verir gibi meleşmeleri, bize tabiatın bahışladığı nimetlerdi.

Bağcılık, bahçecilik, hayvancılık, çifçilik, değirmencilik, arıcılık onların uğraştığı geçim kaynağının başında gelirdi.

Malakanlar genetik olarak, çalışkan, dürüst yardımsever, dinî duyguları sağlam, sosyal ilişkileri uyumlu, kanunlara ve başka dinlere saygılı örnek ve özel bir ırkın belki de son temsilcileriydi. Malakanlar Türkiye'den göç ettikten sonra, onların yeri hiçbir zaman doldurulamamıştır.

Ama gerçek olan bir şey vardı: Çalkavur onlarsız yetim kaldı. Onlar Rusya'ya göç ettikten sonra, bütün güzellikler de onlarla beraber git-

ti, geçirdiğimiz güzel yıllar bir anda yaşanıp biten bir rüya gibi anılarda kaldı.

Uyuduk, uyandık; onlarsız kaldık, canlı hayatı ve tüm güzellikleri, arkalarından sürükleyip götürdüler.

Çalkavur onların ardından bir matem yerine döndü, yakın komşuları Malakanları çok aradı.

Malina ve Garagatların nesli tükendi, meyve ağaçları kurudu, değirmenler durdu.

Şimdi sorsalar bana Malakanlar ile tekrar yaşamayı ister misin diye, hiç düşünmeden evet derim... Kimbilir, hayal; ama belki bir gün gerçek olur, huri Malakan kızları ve çalışkan Malakan erkekleri tekrar gelirler de Çakmak ve Çalkavur'un kırlarında ve çayırlarında çiçekler tekrar açar, bağlar bahçeler şenlenir.

KONFİÇYÜS'ÜN SÖZLERİ

Onların Kars bölgesine yaptıkları ekonomik katkı yadsınamaz. Sosyal yaşantıları, Çin filozofu Konfiçyüs'ün koyduğu kurallarla bire bir örtüşüyordu. Onlar da; kendilerine yapılmasını istemedikleri bir davranışı, başkalarına yapmıyorlardı.

Malakanların Türkiye'den Sovyetler Birliği'ne dönme kararlarının altında yatan çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve dinî nedenler vardı.

Malakanlar, dinî nedenlerden dolayı yakın akraba evliliğinden kaçınırlardı.

Türk erkekleri Malakan kızlarla evleniyordu; ancak Türk kızları Malakan erkekleri ile evlenemezdi. Bu durumda etnik bir azınlık olarak yaşayan Malakanlar, mecburiyet karşısında ikinci gömleğe kadar kız alıp verme nedeni ile yakın akraba olduklarından, onların inançlarına aykırıydı.

Malakanlar kültürel ve ekonomik açıdan; geçmişten gelen bir alışkanlıkla ve azınlıkların kurtulamadığı bir zorunluluk olarak, dışa kapalı bir yaşam sürdürüyorlardı. Bir çok gereksinimlerini kendileri üretip, karşılıyorlardı.

Dışarıdan aldıkları sınırlı idi. Kültürel açımları yoktu. Ve bu bir zorunluluktu. Artık bu

mecburiyetler karşısında dışa açılmak istiyorlardı. Bu çemberi kırmaları gerekiyordu. Sovyetler Birliği'ne dönüş düşüncesi, onlar için bir çıkış noktası olabilirdi.

ÇİL OTUNDAN FIRÇA

Sara Akçayöz anlatıyor...

Annem çok maharetli bir kadındı, hiç boş durmazdı. Evimizin bahçesinde kümes hayvanlarının her çeşidi bulunurdu. Babamın yapısı köydeki işlere hiç uygun değildi, biraz da tembelliği vardı, o daha ziyade gazete ve kitap okumasını, misafir dostları ile sohbet etmesini severdi.

Evin arkasında dokuz dekar buğday ekilen bir arazimiz vardı.

Annem, bahçede salata, domates, lahana, biber gibi sebzeler yetiştirirdi, ama meyvelerin hepsi annemin Çalkavur'daki bağından geliyordu. Evimizin hasat, ekim ve hayvancılık işleri ile daha çok annem, amcalarım ve annemin Malakan akrabaları ilgilenirlerdi. Annem bizim bütün giyisilerimizi, söküklerimizi ve konu komşunun dikiş nakış işlerini evlendiğinde çeyiz olarak getirdiği, elle çevrilen dikiş makinesinde yapardı. O küçücük yaşına rağmen annem bana evlenince ezilmemem için bildiği her şeyi öğretmek için can atardı. Ben de ona elimden geldiğince yardım etmeğe çalışırdım, dikiş, nakış, temizlik ve yemek yapmayı hep annemden öğrendim.

Tüm Malakanlar'da olduğu gibi hafta sonları havanın elverdiği ölçüde yatakları dışarı döküp havalandırır, "çil" denen otları araziden toplar, deste haline getirir, badana için fırça yapardı. Büyük ve küçükbaş hayvanların sütünü sağmada çok maharetliydi. Sütten yağ çıkarır, peynirin her çeşidini kendi yapardı. bahçelerinde çok miktarda Malakan fenni kovanlarından oluşan arılarımız vardı.

Okuldan döndüğümde önlüğümü değiştirir; inek ve koyunların gelme vaktini dört gözle bekler, hayvanların sağılmasını kendim için bir oyun sayardım. Bir gün koyunları sağmaya geç başladım, otlamak için giden sürüye yetiştire-

medim, sürü gitmişti, arkasından koyunları sürüye katmak için götürdüm, düşünste amcalarıma uğradım, Ali Asker amcamın hanımı banyo yapacaktı, banyoyu tekne dediğimiz tahtadan yapılmış küvete benzeyen dik dörtgen, yaklaşık 30 cm. derinliğinde bir çeşit leğende yapıyordu.

Amcamın hanımı, "Bana su döker misin?" dedi, ben de kabul ettim; fakat zamanı unuttum. Eve geç gittim; annem beni görür görmez bana kızdı, ardından beni hiç dinlemeden bir güzel dövdü...

Annem bizleri dövdüğü zaman sırtımıza ve kafamıza hiç vurmazdı, sürekli popomuza vururdu.

ANNA'NIN HAYATINDAN BÖLÜMLER

Birkaç ay sonra annem Sara ile beraber annesi Anna'yı daha yakından tanıyabilmek için Çakmak köyünde ve Çalkavur'da yaşadığı komşuları ve çocukluk arkadaşları ile konuşmaya karar verdim. Anna dışarıdan nasıl görünüyordu, o yıllarda yaşamış çocukluk arkadaşları ya da onu görenler açısından nasıl bir insandı acaba?

Güneşli bir sabahta anam Sara ile beraber Çakmak ve Çalkavur'un yolunu tekrar tuttuk.

Çalkavur'a girerken bile, çok hor kullanılmasına rağmen hâlâ Malakanlara ait evler ve bahçeler yeşillikler arasında bizlere gülümsüyordu sanki.

Arabamız aylar sonra tekrar Rukiye teyzenin Çalkavur'daki bahçesinde durdu. Yemyeşil bir bahçenin içinden geçerek Rukiye teyzenin Malakanlar tarafından yapılmış evine yöneldik.

Rukiye teyze bahçede gezinirken bizi gördü. Önceden haberdar ettiğim için hazırlıklı olduğu belliydi.

-Ay Sara hoş geldin, Vedat getirmese hiç gelmeyeceksin...

-Aylar önce geldik ya.

-Olsun her zaman gelin.

-Evet, dedi annem.

-Gelin içeri gidek.

Eve ilk girişimizde dikkatimi çeken, duvarda

o yıllardan kalma halılar oldu, hemen yanında da Malakan semaverı vardı.

Geniş olan odaya geçip oturduk. üç beş sohbetten sonra anam kendi annesi de Malakan olan Rukiye teyzeye:

–Rukiye senin eskiden çok güçlü bir hafızan vardı, bize çocukluk anılarımızı anlatır mısın, ben de sana yardımcı olacağım.

–Ay Sara, senin anan Anna evlendikten sonra Onya Hala oldu, ama bizler arasında hep Anna olarak kaldı.

Anna Hala uzun boylu, genelde başı hafifçe öne doğru eğik yürüyen, kumral, yuvarlak yüz-lü, eli işi becerikli, köye göre zengin bir Malakan kadınıydı.

Çakmak köyünün değirmeninde de oturuyorlardı, daha sonraları Kağızman'daki Akçay'a gittiler. O zamanlar Rusya açılmış. Anna'nın kocası Anna'ya biz üç gardaş gidek, Rusya'da yer bulak gelek, sizi de götürsek demiş; ama durum hiç de öyle olmamış.

Kocası Rusya'ya gittikten sonra bir daha dönemediler, ama bir süre sonra Rusya'dan ölüm haberi geldi.

Anna Halanın ilk evliliğinden 4–5 yaşlarında Vasil kalmış. Çocuğu ile beraber Rus Konsolosluğunda yıllarca açıcılık yapıp yemek pişirmiş. Ara sıra Çakmak köyüne gidende daha sonra senin deden kunduracı Samet ile anlaşip evlenince Çakmak köyüne yerleştiler. Anna, oğlu Vasil'i de beraber getirmiş.

Annen Sara ile çocukluğumuz beraber geçti. Çalkavur'un Malakan bahçelerinde hep beraber oynadık beraber büyüdük.

Anna Hala çok güzel yoğurt yapardı. Sara ile oyunumuzu yoğurt yemek için uzatıp, kilere girer terekteki yoğurdu bir güzel yedim. Aman Allah'ım o ne güzel bir tattı. Yine birgün öyle oldu. Kilere girdim, yoğurdu bir güzel yedim. Anna Hala durumu fark edince Rusça bana “şeytan, yoğurdu yemek için bekledi ve yedi” derdi. Ben de ne söylediğini anladığım için ona doğru dönerek. “senin yoğurdun mu? Samet dedenin yoğurdu dediğimde “ hiddetlenerek;

–Ben yaptım, ama sen yedin Şeytan! derdi.

Vedat, deden Sapokçu Samet, kundura makinesi ile ayakkabı yapardı. Ben küçükken ara sıra Anna Halaya gider Samet dedenin makinesinde gizlice dikiş dikerdim. Anna Hala makinenin sesini duyunca söylene söylene Şonka (Şeytan) gene geldi makineyi karıştırıyor dedi, ardından kundura odasına girip beni yakalamaya çalıştı ama ben de durumu fark edip hemen odadan kaçtım. Akşam Samet dede babama (Şamil Ağa) şikâyete geldi.

Babam da kızıma kızmayın, merak edip dikiş dikmeyi öğrenmek istiyor, dedi.

Samet dede de yüksek sesle gülererek “ Ne de dövülecek kız ha! Şeytanın teki zaten tutamıyor ki dövsün” deyince ardından gülüşmeler devam etti.

ANNA İKİ DİNİN ARASINDA EZİLDİ

Sara Akçayöz anlatıyor...

Annemin açıcılıktan edindiği tecrübe ve yetenekle yaptığı enfes yemeklerin iki yüzlü misafirleri hiç eksik olmazdı.

Müslüman ile evlendiği için Malakanlar tarafından dışlanmıştı, dinî âyinlerini yaptıkları Sabranya'dan bile atıldı.

Müslümanlar da Anna'yı bir türlü kabullenemediler, akrabaları arasında da ezildi ve dışlandı... Hep öteki oldu...

Anna da çaresiz dedemin de telkinleri ile Kelime-i şehadet getirip Müslüman olsa bile insanların yargılarında hâlâ sorunlar vardı.

Bu durum iki farklı dinî inanışın içten içe çatışmasını doğurdu. Mahallî ve dinî baskılardan korktuğu için Anna'nın iç dünyasında psikolojik çöküntüye sebep oldu, gerekmedikçe konuşmadı, hep sessiz kaldı. Fakat bastırılmış bu duygunun dışarı vurumu, onun gerçek hayatta tek başına ayakları üstünde durmasını ve kendini kanıtama duygusuna dönüştü. Hayatı boyunca aranan, sorulan, yol gösterici ve becerikli, köy ortamına göre varlıklı zengin biri olmasına rağmen, iki dinî insanlarınca kabul edilmediği için bocalayan, çelişkilerden yılmış, kocasından yeterli desteği alamamış, hayatın

acımasız yükünü taşıyamadığı için hafif kam-burlaşmış, toplumu protesto etmek için suskun, başına örttüğü platokuyla Çakmak köyünde genelinde yalnız yürüyen bir Anna çıktı ortaya...

ANNA'NIN YEMEKLERİNİ YEDİLER, SONRA DA "MURDAR" DEDİLER

Sara Akçayöz anlatıyor...

Annem yıllarca Rus Konsolosluğu'nda aşçı olarak görev yaptığı için yemek yapmada çok ustaydı

Beyaz lahanadan yaptığı "borç" yemeğinin tadı hâlâ damağımdadır.

"Lapşa" diye yumurtalı hamurdan erişte keser et suyunda pişirirdi.

"Bilinsi" (krep) yapmak için hamur içine taze kaymağı batırıp, üst üste dizerek fırına sürerdi.

Çalkavur'daki bağımızda yetişen meyvelerden çok güzel reçeller ve tatlılar yapardı. Öğlen vakti yemeklerinin nefis kokusuna dayanama-

yan bazı komşular bir bahane uydurup evimize gelir, annemin sofraya buyur etmesini bekler, sonra da Malakan yemeklerini bir güzel yerlerdi, ama asıl düşündürücü olan, normalde yemekten sonra bir kez bile ağızlarını yıkamayan insanlar, Anna'nın pişirdiği nefis yemekleri afiyetle yedikten sonra ağızlarını üç defa besmele ile çalkalar defalarca yıkarlardı... murdar olmasın diye...

Kendi aralarında konuşurken yemeği yenmez diyen komşular yemek vaktini kollar, nefis koku-lardan yemeklerin piştiğini anlar, birbirlerine görünmeden gelir, annemin sofrasında buluşur, yemeklerini bir güzel yerlerdi.

ANNA'NIN TABAKLARI BESMELE İLE YIKANİYOR

Sara Akçayöz anlatıyor...

Yemek yendikten sonra evimizde bulaşık yıkanırken annem Anna'nın yediği tabak ve kaşıklar, murdar olduğu gerekçesi ile diğer bulaşık-

Kendi olanaklarımla Kars Bakırcılar Cad. No: 39'da açtığım "Malakan ve Duhobor Müzeciğimde" dünyanın her köşesinden sergilenmek için eşyalar bekliyorum.

lardan ayrılır, dualar okunarak besmele ile ayrıca yıkanır. Asıl acı olan, bu batıl inanışlar ve ön yargıların evimizin içinde yaşayan akrabalarımızda bile olmasıydı.

Bilinçsizce üstelik de yetersiz dinî bilgi ve duygular adına yapılan bu garip ve anlamsız davranışlar karşısında annem Anna olayı iç güdüsel olarak fark eder, her türlü baskıdan dolayı sessiz bir karakter yapısına sahip olduğundan susarak kendi iç dünyasında büyük yıkımlara sebep olan fırtınalarla mücadele eder, sonunda da yenik düşerdi...

Bu yenilgi annemin jest ve mimiklerine yansır, suratı asılır, fiziksel hareket ve davranışları sertleşirdi.

“Anne, ne oldu?” diye sorduğumda; yüzünü saklar, ben üzülme diyeyim diye, kalbi kırılmış bir insan tavrı ile sinirlerine gem vurur, “Yook, bir şey yok kızım” derdi...

Babamın kardeşinin karısı Fatma, beyimin babası Seyit Mir Yakup’tu, çok iyi bir kadın olmasına rağmen dinî farklılıktan dolayı annem Anna’yı çok fazla irdeliyordu. Bu davranış benim ve annemin çok zoruna giderdi. Annemi bir türlü kabullenmemesinin asıl sebebi dinseldi...

Anna da sonunda dayanamayıp içine kapandı, gülmedi, gerekmedikçe konuşmadı, yalnız kaldı. Uzun gecelerde annem yatakta yorganı üzerine çeker çaresizce gizli gizli ağlardı. Bazen evdeki ve köydeki “Mahalle baskılarına” dayanamayıp çok bunaldığı zamanlar, beni kucağına alıp, içindeki fırtınaları, acıları, hafifletmek için dert ortağı arar, içini dökmek için harekete geçse bile sonunda isyanlarını dizginler, uzunca bir süre boşluğa bakar, ben üzülme diyeyim diye hiç anlatmaz ya da anlatamazdı.

Ama ben sıcacık kucağında uykuya dalsam da, annemin, isyan edercesine için için ağladığını her zaman hissederdim.

MERSİYE DİNLEDİK, SEVAP KAZANDIK

Sara Akçayöz anlatıyor...

Annem Müslüman olduktan sonra elinden

geldiğince dinî vecibelerini yerine getirdi. Gonca Halagilde (Fatma Akçayöz’ün anası) Muharrem ayında mersiye okunurdu.

Anna’da bu mersiyelelere sürekli iştirak ederdi, ama onun bu davranışı kimilerine göre samimiyetten uzak bulunur, hor görülür, kuşku ile karşılanırdı. Bu bağnaz ve dar kafalılık annemi derin bir biçimde yaralıyordu.

Annem Anna da dinî mersiyeden duygulanır sürekli ağlardı. Âyinden sonra konuşmak ve sohbet etmek için ısrar edenlere, “Mersiye dinledik, ibadetimizi yaptık ağladık, sevap kazandık, onu da gülüp, dedikodu yaparak zayıf etmeyelim der”, sessizce evine giderdi; bana gitmek için elini uzatırdı, ama ben bir bahane uydurup kalırdım.

Mersiye sonrası dinî duygu yoğunluğu içinde olan annemin arkasından bir kaç kişi dedikodusunu ederdi, küçük olduğum için de beni pek dikkate almazlardı. Allah katında Müslüman olmuş; fakat iyilikten hâlâ nasibini alamamış kötü olan birkaç kişi, annemin arkasından dedikodusunu yapardı. Annem hakkında neler konuştuklarını tek tek dinlerken; korkudan mı, kinden mi yoksa nefretten mi bilemiyorum ama o küçücük vücudumdan soğuk terler akar, elim ayağım titrer, yağmurlu, soğuk bir havada annesinin gelmesini bekleyen yuvadaki küçük bir serçe misali yüreğim pıt pıt atardı. Onların konuştuklarını anneme söyleyince, Annem:

–Üzülme eğer konuşacak bir şey varsa, yüzüye konuşalım. Ben oraya dedikodu yapmaya değil ibadet için gidiyorum, derdi.

Bazen köydeki psikolojik baskı o kadar dayanılmaz olurdu ki, annem Anna koşarak yatak odasına gider, saatlerce ağlardı.

ANNA’NIN HAZİN ÖLÜMÜ

Annem Müslüman olduktan sonra ramazan aylarında oruç tutmaya başladı, orucu batıl olmasın diye Malakan akrabalarına gitmezdi.

Hasta olduğu, başı çok ağrıdığı zamanlarda, baş ağrılarını bir nebze olsun dindirebilmek için çocuklara saçlarını çektirirdi.

Eskiden çamaşırlar evde tahta teknelerde yıkanır sonra da durulamak için köyümüzün yanında akan dereye götürülürdü.

Genelde çamaşırları durulamaya annem ile beraber giderdim.

1946 yılının zemheri ayının sonlarıydı. Yine soğuk bir kış günü annem, çamaşırları dere kenarına götürmek, orada durulamak için sepete doldurdu, buzunu kırmak için yanına keser aldı. Biz de yan odada kızlarla birlikte kilim dokuyorduk.

-Sara sen kilim dokunurken kızların yanında kal, yanlış yaparlar, aman dikkat et, bir daha sökmeyesiniz, dedi.

-Anne istersen ben de geleyim.

-Yoo sen kızların başında kal, ben bir koşu gider gelirim, dedi.

Annem sıkıca giyindi, hava çok soğuktuk ve şiddetli bir kış hüküm sürüyordu.

Sepeti aldı, dış kapıyı açınca olduğu gibi soğuk rüzgârın savurduğu ince kar tanelerinin içeri dolduğunu, bu gün gibi hatırlıyorum. Ben de hemen koşup kapıyı örterken annem tipinin içinde bahçe kapısından çıkıp gözden kayboldu. O an içime bir burukluk doldu, elli beş yaşına gelmiş yaşlı annemi kışın ortasında çamaşır yıkamaya göndermiştim. O zamanlar dere her kış buz tutardı.

Eve geldiğinde annemin yüzü ve vücudu kıpkırmızı olmuştu, acıdan ellerini ovalayıp duruyordu, buzunu zor kırmış, çamaşırları durulamış, katlayıp koymak istemiş, ama çamaşırlar kaskatı olduğundan sepete gelişi güzel koymuştu, üstü-başı buz kırarken, durularken ısladığı için eteği de kaskatı kesilmişti. İçeri girdiğinde sepeti şuursuzca bir tarafa attı. Zangır zangır titreyen vücudunu elleri ile ovalıyor, dişleri sürekli birbirine vuruyordu.

-Dışarı çok soğuk, buzunu zor kırdım, çok üşüdüm çabuk yatağı aç, çok üşüdüm. Tuğlayı da ısıt getir, dedi. Yatağı açıp annemi içine koydum, tir tir titriyordu, iki kat yorgan örttüm üstüne, yatağın içine beze sarılı iki tuğla koydum. Hâlâ dişleri birbirine vuruyordu. Üstüne bir yorgan daha örttüm. O üşüdükçe ben tuğlaları tek-

rar tekrar ısıttım. Annem o geceyi iniltiyle içinde çok zor geçirdi.

Hastalığı gittikçe ağırlaştı, ateşi sürekli yükseldi, arada bir yanıyorum diyordu. O günden sonra bir daha ayağa kalkamadı, meğerse zattüre olmuş.

“BENİ MÜSLÜMAN MEZARLIĞINA GÖMÜN”

Aydemir Kaskan anlatıyor...

Anna Halanın vasiyeti vardı: “Ben ölünce Müslüman geleneklerine göre, Müslüman mezarlığına gömün” diye.

Rahmetli olduktan sonra Malakan kız kardeşi ile erkek kardeşleri geldiler:

-Müsaade ederseniz cenazesini biz hazırlayalım, bizim geleneklerimiz göre giydirelim, yine de Müslüman mezarlığına ve Müslüman geleneklerine göre gömülsün dediler; ama Samet Amca izin vermedi, Anna'nın vasiyetini yerine getirdi.

“BAZI GECELER ANNEMİ RÜYALARIMDA GÖRÜYORUM”

Sara Akçayöz anlatıyor...

-Annem Anna, Müslümanlığı seçtikten sonra tüm dinî vecibelerini harfiyen uyguladı. Uzun yıllar Caferî içtihadı ile yaşadıkdan sonra, İslamî inanca göre defnedildiği halde, Çakmak köyündeki Müslüman mezarlığına gömülünce de Müslüman cemaat arasında homurdanmalar olmuştu.

Annem Anna'yı mezarında bile rahat koymamışlardı, baş taşını da kaldırıp attılar. Bu dünyada ve mezarında huzur bulamamıştı ama olsun, Allah'ı onu kabul edip yanına almıştı ya... Bazı geceler gördüğüm rüyalarda annem Anna'nın öbür dünyada tanrının yanında mutlu olduğunu, bembeyaz elbisesi içinde gülümseyerek bana el salladığını görüp huzur buluyor, bu rüyaları daha sık görebilmek için her gece erkenden yatağıma girip uyuyordum.

Babam, anamın ölüm kaydını geç olsa da 1 Mayıs 1946 tarihinde nüfusa bildirdi.

HELAL SÜT EMMİŞ BİRİ

Annemin ölümünün üzerinden bir hafta geçmişti. Evimiz baş sağlığı için gelenlerle dolup boşalıyordu, kendimi bir türlü toparlayamamıştım. Annem hep rüyalarım giriyor, beni çağırıyordu, rüyanın etkisi ile gece yarısı irkilerek uyanıyor, bir daha da uyuyamıyordum...

Annemin yedisini veriyorduk.

Hazırlıklarımızı yaparken bir ara tandır damına doğru gittim. Kapı açıktı.

Babamın kardeşleri Kudret Hala ve Zehra Hala kendi aralarında konuşuyorlardı.

Ben de merak içinde kulak misafiri oldum.

Kudret Hala; "Samet'i helal süt emmiş biri ile evlendirsek çok iyi olacak," dedi.

Zehra Halam da onu tasdik etti.

Bu kadar kısa sürede annemin vefatı nedeni ile baş sağlığına gelenler varken, bu sözleri duyunca elim ayağım dondu. Annemin ölümü üzerinden bir hafta geçmişken babama kız kardeşleri "helal süt emmiş" birisini arıyorlardı...

Acaba benim annem Malakan Anna haram süt mü emmişti? Ne kadar büyük bir çelişki idi bu laflar. Annem Malakan'dı. Allahın yarattığı en temiz ve kutsal olarak sütü benimsedikleri için perhiz zamanlarında bile haftanın her günü süt içerlerdi. Malakanlar süt içtikleri için Ortodoksluktan dışlanmamışlar mıydı?

Malakanlar için en temiz şey süt değil miydi?

O sözlerden sonra halalarım karşı, karşı konulmaz kin ve nefret duymaya başladım.

Altı, yedi sene halalarım hiç konuşmadım.

Onlar muratlarına ermişler, helal süt emmiş birini bulmuşlar, babamı evlendirmişlerdi.

Ben hiç istemesem dahi üvey annem evimize geldi; çok iyi bir insan olmasına rağmen Zeynep halaya bir türlü ısınamadım.

Halalarım bana sürekli "Bu Sara evleneli beri çok ciğersiz oldu, bizle hiç konuşmuyor" diye

Sara'nın annesi Anna'nın ölümünden sonra eve gelen iyi kalpli üvey anne Zeynep Akçayöz.

laf sokuştururlardı; ama ben olumsuz davranışımın sebebini de onlara hiç söylemedim.

ZEYNEP HALA ÇOK İYİ BİR İNSANDI

Annem Anna öldükten kısa bir süre sonra üvey annem Zeynep eve geldiği için aşırı kin ve nefret duygularına kapılmıştım, ama üvey annem bize çok iyi davranan, içinde kötülük olmayan, saf bir kadındı.

Ölen annem Anna ile üvey annem Zeynep arasında bocaladım durdum. Zeynep halaya hiçbir zaman anne diyemedim.

ÇİFTE SABIR

Birgün kız kardeşim Safire ile üvey annem Zeynep, Çalkavur'da gezmeye gitmek için hazırlık yapıyorlardı, bütün ev işleri benim üstüme kaldığı için sinirleniyordum, biraz da kıskanıyordum herhalde, o nedenle gezmeye gitmelerini engellemeye çalışıyordum. Üvey annemin dinî inancı vardı, o ara bir muziplik düşündüm. Nastke Halamın yanına gidip dedim ki; "Nastke Hala, gel mahsustan bir kere hapşır ki, ya sabır

olsun, onlar da uğursuzluk sayıp gezmeye gitmesinler.”

Nastke Hala kapının önünde yüksek sesle bir kere hapşırdu: “Hapşuuuu!”

Dedim ki:

– Nereye gidiyorsunuz?

– Gezmeye...

–Ya sabır geldi ama!

–Olsun, gidiyoruz Safire ile, gezek biraz.

Nastke Hala baktı olmuyor, bu sefer mahsustan yüksek sesle iki kere hapşırdu: “Hapşuuu, hapşuuu!”

Zeynep:

–Hala neden hapşuruyorsun?

–Çifte sabır uğursuzluktur, gitmeyin!

–Hala, biz gezmeye gidiyoruz uğursuzluk bunun neresinde, dedi ve tıngır mıngır gittiler. Ya sabır da işe yaramadı. Hiç tınmadılar yine de gittiler...”

“KEMAL, ANAMIZ ÖLDÜ YETİM KALDIK”

Turan Akçayöz anlatıyor...

Anna Halanın aramızdan ayrıldığı günü çok iyi hatırlıyorum; 1946 yılının soğuk bir kış günüydü. Biz üç kardeşin çocukları Esat amcanın Çakmak köyündeki ahırında “Birdir bir” ve “Uzun eşek” oynuyorduk.

İsa ağabeyim ağlayarak ahıra geldi, Kemal’i ağlayarak dışarı çağırırdı. “Anamız öldü, artık yetim kaldık. Hadi evimize gidelim” dedi.

Ardından Kemal bembeyaz oldu, dondu kaldı, hiç konuşamadı.

İsa ağabeyim bir eliyle akan gözyaşlarını silerken, öteki eli ile de kaskatı kesilen Kemal’in elini sıkıca kavrayıp adeta sürüklercesine götürdü.

Anna Halanın ölümü çok üzüntü yarattı; ama en çok etkilenen Sara abla ve Kemal oldu.

Kemal annesinin Malakan olduğu için horlanmasına, ardından da öksüz kalmasına bir türlü alışamadı. O, anasız yaşamının acısını, çok daha derinden hissetti; hayatı boyunca

içine düştüğü dışlanmanın ve öksüz kalmanın ezikliğini yaşamaktan kurtulamadı.

İlkokulda bazı dersleri Kemal ile beraber çalışırdık.

Bazen bize karşı komşularının oğlu Malakan Timka da katılırdı. Timka’nın annesi, bizim oğlu ile ders çalışmamızdan çok mutlu olurdu. Ara sıra da Timkalara giderdik, anası bize ikramda bulunmaktan zevk alırdı.

Çakmak köyünde Timka ve bütün Malakan çocuklar bizim kardeşlerimiz ve akrabalarımız gibiydiler.

“İSA DAYIM, ANNESİNİN MALAKAN OLMASINI HAZMEDEMEDİ...”

Vedat Akçayöz anlatıyor...

Çakmak köyünde yaşayan farklı kültürlerin insanları, karşı koymalara ve direnmelere rağmen yeni ve daha farklı bir kültür yaratıyordu.

Bu kültür farklılığı, Çakmak köyüne benzerlerine başka yerde az raslanan bir zenginlik kazandırıyor. Ama İsa dayım en büyüğümüz olmasına rağmen, damarlarında Azeri kanının yanı sıra Malakan kanının da dolaştığını hiç hazmedemedi. Anası Anna’dan bana hiç bahsetmedi, bu kitabı yazarken bile, Anna’nın 1927 doğumlu en büyük oğlu olması ve sürekli köyde ve Kars’ta kalması, Malakanlar ile iç içe olması nedeni ile en fazla fazla bilgi alacağım kişi olmasına rağmen, sorduğum her soruya kaçamak cevaplar verdi. İsa dayımın bu durumu bana biliç altındaki anasının Malakan olmasının getirdiği “Mahalle baskısını” çözemediği izlenimi verdi, annesi Anna hakkındaki bilinç altındaki kapıyı tamamen kapatmıştı. Sürekli ısrarlarımın rağmen çok az bilgiler alabildim. hayat boyu Malakan olan anası Anna’nın geçmişi onu hep rahatsız etti. Müslümanlığa geçişini, Çakmak köyündeki komşuluk ilişkilerini hiç kimseye anlatmadı, hep suskun kaldı. Sonunda iyi ya da kötü anıları ile beraber Allahın rahmetine kavuştu, yeri cennet olsun.

Demek ki İsa Akçayöz anası Anna’dan dolayı çevresinde oluşan mahalle baskıları altında

Anna'nın oğlu Kemal Akçayöz annesinin Malakan olması nedeni ile üstündeki mahalle baskısından kurtulamadı. Darende (Malatya).

ezilen geçmişini saklayan ve susan çok kültürlü Anadolu insanlarından biriydi...

“KEMAL AKÇAYÖZ SAVCI OLSA DA O DA BASKILARDAN KURTULAMADI...”

Kardeşim Kemal, annesinin Malakan olmasından dolayı çocukluktan beri bilinçaltında biriken sorunları çözemediği için agresifleşti. Çok kitap okuyan, zeki ve kültürlü biriydi. İlk ve orta okul boyunca annesinin bir Malakan olmasının ezikliğini ve dışlanmışlığını yaşamıştı.

Üniversiteden mezun olup savcı olarak hayata atıldı. Çevresinde çok sevilir ve sayılırdı, siyasete atılmak istedi olmadı; annesinin sonradan Müslüman olan bir Malakan olması siyasî istismara, dedikodulara, polemiklere ve spekülasyonlara yol açtığı için milletvekili olma ha-

yalinden vaz geçti, içinde fırtınalar koptu ve kendini okumaya ve içkiye verdi... Hâlâ da düzelemedi...

“ANNEMİN MALAKAN OLDUĞUNU KİMSEYE SÖYLEME”

Günay Akçayöz anlatıyor...

Kocam Kemal Akçayöz ile yeni evlendikten sonra konuşuyorduk kendi aramızda.

Ben, “Yusuf Karaoğlu'nun annesi Nataşa teyze, senin annen Anna'yı tanıyormuş” deyince, Kemal birden sapsarı kesildi, bana döndü:

–Senin ailen benim annemin Malakan olduğunu biliyor muydu? diye sordu.

–Evet biliyorduk, ama hiçbir mahsuru yoktu, dedim.

Kemal bu söze çok içerledi, kalktı hiçbir şey söylemeden sessizce evden ayrıldı, aradan saatler geçtikten sonra Kemal, içkili olarak eve geldi.

Anladım ki teselliye içkide bulmuştu. Bu saplantıdan çok uzun yıllar da kurtulamadı...

Kemal Malatya'nın Darende kazasına savcı olarak atandığı zaman bana tembihi şu oldu:

–Annem Anna'nın bir Malakan olduğunu hiç kimseye söyleme...

Bu konuşma benim çok garibime gitse bile, kocamın bizi korumak için yaptığı bu uyarıya uydum...

“RUS TOHUMU MALAKAN”

Sara Akçayöz anlatıyor...

O zamanlar bu durum hep saklanan bir sırdı, kimse çok kültürlülüğün bir zenginlik olduğunu aklına bile getirmezdi.

Öyle büyük bir problemdi ki bu ana ile oğul arasına bile nifak sokabiliyordu.

Fatma yengem, kocası Musa Akçayöz'ün annesi Malakan olduğu için, kendi öz oğluna kızdığı zamanlarda ona hakaret etmek için “Rus tohumu Malakan” diyecek kadar hakareti ileri boyutlara götürürdü...

Ermenistan'da bir Malakan köyü. (Lermontovo)

Oğlu da anasının bu hakaretine dayanamayıp; "sen de doğurmasaydın ben de olmazdım; o Rus tohumu dediğin babamın sayesinde şimdi rahat yaşıyorsun," deyince, tartışma uzayıp giderdi...

Bu ötekileştirme illeti anayı oğula, oğulu anaya düşürebilecek boyutlara ulaşırdı.

"NASTKE HALA, ANNA'NIN OĞLU VASİL İLE EVLENİYOR"

Sara Akçayöz anlatıyor...

Annem Anna'nın ölümünden sonra sağlıklı- sız, çelimsiz bir çocuk olan üvey kardeşim Vasil biraz büyüdükten sonra köylerdeki un değirmenlerinde çalışmaya başladı.

Haftada bir bize gelir, çamaşırlarını getirir, yıkanır temizlenir tekrar giderdi.

Askerlik çağı geldiğinde istemeden de olsa o koca yaşına rağmen ağlaya ağlaya askere gitti. Babam, Vasil'e sürekli harçlık gönderirdi. Askerden sonra evlenme çağına gelince Müs-

lümanlardan bir kız seviyordu; anlaşmışlardı, evlenmek istediler, ailece kızı istemeye gittiler, ama iki âşık arasında dinsel inanç farklılığı olduğu için kızı vermediler, kız Vasil'e kaçır beni dedi, ama...

Malakan geleneklerine göre kız kaçırmak, hele hele zorla kaçırmak dinî inançlarına aykırı idi.

Müslüman kızı kaçırıp komşusu ile kötü olmasına kendi dinî müsaade etmiyordu.

"Komşunu kendini sevdiğin kadar sev." Eğer kendini sevdiğin kadar komşunu seversen, onu nasıl öldürebilir ya da ona nasıl zarar verebilirsin ki...

Tanrı tarafından yaratılmış insan, hayatı sevgi ile beslemelidir ve hiçbir durumda insan eli ile yok edilmemelidir...

Bu dinî telkinleri düşündükçe, kör naçar sevdiği Müslüman kız ile evlenmekten vazgeçti.

Gönül ferman dinlemese, sevdiği kızın isteği ile onu kaçırsa bile olay namus davası olarak

Bu kitabın kahramanlarından Nastke Hala'nın babası Nikolay Fedurovic Malakan'dı. Annesi Palonin Manya Vasiliyevna bir Ermeni'ydi.

algılanacak, hatta Müslümanlar ile Malakanlar arasında kan davasına bile yol açabilecekti. Vasil bu durumu göğüsleyemedi...

İki aile arasında olabilecek kavgalarda kendi ailesini nasıl koruyabilecekti. Gece gündüz çok düşündü, bir çıkış yolu bulamadı, ailesini Müslüman kızını istemesi için defalarca gönderdi, din farklılığını öne sürdüler ve her defasında olmaz dediler.

Bütün kapılar suratına kapanınca o da istemese bile kendi toplumuna geri döndü.

Ancak yedi göbek akraba evliliğine müsaade etmeyen Malakan inancı olsa bile sayılarının azalması nedeni ile çaresiz kalınca ikinci göbek akraba evliliğine bile razı olunuyordu, bu durum onlar için dinî açıdan büyük bir açmazdı, ama mecburiyetler ve gerçek hayattaki durum hiç de öyle değildi.

İncesu köyünde, Nikalay Dağala (Palonin)'nın kızı (herkesin Nastke dediği) Nusta Palonin (Dağala) ile evlendirdiler. Vasil ile evlendikten sonra soyadı Karakin oldu. Nastke'nin babası Nikolay Fedurovic Malakan'dı. Annesi Palonin Manya Vasiliyevna bir Ermeniydi. Nastke Hala Çakmak köyüne, bizim yanımıza gelip evimizin

Karslı Değirmenci Vasil Dölemenci'nin babası Çakmak köylü Molla Mihail Dölemenci (Gavrilov) ve karısı Pole çocukları ile beraber.

içindeki küçük odaya yerleşti. Çok iyi, espirili, neşeli bir kadındı, onunla çok iyi anlaştık.

Bana çok yardımcı oldu, çocukları dünyaya geldikten sonra ev dar gelmeye başladı. Anna'nın Çalkavur'da bağı ve bahçesi vardı. Vasil'e bizler de yardımcı olduk Çalkavur'daki annem Anna'nın evine yerleştiler.

ASLAN ATABEY'LERİN ÇAKMAK KÖYÜNE GELİŞLERİ

Aslan Atabey anlatıyor...

Babamgil anlatırdı, atalarından dinlediklerini:

"Kaç Ha Kaç" zamanlarında Revan'dan gelmiş atalarım, oradan zorluklar içinde İğdir'a geçmişler, sonra Susuz'a gitmişler, Ermeni savaşları sırasında Erzurum'a kadar kaçıp, ardından Kars'a gelmişler, devlet, Çakmak köyünden göçüp giden Malakanların evlerine bizi ve akrabalarımızı yerleştirmiş.

Çakmak köyünde, Taşnak baskınları sırasında, Malakanlar bizimkileri çatılarda ve samanlıkta saklamışlar.

Aradan yıllar geçmiş.

Amcam Hacı Mamet'in 300 can koyunu vardı.

Molla Mihail bazı günler koyun sürüsüne hastalık ve nazar değmesin diye, eline bir tas su alır, ona İncil'den âyetler okur, kutsadıktan sonra elini tasa batırıp çıkardıktan sonra bütün sürüye kutsanmış suyu çiselerdi.

ASLAN ATABEY'İN SÜT ANASI ANNA

Anam Hazaran, anlattı bana; 1939'un güneşin yükseldiği öğle saatlerinde Çakmak köyünde güzel bir günde, anam beni Çalkavur'a giden yoldaki çayıra götürmüştü. Ben o zamanlar 1,5 yaşlarındaymışım. Bir müddet oyalandıktan sonra anamı acele evden çağırılmışlar, anam hemen dönerim diye beni oradaki çocukların yanına bırakmış, sonra da beni oracıkta unutmamış, çocuklar da oyun bahanesi ile benden uzaklaşmışlar. Ben de kimsesiz orada kala kalıp, acıktığım için ağlamaya başlamışım. Anna Hala oğlu Kemal ile Çalkavur'dan gelirken be-

nim ağlamalarımı duymuş, beni kucağına almış, bakmış açlıktan çok ağlıyorum, hemen oracıkta beni emzirmiş, ardından eve getirmiş anama da çıkışmış:

-Ay Hazaran, körpe çocuk çayırdan yalnız bırakılır mı?

-Anna Hala hemen dönecektim, ama yâdımdan (aklımdan) çıkmış.

O ara ben yine ağlamaya başlamışım.

Anna Hala beni yine kendi sütü ile emzirmiş.

Yani ben Kemal Akçayöz ile süt kardeşi olmuşum, ondan sonraki yıllarda Kemal ile ben hep beraber olduk, bizim süt kardeşliğimiz ilelebet sürecektir. O orta okulda, lisede ve üniversitede başarılı oldu, savcı oldu.

Bir süre sonra anam rahmetli oldu, küçük yaşlarda öksüz kaldım.

Hiç unutmuyorum ilk okulda karneleri aldığımız gündü. Herkesin anası babası gelmişti, fakat beni kimse karşılamadı. Anam rahmetli olmasaydı gelirdi ama. Öksüz kaldığımı o an farkettim ağlaya ağlaya eve gelirken.

Anna Halagilin hayatından geçerken, Samet Dede paltosunu sırtına atmış bahçede Kemal ile gezinirken elimdeki karneyi gördü, hemen beni yanına çağırdı karnemi aldı ve baktı. Ardından aferim sana dedi; Kemal'e de sana da aferim, cebinden çıkardığı parayı bana ve Kemal'e verdi, elimden tuttu Anna'nın yanına götürdü, bak bizim Aslan'ın karnesine dedi. Kemal'inki gibi hepsi pekiyi.

Anna Hala da beni bir güzel öptü, evine götürdü, bana yemek verdi. Kemal ile beraber akşama kadar oynadık.

Öksüz biri için o anları hayatım boyunca unutmadım.

Anası ölmüş bir çocuğun böyle takdir görmesi ne demektir bilir misin...

Biz Çakmak köyünde ekmeğimizi tandırda yaparken, Anna Halagil ekmeıklarını kendi evlerinin içindeki fırında yapardı, o taze ekmeğin kokusu hâlâ burnumda tütüyor.

“LOKSE NİNE DİLİ İLE GÖZÜMÜ YALİYOR”

Aslan Atabey anlatıyor...

17 yaşlarındaydım, Çakmak köyünde harmanımız vardı, bir gün ters bir rüzgârda gözüm saman kaçtı, günlerce ovalamama rağmen çıkaramadım, gözüm şişti, sürekli akan gözüm aşırı sancı yapmaya başladı. Babam beni geç de olsa doktora götürmek için hazırlandı, bu durumumu duyan Lokse nene bize geldi. “Geçmiş olsun, ne oldu? Duydum gözüne saman kaçmış” dedi.

–Evet doktora gidiyoruz.

–Gecikmişsiniz, durun bir de ben bakayım.

– Biz (Malakanlar), bu gibi durumlarda başka yöntemler uygularız. Müsaade var mı?

Babam söze girdi, “tabii, tabii ki” dedi.

–Ama sakın benden tikslenme, dilimi senin gözünün içine sokacağım.

Benim için çok özel olan bu insanlardan tiksilmek aklımın ucundan bile geçmezdi.

–Loksa nene hiç öyle şey olur mu?

Lokse nene bana yaklaştı dilini çapaklamış, ıslak ve kıpkırmızı olmuş gözümün içine soktu ve her tarafını yalamaya başladı, bir süre sonra saman parçasını bulup dili ile gözümünden çıkardı. Ardından “bak şimdi” deyip, dilindeki çapak ve saman parçasını kendi eline tükürdü. Sonra da “bitti, geçmiş olsun” deyip, herkese gözümünden çıkan saman parçasını gösterdi. Ama siz yine de doktora gidin dedi.

Çalkavurlu Simon Dabrenil'in anası Luksiya (Lokse) nene fakirlerin de anasıydı.

O an ağrılarımın çok azaldığını hissettim.

–Allah razı olsun Lokse nene, dedim.

Babam Lokse ninenin elini öptü, odada bulunan herkes Lokse nineye minnet duygularını ifade ettiler.

Ertesi gün gözüm çok rahatladı, ağrılar büyük ölçüde geçti, şişler indi on beş gün içinde sağlıklı gözüme tekrar kavuştum.

Şimdi ne zaman elim sol gözüme gitse, hemen Lokse nineyi hatırlarım, onların komşuluk ilişkilerini yardım severliklerini hatırlarım.

Malakanlar çok iyi insanlardı, göçüp gittiler. Aradan yarım asır geçmesine rağmen onlar için hâlâ sevgi ile atan yürekler var; Çakmak'ta ve Çalkavur'da...

“MOLLA MİHAİL BENİ PARAŞKA SANIP DÖVDÜ”

Annem Sara anlatıyor...

Komşumuz Molla Mihail'in kızı olan Paraşka benim en yakın arkadaşımıydı. Çakmak köyündeki ilkokula her gün beraber giderdik, tatil günleri o bizim eve gelir, bazen de ben onların evine gider ders çalışır, oyunlar oynardık.

Paraşka'nın babası Molla Mihail çok sinirli bir insandı, yaşlı olduğundan gözleri çok az görüyordu. Bir gün Paraşka'nın evinde ders çalışıyorduk, bir ara Molla Mihail ile hanımının arasında tartışma çıktı, ailesine kızıp, bağırıp çağırmaya başladı, bir müddet sonra bizim çalıştığımız odaya hışımıyla girdi, kızını yakalayıp dövmek istedi, o ara Paraşka bir fırsatını bulup odadan kaçtı, ben yalnız kaldım, beni kızı sanarak saçımdan tuttuğu gibi dövmeye başladığı o sırada, Paraşka'nın annesinin kapıda sesini duydum.

–Ay Hazeyin o kız Samet'in kızı Sara, Paraşka değil, vurma dedi.

Molla Mihail birden durdu, tam seçemediği gözleri ile bana dikkatlice bakınca hatasını anladı, eline doladığı saçımı bıraktı, ne yapacağını şaşırды, sonra beni kendine çekip saçımı okşamaya başladı; ama ben çok korkmuş ağlıyordum,

-Kusura bakma kızım, dedi. Af edersin, kör olası gözlerim... Bizim şeytanı dövecektim, ama sen elime geçtin. Aman Samet duymasın çok ayıp olur, dedi.

Sonra titreyen elleri ile yanaklarımdan akan göz yaşlarımı sildi. "Kusura kalma kızım" dedi ardından mahcup bir tavırla söylene söylene odadan çıktı gitti.

O günü hayatım boyunca hiç unutmadım.

VASO NEDEN ALKOL İÇİYORDU?

1962'deki son Malakan göçü bitiminde Kars bölgesinde kalan az sayıdaki Malakanlardan-
dı Vasil Dölemenci. O dramatik göç başlama-
dan önce Amerika'ya göçebilmek için gitmişti
İstanbul'a, ama olmadı.

Bütün akrabaları Rusya'ya göçmesine rağ-
men, Rusya'ya da gitmemiş bizlerle yaşamaya
başlamıştı.

Vaso yaşantısında, o iki din arasında boca-
layan, asıl dinini hiçbir zaman inkâr etmeyen,
toplumun izin verdiği ölçüde bizden biri gibi
yaşamaya çalışan biriydi. Toplum baskısın-
dan kaçmak isterken dengesini kaybedip yere
düştüğü zamanlarda, iç dünyasındaki isyanla-
rı bastırmak için Malakan inancına ters oldu-
ğu halde teselliyi içki ve sigarada arayan ama
mangal gibi yüreği ve arkadaş canlısı olan Va-
sil Dölemenci öteki olmanın derin acısını hayatı
boyunca hep yaşadı...

VASİL DÖLEMENCI'NİN GEÇMİŞİNDEN ESİNTİLER

Vaso'yu bir Kürt kızını kaçırıp evlendiği için
Sabranya'dan dışlamışlardı. Hepimiz onu Vaso
olarak bilirdik. Çocukluk yılları Çakmak köyün-
de geçmişti, bileği kuvvetli, korkusuz, uçarı,
sürekli macera arayan bir karakter yapısına sa-
hipti. Bu özellikleri Malakanların beşerî yapısına
hiç uymuyordu. Sık sık dükkânıma gelir giderdi.
Malakanlarla ilgili projelerimi anlatırdım ona. O
da bu çalışmalarımı takdirle karşılar "Sen dev-
letin, Malakanlara bilgi eksikliğinden doğan ba-

*Değirmenci Vaso (Vasil Dölemenci) Çakmak köyünün
define avcıları tarafından eşilmiş, tarumar edilmiş,
duvarları bile olmayan Malakan mezarlığına gömüldü.*

kış açısını değiştiremezsin" derdi. Bir Malakan
köyü olan Çakmak köyündeki Erdinç Özbey'in
Malakan kültürünü hâlâ taşımaya çalışan evinin
Kültür Bakanlığı'nca projelendirilerek Malakan
Müzesi olarak açılması, Çakmak köyünde tari-
hi ve sanatsal değeri olan Malakan mezarlarının
ada ve pafta numaralarının alınıp çeper duvar-
larının çekilerek Kars turizmüne kazandırılması,
Çakmak köyünde, kültür evinin ve peynir mü-
zesinin açılması hakkındaki projelerime imkan-
sız gözü ile bakar, yaptıklarımın bir hayalden
öteye gidemeyeceğine inanır, bu ön yargılar ile
bu memlekette hiçbir şey olmaz derdi.

Olsun ben yine de yapacağım dediğimde
bana keşke olsa, kim istemez ama nafile derdi.

Bir gün Vaso'yu evinden alıp Çakmak köyün-
de Malakan mezarlarına gitmek için yola çık-
tık, onun fırtınalı geçen iç dünyasını biraz ol-
sun anlamak istiyordum. Malakan mezarlarını
kurtarmak, çeşitli sebeplerden dolayı köylüler
tarafından götürülmüş büyük mezar taşlarını
tekrar getirmek ve en önemlisi Kültür Bakan-
lığı tarafından Malakan evlerinin ve mezarları-
nın koruma altına alınmasını sağlamak, Çakmak
köyünde bir müze kurmak ve turizme açmak
için yaptığım çalışmalarımı yerinde anlatmak
istedim Vaso'ya. O da inanmadan sessizce din-
lerdi beni. Bu kez öyle olmadı, arabada Çakmak
köyünün rampasından sonra hafif eğimli yoldan
sonra, o kötü virajı döndükten sonra: "Biliyor
musun Vedat" deyip soldaki sulak çayırı gös-

terdi: “Burası asker koruması altında iken çok sık ağaçların olduğu, küçük bir ormanı andıran ağaçlarla kaplıydı. Asker çekildikten sonra talan ettiler burayı, bir tek ağaç görebiliyor musun?” dedi.

“Çakmak köyünde Malakanların yaptığı çatılı evleri, sabah güneşinin ışıklarını yansıtan soluk bir aynayı anımsatırdı. Düz bir yolun iki tarafına sağlı ve sollu olarak sıralanmış ağaçların altında şırıl şırıl sular akardı. Ağaçların hemen ardında çitler ile çevrili gül bahçeleri vardı. Her evin hemen arkasında yaklaşık dokuz dekar bir arazi vardı.

“MOLLA MIHAIL’Dİ BENİM BABAM”

Vaso, arabanın camından dışarıya doğru baktıkça bir ara daldı, kısa bir sessizlikten sonra başladı anlatmaya:

“Çiftçi Molla Mihail’di benim babam, uzun saçlarını sürekli tarayıp cennet yolu inancı ile tam ortasından ikiye ayırırdı. Sakalı ve bıyıkları birbirine karışmış, gözleri insana baktığı zaman taa kalbinin derinliklerine kadar bir ok gibi saplanırdı adeta, orta boyluydu ve sürekli temiz giyinirdi. Köyde gezerken sürekli çizme giyerdi, kendinden emin bir yürüyüş tarzı vardı. Yürürken çizmesinin çıkardığı gırç gırç sesleri ona mutluluk verirdi, ama çok agresif ve sinirli bir adamdı.”

“Babam kış geldiğinde sabahları Çakmak köyünün deresine gider buzları kırar, buz gibi akan suların içinde yıkanırken sürekli ilahiler söylerdi. Bize göre bu anlamsız hareketi neden yaptığını soranlara “Cennete gitmek için” derdi. Babamın, sürekli okuduğundan dinî bilgisi de fazlaydı. Malakan komşular gelir ondan dinî bilgiler alırdı.”

“Benim çocukluğum zor geçti be Vedat! Orta bire kadar okudum, çok yaramaz olduğumdan sınıf başkanı yapmıştı beni öğretmenim. Okulu bıraktıktan sonra rençberlik, hodaklık ve tırmık işleri yaptım. Babama da yardım ettim yıllarca ama bir eksiklik vardı çözemediğim. Evde beş kardeştik. 1947 yılıydı abim Vano hiç istemediği halde Adana’da askerlik yaparken sıtmadan

rahmetli oldu. Öldükten aylarca sonra bize haber verdiler. Darlık zamanıydı, elde avuçta yoktu, cenazesini dahi getiremedik. Devlet de getirmede. Bu acı bana çok ağır geldi. Abim Aleks (Aloş derlerdi ona) ise, Allah’ın bildiğini neden saklayayım, o da askere gitmeyi hiç istememişti. 1955’te askerden izinli döndüğünde aniden hastalandı, sebebini bir türlü anlayamadık, kısa bir süre sonra o da rahmetli oldu. Hepimiz çok ağladık, sen olsan ağlamaz mısın, kahretmez misin, sen olsan...” Arada uzunca bir sessizlik oldu...

Vaso tekrar sözlerine devam etti:

“Timafey bizim en büyük abimizdi. 1940 yılında Çakmak köyündeki evimizde, Malakan kızı olan uzun boylu, mavi gözlü, sarışın Ona ile evlendirmişler abim Timofiy’i. Babamgil aşağı mahallede onlara ev kurmuşlar. Sen biliyorsun bizim evleri. Üst tarafımızda Ali Asker İmrengil oturuyorlardı. Alt tarafımızda ise Hacı Memet amcalar vardı, çok iyi insanlardı. Çakmak köyüne dolma olunca Malakanlar rahatsız oldular. Dağın eteğinde Çalkavur mahallesini tekrar şenlendirdiler. Oranın iklimi çok daha yumuşak olduğundan biz de oraya taşındık. Malakanlar Çalkavur’da daha iyi ibadet ettikleri için mahalle kısa sürede büyüdü. Toplu ibadetleri şu an rahmetli Kürt Halit’in çocuklarının oturduğu evde yapardık. İklim açısından meyve ve sebze yetiştirmeye çok müsait olduğundan Çalkavur’da rahat ettik. Demiştım ya Amerika’ya gidebilmek için 8-9 yıl İstanbul’da kaldım. Babam benim gittiğime hiç razı değildi. O zamanlar delikanlı zamanım, bir kavga sonucu İstanbul’da Toptaş Cezaevi’nde bir yıl tutuklu kaldım. 1960’lı yıllarda babamgil Rusya’ya göçüp gittiler, ben nâçar kaldım, bîçare kaldım, yalnız kaldım bu ellerde...”

Çakmak köyünün define avcıları tarafından talan edilmiş, korunmaya muhtaç, duvarları bile olmayan Malakan mezarlığında Vaso’nun abisi Aleksey ve ablası Paraşa beraber yatıyorlardı. Çakmak köyü mezarlığında bir kısım mezarların baş taşları kırılmıştı, bir kısmı da köşe taşı ve yalak taşı olarak kullanılmak üzere köylüler tarafından götürülmüştü...

-Vedat, bu Allah'ın hoşuna gider mi? Senin büyüklerinin mezarlarını talan etseler hoşuna gider mi?

“BABAM KAFAMI YARDI”

Vasil Dölemenci babasını anlatmaya devam ediyor...

“Babam asabî bir yapıya sahipti. Dinî saplantıları da olan bir insandı. Bir gün Çakmak köyünde düğün vardı. Gençtim o zamanlar, düğüne gidebilmek için izin istedim babamdan.

-Davul, zurna şeytan işidir, gitme! dedi.

Ben babamın sözlerine aldırmadan düğüne gittim. Beni sormuş sorduğum düğüne gittiğimi öğrenmiş, gece düğünden döndüğümde beni bekliyordu. Ortalık çok gergindi, hisimla üstüme geldi, çok sinirlenmişti. Şuurunu kaybedip hiddetle bağırmaya başladı:

-Ben sana demedim mi çalgılı yere gitme, günah diye!

Vasil Dölemenci (Vaso), abisi “Aleksy” ve ablası “Paraşa”nın Çakmak köyündeki Malakan mezarlarının halini görünce ağlamaya başladı.

Sonra da elindeki kerpeten ile kafama vurdu. Ben yine karşılık vermedim, ardından hırsını alamayıp beni dövmeye başladı. Anam Pole kanlar içindeki hâlimi görünce hıçkırarak hıçkırarak ağlarken, bir yandan da beni kurtarmaya çalışıyordu. O arbede de sürekli bağlı olan başörtüsü açılınca babamın dikkati dağıldı, duraksadı, ben de fırsattan istifade babamın elinden kurtulup ahıra kaçtım, zavallı annem de peşimden geldi. Hem ağladı hem de kanlar içinde kalan başımı sildi. Anam orta boylu, sarışın, yüzü güleç, hamarat, sürekli siyah bir baş örtüsü ile başını bağlayan, despot bir kocanın yanında bizleri korumaya çalışan, yeri geldiğinde de yüzü gülen bir Malakan kadınıydı.

Evimizdeki dikiş makinesi ile Çakmak köyünde dikiş, nakış ve elbise dikerdi.

Tüylü hayvan derisinden kısa gocuk yapar ve kızakta kullanılmak için 6 -7 koyun postunu ters düz eder, dışı deriden oluşan büyük kürkleri yapardı.”

Vaso geçmişi anlatırken bir ara Çakmak köyünün çayırlarına baktı, uzunca bir süre öylece kalakaldı. Malakan kızların çayırlarda koştuğu, renkli kadana Malakan atlarının kişnediği, besili Malakan ineklerinin bol süt verme yarışı içinde acele edip yemyeşil otların en güzellerini yemek için çaba harcamalarını, Malakan kovanlarından çıkıp akşama kadar çiçek polenlerini toplayan arıları, sonra Çakmak köyünün ve Çalkavur'un yemyeşil, gül bahçelerini anlattı... anlattı...

“KONUŞMAYA KONUŞMAYA RUSÇAYI UNUTTUM”

Sara Akçayöz anlatıyor...

Köyde kilim dokumak için tezgâh kurduk, ben de anneme yardım etmek için kilim dokuyordum.

Annemin katı kuralları vardı. Çocuk yaşta akranlarımla oynarken, çağırınca hemen eve giderdim. Gitmediğim taktirde beni cezalandırırdı.

Ben de arkadaşlarım gibi oyun oynuyorum, gelemem diyemezdim.

Otorite sahibi bir insandı.

Kendim gayet iyi Rusça bildiğim halde kocamın asker oluşu nedeni ile kimseye Rusça bildiğimi söyleyemedim. Konuşmaya, konuşmaya Rusçayı unuttum.

“KOCAM ALİ AKÇAYÖZ GİZLİCE ASTSUBAY OLUYOR”

Annem öldükten sonra evin bütün yükü benim üzerime kaldı. Kız kardeşim Safire bana hiç yardım etmezdi.

Ben de büyümüştüm, bir müddet sonra beni amcamın oğlu ile nişanladılar. 13 Eylül 1951’de evlendim, kayınpederimin durumları çok iyi idi. Kocam (Ali) 1951 yılının Haziran ayında Sanat Okulu’ndan mezun oldu. O zamanlar ülkede işsizlik vardı evde, oturmak ağırına gidiyordu, babasından gizli olarak astsubay olmak için müracaat etti, Kars tüccarlarından Adnan Gündem, Ali’ye kefil oldu. Silahlı Kuvvetler araştırma yapıp durumunu incelediler; ama kocam karısının bir Malakan kızı olduğunu yetkililerden sakladı... Sonunda Silahlı Kuvvetler’e kabul edildi; kayınpederim kocamın astsubay olmasını hiç kabul etmediği halde 1952’de askere gitti. 30 Ağustos 1952 yılında astsubay olarak Erzurum Ağır Bakım Tamir Fabrikası’na tayini çıktı. Ama ben o yıl kayınpederlerimde kaldım. Kaynanam çok otoriter bir kadındı, fazla anlaşılmazdı; ama kayınpederim beni her zaman korudu, ona karşı her zaman içimden gelen bir saygı besledim. 1953 yılında Erzurum’a yerleştik. 1954 yılında Fuat, 1955 yılında Vedat dünyaya geldi.

1957 yılında kocamın Halkalı 61. Tümen’e tayini çıktı. Halkalı köyünde ev tuttuk 1 yıl orada kaldık. 1958 yılı geldiğinde kocam İzmit’in Gebze kazasına tayin oldu. 1958 yılında da Nihat dünyaya geldi.

Bana, çocuklarıma ve kocama bir zarar gelmesin diye bir Malakan kızı olduğumu hep sakladım; bu davranışımın altında yatan neden; kocamın ordudaki işini kaybetme korkusu idi. Ben de annem Anna gibi hep sustum.

Tâki oğlum Vedat’ın Malakanlar için kitabını yazana kadar. Şimdi hiçbir baskı altında kalmadan Azeri bir babadan, Müslüman olmuş bir Malakan annenin çocuğu olmaktan gurur duyuyorum.

“MUSA ABİM MALAKANLARIN MALLARINI ALMADI”

Göç sırasında Malakanlar ne yapacaklarını şaşırdılar, mallarını yok fiyatına satıyorlardı, bazıları da belki bir gün döneriz diye güvendikleri insanlara mallarını devretmeye başladılar. Çakmak köylü Maşa halanın oğlu İvan, Musa abime kendilerine ait olan evleri ve arazileri parasız devretmek için Ankara’ya abimin yanına gitti. Abim Gümrük müdürlüğünde çalışıyordu. Dediler ki bütün arazilerimizi sana tapulayalım; ama Musa emniyetten ve polisten korktuğu için hiçbirini almadı, korkusundan İvan’ı evine bile davet etmedi. İvan iki gün Ankara’da kaldıktan sonra gururu incinmiş, yıkılmış halde, ne yapacağını bilemeden kör nâçar Kars’a döndü.

“PARAYI GETİR HOROZU GÖTÜR”

Bir gün Çakmak köyündeki evimize yan komşumuz geldi.

–Anna Hala; kocam geldi kocam, sizin büyük horozu ver kocama yemek yapacağım, dedi.

Anne Anna’da eliaçık biri olduğundan, olur deyip horozu tutmak için harekete geçti.

Bu durumu gören abim Musa hışımla annemden önce büyük horozu yakalayıp evimizin çatısına çıkıp oturduktan sonra bağırmaya başladı:

“Komşu teyze, komşu teyze, yeter artık, parayı getir horozu götür!”

Komşu kadın bu durum karşısında utandı, horozu almadan gitti.

Annem Anna uzunca bir süre komşusuna görünmedi...

“ANNEM SARA NASTKE'YE EŞYA GÖNDERİYOR”

1961'deki Malakan göçünde gidenler Rusya'nın Stavropol bölgesine yerleştiler. O dönemlerde bile sürekli mektuplaştık.

1990 yılında kocam ile birlikte Bakü'ye gitmeye gittiğimizde kardeşim Kemal ile beraber bir valiz dolusu giyim kuşam gibi şeyler koyup götürdük. Bakü'den Stavropol bölgesine gitmek istedik; ama Malakan bölgesine gidebilmek için Çeçenistan'dan geçmek gerekiyormuş, o güzergâh ise tehlikeli olduğundan gidemedik. Uçaklar da iptal edilmişti. Biz de valizi Bakü Postahanesi'nden gönderdik.

Birkaç ay sonra mektup geldi, Nastke valizi aldıklarını bildiriyordu...

BENİM GÖZÜMDE ANNEM SARA

1960'lı yıllardı...

Babam Ali E. Akçayöz birgün evimize örgü makinesi getirdi, ama o makine uzun zaman çalışmadan öylece kaldı... Babam çok girgin, yaratıcı bir insandı, örgü makinesini kurmaya gelenler anneme ve babama nasıl çalışacağı hakkında bilgi verdiler. Bir süre acemilik yaşadık sonra kazak, atkı, için siparişler almaya başladık. Babam işten eve dönüşünde akşam yemeğini yedikten hemen sonra örgü makinesinin başına geçer, gece geç saatlere kadar ağrıyan midesini sol eli ile tutar, sağ eli ile bıkmadan usanmadan kazak, atkı, süveter gibi trikotaj parçalarını dokur, annem de, babamın dokuduğu örgü parçalarını dikip ütölüyüp müşterilerilere satardı.

O günden sonra biz üç kardeş rengârenk orlon çilelerini yıllarca çıkıkrık makinesinde sardık, bazen abim ile rekabete girerdik, hiç unutmuyorum, bir pazar günü sabahtan gece yarısına kadar elli iki çile orlonu tek başıma sarmıştım...

Yıllarca üç kardeş yün sardık, babam makineye örgü ördü, annem de dikti ve sattı. Bu süreç yıllarca devam etti.

Annem ilkokulu bitirmesine rağmen her ko-

nuda çok derin olmayan bilgiye sahipti.

Annem abime aldığı giysileri küçülünce ters yüz eder, ufak değişiklikler bana giydirir, sonra yırtıkları tamir ettikten sonra kardeşime hazırlardı.

Evimizde Malakan ketesi, borç (Lahana çorbası) ve lahana dolması hiç eksik olmazdı.

Annem Sara ise babasından aldığı Azeri kültür ile anasından aldığı Malakan kültürünü birleştirmesi ile elde ettiği güçlü becerilerini gündelik hayatına yansıtırdı.

Hasta olduğumuzda, doğal bitkileri kullanarak bizleri çok çabuk iyileştirmesinde veya süten yaptığı yoğurdun ve peynirin nefasetinde, el işi yapımındaki becerilerinde fazlasıyla bulabiliyorduk...

YALINÇAYIRLI NİKOLAY SAMARİN PARALARI TAHSİLDARA GETİRİYOR

Nihat Selçuk anlatıyor...

Babam, 1983 yılında 90 yaşında rahmetli oldu, anılarını anlatmayı çok severdi, Kars'ta tahsildardı; ama bu göreve gelebilmesi çok ilginç olmuştu.

Rus işgali döneminde babam Kars'taki yol inşaatlarında amele olarak çalışıyormuş. Bir gün Rus işvereninin yanında çalışan Malakan usta başı gelip “Aranızda Rusça konuşan var mı?” diye sormuş.

Babam da “Ben biliyorum, Ermeni komşularımdan öğrendim” demiş. Sonrasını şöyle anlatmıştı babam:

“Beni işyerine götürüp bir güzel imtihan etti. Ardından oturduğu masasından kalktı, beni zorla masasına oturttu. Ben kalkmak isterken, yok, yok otur, dedi.

Sen üstün adamsın. Bir dil bilen bir kişi, iki dil bilen iki kişi, dedi. Beni amelelikten alıp puantör yaptı.”

Aradan yıllar geçtikten sonra babam bir gün defterdarın yanına gitmiş.

Müdür telefonda biri ile konuşurken irtibat kesilmiş.

O zamanlar pil olmadığından, topraklama yapıp, güç kaynağı olarak göktaşı kullanıyorlarmış.

Görüşmesi kesilen müdür hiddetlenmiş.

Babam da durun bir dakika bir de ben bakayım demiş. Topraklama yerine kaynar su döküp kazımış, biraz da göktaşı ekleyince telefon çalılmış.

“Müdür çok memnun olduğu için beni oturup sohbet etmeye başladı. Ne iş yaparsın? diye sordu.

Şu an boşum, askere gideceğim”, dedim.

Gel sen askere gitme burada tahsildar ol deyince de ben de tahsildar oldum.

Para tahsilatı yapmak için Malakan köyü olan Yalınçayır’a gittim. Para tahsil işlemlerini yapıp işimi bitirdikten sonra, Malakan Nikolay Samarin beni evine davet edip yemek ikram etti. Ardından çay içtik. Yorgunluğum geçtikten sonra vedalaşıp atıma binip evden ayrıldım. Yolun yarısına gelmişken arkamdan Nikolay Samarin dor atı ile gelip tedirgin ve heyecan içinde arkamdan bağırp durmamı söyledi. Ben de durup bekledim.

Suluk soluğa yanıma gelip konuşmaya başladı: Ah tahsildar Mithat! Para dolu torbayı bizim evde unutmuşsun, sana getirdim al ve say, dedi.

Ben para dolu torbayı unuttuğumu o an fark ettim, içimde önce ürperti oluştu sonra da sevinç.

Torbayı aldım Malakan Nikolay’a teşekkür edip Kars’a doğru yola koyuldum...”

Malakanları bilmem anlatabildim mi?

KÖYLÜLERİNİN HACİZ EDİLMİŞ YORGANLARI

Abdullah Ulu anlatıyor...

Yalınçayır (Olşanka köyü-Zograp köyü) 1950’li yıllardı.

“Yalınçayır’da Malakan Vasil Ekinci muhtar olduğu dönemler beni bekçi yapmıştı. Devletin tahsildarı köye vergi toplamaya gelende, bana diyirdi:

-Git filankesi çağır...

Ben gidirdim çağırardım... Erkekleri hemen kapıya çıkırdı.

Devletin tahsildarı gelmiş, borcuz varmış onu istiyir, diyirdim.

O zamanlar göç etmek için hazırlık yapan Malakanlar, ellerinde ne var ne yok zamansız olarak sattıkları için fakir düşmüşlerdi...

Kadınlar evdeyse, bugün paramız yok kocamız yok, evde değil diyirdiler.

Borcu çok olanlar Malakan olsun Türk olsun fark etmezdi, Tahsildar, borcu olanların evlerine gidirdi. Yataklarını mataklarını haciz edirdi, evdeki karılar yalvarırdı, muhtar Vasil Ekinci malları hacizli olanlara diyirdi ki;

-Tasildar gidende men sizin yataklarınızı geri vererem, heç korkmayın.

Tahsildarın adamları haciz ettikleri eşyaları, Muhtar Vasil Ekinci’nin evine yığırdı.

Sonra bana:

-Abdullah, oraya hepsini istif et diyirdi,

Yün döşeği ve yastıkları ne varsa üst üste dizirdim.

Tahsildar gitmeden muhtara talimat veriyordu.

-Muhtar Vasil, parayı al sonra yatak yorganları verirsin diyip gidirdi.

Muhtar cevap verirdi.

-O kolaydı sen hele bir get, Allah kerimdi...

Tahsildar gedende muhtar beni çağırırdı yatakları dağıtmak için, ben köyde bağırırdım, yatak sahapları gelsin diye.

Men büyük iş yapmış büyük adam gibi şişe şişe hepsini dağıtırdım.

O zaman devir eleydi eşyalarını alıp giderlerken, diyirdiler ki;

-Abdullah Ulu (bekçi) Allah senden razı olsun

Onların bu sözleri ele hoşuma gidirdi ki heç sorma.

Sonra da düşünürdüm.

Menim yanımda, muhtar kim, kaymakam kim, Vali kim. Ele hissedirdim kendimi, yeke bir adam kimi. Ele büyük kişi olurduki, heç sorma. Böbürlene böbürlene gezirdim köyde.

-10 yıl kadar bekçilik yaptım bırakmırdılar

Yalınçayır köyünün bekçisi Abdullah Ulu, köyündeki olayları olduğu gibi anlattı.

beni, o zaman insanlık vardı, merhamet vardı...

Benim misafirlerim gelende Muhtar Vasil karısına diyordu ki;

-Abdullah'ın misafiri gelip hele bakın çayı şekeri var mı? Hemen bana çay, şeker, ekmek, peynir ve bal gönderirdi, misafirlerimi uğurlayayım diye.

Onlar eleydi, komşularının bir çöpüne bile tenezzül etmezlerdi.

Köyde, patates, lahana havuç maydanoz ne varsa ekirdiler.

Ayçiçeği, zegerek, buğday, çavdar, arpa, yonca vs... Ne ekmişlerdi ki, çalışan milletti ves-selam..."

MUHTAR VASİL'İN ÇALINAN ATI

Abdullah Ulu anlatmaya devam ediyor.

"Bir gece Yalınçayır köyü Zagrap'ta devriye gezirdim, Muhtar Vasil'in evinin oralarda, bak-

tım muhtarım avazı çıktığı kadar bağırır; koşup yetiştim, sordum ne oldu diye?

-Abdullah, Hırsızlar bizim beygiri ahırdan çıkardılar biri bindi ele getti.

-Ben o zaman tüfeğimi havaya eteşledim. mermi atıp arkalarından koştum, baktım at geri gelir, Demekki silah sesini duydular korkup atı bıraktılar.

Muhtar bana doğru dönerek, seslendi:

-Vay senin babana rahmet. Atım nerdeyse gidirdi, şükürler olsun sana Abdullah...

Arada atı tuttum, gettim atı ahıra bağladım.

Muhtar yine seslendi...

-Al bu büyük anahtarı vur ahıra.

Kapıya kilit vurdum. Muhtarın karısı dedi ki;

-Abdullah bu horozu sana verirem, al!

Ben almadım o zorla verdi. İşte bele...

Şimdi de ihtiyarlandım kimse Abdullah'ı tanımır...artık ...O zamanlar yeke bir bekçiydim,

1933- Kars - Samarin Vasiliy Spiridonovich, karısı Samarina Agavia Ivanovna Yalınçayır köyü (Olşanka - Zograd - Zührap).

bro bro zamanlarımdı... Şimdi kocaldık... Ne yapak. Hayat işte!

Ben 87 yaşındayım bu köye Ardahan'dan geldim.

Bu köyü Prigunlar ve Malakanlar kurdu.

Onlar göçende, Kağızman muhaciri geldi, sonra Ordu ve Trabzon'dan Lazlar geldiler.

Ardından Posoflular geldi, onlar da yükünü tutunca çoğu getti, batıya İstanbul'a, köy bele harap oldu getti, aslında Malakanlar gidince köy hayatı geriye gitti işte bele ne deyim?

Sonra Sarıkamış ve Selim'den geldiler, Çepik'ten geldiler. Nerelerden gelmediler ki?

Muhtarın bile, atını, tahılını çalırdılar, malını koyununu... ondan durmadılar göç gettiler!

Köyde manifaturacı vardı, ismini vermirem... Malakan gidirdi, ağa 10 metre basma ver, ama param yok, bir hafta sonra verecem. Olur mu, derdi.

-Olur, bak bir hafta da ben koydum etti iki

hafta. Tez verdin aynı parayı getir, ama geç verirsen... Bire beş koyurdu, yani faizin faizi.

Ona da yar olmadı ya, oğulları sattı savurdu haram harama gitti, sonları kötü oldu... Allah işini bildi.

Köyde kara pişikler vardı yani hırsızlar... Kim olur olsun, adamın kışın patates kuyusunu ambarının ağzını yarırdı; lahana turşusu, patates, havuç, turp, şalgam ne var ne yok çalır götürürdüler. Kuyunun ağzını kapatsa bir dert değil, ağzını açık bırakır gidirdiler.

Karakola gidirdiler, ama bir şey çıkmırdı."

"BİZ ÖLDÜRSEK SEN DE KALARSIN AÇ"

Abdullah Ulu anlatmaya devam ediyor...

"Bögün sen gettin bir Prigun ya da Malakan'a; -Ay hazeyin benim tohumum yok. Bulamazsak ekemeyeceğiz aç kalacağız.

Prigun ya da Malakan diyirdi ki:

-Get evinde otur biz ne zaman geberdik öldükse sen de o zaman kalarsan aç. Biz ne yersek sen de onu yersin...

Aradan zaman geçirdi.

Muhtar Prigunlara ya da Malakanlara diyirdi; hayrat toplayım, tahlı toplanırdı. Kimin yok?

-Abdullah'ın.

Getirip benim kapıma boşaltırdılar, sonra da; -Öküzleri koşun, Abdullah'ın ekinini ekin, tırmıklayın...

İşte onlar ele insanlardı.

-Köyde bir fakir koymazdılar, ben inkâr etmem bana un gönderirdiler, sen bize hörmet ettin derlerdi."

Keşke gitmeselerdi.

"EMNİYET BENİ SIKIŞTIRDI"

Abdullah Ulu anlatıyor...

"Geceleri köyde gezende, tedbirli gezirdim, devriyeleri kontrol ederdim bir gözüm ilerdeydi, iki gözüm de geride ama indi ihtiyarlandım kıymetten düştüm..."

Onlar Rusya'ya gidende bana mektup gelirdi.

"Türkiye'nin ekmeğini çok yedik, ama buralara alışamadık burnumuzdan geldi bizi koysalar gene Türkiye'ye geleceğiz, ama olmur."

Burada domuz var, bize herşey mırdar gelirdi, hep herşeyden tiksiniirdik.

Bana yazırdılar:

"Abdullah, 30 çift kadın 30 çift de erkek çorabı gönder." Ben de gönderdim.

10 gün sonra bizim köylüler beni muhbirlemişler, baktım akşam iki polis geldi:

-Sen Rusya'ya çorapları neden gönderdin? diye azarladılar, bir polis dedi ki:

-Bir daha da böyle hata işleme! Seni Kars'a götürselerdi iyi olmazdı!

Atçılar köyündeki arkadaşım Dimaşka'dan ve Atçılar'ın Muhtarı Şeytan Vasil'den mektuplar geldi;

En çok istedikleri, Gelincik sigarası, naylon

Kars'ın Yalınçayır köyünde doğan, Timofey Mikailovich'in büyük babası Yalınçayır köylü Samarin Vasiliy Spiridonovich. 1900'lü yıllar.

çorap ve tükenmez kalemli.

Ben de mektubu cevapladım:

Bana bir daha mektup göndermeyin, dedim.

Bizim Hükümetin zopa zamanıydı... Çok istememe rağmen, bir daha ne çorap gönderdim, ne de mektup...

Ne diyeyim bilmem ki..."

Dediğinde kirli ceketi ile göz yaşlarını sildi... bir süre sessiz sedasız öylece kaldı...

Bazen susmakta iyi bir cevaptı diye düşündüm.

"ABDULLAH, BİZ BANYO YAPTIK, GEL SEN DE YAP"

Abdullah amca bir süre sessiz kaldı. Kirli ceketinin koluyla ellerini sildi.

-Abdullah amca oturduğun bu ev Malakan evi miydi?

"Evet kerpiçten... kerpiç uçtu arkasını ben hep taştan yaptım, ön tarafa kadar kendim yaptım. Burada Malakan'ın mereği vardı, banyo yeri vardı, yeni yetmeler hepsini sattı dağıttılar.

Çakmak köyünde Malakan evinde pencere detayı.

Köyde Malakanlara çalışırdık, cumartesi günü banyo günüydü pazar günü çalışmazdılar.

Malakanlar bana deyirlerdi ki:

Abdullah biz banyo yaptık, get sen de banyo yap! Gedirdim bir taraftan sıcak su diğer taraftan soğuk su, yanda da kızgın taşlar vardı, dökende soğuk suyu taşa, içersi buhardan görünmürdü, gel keyfim gel, ele gözeldi ki, heç çıkmak istemirdim. Biz de o zamanlar böyle banyolar yoktu. Yıkanıp kurulandıktan sonra beni evlerine davet edirdiler.

Gider onlarda yemek yiyordim çay içerdim çıkar eve giderdim, insan insana daha ne yapısın?”

“MALAKAN MAL KESTİ BİR KISIMINI FAKİRLERE VERDİ, KALANI DA BİZ ÇALDIK...”

Abdullah Ulu anlatıyor...

“Onların mallarını çaldığımızda çok kızıyorlardı. Sürekli ‘gelin bizden isteyin, biz size ve-

relim; ama çalmayın’ diyorlardı.

Bir gün hiç unutmuyorum, Malakanlar mal kesmişti, biz de yardımcı olduk. Etlerin bir kısmını konu komşuya ve fakirlere dağıttılar, bir kısmını da bize verdiler, Allah razı olsun dedik.

Kalan butları da kendi ahırlarına götürüp demirden yaptıkları askıya astılar, ben de eti çengele asmalarına yardımcı olmuştum; gece olunca içim içimi yedi sanki, arkadaşım ile beraber o gece o butlardan birini çaldık... O günleri hatırladığımda çok utanıyorum.

Seni bir kez severlerse, senden vazgeçmezlerdi.

Öyle zaman oluyordu ki, para bulamıyorduk ki ekmek alak...

Malakanlar bize arpa, buğday, un ve ekmek verirlerdi... Çok merhametli insanlardı.

Namus yönünden çok temizlerdi.

Kış geldiğinde Malakanlar Çıldır gölüne kızakları ile gidip balık tutup, halka ve askerî birliklere satarlardı.”

Bugün Rusya'da Stavropol'da Michurina St. 100 B'de yaşayan Mihail Samarin'in akrabaları; Mihail Vasilevich, Ulina Ivanovna, Vasili Mikhailovich, Galina Mikhailovich, Espiridon Mikhailovich, Timofei Mikhailovich. Kars'ın Yalınçayır köyünde çektiydikleri fotoğraf. 1950'li yıllar.

“YALINÇAYIR'DA BEKÇİYDİM, AMA PİŞİKLERE BİR ŞEY DİYEMİRDİM”

Abdullah Ulu anlatıyor...

“Bekçi olduğum için, geceleri köyü kolaçan ederdim ama korkumdan pişiklere bir şey diyemirdim, badvalında asılı duran etleri ve yiyecekleri çalıyorlardı.

Bir gece Yalınçayır'da gece hırsızlık olmasın diye devriye geziyordum. Arkamdan birkaç kişinin yaklaştığını hissettim. Elimde silah olduğu halde tir, tir titriyordum, tam arkamdan iki kişi çullanıp yere yatırdılar arkadan da diğerleri gelip tüfeğimi almak istediler.

Ben de avazım çıktığı kadar bağıryordum, Allah'tan devriyelerim bağırip çağırımları duyunca kavganın olduğu yere doğru koşup beni kurtardılar. Hırsız pişikleri tanıyıştım, ama anlayın işte... Şikâyet dahi edemedim.

Köyde altı yedi tane hırsız vardı. Onlar için Malakan, Türk, Kürt fark etmezdi, önlerine kim çıkarsa çalıyorlardı... Gece olduğunda malı çalı-

nan Malakan avazı çıktığı kadar “Bekçi, bekçi!” diye bağıryordu; fakat ben duyduğum halde korkumdan cevap dahi veremiyordum, elimden de bir şey gelmiyordu. Şimdi o olaylar aklıma gelende gece beni ter basır tir tir titriyem, gece sabahlara kadar uyuyamıyorum... Allah bilir ya hiç istemirdim bele ola ama gücüm çatmırdı...”

“AVDOTYA BENİ HIRSIZLARINDAN KURTARDI, AMA SONRA?”

Abdullah Ulu anlatıyor...

“Malakanlar namusu hariç her şeylerini paylaşarlardı. Görüyordum, malın başına ip takıp ahırından çıkarıyorlardı, ben bir şey diyemiyordum, Malakan üstüme gelip ‘Sen ne güne duruyorsun ahırımın malı çıkarıyorlar, sen görmedim, bilmiyorum diyorsun. Senin hiç Allah korkun yok mu?’ diyordu; ama ben sürekli aynı sözleri söylüyordum; “görmedim, bilmiyorum. Vallah ta yalan billah da yalan... Aslında

Akçalar köyü yakınındaki Malakan değirmeni.

gürürdüm; ama korkumdan diyemirdim, ne diyersiz deyin ne edim diyemirdim!. Onlar da Allahından buldu ya; o zalimlerin de acılı ölümleri oldu, oğul sahibi olamadı, diğeri öldü belediye kaldırdı... Malakan Muhtarı Vasil'in güçlü ses çıkaran bir zili vardı, çalınca bir köy duyardı. Bekçinin görevi idi her geceleri köyde devriye gezmek. Yıldızlı ama karanlık bir gecede köpekler uluyordu, ortalıkta kimsecikler yoktu. Muhtar Vasil'in orda devriye geziyordum. Birden benim bacağıma ip atıp, silahımı elimden almak istediler. Ben hem boğuşuyordum hem de bas bas bağıryordum. Sesime Vasil'in karısı Avdotya yetişti, demir küreği kaldırıp adamların üstüne yürürken bağırmağa başladı. 'Košun bekçi Abdullah'ı öldürürler... Adamlar beni bırakıp kaçtılar, köylü toplandı, beni Muhtar Vasil'in evine götürdüler. Avdotya benim yaralarımı sardı. Bana saldıranlar M..... A..., H....., M..... A.... idiler. Muhtar Vasil Jandarmaya haber verdi. Jandarmalar geldi, suçluları yakaladı.

Benim Vasil'in karısı Avdotya'ya can borcum var, o kadın olmasaydı, beni öldürüyorlardı.

O günden sonra Muhtar Vasil, bana:

"Seni bir daha gece gezdirmeyeceğim" dedi.

Sonra, aylar geçti, benim şikayetçi olduğum kişiler kapımın önünde beni yakaladılar... Neden bizi şikâyet ettin diye... Okkadard çok dövüldüler ki cemdeğim yerde kaldı.

Koyun sürüleri dağdan gelende çobanlar yalandan Malakan'ın koyununu kurt ısırtığı gibi yaralayıp evine getirirlerdi, Malakan da biz kur-

1961 Malakan göçünde Kars tren garının o günkü görünümü.

dun tuttuğu koyunu yemeyiz, alın götürün dedi.

Yani çobanların yaptığı kocaman bir düzmece, kocaman bir yalandı... Ne deyim utanıram gerisini siz düşünün...

"LOM DEMİRİ VURUNCA ÖLDÜ"

Abdullah Ulu anlatıyor...

"Malakan Vasil Ekinci'nin oğlu İvan'ın Hoçivan Hasköy'de değirmeni vardı, ben de o zamanlar değirmene ve gelen suya bakıyordum. İvan arkamdan bağırdı suyu kes, değirmenin oda lom taşını değiştireceğim.' dedi.

Gidip suyu kesip değirmen taşının yanına gelirken acı bir bağırma duydum, baktım; İvan kanlar içinde yerde yatıyordu. Lom demiri kafasına vurunca kafatası parçalanmış oracıkta ölmüştü. Ailesi ve çocukları İvan'ın başucunda çıldırasiya ağlıyorlardı. Yalınçayır köyüne haber ettik. Muhtar Vasil altı at arabası ile gelip oğlu İvan'ın cenazesini, evini barkını ve çoluk çocuklarını alıp Yalınçayır'a (Zograp'a) götürdüler. Ben de Muhtar Vasil'in isteği üzerine bir müddet değirmende bekçilik yaptım. Değirmen Mustafa'nındı, muhtar Vasil ile hesap kitap yaptıktan sonra mal bölüşümü yaptılar..."

"Yalınçayır'da bakkal K... vardı, ismini vermirem, Allah korkusu yoktu, Malakanlara 5 kg. şeker satar, veresiye defterine 10 kg. yazardı. Defteri kabarınca da arazilerini zorla ellerinden alırdı..."

Onlar da söylenirdiler kendi kendilerine:

"Ey K... Bu dünyada sen benim malımı çalarsan?"

O dünyada ben senin imanını alırım.

Benim hakkımı neden çalyorsun? İstedin de vermedim mi?

Neden bize eziyet ve hakaret ediyorsun? derlerdi."

"Yalınçayır'da altı yedi yaramaz adam vardı; bir kısmı da hırsızdı, güzel köyümüzün adını onlar batırırdı.

...K... Ş...ve M...vardı, müslüm ve gayrimüslüme çok eziyet ediyorlardı.

Plipenkoların Kars, Susuz'daki değirmenleri.

Yalınçayır köyünde Malakanlar zamanında bekçi olan Abdullah Ulu.

Köyümüze bir gün vali geldi, Malakanları okula toplayıp başladı konuşmaya; köyde kim size zahmet veriyorsa isimlerini bize söyleyin ki gereğini yapalım, yeter ki gitmeyin dedi.

Malakanlardan yaşlı sakallı biri ayağa kalkıp başladı konuşmaya; siz onları aramızdan çıkartsanız bile gece gelip bize eziyet verirler... Sağ olasın Vali bey, en iyisi biz gidek, dedi."

Genç zamanımda bir Malakan kız sevdim, ama bizimkiler istemedi, olmadı. 200 dönüm arazisi vardı, şimdiki halime bak ne elde var ne de ayakta. şimdiki aklım olaydı, anam ve babama rağmen onu alırdım...

Köyün en zengini Timofi idi 1000 dönüm arazisi 500 candan fazla koyunu vardı, bal alma zamanlarında köylüye de bal dağıtırdı; ama çalmayanlara daha çok verirdi, Allah da ona verirdi."

"MALAKANLAR GÖÇ EDENDE BANA PARA VERDİLER"

Abdullah Ulu anlatıyor...

Malakanlar göçende, ağlaya ağlaya evlerinin etrafında dört döndüler, Müslüman komşular da Malakanlar gidende çok ağladılar. Köyden bazıları kendi olanakları ile tren istasyonuna gittiler, ellerindeki para ve eşyalarını köyde dağıttılar ona, buna... 5 adet askerî araçla geldi, Malakanları doldurup İstasyona götürdü, Vali Malakanlar için tren istasyonunda çadır kurdu, Akyaka'ya kadın doktorlar geldi, Malakan-

lara aşı yaptılar.

Tren istasyonunda ağlaşmalar, telaş ve kargaşa iç içeydi, trenin gürültüsü arasında Malakan ve Prıgun iki kız Telekli Aziz ve kardeşi Aboş'u sevmişlerdi, onlar trene binmediler, annelerinin ağlamaları arasında uzaklaştılar. O kargaşada zorla kız kaçıranlar da oldu...

Ben de gittim istasyona bizim köy komşularını yolcu etmek için. Onca mahcubiyetime rağmen; yine de razı olduklarını söylediler, bana 580 TL. para verdiler, o zaman büyük paraydı, yüzümden gözümden hasretle öptüler.

Eski meydanda Belediye fırınının arkasında bakkal İsmail vardı, iyi bir adamdı, Malakanlar gidende ona üç küçük kapta altın verdiler.

Aha bizim Yalınçayır camisinin olduğu yer var ya eskiden ora Sabranya idi. Kendi aralarında hırsızlık, kavga veya bir sorun olduğunda, köyün ileri gelen Malakan ve Prıgunları toplanıp sorunları çözerlerdi.

Birgün iki Malakanla kavga ettim, birinin kafası yarıldı, bezir yakıp yaranın üstüne bastırdılar, ardından da sardılar, yaralı kısa süre sonra iyileşti.

Elimde sap, hanımla beraber danaları me-reğe götürüyorduk, yolda Y... C.... tarlada Malakan kadını yakalamış zorla sarkıntılık etmeye çalışırken, kadıncağız avaz avaz bağıyordu. Biz de tarlaya doğru koştuk; o ara C... bizi görünce kaçıp gitti."

“MALAKAN GELİN, CAM ÇALİYOR”

Abdullah Ulu anlatıyor...

Köy bekçisiydim, elimde değnek köyün okulu-
luna doğru gidiyordum. Bir de baktım Malakan
Timofi'nin gelini, etrafı kolaçan ettikten sonra
köy okuluna girdi. Yerde duran camları kimseye
söylemeden alıp eve götürürken, elinde camlar-
la gelini yakaladım. Gelin elindeki camları oldu-
ğu gibi yere bıraktıktan sonra bana yalvarmaya
başladı. “Aman Abdullah amca, bana ne dersin
de yeter ki beni ele verme, babama deme...
Malakanlar duyarsa kötü gözle bakarlar bana.”
dedi. Ben de bir daha hırsızlık yapma, kimseye
bir şey demem... Ben de geline acındım. Eğer
yaparsan Timofi amcaya söylerim dedim.

Malakan gelin elime sarılıp öpmek istedi.

–Ben de izin verdim, elimi öpüp başına koydu.

“İVAN STAPANOVİCH SAMARİN PİŞİKLERDEN ÇOK ÇEKTİ...”

Abdullah Ulu anlatıyor...

Bu bölümde, isimler değiştirilmiştir...

“Yine bir gün:

1955’li yıllarda dayım İsmail Şamcı Uzun-
zayım’de (Romonova) muhtardı.

Kara İvan, çok merhametli, iyi niyetli, çalış-
kan bir adamdı. Kara pişiklerden (hırsızlar) çok
çektik, baş edemeyince hırsından ağladı.

Akçakale’den gelen K... Ş’nin oğulları Mala-
kanlara çok eziyet ediyordu, kendi kilerinden
mal alır gibi hiç çekinmeden Malakanların ki-
lerine ve badvallarına girer havuç, patates, şal-
gam, kaz, tavuk çalardı.

Malakanlar da bu durumu görüp naçar kalın-
ca, sizi Allah’a havale ediyoruz derlerdi.

Malakanlar K. Ş..., Y. M..., Ka... Y... gilin yü-
zünden gittiler.

K.. Y... Malakanlara yaptıklarından sonra
Allah’ın ahı tuttu; hastalandı delirdi.

ÇAKMAK KÖYÜNDE DOĞAN NİKOLAY BAŞÇI

“Rusya’daki adım Nikolay Dimitrov. 1 Ocak
1942 tarihinde Çakmak köyünde doğdum.
Kars’ta bana Nikolay İsayeviç derlerdi. Sonraları

Yalınçayır köyü, panorama.

Kars'ta ve Rusya'daki gezilerim süresince bana yardımcı olan Nikolay Dimitrov (Başçı).

Haranvartan'daki değirmeni çalıştırmak için ailecek oraya göçtük. Babam İsay Fitisiviç'ti. Fedir, İvan, Vasil ile beraber çalışıyorduk.

Değirmende 12 ineğimiz, dört atımız, kazlar, hindiler, tavuklar ve ördeklerimiz vardı.

1953 yılı Mart ayıydı, sınıf öğretmenimiz derse girip, çantasını masaya koyduktan sonra "Stalin öldü" dedi. O dersin sonunda teneffüse çıktık. Öğrenciler bize dönüp bağırmağa başladılar; "Sizin Stalin geberdi... Komünistler Moskova'ya!"

İkinci gün babam annem ile beraber Kars'a geldi. Alpaslan Lisesi'nin oraya geldiklerinde lisesli gençler kartopu atmaya başladılar, "Stalin geberdi, Komünistler" diye bağırıyorlardı, biz de apar topar okula sığındık...

Çok korkmuştuk..."

"BALINIZI ÇALMIŞTİM, HAKKINI HELAL ET"

İsmet Ömeroğlu anlatıyor...

Melik köyü değirmenin sahibi 1 Ocak 1942

Çakmak doğumlu Nikolay Dimitrov, 1961 yılındaki Malakan göçünden sonra ilk defa Rusya'dan kalkıp kendisinin ve atalarının doğum yeri olan Kars'a gelmişti. Kars'ta ona Nikolay İsayeviç derlerdi.

Kendisi ile Rusya'da Levokumskoe'de 11 Nisan 2008'de Malakan Sabranyasında tanışmış, röportaj yapmıştım.

Kars'a gelince hem beni, hem de Malakan Müze'mi görmek için yanıma geldi.

Oturup konuşurken arkadaşım İsmet Ömeroğlu içeri girdi, Malakanların yanımda oturduğunu görünce o da oturdu, bizi dinlemeye başladı.

Konuşma esnasında Malakan İsay oğlu, Malakan Dimitrov'un sözlerinde Melik köyünün değirmenin adı geçince.

İsmet Ömeroğlu birden ayağa kalkıp:

-Sen Melik köyü değirmenin sahibi miydin, diye sordu.

-Evet babam İsay'ın değirmeniydi yani bizimdi.

-Dur, dur... Sana bir şey söyleyeceğim.

1954 yılıydı, o zamanlar biz çocuktuk, ilk okula gidiyordum.

Melik köyünün değirmeninde İsaygilin değirmeninde arı kovanları vardı.

Arı kovanlarınızdan bal peteklerini çalışıyorduk.

Şimdi senden bir şey istiyeceğim...

Sizden çaldığımız ballar için hakkınızı helal edin.

Nikolay, bu söz karşısında çok duygulandı.

Ayağa kalkıp İsmet Ömeroğlu ile kucaklaşınca gözünden yaş geldi, konuşmaya başladı:

-Madem helallik istiyorsun, ben de verdim gitti.

Helalin hoş olsun, itiraf edip benden helallik istiyorsun... Vallahi sen büyük adamsın ananın ak sütü gibi helal olsun dedi.

Bu sözlerden sonra muhabbet daha da kolaylaştı... geçmiş günler yadedildi.

Çakmak köyünde Malakan mezar taşı.

**“BEN SİMİŞKA EKER, SATAR BEŞ KİLO;
SENİN ARAZİN YOK, SATAR 500 KİLO?”**

Arpaçay Belediye Başkanı Cengiz Çobanoğlu anlatıyor...

Babam anlatıyordu; “Bizim köyü Malakanlar kurmuş.

Malakan İvan kimse ile sorunu olmayan iyi

Çakmak köyündeki Malakan mezar taşı.

bir insandı. Köyümüzde (Poşa Ali) adında biri vardı.

Malakanlar köyün arazisine çok miktarda sımışka (ayçiçeği) ekerlerdi. Köyden araziye baktığımızda rüzgârda salınan sapsarı bir deniz gibiydi.

Malakan İvan o yaz da bol miktarda sımışka ekmişti; fakat köyün Poşa’sı her zaman olduğu gibi o yaz da hiç sımışka ekmemişti.

Nasıl olsa ekenler var diye İvan, hasat mevsimi geldiğinde gözü gibi baktığı, emek verdiği sımışkalarını ambarına taşımış ve ona bol rızkını veren Allahına duasını etmişti. Hayrat payı olarak da fakirlere de dağılmış, gerisini de ambarına koymuştu.

Günler günleri kovalayıp sımışkasını satma zamanı geldiğinde ambarını açmış; fakat onca emek harcayıp yetiştirdiği sımışkasının yerinde yeller esiyormuş.

Hışımla satıcının yanına giderken Poşa Ali’yi görmüş.

O da sımışka satıyormuş. Önce duraksamış,

bir anlam verememiş, ama gözlerinin önünde Poşa Ali bas bayağı sımışka satıyormuş.

Kendini kontrol edemeden Poşa Ali'ye dönüp:

“Bre Poşa. Ben yirmi dekar sımışka eker, satamaz bir kilo. Senin bir dekar arazin yok, satar 500 kilo. Poşa bunda bir iş var. Bizim sımışkaların ayakları olmadığına göre. Ayakları sen olmasın?’ demiş...”

YAYLIYA TAŞ ATAN ÇOCUKLAR

Nikolay Dimitrov Anlatıyor...

“Malakanları götürenlerin biri de Kara İvan’dı.

Bir gün Kara İvan ile beraber Uzun Zayim’den Çalkavur’a gidiyorduk, yaylı ile köyden çıkarken yoldaki çocuklar bizi görüp ellerine taş almaya başladılar, Kara İvan bu durumu fark edince hemen yaylıdan indi bahçesinden toplamış olduğu eriklerden bir kısmını aldı ve çocuklara seslendi:

“Gelin çocuklar size erik getirdim”.

Çocuklar ellerindeki taşları bırakıp koşarak yaylının yanına geldiler. İvan onlara erik dağıttı.

Onlar da ellerindeki taşları yere atıp erikleri aldılar.

Sonra da İvan yaylıya tekrar bindi çocuklarla vedalaşıp uzaklaştı.

İvan Stapanovich Samarin’nin pratik zekası sayesinde taş yağmurundan kurtulmuşuk.”

“KOVANLARIMIZ ÇALINDI, AMA HIRSIZLAR BULUNMADI...”

Nikolay Dimitrov (Başçı)

“1950’li yıllardı, babam İsay Melik köyü değirmenini çalıştırıyordu, daha sonra da Aynalı Köyü’ne değirmen kurduk, arı kovanlarımız vardı, gece yarısı köpekler havlamaya başladı-

Vasil Dölemenci rahmetli olunca defnedildiği Çakmak köyündeki Malakan mezar taşları.

lar, ama korkumuzdan dışarı çıkamadık. Sabah olunca arı kovanlarının su kenarında parçalanmış olarak bulduk, kovandan ramkaları çıkarıp arılardan kurtulmak için suya batırmışlar.

Babam hemen muhtara gidip şikâyet etti.

Ertesi gün muhtar ve azaları eve geldiler, anam onlara sofrayı kurdu. Sofra da bal da vardı yediler, çay içtiler.

Ardından eyvallah diyip gittiler...

Aradan uzunca bir zaman geçse de hiçbir şey olmadı...

Gece yarısı balımız çalındı, gündüz de Muhtar ve arkadaşları kalan balımızı afiyetle yediler.

Aradan uzunca bir süre geçti. Hırsızlar da bulunamadı. Ama bizim hem kovanlarımız gitti, hem de balımız.

“ALLAH’I MI KANDIRIYORSUN? YOKSA VASO’YU MU?”

Ilhan Yavuz anlatıyor...

(İsimler değiştirildi)

“Sarıkamış Gaziler köyünde Malakan Vaso’nun değirmenin yanında kendine ait bostanı vardı.

Bostanında her türlü sebze yetiştirirdi.

Köyün yaramaz adamlarından Mecit, çok uyanık, şeytan gibi bir adamdı. Bir gün Malakan Vaso’un bostanına hırsızlık yapmak için girmiş.

Bu durumu gören Vaso, Hırsız Mecit’i sebze çalarken görüp yakalamak için koşa koşa yanına gitmiş.

Mecit Vaso’yu görür görmez, hemen ellerini havaya kaldırıp dua etmeye başlamış, ardından da namaza durmuş.

Malakan namazın bitmesi için başında beklemiş; ama namaz bir türlü bitmemiş...

Malakan bakmış olmuyor çaresiz geri dönüp gitmiş.

Ama hırsız Mecit, Malakan Vaso gidince namazı bırakıp tekrar hırsızlığa devam edince...

Vaso hışımla Mecit’i yine yakalamaya gidince, ama Mecit tekrar namaz kılmaya başlamış.

Malakan Vaso, hırsız Mecit’in etrafında bir tur attıktan sonra dayanamayıp yüksek sesle söylenmeye başlamış;

“Ola Mecit ben gelende namaza duruyorsun, ben gidende hırsızlık yapıyorsun.

Allah’ı hırsızlığına alet ediyorsun, bu ne biçim iş...

Ay sarsak hırsız; Allah’ı mı kandırıyorsun, yoksa Vaso’yu mu” deyip söylene söylene uzaklaşmış.

MALAKAN’IN DEĞİRMENİNDE UN TORBALARI

Abbas Alioğlu 27 Mayıs 1937 doğumlu, baba adı Mehmet...

...1960 yılının sonbaharıydı, Karakaş köyünde oturuyorduk.

Ürettiğimiz mahsulü un yapmak için Bayraktar köyündeki Malakan değirmenine giderdik.

Bir gün Karakaş’taki ambarımızda bulunan üç ton buğdayı babam ile beraber telislere doldurup Bayraktar’daki Malakan değirmeninin yolunu tuttuk.

Buğdayımızı Malakan değirmeninin ambarına boşalttık.

Sıramız geldiğinde, buğdayımızı öğütüp un yaptıktan sonra telis torbalarını at arabamıza doldurup Karakaş köyündeki evimize getirdik.

Aradan birkaç hafta geçmişti ki hayattaki kokuşmalar ve köpek havlamaları üzerine dışarıya çıkıp baktım; Babam ahırdaki hayvanlara saman götürmek için sırtladığı telisi yere bıraktıktan sonra sesin geldiği yöne doğru yürüyordu.

Ben de ayakkabılarımı giyip sesin geldiği yöne doğru koştum. Malakan değirmenci birriçkasına (at arabasına) dört çuval unu koymuş, köylüye sora sora bizim eve doğru geliyor.

“Hayırdır ay Hazeyin?” dedim.

Malakan değirmenci, hayırdır diyip sözüne devam etti.

“Siz un yapılmak için buğdayınızı yanlışlıkla ikinci ambara dökmüşsünüz. Ambarımda sizin dört çuval ununuz kalmış. Allah’ın emanetidir.

Bu dört çuval un sizin.

Alın, ununuzu getirdim...”

Malakanın getirdiği dört çuval undan ne benim haberim vardı, ne de babamın.

Babam söze katılarak, çok teşekkür ederim Allah razı olsun ay Hazeyin dedi.

Ardından Malakan değirmenciye yemeğe davet etti.

Malakan değirmenci:

“Çok sağ olasın; ama değirmene dönmem lazım işler beni bekliyor” dedi.

Babam yemeğe kalsaydın çok iyi olurdu dedi. Sonra da sözüne devam etti:

“Buraya kadar zahmet edip unumuzu getirmişsin, Allah senden razı olsun, yerin cennet olsun sağ olasın; ama bize haber gönderseydin biz gelip alırdık, sen neden zahmet ettin?” dedi.

Malakan değirmenci mahcup bir ifade ile babamın sözünün arasına girip:

“Kusura kalma, unu size teslim ettiğimde, gidip ambara tekrar bakmalıydım, asıl kabahat bende”, dedi.

Babam; yok yok, ay Hazeyin Allah senden razı olsun; hiç olmazsa nakliye parasını vereyim dedi; ama nur yüzlü ve sakallı Malakan bunu bile kabul etmedi...

Sonra da “kusura kalmayın” deyip, yaşına uygun olmayan bir çeviklikle dört tekerlekli Malakan arabasına bindi. Dor ve beyaz karışımı bakımlı Malakan atlarının dizginlerini eline alıp

birkaç kez şaklattıktan sonra:

“Bir hatadır olmuş, kusuruma bakmayın” diyip, uzaklaştı.

Kendi kendime düşündüm.

Dört telis un için bunca yol geliyor, mahcupiyeti için de özür diliyor. Hayret!...

“Bu Malakanlar çok dürüst insanlar” demekten kendimi alamadım...”

Komşuluğuna doyamadığım Abbas Alioğlu amca ile yaptığım bu söyleşi sonunda hakkın rahmetine kavuştu nur içinde yatsın.

KARS'TA TEK DUHOBOR ALİ DEĞİRMENCİOĞLU

Asıl adım Aleksiyevic Aleksı Rilkina.

“Ben Duhobor’um 1965’te Susuz Porsuklu köyünde dünyaya geldim. 13 yıl, babamın mesleği olan değirmencilikle uğraştım. 1999’da babam vefat etti. 2008’de de annemi kaybettim.

Duhobor mezarlıklarının yapılmasını istiyorum.

Gücüm yetmiyor. Devlet büyüklerimden aş değil iş istiyorum. Kirada oturuyorum o da yetmiyor.

Ninemin adı Anna, anneme ait toprakları maalesef alamıyorum. 18 ay boyunca albayrağımın altında şerefle nöbet tuttum. Zorunlu olarak kredi kartı kullandım; fakat ödeyemedim. Türk’üm mutluyum; fakat!...”

Kars'ta kalan tek Duhobor Ali Değirmencioğlu (Aleksiyevic Aleksı Rilkina).

Lavrent Lepin (Türkseven) ve Arpaçay'da Rus mezarlığı.

ARPAÇAYLI LAVRENT LEPİN TÜRKSEVEN

“1877’deki 93 Harbi’nde Çarlık Rusya tarafından getirildik. Arpaçay’da yaşıyoruz. Eski su deposu yanında, şimdiki ‘Şahin Tepesi’ denilen yerde mezarlığımız vardı. Bizler Rus’uz. Bu topraklarda kendi isteğimizle kaldık; fakat mezarlığımızın bir kısmı tahrip edildi. Geçmiş dönemlerdeki Belediye Başkanımız Alaattin Avcı, Müslüman mezarlığının yanında bize arsa vermişti. Sonra da Belediye Başkanımız Enver Akkaya da duvarlarını yaptırdı. Şimdiki mezarlığımız oradadır. Allah razı olsun Arpaçay halkından bize çok iyi davranıyorlar.

Soy isim kanunu çıktığında, Rusya’ya dönmediğimiz için o zamanın kaymakamı bize ‘Türkseven’ soyadını verdi, böylece adım Lavrenti Lepin Türkseven oldu.

Dinî vecibelerimizi rahatlıkla yerine getiriyoruz, İncil’imize kimse karışmıyor...

–Ama sizin kiliseleriniz yok.

–Olsun ibadetimizi evde de yapabiliyoruz.

–Mezar taşlarınızda neden isimleriniz yok.

–Vallaha ne diyeyim ki mezarlardan biri benim kayın biraderim Mikail Lepin’in, diğeri ise Bendelina Lepin’indir.

–Kaç çocuğunuz var?”

–Üç çocuğumuz oldu. Selma, Adem ve Yakup. Yakup Ankara Sincan’da askerliğini yaptı.

–Araziniz var mı?

–Özgürce satın aldığımız arazilerimiz var. Dedem Vano’nun Telek köyünde, kendi elleri ile yaptığı değirmeni vardı, şu an yarı elektrik ile çalışıyor.

“SEDAT’IN MALI İKİMİZE DE NAL MIH OLUR”

Arpaçay Tomarlı köyü’den (Vanaza)

Sadrettin Kazak anlatıyor...

“Malakan İvan Söğütlü köyünün değirmenini çalıştırıyordu.

Köyün bekçisi Memet aynı zamanda da koruculuk yapıyordu.

Bir gün Sedat abim ile beraber değirmene öğütölmek için buğday götürdük. Sıramız en sondaydı. Bekçi Memet’in eli uzun ve yaramaz bir adamdı. Son sıradaki buğday torbalarını gözüne kestirmiş, çalmak için fırsat kolluyordu.

Malakan İvan, olayı çözmüş tetikte beklerken, aşağı inip buğday torbalarını kontrol ettikten sonra, tekrar yukarı çıkıyordu.

O arada da Sedat abime dönerek, “Bu bekçinin eli çok uzundur. Aman dikkatli ol” dedi.

Bu iniş çıkışlar birkaç kez tekrarlanınca Malakan İvan dayanamadı:

“Hey, canavar Memet yine rahat durmuyorsun.” Ben aşağı, sen yukarı.

Sen yukarı, ben aşağı.

Ne zamana kadar bir birimizi kollayacağız?

Sedat’ın malı ne sana yâr olur, ne de bana.

İkimize de nal, mih olur.

İkimizi de yakar. Allaha bak. Dur artık!

Seni kollaya, kollaya. İne çıka, ine çıka yoruldum...

Yeter artık...”

“YEMİN ETTİRMESEYDİN YÜZDE 7 DİRDİM”

Çıldır Suharalı Günay Güneş anlatıyor...

“1957 yılıydı. Çıldır Ali Aktımar’ın değirmenini Malakan Andre çalıştırıyordu. Menderes döneminde Milli Koruma Kanunu ile fahiş fiyat ile mal satanlara ve hizmet üretenlere karşı iş yeri kapatma ve hapis cezası veriyorlardı.

Hacı Aktımar’a belediye rayış fiyatı olarak yüzde 5 hak tanımişti, fakat o bununla yetinmeyip yüzde 7 ile un öğütüyordu.

Eşmepınar köyündeki Sülü Ağa onu şikâyet etti ve mahkemelik oldular.

Hakim karşısında un öğütenler yemin edip yüzde 7 aldıkları halde yüzde 5 aldıklarını söylediler.

Sıra Malakan Andrey’e gelince ona da yemin ettirdikten sonra hakim sordu:

–Yüzde kaçtan öğütme hakkı aldın?

Andrey duraksadı mahkemede sessizlik oldu herkes pür dikkat onun söyleyeceği cevabı bekliyordu.

Andrey yüksek sesle “yüzde 7” diyince salonda uğultu oldu.

Hakim herkesi uyardıktan sonra.

–Herkes yüzde 5 dediği halde sen neden yüzde 7 dedin?

–Hakim bey sen bana yemin ettirip sordun, ben de doğruyu söyledim. Yemin ettirmeseydin yüzde 7 derdim;

Sen bana yemin ettirme ben de yüzde 5 diyeyim, dedi.

Hacı Aktımar ekmek kapım, bana iş veriyor; ama yemin ettiğim için söylediğim doğrudur, dedi.

KARA İVAN'IN AKRABALARI KARS'A GELDİLER

8 Ağustos 2013 tarihinde Kara İvan'ın akrabaları Pavel Samarin Alexandr Samarin, Sergey

Kara İvan'ın yeğeni Pavel Samarin.

Samarin ve Olga Petrovna Samarin ile birlikte Kars'a geldiler, Kara İvan'ın yaşadığı toprakları görmek için.

Pavel Samarin anlatmaya başladı:

“1 Temmuz 1947 tarihinde dedem Kara İvan'ın değirmenindeki hamamda doğdum, an-nem Kara İvan'ın kızı Mariya Samarin İvanovna idi, babamın adı da İvan Samarin Pavloviç'ti.

7 yaşımda, Zührap'ta amcalarım vardı, onların yanına okumaya gittim, 12 yaşımda ilkokulu bitirdim, sonra da koyunları otarmaya başladım.

Zührap'ta dükkânımız vardı, meyve, şeker, çay satardık. Bir gece dükkanımızı yarıp tüm eşyalarımızı götürdüler.

Ş.... vardı, yedi sekiz de oğlu... Kötü adamlardı. Daha ne diyeyim anla artık.”

Hırsızları bilirdik ama, birşey yapamırdık.

MUHARREM KANKILIÇ'IN MEZARDAN ÇIKARDIĞI MADALYA

“Aleksandr Nevski Kilisesi'nin (Fetiye camisinin), çevresinde de mezarlar vardı, kilisede kuş tutar ateş yakıp pişirirdik. O zaman Kars'ta yaşayan gayrimüslümler kızıl yumurta bayramında mezarların üstüne meyve ve yiyecek koyarlardı. Biz de o yiyecekleri toplayıp yerdik.

Bir gün Sağlık Lojmanları yapımı için temel kazısı yapıyorduk, ben de işçi olarak çalışıyordum. Günlük yövmiyemiz 2,5 TL. idi, kazı esnasında bir mezar önümüze çıktı, içinde bir ceset vardı, üzerinde de bir madalya duruyordu, ben o madalyayı alıp kazı yerinden yukarıya çıktım.

O ara bizi izlemeye gelen Doktor Budak .....’de oradaydı. Madalyayı elimde gördü ve benden istedi.

–Bu madalya için sana ne kadar para vereyim, dedi.

–Ne verirsen ver, dedim.

Bana 12.5 TL. verdi, bizim için çok büyük paraydı.

O günden sonra kazı işine de gitmedim.”

KÂR KAZIM'IN HANINDA CİN MISIRI GİBİ PATLAYAN BİTLER

Settar Ayakyay anlatıyor...

Taa Atçılar'dan ve Yalınçayır'dan gelen Malakanlar Bakırcılar Caddesi'ndeki Kazım'ın Kafkas hanına gelir, arabalarını bahçeye çeker, atlarını bağlar ve gece de handa yatarlardı.

"1941 yılında Kars'ta doğdum. 1958 yılıydı. Akrabamız olan Kâzım Aksüek'in hanında boş zamanlarımda çalışıyordum. O zamanlar han Bakırcılar Caddesi No: 39'daydı, şimdiki senin dükkânın onun arsasındaydı. Han hem Sabuncular, hem de Bakırcılar caddelerine bakardı, ön girişte terzi dükkânı ile lokanta vardı. Sabuncular Caddesi tarafında ise babamın dükkânı vardı. Ot, tırmık, kürek gibi şeyler satardı. Hanın altı ahırdı, hana gelen müşteriler atları ve hayvanlarını orada bağlar, yemlerini verir ve dinlendirirlerdi. Genelde bu handa çevre köylerden gelen Malakanlar kalırdı.

Çoğu kez Malakan köylüler biriktirdikleri paralarını Kâzım Aksüek'e bırakırlardı, arada sırada o da para sahiplerinin ihtiyaç duyduğu siparişleri alır, gelen arabalar ile köye gönderirdi.

Hanın ortasında boydan boya kalın bir ip vardı. İpin üstüne iki tarafı da birbirinden ayıran geniş branda asarlardı. Bir tarafta kadınlar ve çocuklar, diğer tarafta erkekler kalırdı.

O zamanlar fakirlikti, Kâr Kâzım'ın hanı bitleri ve pireleri ile meşhurdu. Ahırda hayvan dışkılarıyla karışmış samana gıncır derdik. İşte o gıncırları hanın arka tarafına kurusun diye sererdik. Handa öyle çok bit vardı ki güneşli havalarda hanın arka tarafındaki tahtadan yapılmış direklerin aralarına ipler çekilip üstlerine çarşaflar, yorganlar ve döşekler atılırdı, güneşin altında üzerinden buhar çıkan yorganlar çalı süpürgeleri ile defalarca süpürülünce yere insan kanı emmiş şişman bitler düşerdi. Bitler kuruyan gıncırların içine gizlenince biz de çocuksu aklımızla yakmaya başladık. İnsan kanlarını emip şişmanlayan bitler ateşi görünce gıncırların arasında cin mısırları gibi patır patır patlamaya başladılar. Fırlayan bitlerin çıkardıkları ses-

ler bize inanılmaz zevk verirdi; ama çarşafların ve yorganların yanmasından veya handa yangın çıkmasından korkan Kâr Kâzım, ateşi ve dumanı görünce bizi yakalamak için hışımla üzerimize gelip küfürler savururdu. Rahmetli Kâzım amca çok çabuk kızan, sinirli bir insandı, ama o derece de iyi bir insandı. Sinirleri yatıştığında biz tekrar hana gelir, gün batımında, dışarıya serdiğimiz bitten arınmış yatak, yorgan ve döşekleri tekrar içeri alırdık.

Kâr Kâzım'ın hanı merkezî bir yerde olduğu için gelen köylülerin devlet dairelerinde işleri olurdu, biz de onlara yardımcı olurduk.

Kâzım Emi çok yardımsever bir adamdı, Kars'a gelen Malakanların kolu kanadıydı sanki, onların her türlü sorunlarını çözerdi. Malakanların kanunsuz işler ile ilişkileri yoktu.

Malakanlar Laz hapanı dediğimiz yerde köylerde ürettikleri sebze ve meyveleri sımışka ve lahanaları satarlardı. Gece olunca da Kâzım Emi'nin hanında yatarlardı.

O zamanlar Bakırcılar Caddesi Kars'ın en gözde yerlerindendi. Bakırcılar, örslerinin üzerine koydukları bakır leğen ve hayrat kazanlarını çekiçlerle döverken herkes aynı ritmi tuturmaya çalışırdı. Bakırcılar Caddesi'nden göğse yükselen sesler genellikle Azeri ve yöresel müziklerin tınılarını taşırdı.

Bakırcılar Caddesi'nin örs ve çekiçlerinden çıkan yöresel ezgileri dinlemeye gelen insanlar vardı."

İRİ TANELİ MALAKAN SIMIŞKALARI

"Malakanların hana getirdikleri renkli kadana atlar çok güçlü hayvanlardı, atların sırtında Zührap ve Atçılardan bardan bardan (büyük çuval) gelen sımışkalar (ay çiçeği) hanın bahçesinde veya Kars caddelerinin köşe başlarında satılırdı.

Biz de Malakanların getirdikleri büyük telislere yardım etme bahanesi ile yanaşır sımışkaları çalmak için uygun zaman gelmesini bekledik. Malakanlar handan ayrıldıklarında, sımışka telislerinin yanına gider, elimizdeki çivilerle

deler, dökülen şımışkaları ceplerimize doldurup kaçardık. Çocukken çaldığımız şımışkaların tadını hâlâ unutamıyorum...”

“VİKTOR’UN ANNESİ TABİİ BİTKİLERDEN İLAÇ YAPARDI”

Necmettin Çekikli anlatıyor...

“1940 doğumluyum.

Ben çocukken Bakırcılar Caddesi’ndeki Kâr Kâzım’ın hanının yanındaki kalaycı dükkânında çırağ olarak çalışıyordum. O zamanlar cadde- nin her iki tarafında İran’dan gelen bakırcılar vardı, Kâzım Emi çok iyi Rusça konuştuğu için müşterilerinin çoğu Malakandı. Atları ve abraları Sabuncular Caddesi tarafından gelip hanın altındaki ahıra girerdi.

İsmetpaşa İlkokulu’nun yanında Ali Rıza Aslan Sokak’ta ve Yeşilyurt’un yanındaki sokakta Malakanların torna ve kaynak dükkânları vardı.

Viktor’un annesi tabii bitkilerden ilaç yapardı. Sindirim, varis, hafıza kaybı gibi hastalıklara karşı çok etkili ilaçlar yapardı.”

PELAGEYA ŞETİNİNA VE İKİ KIZININ RUSYA’DAN KARS’A GELİŞLERİ

2013 yazıydı, dükkânımın önünde 1200 motor gücünde eski beyaz bir küçücük arabadan biri 80 yaşlarında, diğer ikisi 40 yaşlarında iki kadın indi.

Komşulara adımı soruyorlardı, hemen yanla-

Kars’ın çok kültürlü zenginliklerinden Viktor Kançer.

rına gidip dükkânıma buyur ettim. Binlerce kilometre uzaktan bu küçücük eski araba ile üç kadın Stavropol bölgesinden Gürcistan dağlarını aşarak hayallerindeki Kars’a gelmişlerdi.

Uzunca süren tanışma faslından sonra anneleri Pelageya ŞETİNİNA anlatmaya başladı...

“1 Temmuz 1934 tarihinde Kars’ta doğdum. Çocukluğum Keçebörk’ün değirmeninde geçti, dile kolay 52 yıl sonra köyümü görmek ve anılarımı tazelemek için geldik. Keçebörk’te yeşil bostanlarımız, bembeyaz lahanalarımız, kümeslerimizde bir sürü kazlarımız ve tavuklarımız vardı. Bazı geceler kümesten ve ahırlardan sesler gelince köpeklerimiz havlardı; ama kordudan dışarı çıkamazdık, sabah olunca ahırlarımıza ve kümeslerimize bakardık. Eksilen hayvanlarımız olsa bile çok iyi komşularımız vardı.

İlkokul günlerimi hatırlayınca içim bir hoş oluyor, çok güzel anılarım var...

“Korkma Sönmez”i. (İstiklâl Marşı) sınıfta en güzel ben söyledim. Öğretmenimizin bacısı Meliha ile kan kardeşтик, beraberce ders çalışır, oynardık, bazı geceler bize gelir kalırdı, ekmek pişirdiğimiz fırının üstünde yatağımız vardı. Sıcacık yatakta yorganı üzerimize çekip beraberce hayaller kurardık. O güzel günleri hiç unutmuyorum aradan yarım asırdan fazla bir zaman geçmiş, hâlâ dün gibi aklımda...

“Pazar sabahları annem, Meliha ile beni erkenden kaldırır; kapısından, penceresinden göğe doğru beyaz bulutlar gibi uçuşan yoğun buharların çıktığı sauna tipi banyomuza sokardı, kızgın taşların üzerine soğuk suyu döktüğümüzde çıkan buharla oynar, birbirimizin sırtına otlardan ve incecik dallardan yapılmış ince süpürge ile vurarak, bir güzel yıkanardık...

Biz bu topraklardan neden gittik, bizi birbirimizden ayıran neydi bir türlü anlayamadım...

O günlerden aklımda kalan bir dörtlük benim iç dünyamı çok iyi anlatıyor:

“Bülbül dalda, dal yerde,
Ördek gölde, göl yerde,
Felek bizi ayırdı,
Her birimiz bir yerde...”

Acaba Meliha nerede şimdi... işte onu bulmaya geldim..." dediğinde cebinden çıkardığı işlemeli mendili ile buğulu gözlerini sildi...

"Babam Aleksî o köyde idi.

Bir gün Zührap'taki bacımın yanına gittim, o zamanlar 17 yaşlarında, aklım bir karış havada genç bir kızdım, yakışıklı bir genç olan Mişka'yı (Mihail) görünce âşık oldum. 1951 yılında evlendik, Mişka'nın Taşbaşı'nda değirmeni vardı, orada bir yıl kaldık, daha sonra kocam Ortagedik'te Mehmet efendinin değirmenine yarıcı olarak ortak oldu, orada çok kaldık.

Meliha'nın annesinden bulgur pilavını, ayran aşını, yoğurt yapımını ve kurutu öğrendim. Malakan kültürü de bu topraklardan beslendi.

Göçü bir türlü anlayamadım...

Neler oldu neler, aklımın ermediği şeyler...

1960'lı yıllarda ortam çok gerginleşti.

Bize ilk defa göç etmemiz gerektiğini söyleyen, Zühraplı-Shchetinin ve İvan Stepanic'ti.

İvan, göç için çok uğraştı; ama ne hazindirki göç edemeden Zührap'ta öldü.

Hükümet bizi Rusya'dan daha çok Amerika'ya yönlendirmek istedi, ama biz Rusya'yı tercih ettik.

Malımızı mülkümüzü yok pahasına sattık, kalanı da hükümet aldı.

Geri gelince vereceğiz diye.

Göç başladığında köydeki komşularımız çok ağladı, arabalarla Kars'a geldik. İki gün Yanık Değirmende kaldık, ağlaşmalar içinde trene bindik, bize para pul almayın dediler.

Kars yemeklerini hiç unutmadım.

O zamanlar Rusya fakirdi, çocuklarımızı askere aldılar, çok ağırımıza gitti ama yapacak bir şey yoktu, boyun eğip kabul ettik. Geri dönmek istedik ama olmadı dönemedik.

Bizim için kutsal olan bu toprakları arkamızda bırakarak... İstmeden göçmek zorunda kaldık. Uzun tren yolculuğundan sonra Livakumskoye ve Novakumskoye'deki uçsuz bucaksız üzüm bağlarında çok zor şartlar altında çalışırken bulduk kendimizi, kocam Mihail de mobilyacı oldu, çileli geçti günlerimiz; ama sonu iyi

oldu hepimizi sigortalı yapmışlardı, o zamanlar pek bir anlam verememiştik, sigortalı olmanın ne olduğunu bile bilmiyorduk, sonradan öğrendik, hayatımızı garanti altına almışlardı.

20 yıl çalışıp emekli oldum, çok çocuklular 50, az çocuğu olanlar da 55 yaşlarında emekli oluyorlardı.

Bize ev ve ekilecek toprak da verdiler, toprağa bostan, sebze ve meyve ektik, inek verdiler sütünden faydalandık.

O zamanlar yasak olmasına rağmen camları ve kapıları kapalı olan Sabranya evlerinde gizli gizli ibadetlerimizi yaptık...

Sovyet zamanında cenazelerimizi Ruslarla beraber gömmek zorunda kaldık, 1990'dan sonra ise kendi mezarlarımıza gömüyoruz..."

Şimdi Rusya'da durumumuz çok iyi; gurbetlik olmasa doğduğumuz topraklar bizi kendisine çekiyor. Biz vatan olarak burayı belledik..."

"HELE BİR UÇKURUMU BAĞLAYAYIM"

Çakmak köylü Rafet Othan anlatıyor...

"1960'lı yıllardı, bir gün Malakan Mişka ile Bili Dayı (Abdülkerim Özbey) ile tartışmaya başladılar:

-Ola Mişka, gel adam ol laf dinle bizim dine dön, dedi Bili Dayı.

Mişka, olmaz diye cevap verdi.

İş uzayınca ağız kavgasına dönüştü, sonunda biz de araya girip barıştırmak istedik; ama olmadı.

Bili Dayı kasıklarını tutuyordu, çok sıkışmıştı, söylene söylene yanda duran ibriği acele ile aldı, yandaki açık hava tuvaletine gitti.

O ara Mişka, Bili Dayıya:

-Sen kendi işine baksana, sana ne benim dinîmden, diye ters bir cevap verince, tuvalette işini gören Bili Dayı hiddetlendi.

-Eylen dur ola Mişka, hele bir işimi göreyim, uçkurumu bağlayayım. Gelip senin dinîni, mezhepini... ..... ceğim, dedi.

Bu lafları duyunca bizi aldı bir gülmek...

Ben de:

-Bili Dayı, Bili Dayı! Hele sen bir rahatla, işini bir gör, din ve mezhep sonraya kalsın dedim.

Bili Dayı işini bitirip kızgın bir şekilde yanı-
mıza gelince hep beraber Bili Dayıyı gırgıra alıp
iş tatlıya bağladık.”

ÂŞIK DEĞİRMEN Mİ YAPTI? ÂŞIK NE YAPTI?

Rafet Othan anlatıyor...

“Şaban Othan’ın düğününde âşıkları çağır-
mıştık, saz çalıp türkü söylüyorlardı.

Mişka da arkadaşları ile beraber düğüne gel-
mişti, sert bir biçimde âşıkların yanında oturu-
yordu.

Âşıklar çoşku dolu türkülerini saz çalıp söy-
ledikten sonra düğünü izlemeye gelenler tara-
fından çok büyük bir övgü aldılar.

“Yaşayın, varolun âşıklar” deyip alkış tufanı
kopunca, kenarda oturan Mişka sinirlendi, ken-
disine sordum:

-Ne oldu Mişka neden suratın asıldı?

Mişka kızgın bir biçimde ayağa kalkıp bana
doğru döndü.

-Ola Rafet sen âşıkları neden alkışlıyorsun?

“Âşıklar değirmen mi yaptı? Fabrika mı yaptı?
Âşık ne yaptı? Neden yaşa varol âşık diyorsu-
nuz” deyip söylene söylene çekti gitti.”

BURADA KAL MÜSLÜMAN OL

Erdirinç Özbey anlatıyor...

“1961 yılının sonlarıydı, Malakanların göç
zamanlarıydı.

Babam Yolcu’nun çok samimi dostluklar
kurduğu Mihail oğlu Yaşka adında Malakan bir
arkadaşı vardı. Bizim karşı komşumuzdu.

Hacı Mametgilin evleri ile aynı hayattaydı.

Babam uzun süre Mihail oğlu Yaşka’ya ısrar
etti; gel etme eyleme, göçüp gitme Müslüman
ol, burada seni camiye götürüyüm, hocanın ve
cami meclisinin içinde dinî vecibelerini yerine
getir Müslüman ol, seni sünnet de ettireyim,

dedi.

Yaşka, babamın bunca ısrarına karşı, daya-
namadı cevap verdi;

-Ola Yolcu! Hadi diyelim tüm dinî gereksi-
nimleri yerine getirip Müslüman oldum... Siz
Müslümanların bir kısmı şaka bile olsa birbirbi-
rinizin mezhepinize sövüyorsunuz, Ben Müslü-
man olsam bile şaka da olsa benim mezhebime
yine de küfür ederler....

Onun için sana çok teşekkür ederim, beni bu
kadar zorlama. Keşke herkes senin gibi olsa da
seve seve senin teklifini kabul etseydim, dedi.

Ben Rusya’ya göç edip gidiyorum, hakkını
helal eyle!

Babam da ona darıldı... Ama yine de helâl ol-
sun dedi.

ORMANDA AÇ KURLAR

Yine günlerden birgün babam Yolcu anlatır-
dı: Bahar geçip güz geldiğinde yeni bir ev yap-
mak için hazırlıklara başlamış. Odunu almak
için Molla Mihail’in oğlu Yaşka ile beraber öküz
arabasını koşup, Selim’in Bölükbaşı’ndaki or-
mana gitmişler. Dönüp gelirlerken önlerine dört
tane kurt çıkmış, babam ne yapacağını şaşır-
mış; fakat Yaşka kendisini hemen toparlamış,
kendisini ve babamı korumak için hemen üs-
tündeki paltosunu ve ceketini çıkarmış kurtla-
rın önüne koymuş, öküz arabasından getirdiği
kuru samanı üzerine bocalamış ardından cebin-
den çıkardığı kibritle kuru saman ile elbisesini
yakmış, dumanla beraber ateşi gören aç kurt-
lar korkup kaçmış, babam, Yaşka’nın yaptığı bu
iyiliği hayatı boyunca hiç unutmadı.”

KARACAÖREN’DE FELÇ OLAN GHANYA

Avgüst’ün annesi, Olga teyze vardı
Karacaören’de, Olga’nın annesinin adı ise Bel-
delina idi. Şu an mezarı Arpaçay’da; babası
Petro ise Rus asıllı idi.

Olga teyzenin çocukluğu Arpaçay’da geçmiş,
25 yaşına kadar Arpaçay’da kalmış. Firedirik ile
evlendikten sonra Karacaören’e gelmiş.

Arpaçay'daki bahçemizde her çeşit meyva ve sebze yetiştirirdik.

Karacaören'de çok kaz yetiştirirdik.

Paskalyadan 7 hafta önce perhizimiz başladı. O zaman damardan gelen süt, yağ, peynir, et, yumurta gibi hayvansal gıdalar yemez; yavan olarak bitkisel gıdalar yerdik.

1930'lu yıllarda Olga teyzenin babaannesi anlatmış:

Akrabası Ghanya 50 yaşlarındaymış. Tarla biçerken yağmur yağmaya başlamış, çok ıslanmış, eve geldiğinde üstünü değiştirmeden yatağa girmiş, sonra da kısmî felç olmuş. Bir yıl yatalak kalmış. Tunç kazanı yakmışlar, içinde arpaları pişirdikten sonra fırının üstüne yaymışlar. Üzerine çarşaf çekip su serpmişler. Ilık olan tunç fırın üstüne Ghanya'yı yatırmışlar. Gece sabaha kadar ılık fırının üstünde kalmış ve sabaha kadar tamamen iyileşmiş. Sonra kocasına seslenerek. "Bey, bey benim kollarıma ayaklarıma her tarafıma derman geldi. Herhalde iyileştim," demiş...

O günden sonra Ghanya sağlığına kavuşmuş.

BABAM FREDİRİK ALMANYA'YA GİDİYOR

Avgüst anlatıyor...

"Annem Olga ile, 1999'da bana nişan yapmak için Hacıhalil'e gittik. Nakit paramız yoktu. Evdeki arpayı arabaya yüklerken, rüzgârın etkisi ile çevreye serpildi. Annem o anda söze girdi. "Serpilen servet rüzgârla gitti..." dedi. Anamın bu sözleri hiç aklımdan çıkmadı.

Olga teyze ölmeden iki ay önce anlattıkları...

"1967'de evlendim. 1997'de eşim Fredirik'in üç kardeşi de Almanya'ya gittikler için hasret çekiyordu, yalnızlık korkusundan sıkıntıya düştü. Atalarının mezarlarından uzaklaşmak istemediği için orada kaldı; ama kardeş özlemine dayanamadı. Kardeşleri Almanya'ya işçi olarak gittiler ve orada kaldılar..."

Avgüst anlatıyor...

"1994 yılında Almanya'da Mihail amca has-

talandığı zaman babamla beraber gittik.

Amcam, "Siz de gelin buraya yerleşin." Babam cevap verdi. "Almanya bizim sonumuzu getirdi," dedi.

Bizim mezarlığımız şu an şeker fabrikasının içinde kaldı.

Babam Fredirik, fabrika yapılırken mezarlığımız istismak edilmesin diye çok çalıştı; ama olmadı.

Tercüman gazetesinde o zamanlar. "Türkiye'de yaşamak iyi; ama ölmek kötü" diye bir yazı çıktı. Sonra dava açtık ve kazandık.

Dedem Avgüst, 1. Dünya savaşında at arabası ile cepheye cephe taşıyormuş. O kış çok soğuk geçmiş, bir gün, gece tipide kalmışlar. Güç bela eve geldiğinde soğuktan eldivenin içindeki elleri donmuş ve elleri simsiyah olmuş. Sonra ağrıya ve sızıya dayanamayıp, başlamış bağırma "Bu simsiyah eller, Allah'ın eldivenleri..."

Kardeşim Petro, şu an serbest çalışıyor, bazen da ara işlerde şoför olarak çalışıyor; ama yılgınlığı var, Petro'nun çok güzel Türkçesi var. Kız kardeşim Kanida, Cevdet adında bir Türk ile evli.

Arpaçay'daki Lavrenti Lepin'lerde olan Lauren annemin kardeşidir.

Kitabımız İncil. Dinî vecibelerimizi evde yapıyoruz. Din konusunda Karacaörenli köylü ile hiçbir sıkıntımız olmuyor, ama azınlıkların sosyolojik, psikolojik ve maddi problemlerini bizler de çekiyoruz.

MALAKANLAR GİTTİ BEREKET DE ONLARLA GİTTİ

Cevdet Turhan araya girdi. "Hâlâ anlayamadım Malakanlar gitti, Kars'ın bereketi bitti."

Olga teyze;

"Benim kızımın iki torunu var, Alihan ve Aydanur. Avgüst'ün ise Melisa adında bir kızı var. Kocam Fredirik öldükten sonra çok hastalandım, çok fakirlik çektik, azınlık olmanın psikolojik baskısı bizi çok yıprattı. Çocuklarımın iş

problemleri her zaman bizi çok etkiledi. Avgüst 23 yıldır kaynakçı ve tesisatçı olmasına rağmen hâlâ yeterli olamıyor. Bu aralar belediyede çalışıyor. Biz, Karacaören köyünden çok mennunuz.”

“Geçmişte İsviçre’ye kız kardeşimin yanına gittim, durumları çok iyi olduğundan sürekli kalmam için çok ısrar ettiler; ama dayanamadım, çile çektiğim, fakir düştüğüm, bir elin parmakları kadar kaldığımız, bu zor coğrafyadan kopmak istedim; ama yapamadım. Tenkit ettiğim, bazen da isyan ettiğim toprakların havası mıdır? Suyu mudur? Yoksa atalarımızın mezarları mıdır bilemiyorum ama insanı doğduğu topraklar çekiyor.”

“Zaman zaman ekmeğe bile muhtaç olduğumuz, bu kara toprakları bir ay geçmeden özölüyor, bilemediğim bir güç beni bu topraklara çekiyor. Kızıyorum, sitem ediyorum ama seviyorum.”

Olga teyze bunları söyledikten sonra hüznünlendi, yerinden kalktı karşıdaki meleklerin altındaki İsa Peygamberin betimlendiği küçük halının altındaki kanepeye oturdu. Bir an İsa’nın masumiyeti onun yüzüne de yansımıştı sanki. O kanepeye oturduktan sonra kendi iç dünyasındaki tedirginliğin kaybolduğunu ve kendisine güven geldiği hissine kapıldım, sanki İsa’nın bir parçasıydı...

ESTONLAR KARS TOPRAKLARINA NASIL GELDİLER...

-Olga teyze bu topraklara nasıl geldiğiniz hakkında bilgin var mı?

“Kocam Fredirik bu konuları benden çok daha iyi bilirdi, ama ben de biliyorum.

Bir yurt için 2500 km. yürümenin ne demek olduğunu bilir misin? İşte benim atalarım o zor göç yollarından geçmişler.”

“Biz Estonlar, 19 yüzyılda Baltık kıyılarında yaşayan; fakat toprağı bile olmayan bir halktık. Çevremizde Ruslar, İsveçliler, Almanlar, Danimarkalılar, Polonyalılar gibi güçlü devletler olduğundan, onların yönetimi altında yaşıyor-

duk. 1816’dan 1819’a kadar topraklarımızın kölesi olduk; öyle ki 1860’lara kadar serbest dolaşım hakkımız dahi yoktu. Kırım savaşı ve Türk- Rus savaşları insanlarda ve nüfus yapılarında çok büyük değişikliklere yol açtı. O zamanlar Çarlık Rusya, savaşların olduğu Kafkaslar yerleşir ve Ortodoksluğu kabul ederlerse yerleşenlere bedava toprak verecekti.

Bizim ilk göçümüz 1860’lar da Kırım’a doğru oldu. 1880’lere gelindiğinde ikinci göç dalgası ise Kafkas ardılı bölge ve 1877-1878 savaşı sonunda, Kars bölgesine doğru oldu.

Bu göç yolunda binlerce kilometreyi bulan yaya yolculuğa başlandı. Bizim dünyaca ünlü bir romancımız olan Eduard Vilde bu göçü şöyle anlatıyor:

“Yol kenarındaki Ruslar; üstü başı lime lime dökülen, arabalarına doldurdukları üç beş parça eşyaları ve büyükbaş hayvanları ile birlikte kadın erkek, çoluk çocuk yollara dökülmüş o zavallı insanları görünce onlara çok acdılar.

Karacaören’de yaşayan Eston Avgüst Albuk, rahmetli annesi Olga teyze ve çocukları.

Başlarındaki örtüleri açtılar; evlerini terk ederek, nasıl bir felakete uğradıklarını, kendilerini nelerin beklediğini, bu yaban ellere neden gittiklerini hiç anlamadan baktılar.”

“1918’de Eston Cumhuriyeti ilan edildiğinde, bu göçler nedeni ile 250.000 kişi, yani kendi nüfuslarının beşte biri Ukrayna ile Çin sınırları arasındaki bölgelerde dağılık olarak yaşıyorlar, Kafkasya’da Lüteryan kiliseleri, okulları, tiyatroları, şarkıları ve dansları ile 7 bin Estonyalı vardı.”

“1886’nın Mayıs ayında Kars’a yaklaşık 300 Eston geldi. Onlar kurdukları köye Novo-Estonskoje dediler. Ruslar bu köye Novestonkaya adını verdiler. 1920’de Türklerin eline geçince köy adı, Karacaviran oldu. 1960’dan sonra da Karacaören oldu.”

“Bugün köyümüzdeki alçak damlı, kaba taştan yapılmış duvar kalınlığı 85 cm, iç mekân duvarları beyaz sıvalıdır, tavan tahta ve duvarlar halı kaplıdır. Isınmak için tezek kullanılır. Eski binalar Eston yapılarıdır.”

“1912’de Novestonka Kilisesi Kars’taki Rus ustalar ve köydeki Estonlar tarafından inşa edilmiştir, kiliseye dıştan merdivenle çıkılmış, güney kısmında çan kulesi varmış. 1915’deki Ermeni-Türk savaşlarında, kilisenin çatısı ve çan kulesi yıkılmış; fakat kilise orgu, şamdanı ve kutsal komünyon edevatını toplayıp Tiflis’e götürmüşler. 1920 yılında klise Türkiye tarafından devletleştirilmiş. Kilise önceleri okul olarak kullanılmış ve günümüzde de okul olarak kullanılmaya devam edilmektedir.

“Köken olarak köylü bir millet olan Estonlar, göçtükleri yerlerde de köylü yaşam tarzını korumuşlar. 1908’de nüfusları 318 idi. 1969 yılında Alman, Ruslar ve Malakan olmak üzere toplam 52’ye düşmüştü. Günümüzde Eston, Rus ve Malakan aile olarak birer aileden söz edebiliriz.”

“Bu gün Estonlar’ın sayıları çok azalmasına rağmen 90 yıllık Müslüman ve 40 yıllık Ortodoks döneminde dinsel değerlerini korumuşlar.”

ABDÜLKERİM, “HELE BİR SARI YAĞI YİYEYİM SENİN MESSEBİNİ...”

Ünal Akçayöz anlatıyor...

“1941 yılı, bir Haziran sabahıydı, Çakmak köylü Abdülkerim, ince narin yapıllı iddiacı bir gençti.

Komşusu iriyarı, güçlü kuvvetli Malakan Mihail (Mişka) ile güreş tutmak istedi.

Mihail “olur,” dedi.

Etrafındaki kalabalık şamata, gırgır ve bağırışmalarla bir çember oluşturduktan sonra Çakmak köyünün çayırında güreşe tutuştular. Mücadele sonunda, Mihail, Abdülkerim’i eze, eze yendi.

Abdulkerim’in gururu incinmişti, durumu hiç hazmedemediği için bir çıkış yolu arıyordu.

Yıkıldığı yerden ayağa kalktı. Çevrede seyreden arkadaşlarına bir bahane uydurdu.

Arkadaşlarının gülüşmelerini önce susturdu, sonra yüksek sesle.

‘Olmaz! Olmaz! Hele durun. Bu sabah kahvaltı yapmamıştım. Ben hemen evime gideceğim, sarı yağımı bir yiyeceğim, Senin de messebini .....ceğim.’ deyince herkesi aldı bir gülmek...

Abdülkerim, söylediklerinden sonra daha çok sinirlendi, ardından eve doğru koşmaya başladı...”

MALAKAN KRİKOR’UN POPOSU

Ünal Akçayöz anlatıyor...

“Çakmak köyünün girişinde Malakan Krikor vardı.

Kışın bizler hayvansal gübreyi ısınmak için yakarken, o, koyun ve mal gübresini ayrı ayrı toplardı. Bizler tarlaya tohum atarken, o tarlasına gübre çekerdi.

Krikor’un yaptığına, köylü bir anlam veremediği için sorardı:

‘Ne yapıyorsun Krikor ekime geç kaldın, neden böyle yapıyorsun?’

-Toprağın gübrelenip ısı ile tava gelmesi

lâzım ki tarladaki ekin iyi ürün verebilsin.

Çıplak popomu toprağa koyduğum zaman, eğer popom ısınır, o zaman ekerim, derdi ve hep öyle yapardı.

Her zaman, Malakan Krikor'un ekinleri bizim ekinlerden çok ve iri taneli olurdu.”

HÜSEYİN AĞA'YI KURTARAN MALAKANLAR

Değerli büyüğüm gazeteci, yazar,

Temraz Kesemenli anlatıyor...

“1960'lı yıllardı...

O zamanlar kışlar çok soğuk geçirdi. O kadar çok kar yağdı ki telefon direklerinin tepesinde ayakkabımızı bağladığımız çok iyi hatırlıyorum.

Esat, Samet ve Hüseyin ağa (babam) sabahları Kars'a gelir, günlük işlerini gördükten sonra Çakmak köyüne dönerlermiş.

Soğuk ve karlı bir kış gününde Kars'tan köye dönerlerken tipiye yakalanmışlar.

Önde giden grup zor bela Çakmak köyüne varınca, arkadan gelen grubun tipide mahsur kaldığını Esat, Samet ve babam Hüseyin ağanın çok kötü durumda olup tipide kaybolduklarını söylüyorlar.

Bu haber üzerine Çakmak köyündeki yirmi kadar Malakan ve Prıgunlar hiç vakit kaybetmeden kızaklarını ve kürklerini ve sobada ısıttıkları tuğlaları alıp hemen yola çıkıyorlar.

Tipide boğulmak üzere olan ve şuurlarını kaybeden babamgili karlar arasından kurtarıp köye getiriyorlar.

Üçünün de sabaha kadar kar ve soğuk su banyosuyla bakımlarını yapıyorlar.

Aradan on gün geçtikten sonra vücutlarında meydana gelen siyahlıklar geçmeye başlıyor.

Cesur Malakan ve Prıgunlar sayesinde kurtulan babam, Esat ve Samet amcalar, o günden sonra Malakanlara ve Prıgunlara her zaman minnet borçlarını bildirdiler.”

AKBABALI ALİ KOÇAK, GÜRCİSTAN'DAN TÜRKİYE'YE KAÇIYOR

“Adım Ali Koçak, 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşmasında köyümüz hudut köyü olduğundan, köyü kaldırıp bizi Gürcistan'ın Tiflis şehrinin Başgeçit kazasının Horzıman köyüne götürdüler.

Köyde çobanlık yapıyordum. Van bölgesinden gelen Taşnaklar bize rahat vermiyorlardı. Bizi göz altında tutuyorlardı. Gürcistanlı Niyar Hanım, 'sizi tutuklayacaklar' diye haber getirdi, biz de Türkiye'ye doğru kaçmaya karar verdik. Annem o zaman ölmüştü. Babam, ben ve üç kardeş 4 gün boyunca gündüz gizlenip gece yürüdük. Göy dağlarından Çıldır'ın Hasan Çavuş köyüne geldiğimizde tarih 1938 yılının 10 Kasım'ıydı, muhtar bizi Arpaçay kaymakamına teslim etti. Bir süre sonra Güvenlik bizi soruşturmak için Kars'a getirdi. Bakırcılar Caddesi'ndeki, aha senin bu dükkânın olduğu yerde Kâr Kâzım'ın Kafkas Han'ı vardı. Gelen mültecileri Emniyet bu hana yerleştiriyordu. Vali Akif Eyidoğan, babamı bizden ayırıp iskân hakkını Sivas'a verdi.

Biz Çakmak köyüne 1938'de geldik. O zamanlar Çakmak köyü çok güzeldi; çünkü Malakanlar vardı köyde. Upuzun bir yolun iki tarafında su kanalları, vardı. İnsan bakmaya kıyamazdı, Malakanların evleri tertemiz beyaz kireçle boyanmıştı.

Biz Çakmak köyüne geldiğimizde, Malakan Uzun Yakup, Simon, Krikor, Çolak Şaşa, Nikolay, Molla Mikail, Timofi, bizlere çok iyi davrandılar; fakat bir çoğu 1961 ve sonrası göçte Rusya'ya gitmek zorunda kaldılar. Çok iyi, dürüst, yardımsever insanlar olmalarına rağmen, Soğuk Savaş yüzünden olsa gerek devlet onlara ön yargılıydı.

Hiç hak etmedikleri halde resmî idare onlara potansiyel casus gözü ile bakıyordu...

Ben Simon dayının çobanı olunca koyunlarını otarmaya başladım, bana çok iyi davranıyorlardı. Anası Luksiya, karısı Dune hala vardı. Hayırsever insanlardı.

Benim kardeşim Bayram hırsızlarla geziyor,

kötü işler yapıyordu. Bir gün Malakan Yakup yanıma gelip fısıltı ile 'Bayram yanlış yola gidiyor, ona göz kulak ol' dedi.

Ben bu ikazı duyar duymaz, Bayram'ın yanına koşup olanları bir bir anlattım.

Ama ne gezer, huylu huyunda yine gezer... Hep pişik (hırsız) takımına takıldı..."

SÜMMANİ DAYININ KOTANI

"Malakan Mişka'nın Çakmak köyünde kö-rüğü vardı, köyün demir işlerini yapar ve tamir ederdi. Bir gün Sümmani dayı oğlu ile beraber tarlasında kotan sürerken, kotanın toprağı kesen parçası kırıldı.

Parçayı alıp Malakan Mişka'nın demir atölyesine götürdük.

-'Hey Mişka' kotanın parçasını kırdım, şu zıkkımı yap.

-Olur Sümmani dayı, sen şuraya otur ben yapıp getireyim.

Mişka körüğü çalıştırırken ocağa kömür attı, demiri akkor haline getirdi, çekiçle iyice dövdü. Kırılan parçayı eski haline getirdi, sonra da suya sokup soğuttuktan sonra Sümmani dayının yanına getirdi.

-Al dayı kotanını yaptım hayırlı olsun.

-Borcum ne kadar?

-Ne verirsen ver.

-Vay senin messebinini...

Ben mahsus söyledim.

-Bir de sana para mı vereceğim ha?... dedikten sonra söylene söylene uzaklaştı.

Aradan bir saat geçti Sümmani dayının oğlu geldi.

-Babamın kusuruna bakma sinirli adamdır, paranı getirdim al dedi."

VASİL, KIZIMIN EVDEN YEMEK GETİRDİĞİNİ GÖRÜNCE...

Kirvemiz Çakmak köylü Umut Aytekin anlatıyor...

"Çakmak köyünde duvar ustasıydım.

1965 yılıydı, Kara İvan'ın oğlu Vasil (Vaso), Çakmak değirmenini yaparken, usta olarak beni çağırdı. İnşaatın yapılacağı yeri bana gösterdi, sonra sordu:

-Götürü işi mi yapacaksın? Yoksa metrekare mi?

-Metrekare olarak yapacağım, dedim.

-Tamam usta; ama yemeni ve içmeni kabul etmem.

Bu söze hiçbir anlam veremedim; fakat olur diye cevap verdim. Çünkü Malakanlar ekmeğine çok bonkör ve misafirperver insanlardı.

Duvar işini yaparken kızımın ekmek ve yemek getirdiğini gören Vasil çok mahçup bir biçimde yanıma geldi. 'Merhaba Umut usta, merhaba kızım' dedi.

Önümüzdeki yemek kaplarını alıp, zorla kızımla beni evine soktu.

Vasil ve hanımı bize kendi yemeklerinden ikram ettiler.

Sonra semaverde gelen çayı bir güzel içtik. Belli bir süre oturduktan sonra, kızım eve gitmek için ayağa kalkıp kapıya yönelirken, Vasil bana seslendi.

-Umut usta dur. Sana derdimi anlatacağım.

Biz Uzun Zaim'de oturuyorduk.

-Kardeşlerim bana dediler ki. Senin hanım ile birinin ilişkisi var. Senin ailen iyi değil dediler, köyde kimsenin yüzüne bakamaz oldum, kariyı boşayıp yeniden evlendim. Uzun Zaim'den ayrılıp Çakmak köyüne geldim, değirmeni yapmak için seni çağırdım. Kusura bakma işte bu nedenle seni evime davet etmedim. Seni günlerce kontrol ettim, başını yerden kaldırmadın. Ben seni çok denedim. Kusura bakma. Ekmeğini bundan sonra bizde yiyebilirsin.

O günden sonra inşaat işi bitene kadar, benim yemeğimi hiç eksik etmedi."

ALLAH'IM İZİN VER Kİ RIZKIMIZI İÇERİ ALALIM

Mecit Atabey anlatıyor...

Evimiz Çakmak Köyü'nde Molla Mihail'in evi ile aynı hayattaydı. 1950'de Molla Mihail kendi evinin arkasında ileri geri gezinerek bir şeyler okuyordu.

Okumasını bitirmesi için bekledim. Sonra sordum:

-Molla Mihail ne yapıyorsun?

-Dua ediyorum ki hırsızlar bu hayata girmesin...

Birgün hanımı Pole evinin arkasındaki napıardan eteğine patatesleri toplayıp göğe doğru başını kaldırdıktan sonra bir şeyler okuyup ağlamaya başladı.

-Pole, ne yapıyorsun?

-Oğlum Allah'a yalvarıyorum.

-Neden?

-O bizi yarattı, rızkımızı verdi, onları içeri almadan önce, Allah'ım izin ver ki rızkımızı içeri alalım, diyorum...

Molla Mihail'in çok iyi komşulukları vardı...

Molla Mihail'in oğlu Vasil (Vaso), bizden dört beş yaş büyüktü. Laf yutan oğul değildi. Üzerine gelene eyvallah etmezdi. Dinlerinde içki içmek haram olsa bile Vaso içki içerdi. Babası ve annesi anlamasın diye soğan verdi, çok konuşkandı. Herkes ile dostluk kurardı. Kendi bir Kürt kızı aldı ve Türkiye'de kaldı. İstanbul'da bisküvit fabrikasında çalışıyordu.

MEHMET ALİ EKER RUSYA'YA NASTKE HALA'YI GÖRMEYE GİTTİ

Incesulu Mehmet Ali Eker anlatıyor...

"1976 yılında, Stavropol'daki Levokumskoe'ye Silo'daki İvan Palonin, Yakup Palonin dayılarımın daveti ile üç aylık bir vize ile annem babam ve ben Rusya'ya gittik.

Emniyetten, neden ve ne için gittiğimizi uzun uzun sordular.

Aliyar Yerdelen, Garaj'da simsardı; ama aslında o emniyete çalışırdı. Onun nezareti altında Tihnez hudut kapısına kadar trenle gittik. Kontrolardan sonra sınırda Rus trenine binip (Gümrü) Leninakan'a gittik. Orada hudut treninden inip iç hatlar trenine geçtik, Tiflis'e kadar yolculuğumuz devam etti. Başka bir trene binip Arma-ver istasyonunda tren yolculuğumuz bitti.

İstasyonda, İvan Palonin ve Petro Repinin bizi karşılayıp Levakumskoe'ye götürdüler. Orada Manke nenem ile beraber yaşayan Nastke Halama gittik. Nastke'nin oradaki adı Anastasya olmuştu. İlk görüşmemizin sevinç ve hüznün içi içe olduğu ortamında Manke nenem beni kucaklayıp bağrına bastı. Ardından Nastke Halam ile kucaklaştık.

1961 göçünden 15 yıl sonra onları görüyordum. Manke nenemin ardından diğer akrabalarımız geldi birer birer...

Ben Sosyalist Rusya'ya Kars'tan giden ilkerdendim.

Bizim akrabalarımıza Türkiye'den hiç kimse gitmemişti. O nedenle herkes tarafından ilgi ve sevgi ile karşılandık.

Leonid İlyiç Brejnev zamanıydı, Nastol Pasporta (Nüfus İdaresi) beni çağırdılar. Evraklarımı aldılar, nerede kalacağımı sorup kaydettiler. İzin aldığım bölge sınırları içinde gezmen serbest; ama diğer yerlere gidemeyeceğimiz hatırlatılıp, pasaportumu bana geri verdiler."

Memet Ali Eker'in annesi Tatyana Palunin (Fatma Eker), babası H.Hüseyin Eker ve Nastke Hala akrabaları ile beraber. 1976. Stavropol'da çekilen fotoğraf.

ÇOBAN YAŞAR BİR RAMKA BAL YİYİNCE YERE YIĞILDI...

“1955’li yıllardı, nenem Maşa’nın (Margarita) yüz kovanlık arıları vardı. Yazın sıcak bir günüydü, Margarita nenem arı elbisesini giyip kovanlardaki bal petekleri ile ilgileniyordu. Yoldan geçen köyün çobanı Yaşar, neneme seslenmiş: “Ay mama bana bal getir, yiyeyim karnım çok aç!”

Maşa nenem de:

–Olur, geç yandaki masaya sana bal ve ekme getireyim, demiş.

Kovandan bir ramka bal ile evden getirdiği lavaşı getirip güneşin alnındaki masanın üstüne koymuş;

–Yiyebildiğini ye, yiyemediğini de evine götür, dedikten sonra tekrar arı kovanlarının yanına gitmiş. Çoban Yaşar bu lafa aldırış etmeden, balın hepsini yemiş. Güneşin altında balın etkisi ile fenalaşmaya başlayıp yere yığılmış. Margarita (Maşa) nenem çok korkmuş, oğlunun yardımı ile Yaşar’ı çeşmeye götürüp soğuk su ile yıkamışlar. Bir müddet sonra çoban Yaşar soğuk terler döktükten sonra yavaş yavaş kendine gelmiş. O ara bir ramka bal ile fırında yaptığı buğday somununu da eve götürmesi için Yaşar’ın heybesine koymuş. Çoban Yaşar bir müddet sonra ayağa kalkmış, teşekkür edeceği yerde: ‘Ay Maşa, Messebini’ az daha beni öldürecektin” demiş.

Maşa dayanamayıp cevap vermiş.

–Ben sana sofrayı kurdum, bal verdim ve hürmet ettim. Yiyebildiğini ye yiyemediğini evine götür dedim, ama sen boş boğazlık edip hepsini yedin ve de bayıldın. Aç gözlülüğün nedeni ile az daha kendini öldürecektin. Bir de utanmadan bana sövüp duruyorsun, ayıp değil mi...”

SİZİN URGAN CANLANDI

“Sanırım 1959 yılıydı, Malakan Praskun İncesu’daki etrafı duvarlarla çevrili bahçesine lahana ekmişti. Evin bahçesinde köpekler olduğu için lahanaları çalamayan komşusu Kemal,

elindeki kalın urganı kement yapıp lahanaya atıyor, ipe dolanan lahanayı duvardan aşırıp kendi evine götürüyordu, dört adet lahanayı da çalmıştı. Son lahanayı çalmak için de kementi attığında köpekler havlamış, bahçe sahibi Malakan Praskun pencereden bakınca ipe bağlanan lahananın hareket ettiğini ve duvardan aşırıp komşu bahçeye düştüğünü görmüş. Sinirli bir şekilde komşusu Kemal’in amcasının evine gidip:

–Ay Abdülaziz sizin urgan bana lazım, çocuklara söylesen de getirselere, demiş. Urgan lahananın yeşil rengine bulaşmış bir şekilde Malakan Praskun eline gelince de şöyle demiş:

–Ay Abdülaziz bu sonbaharda ot yok, biçim yok, sizin urgan ne iş gördü ki lahana rengine boyanmış. Yoksa sizin urgan canlanıp bizim lahanayı duvardan mı aşırıldı? Ay Abdülaziz, bu güzelim lahana boyasını sizin çocuklar bizim bahçeden mi aldı? Abdülaziz yeğenini yanına çağırıp durumu öğrenince çok mahcup olmuş.”

Çalınan bütün lahanaları geri vermiş.

“HIDIR NEBİ SENİN EVE Mİ GELDİ?”

Sara Akçayöz anlatıyor...

“Hıdır Nebi halk arasında ermiş kişi olarak bilinir.

Bahar geldiği zaman tabiatın canlanıp uyanması ile insanların kanı kaynamaya başlayınca Hıdır Nebi, her gittiği yere bolluk ve bereket getirirmiş. İncesulu Mehmet Ali anlatmıştı bana, 1958 yılında:

–Sefo bir gece rüyasında Hıdır Nebi’yi kendi evlerine gelirken görünce çok etkilenmiş,

Ertesi gün hararetle gördüklerini arkadaşlarına anlatmış, bizim eve Hıdır Nebi gelecek, hazırlık yapmalıyım, demiş.

Kilere gidip buğday alıp sobada kavurmuş, ardından bir güzel öğütmüş, sonra da bir tepsi içine öğüttüğü unu serpmiş, hemen yanına da bir bardak su koymuşlar, kalan kavrulmuş buğday ununu Hıdır Nebi’nin atının ayağının izi çıkması için, tepsinin içine ve evin eşğine serpmiş.

Bu konuşmaları duyan Malakan İvan Palunin'in (Dağalan) aklına muziplik gelmiş.

Gece yarısı koca çarşafı kesip Hıdır Nebi kılığına girip eline aldığı bir at nalını evin eşliğindeki tepsideki kavrulmuş buğday ununun üzerine basmış.

Geldiği gibi sessizce evine geri dönmüş.

Ertesi sabah erkenden kalkan Sefo önce tepsiye bakmış, ardından da evin eşliğine, her ikisinde de at nalı izi görünce çok heyecanlanmış. Koşarak bütün komşularına seslenmiş:

- Bu gece Hıdır Nebi bize geldi. Evime bereket getirdi, Ben de ona kurban keseceğim.

O zamanki inanca göre Hıdır Nebi bir eve gelince o evin bir kurban kesmesi gerekirmiş. Sefo da köyün içine çıkıp kurban aramaya başlamış.

O vakit İvan'ın annesi Manya, ortadaki muzipliği bildiği için Sefo'ya acıyıp olanları olduğu gibi anlatıvermiş.

- Sefo sen fakir adamsın. O Hıdır Nebi değil benim oğlum İvan sana bir muziplik yapıp seni kandırmış. Sakın kurban alıp da zarara girme, demiş.

Ama Sefo bu açıklamaya karşı hiddetlenip başlamış bağırma:

-Siz zaten gavursunuz, Hıdır Nebi'den ne

anlarsınız. Ben kurbanımı alıp keseceğim, demiş.

Manya, Sefo'nun bu sözleri karşısında çok kırılmış, üzülmüş; ama içinden geçenleri başlamış söylemeye:

-Ben işin doğrusunu söyledim; fakat sen inanmıyorsun, madem öyle, kes kurbanını da boynun altında kalsın.

Köy halkı Sefo'yu gırgıra alıyor. Ay çulsuz Sefo, bu kadar zengin evine Hıdır Nebi gelmiyor da senin toprak sekili evine mi geldi?

Sana gelen Hıdır Nebi değil, bizim Malakan İvan'dır, diyip gülüşüyorlardı..."

DAMAT GELİNİ ALACAK, KEYİF EDECEK

M. Ali Eker anlatıyor...

"Bizim köyde, nişandan sonra 'toy'a sıra gelir. Düğün evine gelen misafirler, çevre köylerden çoğunlukla atla geldikleri için onlara 'atlılar' diyoruz. Gelini evinden davul ve zurna ile çıkarırlarken;

'Ay saldı evimize

Hoş geldin gelin bize

Kalaylı sini kimi

Yakıştı evimize...'

Incesulu Mehmet Ali Eker'in annesi (Fatma Eker (Danke Eker) (Tatyana Palonin) ile kardeşi Kate Rilkina dinî ibadetlerini yerine getiriyorlar.

Kars'ta yaşayan tek Duhobor Ali Değirmencioğlu (Aleksiyevic Aleksi Rilkina'nin) babası Aleksi, Palonin Mana Vasiliyevna, Mehmet Ali Eker'in annesi Danke Eker, babası H. Hüseyin Eker.

gibi maniler söyleyerek, komşu köydeki damat evine yolcu ederiz.

Yine böyle bir günde, köyün gençleri, gelinin yengesinden müjde yastığını aldıktan sonra, en güzel koşu atlarını rengârenk boncuklar ve vala'larla (başta örtülen eşarp) süslediler. Sonra atlarına bindiler ve diğer köydeki damat evine doğru yarış başladı. Atlıların hepsi, yastığı en komşu köydeki damat evine ilk önce götürebilmek için atları kan ter içinde bıraktılar.

O ara enerjisini sonuna kadar harcayan atlar yorgun ve halsiz kalınca, vücutlarının her tarafından buhar fışkırıyordu...

Bunu gören İncesulu Malakan Vasil atların haline acıyıp, söylene söylene kafasını salladı ve sordu:

-Bu atlara yazık değil mi? Neden böyle öldürüyorsunuz?

-Ay Malakan Vasil, sen anlamazsın. Biz gelin getiriyoruz.

Vasil bu cevaptan tatmin olmadığı için tekrar yanıt verir:

-Gelin gelecek, babası başlık parası alacak. Damat gelini koynuna alacak, keyif eyleyecek. Gelin damadı alacak, yuva kuracak. Peki size ne oluyor? Atlarınızı çatlatırcasına sürmenize ve kendinizi yormanıza değer mi?

Köylüleri aldı bir gülmek.

Sonra Veysel gülerken tekrar cevap verdi:

-Sen anlamazsın Ay Malakan Vasil!"

SEN KARA KIZDAN NE ÇIKARDIN Kİ?

İncesulu, Mehmet Ali Eker anlatıyor...

"Dedemin adı Nikolay'dı.

Köyümüzde Mehmet vardı, biz ona 'Meteş' derdik.

Bir gün İncesu'daki köy bakkalının yanında, köylülerle beraber oturuyorlarmış.

Espirili bir insan olan Meteş uzun yıllar önce evlilik yapmıştı, fakat bir türlü çocuğu olmuyomuş.

Espiri olsun diye Nikolay'a takılmış:

Kafkaslarda Baca Baca Şenlikleri.

-Ay Hazeyin senin sarı kızı bana ver ki çocuğum olsun.

Nikolay bu söz karşısında önce şaşırılmış, biraz duraksadıktan sonra gülerken cevap vermiş.

-Ay Meteş sen kara kızdan ne çıkardın ki, benim sarı kızdan ne çıkaracaksın?

-Şimdi senin kara kızı bana ver, senin yanına sarı sarı çocuklar dizeyim...

Bu söz karşısında yanındaki köylüler gülmeğe başlamış.

Meteş, Ay messebini..... yimin Malakanı beni mars ettin, demiş.

Arkadaşı Ahmet kahkaha ile gülerken, elini kaldırıp Meteş'in kafasına vurduktan sonra şapkasını alıp yola doğru fırlatmış.

Sonra gülerken:

-Ay, Meteş! Sen çok kaşındın, aldın mı şimdi cevabını?"

NİKOLAY'IN GAZI

M. Ali Eker anlatıyor...

"Malakanlar söz ustasıydılar.

Yine günlerden bir gün, İncesu'da duvarın dibinde köylüler topluca oturuyorlarmış.

Malakan Nikolay'ın bağırsakları gaz yapıyor ve başlıyor gaz çıkarmaya, yanındakiler rahatsız oluyorlar. Bir uğultu başlıyor.

-Ay Nikolay, sen köylünün içinde neden osuruyorsun?

Nikolay önce uzun uzun gülüyor, sonra şaka

Incesu'da Mehmet Ali Eker'in Malakanlar zamanında kullandıkları eski evleri.

yollu cevap veriyor:

–Gaz benim karnımı çok rahatsız etti, dayanamadım çıkardım ve rahatladım. Bu gaz içimde durup beni rahatsız edeceğine, koyverdim ki sizi rahatsız etsin, dedikten sonra başına geceleri bildiği için kaçmaya başlıyor. Köylüler şaka yollu Nikolay'ı tutmak istiyorlar; fakat başaramıyorlar...”

KIZIMIZ AZERİ'YE KAÇTI

“İncesu'da Sabranya Mehmet Aligilin bahçesindeydi.

Bizim köyde Azeri olan Kurban'ın gönlü Malakan Polye'ye düşmüştü. Kurban bir gece Polye'yi zorla kaçırdı.

Malakanlar kaçırılan kızlarını günlerce aradılar, fakat bulamadılar.

Günler geçtikten sonra Kurban'ın ailesi kız tarafı ile barışıklığa gelmişler; fakat Malakanlar çok kızgın olduklarından barışmayıp, sitem dolu laflar etmişler.

–Bizim kızı zorla aldınız dinîmizi bozdunuz.

–Polye bizi bıraktı Azeri'ye kaçtı bir daha bizim Sabranya'ya gelemez...”

O günden sonra Polye hiçbir zaman Malakanların ibadet yeri olan Sabranya'ya gidemedi...

1961 yılı geldiğinde Malakanlar göç ettiler, onlar gittikten sonra düzenli, tertemiz köyleri bir daha eski haline hiç gelemedi.”

“BASKISINDAN KAÇIP SİBİRYA'YA KADAR GİTTİK”

Timofi Tahtacı (Samarin) anlatıyor...

“Bizi buralara toprak vaadiyle getirdiler ama karşı gelenleri de zorla getirdiler. Bu topraklara sürgün gelsek bile Anadolu'yu çok sevdim, Anadolu'da dedem doğdu, babam doğdu, Anadolu'nun ekmeğini yedim. Dinî inancım gereği zoraki olsa dahi bu vatana hizmet için askerlik ettim. Karım doğurduğu zaman, oğlumun adı 'Anadolu' olacak dedim.

Hıristiyanlığın doğuş yıllarının en önemli din alimlerinden biri olan 'Teltullien'e' göre bu inanış; Hz. İsa'nın yakalanması sırasındaki askerlerden olan Pierre'nin elindeki kılıcın düşmesi Tanrı'nın isteğidir ve Tanrı bununla silahı tüm askerlerin elinden düşürmek istemiştir.

Malakanların ve Duhoborların bu inanışları karşısında onlara askerliği dayatmak veya zorlamak dinen günahdır; ama göç ettiğimiz ülkelerin otoritelerine boyun eğip zorla askerlik yapıyoruz. Ne diyelim elimizde değil, Allah affetsin...

Bizler, Rusya'da kilisenin ve polisin baskısından kaçabilmek için, merkezden uzaklaşıp Sibiryaya, Kafkaslara, Volga kıyılarına ve Besarabya gibi geri kalmış uzak bölgelere yerleştik.

Biz sadece Rusya'da değiliz; Kanada, Meksika, Avustralya gibi ülkelere göçmek zorunda kaldık.”

MÜSLÜMANLIK TEMİZLİKTİR, AMA NEDEN ATÇILAR PİS?

“Erkeğe maddi yardım ediyoruz, evlendirmek için Bibliya'dan okuyarık, onlara hayrat vererik, düğün şarkıları söylüyoruz, eskiden para yığardık şimdi de var ama az.

Atçılar köyünde bostanımız, tarlalarımız, malımız vardı, yaylaya gidiyorduk.

Benim de atım vardı ben atı seviyordum. İsmet İnönü Atçılar'ın ismini koydu ama Atçılar köyü, bizim zamanımızın Atçılar'ı değil, çok kötüleşmiş, per perişan. Müslüman vaziyeti yok-

Nanke Halanın kızkardeşi.

tur, çok pis her taraf. Bizim zamanımızda evler beyaz badanalıydı, köy yemyeşildi. Yolun kenarındaki bahçelerde mis kokulu çiçekler vardı.

Kim düzelterek Atçılar köyünü? Ahan şimdi Yalınçayır köyünde (Zograp'ta) eşmişler Malakan mezarlarını. O da yetmemiş kapkara bir as-

valt geçirmişler mezarın tam ortasından.

Eğer kemikler çıkmışsa hepsini toplamak, sonra da dualarla birlikte tekrar yerine gömüp, ardından Sabranya'da da hayrat yemeği vermek lazım.

Biz mezara ziynet eşyaları ve altın koymuyoruz, define avcılarının bunu anlaması lazım, sadece elbisesini giydiriyoruz. Yeryüzünde onun her şeyi altın olsa o cennete götürmez, o eşyalara, kemiklere zarar vermek çok günah. Bizlerde böyle şeyler yoktur; Kuran'a, İncil'e ve Güneş Kitabına inananlar bu kötülüğü yapmaz. Temiz insanların evindeki Sabranya'da toplanırız; ama erkeklerin duracağı yerler ayrıdır, kadınların ayrı... Evlerde olursa kadınlar ayrı odada, erkekler ayrı odada toplanırlar.

Hasta felan olan varsa kitapta her şeyin duası ayrı ayrı var, hoca gelir kitaptaki yeri bulup okur.

'Allahım, ben günahkâr oldum, beni affet' yani onun gibi şeyler okunuyor...

Müslümanlarda kötü adamlar var, Malakanlarda da kötü adamlar, çizgisinden çıkanlar var.

Herhangi bir hırsızlık olduğunda köyün bütükleri çözmeye çalışır. (muhtar, ihtiyar heyeti gi-bi) Çözemezse, Sabranya'daki Pirisvitirler devreye girer. 'mağdurun parasını ver' barışın deriz.

Bizde hoca muhtardan da üstündür, bizde bilge adam var.

Suçunu kabul eden hırsız gelir hocanın yanına diyir ki ben şeytana uydum beni af edin...

Baba öldüğünde miras kalandaki mal mülk kadına ve erkeğe aynı oranda pay edilir. O da can o da can...

Çok yoruldu artık, başka zaman konuşak..."

LOKSE NİNE ÖLÜRKEN BAŞUCUNDA KUR'AN-I KERİM OKUYOR

Rahmetli Keleş Durmuş anlatıyor...

"Simon Dayının anası, Çalkavur'un da anası olan Lokse nineydi. Simon'un ilk karısı Katye, çok becerikli komşu canlısı, yardımsever bir

insandı, o rahmetli olduktan sonra Simon, balıkçı Aleks'in kızı Dune ile evlendi. Aleks kış günleri atlı kızığını koşar Göle'den ve Çıldır gölünden balık tutar, Kars'ta satardı. Yaz günlerinde balık tutmaya kadana Malakan atları ile giderdi.

1953 yılında Simon Dayının anası Lokse nene hastalanınca, Çalkavur'daki kadınlar vefa borçlarını ödemek için onu hiç yalnız bırakmadılar. Simon Dayı üzgün bir vaziyette benim yanıma gelip:

-Lokse anam ölüyor Keleş, dedi.

-Ağzını hayra aç dedim, ardından beraberce Simon'un evine gittik.

Çalkavur'un kadınları Lokse nenemin karyolasının etrafında sessiz ve üzgün bir biçimde duruyorlardı.

Lokse nene bana dönüp:

-Git Sona'yı getir, Kuran kitabını da alsın gelsin dedi.

Koşarak gidip Sona'yı getirdim.

Lokse nine Sona'ya;

-Yaklaş yanıma Sona dedi, benim üzerime Kuran oku...

Sona karyolanın başına geçip Yasin okumaya başladı.

Ben de karyolanın öteki tarafına geçip Lokse nenenin elini tuttum.

Bir süre sonra Lokse nene kelimeyi şahadet getirip rahmetli oldu.

Ardından dinî gerekleri yapıldıktan sonra Çakmak köyündeki Malakan mezarlığına gömüldü. Yeri cennet olsun. Hükümetimiz inşaallah o tarumar edilmiş Çakmak köyündeki harabeye dönmüş mezarlığı yapar..."

DANİL AĞA'NIN BAĞI

"Lokse (Lüksiya) nenenin yardımseverliği dillere destandı. Eteğine, tandır damında pişirdiği taze lavaşları doldurur, Çalkavur çayırında, Çakmak köyünün nahircilerine (büyük baş hayvan çobanı), yoldan geçen konu komşuya, çocuklara verirdi.

‘Çakmaklılara neden veriyorsun?’ diyenlere de.

Ha Çakmak, ha Çalkavur hepsi insan, değişecek ne var derdi. Eğer çobanlar çok açsa eve gider peynir ve bal getirirdi, ekmeğini onlarla paylaştığı zaman büyük bir haz duyar, kazandıklarının hayratı olarak görür, dinsel bir ritüel olarak algılardı.

Çakmak köyüne Kâzım Karabekir geldiği zaman (fotoğrafta göstererek) bak, bak bu Kara Kâzım, evet bak bu! Danil Ağanın oğlu Uzun Yakup, şu yanında duran da Danil Ağa derdi. Kâzım Karabekir Paşa Malakanların durumunu gözlemlemek için Çakmak köyüne gelmişti.

Simon Dayının bahçesinde elma, erik, kayısı, ceviz ve malinalar gibi meyveleri kardeşlerine verirdi, götürüp satıp harçlık yapsınlar diye... Uzun Yakup’un babası Danil Ağa da gelen misafirlere kuzular, koyunlar kesip bağın içinde ziyafet veriyordu.

Malakanlarla bir ev gibiydik. Dövüşmek yok, bağırarak yok. Beraber oynar, beraber gezerdik. Bizim eve gelirlerdi, biz onlara giderdik. Kendilerine özgü oyunları oynarlardı. Şu an benim amcamın oğlu rahmetli Halit’in evinde Sobraniye (Sabranya) dedikleri temiz bir evde ibadet ederlerdi, çoluk çocuk hep beraber... Hırsızlık bilmezler, ot yakmazlar, hayvan çalmazlar, namusumuza bakmazlardı, kötülük düşünmezlerdi. Ama inanın onlar gittikten sonra her güzellik de gitti. 50 yıldan fazla geçti aradan şimdi aynı kendi kaderine terk edilmiş meyve ağaçlarının dallarına takılmış Malakan anıları ve esin-tileri var. Temizliğe çok önem verirlerdi. Hepsini sanatkâr, demir ustası, marangoz ve taş ustası idiler. Bizim mal ve davarların doğumlarında ve hayvan hastalıklarında bize bilgilerini aktarırlardı. Kars bölgesindeki değirmenler için yedek parçalar üretir, arızalarını giderirlerdi.”

ASKERLER MÜRTÜZ AĞA’NIN ORAYA TATBİKATA GELİRDİ

Rahmetli Keleş Durmuş anlatmaya devam ediyor...

“Türk askerleri, Çalkavur’un arkasındaki da-

ğın eteğindeki Mürtüz Ağa diye bilinen kayaların altına tatbikata gelirlerdi. Malakanlar bizim komutanlarımızdan izin alır şu andaki bizim bağların altında askerlere et ve pilav, ekme yapar, kendileri pişirsinler diye çiğ et verirlerdi. Ben 1942’de asker oldum. Bizim akrabaları Malakan Yakup getirip nüfusa kaydettirdi. Çok namusa düşkün insanlardı ama o zaman yöremizde biz aynı saygıyı onlara göstermedik. Bizim köyün dağında eski adıyla Boşkabulak, yani su deposu diye bilinen yerde Malakanların çayırları vardı. Biçim zamanları oraya otları biçmeye ve toplamaya giden kızlarının yanında gitmem ve onlara mukayyet olmam için benden rica ederlerdi. ‘Kızlarımızla sen git ki kimse onları rahatsız etmesin’ derlerdi.

Malakanlar 1961’de gitmek istediklerinde, Kars’tan büyük devlet adamları geldiler gitmesinler diye, burada, Türkiye’de, nereyi istiyorsanız yerleştirelim dediler, ama azınlık olmanın psikolojik baskısı, kendi içlerinde evlenememeleri, çevre baskısı ve Soğuk Savaş rüzgârları onların göçlerine neden oldu.”

DANİL AĞA ASKERLERE YARDIM EDERDİ

“Malakan komşularım 1961’de Rusya’ya giderken onları fakir halimle yemeğe aldım, onlardan helallik istedim, ama ‘Asıl sen bize hakkını helal et, bize helallik ver, biz sana ne yaptık ki?’ dediklerinde ben dayanamayıp ağlamaya başladım, onlar da teker teker boynuma sarılarak benimle beraber ağladılar...”

Göçerken, yok pahasına arazilerini sattılar, ama paranın büyük kısmını alamadılar, eşyalarını ve hayvanlarını sattılar, satamadıklarını ise komşularına dağıttılar, eğer gelirsek alırız diye, ama gelemediler, olsun gelemesek de ananızın ak sütü gibi helal olsun dediler. Götürebildiklerini de yanlarında götürdüler. O zamanlar bizim öküz arabamız yoktu, biçim zamanında işlerimizi yetiştiremediğimiz için tahıllarımız dışarıda kalırdı. Malakan komşularımız arabaları ile gelir bize yardım ederlerdi. Bu yaptıklarını yardım olarak değil de komşuluk borcu ya da yaradanın hoşuna gitsin

diye yaparlardı.

Babam anlatırdı, Danil Ağa Kâzım Karabekir ile Halit Paşa Kars'a geldiklerinde, yatak, yorgan arabaya yükleyip götürdü, rahat etsin ve dinlensinler diye. Danil Ağa, askerler için dedem Ali'ye, amcam Arif'e ve babam Süleyman'a koyunlar kestirip pişirdikten sonra köyün kenarından geçen askerlere dağıttırılmış... Tanrı'nın hoşuna gitsin, hayrat olsun diye."

MEZAR TAŞLARI ÇALINIP YALAK TAŞI OLDU

Rusya'ya göçmeden önce Çalkavur'da bizim komşumuz olan Mihael'in kızı 1990'da Kars'a gelmişti. Rusya'daki komşularımız, Çalkavur'a gittiğinde orda Keleş'i, Bekir'i ve bir de Hacı Mamet'i gör demişler. Anneleri Malakan olan Sona ve Rukiye'nin evlerine geldiler ve beni çağırdılar o gece sabaha kadar eski anılarımızdan bahsettik.

Babam anlatırdı, Çalkavur tepesinin arkası boşluktu, Türk askerî gelip bir gece orada kaldı, ondan sonra o bölgenin adı 'Ordu Yeri' olarak kaldı.

"Malakanlar insan gibi insandılar be Vedat! Yeri geldi ağladık, yeri geldi güldük, işte öyle."

Oturduğu sandalyeden öne doğru geldi, elindeki bastonun üstüne iki elini birden koydu çenesini ellerinin üstüne dayadı bir süre öylece kaldı, sonra sessizce cebinden çıkardığı kocaman mendille akan göz yaşlarını sildi ve tekrar: "işte öyle. Onlar zararsız insanlardı. Çakmak köyünün üstünde mezarları vardı. Aha benim boyum kadar, mezar taşları vardı."

-Keleş Emmi, nerde o taşlar şimdi?

"Beni söyletme, Çakmak Köyü'ndeki konu komşu aldı o mezar taşlarını, kimi köşe taşı yaptı, kimisi de hayvanlar için yalak taşı... Kimileri de define aradı, taşları kırdı Malakan mezarlarına yapılan bu hakaretler ne Allah'ın hoşuna gider ne de kulun, bizim dinimizde ve kitabımızda İsa'ya, Meryem'e saygı var. Gerçek Müslüman bunu asla yapmaz..."

1961'DE GÖÇ BAŞLADIĞINDA MALAKANLAR SABAHA KADAR AĞLADILAR

Rahmetli Keleş Durmuş anlatmaya devam ediyor...

"Bizim köyde Simon Dayı vardı çok merhametli zengin bir Malakandı, Kurban Bayramı geldiğinde kurban kesemeyen Müslümanlara kurbanlık koyun verirdi."

"He ya" diyip zar zor ayağa kalktı.

Evin kapısında dayalı duran bastonunu aldı, bahçedeki sandalyeye doğru yürüyüp oturdu, biraz soluklandı, sanki bir şeyler hatırlamak için duraksadı, ardından bastonunun üzerine titrek ellerini dayadı biraz sessizlikten sonra yaşlı ve duygulu gözlerle ufka baktı, yorgun gözleri buğulandı, anlatmaya devam etti.

"Malakanların çok güzel kızları vardı, çevreden sarkıntılık edenler olurdu; ama bizim komşumuz oldukları için ben onları hep korurdum.

Kızları tarlaya yiyecek götürecekleri zaman beni çağırırlardı. Onları salimen eve getirdiğimde, babası bana teşekkür eder ve tedirgin bir yüz ifadesi ile minnet duygularını hissettirirdi, sonra başımı iki ellerinin arasına alır saçlarımdan öperdi; anası, bana şeker getirir, yemeğe kalmamı söylerdi. Ben de çok lezzetli yemekler yiyeceğimi bildiğim için bu teklifi hiç reddetmezdim.

Yıllar önce Kars'ta açtığım Malakanlar Fotoğraf Sergisini gezen rahmetli Keleş Durmuş Amca.

O günlerdeki Malakan yemeklerinin tadını hâlâ unutamıyorum...

Onlar çok güzel insanlardı...

Keşke gitmeselerdi, eğer burada olsalardı Çalkavur'un hâli böyle mi olurdu. Komşuluklar da onlarla gitti.

Bu gördüğünüz eski ağaçlar, yeşil bahçeler, çatılı evler var ya hep onlardan kalma, o zamanki yeşillik on kat daha fazlaydı...

1961 göçü başladığında gece boyu Malakanların hepsi hiç uyumadan sabaha kadar ağladılar, geçmişteki güzelim anılarının yanında çok kötü günleri de olmuş, buna rağmen yine de gitmek istemiyorlardı.

Sabah olduğunda, Malakan Simon Dayı yaşlı gözlerle bana döndü:

Keleş oğlum dedi;

-Biz gidiyoruz, olur ya bir gün geri dönersek, Şamil ağa gibi, Esat gibi, Samet gibi bize sahip olursunuz değil mi?

Cevap vermek istedim, olmadı sonra ben de ağlamaya başladım."

MALAKAN KIZINI KAÇIRAN GENÇLER VE ANASININ FERYATLARI

"Ertesi gün Malakanlar Kars'ta Akyaka trenine binip Rusya'ya doğru geçerken tren garındaki kargaşadan, fazla ses çıkarmak istemediklerinden ağlamalarını içlerine atınca, hüznü, sessiz çığlıkları gökyüzüne yükselmekteydi...

Kars garında, Malakanları götürmek için

Kars Tren Garı.

bekleyen kara trene nasırlı elleri ile tuttıkları yatak ve yorganlarını yüklüyorlardı. Az ilerideki karmaşada, bilinçsizce koşturan kadınlı erkekli insanlar, birbirlerini kaybetmemek için çaba harcıyorlardı.

Göç sırasında altın ve paralarını Rusya'ya götüremeyeceklerine dair genel bir inanış vardı.

Türk Hükümet yetkilileri, altın ve paralarını zı Rusya'ya götürebilirsiniz demesine rağmen, korkularından dolayı para ve ziynet eşyalarının bir bölümünü elden çıkardılar.

Geçmişten günümüze göç, onlar için acı idi, kederdi, ayrılıktı... Ve... Malakanlar isteksizce göç ediyorlardı...

Kars tren garının tek katlı binasının duvarı dibine sinmiş, sevdiği Malakan kızını kaçırmak isteyen genç ve ona yardım edecek arkadaşları uygun zamanı kolluyorlardı. Kısa süre sonra hareke geçtiler. Tren istasyonundaki o kalabalık ve kargaşa içinde ailesinin yanında yürüyen Malakan kızını, annesinin gözleri önünde koldan tutup sürükleye sürükleye götürdüler. Kalabalığın içinde her şey bir anda oldu. Biricik yavruları bağrıışmalar arasında göz göre göre kaybolup gitti. Biçare Malakan ana hışımla sağa sola koşup kızını aradı, ama bulamadı. Kocasının arkasında diz çöküp üstünü başını yırtıp saçlarını yolarak avazı çıktığı kadar hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Bir süre sonra feryatları kalabalığın ve uğultunun içinde yok olup gitti. Sonra gücü tükendi, oracıkta yığıldı kaldı. Ama kısılmış sesi ile ağlaması devam etti. Şuursuzca elleri ile yeri tirmalarken acı acı ağıtlar mırıldanıyordu... Gücü tükenmesine rağmen o hâlâ bilinçsizce çirpiniyordu... Sonra kaçırılan Malakan kızını bulmak için etrafa dağılan kocası ve akrabalarının da aramaları sonuçsuz kaldı. Bitap düşmüş ananın Kars garında uçuşan kartaneleri ve kargaşanın içinde yere düşmüş titrek yüreğini tekrar alıp kederli Malakan kadının göğüs kafesine koydular. Gücü tükenmiş et yığını haline gelen anayı yerden kaldırdılar sürükleye sürükleye kara trenin kara vagonuna koydular.

Malakan ana, hareket eden trenin pencere-

sinden, kaçırılan kızını görebilmek umudu ile kalabalığın içine hıçkırma hıçkırma baktı, baktı... Zavallı kadın kaçırılan kızını arkada bırakarak kara trenin kara duman çıkararak oluşturduğu kapkara bulutları arasında meçhule doğru yol aldı.”

“KARA İVAN BABAMI HER ZAMAN BAŞ KÖŞEYE OTURTURDU”

“Malakanların göç zamanı kesinleşince, Vali Hilmi Dağcıoğlu Simon Ağanın evine geldi ‘Gitmeyin’ diye rica da bulundu.

Vali bey yemeği Ali Asker Akçayöz’ün bahçesinde yedi; ama Malakanlar yine de gitti.

Çakmak’ta Kirkor’un evi ile Kara İvan’ın evini Sabranya (Sobrania) olarak kullanıyorlardı.

Babam, Kara İvan’ın evinde üç yıl çalıştı, çok çalışkan bir insan olduğundan Kara İvan onu çok severdi. Yemek yerken babamı her zaman baş köşeye oturturdu.

Yemeğe gelen Müslüman komşular ‘İvan böyle şey olmaz,’ derlerdi; fakat İvan ‘Siz evinizde istediğinizi yapın, Memet her zaman baş köşeye oturacak; çünkü o çok çalışıyor’ derdi...

Bir gün öküzle harman sürüyorduk, Çalkavurlu Malakan Yakup geldi.

Amcamın oğlu öksüzdü. Onu yanına çağır-
dı; fakat ben uyanıklık yapıp önce gittim ve Çalkavur’da kendi bahçesinden getirdiği meyvelerden bana çokça verdi. Sonra tekrar onu çağır-
dı; yine ben onun hakkını da almak istedim; ama bana vermedi, Ali’yi tekrar çağırıp meyveleri ona da verdi...

“Arazilerini sudan ucuza sattılar; fakat onun bile paralarını alamadılar, fakir düştüler. Malakanların bir kısmı göç yolunda Rus Hükümeti paraları ellerinden alırlar diye Kars’ta Temizeller’e, İbrahim Kayagile ve Sefer Tangile bıraktılar; çünkü onlar temiz insanlardı; o nedenle paralarını onlara bıraktılar. Paralarımızı size bırakıyoruz. Tekrar geriye dönersek paralarımızı sizden alırız, olur ya dönemezsek, paralarımızı ananızın ak sütü gibi helal olsun, diyip bilinmeze doğru göçüp gittiler.”

İSTİPAN’IN YANIK DEĞİRMENİNDE HAYAT GÜZEL...

Muhlis Akarçay anlatıyor...

Sanat okulunda okurken on beş Malakan’ı eğitim için bizim okula almışlardı, biri de benim sıra arkadaşım Vasil’di.

İstipan, Paşaçayır’ındaki Yanık değirmenin sahibiydi, çok yardımsever olan Ulaş adında karısı vardı, çocuklarının adı Nikolay ile Vasil’di.

Su gücü ile çalışan Yanık değirmen Paşaçayır’ın yanbaşıdaydı, Malakanların kutusal günü pazar olduğundan o gün hiç çalışmazlardı, sabah erkenden kalkar, banyo yaparlardı. Rengârenk elbiselerini giyen Malakan kızları çayırlarda çiçek gibi açarlardı, diğer günlerde ise Yanık değirmen adeta bir panayır yerini andırırdı. At ve öküz arabaları ile çevre köylerden getirdikleri buğdaylarını öğütüp un haline getirmek isteyen köylüler uzun kuyruklar oluşturarak sıranın kendilerine gelmesini beklerlerken, dere kenarına gider, yemyeşil çayırın içinde akan Kars çayında ayaklarını yıkarlardı. Babalarına yardım etmek için gelen çocuklar dere kenarında oynar, tuttıkları balıkları oracıkta topladıkları taşların arasında yaktıkları ateşin üstünde bir güzel pişirirlerdi. Kimisi otların üstüne uzanır birbirleri ile hasbıhal eder, şakalaşır ve günlük meseleler hakkında konuşurlardı.

İşleri bir gün sonraya kalan köylüler ise değirmende konaklardı. Yanık değirmende, basit işleri görmek için her türlü alet edevat vardı. Kısaca Yanık değirmen her zaman cıvılcıvılcı olan sosyal bir yaşam merkeziydi.

Çok geniş arazileri olan İstipan’ın Yanık değirmenindeki bahçesi; besili Malakan inekleri, atları, kazları, hindileri, ördekleri, güvercinleri, fenni arı kovanları ve iri yarı çoban köpekleri ile insanların, tabiatın ve hayvanların uyum içinde yaşadığı çok bakımlı temiz bir yerdi.

1955’li yıllarda göç sözleri duyulmaya başladığında bu bölgenin çok kültürlü zenginliğini yansıtan demografik yapısı bozulmaya başla-

yınca Yanık değirmenin de kaderi belli oldu.

Olur ya bir gün yolunuz düşerse yanık değirmene, önünde bir dakika duraksayıp bakarsanız bahçesine, hissedersiniz oradaki hüznü dolu havayı.

Biraz daha ilerler gözlerinizi çevirip de, bakarsanız dere kenarındaki yanık değirmenin yıkık dökük haline, orada umutsuzca eski günlere geri dönebilmek için bekleyen boynu bükük taşları ve odunları görebilirsiniz.

Değirmenin kovuklarında yuva yapmış serçelerin Malakanların giderken söyledikleri hüznü şarkıları hâlâ söylediklerini duyarsınız.

Biraz daha yaklaşıp elinizi süreseniz ağaçtan yapılmış o devasa değirmen çarkına, anlatacağı size Malakan sahiplerinin maharetli elleri ile Kars çayından, devasa kanalın içinden gelen şırl şırl suların çevirdiği, kasnakları ile beraber gıcırdaya gıcırdaya şarkılar söylediği o mutlu günleri, ama sitem edecektir, şimdi kendisine geri geleceğiz diye söz verip de gelmeyen Malakan İstapan'a ve bencil davranıp kendisine su vermeyen başıboş akan Kars çayına.

DEĞİRMENİN DUVARLARINA ELLERİNİ SÜREREK AĞLAYAN MALAKANLAR

Malakanlar geleceklerinin ne olacağını bilememenin verdiği tedirginlik içinde; Rusya'ya göçecekleri son günün sabahı, en yaşlıları olan Ulaş ana, ardında oğulları İstapan Nikolay ve Vaso ve eşleri, onların ardında çoluk çocuklar, onların peşinde çoban köpekleri ile beraber Yanık değirmenin duvarlarına ellerini sürüp atalarının ruhlarını okşar gibi, arada bir de öperek, ağlaya ağlaya defalarca dolanırlarken, hep beraber dinî kitaplarından hüznü şarkılar söylüyorlardı...

Giderken, 'beğenmezsek geri döneriz dediler'; ama olmadı, olamadı.

Sanki o günden sonra Yanık değirmendeki ineklerin sütleri azaldı, çoban köpekleri havlamaz oldu, horozlar sabahları daha yanık ötmeye başladı. Değirmenin üstüne o günden sonra

garip bir hüznü çöktü, ahırlardaki atlar, inekler, mal mülk kısacası her şey yok pahasına satıldı, satılan arazilerin paraları dahi alınamadı.

Şu an bile, Yanık Değirmenin önünden ne zaman geçsem eski günler bir film şeridi gibi geçer gözlerimin önünden.

Her nedense ne zaman geçsem Yanık Değirmenin önünden, evlerinden barklarında ayrılırken atalarının ruhlarına dokunurcasına ellerini süre süre, dinî şarkıları söyleyerek ağlaşan geçmişinden koparılmış Malakanlar gelir aklıma..."

HACI ŞÜKRÜ'DEN BEŞ TELİS BUĞDAY

Mehmet Tekel anlatıyor...

"1878 ve sonrasında Kars bölgesine Rus işgalinin ardından getirilen bu halk, Volga Almanlarından (Nemis) Pfeiffer adındaki dinî lider tarafından, Paşaçayırı mahallesine (Petrowka) getirildiler. 1911 yılında yaptırılan bu ev kanımca dinî âyinlerin de yapıldığı bir mekân olarak da kullanıldı. İncil ve Zebur'dan sureler ile duvarları süsleyen birbirinden güzel orijinal tablo ve motifler, gelen ziyaretçilerin dikkatini çekiyor.

İyi ki korumuşsun, dedim Mehmet Tekel'e.

-Bu evi ben korudum, ama Alman Büyükelçiliği'nin de katkıları oldu.

-Bana Malakanlar'dan da bahseder misin?

-Tabii ki insan olmanın her tür olumlu meziyetlerini taşıyorlardı.

Babam anlatırdı.

1960 yılıydı, bir gün Çakmak köyünden kızılı erkekli Malakanlar bize geldiler.

Babam Hacı Şükrü'den beş telis buğday borç istediler, babam da onlara verdi.

Aradan bir ay geçtikten sonra beş telis buğdayı getirdiler.

Babam da yer göstererek buraya dökün dedi, Malakanlar da telisleri döktüler.

Babam dökülen buğdaylara bakınca durumu fark etti.

-Ay hazeyin, sen ne yapmışsın? Ben sana

taşı da olan tam temizlenmemiş buğday vermiştim!

-Sen beş telisi de temizleyip getirmişsin, senin hakkın bana geçti.

-Yoo Hacı Şükrü, benim sıkıntılı zamanımda sen benim elimden tutup yardımcı oldun, asıl sen çok sağ olasın dedi...

Bilmem anlatabildim mi..."

İSTEPAN DEĞİRMENİ VE ÇAYIRI SATIYOR

Mehmet Tekel anlatıyor...

"İstepan Yanık Değirmen'de üç kardeşi ve annesi ile beraber duruyordu.

Türkiye'de çok zengindi; ama Rusya'da durumu çok kötüledi. Rusya'da Kislavotska'ya gönderdiler. Rus devleti İstipanı çok sıkıştırdı, bir çok soruşturma geçirdi, 'Türkiye'de çok zenginmişsin Rusya'ya neden geldin' dediler. casus olabileceğinden şüphelendiler, ancak üç yıl sonra aklanabildi. Göçmeden önce Yanık Değirmen için 200 bin liraya anlaştılar; ama alacaklılar ödemeyi son ana kadar beklettiler, tam giderken 20 bin lira verdiler...

Göç zamanında İstepan değirmeni ve çayırını satılığa çıkardı, arazi çok verimliydi, normal zamanlarda bile 110 ton civarı ot çıkıyordu. İstepan değirmen ve çayırın satışı için babam Hacı Şükrü ve Enver İnalpolat'la 34 bin liraya anlaştılar.

Aradan üç gün geçtikten sonra İstepan yaylısı ile bize geldi, bizim eve girdiğinde çok sıkıntılı bir haldeydi.

-Mahcup bir şekilde, 'Şükrü kardeş beni affet, çayırı sana satmaktan vaz geçtim, Dört bin TL. kaporanı da al' dedi.

Babam da canın sağ olsun olur, dedi.

Aradan üç gün geçince İstipan ve oğlu çok güzel siyah Montofon erkek dana ile bize geldiler.

Ben sana karşı çok mahcup oldum. Ayıbımı yüzüme vurmadin, Allah senden razı olsun. Sana bu erkek danayı damızlık olarak getirdim, dedi.

Babam çok memnun olmasına rağmen, kendisine verilen hediyeyi kabul etmedi, parasız olmaz dedi.

Sonunda babam İstepan'a yüz elli TL. parayı zorla verdi.

Sonradan biz o erkek danayı damızlık olarak besledik, köyün malına kattık, yörede nam saldı, Teknik Ziraat'ın müdürü Lemi Güney gelip boğanın spermlerini kontrol ettiler. Bir yıl boyunca damızlığın yemini verdiler ve spermlerini aldılar. Çok verimli bir damızlıktı. İstepangil göçtükten sonra bile boğa bizde kaldı; fakat köyün sürüsünde iken çoban gözüne sopa ie vurunca çok kötü oldu, bir müddet sonra da o güzelim boğayı kesmek zorunda kaldık...İstepan değirmeninde sudan elektirik ürettiyordu, komşulukları çok iyi olan insanlardı."

AĞLAYANIN MALI GÜLENE NASİP OLMAZ

Zeki Koçu anlatıyor...

"1961 yılıydı göç rüzgârlarının esintileri, Paşaçayır'ın Yanık Değirmenin çatılarına vurmak üzereydi. İstepan yaşamının anlamı olan değirmeni, ziraat aletlerini, bütün hayvanlarını satmak zorundaydı. Hiç istemediği halde Kara Dayıyı çağırırdı mallarını satmak için. Ben de babamın peşi sıra arkasından gittim. Babam dört at ve hamut takımlarını (Şinel takımı) ve bir (Zanka) kızıağı almak için 400 TL'ye anlaştı.

İstipan atları çıkarmak için, ahıra gitti.

O sıra anaları Ulaş, ahırın kapısına gelince durumu fark edip ne yapacağını şaşırıldı; çünkü elinden hiçbir şey gelmiyordu, onca yıl gözü gibi baktığı, tımarladığı, adeta kendinden bir parça olan atları gözünün önünde yok pahasına satılıyordu, hiçbir şey konuşamadı. Birden gözleri doldu, beyaz baş örtüsü ile yüzünü saklamaya çalıştı, başını çevirip eve doğru koşmaya başladığında kendini tutamayıp hüngür hüngür ağladı. Bu durum karşısında, babam da buruklaşıp kendi kendine söylenmeye başladı.

'Bu mallardan hayır gelmez, ben vazgeçtim' dedi.

'Ağlayanın malı gülene kalmaz, kalsa bile işe yaramaz', dedi.

Atları, şinel takımını ve Zanka'yı almadan Yanık Değirmenden koşarcasına ayrıldı..."

ULAŞ HALA'NIN ALMUÇALARINI ÇALAN ÇOCUKLAR

Şahmurat Özşimşek anlatıyor...

"Çalkavurlu Ulaş Hala sarışın mavi gözlü, yaşlı, nur yüzlü bir Malakan'dı. Haftanın belli günlerinde, Çalkavur'un verimli toprağında yetiştirdiği, meyveleri ve almuçaları elleriyle toplar, atının her iki tarafına koyduğu sepetlere doldurur, Kars'ın pazarında satmak için yola çıkardı. O zamanlar askerî bölge olduğundan Çakmak yolu Paşaçayır'ın üstünden geçiyordu. Ulaş Hala bizim köyden geçerken, köydeki yaramaz çocuklar, zavallı kadını aralarına alır, konuşturmaya başlardı. O arada diğer çocuklar sepetteki meyveleri ve almuçaları çalardı. Ben de onlara bakar neler olduğunu düşünmeden gülerdim.

Şimdi anımsıyorum da, onları durdurabilirdim, ama yapmadım.

O zamanlar çocukken yaptığım bu yanlış beni hayatım boyunca rahatsız etti, şimdi bile etmekte..."

"MALAKAN'IN BRICKASINI ZORLA DURDURDUK"

Şahmurat Özşimşek anlatıyor...

"Bir gün birkaç arkadaşım ile beraber Kars'taki okuldan çıkmış, şakalaşa, şakalaşa Paşaçayır'ına doğru gidiyorduk. Karşıdan bir Malakan, dört tekerlekli brıçkası ile beraber tek başına Kars'a doğru geliyordu. Delikanlılık hali Malakan'ı yolda durdurdu. Bizi Paşaçayır'a götür dedik; fakat Malakan acil işi olduğu için götüremeyeceğini söyledi.

Bu cevabı beklemeyen arkadaşlarım sinirlenip, atın yularından tuttıkları gibi geri çevirdiler, Malakan brıçkadan inip yapmamaları için yalvarmaya başladı. Biz zorla arabayı geri

çevirip Paşaçayır'a götürdük. O da yanımızda sessizce geldi, Malakan'ın gözlerinden yaş gelmesine rağmen hiç ses çıkarmıyordu ya da çıkarmıyordu; dudakları sürekli oynayan bu güçsüz insanın sessizce yanaklarından dökülen göz yaşlarını hâlâ unutamıyorum...

Bu ders alınacak anıdaki durumumdan da hep rahatsız olmuşumdur.

Her ülkede, her yerde, her zaman; azınlıklara karşı yapılan bu mahalle baskılarının ne kadar yanlış olduğunu şimdi çok daha iyi anlıyorum."

"MALAKAN BENİ ARABASINA ALDI, AMA..."

Şahmurat Özşimşek anlatmaya devam ediyor...

"Orta ikiye gidiyordum, Yanık Değirmenin sahiplerinden Vaso'nun çok güzel bir kızı vardı. Biz İstipan'ın oğlu ile beraber okuyorduk. Bembeyaz Ocak ayının fırtınalı zamanıydı. Okuldan çıkıp Paşaçayır'a doğru yürüyorduk, arkamdan, tek atlı zankası (kızak) ile bir Malakan, buğdayını öğütmek için İstipan'ın değirmenine gidiyordu.

Ben o zamanlar. Malakana benzeyen sarışın bir çocuktum, bu halimle İstepan'ın oğluna çok benziyordum.

Malakan atını durdurdu, Rusça bana 'haydi bin.' dedi.

Hemen fark etmiştim, beni İstepan'ın oğluna benzetmişti.

Sessizce kızığa binerken beni yanına aldı ve kürke bir güzel sardı.

Elindeki kamçısı ile atına okşarcasına vurdu.

Arada bir bana Rusça sorular soruyordu. Bu gün hava çok soğuk, değil mi? İstepan nasıl? Vaso evde mi?

Ben de çat pat bildiğim Rusçamla, evet veya hayır diyerek durumu geçiştiriyordum.

Kızak, Yanık Değirmenin önüne geldiğinde ben kızaktan atlayıp eve doğru koşarken, Malakan arkamdan bağırmağa başladı.

'Hey dur evin bura, nereye gidiyorsun?'

Çocukluk aklımla 'Hadi sen de, si... oradan' dedim.

O soğuk günde bana yardım eden, beni kızağına alan, üşümeyeyim diye beni kürküne saran bu insana neden böyle davrandım?

O kelimeyi neden söyledim? Hâlâ bilmiyorum.

Bilmediğim bir Malakan beni başkası olarak algılasa bile, o buz gibi soğuk havada bana yardım ettiği halde, ben ona küfür etmişim.

O zamanlar Soğuk Savaş rüzgârlarının estiği ortamda, Rus karşıtlığı vardı, sanırım ondan etkilenmişim.

İstedim ki kendi iç dünyamda bile bana büyük rahatsızlıklar veren bu anılarımı, kendimi eleştirerek dahi olsa, bu gibi yanlışlara düşen diğer insanlara örnek olsun diye anlattım. Mahalle baskıları ile iç dünyamızda şekillenen ön yargıların dışı vurumu ile su yüzüne çıkan yanlış davranışların bir daha yaşanmaması için dile getirdim, beni fazlası ile rahatsız eden anılarımı..."

“ATIN ARKASINDAN KOŞUP YORULDUM...”

Zeki Koçu anlatıyor...

"Bizim köyün asıl adı, Petrovka idi, sonradan Nemis oldu. Sonra da Paşa Çayırı..."

1960 yılıydı, erkek bir atımız vardı, İstipan'ın ise Malakan kısırağı. Bizim at kısırağın arkasından ayrılmıyordu. İstepan ise başka bir ata binip kısırağı ayırmak için çaba harcıyordu. Ben de 9 yaşlarında bir çocuktum. Neler olduğunu bilmeden kan ter içinde sürekli İstipan'ın atının arkasından koşuyordum, yaya olduğum için çok yorulmuşum.

Babam uzaktan koşarak geldi, elindeki dirgenle İstipan'a vurdu.

-Senin Allahın yok mu, bu küçücük çocuğu neden peşinden koşturuyorsun? dedi.

İstipan bu söz üzerine durup:

-Doğru konuşuyorsun, dedi. Pek dikkat et-

medim. Haklısın, kusura kalma...

Çok mahcup olduğundan atını da bırakarak gitti..."

“ONUN SÜTÜ BOZUKTU Kİ TIRMIĞI VERMEDİ”

Zeki Koçu anlatıyor...

"Yaz günü biçim zamanıydı..."

Bir gün, İstipan, babam Fevzi Koçu'nun (Kara Dayı) yanına gelip ondan tarladaki otları toplamak için at tırmiğini istedi. Babam da 'Tırmık köyde evin önünde git al', dedi.

İstepan ile annem Lütfiye, Çakmak köylüydüler. İstipan sonradan bizim Paşaçayırı'na gelip yerleşmişti.

Kara Dayının bu sözü üzerine İstepan köye gelip annemden tırmiğı istemiş; fakat annem tırmiğı vermemiş.

İstepan bu duruma çok üzüldüğünden akşam olunca tırmiğı almak ve annemi şikâyet için bizim eve geldi.

Ve annemi babama şikâyet etti.

-Ay Kara Dayı, ben biliyorumki sen çok iyi bir insansın; ama eve sözün geçmiyor... Benim gözümde Kara Dayı sözü sohbeti dinlenen bir insandı. Hanımına bile sözün geçmediği için, senin hanım tırmiğı bana vermedi.

Bu sözler üzerine babam gülmeğe başlıyor:

-Ben ne yapayım, Ay Hazeyin, bizim hanım senin köylün.

İstepan altta kalmadı:

-Ben ne yapayım Kara Dayı, onun sütü bozuk ki tırmiğı bana vermedi. Yoksa benim köylüm bunu bana yapar mıydı?"

“BOSTANIMA GİRDİLER, YEDİLER, PEKİ NİYE ZAY ETTİLER?”

"Ben küçüktüm, İstepan'nın Paşaçayırı ile Yanık Değirmeni arasında bostanı vardı; havuç, patates, tere otu, soğan, salata, domates gibi her çeşit sebze yetiştirirdi. Bir yaz günü abim

Zihni Koçu ile abimin çocukluk zamanlarında Malakan İstapan'ın bostanına gizlice girdik; ama İstapan olanları gördüğü halde birşey demedi, işine devam etti, biz de kimseye görünmediğimiz sanarak, yere çömeldik, yiyebildiğimiz kadar sebzelerden yedik, doyduktan sonra küleklerin içine salata domates doldurduk. İşimiz bitince tam çıkacağımız zaman neden olduğunu bilmeden, sebzelerin dallarından domates, salatayı kopardık, Kars çayına doğru fırlattıktan sonra olgunlaşmış sınışkayı (ayçiçeği) ve mısırları teker teker koparıp suya atmaya devam ettik. O an bu yaptıklarımız bir oyun gibi geliyordu bize.

İstapan bostandaki seslerimizi duyunca, koşa koşa gelip Zihni abimi yakalamak istedi, fakat yakalayamadı. Biz Zihni abimle beraber eve doğru koşmaya başladık, eve gelir gelmez hemen samanlığına gizlendik; İstapan da arkamızdan soluk soluğa eve gidip hışımla evimizin kapısını sürekli çalmaya başladı.

-Ay Kara Dayı, Ay Hazeyin!

Suluk soluğa kalmıştı. Elini kalbine koyup biraz dinlendi. Kızgın ve kısık bir sesle tekrar:

-Heyy. Hazeyin, Heyy Kara dayı, hele bir gel! Babam apar topar dışarı fırladı.

Biz de korku içinde olacağız gözlüyorduk.

-Hayırdır İstapan. Neden bağıryorsun?

-Fevzi Kardeş sen iyi adamsın. Senin çocuklar benim bostanıma girdiler. Bir şey demedim. Bir güzel yediler, helalleri hoş olsun. Bir şey demedim. Bostandan sebzelerimi toplayıp küleklerle doldurdular. Ona da, helalleri hoş olsun bir şey demedim. Kara Dayı, senin oğlanlar, yediler, kesip, koparıp kovalara doldurdular. Vallah da zoruma gitmedi, billah da.

Be niye, sınışkalarımı, mısırlarımı ve salatalarımı fırlatıp suya attılar? Yazık değil mi?

Bu yaptıkları bana hakaret değil mi?

Bu yaptıkları Allahın hoşuna gider mi?

O rızık veren Allah, O'nun rızık israf edilir mi?

Haksızsam söyle Kara Dayı, sen doğru adamsın,

Bu hakaret bana yapılır mı?

Oğullarına gereken dersi ver, biz komşu değil miyiz? Olmaz böyle şey, dedikten sonra babamı da dinlemeden söylene söylene çektitti...

Biraz sonra babam hışımla samanlığa geldi. Bize birşey sormadan ikimizi de bir güzel dövdü."

İSTEPAN'IN LOMU

"Babam Kara Dayı (Fevzi Koçu) anlatırdı;

Yanık değirmende İstapan'ın yanında çalışan Eziz Emi bir gün İstapan'ın lomunu çalmış; İstapan lomunun çalındığını görmüş; ama Eziz Eminin onuru ile oynamak istemiyormuş.

Aradan günler geçmiş, ama Eziz Emi lomu getirmemiş.

Bir gün, lom İstapan'a lazım olunca dayanmayıp kibarca sormuş:

-Eziz Emi, eskiden bizim olan lom şimdi sizin oldu. O lomu bana ödünç verir misin?

Bunun üzerine Eziz Emi utana utana lomu getirip, İstapan'a vermiş..."

KARA DAYI'NIN RADYOSU

"1959 yılıydı. Ben küçüktüm, o zamanlarda Soğuk Savaş rüzgârları esiyordu, ortalık çok gergindi. Devlet herkesten şüpheleniyordu. Malakanların radyo dinlemeleri yasaktı; ama babamın arkadaşı olan Yanık Değirmenin sahibi İstapan gelir bizde radyo dinlerdi, en çok severek dinlediği türküler ve şarkılardı, ara sıra da babamdan izin alır radyoyu değirmene götürürdü, günlerce radyo onda kalırdı, gizlice dinledikten sonra bize tekrar getirirdi."

"SENİN BUĞDAY BİZİM TELİSİ BEĞENMEDİ"

"Rahmetli babam (Kara Dayı) ile beraber ihtiyacımız olan un için Yanık Değirmende buğday öğütüyorduk, ben küçük bir çocuktum, de-

ğirmenciye öğüttüğü buğdayın yaklaşık yüzde 5'ini (Şahat hakkı) olarak ödüyorduk. Sıramızı beklerken yorgunluktan bir köşede oturmuş-tum, bir köylü geldi.

Malakan İstepan'a yüzde 5'lik şahat hakkını verdi. İstepan işini yapmak için oradan ayrılırken, köylü şahat hakkını tekrar kendi torbasına geri doldurdu. Bir süre sonra İstepan gelip telisi kaldırıncaya durumu fark etti.

Köylüye, neden buğdayı mı çaldın, demedi.

-Bizim buğday azalmış, senin buğday bizim telisi beğenmedi herhalde, baksana ayaklanıp eski yerine gitmiş, diyip uzaklaştı. Köylü de düştüğü bu durumdan çok utanıp çaldığı buğdayı tekrar yerine koydu. Malakanlar hiçbir zaman agresif hareketler yapmaz, yanlış dahi olsa o hareketleri insanın suratına direkt söylemezlerdi."

TİMOFİ PARLAK

Biz konuşurken yanımıza Timofi Parlak geldi ve sordu. Size Kars'ta öğrendiğim bir maniyi söyleyeyim mi?

"Semaveri kalayladım

Çay şekeri koleyledim

Keyf senindir semavar

"Lezzet senindir samavar" dedikten sonra; Timofi Parlak anlatmaya başladı:

Babam Adana'da askerdeyken öldü. Dört erkek, bir kız kardeşlik, yetim kaldık.

-Kaç yaşında yetim kaldın?

-Üç yaşında.

-Rusya'ya geldiğinizden memnun musunuz?

-Allah'a şükür olsun, nasıl diyorlardı Türkiye'de "Allah hükümete zeval vermesin", para veriyorlar, bugün getirecekler bana yedi bin lira.

Ben şimdi emekli oldum çalışmıyorum, önceden çalışıyordum şimdi emekli oldum. Traktörçüyüm, kırk iki yıl çalıştım, emekli oldum. Yedi bin ruble emekli maaşı alıyorum.

-Güzel para."

AMBARINDAKİ UNU PAYLAŞAN MALAKAN PETRO

Şevki Karakol anlatıyor...

"1940 yılında çok kıtlık oldu. Bizim köylü Emir Çelik ile arkadaşlık, o anlatmıştı bana; un yapacak buğdayı kalmadığından çok zor durumda kalmış, kayını olan Bedirhan'ı, kardeşi Mahir Çelik'ten buğday alması için evine göndermiş.

Mahir ailesi ile beraber yemek yediği için Bedirhan'ı da sofraya buyur etmiş.

Bedirhan da 'işimi görürsen yemeğini yerim', diye cevap vermiş.

Mahir, 'eğer buğdaya gelmişsen, kusura kalma veremem, ister ye, ister yeme!' demiş.

Bedirhan ne buğday alabilmiş ne de sofraya oturup yemek yemiş.

Durumu olduğu gibi Emir'e anlatmış.

Emir Çelik kardeşinin söylediklerine ve tavırına çok içerlemiş; ama çocukları için buğday bulması gerektiğini bildiği için, belki bulabilirim umuduyla değirmenci Malakan Petro'nun yanına gidip un istemiş.

Petro, benim depomda da fazla un kalmadı; ama ambarda olanı paylaşalım diyip işçilere unu vermelerini söylemiş,

Emir Çelik o gün Petro'nun ambarından üç çuval un alıp evine götürüp zor durumdan kurtulmuş.

Ertesi yıl Petro'ya un çuvalarını götürüp ver-

Malakanlar ile beraber uzun yıllar yaşayan değerli komşumuz rahmetli Hacı Şevki Karakol (1931-2012).

mek istemiş; ama Petro ‘ben unu sana borç olarak vermedim. Al götür o benim sana hayratımdı ananın ak sütü gibi helal olsun demiş...’

Emir Çelik bu olayı bana hüzünlü bir biçimde anlattıktan sonra;

Şevki, ben ne yapayım bir tarafta bana buğday olduğu halde vermeyen kardeşim.

Diğer tarafta, zor durumda olduğu halde, ambarındaki unu benimle paylaşan Malakan Petro...”

MALAKAN’IN ORUCA SAYGISI

Şevki Karakol Anlatıyor...

“Malakanlar kendi inançlarını yerine getirirken Müslüman inanışlarına da çok saygılı idiler, ramazanda oruç tutan bir Müslümanın karşısında asla yemek yemezler, onların inanışlarına, saygı gösterirlerdi, kendi dinlerini ihraç etmedikleri, domuz eti yemedikleri, papaza inanmadıkları ve kiliseyi reddettikleri için Müslüman toplumu ile dinsel açıdan fazla problem yaşamadılar.

1956 yılı ramazan ayı idi.

Atçılar köyünde zengin bir Malakan olan Topal İvan bizi kendi köyündeki gelininin kardeşinin düğünlerine davet etti. Malakanların düğünleri bizim düğünler gibi sazlı sözlü değildi.

Yaşlısı, genci, çoluğu çocuğu hep beraber kız ve oğlan evinde ilahiler söylediler. Sonra acıkan misafirlere yemek ikram etmek ve ağırlamak için evine götürdü. Sofraya sırası ile lahana çorbası, et ve pilav geldi. İvan benim oruçlu olduğumu bildiğinden orucuma saygı gösterdiği için kendi de yemek yemedi.

–Neden sen yemek yemiyorsun? dediğimde:

–Sen oruçlusun, Allah kabul etsin. Ben senin yanında yemek yersem, hem günah, hem de saygısızlık olur, dedi.

Ben kalkıp ikinci namazımı kıldıktan sonra tekrar sofraya geldim.

–İvan sen lütfen yemeğini ye dedim.

–Olmaz Şevki kardeş, sana saygısızlık etmem, hem yesem bile senin günahların bana geçer. Hem iftara bir saat var, zaman çabuk geçer.

İvan bana ve orucuma saygı için yemek yemedi, tuvalete dahi gitmedi.

Bizim dinimize büyük saygıları vardı...

Malakanların kendi aralarında kavgaları çok seyrek olurdu.

Kendi aralarında dövüştükleri zaman, ellerine taş ve sopa almazlardı. Ellerindeki her şeyi bırakıp, elleri ile kavga ederlerdi.”

ORTALAR KÖYÜ’NDE DEĞİRMENCİ VANO’NUN ARI KOVANLARI

Tazebey Çakaz anlatıyor...

“Bir gece Ortalar köyünde değirmenci Vanya’nın (Vano) kırk kovani çalınıyor.

Vano gece ay şığında hırsızları görüp tanıyor. Sabah erkenden Jandarmaya gidip şikâyet ediyor.

Mahkeme önüne çıkıyorlar; ama uyanık hırsızlar yalancı şahit tutuyorlar. Onlar da Kur’an’ın üstüne yemin ediyorlar.

Mahkeme hırsızların lehine sonuçlanıyor.

Hakim mahkemede Malakan Vano’ya son sözünü soruyor.

Vano:

–Ay hakim, hırsız sizin, Jandarma sizin, yalancı şahitler de sizin, haksız olan ben; param gitti malım, hem de onurum. Yüce Allah her şeyi gördü... Hırsızlar sizi kandırdılar; ama yukarıda Allah var onu nasıl kandıracaklar?”

“BAL PETEĞİNİN AYAKLARI MI VARDI DA BURAYA GELDİ?”

Keleş Durmuş anlatıyor...

“Meto, Çalkavur köyünde Uzun Yakup’un nökeriydi. Uzun Yakup’un arı kovanları vardı.

Meto, gece yarısı arı kovanından bir ramka bal çalıp yemeye başlıyor, doyduktan sonra kalan bal peteğini de bir ağacın altına gizliyor.

Sabah olunca arılar bal peteğine doğru üşüyorlar. Uzun Yakup durumu fark edip gece çalınan bal peteğini bulunca Meto’yu yanına

çağırıyor.

-Meto bu nedir?

-Bir ramka baal.

-Ben de biliyorum onun bir ramka bal olduğunu; ama bal peteğinin ayakları mı vardı da buraya kadar gelebildi; yoksa arılar mı getirdi?

Meto utanıp başını öne eğiyor.

-Meto sen ne zaman bal istedin de ben vermedim? Neden çalyorsun? Bir daha yapma işinden olursun, bana söyle ben vereyim” dedi.”

ABDİ ÇAVUŞ'UN TIRPAN ÇEKEN MALAKANI

Ahmet Alınak anlatıyor...

“1956 Kars Digor doğumluyum, rahmetli babam Abdi Çavuş kendi anısını şöyle anlatırdı:

-1945 yılıydı. Akyaka'nın Şöregel tarafına ırgat olarak çalışmaya gitmiştik. Sabahın erken saatlerinde biçtiğimiz otların ve çiçeklerin kokusu hâlâ burnumda tütüyor. ırgatlarla beraber bir sıra halinde aynı ritimle tırpan çekerken Kürtçe dengbejler, şarkılar söylüyorduk.

Temmuz ayının sabah güneşinde otların üstünde yağmur damlası gibi boncuk boncuk duran çiselerinden çıkan su buharları, nazlı nazlı göğe yükselirken yanımızdaki sulak çayırdaki bir Malakan, cebinden çıkardığı bilek taşı ile tırpanı bileliyordu, diğer taraftaki komşu arazideki at biçeri ile kendi çayırını biçen bir Malakan daha

Abdi Çavuş'un Malakanlar ile olan anılarını anlatan Ahmet Alınak.

vardı. Herhalde aralarında sınır problemi olacak ki birden ağız kavgasına başladılar, ardından iş kızıştı.

Elinde tırpanı olan Malakan tırpanını atıp diğer Malakanın üstüne yürüdü, onun da elinde gunut (at kamçısı) vardı, o da kamçısını bıraktı, ardından kavga etmeye başladılar... Baktık olmuyor biz koşup ayırdık. Dövülen Malakan'ı pınarın başına götürüp akan kanlarını sildik.

O ara arkadaşım serzenişte bulundu;

-Ola Hazeyin... Sen elindeki tırpanı bırakmasaydın, onun boynuna bir tırpan vursaydın böyle de dayak yemezdin!

Malakan yüzünü gözünü silerken bize doğru dönüp:

-Eyy... İnsanoğlu, çok akılsızca konuşuyorsun, ben onun kafasını koparayım da o mezara ben de mapusa mı düşeydim, peki o zaman bizim çoluk çocuğa ve namusumuza kim bakacaktı?

O anda düşünüp Malakan'ın kavga etse bile öfkesine yenilmediğini anladık.

Ortam sakinleşince biz de tekrar işimizin başına döndük.

Diğer Malakan ot biçerine bindi, ötekisi de yere fırlattığı tırpanını alarak işine koyuldu.

Babam Abdi Çavuş'tan dinlediğim bu anının aklıma her gelişinde, Malakanların, öfkelenmeler bile ne kadar akli selim sahibi olduklarını anlıyorum.”

KELİME-İ ŞHADET

Halit Can anlatıyor...

“Yıl 1961 Arpaçay'ın Burçalı (Borçalı) köyün-

Halit Can ve ailesi Arpaçay

de idik, köyümüzde eski bir değirmen vardı. 1960'ta Malakan Temuşka bu değirmeni faaliyetine geçirdi. Ve köyümüzde kalmaya başladı. Gel zaman git zaman çok iyi dost olduk.

Bir gün abim Nurettin değirmene gidip Temuşka ile sohbet ederken laf dönüp dolaşıp dinî konuya gelmiş...

Yarı ciddi yarı şaka olarak:

-Temuşka sen, "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlün" diyeceksin ve Müslüman olacaksın diye baskı yapıyor.

Tesadüfen ben de oradan geçerken bu konuşmaların üstüne gittim.

-Neden bağırıyorsunuz, diye kardeşime çıkıştım.

Temuşka bana olanları anlattı.

-Senin bu kardeşin bana zorla kelimeyi şahadet getirtip Müslüman yapmak istiyor. Ola Nurettin, Ahaaa... senin hatırına 150 kez kelimeyi şahadet getireyim...

Zorla mı Müslüman yapacaksınız beni.

Bu iş zorla olur mu?

Sizin dininize de aykırı.

Bak günah işliyorsun, Allah her şeyi görüyor, dedikten sonra itişip kakışmadan hırpalanan üstünü başını düzeltti, sonra da söylene söyleme değirmene doğru gitti.

Ben de dönüp kardeşime kızıp:

-Biri sana zorla dinini değiştireceksin diye baskı yapsa hoşuna gider mi? diye sordum.

Kardeşim yaptığı hatadan dolayı çok mahçup oldu...

Birşey söyleyemedi. Ardından aramızdan ayrılıp gitti."

HALİT CAN VE TEMUŞKA'NIN BALDIZI

"1961 yılıydı.

1947 doğumlu olduğumdan 14 yaşlarımda bir çocuktum.

Yine bir gün Temuşka ve hanımının yanında baldızı, değirmene geldiler.

Çocukluk aklı bu ya, değirmene misafirliğe gelen altın sarısı saçları, masmavi gözleri olan bu sarı Malakan kızına oracıkta aşık oldum, yüreğim göğüs kafesimden fırlayacakmış gibi oldu. Görür görmez adeta vuruldum, bir pundu-nu bulup konuşmak istedim; ama olmadı, sursatım kıpkırmızı oldu, dilim tutuldu, Temuşka'ya söylemek istedim; ama o da olmadı utandım; baktım olacak gibi değil anamın yanına koştum.

-Ana, ana beni evlendir, dedim.

Anam alaylı bir tavırla;

-Olur oğul, hayırdır, nedir bu telaşın, hele sen bir askerliğini yap, zamanı gelince kendi ellerimle evereceğim seni.

-Ana ele değil ana... Tamaşağilin değirmeninde bir kız var onu bana al.

Anamın komiğine gitmiş olacak ki, beni yine alaya aldı.

-Senin başını döndüren, karasevda eden bu kız kim ay oğul!

-Ana, ana ele güzel, masmavi gözleri var ki! Bana bakınca kalbim duracakmış gibi oluyor. Adını bilmirem. Temuşka'nın baldızı. Malakan kızı.

Anam sevdiğim kızın Malakan olduğunu öğrenince: benimle alay eden, espiyi yapan anam, birden değişti. Sanki başka bir kadın geldi. O anda sanki küplere bindi, hiddetlendi.

-Sen ne diyorsun oğul! Bizim evimize gâvur mu getireceksin? Evimizin bereketi kaçır. Ben onların ekmeğini yemem. Ben anamın o zamanlar neye hiddetlendiğini, neden bana kızdığını idrak edemedim.

Sanki dünyam başıma yıkıldı.

Avazım çıktığı kadar bağırarak, ardından ağlayarak çayırlara doğru koştum...

Şimdi daha iyi anlıyorum annemin ne kadar bencil ve yanlış konuştuğunu..."

İSTEPAN'IN UÇAK MAKETİ

Mevlüt Şamcı anlatıyor...

"1950'li yıllardı; Kara İvan'ın Kars çayının kenarındaki Uzun Zayim'in değirmeninde bir çok

Aliyar Çapan, eşi Feride ve oğulları.

arı kovanları vardı. Bal hasatında konu komşuya ve fakirlere bal dağıtırdı, balı adeta ilaçtı. İnekleri çok besliydi, bol miktarda süt verirdi. Kendine tek at ile çekilen yaylı yapmıştı. Kars'a yaylısını çeken çok güzel atı ile giderdi, o atın arkasından hayran hayran baktığım çok olmuştur.

Kış geldi mi ulaşımı kızakla yapardı.

Bir gün oğlu İstepan çita ve kağıttan uçak maketi yaptı, o uçağı uçurduğu zamanlar biz de arkasından koşar, uçağın uçmasını izlerdik.

Değirmeni sudan ucuza verip gittiler. Karavivan Malakanların liderlerindendi.”

“HEPSİNİ ÇALMA, BİRAZINI TOHUMLUK BIRAK”

Avukat ve Kars Kafkas Üniversitesi Öğretim Görevlisi Selehattin Gültekin anlatıyor...

“Bir gün Çakmak köyünde Malakan İstepan Samarin, patetes ektiği tarlasına gece hırsızlık yapmak için giren komşusu Bedir'i görünce yanına yaklaşır.

Bedir, durumu fark etmediğinden büyük bir

çabuklukla patatesleri sökmeye devam eder.

İstepan komşusuna dönerek:

–Ay Hazeyen, hepsini çalma, hiç olmasa bana da biraz tohumluk bırakırsan, seneye ben yine ekerim, sen yine gelir çalarsın. Sen, hepsini çalarsan, ben nerden tohum bulacağım. Seneye sen yine tarlama gelip de, çalacak patates bulmasan ayıp olmaz mı? Bedir kardeş. Var gerisini sen düşün, diyip uzaklaştı...”

ALİYAR ÇAPAN, ERMENİSTAN'DAN KAÇIŞLARINI ANLATIYOR

“Methan babam anlatırdı:

Bizim soy ağacımız; Methan bey, dedemin babası Rıza Bey babamın babası ve Gülnisa da karısı idi.

Babam Methan Çapan, anam Telli ile evlenince; Hacer, Bahar, Zehra, Yeter, ben Aliyar, Menzer, Hacer, Güner isimli kardeşlerim olmuş.

O zamanlar Gümrü'de Ermeni ve Müslüman olmak üzere iki mahalle varmış; fakat bizim sü-

lale Ermeni tarafında oturuyorlarmış. “Kaç Ha Kaç”ta da babamın kardeşi Cafer Bey gelmeyip Ermenistan’da kalmış.

“Kaç Ha Kaç” başladığı zaman Ermeni komşumuz bizimkilere gelip demiş ki; yakında Taşnakların baskını olacak, acele hazırlığınızı yapın; ama Şahnalar tarafına gitmeyin, oralarda kan gövdeyi götürüyor, sizin için Tihnez kapısı daha uygun olur deyip, bizi o tarafa doğru yönlendirmişler.

Hazırlıklarını yapıp, yanlarına alabildikleri kadar eşya alıp düşmüşler yollara...

Taşnak baskınına uğramamak için geceleri hareket ediyorlarmış.

Arabaları hududa yaklaşınca bizim arabanın öküzü yorgunluktan çamura yatmış, bir daha da kalkmamış.

Bizle beraber göçen Gotur Hasangil yardım için kendi arabasına koştuğu öküzlerini boyunduruğundan çözüp bize yardıma gelmişler, arabayı çamurdan kurtarıp tekrar yola koymuşlar... Kafle olarak Tihnez kapısından hududu geçtikten sonra devlet bizimle gelen, muhacirleri iskan etmek için yer arıyormuş. O ara Malakanların askerlik yapmayı reddettikleri için göçtüklerinden Çakmak köyünün arazileri boşalmış. Bizimkileri işte o boşalan mülklere yerleştirmişler.”

KARS'TA DEVLET DEMİR YOLLARI ATÖLYESİ

“Aziz Hüseyinoğlu Gümrü’de DDY’de görevli imiş, babam Methan’ı Gümrü’de DDY’de işe almış.

Ruslar Kars’ı bırakıp gidende DDY atölye ve tesislerini tahrip etmişler. Hükümet yetkilileri atölyeleri ve tesisleri işletmek için usta aramışlar, Cihangiroğlu İbrahim Aydın’ın önerisi ile gelip babam Mehtihan’ı bulup iş vermişler. Gülisa ninen (Aziz dedenin bacısı) ve (Aliyar dayımın ninesi), karşı çıkıyor; benim bir oğlum var, diğeri de Rusya’da kaldı, Rus ajanları gelip öldürürler korkusu ile babamın usta olduğunu inkâr edip göndermek istemiyor; ama daha

sonra ikna ediliyor. Babamı ücretle işe alıyorlar, babam o para ile dört tane büyük öküz alıyor. Yanına Esat Akçayözlü dedemi ve kardeşi Ali Asker’i de çırak alıyor.”

29. PİYADE ALAYI'NIN ATLARI

Aliyar Çapan anlatıyor...

“Çocuk yaşlarımdaydım. Şehrin içinde kalan 29. Piyade Alayında, o zamanlar Atlı Koşulu Top Alayı vardı. O zamanlar Cenûbi Gârbi Kafkas Cumhuriyeti’nde Cumhurbaşkanlığı yapan Cihangiroğlu İbrahim Aydın, Hayvan Borsasında çalışıyordu. Askerler her gün 29. Piyade Alayından çıkan top arabasının kadana atlarını Kars Çayı’na götürüp sularlardı. O günlerden birinde Cihangiroğlu İbrahim Aydın yolda yürürken parlayan atların altında kalmıştı. Hemen alıp hastaneye götürdüler; Aydın bey çok ucuz kurtuldu.”

ÇAKMAK KÖYLÜ KIZAKÇILAR

Aliyar Çapan anlatıyor:

“1940’lı yıllardı, Petrofka’dan (Paşaçayır) Kars’a geliyorduk.

O zamanlar çok kar yağardı, adam boyu, öyle olurdu ki telefon tellerini elimizle tutardık, işte o yıllarda yollarda genelde bir kızak izi bulunurdu, karşı karşıya gelen kızakların biri müsait bir yerde yoldan çıkar diğer kızığa yol verirdi.

Baktık ki yolda iki kızak var; biri diğerini zorla yoldan çıkarmaya çalışıyor, küfür ediyordu.

Biraz yaklaşınca, kavga edenlerin bizim Çakmak köylü olduklarını anladım.

Diğer kızaktaki kişiler, Malakan kızığındaki gibi döver döver aşağı indirip kızığını devirdiler. Ardından kendi kızaklarına binip küfrede ede çekip gittiler.

Yaklaştığımızda devrilen kızığın, Çakmak köylü Uzun Yakup ve oğluna ait olduğunu gördük. Zavallıları çok hırpalamışlardı. Uzun Yakup’un o soğuk kış gününde ağzından ve burnundan buhar çıkıp göğe karışıyor, oğlu hırısından hüngür, hüngür ağlıyordu.

Uzun Yakup kanayan burnunu karla silmek için çömeldi, ardından sesini yükseltip, ağlama oğul ağlama dedi; sonra da elini yaralı burnuna götürerek sümküdü; karların üstü parça parça kan oldu. Devrilen kızağı düzelttik, eşyalarını kızağa yükledik. Uzun Yakup, kayışları karışan atlarını birer birer çözüp, itinalı bir biçimde tekrar kızağa koştu.

O ara Uzun Yakup'a:

-Sizi dövenler kimlerdi diye, sordum

Uzun süre bana cevap vermedi.

Sonra da; "Onların Allah'ı yok mu?! Allah'ı olan böyle yapar mı? Biz ne yaptık onlara?... Geçiş hakkı bizimdi. Bizi yaratan her şeyi gördü ya! Allah onları ıslah etsin... Oğlumun yanında beni dövdüler, çok ağırıma gitti, ama oğlum

döverlerken kendimi tutamadım, üstlerine yürüdüm... Allah affetsin. Ama bir şey yapamadım beni de dövdüler...

-Peki ama, sizi döven kimlerdi? diye üsteledim.

Uzun Yakup, atının özenlerini, düzeltirken sakinleşti, hiddetlenerek:

-Komşularımız... dedi.

"Tihni...'den gelenler"... komşularımız.

Komşu böyle yaparsa, insan kime güvenir?...

Yüce Allah, komşunu sayacaksın ve seveceksin demedi mi? Siz de bize komşu, onlar da... Allah sizden razı olsun, sağ olasınız... Allah onları affetsin... deyip atına okşarcasına bir kamçı vurdu,

Dehhh deyip uzaklaştılar..."

Scheetinin'in çocukken yaşadığı ve büyüdüğü Küçük Pergit (Küçük Çatma) Köyü.

6.Bölüm:
Scheetinin'in Mektubu,
1961 Malakan Göçünün
Sebepleri

1961'DE TÜRKİYE'DEN RUSYA'YA GÖÇ NEDEN OLDU?

Birgün Kars'taki şirketimin yazıhanesinde oturuyordum, 60 yaşlarında bir turist geldi, elinde bir turizm rehberi vardı. Karşıma geçti, müsaade istedikten sonra İngilizce okumaya başladı, Vedat Akçayöz, Kars Kültür ve Sanat Derneği dedikten sonra bana dönüp, adresin doğru olup olmadığını sordu.

–Evet burası, nasıl yardımcı olabilirim, diye sordum.

–Adım Jerry F. Bogdanof, Bunbury Western Avustralya'dan geliyorum. İnternette sizi araştırdım, Kars Malakanları hakkında çalıştığınızı okudum, bu çalışmalarınız için sizi tebrik ederim. Ben de bir Kars Malakanıyım; ama rüzgâr bizi Avustralya'ya savurdu, sizin Malakan ve Duhobor müzenizi gezmek istiyorum.

–Olur ama henüz hazır değil, dört ay sonra açılacak, isterseniz bu hali ile gezebilirsiniz, dedim.

Bana göre minik ama bir o kadar da sıcak ve otantik müzemi ona gezdirdim. Kars Malakanlarının ve Duhoborlarının tarihsel ve sosyal boyutunu uzun uzun anlattım. Gürcistan'da Malakan köyünden aldığım yün eğirme makinesini gösterdim. Malakanların Stavropol'de el emekleri ile yaptığı orijinal parçalara uzun uzun baktı. Sonra Kanada'nın British Columbia'sından gelen otantik Duhobor elbiselerini de dikkatle inceledi. Kars'ın Porsuklu köyünde Duhoborların yaptığı eski evler yıkılırken, topladığım orijinal kapı ve pencere pervazlarını görünce çok etkilendi.

Bir an onun buruklaştığını hissettim. Ağlamak üzere olan titrek bir sesle acı, korku ve özlem dolu hayatını anlattıktan sonra bana çantasında çıkarıp yaklaşık yirmi sayfalık bir yazı verdi.

Bu İngilizce metni şöyle bir karıştırır karıştırmaz, bir anda çok önemli bir belge olduğunu anladım.

Şimdiye dek yazdığım anılarda hep göçle oradan oraya savrulan Malakanları anlatmış-

Bana çok değerli bilgiler aktaran Jerry Bogdanoff ve karısı Katrina Bunbury, Western Avustralya.

tım. Geride kalan komşularının Malakanları nasıl anımsadıklarını anlatmıştım. Anılarla dolup taşan kitabımda bir eksiklik vardı. Bunun gibi tanıklıkları hep aramış ama o ana kadar bulamamıştım. Malakanların göç olgusu nasıl ve neden başlamıştı? İşte bu eksikti! Olaylar nasıl gelişti? Kimler, neden bu organizasyonu yaptı? Türk Hükümetinin tavrı ne oldu? Niye ve nereye gittiler? Rusya'da, gittikleri yerlerde mutlu oldular mı? Geri dönmek istediler mi? Bu soruların birinci ağızdan cevaplarını çok aramama rağmen bulamamıştım o zamana kadar.

İşte aradığım o cevaplar, Malakanlar ve Duhoborlar için yaptığım çalışmaları takdir ederek, ta Avustralya'dan köklerini aramak için Kars'a gelen bir Karslı Malakan Jerry Bogdanoff tarafından verildi bana.

Aşağıda okuyacağınız satırların 1950 ve sonrası yıllarda hızla genişleyen Malakan göçüne ışık tutan, tanıklık eden çok önemli bir belge olduğuna inanıyorum.

1961'DE KARS'TAN STAVROPOL'A GÖÇ

2 Eylül 2001 tarihinde John Alex Kochergen'in aldığı mektup:

Bu, Rusya Stravropol'dan İvan Pyotr Scheetin'in, Türkiye'de Kars'tan Rusya'daki Stavropol bölgesine toplu göç eden 3000 (yaklaşık) Rus Malakan'a ilişkin yazdığı makalenin giriş kısmıdır. Söz konusu toplu göç 1961 ve 1962 yıllarında gerçekleşmiştir.

Yazar, ailesi ve diğer kilise (Sabranya) üyele-

Ablamın dediğine göre Alex Koçergen Scheetinin'in yazdıklarını kaleme aldı. Ancak emin değil.

ri Kars'ı terk ettiğinde 16 yaşındaydı. Makalede yer alan bilgiler annesinden ve Türkiye'den Rusya'ya giden ve halen hayatta olan birkaç yaşlı insandan öğrenilmiştir. Bu makaleyi okurken, insanların yaşadığı zorlukları ve güçlükleri fark edeceksiniz. Türkiye'de dinî özgürlüğe ve barış ortamına sahip oldukları bir ülkede yaşıyorlardı. Tanrıya ibadet etmelerine izin verilmesinin yanısıra refaha kavuşup iyi bir şekilde yaşamlarına fırsat tanıyan serbest girişimcilik sistemine de sahiptiler. Neden Tanrı'ya ibadet etmenin, kilise âyinlerine katılmanın ve dinî faaliyetlerde bulunmanın yasak olduğu tanrısız bir ülkeye gitmeye razı olmuşlardı?

İvan Pyotr Scheetinin, bu makalesinde Türkiye'den ayrılma kararlarının nedenini ve bu karar neticesinde maruz kaldıkları zorlukları ayrıntılarıyla belirtmektedir. Atalarının taptığı Tanrı'ya tapmadıklarını, bunun yerine "insan"a tapıklarını ve onu izlediklerini belirtmektedir. Türkiye'deki Malakanlar'ın yalnızca İsa yoluyla Cennetin Krallığı'nı elde edebileceklerini unutmuş olduklarını savunmaktadır. Bir tek İsa bizim günlük yaşamımıza rehberlik eder, tüm ihtiyaçlarımızı karşılar ve kalbi yorgunluğa derman ve çare olur.

Eşim ve ben Rusya'ya birçok kez seyahat ettik. Orada Malakanlar'la karşılaştığım zaman onlara sürekli olarak Tanrı'ya değil, insana ibadet ettiklerini söyledim. Onlara, gerçek Tanrı'ya ibadet eden 140 İranlı aile örneğini verdim. O, onlara Rusya'ya gelmeleri yerine Amerika'ya gitmeleri konusunda rehberlik etmişti. Türk

Hükümeti, ABD'ye gidebilmeleri için gerekli belgeleri vermeyi önermek suretiyle Rusya'ya göç etmelerini engellemeye çalıştı. Türk hükümeti tehlikelerin farkındaydı fakat Rus Malakanlar dinlemeyecekti.

Bu makalede Scheetinin, Türkiye'yi terk etmelerinden önce tehlikeler konusunda Rusları uyanan bir kehanetten de söz etmektedir. Jermiah 42:9-17'deki kehanet, "oraya yani kılıca gitmeyi seçerseniz, karşılaşacağınız şeyden çok korkacaksınız fakat gitmez de kalırsanız Tanrı sizi tüm düşmanlardan koruyacak" denmektedir. Tanrı'nın kelamını dinlemediler ve 1961'de terk ettiler. Zorluklar ilk dakikadan itibaren başladı. İlk 10 yıl içinde birçok yaşlı öldü ve ikisi intihar etti. Şetin'in* Rusya'ya gitme kehanetinde bulunan peygamberlerin de yanlış peygamberler olduğunu kabul etmektedir.

Moskova bürosunda bir Türk Konsolos'un Malakanlar'ın Türkiye'ye geri dönmeleri için çıkış vizelerini reddettiğine şahsen tanık oldum. 1966 yılında Tiflis'ten Kars'a giden bir trende konsolos şunları söyledi, "Malakanlar'ınız Moskova ofisimize geliyor ve Türkiye'ye geri gitmek için çıkış vizesi istiyorlar. Onlara küçük bir ülke olduğumuzu ve Rusya'yı kendi aleyhimize çevirmeyi istemediğimizi söyledik, bu nedenle onların vizesini reddediyoruz."

Makaleyi aldığım da, onlara gerçeği 11 yıl boyunca söyledikten, tartıştıktan ve göstermeye çalıştıktan sonra nihayet anladıklarını ve gerçek Tanrı'yı kabul edebildiklerini görünce çok mutlu oldum. Hatalarını kabul ediyorlar ve Rus Malakan Kilisesi'nin (Sabranya) tüm üyelerinin atalarımızın dinine dönmesini istiyorlar. Bu, ABD'deki insanlarımızı uyanık olmaları ve Rusya'daki insanlarımızla aynı hataya düşmemeleri konusunda bir uyarı olabilir. Aynı zamanda peygamberlerimiz hususunda da dikkatli olmalı ve kelamın Tanrı'dan gelip gelmediğinden emin olmalıyız. Benim duam, tüm Malakanların atalarımız gibi İncil'e inanmasıdır. Tanrı İsa aracılığıyla halen Rusya'da bulunan Malakanlar'a acısın, onlara her gün rehberlik etsin ve geç-

* Şetin'in = Scheetinin

Küçük Çatma Köyü. Ortada Scheetinin'in babasının yaptığı değirmen görünüyor.

mişteki hatalarını affetsin. Tanrı'nın melekleri onları daima izlesin ve korusun.

Umarım ekteki makaleyi beğenirsiniz.

[imza]

Jonh Alex Kochergen

MALAKANLARIN TÜRKİYE'DEN RUSYA'YA TOPLU GÖÇÜ

25 Kasım 2002

Ben Ivan Petroviç Şetin, Stavropol bölgesinde yaşamaktayım ve Türkiye'de yaşamış

*Ivan Stepanovich
Scheetinin.*

fakat şu an Rusya'da yaşayan manevi/ruhanî atalarımız olan Malakanlar arasında vuku bulan aşağıdaki tarihi olayları anlatmam konusunda teşvik edildim. Bu hikâye özgür Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan manevi Malakanlar için yazılmaktadır. Yıkıcı sonuçları olan 1961 tarihli toplu göç öncesinde ve sırasında meydana gelen olayları ve alınan kararları açık ve doğru bir şekilde paylaşmam istendi.

Türkiye'de yaşarken manevi Malakan Hıristiyanları ne hükümetten ne de halktan bir korku veya sıkıntı yaşadılar. İyi bir şekilde yaşadık ve Baba-Oğul-Kutsal Ruh'un korumasını hissettik. Temiz bir beden ve ruhla ibadet ettik ve ruhanî dualarımızı yaptık. Tanrı, hayatımızın her alanında bizlere merhametliydi. Biz Malakanların üzerine beklenmedik bir felaket çöktü. İnsanlarımız Tanrı'nın isteğine aldırış etmeden ve kehanetlere rağmen, sürekli ikamet için lanet ülke Rusya'ya göç etmelerine izin vermeleri için Türk hükümetine dilekçe yazmaya başladılar. Maksimistler ve Hıristiyan Postayanniye gibi güçlü inanca sahip olanları SSCB'ye göç etmek gibi kederli bir karar vermeye ne zorlamıştı? Doğru

ve eksiksiz gerçekler ve cevaplar bulmak amacıyla, dilekçe sürecinde doğrudan yer alan ve meydana gelen olaylara şahitlik eden yaşlı kişilerden yardım almak zorundaydım.

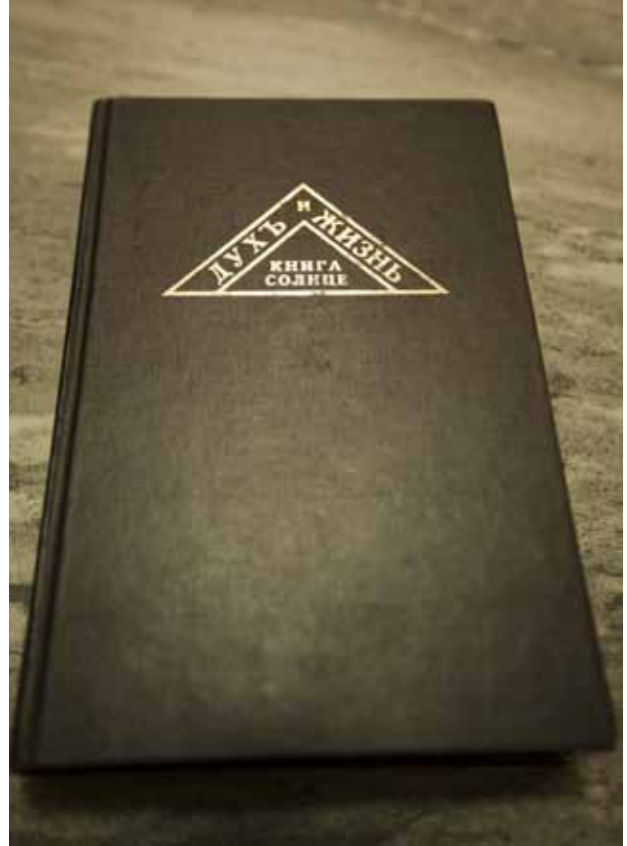
İVAN STEPANOVİCH ŞETİNİN'İN BİYOGRAFİSİ

Sevgili Hıristiyan arkadaşlarım, kısa bir otobiyografi olmadan mektubumun eksik kalacağına inanmaktayım. Ben Ivan Stepanovich Şetin. 8 Mart 1945 tarihinde Türkiye'nin Kars şehrinde doğdum. Ben beş yaşındayken annem ve babam Atçılar'a taşındı. Kısa bir süre sonra Küçük Piarguit- (Küçük Pergit) (Küçük Çatma) köyüne taşındık, burada babam Petro Ivanoviç ve annem Maria Vasilevna bir un değirmeni yaptı. Altı yaşındayken bir Türk okulunda birinci sınıfa başladım. İlkokulun bitmesinin ardından ailem "Arpaçay" orta okula gönderdi. Bir keresinde, tatilde eve geldiğim zaman babam bana sarıldı ve şöyle söyledi:

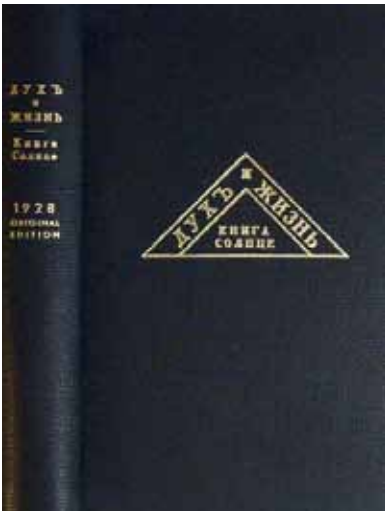
"Oğlum hani sen çok küçükken sana demiştim bir yaz, Amerika'daki akrabalarımız, kuzenlerim Ivan Vasilievich Scheetinin, Metchikoff Piotr Petrovich ve Pavel Pavlovich bizi Amerika'ya davet ediyor diye, hatırladın mı?"

"Evet baba hatırlıyorum" diye cevap verdim. Sonra şunu sordum, "Yani Amerika'ya mı taşıyoruz? Ben hazırım!". Ancak o gözleri dolarak bana şunları söyledi:

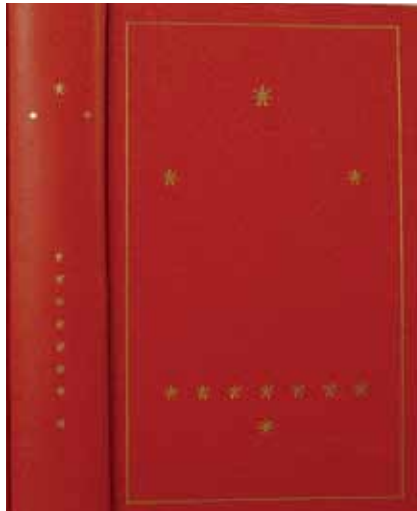
"Oğlum, Amerika'ya gitmeyi istedik ama biraz düşündükten sonra Rusya'ya gitmeye karar verdik. Oğlum anla lütfen. Biz Amerika'da ne yapacağız? Dillerini konuşamayız, anlayamayız, yabancı bir ülke. Rusya'ya gideceğiz. Orada, Tiflis'teki mülklerimizi onaracağız (orada çok mülkleri varmış) ve orada yaşayacağız. Amerika'da ne var? Hiçbir şey."

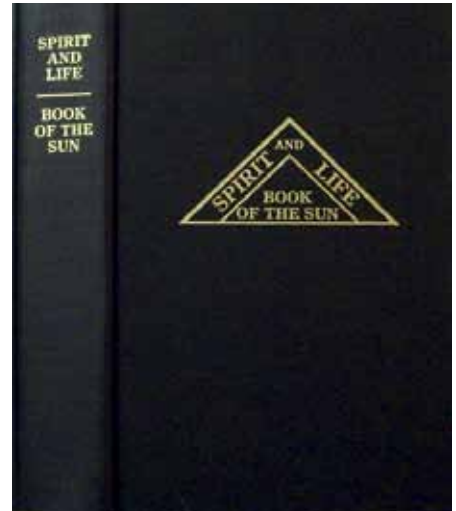
Maksimistlerin Kutsal kitabı Ruh ve Hayat: Güneş Kitabı.

Dukh i zhizn'iklerin 1928 yılında basılan orjinal Kutsal Kitabı

Spirit and Life

Spirit and Life

Avusturalya'dan Kars'a gelen bir Malakan. Jerry Bagdanoff

Babama şöyle yanıt verdim:

“Baba, okulda bize orada bir tür komünizm olduğunu söylediler. Tanrı'ya inanmıyorlar. Rusya'da 40 erkek ve 40 kadın tek bir battaniyenin altında uyuyormuş. Orada helak olacağız. Baba, Amerika'ya gidelim. Orası daha iyi.” Bunun üzerine annem ve babam bana şunları söylediler:

MALAKANLAR MARKSİZM'İ MAKSİMİZM OLARAK ALGILADILAR

“Oğlum, sana doğru öğretmiyorlar. Sana Amerika'da insanların özgür ve iyi bir şekilde yaşadığını söylüyorlar. Rus radyosunu bir dinle. Onlar, Ruslar ve Maxim Gavrilovich Rudomyotkin'i öğütüyorlar ve sen oğlum onların tanrıların olmadığını söylüyorsun.” Daha sonra Rus radyosunu dinlediğimde, onların Marksizm ve Leninizm propagandası yaptığını duydum. O zaman anladım ki babam ve diğer Malakanlar Marksizm kelimesini Maksimizm olarak anlamışlar. Babama söylemeye çalıştım, “Baba, doğru anlamıyorsunuz, Maksimizm demiyorlar Marksizm diyorlar” diye ancak o beni dinlemek istemedi. Gördüğümüz gibi babamın ve diğer büyüklerin gözleri körleşmiş, akılları bulanıklaşmıştır. Bu, onların çocuklarını yetiştirecekleri ve yaşayacakları yeri yanlış seçmelerine neden olmuştur.

GÖÇ, RUHANÎ SAHTEKÂRLARDAN ORTAYA ÇIKTI

Sonuç olarak, Türk Malakanlar'ın Rusya'ya (atalarımızın tarihî anavatani) göç etme süreci başladı. Rusya'ya göç etme fikrinin nasıl ortaya çıktığını bilmiyorum. Ancak, bilinmeyen bir kaynağa göre ya 1955 yılının sonunda ya da 1956 yılının başında başladı. Şüphesiz ki belirli bir grup insandan, ruhanî sahtekârlardan ortaya çıktı. Büyüklerimiz uyanık olmadığı ve içgörü sahibi olmadığı için, insanlarımız helak edilmek üzere Rusya'ya getirildi. 1956 yılında Olşanka (Yalınçayır köyü) yerleşim bölgesinde, Ruh aracılığıyla cemaatin oruç tutması ve günah çıkarıp dua ederek kurban vermeleri söylendi. Çeşitli yerleşim yerlerinden (Olşanka, Atçılar, Çakmak ve Çalkavur) toplandığı zaman bir anda Vasili Petrovich Kholopff isimli bir peygamber ortaya çıktı ve sesli bir şekilde herkese şu sözleri söyledi, “Yakında bir peygamber/peygamber gelecek size ne diyeceğine dikkat edin. Onu kabul edin.”

KÂHİN GRİGORİY PETROVİÇ YUNKİN “TOPLU GÖÇ” DEDİ

1956 yılında, birkaç ay içinde, Atçılar yerleşiminde bir kurban töreni açıklandı. Duadan sonra diğer bir yaşlı peygamber Grigoriy Petroviç Yunkin ortaya çıktı. Yüksek bir sesle “Barış! Barış! Barış! Toplu Göç! Toplu Göç! Toplu Göç!” diye bağırdı. Bu anda hiç kimse söylenen kelimeleri tercüme edemedi çünkü, “size barış veya size çıkış” ifadeleri kullanılmamıştı. Bu nedenle, telaffuz edilen sözcükleri yorumlamada Ruhun ihsanına sahip olmayan dünyevi tercümanların etkisi başladı. Birden, bir peygamber toplu göçten “mektup” olarak söz etti. “Barış! Barış! Barış! Toplu Göç! Toplu Göç! Toplu Göç!” kelimelerinde Tanrı'yı sorgulamak kimsenin aklına gelmedi. Birçok insan kendi dünyevî tercümelerine güvendi. Bu nedenle, bu peygamberlere güvenerek Malakanların Rusya'ya lanetli göçü için ilk adım atıldı. İlk başta insanlar Türk hükümetinden korktuklarını söylemeye başla-

dılar. O zamanda Rusya'dan bahsetmek tehlikeliydi. Ancak insanlar cesaretlenince açık bir şekilde konuşmaya başladılar. Küçük grupların fısıltıları ve konuşmaları büyüdü ve en sonunda tüm topluma yayıldı. İbadetsiz bir toplantı, göç sürecinin sonraki adımlarının planlanması için yapıldı.

TÜRKİYE'DEN RUSYA'YA GÖÇ KARARI OYBİRLİĞİ İLE ALINDI

1956 yılının Nisan veya Mayıs ayında Postoyaniye kardeşlerin ibadethanesinde bir toplantı gerçekleştirildi. Maksimist ve Prıguni'nin Olşanka yerleşiminde ibadethanesi yoktu. Orada, Türkiye'den Rusya'ya göç etme kararı oybirliğiyle alındı. En önemli sorular, nasıl yapılacağı ve sürecin nasıl başlayacağıydı. Malakanlar'ın Rusya'ya göçüne ilişkin olarak hükümetle görüşmek gerekeceğini herkes anlamıştı. Tehlikeli bir görevdi ve özel insanlar bunu üstlenebilirdi. Bu sebeple, günün sorunu doğru insanları bulmak oldu. Bir takım tartışmalardan sonra, hem Türkçe hem de Rusça eğitimi almış olan ve görevi üstlenme becerisine sahip olan büyükbabam Ivan Stepanoviç'e teklif edilmesi oybirliğiyle karara bağlandı. Büyükbabam, uzunca bir süre bu görevi üstlenmeye razı olmadı fakat nihayetinde erkek akrabalar, kararın ve görevin önemi konusunda onu ikna etti. Böylelikle, arzu edilen göçe giden yolun açılması için gereken işlere başlamayı kabul etti. Nihayet Türk hükümetine dilekçeyi vermek için Ankara'ya gitme vakti geldiğinde, iki kişinin de ona yardım etmesi önerildi. Aleksei Maksimoviç Samarin ve Andrei Vaslieviç Poroşin I.S. Şetin'in'e eşlik etmek üzere seçildiler.

MALAKANLAR TÜRK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NDA

Göç süreci 1956 yılının Mayıs ayında, fazla görüşülmeden ya da Tanrı'nın rehberliği olmaksızın, üstelik doğabilecek sonuçlara aldırış edilmeksizin, başladı. I.S. Şetin'in liderliğindeki tecrübesiz temsilcilerimiz amaca ulaşmak için,

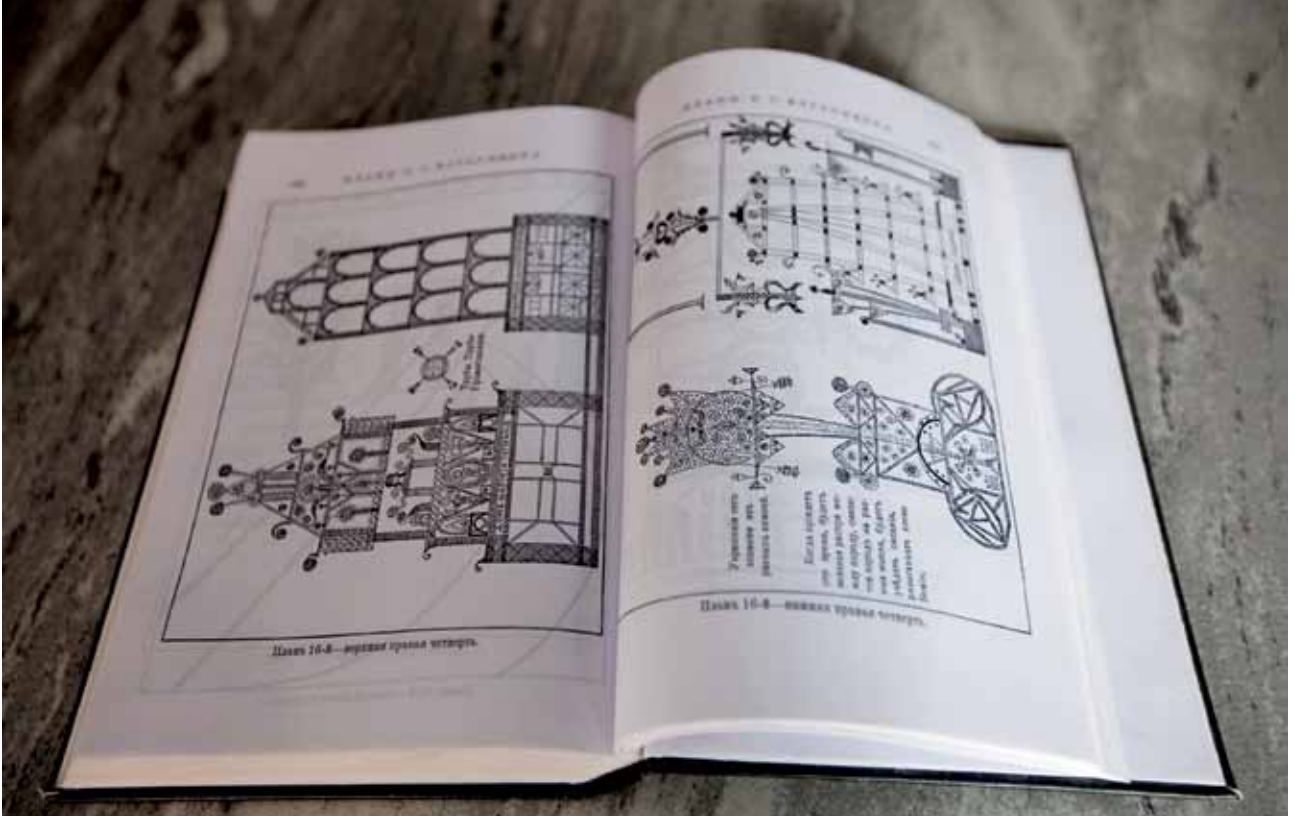
Ankara'ya gittiler. Varır varmaz, doğrudan Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na gittiler. Delegasyon Rusya'ya göç etme niyetlerini açıkladığında, Bakan ayağa kalktı, sonra tekrar oturdu ve bir süre dalgın dalgın oturdu. Telefonun ahizesini kaldırdı ve çevirdi. Büyükbabam, Bakan'ın Türkiye Milli Emniyet birimini (Özel Hizmetleri) aradığını fark etmiş. Hemen yanındakilere dönmüş ve Bakanlığı acilen terk etmeleri gerektiğini söylemiş. Binadan nasıl çıktıklarını hatırlamıyorlar bile. O zamanda böyle bir yerden ayrılmak kolay değildi.

MALAKANLAR RUS KONSOLOSLUĞU'NA GİDİYORLAR

Daha sonra, daha az tehlikeli olacağını düşünerek Rus Konsolosluğu'na gitmeye karar vermişler. Buraya giderken takip edildiklerini fark etmişler. Ankara'daki Rusya Konsolosluğu'na ulaşmanın mümkün olmayacağını anlayınca bir kez daha istikamet değiştirmişler. Derhal İstanbul'a gitmeye ve oradaki Rus Konsolosluğu'na ulaşmaya karar vermişler. Böylelikle kendilerini takip edenlerden kurtulabilmişler. İstanbul'a vardıklarında doğrudan Rus Konsolosluğu'na gitmişler. Konsolos, onlardan kimliklerini ve nereden geldiklerini sormuş. "Biz Malakanlarız ve Kars Bölgesinde yaşıyoruz. Atalarımız, dinî inançları nedeniyle yani 'Yaşayan Tanrı'ya inançları yüzünden Rusya'nın orta bölgelerinden Kafkaslar'a sürüldü." Konsolos bu kez de Konsolosluğa gelme nedenlerini sormuş. Delegasyon "Atalarımızın anavatanına geri dönmek istiyoruz." diye yanıtlamış. Bu cevabın ardından Konsolos birkaç dakika hiçbir şey söylememiş. Sonra aniden "Atalarınızın dinî inançları nedeniyle sürgün edildiklerini söylüyorsunuz. Yani Malakanlar hâlâ dindar. Değil mi?"

RUSYA ATEİST BİR ÜLKE

Ivan Stepanoviç Şetin'in düzgün bir şekilde açıklamaya başlamış. Atalarından aktarılan hikâyeleri bitirdiğinde Konsolos, "Arkadaşlar, siz Rusya'daki mevcut hükümeti biliyor ve an-

Maksimistlerin Kutsal kitabı: Ruh ve Hayat: Güneş Kitabı.

lıyor musunuz?” diye sormuş; Ivan Stepanoviç, “Bizler Rus’uz fakat inancımız Malakan. Bu yüzden insanlarımız atalarımızın anavatanına dönmek istiyor. Rusya’nın Türkiye’den kötü olamayacağını düşünüyoruz.” diye cevaplamış. Konsolos ise “Anavatanınıza karşı böyle şeyler hissetmeniz güzel, ancak Rusya’nın ateist bir ülke olduğunu biliyor musunuz?”

Anlıyorum dindar insanlarsınız. Rusya’ya göç etme kararınızı iyice düşünüp taşının”.

Bu açıklamadan sonra delegasyon, Rusya Hükümetine hitaben, Kars ilinde yaşayan Malakanlar’ın Rusya’da kalıcı ikametini reddetmemesini talep eden dilekçeyi Konsolos’a sunmuş.

Konsolos, “Madem Rusya’ya taşınma konusunda kararınızı verdiniz, size yardım edeceğiz. Yitirmiş olduğunuz tarihî anavatanınıza kavuşacaksınız” diyerek hükümete müracaatlarında daima 1312 sayılı Uluslararası Göç Kanunu’na (ILI 1312) başvurmalarını tavsiye etmiş. Resmî makamların kararlarını değiştirmeleri konusunda onları ikna etmeye çalışabileceklerinden,

Türkiye’den Rusya’ya göç etmenin tehlikeli ve tehdit dolu olabileceğinden söz ederek ILI 1312’yi tavsiye etmiş.

Olşanka yerleşimine geri döndüklerinde, bu görevli kişiler bir toplantı yaptı ve edindikleri bilgileri paylaştı. İnsanlar panikledi. Bazıları Rusya’nın lanetli olduğunu ve oraya taşınmanın inançsız olmakla eşdeğer olacağını söyledi. Diğerleri göç fikrinin Tanrı’dan geldiği ve yapılması gerektiği konusunda iddialarda bulundu.

İNSANA DEĞİL TANRI’YA İNANMALIYIZ

Bu, cemaat arasında korku ve endişeye yol açtı. İnsanların kafası karışmıştı ve kimin doğru kimin yanlış olduğunu anlayamıyorlardı. Gerçekten ne yapılması gerekiyordu? İnsan merak ediyordu. Toplantıda, anne tarafından büyükbabam olan Vasili Mitriç adındaki yaşlı kişi “Kardeşlerim, neden Tanrı’nın ruhuyla değil de bedeniyle yürüyorsunuz. İnsana değil, imanını asla kaybetmeyecek olan Tanrı’ya inanmalıyız. Bize doğru yolu gösterecek olan bir kurtarı-

cı gönderecektir. Güvenimizi Tanrı'ya ve İsa'ya yönlendirelim; Ruha sahip olmayan insanlara değil. Tanrı bizim yardımcımız ve koruyucumuzdur.” dedi. İnsanlar teker teker dağıldı.

VASİL PETROVIÇ KHOLOPOFF İSİMLİ BİR PEYGAMBER ÇIKTI

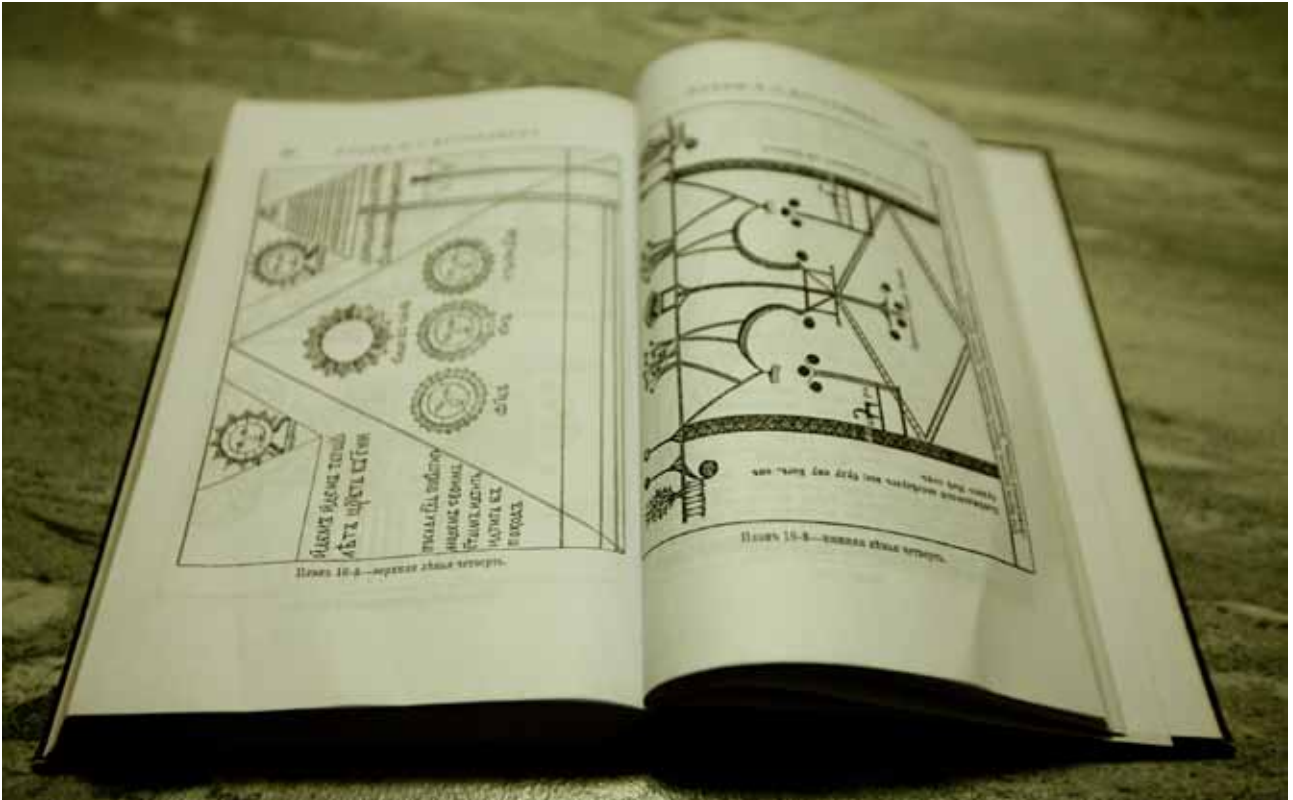
1956 yılının Ağustos ya da Eylül ayında, Olşanka'da kurbanlı büyük bir dua toplantısı yapıldı. Akşam yemeğinden sonra, şarkı söyleme esnasında, Vasili Petroviç Kholopoff isimli bir peygamber kalktı ve “Sevgili kardeşlerim, çocuklar ve anneler, peygamber yoluyla Tanrı'nın insanlarına söylediklerine kulak verin. Her kim lanetli ülke Rusya'ya giderse o, helak olacak. Fakat burada bolluk ülkesi Türkiye'de kalanlar için Tanrı “Ben onları koruyacağım” diyor” dedi. Daha sonra peygamber kafir dili kullandı ve insanlar şok oldu. Peygamber “Bu dil iğrenç mi? Tiksindirici mi? Evet. Utandırıcı mı? Evet. İğreniyorsunuz ve bana söyleniyorsunuz. Bu ahaksız seviyeye ulaşıp kilisede iğrenç dili kullanan birinin olduğunu söylüyorsunuz. Ne iğrenç

ve utandırıcı bir davranış! Ama beni dinleyin insanlar. Bu kelimeleri birkaç dakika bile dinlemeye katlanamıyorsunuz fakat bunları ve hatta daha kötülerini yaşamak istediğiniz ülkede her gün her adımda duymak istiyorsunuz.”

KADIN PEYGAMBER YERE UZANAN PEYGAMBERİN ÜZERİNDEN GEÇTİ

Bu peygamber Sabranya'nın girişine uzandıktan sonra “Tanrı'ya ve Ruhuna itaatsizlik edip ‘Ben bu ülkeye gideceğim ve acı ya da ihtimam olmadan orada yaşayacağım’ diyenler hadi üzerimden geçin. Benim vücudumun üzerinden geçer fakat Ruhun fiilinden geçemezsiniz” dedi. Bu açıklamadan sonra, herkes sessiz kaldı ve hiç kimse peygamberin üzerinden geçmeye cesaret edemedi. Birden bir kadın, N.A: Samarina (o da bir peygamberdi) çığlık attı ve peygamberin vücudunun üzerinde yürüdü. Başka bir kadın, vücuduna vurdu fakat üzerinde yürümeye cesaret edemedi.

O da peygamberdi. Daha sonra, önceki kadın peygamber, peygamberin üzerinden geri

Ruh ve Yaşam: Güneş Kitabı.

Sabranya'ya geçmeye teşebbüs etti ancak peygamber kalktı ve ona "Sen Lot'un eşisin". Cemaatin geri kalanına şöyle söyledi "Size gidin derim. Nereye istiyorsanız oraya gidin." Daha sonra İncil'i ellerine aldı ve Kutsal Ruhun kelimelerine göre söylediklerini onaylamak için açtı. Açılan bölüm Peygamber Jeremiah 42:9-17 idi. Tanrı'nın insanlarını uyardığı fakat insanların Kutsal Ruh aracılığıyla bildirilen Tanrı'nın sözlerine itibar etmediği açıktı.

Günler, haftalar ve aylar geçti. İnsanlar aldattılmış hissediyor ve ne yapacaklarını ya da gerçeği nasıl keşfedeceklerini bilmiyorlardı. Birçok öğretmen Kutsal Yazıları kullanarak kendi gündemini öğretmeye çalışıyordu. Aynı zamanda Tanrı'dan geldiklerini söyleyen birçok peygamber ortaya çıktı. Bazıları Rusya'ya toplu göçün olmadığını haber veriyor bazıları da aksine yalnızca Rusya'ya göç olacağını söylüyorlardı. Durum vahimdi. Eğitimsiz kadınlar ve erkekler gitmek veya Türkiye'de kalmak konusunda bilinçli bir karar veremiyordu. Göç başlamak üzereydi ve geri dönüşü olmayacak bir durum ortadaydı.

BEN RUH VE HAYAT (GÜNEŞİN) KİTABIYIM

Bazı daha eğitimli kimseler cevap bulmak amacıyla İncil'e ve 'Ruh ve Yaşam Kitabı'na başvurdular. Bu da çeşitli yorumlamalar ve çelişkileri beraberinde getirdi. Bazıları Ruh ve Yaşam kitabında 22. hikâyede şöyle söylendiğini açıkladı: "Ben Güneş'in kitabıyım! Tüm Rus ufkunu sıcak ışınlarımla aydınlattım ve böylece tüm dağlarını ve vadilerini ısıttım." İnsanlar şöyle düşündü: "Neredeyse en kutsal yer. Gözümüz nasıl oraya kaymaz ki?". Diğerleri ise bu mesajı farklı yorumladı. Onlar "Bu mesaj kutsal yağ sürünenlerin Yahuda'nın ülkesinde ortaya çıktığı 19. yüzyıl için geçerli sadece. Yine de, kutsal yağ sürünenlerin terkettiği ülkenin kutsal olduğu düşünülemez. Yahuda'nın ülkesi Güneşin Tanrısı'nı yuttu ve Rus ülkesi de kutsal yağ sürünenleri ve Maxim Gavrilich'i yuttu. Rusya, kutsal kanı ve peygamber kanını döktü - oraya gitmemeliyiz." dediler.

BİZ RUSYA'YI ORTODOKSLARIN BATIL İNANÇLARI YÜZÜNDEN TERKETTİK

Ruh ve Yaşam'ın 9. kitabındaki diğer hikâyelerde, 16. hikâyenin 6. ayetinde - "Oradan ayrılın kullarım. Kimsenin onların günahlarına ortak olmasına izin vermeyin." - gibi tartışmalar vardı. Rusya'ya göç etmeye karşı olan kişiler, "Büyüklerimiz meleğin sesini duyduklarında Rusya'dan koşup geldiler. Ama siz yine de oraya dönmek istiyorsunuz. Kardeşlerim, Zion (Gök) bu ülkede ve ateizm Rusya'da. Burada Türkiye'de kalın çünkü Tanrı bizi koruma ve gözetme sözü veriyor" şeklinde yorumladılar. Ancak Rusya'ya gitmek isteyenler yukarıdaki anlatının yalnızca, atalarımızın Rusya'yı Rusya yüzünden değil Ortodoks batıl inançlar yüzünden terk ettiği gerçeğine atıfta bulunduğunu iddia etti. Diğerleri Ruh ve Yaşam kitabından özel bir hikâyeye dikkat çekti: "Tüm kullarıma bildirin, seçilmiş olanlarım, (7. Ruh ve Yaşam Kitabı, 9. Hikâye) "Koşun kullarım, kutsanmışlarım, Kuzey ülkesinden Kafkaslar'a koşun". Başka ne kanıt istiyorsunuz kardeşlerim, biz zaten Kafkaslar'ın ötesinde yaşıyoruz. Kutsal Ruhuyla Tanrının bizi getirdiği yere niye geri dönelim?" Yine de diğerleri bunu ruhanî soğukluktan çıkış olarak yorumladı, diğer bir deyişle biz her zaman hem ruh hem nefes olarak Tanrı'nın sıcaklığında olmalıyız, yorumlamalarının birçoğu 'Ruh ve Yaşam' kitabı takipçilerinden geldi.

'Ruh ve Yaşam' 1930-31 yıllarında Türkiye'ye Amerika'dan getirildi. Ya Petrovka ya da Çakmak'ta yaşamış olan - kimse hatırlamıyor - Timofey Nikiforoviç Koçergin'e hediye edilmiş. Timofey Nikiforoviç'in eşi Abakumova'ydı ve kızlık adı Phomovna idi. Amerika'da yaşamış fakat vefat etmiş olan Onya Emilianova ve Tati-ana Emilianova ile akrabaydılar.

1932-34'lerde Alexander... Arjoff ve John Andrew Shubin Amerika'dan geldi ve 'Ruh ve Yaşam Kitabı'nın başka bir kopyasını ve yolculuklarını daha rahat yapmak için Model T. Ford araba getirdiler.

Pazar günü insanlar, 'Ruh ve Yaşam Kitabı'nın masada durduğu Aleksei Ivanoviç Portnov'un

evinde ibadet için toplandı. Ruh ve Yaşam kitabının masadaki yeri konusunda bir anlaşmazlık yaşandı ve birçok kişi Sabranya'yı terk etti. Yalnızca Portnov, A.I. ve Kholopov aileleri kaldı. Sonraki Pazar gününden itibaren onlara daha fazla destekçi katıldı ve sayıları sürekli arttı.

BİR KISIM MALAKANLAR "RUH VE YAŞAM" KİTABINA KARŞI ÇIKTILAR

Postoyanoe Sobranie her zaman 'Ruh ve Yaşam Kitabı'nda yazılanlara karşı çıktı. O zamanlar 'Ruh ve Yaşam Kitabı'na karşı çıkan başka kişiler de vardı ve hâlâ da karşı çıkmaya devam ediyorlar.

'Ruh ve Yaşam Kitabı'na karşı çıkan bazı kişiler bir zaman sonra kitabı kendilerince yorumlamaya başladılar. Bu grubun da katılımıyla 'Ruh ve Yaşam' takipçileri çoğunluk haline geldi ve böylelikle onların yorumlamaları... Malakanlar arasında ayrışmaya neden olacak şekilde kontrolü ele aldı. Aynı zamanda benim insanlarımı da Rusya'ya getirdi. Şu çok açıktır ki kendi hırslarının esiri olanlar, tüm insanların geleceğine ilişkin kararlar aldıklarını unutmuş ve yıkıcı sonuçların meydana gelme ihtimalini göz ardı etmişlerdi.

MALAKANLAR KARS VALİSİ TARAFINDAN KABUL EDİLİYORLAR

1956 yılının sonunda, I.S. Şetin'in liderliğindeki delegasyon Kars ili bölge idaresine gönderildi. Kars Valisi tarafından kabul edildiklerinde Malakanlar'ın göç etme niyetlerini anlattılar ve Malakanlar'ın Rusya'ya göç etmesi için izin istemek üzere 'Niyet ve Beyan Yazısı'nı sundular. Aynı zamanda, resmî görevlilerin göç planlarına karışmamasını rica ettiler. Vali dilekçeyi dikkatlice okudu ve derhal İl Emniyeti Baş Müdürü'nü makamına çağırdı. Gizli Polis Şefi Valinin odasına girdiğinde oraya görevle giden insanlar çok korktu. Hapse atılma korkusu yaşadılar. Hem Vali hem de Gizli Polis Şefi insanlarımızı Rusya'ya göç etme fikrinden caydır-

maya çalıştı. Onlara, Rusya yerine İngiltere'ye, Almanya'ya ya da Fransa'ya göç etmeleri için yardım etmeyi teklif ettiler. Amerika'ya göç etmelerini tavsiye ettiler. Türk hükümeti hatıta Malakanlar'ı Amerika'ya ulaştırma ve ulaşım masraflarını karşılama teklifinde bulundu. Bu ülkelerin hiçbirisini kabul etmiyorlarsa da en azından burada kalmalarını istediler. Burası sizin ülkeniz. Düzenlemeler yapacağız ve hiçbir eksikiniz kalmayacak. Türk Hükümeti, herhangi bir sınırlandırma yapmaksızın Türkiye'nin Başkenti Ankara yakınlarında, Atatürk Çiftliği olarak bilinen yerde, en güzel arazileri halkınıza verecek. Bu arazi, Türkiye Resmî Kooperatif Çiftlikleri içindeki en iyi arazi olarak görülmekteydi. Ayrıca, başka fırsatlar da sunuldu. Fakat delegasyonumuz her şeyi reddetti. Bunun üzerine Vali "Siz Malakanların tümü değilsiniz. Size, bahsettiğimiz ülkelerin isimlerini de içeren anketler vereceğim. Rusya dışında herhangi bir ülkeyi seçebilirsiniz. Bahsi geçen ülkelerin isimlerinin yer aldığı bin (1000) adet anket verildi. Listenin başında Amerika yer alıyordu, sonra İngiltere, Fransa, İspanya, Almanya, Yugoslavya ve en sonda da Rusya.

ANKET SONUNDA %80 RUSYA, %15 AMERİKA, %5 TÜRKİYE ÇIKTI

Döndükleri zaman anketleri dağıttılar ve seçtikleri ülkenin altını çizmelerini, istenmeyen ülkelerin de üstüne çizgi çekmelerini söylediler. Karar ve görüşme için bir hafta verildi. Bir haftanın sonunda kâğıtlar toplandığında, insanların yüzde 80'inin Rusya'yı, yüzde 15'inin Amerika'yı seçtiği ve yüzde 5'inin de Türkiye'de kalmayı tercih ettiği görüldü.

Anketler tekrardan gizli polis teşkilatına götürüldü. Gizli polis teşkilatı müdürü Kemal Bey insanların çoğunun Rusya'yı tercih etmiş olduğunu görünce ayağa fırladı ve görevli elçilere küfür etti. Silahını çıkarıp neredeyse ateş etmeye yeltendi. Sonra sakinleşti ve şöyle söyledi "İyi o zaman, yaşayın. Eğer gerçekten inanıyorsanız Tanrı hâkiminiz olsun. Size ve insanlarınıza sadece acıyorum. Böyle bir şeye nasıl izin

verirsiniz? İyi ruhunuzun uyanacağını ve inançlarınız için gereken ülkeyi doğru bir şekilde seçeceğinizi düşünüyorum. Görünüyor ki inançsız olmak istiyorsunuz. Güneş kitabınızı dikkatlice okuyun, o zaman tanrısız bir ülkeye gidip gitmemiz gerektiğini anlarsınız. Siz Malakanlar bunu okumamışsınız. Çünkü bu kitap o ateist ülkeye yaklaşmanızı bile yasaklıyor. Tanrı'nızın aşkına söyleyin bu çılgınca kararı nasıl verdiniz. Bunu bilmiyorsanız sizi hemen insanların geri dönmediği bir yere gönderebilirim. Ama Tanrı'dan korkarım. Yüce Tanrı'dan korkarım. Siz Malakanlar neden korkmuyorsunuz? Kendi felaketinizin peşinde koşuyorsunuz. Tanrı sizi affetmeyecek. Çocuklarınız komünist ve inançsız olacak." Sonra Gizli Polis Teşkilatı Müdürü birden ayağa kalktı ve çok yüksek sesle "Şimdi bana tekrar söyleyin bakalım, Rusya'ya neden gitmek istiyorsunuz? Tam olarak anlamak istiyorum" dedi. Şefin sinirini gören görevli elçiler paniğe kapıldı. Onu sakinleştirmeye çalıştılar. "Efendim, Müdür Bey, lütfen bizi anlayın. Ülkemizi Türkiye'yi seviyoruz fakat hep kendi içimizde evlendiğimiz için öyle bir aşamaya geldik ki, oğullarımız veya kızlarımız evlenecek kimseyi bulamıyor. Biliyorsunuz bizim soyumuz Rus." Bunun üzerine Şef şunları söyledi "Neden beni aldatmaya çalışıyorsunuz? Kızlarınızı ve oğullarınızı bu inançsızlarla evlendirmeyi mi planlıyorsunuz gerçekten? Daha gerçekçi nedenler bulmalıydınız. Önce de söyledim Güneş kitabınızı bilmiyorsunuz. Bu kitapta Türklerin kardeş olduğu yazıyor. Lideriniz Maxim 'Muhammed'den gelenler bize sadıktır. O kendine Ahmed (Goolgool) der' bu yüzden siz Malakanlar bizimle yani Muhammed'den gelenlerle yaşamalısınız. Aynı zamanda kızlarınızı ve oğullarınızı bizim oğullarımız ve kızlarımızla evlendirmelisiniz. Ancak buna razı değilseniz, kızlarınızı ve oğullarınızı kendi ırkınızdan evlendirmeniz gerektiğini açıkça yazan Eski İsrail Hukukunu okumanız faydalı olacaktır. İbrahim, İshak ve Yakup'a bakın. Hepsi kendi kardeşleriyle evlendi. Siz de aynısını yapmalısınız. Günaha girmeyin."

Temsilcilerimiz Kars ilinden döndü ve yaşadıkları olayları -Gizli Polis şefiyle olan konuşmayı- anlattılar. Şuralarda toplantılar yapıldı:

Olşanka, Atçılar, Çakmak ve Çalkavur. İnsanların çoğunluğu göç sürecine devam etmeye karar verdi.

PEYGAMBER GRİGORİ PETROVİÇ YUNKİN "TOPLU GÖÇ" VE "BARIŞ" DEDİ

1957 yılının Mart ayında tüm yerleşimlerde, Tanrı'nın lütfunu almak ve dilekçe işlemine devam edip etmeme konusunda bir cevap almak amacıyla bir haftalık bir oruç âyini düzenlediler. Bu âyinden sonra pazar günü her bir yerleşim dua ve kurbanlar yaptı. Atçılar'da yemekten sonra, geleneğimiz gereği, bir rahibeden şarkı söylemesi istendi. "Ayrılış! Ayrılış! Ayrılış! Tanrım, seçilmiş olan" şarkısını söyledi. Bu peygamber Grigori Petroviç Yunkin'e ilham verdi ve şöyle söyledi: "Toplu Göç! Toplu Göç! Toplu Göç! (Vykhod! Vykhod! Vykhod!) Barış! Barış! Barış! (Mir! Mir! Mir!) O ülkeye gideceğiz ve hemen özgür olmayı isteyeceğiz!" Sonra başka bir peygamber rastgele açtı kitabı (Büyüklerden birisi kitabın Ruh ve Yaşam olduğunu, hikayenin de 11:9-11 olduğunu hatırladı). Bu daha da çelişkili yorumlara neden oldu. Olşanka'da Vasili Petroviç Kholopoff aracılığıyla şunlar söylenmişti: "Güneş giyen kadının çocukları, uyanın! Kalkın! Özgürlüğünüzü mahvetmeyin. Tanrıdan selamet istemeyin, orada bulamayacaksınız!" Sonra doğrulamak için Fiiller 28:26:27'i açtı rastgele. Bu sözler göz ardı edildi.

ÇOCUKLARINIZI AÇLIKTAN ÖLDÜRECEK MİSİNİZ?

Plan yapma zamanı gelmişti (1957). Ancak insanlar ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Çelişki çok büyüktü. Sorun; ailelerine yiyecek sağlamak için bir şeyler ekip dikmeliler mi? Birçoğu depresyona girdi. Karar verip eyleme geçmek yerine tüm gün boyunca yeşil çimenlerin üzerinde uzanıp geleceğe kayıtsız kalıyorlardı. Tetikte olanlar ve durumu anlayanlar "Ne yapıyorsunuz? Çocuklarınızı açlıktan öldürecek misiniz? Öküzlerinize koşum takın (Türkiye'de tarla sürme için traktörler değil öküzleri kullanırdık),

toprağı sürün ve tohumlarınızı ekin.” Birçoğu yakındı: “Eğer Rusya’ya gideceksek neden ekiyoruz? Kime bırakacağız bunları?” Bu insanları buğday ekmeye ikna etmek için oldukça çaba harcadı. Birer birer çalışmaya başladılar.

Ancak, daha bilgili olanlar da vardı. Politik bir oyun oynayabileceklerini biliyorlardı, bu yüzden Türklerin Malakanlar’ı Rusya’ya askeri kamyonlar içinde gece vakti ve habersiz olarak götürecekleri ve bütün çalışmalarının boşa gideceği söylentilerini yaydılar. Birçok insan bu söylentilere inandı ve arazilerini, evlerini, hayvanlarını satmaya başladılar. Türk hükümeti Malakanlar’ın her şeylerini sattıklarını duyunca, zamanla çok fakirleşeceklerini, ayrılmak zorunda kalacaklarını ve gitmek için paralarının kalmayacağını düşündü. Malakanların Türkiye’de kalmak için hükümete yalvaracaklarını sandılar. Bunun üzerine Türk hükümeti de aynı propaganda başladı. Aniden gelip sizi götüreceğiz. Bunun ne zaman olacağını kimse bilmeyecek. Bu durum daha fazla insanın mallarını satmasına sebep oldu. Panik satışları 1957 yılının sonunda tavan yaptı. Durum çok ciddi ve korkutucuydu. Malakanlar, Rusya’ya göçlerine ilişkin dilekçenin durumunu sormaları için temsilcilerini hükümete yollamaya karar verdiler.

Ruhanî Postoyannie topluluklardan yeni temsilciler seçildi. Andrei Vasilievi, Poroşin, Stepan Ivanoviç Şetin, Mikhail Alexeieviç Poroşin ve Aleksei Maksimoviç Samarin Rusya’ya göçlerine ilişkin yeni bir dilekçe ile birlikte Ankara’ya gitmek üzere seçildiler. Yemek sırasında birçok kehanet dillendirildi. Ne yazık ki görüşü sorulanlardan kimse bu kehanetleri ne yorumlayabildi ne de açıklayabildi.

MALAKANLARIN BİR KISMI MUHBİR OLDU

Delegasyon Ankara’dan döndüğünde, dilekçelerinin hükümetin ellerinde ve iyi durumda olduğunu söylediler. Ancak, ayrılmalarına ne zaman izin verileceğine dair bir bilgi verilmişti. Malakanlar arasında ihanet yaygınlaşmaya başladı. Rusya’ya göç etmek istemeyen bazı

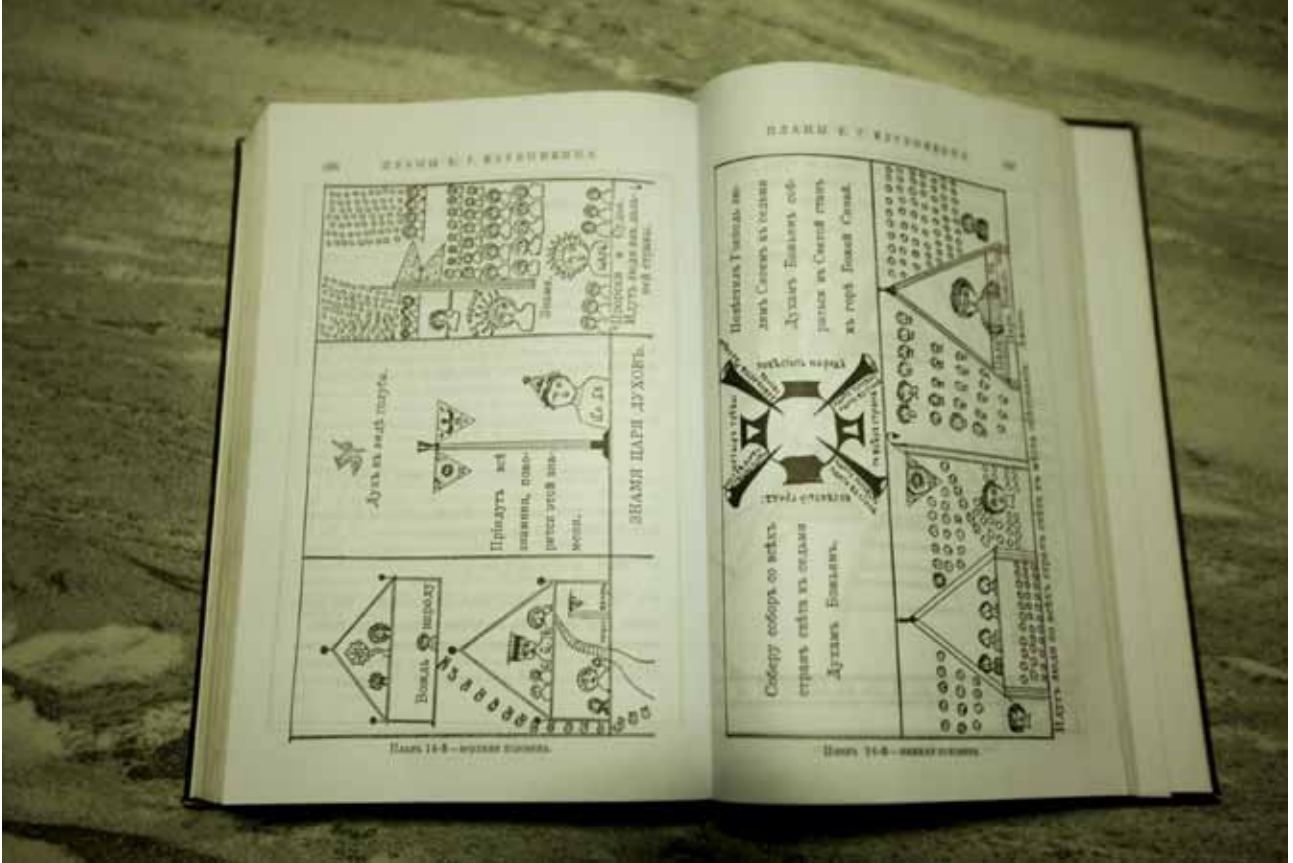
kişiler gizli polis teşkilatının muhbirleri haline geldi. Sonuç olarak, gizli polis evlere gelip belirlenen kişileri götürecekti. 1958 yılının Ocak ayında ilk delegasyon üyelerinden biri, Ivan Stepanoviç Şetin, bir gece evinden kaçırıldı, dövüldü ve geri getirildi. Evinin yakınındaki bir bahçede yarı ölü bir halde bulundu. Kaburgaları kırılmış, dişleri dökülmüş, ayaklarının altı öyle zedelenmişti ki yürüyemiyordu; yara bere içindeydi. Bunların hepsi 70 yaşındaki yaşlı bir adama yapılmıştı. Muhbirin, kardeşlerinden yakın biri olduğu söylendi fakat hiçbir kanıt bulunmadı. Bu hain olayın ardından, büyükbabam çok hastalandı. Yıl sonunda da öldü.

Cenaze törenine Priguni ve Postoyannie topluluklarından yaklaşık 2000 kişi, Kars ilinden ise bazı görevliler katıldı. Bu büyük kayıp taşınma üzerinde etkili oldu ve Rusya’ya taşınmayla ilgili ileriye planlanmış işler öne alındı. Çünkü Malakanlar korkar hale gelmiş, toplulukları grubu, kaygı verici bir sukunet sarmıştı. Türk yetkililerine insanların artık göç etmek istemediği izlenimini vermek için herkes çok çalışmaya başladı.

İnsanları daha da korkutmak için Atçılar’da gece vakti, kim olduğu bilinmeyen bazı kişiler, itibarlı kişilerin evlerine girdi ve onları kaçırmaya kalkıştı; büyükbabamın maruz kaldığı işkencelerin aynısını yaptılar. Ancak, delici çığlıkları akrabaları ve komşuları harekete geçirmiş, kaçırma olayının önüne geçilmişti. Bu arada saldırganların gizli polis üyeleri olduğu tespit edilmişti. İnsanlar ateşli silahlar ve sopalarla gelip onları alt ettiler. Bu olaydan sonra, insanlar daha da korktu. Geceleri tüm kapıları kilitlemeye ve tüm pencereleri kapatmaya başladılar. Karanlık olunca kimse dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu.

MALAKANLAR FALAKAYA YATIRILYOR

Bu olaylar yüzünden itibarlı büyükler Kars’taki Rus Konsolosluğu’ndan yardım istemeye ve Türk gizli polislerinin elinden Malakanlar’ın neler çektiğini anlatmaya karar verdiler. Büyükler Rus Konsolosluğu’na yak-

Ruh ve Hayat: Güneş Kitabı.

laşırken yakalandılar ve bir arabaya bindirilip bilinmeyen bir yere götürüldüler. Ofise gelince, görevliler büyüklerimizden göç etme isteklerini geri çektiklerini belirten resmî bir yazı talep ettiler. Büyüklerimiz, Fyodor Petroviç Çeremisin, Andrei Vasileviç Poroşin, Mihail... Ekseyeviç Poroşin ve Vasili Fiodoroviç Çeremisin bunu kabul etmediler. Bu sebeple saldırganlar büyüklerimizi “Falaka” denen Türk aletine bağlayıp ayaklarının altını özel sopalarla dövdüler. Daha sonra gece vakti onları tekrar arabaya bindirip karanlık bir sokakta bıraktılar. Sabah, insanlar sokakta bilinçsizce yatan insanlar olduğunu fark edip polise bildirdiler, sonra hastaneye göturdüler. Söylentiler ihanet edenlerin, göçü istemeyen Malakanlar olduğu yönündeydi. Ancak hiçbir kanıt bulunamadı. Bu son saldırı hem Türkiye’de kalma korkusunu hem de Türkiye’yi terketme isteğini yoğunlaştırdı. İnsanlar tüm mallarını sattıkları için o andan itibaren kaynaksız kaldılar ve sonuç olarak Rusya’ya göç etmekten başka bir çare kalmadı.

ÜZÜNTÜLÜ BAKAN, MALAKANLARI TERK ETTİ

Türk yetkililer, bir hata yaptıklarını fark ettiler. Malakan yerleşimlerini ziyaret etmeye başladılar. Malakanları göç etme planlarından vazgeçirmek amacıyla insanlara çeşitli tekliflerde bulundular. Bahsetmeye değer önemli bir olay meydana geldi. 1959 yılının sonlarında ve 1960 yılının başlarında Türkiye İçişleri Bakanı Namık Gedik, Olşanka yerleşimine geldi. İnsanlara “Kardeşlerim, arkadaşlarım, çocuklarınız hatırına yeniden düşünün. Rusya’ya gitmeniz yasak olduğunu anlayın. Ben burada Tanrı’nın bir elçisiyim ve söylediklerime karşı çıkamazsınız. Bu nedenle, Tanrı, İsa ve Güneş kitabınız adına tüm Malakanlar’dan rica ediyorum. O ülkeye, Rusya’ya gitmeyin.” dedi. Bunun üzerine insanlar Bakanı şöyle yanıtladı, “Sayın Bakan, biz Malakanlar’ı ikna etmeye çalışmayın ve bize altından dağlar vaat etmeyin. Anavatanımız Rusya’ya hemen gitmemize izin verin”. Bu

Bakanı çok kızdırdı. Sinirli bir şekilde “Sizi ikna etmeye veya size altından dağlar vaat etmeye çalışmıyorum. Kendinize ve çocuklarınıza getirmek istediğiniz felaketleri dile getiriyorum. Size acıyorum. Söylediklerimi unutmayın, Türkiye’ye geri gelmek isterseniz, halkım ve resmî görevlilerim buna nasıl karşılık verir bilmiyorum. Türk insanların gözünde itaatsizliğiniz yüzünden hain olarak görüleceksiniz. Ancak, bizler inançlıyız, sizi geri kabul etmeye çalışacağız. Rusya’ya gitmeye bu kadar kararlıysanız gidin. Fakat oradaki yolunuzu lanetliyorum, kutsamıyorum. Üzüntülü Bakan gözyaşları içinde Malakanlar’ı terketti.

Bazı insanlar tereddütte kalmıştı; Türkiye’de kalmalılar mıydı yoksa göç mü etmeliydiler? İnsanları gelecek korkusu sarmıştı. 1960 yılının Ekim ayında, Nikolai Ivanoviç Şetin, babamın 1958 yılının sonunda kaybolan en küçük kardeşi, Koçak Pergyt’te aniden yeniden ortaya çıktı. Şu hikâyeyi nakletti. Kendisi ve eşi SSCB sınırına yakın bir yerde yaşamış. Bir şekilde kendilerini Rusya Leninakan’da bulmuşlar. Şehirde, sanki kendi anavatanıymış gibi dolaşmış. Daha sonra kendine gelmiş. Vatanında değil SSCB’de olduğunu fark etmiş. Geri dönmek istemiş fakat sınır polisi tarafından tutuklanmış. Memurlar onu bir ajanla karıştırmış ve hapse atmış. Çok fazla pislik ve nefretle karşılaştığı hapiste 1960 yılına kadar kalmış. Eve döndüğünde, insanlarımız Rusya’da hüküm süren dinsizlik ve sahtekârlıklardan bahsetmiş. Ancak insanlarımız yalan söylediğini düşünerek ona inanmamışlar. Rusya’da bulunmuş olabileceğine inanmamışlar. Kendi kardeşi ve babası bile inanmamış. Onlar da onun yalan söylediğini düşünmüşler.

GÖÇ İÇİN MOSKOVA’DAN ONAY BEKLENİYOR

Tüm sorunlara, tehditlere ve uyarılara rağmen insanlar Rusya’ya gitme planlarında kararlıydı. Aleksei Maksimoviç Samarin, Mihail Alekseieviç Poroşin, Andrei Vasileviç Poroşin ve babamın erkek kardeşi Stepan Ivanoviç Şetin,

Rusya Konsolosluğu’ndan Malakan göçünün durumunu öğrenmek üzere Ankara’ya yeniden gittiler. Konsolos onları iyi karşılamış. Konsolosa, “Efendim, lütfen bize Malakan Göçü Dilekçesinin durumunu söyleyebilir misiniz?” diye sormuşlar. Konsolos onları düzeltmiş, “Malakanlar SSCB’ye gitmeye kadar verdiği göre “Efendim” kelimesini hemen hafızalarından silmeliler çünkü SSCB’de efendilerimiz yok. Hepimiz yoldaşız.” Sonra onlara dilekçelerinin Türk Hükümeti tarafından kabul edildiğini ve nihai imzalar için Moskova’dan beklediği bilgisini vermiş. Bu belgelerin yaklaşık bir ay içinde Ankara’ya geri gelmesi bekleniyormuş. Daha sonra da “Şimdi sevgili yoldaşlarım, artık büyük SSCB’nin vatan daşları sayılırsınız. Ancak ofisimden ayrılmadan önce sizinle konuşmak istiyorum. SSCB’ye giriş isteğinizin onaylandığını biliyorsunuz.” demiş ve şöyle devam etmiş “yalnız, size evlerinize, yaşadığınız yerlere dönmenizi, insanlarınızı toplamanızı ve kararınızı bir kez daha derinlemesine düşünmenizi ve uzun uzun tartışmanızı tavsiye ediyorum. Belki de Rusya’ya taşınmanız daha iyi olacaktır sizin için. Görünüşe göre Malakanlar komünist rejimimizin gerçekte ne olduğuna dair bir şey bilmiyor. Doğru mu? Ülkemizin ateist olduğuna dair bir fikriniz yok. Toplumumuzu komünist idealler üzerine inşa ettik ve Tanrıyı reddettik. Anladığım kadarıyla siz çok dindar ve inançlısınız. Aynı zamanda Ruh ve Yaşam isimli, size Rusya’dan kaçmanızı emreden bir kitabınız olduğunu da duydum. Buna rağmen, Rusya’ya geri dönmek istiyorsunuz. Bu nedenle sizleri uyarıyorum, evlerinize gidin ve söylediklerimi halkınızla paylaşın. Ve nihai kararınızı öyle verin. İsteddiğiniz zaman göç edebileceksiniz. Korkarım ki birçok zorlukla karşılaşacak ve dinsizliği kabul edip başa çıkma da birçok güçlük yaşayacaksınız. Oraya varmanızdan kısa bir süre sonra Türkiye’ye dönmek isteyeceksiniz. Bu hepimiz için utanç olacak. Bu yüzden yoldaşlar, arkadaşlar, sözlerime dikkat edin ve insanlarınızdan bir şey saklamayın.”

Cemaat üyeleri Konsolosu’n yanından ayrılıp evlerine döndüler. Geldiklerinde Postoyanniye ve Prıgunı topluluklarından birkaç büyüğü top-

Sabranya'da dini ayin.

ladılar. Konuyu aralarında tartışıp Konsolosun verdiği bilgileri ve tavsiyeleri halktan saklamaya karar verdiler. Böylelikle, insanlar habersiz bırakıldı ve Rusya'nın ateist bir ülke olduğu gerçeğini öğrenemediler.

GÖÇ BELGELERİ MOSKOVA'DAN KARS'A GELDİ

Yaklaşık bir ay içinde tüm belgeler Moskova'dan Kars iline geldi ve Malakanlar hazırlanmaya başladı. Fakat tüm insanların taşınmasına başlamadan önce büyükler, ileride pişman olmamak adına, birkaç kişinin Rusya'ya gidip oradaki yaşamı görmesi için yollanmasına karar verdi. Bir şifre belirlediler. Böylelikle geride kalanlar göç edip etmemeleri gerektiğini anlayacaklardı. 1960 yılının Ekim ayında, gidecek ilk kişiler şöyleydi: Fyodor Petroviç Çeremisin, Vasili Fiodoroviç ve Aleksei Fiodoroviç Por-

şin ile Ivan Ivanoviç Kaviaşnikov. Bu insanlar Stravropol Bölgesi'ndeki Kamennaia Balka'ya ulaştıktan bir hafta sonra Türkiye'ye şunları yazdılar: "Ivan Ivanovich Kaviaşnikov varır varmaz vefat etti. Onu burada Rusya geleneklerine göre gömdük. Çok çamurlu yerlerde kaldık ve hava çok kötü. Galoşlarımı getirin." Bu mesaj, ruhanî şarkıcıların başı Ivan Ivanoviç'in ölümünün Rusya'daki tüm ruhanî işlerinin ölümü anlamına geliyordu. Bu mektup, mesajı olduğu gibi anlayan ve kimseye bir şey söylemeyen yanlış kişilere gönderildi. Rusya'ya göç devam etti. 1960-1961'de ilk göçmenlerle aynı şifreyi belirleyen başka bir grup Rusya'ya ulaştı, Rusya'daki korkunç yaşamı gördü ve ilk gelenlere, özellikle de F.P. Çeremisin'e şunları söylediler "Neden bize bu koşullardan söz etmedin? Göçü durdurabilirdik." Onlar da belirlenen şifreyi kullanarak yazdıkları bir mektup yolladıklarını söylediler.

Yaklaşık 10 gün sonra, söz konusu mektubu alanlar Kaminaia Balka'ya ulaştılar. Havanın kuru olması, hiçbir yerde çamur olmaması ve Ivan Ivanoviç'in hayatta ve yaşıyor olması nedeniyle çok şaşırıldılar. Mektubu yazan cemaat üyesini sorguladılar, "Neden Ivan Ivanoviç Koviaşnikov'un öldüğünü yazdınız? Yaşıyor ve iyiymiş. Ve neden bana galoşlarımı getirin diye yazdınız? Bir çoğumuz sizi dinledik ve getirebildiğimiz kadar getirdik ki burada neredeyse hiç çamur yok. Neden bize yalan söylediniz arkadaşlar?"

SINIR POLİSİ RUHANİ KİTAPLARA EL KOYDU

Her şey ortaya çıktığında, artık çok geçti. Göç devam ediyordu. O zamana kadar insanların yüzde 25'i çoktan taşınmıştı.

Malakanların Türkiye'den Rusya'ya taşındıkları şekli anlatmak istiyorum. İnsanlarımız yaşadıkları yerleri çeşitli biçimlerde terk ettiler: araba, traktör, at arabası, vs. Diğer bir deyişle, sınıra 40 kilometre uzaklıktaki Kars'a kadar herkes tek başınaydı. Şehre varınca insanlar geçici barakalar bulmak zorundaydı. Parasız olanlar sokaklarda yaşamak zorundaydı. İnsanların eşyalarını tren istasyonuna taşıma zamanı geldiğinde, bir kez daha tek başınaydılar. Tren istasyonuna varınca bazı kişiler iki veya üç gün orada beklemek zorunda kalıyordu. Daha sonra jandarmanın gözetiminde eşyalar vagonlara yükleniyordu. Her bir vagona yaklaşık 10-15 aile bindirildi. Sonra belgeler kontrol ediliyor ve Kars'taki SSCB Konsolosu tarafından onaylanıyordu ve SSCB'ye doğru yol almaya başlıyorduk. Türk trenleri bizi bir kez daha sınıra kadar götürdü ve eşyalarımızla Sovyet trenine bindirildik. Bu sırada herkes sıkı bir şekilde arandı ve şüpheli görünen kişiler bir odaya götürüldü ve kontrol için kıyafetlerini çıkarmaları istendi. Sınır polisinin hoşlanmadığı her şeye, örneğin ruhanî kitaplara, el konuldu. Özellikle 'Ruh ve Yaşam Kitabı' onları endişelendirmiş görünüyordu. Gün içinde trenler istasyonda kaldı, gece yol aldı.

DAHA ÖNCE HİÇ DOMUZ GÖRMEDİNİZ Mİ?

Okuyucularımın ilgisini çekebilecek bir olayı paylaşmak istiyorum. Gündüz vakti tren istasyonundayken birden vagonun penceresinden baktık ve avluda ilginç bir hayvan gördük. Bazı insanlar "Bu bir beyaz ayı, hayır bu değişik bir köpek..." dedi, diğerleri başka tahminlerde bulundu. Böyle bir yaratıkla daha önce hiç karşılaşmamış, resimlerde bile görmemiştik. Daha yakından bakmak için dışarı çıktık. Sonra yaşlı bir kadın geldi ve azarlayarak bize "Nesiniz siz? Yabanî mi? Daha önce hiç domuz görmediniz mi?" dedi. Böylelikle bunun bir domuz olduğunu öğrenip hemen vagonlarımıza geri döndük.

Tren Leninakan, Tiflis, Bakü ve Mahaçkale istikametinde devam etti. Bazıları Astrakhan'da indi. Diğerleri Stavropol'e devam etti. Gündüzleri her zamanki gibi tren istasyonda duruyordu. Bize eşlik eden bir KGB üyesi bizi beslemeye karar verdi. Hepimizi restorana götürdü. Yiyecekler geldiğinde ne olduklarını sorduk. Garsonlar, "Yiyin yiyin sevgili misafirlerimiz yiyin. Bu yiyebileceğiniz en güzel domuz eti, yiyin!" dediler. Bunun üzerine hepimiz kalktık ve dışarı çıktık. KGB üyesi, "Ne yaptınız? Hazırlayabilecekleri en güzel yemeği hazırladılar. Yemeği yemeden giderek onları aşağılamış oldunuz. Ne demek oluyor bu?" dedi. Büyüklerimiz ona biz Malakanlar'ın domuz yemediğini söylediler. O da "Domuz yemiyorsanız, o zaman Rus değilsiniz. Niye Rusya'ya geldiniz?" diye sordu. Konuşma böyle bitti. Bu olaydan sonra üç gün daha yolculuk ettik, fakat bizi bir daha restorana götürmedi. KGB üyesi, bu ülkeye, Rusya'ya, yanlış ruhlar veya güdülerle getirildiğimizi anladı.

Nihayet varacağımız yere gelmiştik. Biz Astrakhan Bölgesi'nin Enataevskiy ilçesinde Prishib'e yerleştik. Diğerleri şuralara yerleşti: Mikhailova, Sosykol, Kharabli ve Çapçiadji. Ama Malakanlar'ın çoğu Stavropol bölgesindeki şu köylere yerleşti: Levokumskoe, Turksad, Kamennaia Bakla, Burgun-Madjari, Tsemlianeskiy, Novokavkaz ve Zaria.

Türk Malakanlar vardığında, yetkililer

Malakanlar'ı sindiren yöntemin yeni gelenler üzerinde de etkili olacağını düşündü. Bu yöntem önce, işe yaramıştı şimdi de işe yarayacaktı. Türk Malakanlar'ı ateist yaşam biçimini benimsemeleri için zorlamak amacıyla diğer Malakanlar'ın yanına yerleştirildiler. Felsefe, Sovyet Malakanlar'ı Türk Malakanlar ile karıştır ve hepsi en sonunda ateist olsun idi.

BABAMI KOYUN SÜRÜSÜNÜN ÇOBANI YAPTILAR

Astrakhan Bölgesi'ndeki Prishib'e geldikten bir ay sonra, Kolhoz müdürü geldi ve babama "Pyotr Ivanoviç, burada Sovyetler Birliği'nde bir aydır yaşıyorsun. Artık misafirimiz değilsin. Çalışmaya başlamanın zamanı geldi. Şimdi çalışma zamanı." dedi. Babam söz konusu temsilciye "Aleksandr Ivanoviç, biz çalışkan insanlarız. Kimse bizi çalışmak istemiyorsunuz diyerek azarlayamaz. Lütfen, ülkenizde ne yapabileceğimizi söyleyin bize. Ne yapabilirim? Ne tür bir işe başlayabilirim?" diye sordu. Bunun üzerine temsilci "Piotr Ivanoviç, daha önce yaşadığınız ülkede insanlar işe başladı, fakat burada Sovyetler Birliği'nde biz sizi nereye gönderiyorsak oraya gitmek zorundasınız" dedi. Babam, "Aleksander Ivanoviç, nereye göndermek istiyorsunuz beni?" diye sordu. O da "Şimdi git ve bir koyun sürüsü al ve onlara çobanlık yap; Kolhozdaki en iyi çoban olacaksın" dedi.

Bu sözleri duyduğunda babamın surat ifadesini tarif etmek imkânsızdı. Birkaç dakikalık sessizliğin ardından babam müdüre, "Aleksandr Ivanoviç, Türkiye'de sizin gibi insanlar veya hatta daha iyileri benim için çalışıyordu ve siz bana çobanlık yapmamı mı söylüyorsunuz?" diye sordu. "Piotr Ivanoviç, o Türkiye'deydi, şimdi buradayız. Sovyetler Birliği'ndesin... Bu yüzden yoldaş (tovarish) git ve çalış" diye yanıt verdi. Bu konuşmadan sonra babam bir süre şaşkın kalakaldı. Daha sonra oradan taşınmanın yollarını araştırmaya başladı. Ancak ne kadar çalışmaktan kaçınsa da yaklaşık yarım sene Kolhoz'da çalıştı.

Nihayet babam kaçmak için bir araba bul-

mayı başardı. Gündüz vakti gidemeyeceğimiz için, gece Kolhoz'da bıraktık. Stravropol bölgesine vardık ve damatların ve diğer akrabaların Türkiye'den geldiklerinde yerleştikleri Levakumskaya yerleşimine gitmek üzere yola devam ettik. Ancak, pazar günü kimse kiliseye gitmedi çünkü herkes korkuyordu. Babam ve büyüklerden birisi olan Ivan Mikhailoviç Abakumov elinde bir İncil ile ev ev dolaşıp insanları kiliseye gitmeleri konusunda ikna etmeye çalıştı. Tanrının da yardımıyla sonraki pazar günü birtakım insanlar geldi ve Sabrainie*'ye daha fazla insan katılmaya başladı.

SOVYET MALAKANKANLARI İLE TÜRKİYE MALAKANKANLARI KASITLI OLARAK BİR ARAYA TOPLANDI

Genç bir adam traktörle ezildiği ve gözaltına alınıp öldürüldüğü zaman insanların umudu kırıldı, müzikli tipik bir gömme işlemi yapıldı, dua edilmedi. Çok açıktır ki bu Sovyet makamlarınca, Türk Malakanların ideolojilerini kontrol etme amaçlı planlanmıştı. Ancak büyüklerimiz korkularına, tehditlere veya baskıya yenik düşseydi, kiliseye gitmeleri, zorunlu âyinleri yapmaları veya ruhanî meselelere katılmaları sona erecekti. Bu büyüklerimizin açısından sert bir uyanıştı. Akıllarına peygamberin sözlerini getirdi: "Bu ülkeye gideceğiz ve hemen özgür kalacağız." Böylelikle mücadele dolu, fakat özgür olmayan yaşamımız en baştan Malakan öğretilerini ve ahlakını korumakla başladı. Türk Malakanlar kendilerini geri dönüşü olmayan neticelerin içinde buldu, çünkü Türkiye'yi terk etmeme ve Tanrısız bir ülkede yaşamama emrine itaat edemediler. İkinci en büyük hata ise Sovyet vatandaşlığını kabul ettiklerinde yapıldı.

STALİN'İN BASKISI: MALAKAN MUHBİRLERİ

Rusya'daki Malakanların (Rus Malakanlar) geçmişi ve yaşamı ile ilgilenmeye başladım.

* Sabrainia = Sabranya (Türkçe)

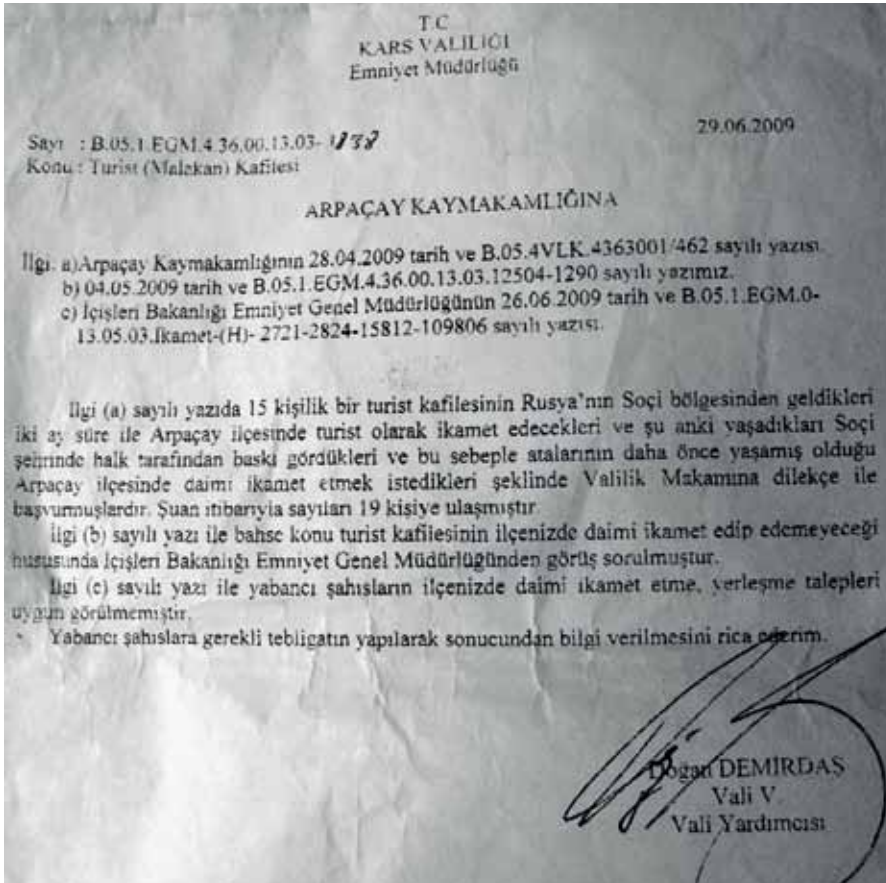

Araştırınca ortaya çıktı ki; Türk Malakanlar, Rus Malakanlar'ın yaşadığı çeşitli yerlere dağıtılmıştı. Türk Malakanlar'ın, aynı dinî paylaşıklarımızın, yaşamış olduğu yerlerden uzak olmayan, Rus Malakanların yaşadığı aynı yerlere neden yerleştirildiğini merak ettim. Araştırınca, Sovyet makamlarının bizleri oraya taşımada bir amaçlarının olduğunu fark ettim. Türk Malakanların da Rus Malakanların izinden gidip Tanrısız davranışlar benimsemelerini umuyorlardı. Rus Malakanlara Tanrı inançlarını neden kaybettiklerini sordum. Stalin rejimi iktidara gelince, kolektif çiftliklere (kolhoz) katılmaya zorlandıklarını anlattılar. O zaman insanlar direnmiş. Güçlü Malakan inancına sahiplermiş. Sorunu çözmek için yetkililer, Malakanlar arasında insanların kolektif çiftliklere katılımını sağlayabilecek liderler aramaya başlamışlar. Böyle liderler bulunmayınca, yetkililer kendi halkına ihanet etmeye istekli kişiler bulmaya çalışmış. Maalesef istedikleri muhbirleri bulmuşlar. Böylelikle ihanet çağı başlamış ve fikirlerinde ısrarcı kişiler hapse atılmış. Bu muhbirler, insanların toplandığı

evleri, yetkililere gösterip onlara bu insanların Stalin rejiminin düşürülmesi için dua ettiklerini söylüyorlarmış. Daha sonra (İçişleri Halk Komiserliği) NKVD, insanları tutuklamış, sorgulamış ve işkence etmiş. İşkence edilen insanlar bazen acıya dayanamayıp hapse atılmaktan korktuğundan başka birinin ismini veriyormuş ve böylelikle ihbar çemberi genişliyormuş. Bu durum birçok Malakanın inançlarını terk etmelerine neden olmuş.

MALAKANLARIN PASAPORTLARI ELLERİNDEN ALINIYOR

Malakanlar varır varmaz, ailelerine kalacak yer verildi. İkinci veya üçüncü gün, bir binaya toplandılar ve anlaşma ya da kabul olmaksızın Sovyet pasaportları verildi ve ellerindeki uluslararası pasaportlara el konuldu. Oysa halkımız uluslararası pasaportlarını saklamaları konusunda Türk hükümeti tarafından uyarılmıştı. Beş yıl geçerlilikleri olduğu ve onları Türkiye vatandaşı olarak tanımladığı için vatandaş ola-

2009 yılında Soçi'den (Rusya)
Kars'a iltica etmek için gelen
Malakanlar'a verilen resmî
dilekçe.

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU

Kanun Numarası

Kabul Tarihi

Yayımlandığı R. Gazete

Yayımlandığı Düstur

: 403

: 11/2/1964

: Tarih : 22/2/1964

: Tertip: 5

Sayı: 11638

Cilt: 3 Sayfa: 470

5901 → 29.5.2009

29 (Değişik: 7/6/1995 - 4112/2 md.) Bu kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tabi tutulur. Ancak, doğumla Türk Vatandaşlığını kazanmış olup da sonradan Bakanlar Kurulundan çıkma izni almak suretiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişiler ve bunların kanuni mirasçıları, Türkiye Cumhuriyetinin milli güvenliği ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla ülkede ikamet, seyahat, çalışma, miras, taşınır ve taşınmaz mal iktisabı ile ferağı gibi konularda Türk Vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. 33 ve 35 inci maddeler hükümleri saklıdır.

Закон о гражданстве 3 от 11.02.64

Статья 29 (в редакции от 07.06.95)

Лица, потерявшие турецкое гражданство на основании данного закона, начиная с даты выхода из гражданства приравниваются к иностранцам. Вместе с тем, лица, получившие турецкое гражданство с рождения, вышедшие из турецкого гражданства по разрешению Совета Министров и получившие гражданство какого-либо иностранного государства, а также их законные наследники имеют право проживать, путешествовать, работать, получить наследство, покупать и продавать движимое и недвижимое имущество в Турции наравне с гражданами Турции.

2009 yılında Rusya'nın Soçi bölgesinden gelen Malakanlar için yazılan dilekçe ve Türk Vatandaşlık Kanunu çerçevesinde yazılan 11.2.1964'teki kabul tarihli metin.

rak Türkiye'ye bunlarla geri dönebileceklerdi.

O andan itibaren Malakan halkı Tanrısız bir ülkenin bütün vatandaşlık haklarından yararlanmaya başladı. Yine bu andan itibaren, V.P. Kholopov'un Jeremiah 42:9-17 tarafından da doğrulanan kehaneti gerçekleşiyordu. Malakanlar Kolhoz'da çalışmalara zorlanıyor, genç erkekler askere alınıyor ve gençlere ateizm öğretiliyordu. İnsanlarımız umutsuz hissediyordu. Sokaklarda veya avlularda toplanıp öyle feryat ediyorlardı ki, yerli halkı rahatsız ediyorlardı. Yerli halk yanımıza gelip "Ağlamayın, ağıt yakmayın ve üzülmeyin. Her şey düzelecek. Bize bakın. Her şey düzelecek" diyerek bizi teselli ediyorlardı.

Bekleyecek bir şey yoktu. Biraz zaman geçti ve ibadet etmemiz, kendi geleneklerimize göre ölülerimizi gömmemiz veya ibadet yapmamız yasaklandı. Elinde revolveri olan bir polis Sabranya'mıza girme ve "Dua etmeyi kesin, yoksa sizi vururum" deme hakkına sahipti. Bir zaman

sonra yerli halk bizden nefret etmeye ve bizi yetkililere ihbar etmeye başladı. Malakanlara en zor, en aşağılık ve en az ücretli işler verildi. Polis 'Kutsal Yazılar'ı götürmeye çalıştı fakat Tanrı halkımıza onları saklama erdemini bahşetti. Böylelikle, Kutsal Yazılar, korundu. Yetkililer 'Ruh ve Yaşam'dan özellikle nefret ediyor ve korkuyordu. Bu sebeple ona el sürmek için her yolu denediler.

MALAKANLARIN BİR KISMI ASİMİLE OLUYOR

İçimizden bazıları en sonunda inançlarından vazgeçti, kitaplarını bıraktı ve domuz yetiştirmeye başladı. Genç kadınlar ailelerinden kaçıp inançsız erkeklerle evlenmeye, genç erkekler de Tanrısız irkin kadınlarıyla evlenmeye başladı. Maksimist, Priguni ve Steadfast Malakanlar'ı inançlıları arasındaki bu yeni davranış biçimi birçok gayrimeşru çocuk ve boşanma ile so-

nuçlandı. İnsanlarımızın maruz kaldığı yıkıcı etkiyi tarif etmek imkânsız. Büyükler, onların bu davranışlarının neticelerini gördüler. Birçok yaşlı vakitsiz öldü; bazıları o kadar depresyona girdi ve/veya hasta oldu ki yataklarından çıkmadılar. Hiç kimse Rusya’da bu kadar ıstırap çekeceklerini ve bu kadar sorun yaşayacaklarını tahmin etmemişti. Pişmanlıklar çok dile getirildi fakat faydasızdı. Çünkü kimse uyarılara kulak asmadı. Umut yoktu.

Türkiye’de yaşarken, her ne kadar küçük olsam da, babamı Rusya’ya gitmekten vazgeçirmeye çalışmıştım. Ancak o, “Oğlum, hiçbir şey bilmiyorsun. Kısmetse Rusya’ya gittiğimizde büyükbabamızın Tiflis’teki mülklerini restore edeceğiz ve orada iyi bir şekilde yaşayacağız.” demişti. Çünkü atalarımızın Tiflis ve Kars’ta fazla mülkü vardı; babam göç etmenin yapılacak en doğru şey olduğuna ikna olmuştu. Babam ciddi, zeki ve eğitilmiş biriydi. Onun böyle talihsiz bir hatayı nasıl yaptığını hâlâ anlayabilmiş değilim.

“BİZ LANETLİYİZ, ÇOCUKLARIMIZI FELAKETE SÜRÜKLEDİK”

1963 yılında, Stavropol bölgesindeki Levakumskoe köyüne vardığımızda, babam alından terler ve gözünden yaşlar akarak bir süre oturdu ve boş boş baktı. Kederli hali ve yüz ifadesi bizi korkutmuştu. Annem yanına gitti ve “Sorun nedir? Neden hiçbir şey söylemiyorsunuz?” diye sordu. Babam, “Bekle, bekle” dedi. Ve sessizce oturmaya devam etti. Aniden aneme seslendi ve şöyle söyledi, “Biz lanetliyiz ve bizim çocuklarımız da lanetli. Onları felaket ve acıya sürükledik.”

Daha sonra hepimizi çağırdı ve dizlerimizin üzerine çökerek dua ettik ve ağladık. Duadan sonra annem yemek hazırladı, fakat hiçbir şey yiyemedik. Babam “Çocuklar, ben sizi dinlemedim, özellikle seni Vania ve şimdi acı kadehinden içeceğiz. Evet, Nikolai Ivanovich (babamın en küçük erkek kardeşi) Rusya’yı geçti ve geri gelip bize gerçeği söyledi. Tanrı tarafından bizi uyarmak için gönderilmişti, ama biz onun

uyarısını dinlemedik. Şimdi ne yapabiliriz? Bilmiyorum. Sevgili çocuklarım beni bağışlayın.” Tabii ki babam Astrakhan bölgesinde yaşarken de işlerin kötü olduğunu biliyordu ancak başka bir yere taşınınca düzeleceğini düşünmüştü. Rusya’ya göç eden neredeyse bütün aileler aynı kaderi yaşadı.

Bu olaydan sonra, babam hiçbir zaman eskisi gibi olmadı. Zayıf ve depresif bir hale geldi. Kısa bir süre sonra kız kardeşim yerli halktan biriyle gizlice evlendi. Tabii ki babam hasta oldu ve hastaneye yattı. 1968 yılında vefat edinceye kadar sürekli hastaneye gidip geldi. Böyle çalışkan ve onurlu insanların kölelik ve Tanrısızlığın boyunduruğu altına girmesi ne kadar trajik.

MALAKANLAR TÜRKİYE’YE DÖNMEK İÇİN BAŞVURU YAPIYORLAR

Acı kadehi dolup taşıdığında ve bu ülkede yaşamak dayanılmaz hale geldiğinde, eğitilmiş ve güvenilir bir grup Türkiye’ye dönme isteği ile Moskova’ya gitmeye karar verdi. Bir haftalık oruç, dua ve kurban adamalardan sonra, V.V. Holopok, M.I. Portnov, V.T. Bibaev ve diğerleri Moskova’ya gitmek üzere seçildiler. Moskova’daki Türk Konsolosluku’na yolculukları için para toplandı. O dönemde, yabancı konsolosluklara gitmek yasak ve imkânsızdı. Bizim grup Türk Konsolosluku’na yaklaştığında, üç güçlü adamın yaklaştığını görmüşler. Görevli elçilerimiz koşmaya başlamış ve konsolosluk arazisine girmişler. Konsolos’la karşılaştıklarında, Konsolos onları dinleyip şöyle demiş, “Sizi çok iyi anlıyorum ve Malakanlar için endişelendiğinizi biliyorum, fakat Demir Perdeyi geçmenin çok zor olacağını söylemem gerek. Ancak umutsuzluğa kapılmayalım. Önce Tanrı, sonra biz ve hükümetimiz sizin serbest kalmanıza yardım edeceğiz.”

Grubumuz, Türkiye’ye dönmek isteyen kişilerin imzalarının listesini bir beyanla birlikte vermişler. Çıktıklarında SSCB’nin özel milis kuvvetleri ile karşılaşmış ve sorgulama için alınmışlar. Uzunca bir süre orada tutulmuş ve belge imzalatılıp bırakılmışlar. O sıralarda,

göçmenlerin birçoğu memnuniyetsizliklerini ve Türkiye'ye dönme isteklerini göstermek amacıyla SSCB pasaportlarını iade ettiler.

Daha sonra, Moskova ve Stavropol makamları Malakanlar'la ilişkileri geliştirmek ve onları nasıl yatıştıracaklarını görmek amacıyla önlemler almaya başladı. Yetkililer, memnuniyetsizliklerinin sebebini öğrenmek amaçlı Türk Malakanları sorguladığında, kızgınlıklarını ve şikâyetlerini birlikte dile getirdiler: "Serbestçe ibadet etmemize izin verilmiyor. Hor görülüp aşağılanıyoruz. Gençlerimize Tanrısızlık öğretiliyor. Kutsal günlerimizi kutlamamıza izin verilmiyor."

Bunun üzerine Moskova makamları Stavropol makamlarına bir talimat verdi: Malakanların inançlarını yaşamalarına ve alınlarını çürütene kadar ibadet etmelerine izin verin. Baskı altında tutulduklarını duymak istemiyoruz. Yoksa cezalandırılacaksınız.

MALAKANLARI SİNDİREBİLECEKLERİNİ SANDILAR, AMA NAFİLE...

İlk başta, biraz özgürlük tanındığı sanıldı ancak bu durum uzun sürmedi. İnsanlarımız Türkiye'ye geri gönderilmelerini talep etmeye başladılar. 1964 yılının sonlarına doğru, yeniden Moskova'daki Türk Konsolosluğu'na gittiler. Konsolosluğa varmadan önce, iki kişi yakalandı ve hapse atıldı.

Halkımızı sindirebileceklerini sandılar fakat o andan itibaren tehditleri bizi korkutmamaya başladı. Yerel yargıçlar iki kişiyi Sibiry'a da ağır iş cezasına çarptırdı. Bu olaydan sonra, insanlar boyun eğmeye başladı, çünkü tüm liderlerinin sürgüne gönderilmesinden korkuyorlardı. Türkiye'ye dönüş için tüm çabalar sona erdi.

1985 yılında, M.S. Gorbaçov Perestrojka sürecini başlattı ve bu halkımızı hayata döndürdü. Herkes yeni bir hükümetin geleceğini ve her şeyin güzel olacağını düşünüyordu. Ancak, beklenenler gerçekleşmedi. Komünizmin çöküşü daha kötü sorunlara ve tehlikelere yol açtı. Yeni rejim, felaket, açlık, yoksulluk, ci-

neyetler, hırsızlıklar, bağımlılıklar, anarşi, vs. getirdi. Kimse insanların içinde bulunduğu kötü durumla ilgilenmiyordu. Bu halen devam ediyor. Bütün bu negatif unsurlar inananları da etkiledi.

TÜRK MALAKANLARI KİLİSEYE DİRENDİ

Rus Ortodoks Kilisesi tüm mezhepleri kontrol etmek istedi. Malakanların Rus Ortodoks Kilisesi hâkimiyetinde olması gerektiğini beyan ettiler. Türk Malakanlar Ortodoks rahiplere direnmeye başladı. Baskı bu kez de kilise yetkililerince yapılıyordu. Örneğin, Türk Malakanlar bir ibadethane inşa etmek istediğinde ve araziye ihtiyaçları olduğunda, yetkililer bunu Rus Ortodoks Kilisesi ile koordineli yapmaları gerektiğini ve onların onayını almaları gerektiğini söylüyordu. İnsanlarımız karşı çıkmaya başladı ve sonuç olarak halen devam eden baskının şiddeti artmaya başladı. Ruhban sınıfının hüküm verip, resmî görevlilerin insanlarımızı hapse atacıkları zamanlar da oldu. Bütün bu baskılar ve resmî görevlilerin tutumları, Türkiye'ye dönmek için yeniden izin istememize sebebiyet verdi.

PASAPORTLARI 5 YIL GEÇERLİ OLDUĞUNDAN BÜTÜN UMUTLAR BİTTİ

Böylelikle 1994 yılında, ben, Ivan Petroviç Şetin ve Timofey Vasilieviç Kholopov, Tanrının da lütfuyla, kehanete istinaden ve Ruhsal takdis yoluyla, Türk hükümetine bizi ülkemize geri almasını istemek amacıyla Moskova'ya gittik. Büyükelçi, belgeleri kabul etti ve Ankara'dan yanıt bekledi. Tam bir yıl boyunca hiç cevap alamadık. 1995 yılında ikinci bir istek için yeniden gittik ve bize doğrudan Türkiye'ye, Ankara'ya gitmemizin daha faydalı olacağı söylendi. 1998 yılında oraya gittiğimizde, dönüşün imkânsız olduğu, çünkü yalnızca beş yıl geçerliliği olan vatandaşlık hakkımızı kaybettiğimizi söylediler. Bu bizim ülkemize dönme çabalarımızı bitirdi. Gitmek için Tanrının desteğini bekleyeceğiz. Belki siz Amerikalı kardeşlerimiz bu boyundu-

ruktan kurtulmamız için bize yardım edebilirsiniz. Naçizane dileklerimiz ve manevi selamlarımızla.

Bu makale 9 Eylül 2001 tarihli orijinal mektuptan çevrilmiş ve John Peter Şetin'in tarafından imzalanmıştır.

Çok az Türkçe içeren orijinal mektubu Rusça'dan İngilizceye çevirdiği ve böylelikle mektubu ve içeriğini anlamamızı sağladığı için Antonina Mikhailovna Puşkarov'a teşekkür ediyorum. Orijinal mektup doğrulama amaçlı şahsımda mevcuttur.

[imza]

John Alex Kochergen

25 Kasım 2002

GERİ GELİRSEK ALIRIZ, GELEMEZSEK DE HELAL OLSUN

Abdullah Ulu anlatıyor...

2009 yılının beşinci ayında 15 kişilik bir Malakan ailesi Türkiye'de sürekli kalabilmek için Rusya'nın Soçi şehrinden geldi.

Arpaçay Kaymakamlığı'nın yardımları ile İslam adında birinin harabe evini kiralayıp onardılar.

Aradan günler geçti, baktım bir polis geldi Yalınçayır'a.

-Seni kaymakam istiyor, tercümanlık edecekmişsin.

Malakanlar, Kaymakam'a:

-Bize yer gösterip çimento, kum ve malzeme verersen on günde ev yaparız, dediler ve de yaptılar. Türkiyede kalmak için başvuru yaptılar, ama olmadı. Onlar da Bursa'ya gittiler.

Devlet bu gün Malakanlara gel dese çoğu gelir.

Temizeller'e paralarını bırakırken, eğer biz geri gelebilirsek paramızı alırız, şayet gelemezsek, bizim paralar sana helal olsun... dediler.

Dostuna çok sadıktılar çokook!"

FİLİPP MİHAYLOVİÇ ŞUBİN'İN HAYATI (1855-1932)

Andrei Conovaloff anlatıyor...

Şubin'in, hayat boyu mücadeleci karakter yapısı Malakan ve Duhobor insalcıl felsefesinde hep öncü rol oynadı. Onun babasından aldığı dinî bilgilerin özünde Malakan inancı Duhoborluğun özellikleri vardı.

Duhoborlar'ın askerliğe karşı dilekçesini hükümete sunan tek insan olduğu için Duhoborlar ona saygı duyar ve koruyucuları olarak algılandılar.

Şubin, 1855'te Erivan Guberniyasının "Aşağı Otki" köyünde doğdu. Yıllar sonra 1877 yılında Susuz'un Cılavuz köyüne oradan da Arpaçay'a göçtü.

Duhoborlar, Kafkasların üç ayrı noktasında insan öldürmemek için silahları yakınca, otoriteye karşı geldiklerinden, 1899 yılında Rusya'dan sürülmeleri gündeme geldiğinde, İ.G. Samarin ile beraber Duhoborlar'ı Kanada'ya götürmeye gelen Kanada Büyükelçisi ile görüşmek için Batum'a gitti.

1900 yılında İ.G. Samarin ile İmparator II. Nikolay'ın makamına çıkıp Malakanlar'ın durumunu anlattılar, askerden muaf olmayı ve yurt dışına çıkmayı talep ettiler, aynı yıl Kanada'ya gidip göç için incelemeler yaptılar. Bu durumun sonucu olarak Kars bölgesindeki Malakanlar da kısa bir sürede göç etmeye başladılar.

F. M. Şubin ve İ.G. Samarin St. Petersburg'da İmparatora sundukları özgürlük ve askerlikten muafiyet dilekçeleri için Kars Gemli tabyada tek hücreli bir bölümde hapsedildiler. Aylar sonra serbest bırakıldılar. Artık Kars bölgesinde kalamazlardı. 1902-1903 tarihinde Malakanlar evlerini barklarını yok pahasına satarak Los Angeles'e göçtüler.

F.M. Şubin, 20 Mart 1905'de Kars'ın Susuz köyüne (Novo Dubuvka) gidip, Malakanları örgütleyerek onlarla aynı yıl Los Angeles'e gitti. 1917 yılında Şubin, savaşa katılmamak için Los Angeles'ten Waşington'a gidip Amerikan parlamentosu ve Rus büyük elçiliği önünde protes-

7.Bölüm:
Annem Sara ile
Ruhani Hıristiyanlar (Malakan)
Akrabalarımızı Ziyarete Gidiyoruz

Annem yıllardan beri göremediği Ruhani Hıristiyan (Malakan) akrabaları ile son zamanlarda mektup ve telefon görüşmeleri yapabiliyordu. Rusya'daki araştırma ve inceleme gezisine karar verdiğimde bu görüşmeler, yazışmalar yoğunlaşmış, sıklaşmıştı.

Ben zaten yıllardır Kars'ta kalan Malakan ve Prıgun, Postoyannie ve Duhoborlar gibi Ruhanî Hıristiyanların anılarını, Müslüman komşuları ile olan diyaloglarını kaleme almaktaydım. Koca bir geçmişin Türkiye cephesini video ve fotoğraflar ile on beş yıldan beri belgelemiştim. Şimdi iş Rusya'ya göçen bu insanların anılarını, oralara giderek video, fotoğraf ve metinlerle yerinde, Rusya cephesinden belgelemekti. Araya yarım asırdan fazla bir zaman girmişti. Acı ve hüznü dolu yaşamların sevgi ile yoğrulmasından ortaya çıkan bu yaşamın kaybolmaması için bir köprü oluşturmak gerekliydi. Duygu ve sevgi tarafı ağır basan böyle bir araştırma gezisini belgelemenin, anıları kaleme almanın, yakın tarihimize ışık tutmak açısından çok önemli bir işlevi vardı.

Rusya'da; Kars doğumlu olan ve Türkçe konuşan Ruhani Hıristiyan (Malakan) akrabalarımı bulmak, köklerimizi aramak, ben kimim sorusuna cevap bulabilmek için yıllardır hayal ettiğim ve hazırlığını yaptığım yolculuğa çıkmam kaçınılmazdı! Bunun için 31 Mart 2008'de kalbim heyecanla çarparak, bilinmezlerle dolu bu gezi için Kars havaalanındaydım.

Aslında Trabzon'a gidip, gemi ile Soçi'ye geçerek, kara yolu ile Stavropol'a gidebilirdim, ama annemin yaşlılığı nedeni ile uçakla İstanbul üzerinden gitmeyi tercih ettim. İstanbul'daki evinde annem yolculuk için hazırlıklarını günlerce önceden tamamlamıştı. Gittiğimde her şey hazır. Masanın üstündeki takvim o gece 1 Nisan 2008'i gösteriyordu. Saat 05.00'e annem beni uyandı. Sabah karanlığında, daha gün ışımamıştı. Valizleri tekrar kontrol etti; her birine tanıması için kurdellalar taktı; sonra ellerini semaya kaldırıp: "Allah'ım bize yardımcı ol, merhametini esirgeme, sen utandırma yarabbi, yolumuzu açık et," dedi. Ardından mantosunu yavaşça giyip üzerine artık yünleri biriktirerek

ördüğü rengarenk Prıgun şalını örttü. Evin kapısından çıkarken sağ ayağını öne atıp sessizce bir kez daha dua etti. Gecedan hazırladığı rahat, topuksuz ayakkabıları kapının önündeydi. "Sağ olasan oğlum, hayallerim gerçek oluyor, inşallah sağ salim gider geliriz", dedi, telaşlı ve tedirgindi.

06.40'da babam bizi Havaş'ın otobüs terminaline bıraktı.

Havaalanına vardığımızda kötü bir sürpriz ile karşılaştık.

Daha önceden aldığım, İstanbul-Minvo-di arası uçak biletleri iptal olmuştu. Rotamızı İstanbul-Moskova-Minvo-di olarak değiştirmek zorunda kaldık. Ama bu deneme de boşa çıkmıştı: Bilet aldığım firma bizi dolandırmış, yetkili olmadığı halde bize bilet satmıştı. Rus görevliler ile acente arasında bize sonsuz gibi görünen tartışmalardan sonra nihayet İstanbul-Soçi arasına iki bilet ayarlayıp son anda bizi uçağa bindirdiler.

Annem 1931 doğumlu olduğu için esasında böyle bir geziye yaş olarak uygun değildi. Ancak yapısı çok güçlü, hafızası da billur gibi parlaktı. Bence, bu yolculuğa böylesine heves etmesinin nedeni, uzun yıllar ayrı kaldığı akrabaları ve onları görmek için yanıp tutuşmasıydı. Öyle ki bu yolculuğa genç bir insan enerjisi ve tüm benliği ile katılmıştı.

Annem tüm dinsel tabular ve yasaklarla mücadele ederek evlenen Azeri bir baba ve Prıgun bir annenin dünyaya getirdiği üç erkek ve iki kız çocuğundan biriydi.

Yıllar sonra, ömrünün son baharında, yaklaşık yarım asır önce kendisini, Türkiye topraklarında bırakıp Rusya'ya giden akrabalarını ölmeden önce son bir kez görmek istemesi çocukken ona saflık içinde verdiğim sözü anımsatmıştı. Böylece bu yolculuk annemle birlikte yapılması gereken bir zorunluluk oldu...

Annem arada bir kendi kendine: "Allah'ım sen bizi utandırma, bedenime kuvvet ver, ayaklarıma derman ol, bizi mahcup etme..." gibi yakarışları içten içe mırıldanıp duruyordu. Bazen de "Acaba bizi nasıl karşılayacaklar?" diye

meraka düşüyor, geriliyor, tedirgin oluyordu. Çakmak ve Çalkavur'daki fakir ama bir o kadar da temiz duygularla yoğrulmuş akrabası Nastke, annemin çocukluk anılarında hâlâ taptaze duruyordu. Onunla yıllar önceden kalan çocuksu bir dostluk bağı ve anıları vardı. Ermeni bir annenin çocuğu olan Nastke ve diğerleri onu hâlâ hatırlıyorlar mıydı?... Nastke Hala'nın asıl ismi Anastasiya Nikolayevna Karakin'di. Annem böyle bir duygusallık içinde tedirgindi ve arada bir kendi kendine konuşmaktaydı. Kan bağı olmasına rağmen fizikî sınırların ayırdığı akrabalarımızla ilk karşılaşma nasıl olacaktı? Annem kadar ben de heyecan içindeydim.

Nastke Hala her telefonda tekrar tekrar, "Yeter ki siz gelin canlarım!" diyordu da, gerçekte nasıl olacaktı? Nastke Hala annemin anneannesi Anna'nın gelini, yani annemin üvey kardeşinin karısıydı. Asıl önemlisi annemle çocuklukları bir arada geçmişti: Köyde beraber büyümüş, oyun oynamış, maniler söylemişlerdi. Sabah akşam nahırın (sığır sürüsü) gidip geldiği yolu gözler, hayvanların bıraktıkları dışkıları çıplak elleri ile toplayıp yapmalar (elle yapılan tezek) yaparlarmış. Nastke ile en ağır köy işlerinde omuz omuza çalışırlarmış, Çalkavur'da, Çakmak köyünde hayvan dışkılarını su ve samanla karıştırarak elleri ile yoğurur tezek yığınlarının üzerini kalak denilen ince bir katman ile sıvarlarmış.

İSTANBUL'DAN LEVOKUMSKOE'YE YOLCULUK

1962 yılında Ruhani Hıristiyanlar göçe kalkıştıklarında altı yaşlarında bir çocuktum. Uçakta duygularımız bulutların arasındaydı. O karmaşık duygular içinde ufacıkken annemi teselli edişimi ve ona verdiğim sözü bir kez daha anımsadım:

"...Ağlama ana! Ağlama! Ben de büyük adam olduğumda çok para kazanacam ve seni onlara götüreceğim!..."

"...Yavrurum! Hele sen bir büyü, kocaman adam ol da, beni akrabalarımın yanına götür!"
Yıllar önce, hüznle, inanmadan karşılıklı bir-

birimizi teselli edişimiz gerçeğe dönüşmek üzereydi. İnanılmazdı!

1960'lardan 2008'e doğru zaman hızla akmış, 2 Nisan 2008'de, saat 10.45'te kendimizi Rusya'ya giden bir uçakta bulmuştuk. Rusya'daki akrabalarını göreceği için çok memnun, heyecanlı, tedirgin anneme takıldım: "Mutlu musun şimdi ana!" dedim.

-Oğul hayallerim gerçek oluyor. Mutlu olmaz mıyım hiç? Allah senden razı olsun.

Aklımız, fikrimiz annemin, yaklaşık yarım asırdır hasretini çekip hiç görmediği Rusya'ya göçen Ruhani Hıristiyan akrabalarımızı görebilmektir. Umudumuz büyük ama köklerimizden uzantılarını aramaya giderken neyle karşılaşacağımızı kestiremediğimizden yüreğimiz çok da kırılıyordu, ürkekti. Beynimizin her kıvrımında, bilinmezlerden oluşan heyecanla karışık puslu bir kuşku vardı. Sorular, acabalar, bin bir olasılık koşuşturur duruyordu yüreğimizin dört bir yanında.

-Bulutların arasında anneme sordum

-Neler hissediyorsun?

-İnanamıyorum, Allah'a emanet! İnşallah Allah kavuşturur. Hayal ediyordum, gerçek oldu. Oğul! Garibim Nastke de telefonda geleceğimizi müjdelediğimde, inanamadı.

"Ay Sara doğru deyirsen, ölmeden bir görebilsem sizi, ne güzel olur. Hele siz bir gelin, sana o kadar anlatacağım var ki!" dedi.

- Ah oğul ben kendim de öldüm bittim heyecandan. Nastke'ye müjdelerken kendim de o anda inandım: Her tarafım titredi, sesim kısıldı, gözlerim doldu, hasta kalbim yerinden çıkacak gibi oldu. Nastke yine: "Siz hele bir gelin de!" deyince oğul, acaba oralarda nelerle karşılaşacağız diye kuşkuya düştüm. Nastke'nin şimdiki kocası bizi iyi karşılar mı acaba? İnşallah iyi biridir. Ömrümün hazanında, şu yaşımda yollara düştüm, beni akrabalarımın yanına kavuşturduğun için sağ olasan sen oğul. Kalbim dayanabilsin yeter ki?

-Dayanır, dayanır annem, takma kafanı, sevinçtendir...

SOÇİ'YE İNİŞ

2 Nisan 2008

Yağmurlu bir havada Soçi'ye inme anonsu yapılırken, saat 12.45'i gösteriyordu. Pencereden, sahilden başlayarak gözle görülür bir eğimle dağlara doğru yükselen yemyeşil bir arazi, tüm görüş alanımızı kapladı. Çam ormanlarıyla kaplı bu yeşil dağ manzarası bana Çerkezlerin acı dolu geçmişlerini düşündürdü. Kederli göç hikâyelerinin kulaktan kulağa aktarıldığı, geçmiş kanla yazılmış bir coğrafyaydı burası. Bu bölgelerden tüm sürgünlere karşın Soçi yöresinde halen yaklaşık 30 bin Müslüman Çerkez yaşıyor.

Soçi, Rusların Antalya'sı gibi: Kaplıcaları ve 140 kilometreyi bulan kıyı şeridindeki dinlenme tesisleri ile yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çeken, uğrak yeri bir bölge. Şehir merkezi bile çam ağaçlarının yoğun olduğu yemyeşil bir tabiata sahip...

Hava alanından daha valizlerimizi alırken yanımıza yanaşan uzun boylu, mavi gözlü, sarışın bir Rus taksici bozuk İngilizcesi ile nereye gideceğimizi sordu. Gideceğimiz yer ağzımızdan henüz çıkmıştı ki, çantalarımızı alıp pazarlık etmeden alelacele taksisine yükledi. Havaalanı şehir merkezine onlarca kilometre uzaktaydı. Yol yemyeşil, sık çam ağaçlarının kapladığı ormanlık arazilerden geçiyordu. Pusun ve bulutların tepelerine çöktüğü dağları seyretmeye doyamadık. Dağlardan gelen sular büyük bir nehir oluşturarak ta Soçi'nin içinden denize dökülüyor. Yolun her iki yanında dizi dizi çok güzel evler vardı. Şehre yaklaşırken yolun sol tarafında ardı ardına dizili denizden ve kumdan yararlanmak isteyenler için yapılmış sosyal tesisleri gördük. Yaklaşık yirmi dakika sonra otobüs terminali ve tren istasyonunun olduğu şehrin merkezine varmıştık. Şehir çok güzel ve bakımlıydı. Şoför otobüs terminaline geldiğinde durdu, arabadaki valizleri indirdi sonra da güleç yüzü ile 40 dolar istedi. Yapmış olduğumuz kısacık yolculuğa göre ücret gözüme epeyce yüksek göründü ve aramızda tartışma çıktı, ama nafileydi. Şoför parayı bizden nerdeyse zorla almıştı. Biz de böylece pazarlık etmeden araba-

Soçi şehrinden genel görünüş.

ya binmemek gerektiğini kazıklanarak öğrenmiş olduk! Ancak şoför azıcık da olsa utanmış olacak ki çekip gideceğine bize yardım etmeye başladı.

ŞÖFÖRE VE POLİSE RÜŞVET

İlk önce bir tren istasyonuna gidip trenlerin hareket saatlerine baktık, ancak tren saati bize hiç uygun değildi. Tekrar otobüs terminaline dönüp kişi başına 595 ruble olmak üzere iki kişilik biletimizi aldık.

Taksi şoförü bize yardım ettikten sonra vedalaşıp ayrıldı.

Eşyalarımızı otobüse yüklerken çat pat Türkçe bilen otobüs şoförü yanımıza gelip bizden valizlerimiz için biletin üç katı kadar para isteyince, annem dayanamayıp şoför ile tartışmaya başladı, uzun süren bir gerginlikten sonra şoför cebren valizlerimizi indirince, yolculardan biri yanımıza yanaşarak, yine bozuk Türkçeyle:

-Siz Türk müsünüz?

-Evet

-Ben de Çeçen'im. Şoförle fazla tartışmayın, onlar polisle ortaktırlar, sizin için pek iyi olmaz, tartışmayı uzatmadan verin parayı gitsin.

İşin bu boyutunu doğrusu hiç aklıma getirmemişim.

Annemin tüm itirazına rağmen; istemeden de olsa 1500 Ruble rüşveti vermek zorunda kaldım ama, annemi sakinleştirmek daha zor oldu.

Otobüsün kalkış saatini beklerken Soçi'yi gezmeye başladık. Yandaki tren istasyonu, palmiye ve çam ağaçları arasında birinci kata kadar taş kullanılarak yapılmış, ikinci kat beyaza boyanmış, yüksek çatısının üstünde sarı cami alemlerini andıran mermere benzer sanat eserleri bulunmakta. Hemen yanı başında dikdörtgen, yüksek bir saat kulesi bulunan bina tipik Rus mimarisi özelliğini taşıyor.

Bindiğimiz otobüsün hareketi için anons yapıldı. Yolcular yerini aldıktan sonra hareket ettik. Otobüs eski model olduğundan ortalığı yoğun bir mazot kokusu kapladı. Arabada, mavi gözlüsünden sarışınından, kara kaşlı esmerine kadar her çeşit insan vardı.

Uzun yolculukta sürekli oturduğumuz için yeni almış olduğum ayakkabım ayağımı vurdu.

Trafikteki arabaların çoğu eski model. Deniz ve ormanın güzelliği karşısında büyülendik.

Yol boyunca dinlenme tesisleri vardı. Otobüsümüz bir süre gittikten sonra benzinlikte durdu. Araçtan inip çevreyi kolaçan ederken kameramı ve fotoğraf makinemi çıkarıp çevredeki ilginç binaları çekmeye başladım. Az ileride duran Rus polisi hışımla yanıma gelerek Rusça bağırıp çağırmaya, fotoğraf makinemi elimden almaya yeltenince aramızda itiş kakış başladı. Bu kez şoför o kargaşada imdadıma yetişti ve benim yolcu olduğumu, bu bölgede fotoğraf çekmenin yasak olduğunu bilmediğimi polise anlattı. Sonra bana dönüp: "Sakin bir daha fotoğraf çekme, burası yasak bölge, Çeçenistan yakınlarındayız, o nedenle güvenliği sıkı tutuyorlar." dedi.

-10 doların var mı?

-Var!

-Ver de şu polisin ağzını kapatayım.

10 doları alıp anneme söylemeden gizlice polise verdi: Polis parayı aldıktan sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi sessizce çekip gitti. Bu olay bana daha dikkatli olmam için bir ders oldu. Uluorta fotoğraf çekmemem gerektiğini anlamıştım. Yoksa cebimdeki dolarlar yetmeyebilirdi. Şoföre dönerek; "Çok sağ ol, beni büyük bir dertten kurtardın." dedim. Valizler için ben-

den aldığı rüşvet aklıma gelince de onun sırtına vurarak "Ulan beni kötü kazıkladın, valizler için paramı aldın ama beni polisten kurtardın ya helal olsun sana! Gitmişti yoksa fotoğraf makinem." dedim.

Sözlerimi pek anlamadı ise de bana eli ile karşılık verip, gülerek yanımdan uzaklaştı.

Otobüste Türkçe konuşan Çeçen bir aile vardı. Onlar da otobüsten inmişlerdi, bizim polis ile tartışmamızı izlemiş olacaklar ki, kadın kocası ile birlikte yanımıza gelip bizimle konuşmaya başladı:

-Türk müsünüz?

-Evet

-Aslında polisler de anlamışlardır.

-Neyi?

-Türk olduğunuzu.

-Neden fotoğraf çekmemize izin vermediler ki?

-Buraları yasak bölge, aşağılarda savaş var.

-Durumlarının hiç iyi olmadığını, sürekli baskı gördüklerini, Türkiye ve çeşitli ülkelerden Çeçenistan'a savaşmak için gelen insanlar nedeni ile Rus asker ve polislerin sürekli kontroller yaptıklarını, bu bölgelerin Çeçenistan'a çok yakın olduğu için fotoğraf çekmememi, yoksa hapse girebileceğimi uzun uzun anlattılar.

Anons yapılıncaya kadar otobüse bindik.

Gece boyu ayağım çok şişti, yeni ayakkabıma sığmaz oldu. Ben de ayakkabımın arkasına bastım.

Yaklaşık on beş saat süren sıkıcı bir otobüs yolculuğundan sonra sabah erken saatlerde Mineralniye Vodı şehrinin yakınında bulunan terminalde otobüsten valizlerimizi alıp indik. Hava soğuktu ve yağmur çiseliyordu.

İleride bulunan polis noktasından, başında kalpağı ve kışlık resmî elbisesi ile çelimsiz genç bir polis çıkıp geldi. Bize doğru yaklaşırken:

- Pasaport! dedi.

Çıkarıp çantadaki pasaportlarımızı uzattım. Polis hiçbir gerekçe göstermeksizin, tek kelime söylemeden pasaportlarımızı alıp tekrar polis noktasına girince tedirgin oldum. Ben de polisin

arkasından gidip karakolun önünde bekleme-ye koyuldum. Aynı polis on onbeş dakika sonra dışarı çıktı, yanına yanaştım. Türkçe ve İngilizce konuşarak pasaportlarımızı istedim ama nafıleydi, hem pasaportlarımızı vermiyordu hem de bir neden göstermiyordu. Annem hışımla polisin üstüne yürüyüp bağırıp çağırmaya başlayınca polis binanın içine girdi, bir daha da çıkmadı... Tartışmayı uzaktan izlemekte olan ve Türkçe bilen bir kişi yanımıza gelip nereye gideceğimizi sordu. Adresi gösterdim. Annem de o ara Nastke'ye telefon edip yolda olduğumuzu bildirdi. Aklım pasaportlarımızdaydı.

-Neredensin?

-Türkiye

-Ben de Karabağ'dan, adım Simon.

-Simon Yahudi ismi değil mi?

-Evet ama ben Ermeni'yim.

-Burda ne yapıyorsun?

-Taksi şoförüym.

-Yaa, neden geldin buralara.

-Korkudan.

-Ne korkusu?

-Azeriler ile gülleleştik, (savaşık). Ruslar bizi kolladılar. Her an yine savaş çıkabilir.

-Ermenistan'ın nüfusu kaç?

-Üçbuçuk milyon diyorlar ama iki buçuk bile yok, çoğu batıya ve Rusya'ya göçtü. Buralarda da Karabağ'dan gelen epeyce Ermeni var... Eeee? polisle neden kavga ediyordunuz?

-Pasaportumuzu aldı, kontrol etti, şimdi de vermiyor.

-O zaman belli ki senden rüşvet istiyor, anlamıyor musun?

Annem atıldı:

-Azzar yesin çor yesin. Tabudunda dik dursun.

Simon bana dönüp: "Yirmi dolar ver de bu işi fazla uzatma, sonu iyi olmaz" dedi.

Annem bunu duyunca daha da bağırılmaya başladı:

-“Sizi şikayet edeceğim, görürsünüz o zaman” diyordu.

-“Anne kimi kime şikayet edeceksin?” deyip yirmi doları hazırladım, annemin karşı olmasına rağmen parayı polis noktasındaki polise verdim. Polis hiçbir şey olmamış gibi sırtarak iki pasaportu da bana iade ettiğinde annem yüksek sesle:

-“Allah'ından bulsun, boğazında kalır inşallah!” dedi.

-Anne sus artık, bizi içeri attıracaksın.

LEVEKUMSKOE'YE GELİŞ

Şoför Simon yolda bu işlerin hep böyle olduğunu, rüşvet vermeden işlerin dönmediğini açık açık anlattı. Günahını almak istemem ama, ne yalan söyleyeyim, Simon'un da bu tezgâhtaki aktörlerden biri olduğunu tahmin etmek zor değil.

Sonra taksilerin olduğu yere doğru yöneldik. Simon bizim için garajdan 50 dolara bir taksi kiraladı, maliyeti düşürmek için yanımıza bir bayan yolcu da alarak Levokumskoe kasabasına doğru yola çıktık.

Yolun her iki tarafındaki ekili araziler dik-dörtgen kutucuklar şeklinde parsellenmişti. İp gibi dizilmiş ağaçlar bu tarlaları yoldan ayırıyordu.

Yemyeşil uçsuz bucaksız ekili araziler ve içindeki hayvanlar ve dağınık çiftlikler pastoral bir tablo gibiydi.

Yeşilin her tonunun harmanlandığı bu tabloyu seyrederken içimi manevi bir huzur kaplıyordu. Bir de yeşil çayırlar üzerinde uzayıp giden ve görüntü kirliliği yaratan pas renginde doğalgaz boru hatları olmasa! Güzelim bir tabloya yanlılıkla dökülmüş boya gibi doğal dokuyu ziyadesi ile bozan bir görüntüydü.

Yaklaşık bir saatlik yolculuktan sonra taksi Levokumski Rayon'a girdiğinde takvimler 3 Nisan 2008'i gösteriyordu. Şoför diğer yolcu terminal girişinde indirdikten sonra bizi garajın içine kadar getirdi, valizlerimizi indirdik. Durduğumuz yerden biraz ötede güzel siyah bir araba dikkatimi çekti. İçimden “acaba bizi mi bekliyor?” diye geçti. Yanına gidip içine baktım,

Timofi Tahtacı ile Kars'taki şirketimde (2006).

Nastke Hala'nın evinin önünde Mariya (Maşa) Vasiliyevna ve Sura Nikolavna. 2008.

kimse yoktu, ben de dönüp geldim. Taksici Simon kafa dengi şakacı bir insandı. Terminalde polis rüşvet çarkına kendini kaptırmış, orada kurulmuş düzenden nemalanan biri olsa da,

şu Ermeni Simon'un bize çok yardımı olmuştu. Parasını ödedikten sonra vedalaşıp ayrıldık. Nastke Hala'ya yine telefon ettim de bu kez ulaşamadım. (telefonun numarasını yanlış

Timofi Tahtacı, karısı ve çocukları. 2008.

2008- Nastke Hala, oğlu Isai, Vedat ve Sara Akçayöz.

çevirmiş olduğumu sonradan anlayacaktım...) Başka bir taksi tutup Nastke Hala'nın kasabaya bitişik Levokumskoe köyündeki evini aramaya başladık.

Yol üzerindeki birkaç eve sorduk fakat sonuç alamadık. Arabamız köy içinde sora sora dolaşırken, uzakta yüksek bir bahçe duvarına yakın bir ot yığınının tepesinde duran bir adam dikkatimi çekti: Başında kukuletası, elinde dirgeni ile ot yığınının tepesinde otları istif ediyordu. Aradığımız evi sormak için yanına gittim, şoför de arabadan inip yaşlı adama Rusça bir şeyler

Kitabın iki kahramanı, "Sara Akçayöz ve Nastke Hala".

Nastke Hala'nın kocası Andrei Vasilic (Kars'ı ve Porsuklu köyündeki değirmenini göremeden rahmetli oldu).

söyledi. O da kulağı zor işittiğinden otun tepesinden inip yanımıza geldi. Yaşlı adam bize yaklaşırken başlığını çıkararak konuşmaya başladı. Küçük dilimi yutmak üzereydim! Bu adam oğlu ile beraber elindeki adresi sormak için Kars'taki dükkânıma gelen Prigun Presvitar İvan oğlu Timofi Tahtacı'ydı.

Bizi görünce çok sevindi ve evine buyur etti.

Davetine teşekkür edip Nastke Hala'yı aradığımızı, bizi onun evine götürmesini istedim. O da sevinç içinde iş elbisesi ile bizim taksiye binip yolu gösterdi.

155 nolu evin önünde durduk. Camdan geldiğimizi gören tüm ev halkı dışarı bizi karşılamaya koştu. Çok hüzünlü bir karşılaşma oldu. Nastke Hala Kars'taki kıyafetiyleydi: Başında platoku (başörtüsü), üstünde koftası (bluz), yupkasının (etek) üstündeki fartuku (önlük) ile bize doğru gelirken gözleri ıslık ıslık parlıyordu. Tipik bir Postoyannie olduğu her halinden belliydi. Hayalimde canlandırdığım Nastke Hala'dan daha dinç, daha güzeldi. Bizi görünce adeta donup kalmıştı. Annem elindeki çantayı bırakıp Nastke Hala'ya doğru koştu.

-Ay Sara sensen!

-Ben Sara!

-Allaha şükür kavuştuk ya, gel seni doya doya öpeyim.

Uzunca bir süre kucaklaşıp ağlaştılar. Bizi karşılayanlar Nastke Hala'nın çocukları; Yakov, İlya, kocası Andrei Vasilic ve kızı Mariya idi. Hepsini tek tek kucaklaştık.

Andrei Vasiliç'in Porsuklu köyündeki değirmeni (2013).

Nastke Hala'nın evinin içi.

Anneme her sarılan nedense hep hüzünleniyor, uzun uzun sarılıp gözyaşı döküyordu. Bu sevinçli ve hüzünlü anı videoya kaydederken bataryam bitti. Nastke Hala; "Terminale araba göndermiştim görmediniz mi?" diye sordu.

-Yoo, görmedik!

Meğerse Nastke Hala oğlu İsaî Vasileviç'i terminale göndermiş; fakat biz diğer bir arabada yola koyulduğumuz için buluşamamışız. Az sonra İsaî de dönüp eve geldi.

Nastke Hala'nın yeni kocası Andrei Vasiliç

dede güler yüzlü bir adamdı, Türkçesi de çok güzeldi.

-Andrei dede Türkçen çok güzel, hiç unutmamışsın, dedim. Kars'ta nerede yaşadın?

-Porsuklu köyündeki Malakan değirmeninin sahibiyim ben. O değirmen hâlâ çalışıyor mu?

-Yok.

-Doğduğum Kars'ı ve Porsuklu köyünü görebilmek için para biriktirdim, Allah kısmet ederse ölmeden önce Porsuklu köyümün havasını koklayabilmek, pınarlarından su içmek için en kısa zamanda Kars'a gideceğim. Ama Andrei dedenin ömrü bunu gerçekleştirmeye yetmeyecek, görmeyi o kadar çok istediği doğduğu toprakları göremeden bizim oradan ayrılışımızdan iki ay sonra, 15 Haziran 2008'de gözlerini hayata kapayacaktı. Türkiye'ye döndükten sonra onun bu isteğini yerine getirmek ve onu anmak için gidip o değirmeni ziyaret etmiştim.

Nastke Hala'nın oğlu Yakup Karakin bize hoş geldin demek için eve geldi.

Arabaları ile terminale gidip bizi bulamayan İsaî, karısı Şura ve Nastke Hala'nın kızı ile evde kucaklaştık. Nastke Hala çok güzel Türkçe ko-

nuşuyor, esprili, çok nüktedan bir kadındı, her şeyi ile doğal. Tüm aile bizleri bağrılarına bastı. Çok cana yakın insanlardı! 155 No'lu evin demir kapısından içeri girerken annemin bütün tereddütlerinin ve tedirginliklerinin bir anda uçup gittiğini hissettim.

Nastke Hala'nın evinin içi tipik bir Malakan eviydi: Sade, temiz, bizdeki gibi pencerelerinde tül perdeler... Duvarları kağıt kaplanmış odada iki sedir, porselen çay takımlarıyla dolu, dantellerle süslenmiş sade bir vitrin, köşede sanki az önce bir şeyler dikilmiş de bizleri karşılamak için kalkan Nastke Hala'yı bekleyip duran portatif bir dikiş makinesi, hemen yanı başında da dört adet dinî kitabın olduğu bir masa bulunmaktaydı.

Nastke Hala:

-Ay Sara, Çalkavur nasıl, yine öyle cennet gibi mi?

-Yoo... Ne gezer! Siz gittikten sonra her yan bakımsız kaldı, sizin evler de virane oldu...

NASTKE HALANIN RUSYA'DAKİ EVİ VE BAHÇESİ

3 Nisan 2008

Nastke Hala (Rusya'daki adı, Anastasiya Nikolayevna Karakina) olup Postoyannie (Duranlardandı). Levokumskoe'deki 155 numaralı evinin demir kapısından içeri girdiğimizde bizi yeni açmış bir erik ağacının muhteşem görün-

tüsü karşıladı, üstünde sanki bize şarkılar söyleyen bir bülbül ötüp duruyor.

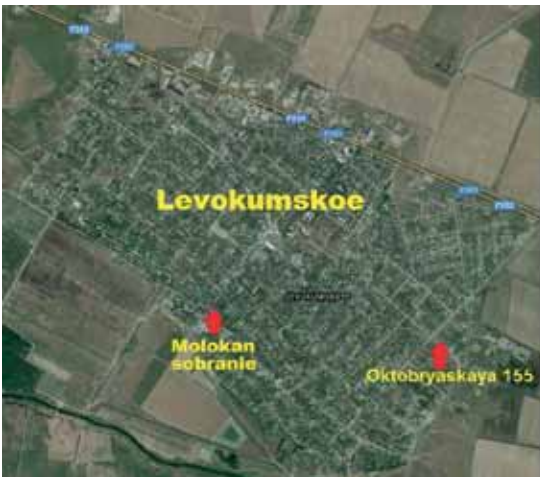
Az ileride küçük bir köpek bizim gelişimizden rahatsız olmuş gibi havlıyor, yanı başımızda üç tane kedi önlerine atılan et parçalarını yemekle meşgul. Giriş kapısının solundaki ev Nastke Hala'nın kendisinin yaptırdığı ev, solunda ise kızı Maşa oturuyor.

Nastke'nin oğlu İsay Moskova'dan geldi. Orada otobüs şoförü olarak çalışıyormuş. Bahçede elindeki küçük bir balta, semaver için odun kesiyor. Ertesi gün Kars'ta ölen babası Vasil için hayrat yemeği vereceklermiş. Az sonra Maşa da odun kesen abisi İsay'ye yardıma geldi. Bahçe kapısından sonra içerde küçük bir hayat var.

Kapının tam karşısındakiler, onun yanında alet edevat ve kırma makinesinin bulunduğu, depo olarak kullanılan büyükçe bir oda var.

Bahçe kapısından caddeye çıkınca evin hemen önünde, çiçeklerin ve ağaçların süslediği tel çitlerle çevrili bahçe, hemen bitiminde geniş çeyre bir yaya yolu bulunmakta, yaklaşık beş metre sonra da arabaların geçtiği ana yol uzanmakta. Yolun öbür tarafında besili koyunlarını otlatan yaşlı bir Malakan amca gözüme ilişiyor. Sağ tarafta eve bitişik otomobil garajı var. Erik ağacının altında İsay'nin Moskova'dan gelirken kullandığı lüks bir araba durmakta. Arabanın hemen önünde Deduşka'nın kaza yaptığı arızalı motorsiklet, hurdacıya gideceği günü sabırla bekliyor.

Bahçe çitlerinin oluşturduğu dar yoldan ge-

Stavropol (Kray) Bölgesi Levokumskoe Silo (Köyü) Oktyabr'skaya Cad. No: 155.

Nastke Halanın bahçesi, Soldan sağa, Andrei Vasiliç, Nastke Hala, ortada torunu Sara ve Vedat Akçayöz. 5.04.2008

çip, mutfak kapısının hemen yanında mavi boyalı Malakan sediri üzerinde duran hırkamı aldım, dar koridordan devam edip arka bahçeye geçtim, az ilerde bahçenin sol tarafında düzgün tahtadan yapıлып boyanmış tuvalet var, hemen sağ tarafında tavuk ve ördek kümeslerinden gelen sesler kulağımı tirmalıyor.

Nastke Hala konuşmaya başladı:

-Ay Sara kaç saatte geldiniz?

Nastke'nin kocası Andrei Vasiliç kümes hayvanlarına kırma makinesinde yem hazırlıyor.

Mariya (Maşa) Vasilevna, Nastke Halanın bahçesinin önünde.

-Altıda çıktık, dört saatte Soçi'ye geldik. Soçi'den otobüse bindik ertesi gün yedi gibi buraya vardık.

-Çok uzak.

Nastke Halanın evinin arka tarafında yaklaşık yüz metre uzunluğunda, otuz metre eninde çok geniş bir bahçe uzanmakta. Sağ taraftaki kümeste ördekler, kümesi korumak için de bir zağar (küçük bir köpek) sürekli havlıyor.

- Nastke Hala, yan komşunuz Rus mu?

- Rus evi o, en ıraktaki Malakan evi, garibin kocası üç ay önce öldü ama çok goçak kızları var, sıra ile gelip annelerine yardım ediyorlar.

-Nastke Hala sizin Ruslar ile diyalogunuz nasıl? Onlara gidip geliyor musunuz?

-Yok, gidip gelmiyoruz. Ruslar domuz etini kazanda ve tencerede pişiriyorlar, tabak ve çatal ile de yiyorlar, bütün kap-kacak murdar olduğu için hiçbirine el sürmüyoruz. Ne biz onlardan bir şey isteriz, ne de onlar bizden...

Kocam Andrei Vasiliç parasını biriktiriyor, ölünce cenaze masrafları yapılsın, hayrat yemeği verilsin diye. Ben de emeklilik paramdan, öldükten sonra giyeceğim elbiselerimi aldım, ilerde de tabut alacağım ama çok pahalı, baş taşı çok pahalı olsa da hazırlığımı yapmam lâzım.

Ben kasvetli konuşmayı değiştirmek için; "Kaç ördeğin var Nastke Hala?" diye sordum.

-20 ördeğim var. 1 ördeği 29 Ruble'ye yazın almıştım. Mayıs'ta 20 tane kaz alacağım, kışın

Nastke Halanın bahçesi.

kesip yiyoruz, eti güzel oluyor. Bu yıl bahçenin hemen gırağından (kenarından) geçen kanaldan bize su verecekler.

Buraları hep Deduşka ile yaptık. Şu bahçede gördüğün, fındık ağacı. İlerdeki de ceviz ağacı. O hemen yanındaki beyaz erik. Şu küçük ağaç ise bizim smarodina dediğimiz böğürtlen. Şuradaki ağaçlardan biri beyaz, diğeri de kara dut ağacı. Bu kiraz ağacını da geçen yıl diktik. Şu ilerdeki serayı da bana oğlum İlya yaptı. Orada lahana, pürçüklü (havuç), pancar, turp, şalgam, domates, kartol (patates), yer malinası, klubnika (ahududu), sarımsak, soğan var; biraz ileride bamya, onun yanında da fasulye...

Derken Maşa yanımıza gelip Timofigin geldiğini söyledi.

Nastke Hala ile sabah gün doğumuyla başlayan bahçe gezimizi yarıda kesip eve döndük.

Timofi Tahtacı ve oğlu Anatoly 1961'deki Malakan göçünden önce Atçılar köyünde yaşadıkları evlerinin içinde.

Nastke Hala ölünce giyeceği elbiseleri şimdiden hazırlamış.

TİMOFİ 'NİN UNUTTUĞU ŞİİR

Timofi bizi görünce mutlu oldu.

Ondan eski anılarını anlatmasını ısrarla istedim ve ses kayıt cihazımı alıp kayda başladım.

O ara Timofi hiç ortamı olmadığı halde ağlamaya başladı. Sessizce akan göz yaşlarını iki avucunun içi ile sildi, olmadı, yanında duran mendili alıp gözlerini kurulamaya çalıştı, olmadı.

-Neden ağlıyorsun Timofi?

-Bilmem buruklaştım işte. Müsaade ederseniz ben bir şeyler söyleyeceğim ama bilmem ki ayıp olur mu? dedi.

-Olmaz, istediğini söyleyebilirsin, ayıp olanı yazmayız, endişelenme.

-İçimden geldi, Kars'ı, Atçılar köyünü, dere kenarındaki değirmenimizi, sabahları mis gibi kokan toprakları çok özleyorum da... Kars'a girdince gelmek istemiyorum.

Timofi, oturduğu yerde doğruldu, gözlüğünün yanına tekrar mendilini koyarken buğulu gözlerle mırıldanmaya başladı:

-“Uzaklara gittim,

Gelirim diye.

Hiç aklıma gelmedi,

Ölürüm diye

Ölüm Allah'ın emri,

Ölüm ver Allah'ım,

Ölüm ver...

Ayrılık verme...

Ayrılık ölümden de beter..."

Çok heyecanlanan Timofi aniden duraksadı;

-Üreğim çarptı, gerisini getiremedim. Kusura bakmayın, söylemeye söylemeye hafızamdan silinmiş... Sonra söyleyemem... Kars'tan ayrılmamanın üzerine bir şiirdi bu ama unuttum işte yaşlılık! Vasil Dölemenci de bu ayrılığa dayanmadı, bizler göçtük o kaldı zavallı, bizlere kavuşmadan ölüp gitti...

Ama onun sonu bizden daha iyi oldu, inancımıza göre bizim için kutsal olan Kars'ta defnedildi. İnşallah hükümetten izin alabilirsek tekrar dönmek isteriz Kars'a..."

"ZÖHRAP'TA HİÇ PRIGUN KALMADI"

3 Nisan 2008, 16:30

Ardından Timofi ile gelen mavi gözlü, eli beş yaşlarındaki kadın söze katıldı:

-İsmim Ulyana Palonin, ama Türkiye'de bize

Sepetçi derlerdi. Vasogil (Dölemenciler) benim dayılarım olur.

-Vasil'in babasının fotoğrafları var bende, getireyim mi?

-Getir bakayım "messepsiz" deyince hepimiz gülüştük.

-Neden böyle konuştun?

-Müslümanlar kendi aralarında şakalaşırken birbirlerine "messepsiz" derlerdi de ondan...

Vaso'nun annesinin ve babasının fotoğrafını Ulyana'ya verdim. Masmavi gözleriyle derin derin baktı.

-Ulyana Hala onların neyi oluyorsun?

-Resimdekilerin torunuyum.

-Kars'ı özleyor musunuz?

-Doğduğumuz yer... nasıl özlenmez? Yalınçayır köyü burnumda tütüyor hâlâ.

-Biraz anlatır mısın?

-Orda kimse kalmadı... Zührap'ta hiç Malakan kalmadı... Geçen ay Kars'a giden bizimki-

Stavropol Levokunski Reyon'daki Sabranya'da Malakanlar. (Andrei Conovaloff arşivinden).

rümün kalan kısmını... Arkamdan gelen olursa ne mutlu, eskisi gibi oraları şenlendirmek isteriz, gelmeseler de kendileri bilir.

Ben tek başıma Kars'a giderim, göç bizim kaderimiz, alın yazımız. Ne zordur "Göç" bir bilseniz. Bazı problemlerimiz olsa dahi, Allah beni Türk'ün yaşadığı yerde yaşatsın gene. O topraklarda annemin, babamın ve büyüklerimin mezarları var. Oralar bizim için kutsal yerler, Allah bizlere oralarda yaşayalım diye buyurdu...

KUTSAL TOPRAKLAR

Bizim kitaba göre Nuh'un gemisi Ağrı Dağ'ında olduğu için, o dağın eteklerindeki topraklar Malakanlar için kutsaldır. Sokolov, Ağrı Dağ'ında bin yıl sürecek bir krallığın temellerini atacağını, bu krallığın süt ve bal akan nehirleri ile bir cennet olacağını söylüyordu ama krallığını göremeden 1858 yılında öldü. Ama halkın ebedî özgürlük, sonsuz mutluluk ve adalet inançları hep devam ettiği için binlerce Malakan Ağrı Dağı'na doğru hareket etti, şimdi ben de

onlardan biri gibi hissediyorum kendimi. Sanki bir, öncü bir önder gibi.

Şu an seksen yaşımı aştım. Ağrı Dağı'nın cennet kokulu rüzgârları, Kars'a doğru esince ben de mutlu oluyorum. Kars topraklarını ve dere kenarındaki değirmenimizi görürüm ya da göremem, ama yüreğim hep Kars'ta kaldı..."

Timofi, hiç durmadan anlatmıştı bunları. Sonra uzunca bir süre durgunlaştı, ardından gözleri, titreyen elleri arasında tuttuğu Çakmak köyünde çektiğim Malakan mezarlarının fotoğrafına kaydını. Uzun uzun baktıktan sonra; "İki kez Kars'a geldim ama her yer çok kirli ve yıkılmış. Yalınçayır'da ve Atçılar'da da bizim mezarlarımız var, ama şu an çok kötü durumda, sizin hükümet yaptırcağı diye duydum, inşallah olur, dedi.

VASO'NUN ÖLÜMÜ

Sonra:

-Hatırladın mı Vedat? Vasil Dölemenci ile ölmeden on gün önce sizin dükkanda görüşmüş,

Levokumskoe'de Timofi Tahtacı'nın kardeşleri ve hanımları.

Yalınçayır köyünde Malakan mezarları-Timofi ve oğlu Anatolya Tahtacı, 12 Ekim 2006.

sonra da Vaso'nun evine gitmiştim. Evi çok güzeldi, Kars Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu vermiş.”

Vaso'ya “Birkaç gün sonra Rusya'ya (Levakumskoe Silo'ye) döneceğimi söylemişim, akrabalarına mektup yazacaksan götüreyim” demiştim.

Ben Rusya'ya döndükten sonra, Kars'tan bir de haber geldi ki Değirmenci Vasil ölmüş! Stavropol'da dedikodu çıkardılar, güya ben Kars'a gidip bu işleri çok kurcalamışım devlet de Vasil'i benim yüzümden öldürmüş!

Çok ağırıma gitti doğrusu.

Sen aha bu insanlara doğrusunu anlatsana Vedat, nasıl oldu? Nasıl öldü Vaso?

–Kendi eceli ile öldü rahmetli, gizli kalp hastalığı varmış. Sabah kalktığında rahatsızmış, kendi başına gidip banyo yapmış, bir süre sonra hafif bir kalp krizi geçirmiş, sonra da doktor is-

Vasil Dölemenci'nin tabutu mezara indiriliyor. 19 Ağustos 2007, Kars.

Polye Dölemenci ve annesi rahmetli Vasil Dölemenci'nin mezarı başındalar.

mail Aydın'ın çalıştığı sağlık ocağına gidip muayene olmuş, orada da rahatsızlanmış. Doktor İsmail, kalp doktoruna gitmesini söylemiş ama Vaso durumun vahametini anlayamamış, ardından kalp doktoruna gitmeden çıkıp kendi evine gitmiş. Tekrar kalp krizi geçince, oracıkta yığılıp kalmış. Evdekiler çok uğraşmışlar ama nafile, oracıkta rahmetli olmuş. Sonra da Kars Devlet Hastanesi morguna kaldırmışlar. Evinin önünde çadır kurdular. Kars'tan başsağlığında müslim, gayrimüslim bir çok insan vardı. Eston Avgust da dinî görevleri yerine getirdi. Kendi dinî inançlarına göre Vasil'e yeni elbiselerini giydirip tabuta koyarak dualarını etti. Yanı başına da bir gül koydular.

Ertesi gün Çakmak köyünde kalabalık bir tören düzenlendi. İki metreyi aşan derin bir mezar kazdılar. Vaso'nun ruhu her daim huzur içinde olsun. Malakan geleneklerine uygun olarak mezarın başına getirilip Malakan inancı gereği yapılan ritüellerden sonra İncil'den ayetler okundu, ardından Müslüman geleneklerine göre de dualar okundu.

Vasil'in karısı, kızı Polye ve kardeşleri kendilerinden geçcesine saçlarını başlarını yolup hıçkırığa hıçkırığa ağladılar. Akrabaları, çevreden gelen Müslüman ve Malakanlar'dan oluşan büyük bir kalabalıkla cenaze defnedildi. İpin ucundan ben de tuttum, hep beraber mezara indirdik.

Çok kalabalık vardı, acı ve hüznün dolu bir definde, her iki dinin de harmanlandığı, insancılığın ön planda olduğu bir cenaze merasimi

oldu. Ruhu huzur içinde olsun. O ara ben de yıllardan beri tanıdığım Vaso'nun ardından göz yaşlarımı tutamadım... Allah rahmet eylesin...

-Çok sağol Vedat, artık geç oldu. Yarın yine geliriz, dertleşiriz. Ben de seni yemeğe alacağım. dedikten sonra ayrıldılar.

NASTKE HALA'NIN YEMEK TARİFLERİ

4 Nisan 2008

Sabah erken kalkıp bahçede fotoğraf çektim, elimi yüzümü yıkadıktan sonra mutfağa gittim. Her gün olduğu gibi Nastke Hala erken kalkıp sofrayı hazırlamıştı.

Nastke Hala'nın mutfağında doğalgaz olduğundan, fırını, şofbeni, ısıtmayı hep doğalgaz ile yapıyor; fazla lüks olmayan her türlü elektrikli araç ve gerece sahip. Ocağın hemen yanında çekmeceli dolap var, yan tarafına güzel bir vitrin koymuşlar. Duvara da kol saati biçiminde duvar saati, onun yanında havlu ve peçetelerin asıldığı askılık ve bir de takvim asılmış. Duvarda doğal gaz ile çalışan kombi durmakta. Sabah kahvaltısı için sofrada elektrikli ekmek fırınında yaptıkları ekmek, çilek ve vişne reçeli, bal, yağ, limonlu çay, çikolata, gofret ve şeker vardı. Prisvitir Vasil Nikolayiviç ayağa kalktı, hepimiz ayağa kalktık. Prisvitir Allaha, verdikleri nimetlerden dolayı şükür duası okudu, sonra kahvaltıya başladık. Bir süre sonra Malakanlar'ın özel çorbalarından olan Borş (Turşu çorbası) sofraya geldi, dikkatimi çekti sordum.

Malakanların Borş çorbası.

Malakan yiyeceklerinden "Kibriki".

-Borş yemeği neden yapılıyor Nastke Hala?

Anlatayım:

-Önce tencereye et konur, suyu ve tuzu ilave edilerek bir güzel kaynatılır, üstüne lahana turşusu, kartol (patates), maydanoz, domates ilave edilir. Yemek piştikten sonra et çıkartılarak ayrı olarak servis yapılır. Tencerenin içindeki bu nefis kokulu çorba da "Borş" çorbasıdır. Şimdi sana getiriyorum parmaklarını yiyeceksin.

-Bu yemeğin adı da "Bilinsi" mi? nasıl yapılıyor?

-Un, süt, yumurta ve biraz da karbonat ile yapıyoruz. Hamuru biraz akışkan hazırlanıp tavaya döküldükten sonra fırına verilir. Pişirme tavada da yapılabilir. Üstüne kaymak sürülerek kat kat da olabilir, rulo halinde de yapıp yenilir.

-Kartol nasıl yapılır?

-Tencerede su kaynayıncaya, kartolu (patates)

Malakan yiyeceklerinden Bilinsi.

Vasil Mihailovich ve karısı Raya Samarin'in Kars'ta çekilen fotoğraflarını gösteriyor.

soyup koyarız, içine tuz ve yağ koyarız, kaynadıktan sonra unu iki yumurta ile umaç yaparız, bir müddet sonra yemek pişer bir de kaymak varsa dökün afiyetle yiyin.

Ertesi gün yine Nastke Halada misafiriz. Evin yanındaki mutfağa geçtik. Nastke Hala, Lapşa hazırlıyordu. Nasıl yaptığını sordum hemen...

-Yumurtalı ya da yumurtasız hamur yapılır ve yufka halinde açılır, sonra bu yufkalar katlanır ince ince kesilip kurutulur yani sizin erişteniz gibi, sonra da kavrulur. Bir tencerede su kaynatılır, gerekirse pirinç veya mercimek de katılır. Hep beraber kaynayan suya konur, su fokurdadıktan sonra malzemeler atılır, piştikten sonra süzülüp yağ ilave edilerek demlenmeye bırakılır.

Önüme konulan tabağın hepsini yedim. Çok lezzetli idi. Masada püre, haşlama et, salata vs. vardı. Yemekten sonra Malakan çayı ikram ettiler. Akşam, bize "hoş geldiniz" demek için tüm akrabalar eve geldi.

4 Nisan 2008, Saat 09.00

Nastke'nin oğlu İsay, Kars'ta 1959 yılında ölen babası Vasili Vasiliyeviç Karakin'in hayrat yemeğini vermek için günlerdir hazırlık yapıyor. Hanımı Şura üç gün oruç tuttu. Oysa İsay, iki gün tutmuş sonra yemişti. "Ne yapayım dayanamadım" diyordu, "Allah affetsin".

-Nasıl oruç tutuyorsunuz?

-Oruç süresi, sabah yıldızında başlar, akşam yıldızıyla sona erer.

Sabah erkenden kalktık, kahvaltıdan sonra İsay'nin arabasıyla Pasiolak Novokumski kasabasındaki karısının abisi olan Pirisvitir Vasil Nikolayeviç'i evinden aldık.

Pirisvitir, bizi Levakumskoe Silo'daki Vasili Mihaloviç'in evine götürdü. Prisvitir karısı ile beraber köyde yaşıyordu. Bizi hoş karşıladılar. Hoş beşten sonra sordum:

-Eski fotoğraflarınız var mı?

–Evet çok. Dur getireyim deyip, içerdeki odaya gitti. Birkaç albüm ve fotoğraflarla geri geldi. Yalınçayır’da çekilen fotoğraflara baktık, aile fotoğraflarını inceledik.

1950’de çekilen cenaze fotoğrafı.

1957 yılında Vasil’in Çorlu’da askerlik yaparken çekilen fotoğraflarını gösterdi. Karısı Raya Samarin’in çekildiği fotoğrafları bir bir anlatarak bana gösterdi. Evde kaldığımız iki saat boyunca aklında kalan yarım yamalak Türkçeleri ile bize geçmişlerini ve gündelik hayatlarını anlattılar.

SEN BİLİR MİSİN “GÖÇ”ÜN NE OLDUĞUNU?

Çarlık Rusya’sı ve sonrası devam eden göçleri atalarımız anlatırdı, kulaktan kulağa herkese yayıldı... Azak Denizi’nin üstündeki Sütlü Sular nehri kenarından Kafkaslara ve Anadolu’ya nasıl zorla göç ettirildiklerini anlatılırdı. 1900 ve sonrasında, 1921 yılında da gelenler oldu. Az bir kısmı Stavropol bölgesine geldiler, diğerleri Amerika’ya, Kanada’ya, Yeni Zelanda’ya vs. gittiler.

Prisvitir, sonra 1961’de başlayan göçü anlattı uzun uzun.

–Bizim kaderimiz bu! Sen bilir misin göçün ne demek olduğunu? Sen, tüm varlığını arkanda bırakıp gittin mi hiç? Hiç muhacir oldun mu? Götürüldüğün toprakların asıl sahipleri sana işgalci gözü ile baktı mı hiç? Yerleştirildiğin topraklarını oranın eski, asıl sahiplerine karşı korumak için mücadele ettin mi? Sana insanların hor baktığını iliklerine kadar hissettin mi? Malının, mülkünün çalındığını, gözlerin göre göre bîçare kalıp, ses çıkaramadığın oldu mu hiç? Sana sövdüklerinde cevap veremeyip öylece kala kaldığın oldu mu? Dünya’nın her yerinde azınlıkların kaderidir bu!

Biz bunları atalarımızdan dinlerdik. Bizim asıl vatanımız olan topraklara döndüğümüzde Ruslar da bize aynı gözle baktılar. Resmîyette böyle değil ama buradaki toplumun içindeki ön yargılarda birinci sınıf vatandaşa sayılmayız, dedi...

Sanki boğazı düğümlendi, yutkundu, kısa bir sessizlik oldu.

O ara ben de düşündüm, Rusya topraklarına göç eden Nastke Hala çok memnun, Prisvitir Vasil Nikolayeviç ve Vasili Mihaloviç mutsuz. İlk önce çelişki gibi görünen bu durum daha derin düşününce, insan unsurunun bakış açısının ne kadar değişken olduğunu, önceliklerinin ne kadar farklı olduğunu anladım. Kimine göre doğduğu topraklara olan özlem ve geçmişte yaşadıklarının bilinçaltındaki yansımaları etken oluyor, kimine göre de yaşadıkları gerçek günlük hayat!

Vasil sözlerine geç de olsa devam etti:

–Bizim kaderimiz bu, bu süreç devam ediyor, hâlâ Kars bizi çekiyor kendine... Amerika’da da bizim Rosinikalar var, onlar buraya geldiler 4–5 yıl önce.

–Sen Amerika ya gittin mi?

–Hayır, gitmedim. Babamın gardaşı ve çocukları Amerika’da yaşıyorlar. Adı Timofey Vasiliç karısı da Halopava Dune. Los Angeles’te yaşıyorlar.

Zamanım elverirse Los Angeles’te Prigunların, Kanada’da Duhoborların yaşantılarını görmek ve incelemek istiyorum, sonunda da bir kitap çıkacak ortaya. Kars’ın zenginliği olan çok kültürlü yapı kaybolmasın, hep yaşasın. Türk topraklarında yaşayan Çerkez’i, Kürd’ü, Azeri’si, Malakan’ı ve Duhobor’u vs. ile tüm kültürler yaşasın, o kültürlerin birbirleri arasındaki geçişleri ve sinerjileri bizim asıl zenginliğimiz olacaktır...

“KARDEŞİM VASİL DİYARBAKIR’DA ASKER”

Vasil Nikolayeviç’in misafirperverkarşılımasından sonra Nastke Hala’nın evine geldik.

–Karnınız aç mı? diye sordu hemen Nastke Hala.

–Hayır değil, Vasilgilde yedik, deyip hemen sordum: Nastke Hala Vasil Mihaloviç söyledi, senin kardeşin Vasil Diyarbakır’da askerlik yapıyor muş.

27-03-1960- Malakanlar Türkiye Cumhuriyeti Ankara hükümetinin izni ile 1312 sayılı kanunla Rusya'ya göçtüler. Bu fotoğraf, Rusya'ya göç için Ankara'ya defalarca giden heyeti gösteriyor. Anıtkabir'de aileleri ile çektiikleri hatıra fotoğrafı. Sağdan 1. Mikail Gülmez, 2. Aleksî Gülmez (Paraşin) Malakanların lideri, Ziraat Mühendisi. Sol başta Ankara'da yaşayan Pavel Samarin.

-Evet, hiç istemedi, ama mecbur kaldı kardeşim, Diyarbakır'a asker olarak gitti, onun gidişini hiç hazmedemedim, geceleri yatağa girdiğimde karanlık olsun diye yorganı başıma çekip hep ağlıyordum, çok zoruma gitti, kardeşim için ağlıyordum, dörtlükler söylüyordum:

"Diyarbakır'ın elleri
Eyrı büyü yolları
Mendil verin süpürüm
Kardeş gelen yolları..."
Ah ah!

VASIL'İN ÖLÜMÜ

-1959 yılı idi. Kocam Karyakin Vasili Vasileviç bünyesi zayıf olduğundan birgün hastalandı. Kış yaklaşırken canı karpuz çekti, çok zor olsa bile karpuzu bulup getirdik. Rahmetli çok sevinmişti.

Çalkavur'da köylü kadınlar ile erişte kesip kavurmak için toplanmıştık. Erişteyi kesip kuruttuktan sonra kavurmaya başladık. Vasili rahatsız olduğu için arada bir yanına gidip bakıyordum, inilti içinde uyukluyordu. Bir ara gözlerini açtı, hasta yatağında doğrulmak istedi; ama yapamadı, bana kısık sesle, "Çok kötüyüm Nastke, hakkını helal et" dedi.

Vasil Mihailovich'in 1957 yılında Çorlu'da askerlik yaparken çektiği fotoğraf.

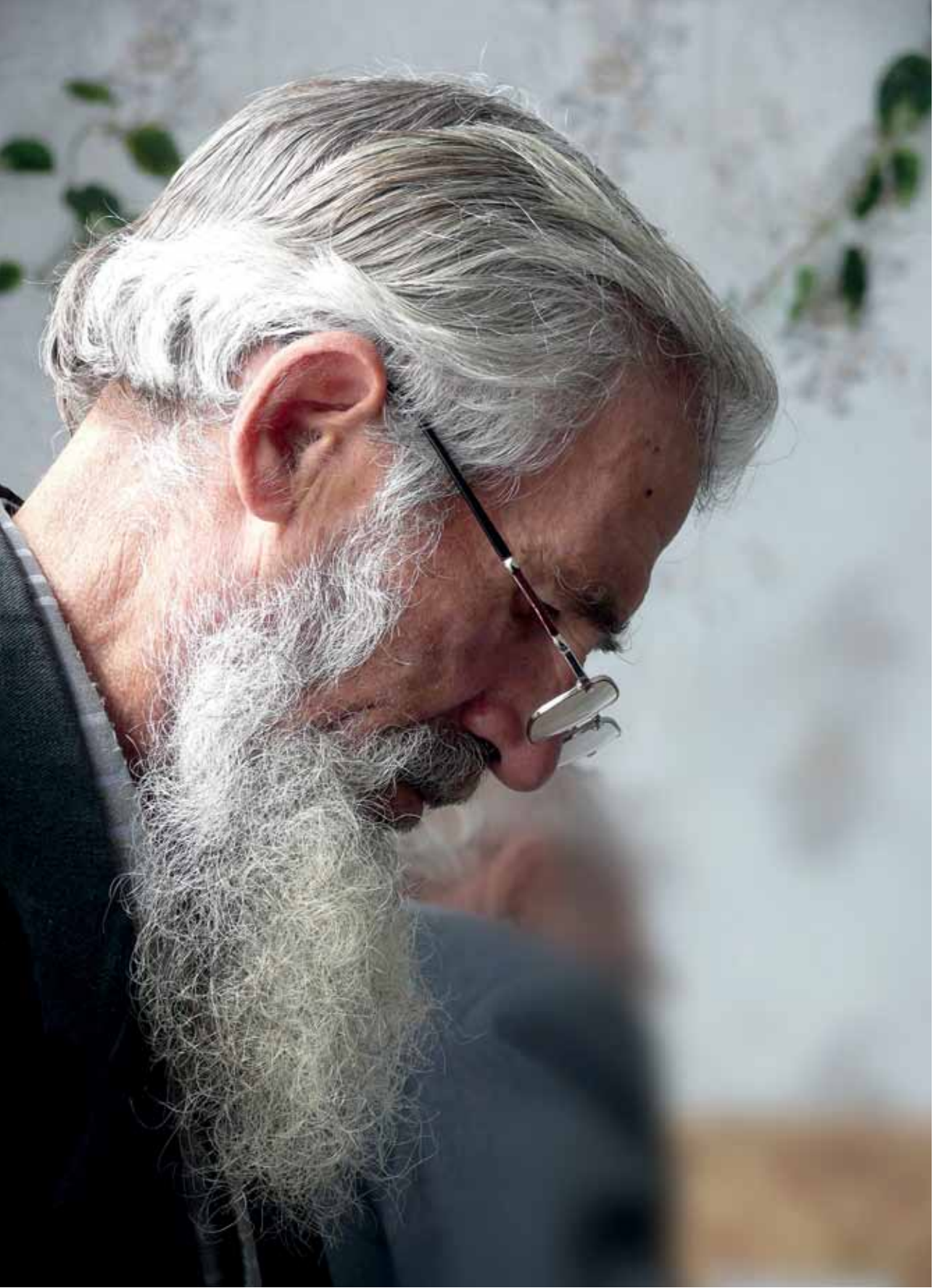
Elim, ayağım dolaştı, ne yapacağımı şaşır-dım, bir anda buz gibi ter bastı yüzüme. Koşa koşa komşumuz ve akrabamız olan Ali Asker Akçayöz'ün karısı Nanbatça Hanıma gittim. Vasil kötüleştii bir şeyler olacak çabuk gelin, dedim.

Onlar eve giderken, ben de emmilerimin yanına varıp durumu anlattım, hemen geldiler. Vasil'in iyileşmesi için Prisvitir dinî dualar ve ilahiler söyledi, ardından Vasil de dua etmek istedi, "Yarabbi günahlarımı affet..." dedi, gerisini getiremedi. Aradan saatler geçti, Vasil inilti içinde acı çekiyordu. Gece düzeler gibi olunca saat 10'a doğru konu komşu gitti. Hem korkmayayım hem de bir şey olursa akrabalara haber vermek için komşumun kızı o gece bizde yattı.

Vasil bir ara inilti içinde takatsiz bir sesle, "Bana yardım et tuvalete gideceğim" dedi. Koluma girip tuvalete götürdüm, Vasil'in halsizliği artınca tuvalette öylece kala kaldı, adeta et yığını olmuştu, bir türlü kaldıramadım, baktım olmuyor, kızı gönderip komşuyu çağırdım, beraberce yatağa taşıdık. Ama Vasil sanki bitmişti, pelte gibiydi...

Aklım başımdan gitmişti, şuarsuz bir biçimde odada dört dönüyordum. Komşu kadın beni tuttu ve "Kendine gel Nastke" dedi, "senin güçlü olman lazım, Vasil'in durumu iyi değil, oğul uşağı kaldır, konu komşuya haber versinler..."

Hemen akrabalarım haber vermesi için de Aleksiy'i Çakmak köyüne gönderdim. Kısa zamanda herkes toplandı. Allah komşulardan razı olsun, her türlü hazırlıklar yapıldı. Sabah üstü-

4 Nisan 2008, saat: 11.30. Nastke'nin gelini olan Şura'nın babası Pirsvitir Vasil Nikolayevich. Biz Türkiye'ye döndükten sonra Vasil Nicolayevic rahmetli oldu.

müze doğdu. Çakmak'tan gelenler dualar ettiler, saat yedide Vasil'in iniltileri arttı, ıstıraplar içinde can çekişmeye başladı. Konuşmak istiyor ama sesi çıkmıyordu. Bir ara başını sağa sola çevirmeye başladı, ardından durdu: Sadece dudakları oynuyordu. Bir ara çırpınır gibi oldu. O ara hala uşakları geldiler.

Vasil birkaç kez daha konuşmak için ağzını açsa da başaramadı. İniltileri de azaldı, takati düştü, gözlerinin ferisi kesildi, can çekişe çekişe rahmetli oldu. Kadınlar ağlamaya başladılar. Ben de onlarla beraber ağladım.

Vasil'i yıkamak için emilerim hazırlık yaptılar. Dini borç olarak herkes geldi, baştan ayağa yıkadılar, yeni elbiselerini giydirdiler, saçını tarayıp ortadan ikiye ayırdılar, ellerini göbeği üstüne koyduktan sonra eline de benim düğün hediyem olan mendili tutturdular, cenaze evde tabutun içinde üç gün bekledi, her akşam Vasil'in günahlarının affı için dualar edildi, ben üç gün oruç tuttum.

Herkese haber gönderdik, hayrat yemeği için iki koyun kestim. Müslüman komşularım beni hiç yalnız bırakmadılar, Nabatça Hanım hep yanıbaşımıydı. Çay, ekmeğe, yiyecek, kap kakak ne varsa, az çok bakmayıp getirdiler. Ne gerekiyorsa yaptılar. Vasil'in hayrat yemeğini verdik. İki gün sonra köyün girişine gömdük, 1959 yılıydı...

Cenazenin gömüleceği gün, Müslüman komşular ve diğer köylerden gelen Malakanlar beni yalnız bırakmadılar, ama birkaç yıl sonra biz göçtükten sonra Kocam Vasil'in mezarını define

Malakanlar 1961 yılında Kars'tan Rusya'ya göçerken, hüznü dolu vedalaşmaları ve ağlaşmalarına Kars tren garının içindeki aslan heykelleri ve duvarları şahitlik etti.

avcıları tarumâr etmiş.

Ay Vedat sen bizim mezarları hükümetinize yaptırabilir misin?

-Elimden geleni yapacağım, sana sözüm olsun kocan Vasil'in mezarını ben yaptıracağım.

-Her zaman yüreğimde bir yara idi, Allah senden razı olsun, çok sağ ol.

-Mezarı yaptıran da sana fotoğrafını gönderceğim.

-Beni çok hoşbaht ettin sağolasan...

NASTKE HALA'NIN TOSUNLARI

-Göç sırasında Malakan köylerinde hırsızlık olayları çok artmıştı. Nasıl olsa Malakanlar gidiyor, jandarma, polis fazla araştırmazlar diye, herhalde... Hırsızlar ahırlara dadanmışlardı, küçük ve büyük baş hayvanlarımızı sürekli çalıyorlardı. Allah bana acımış olsa gerek. İki ineğimiz vardı, birini rahmetlik nenem vermişti, diğerini de emimgil. İnekler doğurdular, iki tane de tosun oldu, ele (öyle) güzeldiler ki, insan bakmaya doyamıyordu. Gideceğimiz için pahaya ucuza bakmadan malları satmıştım. Ucuz ucuz verdim, ne yapayım alan da yoktu zaten. Ertesi gece geç saatlerde evimizin köpekleri havlamaya başladı. Çok çileler çekmiş güçlü bir kadındım, kapıdan tek başıma sessizce çıktım baktım: Ay ışığında merekten biri çıktı, ardından da ötekisi. Ahırda bir şey olmadığını görünce birbirlerine küfürler ediyorlardı. Hiç kimseden korkmadan, gizlenme gereksinimi bile duymadan söylene söylene, elleri boş, çıkıp gittiler. Allah'ıma şükürler olsun! Göç için para gerekti. Mallarım çalınıyorsa, beş çocukla ne yapardım...

RUSYA'YA GÖÇ

-Ay Sara, sana bir şey diyecektim... Hah hatırladım. Aslında sen bilirsin ya benim adım Kars'taki nüfus kaydında Nusta Dağala yazıyor. 03.05.1928 tarihinde Kars'ta doğdum, 01.01.1944 yılında ise Vasil ile evlenmişim.

Biliyorsun ya, babamın adı Nikolay, anamın adı da Manke. İkisi de öldü.

Kız kardeşlerim Nunke, Kala, Dünya, Danke (Mehmet Ali Eker'in annesi); erkek kardeşlerim Vasil, Krikor, Yakup, Nusta, İvan'dı.

Vasil ile evlenince Çakmak'a oradan da Çalkavur'a geldik. Senin anan Anna'nın da evi idi orası. Anna'nın oğlu Vasil Karakin ile evlendiğimizde, bize o küçük evi vermişti. 1961 yılının sonbaharıydı, yaşlı Malakanlar çeperin kenarında hararetili hararetili konuşuyorlardı. Turan Akçayöz'ün babası Elesker (Ali Asker) eminin köyünden Yakup'un babası gelmişti. Ben mala bakmaya giderken arkamdan seslendiler:

-Heyy... Nastke buraya gel, çeperde oturak, sana diyeceklerimiz var.

Merak etmiştim, hay Allah! Ne diyor bunlar, deyip yanlarına gittim.

-Haberin var mı? Biz Rusya'ya gidirik sen kalırsın?

"Yook", deyip, sordum: "Nasıl gidiyorsunuz?"

-Bayağı işte, pasaport çıkartıp gideceğiz... Nastke, sen de gel! Hep birlikte gidelim Rusya'ya ! Buralarda yalnız kalma.

Ama ben nasıl yapacaktım? Kardeşim İstanbul'a gitmişti, çocuklarla bir başıma kalmıştım. Biz nasıl göçerdik?

Ertesi gün komşu Fedur Dabrenil de geldi. O da aynı şeyleri söyledi.

-Çocuklarının hepsinin fotoğraflarını çektir, kendininkini de... İstanbul'a kim giderse ver ki sana pasaport çıkarıp göndersinler. Siz de bizimle gidirsiniz o zaman, kolay olur...

-Nastke Hala sizin gitme sebebiniz neydi ki? diye sordum.

-Ben hiç bilmedim...Ay oğul!

-Yani bir zorlama mı oldu? Köyde kavga falan mı ettiniz?

-Yok, göç etmemizin nedenini öğrenebilmek için emniyet ve jandarma çok araştırdı. Çalkavur'da Yefim ile İsay Judof vardı onları Emniyete götürüp dövdüler. Zöhrap'tan da Malakanları götürüp dövdüler. Atçılar'dan götürdükleri bir Malakan hiç dönmedi. Bir daha onu gören olmadı...

Bir müddet sonra kardeşim pasaportları ge-

tirdi. Malakanları gruplara ayırdılar.

Türk Hükümeti bizim gitmemizi hiç istemedi. Ama treni hazır etmişlerdi. Kardeşim ertesi günü grup ile trene bindi gitti ama akşama doğru geri geldi. Borcu varmış diye trenden indirmişler. Borcunu ödedikten sonra gidebildi.

Trende yer az olduğu için biz ikinci günü gidebildik. Bizi Kars Tren İstasyonunda Rusya'nın Kars'taki yetkilisinin karısı ve adamları yolcu ettiler.

Tren sınıra doğru hareket etti. Polke'nin bacısı Finke vardı, güzel bir kızdı. Kızılçakçak'ta iki kişi yanımıza gelip kızıdan para istediler. Ama o kızın da parası yoktu. Kızı kaçıracaklarını anlayınca aramıza sakladık. Kompartımanın kapısının önünde durup kimseyi içeri sokmadık. Bulsalardı o kızı kaçıracaklardı.

"JANDARMA DÖVDÜ MÜ?"

Tren Kızılçakçak'tan (Akyaka) Leninakan'a (Gümrü) gitmek için hazırlanırken Rus devlet görevlileri, askerler, doktorlar, hastabakıcı-

Timofi Tahtacı, Kars'ın Atçılar köyündeki dostlarının evinde.

Malakanlar 1961 yılında Akyaka tren istasyonundan Leninakan'a (Gümrü) gittiler.

lar geldiler. Hasta olup olmadığımızı sordular. Herkesi tek tek muayene ettiler. Arada bir de bize soruyorlardı; "Hasta mısınız, bir yeriniz ağrıyor mu? Sizi polis ya da jandarma dövdü mü?" diye... Biz, yok dedik, bizi kimse dövmedi...

Sonra, "Neden geldiniz?" diye sordular, kendi isteğimizle geldiğimizi söyledik.

Trenin kapılarına bir sürü asker doluştu, her biri bir kompartımana girip her tarafı didik didik aradılar, baktılar bir şey yok, sorgu-sual işini bıraktılar. Bir süre sonra başka bir tren daha geldi içi Malakan doluydu. Onların işlemleri çabuk bitti. İki ülkenin tren rayları farklı olduğundan Türk treninden indirip Rus trenine bindirdiler. Birkaç saat sonra da bir grubu Rusya'ya gönderdiler. Ama nedendir bilmem bizi göndermediler. Gece trende yattık, sabah Rus askerinin komutanları geldi bizi sıraya koyup Rus parası verdiler, "yolunuz çok uzak, kendinize yiyecek ve içecek alın" dediler.

-Nastke Hala; Türkiye'den Rusya'ya neler götürdünüz, yoksa birilerine mi verdiniz?

-Giyecek, içecek, yatak, yorgan götürdük. Paraları olanlar Kars'taki bazı esnaflara verdiler,

Nastke Hala ve Malakanlar götürmedikleri paraların büyük bir kısmını da bankalara yatırmışlar, paralar zaman aşımına uğrayınca tümü Merkez Bankası'na gitmiş.

NASTKE HALA GÜMRÜ'DE

Kars, çok stratejik bir bölge olduğu için, muhtemel askerî hareket ve her türlü sevkiyat için demiryolu yapılması gereken bir yerdi. Rus döneminde Tiflis-Gümrü- Kars demiryolu hattı inşası 1895'te başlayıp 1899'da bitirilmişti. Daha sonra da 1912 yılında Kars-Sarıkamış tren hattı yapımına yine askerî nedenlerle başlanmış, 1914 yılında kullanıma açılmıştı.

Büyük bir yapı olan Gümrü tren istasyonu, Haydarpaşa'dan başlayıp Kars üzerinden geçen ve Gümrü'ye uzanan tren hattının son noktası olup, Bakü üzerinden Moskova'ya kadar uzanıyordu. Ama Gümrü-Kars hattı kapalı.

Nastke Halanın da içinde bulunduğu tren, Gümrü garında bir gün bekletildi. Nastke, sonrasını şöyle anlatıyor:

-Akşam olunca, Rusların rütbeli askerleri geldiler ve trenin hareket etmesi için görevlilere çıktılar, emirler yağdırdılar. Biz trene biner binmez Kars'tan başka bir tren daha geldi ve yanımızda durdu. İçindekiler de aynı bizim gibi tren değiştirdiler.

Prigunların çoğunu Levokumskoye'nin ilerisinde Vinsavhos'a gönderdiler. Prigun ve Malakanlar çok çalışkan oldukları için kısa bir sürede diğer gelenler arasında kendilerini gösteriyor, ayırt ediliyorlardı.

ASTRAKHAN'A GELİŞ

Kars'tan Astrakhan'a tren ile geliştik on gün sürmüştü. Kardeşim İvan akrabalarımız ile bizden ayrı geldiler. Bizim tren de geç saatlerde hareket etti. Yaklaşık bir hafta yol aldık.

Trende yememiz için bize domuz sucuğu getirdiler. Kimse elini sürmedi, kimisi de attı. Bunun üzerine vagon görevlisi gelip sucukla-

Kolhoz'da çekilen bir fotoğraf.

Kolhoz'da buğday hasadını anlatan yağlı boya resim.

rı bizden istedi, biz de hepsini verdik, toplayıp götürdük. Sivatsacgavetka'da bizi durdurdular, sonra da arabalara bindirip, lokanta gibi bir yerde yemek yedirdiler, çay verdiler, şarap getirdiler, içen içti içmeyen ekmek, yemek yedi, tekrar arabalara bindik.

Hatırlıyorum yılbaşıydı, çocuklara hediye ve şeker verdiler. Astrakhan'da her taraf suydular! Volga nehrinde balık tutan köylüleri gördük. Astrahan'a gelir gelmez bizi iki köye böldüler. Rus yetkililer bizi teker teker çağırıp, pasaportlarımızı verdiler. Bize çalışmadan da para verilerdi. Bana yedi yüz ruble verdiler, birden şaşır-dım. O zaman büyük paraydı. Bizi "Burada da banka var, sakın elde saklamayın, çaldırırınız" diye uyardılar, "yanınızda sadece elli veya yüz ruble tutun, arta kalanı götürün bankaya yatırın"...

Kimi bankaya koydu, kimi kendine eşya aldı, kimi de elbise... biz de kendimize iki tane karyola aldık. Bizi Kıçkavatkaya'ya götürdüler, oradan Harvali'ye geçtik. Evlerde karyola varmış meğer!

Nerede iş gücü ihtiyacı varsa, nereye adam lazımsa, akrabalık bağları, aile birliği falan demeden oraya gönderiyorlardı. Kısacası yakın, uzak bakmadan akrabaları bölüp bizi dağıtıyorlardı.

Bir süre sonra beni inek sağımcısı yaptılar. Rus yetkililer bize gelip bakarlardı nasıl yaşıyoruz diye. Onlar gelende biz ayağa kalkardık. "Neden ayağa kalkıyorsunuz, bizden korkuyor musunuz?" diye sorarlardı. Biz de yook korkmu-

Kars'tan göç eden Malakan kadın Vsadgnik (Sadnik) köyünde inek sağıyor.

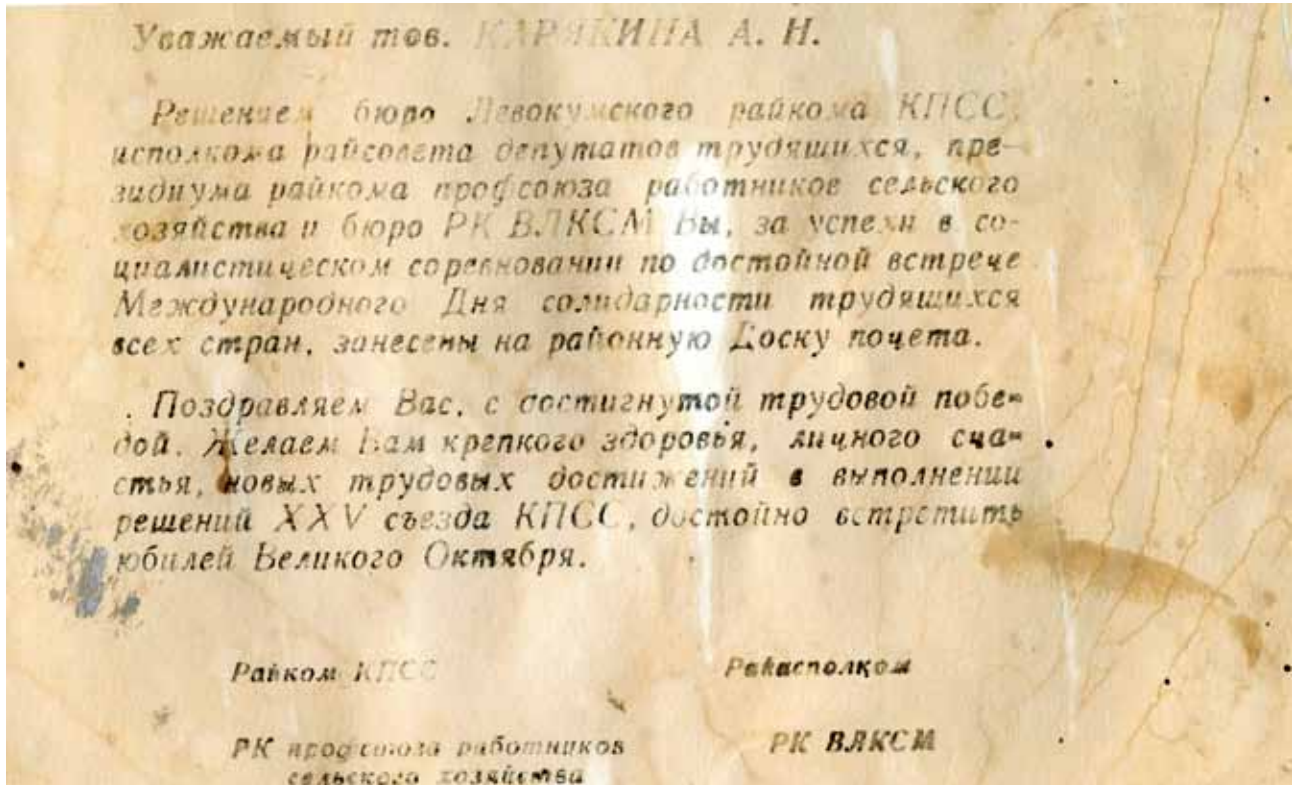
yoruz, öyle alışmışız biz, derdik... büyük gelen-
de ayağa kalkılır, Türklerde böyle...

Köyde toprak, üretim araçları ve hayvanlar kooperatifin yani Kolhozcu köylülerin mülkiyetindeydi. Ancak Kolhoz arazisinin dışında her kolhozcu ailesinin kendisine ait bir bahçesi, tarlası ve birkaç hayvanı bulunabilirdi.

Yaz gelince bize "Hadi inek sağın" dediler, o zaman süt sağma makineleri yoktu. Usta bir süt sağıcı bir günde kırk inek sağıyordu. Ben de sağmaya başladım ama bir günde an fazla 10 inek sağımı yapabiliyordum, sağdığım süt az olduğundan beni tenkit etmeye başladılar, ama ben direndim.

Aradan aylar geçti, ilk zamanlarda günde yirmi-otuz ve ardından ellerim alışınca kırk inek sağır duruma geldim. İneğin sütü fazla gelsin diye önce danacı, danaları bırakırdı. Dana bir süre

emdikten sonra yavruyu anasından ayırıyorduk. Birgün anasını emmeye gelen danalar sağdığım süt bidonumu döktüler, o anda ne yapacağımı şaşırıp, Yarabbim, ben ne edim diye ellerimi dizime vurup ağlamaya başladım. Sosyalist zaman! Görevliye ne diyeceğim? diye sızlanırken, diğer süt sağan kadınlar halime acıdılar, görevliden gizlice, kendi sağdıkları sütlerden biraz benim bidona eklediler. Arkadaşlarım sayesinde o günü kazasız belasız atlattım. İlk zamanlar çok zorlandım, belli bir düzen yoktu, sonradan rahatladık. İlk gittiğimizde Mariya (Maşa) İsai, İlya ve Yakov küçüktüler, onları evde bırakır ellerine kanfet şeker, ekmekek verip avuturdum, garipirim onlar da beni boyunları bükük beklerdi. İş yerinde istirahat saatlerinde kaçıp eve çocuklara bakmaya giderdim. Sağ olsunlar arkadaşlarım hep beni idare ederlerdi. Körpelerimin bakımlarını yapıp karınlarını doyururdum, tabii olduğu

Nastke Hala'ya verilen takdir belgesi.

SSCB Bölge Komisyonu RAIKOM KARAKINA A.N.'yi Büro kararına uygun olarak tarım ekonomisi bölge komitesi ve işçi sendikaları sizi sosyalist Uluslararası Tüm Dünya Emekçileri Dayanışma günü yarışma toplantısında başarılarınız layık olduğunuz ilçe yönetim kurulu onur panosunda yer almıştır.

Sizi emek vermekteki başarılarınız ve zaferiniz için tebrik eder, kuvvetli bir sağlık, kişisel şans, SSK Partisinin XXV'nci oturum kararlarına uygun olarak yeni emek zirvelerine ulaşmanızı diler Büyük Ekim Devrimi jübilesini size yakışır bir biçimde karşılamanızı dileriz.

kadar. O zamanlar yokluk vardı. Çocuklarıma; aman bir yere gitmeyin, yaramazlık yapmayın, diyordum ama neye yarar! Aslında bu sözlerin kendimi teselli etmekten başka bir işe yaramayacağına da bilincindeydim. Oğlum Yakov Vasiliyeviç diğerlerine göre büyüktü, ona tembih ettikten sonra işe koşardım. Başlarına kötü bir şey gelecek diye, çok korkardım, içim içimi yerdi! Ana yüreği işte! Hiç rahatım yoktu. Öyle çok çalışıyorduk ki, iş bitip eve gelince çocukların bakımını yaparken bir anda uykuya dalar kalırdım... Dengem bozulduğundan başım bir yerlere çarpınca uyandığımı çok hatırlarım. Bir gece yorgun argın eve gelip İsaî'a mama yedirirken uyumuş üzerine düşmüşüm, garibim canı acıyıp ağlayınca uyandığımdı. Çok zor günlerdi çok...

ASTRAHAN'DAN LEVOKUMSKOE'YE GELİŞ

Nastke Hala'nın Rusya'daki ilk zamanları çok çileli geçmişti, derin bir iç geçirdikten sonra anlatmaya devam etti:

-Stavropol'a gelince, ilkin bizi Zırmatovya'ya götürdüler. Orada inek sağma yerinde toprak tarımı vardı. Hasat zamanlarında büyük makineler gelirdi, bizim işimiz buğdayı sapından ayırıp arabalara yüklemektir. O iş bana çok zor geldi, gücümüz yetmiyordu... Aslında erkek işi idi, mahvolduk... Bir deri bir kemik kaldım. Bir gün bize yemek yapan aşçı, hırsızlık yapınca görevine son verdiler. Bizim ekibe "Aşçılık yapan var mı?" diye sordular. Ben birkaç kişi ile beraber öne çıktım, bizi birkaç gün denedikten sonra aşçı olarak kabul ettiler. Uzun süre işçilere yemek yaptım, neyse başını fazla ağrıtmayayım, ardından da Levokumskoe'ye geldim. Nihayet anamın ve bacılarımın yanındaydım artık. Çok zor oldu, ama kötü günler geçer diye direndim. Buraya gelince rahat edeceğimi düşünmüştüm. Ne gezer, ertesi sabah inek sağmaya gönderdiler yine...

Sohbet sırasında eve gelip bir kenarda oturan Nastke'nin kardeşi İvan Palonin balıklama söze katıldı:

-Astrahan'ın durumu iyi değildi.

Nastke Hala da katıldı ona:

-Orda su çoktu, her taraf bataklık olduğundan sinek, sivrisinek ve böcek de çoktu. İnsanın adeta gözlerini oyuyorlardı. Zordu, çok zor... Burada çok daha rahatız. Bu bölgeye epeyce Malakan geldi, hepsi çok çalıştı; kimi ev aldı, kimi araba...

-Hükümet burada da size para verdi mi? diye sordum.

Nastke Hala, "tabii" dedi, "buraya gelende hepimize para verdiler, ben kendime ev aldım..." Para da sıkıntı yoktu ama; insanın cemediğini çıkarırdılar. Şimdi bunları bırakın iyi şeyler konuşalım.

NASTKE HALA KARS MANİLERİ SÖYLÜYOR

Konuyu değiştirmek için Nastke Hala'dan, kızlarının da ısrarıyla birlikte, aklında kalan Kars manilerini söylemesini isteyince, birden hüznünlendi, evin penceresine yöneldi, perdeyi aralayıp karşı dağlara bakarken, gözleri buğulu halde mırıldanmaya başladı:

Nastke Hala'ya verilen takdir belgesinde bulunan fotoğraf.

“Gül dalından kuş uçtu,
Mendilim suya düştü
Ağla gözlerim ağla,
Ayrılık bize düştü.

Mercimek ektim düze
Çıkmadı kaldı güze
Ellerin toyu oldu
Seninki kaldı güze.”

Hep beraber alkışladık, O hüzünlü kadın
götmüş yerine neşeli bir Nastke gelmişti:

“Atı vurdum yehere
Bindim gettim şehere
Bir fincan kahve aldım
O da döndü zehire.”

“Ben gidiyorum işte gör
Hayelde gör düşte gör
Heç gadrimi bilmedin
Başkasına düşte gör.”

Durun daha diyecem, hele bir aklıma gelsin:

“Sarıkamış yolları
Eğri büyrü golları.
Süpürge alım süpürüm
Balam gelen yolları.”

“Gardaş benim neliğim
Vahamda iğnelim
Köçende koçum gardaş
Konanda kölgeliğim.”

...Bele bir şeydi işte aradan çok zaman geçti.

“Atladım bağdan bağa
Elim deydi yaprağa
Kız seni sevmeyince
Girmem kara toprağa.”

“Harman yeri yaş yeri
Yavaş yürü hoş yürü
Ak gerdanın altında
Otuz iki diş yeri.”

Helal sana Nastke Hala diyip tekrar alkış tut-
tuk, Nastke Hala coştukça coştı...

“Harman yeri yarılır
Babam duyar darılır
Darılırsa darılsın da
El oğludur sarılır.”

“Mida Sıgılı geliyor
Sinyalini veriyor
Ben sevinmiyim kim sevinsin
Sevgilimdir geliyor.”

“Bu mani karıştı, olsun ne yapak olduğu ka-
dar:

“Pınar başı pıtırak
Yarım gelsin oturak
Bir o desin bir de ben
Bu sevdadan kurtulak.”
“Çay benim çeşme benim
Peşime düşme benim
Seninle dalga geçtim
Sevdiğim başka benim.”

... Ha o zamanlar meşhur bir parçaydı şimdi
de deyirler mi? sizde çalın oynayın” men deyip,

”Eyvah dimme dimme nazlı yar dimme
Ben özüm sarhoş sen şarap verme!”

Ben bu şarkıyı çok severdim; ama bir kısmı
yadımdan çıkmış.

Nastke Hala billur gibi hafızası ile söyledikçe
söyledi. Biz de oynayıp alkışladık...

Ben masaya vurarak ritim tutuyordum, Nast-
ke Hala ise manilerini söylüyordu.

O gün Maşa sürekli oynamış, anam da alkış-
layıp durmuştu...

Mani ve türkü faslı bittikten sonra Nastke
Hala birden durgunlaştı ve:

–Ay Sara, can Sara, İy ki geldiniz, dedi.

Tekrar cama yöneldi, dışarıya baktı, bir şey-
ler söylemek istedi, uzunca bir süre düşündü
birşeyler daha demek istedi ama arkasını ge-
tiremedi. Nefesinden buğulanan camı, karşı
dağları daha net görebilmek için elleriyle sildi,
sonra:

-Ay Sara Kars'tan göç etmek çok zor geldi. Burada da çile çektik. Benliğimizin yarısı Kars'ta kaldı. Ama iyi ki de geldik çok şükür. Bugün geride kalan geçmişi hatırlattınız bana. İyi ki geldiniz! Şimdi buruklaştım, tam olmadı, daha buradasınız nasıl olsa, o zaman hem söyler hem anlatır, hem de oynarım!

MÜSLÜMAN İNANCINA SAYGI

Nastke Hala'ya;

-Müslümanlardan öğrenip bu güne taşıdığınız gelenek var mı?

-Ramazan ayında siz oruç tutanda biz de ulu orta bir şey yemezdik, dininize saygı gösterirdik. Çalkavurlu Simon Dayı kurban bayramında kurban kesemeyen fakirlere ve çobanlarına kurbanlık dağıtırdı. Siz helva ve aşure dağıttığınız zamanlar biz de yapar dağıtırdık. Şimdi de bazen burada helva yapıp dağıttığımız oluyor. Hep o günlerin anısına... Çalkavur'da çok iyi komşularımız vardı. Öyle gün olurdu ki, Mala-

kanlar, Müslümanlar oruçlarını açacağı zaman onları kendi evlerine davet eder beraberce iftar yaparlardı.

-Kars'tan göçerken geri dönmeyi hiç düşündünüz mü?

-Kars'ta aldığımız pasaportlar vardı ya, Rus hükümeti beş yıl sonra geri dönmeyelim diye elimizden aldı onları. Artık geri dönemezdik.

İVAN PALONİN NİKOLAYEViÇ

(Nastke Hala'nın kardeşi, Memet Ali Eker'in de dayısı)

Nastke Halanın evine gelen kardeşi İvan Palonin de çok iyi Türkçe konuşuyordu.

"Merhaba hoşgeldiniz" deyip sandalyeye oturup konuşmaya başladı.

-Ben 1945 yılında Kars'ta doğdum. Beşinci sınıfı Kars'ın İncesu köyünde bitirdim. Bir yıl değirmende çalıştıktan sonra Rusya'ya göç başladı. Çocuk akli işte! Her şey oyun gibi geliyordu, ne olduğunu bile anlamadım!

Sabranya'da secde eden bir Malakan.

O zamanlar 17 yaşındaydım. 1961 yılının Aralık ayında Rusya'ya göçtük; babam, annem ve ben... İncesu'dan kamyonla Kars'a geldik. Bizleri yönlendiren Kara İvan'dı. Fakirler gitmek istedi ama zenginler isteksizdi, onlar da kimse kalmadığı için gitmek zorunda kaldılar.

Cebimde 300 TL para vardı. Vasil ağabeyimi sorgulamak için görevliler trenden indirdiler, anam çok ağladı; ama bırakmadılar. Şükürler olsun ki iki hafta sonra Rusya'nın Astrakhan kentinde buluştuk.

Gümrü'de tren değiştirdik, Ruslar bize yemek ve ekmek verdiler. Doktorlar gelip, herkesi muayene ettiler. Mal beyanımızı aldılar. Sonra yoluna devam eden tren, Tiflis'de durdu. Kars'tan giden Malakan kadınlar demiryollarında çalışan çizmeli kadınları görünce çok korktular; ardından ağlamaya başladılar. Ay Allah bizde mi böyle olacağız. Tren iki gün bekledi Tiflis'de. Biz de akrabaların yanında iki gün kaldık. O zamanlar onların televizyonları vardı.

Aradan günler geçti. Astrakhan'a vardığımızda bizi trenden indirip tekrar karantinaya aldılar. Birkaç gün sonra Astrakhan'ın reyonu (kazası) olan Harabaliski'ye gittik. Karlı bir hava idi hiç unutmuyorum, bizi lokantaya götürüp karnımızı doyurdular. Sonra da grup grup otobüslere bindirip Kolhozlara (kolektif tarım çiftlikleri) gönderdiler. Ben Sosikol köyündeydim. Ablam Nastke ile aramızda 15 km. vardı. Kolhoz'da hayvancılık ve çiftçilik yaptık, Nastke süt sağdı.

Ben, traktör sürücülüğü kursuna yazıldım. Üç ay sonra traktör sürmeye başladım. Yaklaşık bir yıl orada kaldım. Ara sıra ablam Nastke'nin yanına gidiyordum. Sonraları bize evler yaptılar. Astrakhan aklıma gelende, sadece bataklık ve kocaman sivrisinekleri hatırlıyorum, insanın kanını emen sivrisinekleri... başımıza maskeler taksak bile hiçbir şey onları engelleyemedi. Soktukları yerleri kaşıyınca vücudumuz yara olur, o sıcakta terleyen derimizden çıkan tuz yaramıza değince canımız yanardı.

1963 yılında diğer akrabalarım Stavropol bölgesinde toplanmıştı. Ben de onların yanına kaçtım. Yiyecek olarak et ve süt veriyorlardı, bir

de kullanmamız için yün...

Sonunda Astrakhan'daki Malakanların çoğu Stavropol bölgesine geldiler.

O zamanlar gençtim. Malakanlar karşı çıkıslar bile, ben Raya adında bir Rus kızını sevdim, sonra da evlendim; ama gel gör ki Malakanlar beni Sabranya'dan attılar. Ruslar da aralarına almadılar. Ben kaldım ortada, orada da ben ötekiydim kısacası. Bir kızım, bir oğlum oldu. İkisi de okudular. Kızım müdür (neçelik) oldu, oğlum da olacak. Levakumskoe de otobüs şoförü oldum, dokuz yıl orada çalıştıktan sonra itfaiye şoförlüğüne geçtim. Ama hep içimde bir boşluk var, ben kimim diye, neden beni aralarına almıyorlar Ruslarla Malakanlar. Hâlâ anlamış değilim.

Neyse 24 saat çalışıp üç gün izin yapıyorum, bu zamanı değerlendirip arıcılığı öğrendim. Şimdi gezici olarak arıcılık yapıyorum, bir kovan baldan yaklaşık 100 kg. kadar bal alabiliyorum. Sizin oralarda ne kadar alıyorlar.

-En fazla 25 kg.

-Çok az. Sovyetler Birliği dağılmadan önce komünizm zamanı yani, bizim bankada 57 bin ruble paramız vardı. Büyük paraydı. Komünizm çökünce paramızın hepsine devlet bir gecede el koydu. Bankadakilerin hepsi gitti. Ben o zamanlar bu parayla Sovyet zamanı beş ev yaptım, bir gecede buhar oldu hepsi. Yeltsin geldi her şey kötüleşti. Devlet yetkilisi olanlar için iyi ama çalışanlar için kötü oldu... Ülkede yokluk, kıtlık ve anarşi oldu. Çok zor günlerdi.

Bu sohbet saatlerce sürdü. Ben de sürekli fotoğraflar çektim videoya kaydettim, notlar aldım...

MİKAYİL BOYAR'IN AKRABASI

YEFİM KABAK

Daha sonra bizi ziyarete Mihail'in oğlu Yefim Kabak geldi, bir müddet dinlendikten sonra söze katıldı:

-Selim Nahiyesi'nin Bezirgangeçitli köyünde ilk okulu bitirdim. Orda Adnan Güzel vardı, benim can-ciğer arkadaşım. 1961 yılında Kars'ta Erkek Sanat Lisesi'ni bitirdim.

Sabranya'ya annesi ile beraber gelen Malakan bir kız çocuğu.

Kars'ta Mihayil Boyar'ı tanıyor musun? Onun annesi benim babamın bacası yani kızkardeşi. Mihail Boyar benim kardeşim, akrabamdır.

Mihail'in annesi Tatiyana, babası da İstipan'dı. Mihail onu hiç tanımadı: Babası öldüğünde çocuktur. Bir kardeşi vardı Leyla, Almanya'da şimdi. Ben, Erkek Sanat Lisesi'nde okurken Mihail'in annesi Ortakapı Mah. Şehit Yusuf Bey Cad . No: 21'de oturuyordu, ben de oraya gider gelirdim. Ben şimdi sana adresimi yazacağım, Mikail'e ver, O bize kendi adresini göndersin. Benim kardeşim 57, ben ise 64 yaşındayım. Nasip olursa bu yaz geleceğiz. Cennet topraklarına yani Kars'a, bir yerlere ait olmak çok güzel ama... Biz bir türlü tadamıyoruz o duyguyu.

–Mikail Boyar Antalya'dan ev aldı, gidip oraya yerleşti. Ama arasıra gidip geliyor. Sen yaz mektubunu, ben götürürüm ona.

–Ben Mikail'in oğlunun evlendiğini bilmiyor-

dum, biz buraya gelirken evli değildi. O sırada daha Ankara Teknik Okulu'nda okuyordu. Mikahil Boyar'a çok selam söyleyin. Garibim kaldı oralarda.

–Yook, durumu çok iyi.

–Sen bilmezsin be Vedat. Öteki olmak, bir toprağa bağlanamamak zor şeyler, çok zor. Kader mi, desem, ne desem...

SABRANYA'DA NİŞAN TÖRENİ

5 Nisan 2008

Sabah, saat beşte, tan ağarırken kalktım, bahçenin fotoğrafını çektim. Saat sekizde kahvaltı yaptık. Nastke Hala “haydi kalkın bugün sizi nişan töreni için Sabranya'ya götüreceğim” dedi.

Sabranyaya gitmek için, ben de rubaşka (gömlek) giyip poyıs taktım. Anneme bir etek (yupka) giydirdikten sonra. Onun üstüne, bel-den bağlı ve dantel işlemeli önlük (fartuk) bağ-

Sabranya'da hayrat yemeği verilirken, Malakan kızı annesi ile birlikte kutsal kitaptan dua okuyor.

Sabranya'da hayrat yemeği.

lamışlar, başına beyaz püsküllü (magri) arkadan bele kadar uzayan bir başörtüsü (platok) örtüp arkadan bağlayıp, bulavka ile tutturmuşlardı. Üstüne uzun kollu önden yakalı ve düğmeli beyaz bir gömlek (kofta) giydirmişlerdi. Nastke Hala bir gün önceden bizim Sabranya'ya girebilmemiz için Prisvitırlardan izin almıştı.

Postoyannie kıyafetleri kızlarda ve kadınlar-

Sabranya'da nişanlanan Malakan çiftlerin ana ve babaları Prisvitırların ve kutsal kitapların önünde secde ediyorlar.

da farklıydı. Sabranya'da bulunan kız ve kadınların hepsinin başlarının örtülü olduğu dikkatimi çekti.

Nastke Hala:

-Sabranya'ya gideceğiz, kız da oğlan da bizim müritlerden (Prigun). Oğlan kıza nikâh kesmeye gelecek, deyince ona sordum;

-Mürit diye dine alakâ gösteren kişiyi mi kastediyorsun?

-Mürit, öyle kimsedir ki televizyonla filan oyalanmaz, herkes ile konuşmaz, hep kitap okur, kendilerini temiz tutarlar, iyi insanlardır.

-Zıplama var mı dinî ritüellerde?

-Zıplıyrlar ama onu gizli gizli yaparlar, kimse görmesin diye. Oğlan da kız da kırk yaşında.

-Onların eşleri mi ölmüş?

-Yok, ne kız kocaya gitmiş ne de oğlan evlenmiş. Kız tarafı akrabamdır. Bizi onlar seslediler, "Gelin biz kıza nikâh keseceyik" diye.

Biz bu cumartesi nikâh keser, pazar günü hayrat veririz. Gelecek pazar da oğlan tarafı düğün eder.

-Sabranya'ya Ruslar giremiyor, Müslümanlar girebilir mi?

-Rusların haçı var, domuzu var, Mırdarlar Müslüman'ın ne haçı var ne de domuzu.

-Rus kadınla evli olan Malakan da giremez değil mi?

-Evet, giremez. O da mırdar olduğu için giremez.

Sabranya'da kutsal kitapların bulunduğu masanın yanına konan bereketi, sevgiyi, barışı ve kardeşliği simgeleyen ekmeğe ve tuz konulduktan sonra nişanlanacak olan bayan aynı masaya mendilini koyuyor.

40'lı yaşlarına gelmiş gelin ve damat adayları Sabranya'daki nişan törenleri için Prisvitir'in önünde diz çöktüler.

-Malakanlar, Sabranya'da nikâh ettikten sonra başka ne yapıyorlar?

-Sonra hükümete gidip kayıt yaptırıyorlar.

SABRANYA'DA TOPLANAN PARALAR

5 Nisan 2008, Saat 08.00

Novokumskoe Pirisvitir'i (Presbyter) Vasil Nikolayeviç'in düzenlediği dinî toplantıya katılmak için Sabranya'ya gittik. Bizim Sabranya'ya girebilmemiz için dinî hocalar Nastke Hala ile görüşüp bilgi almıştır. Annem ile beni nezaket ile içeri buyur ettiler. Prisvitir Vasil Nikolayevic ayağa kalktı. Benim Kars'ta Malakan kültürüne yaptığım katkıları cemaate anlatmaya başladı. (Bu kadar bilgiyi Nastke Hala'dan ve internet sitemden almışlar) Ardından cemaate sordu: Bizim için çalışan akrabalarımızı Sabranya'ya kabul ediyor musunuz? Herkes evet deyince kabul edildi. Ardından dualar okunmaya başladı, sonra ortaya bir mendil kondu. Herkes o mendile para bıraktı. Toplanan para Sabranya'nın masrafları içindi. Ama mağdurlara yardım için de kullanılmış.

Nastke Hala kulağıma fısıldadı. Biz hayır ve hayrat işlerini Sabranya'da yaparız. Öyle çok insan geliyorki, evlerde böyle bir ortam yok. Sabranya'da hayrat verileceği zaman hocalar kutsal kitapların olduğu köşede toplanırlar, biz de karşıdaki uzun sıralarda otururuz.

Hocalar (Prisvitirler) âyini yönetirler, Kutsal Kitap'tan dualar okur, ardından şarkılar söylenir.

Kitap elden ele gezer, sesi güzel olan istekli kişiler yüksek sesle dinî şarkıları söyler. Cemaat de onlara eşlik eder. Hoca dua eder, biz ayakta namaz kılarız (Dua) sonra kimimiz diz çökeriz.

Hoca okur, ayağa kalkar yine dinî şarkı söyleriz, hayratı biz vereceğimiz için hepimiz çıkıp hep birlikte içeri gireriz, hocanın karşısında diz çökeriz. Allah'ın ölenlere yardımcı olması için dua ederiz. Aramızdaki bazı kişiler duygulanır, buruklaşır ve ağlaşırlar.

"Allah kabul etsin" diye eğilir alnımızı yere yaklaştırırız o sırada Prisvitir okumaya devam eder.

Duanın bitiminde masaya para koyarız, kimi elli, kimi yüz. Dini şarkı söylemeler devam eder. Hepimiz hocayı öperiz.

-Parayı ne yapıyorsunuz?

-Hayrat veren fakirse ona verilir, maddi durumu iyi ise para Sabranya'da kalır, gerekli öteberi alınır.

Sabranya'nın bahçesinde onlarca semaverde çay hazırlanmaktaydı. İçeride ise hummalı bir çalışma vardı.

Bahçeye kurulmuş sofrada, küçük porselen tabaklara sıra sıra bal, hurma, peynir, çikolata, kek ve limon dizilmiş, öte yanda doğalgazla çalışan büyük bir ocağın üstündeki kocaman kazanlarda Prıgun yemekleri pişirilmekteydi.

Sabranya'da kutsal kitapların yanına ekme ve tuz kondu, herkes hayrat için para yardımı yaptı.

Ben dışarı çıkıp kameramı aldım. Çok özel şartlar oluşturulup cemaatten çekimler için izin alındıktan sonra, tertemiz, tek katlı binadan içeri çekimler yapmak için girdiğimde epeyce heyecanlıydım. Hayatımda ilk defa bir Sabranya'da, dinî âyini filme çekecektim.

Sabranya, mekânı doğalgazla ısıtılan 120 metre kare büyüklüğünde, geniş pencere, çok sade, tertemiz, sıcacık bir odaydı. Bir köşede tahta raflı mobilyanın içinde kutsal saydıkları kitaplar duruyordu.

Annem, altı veya yedi kişinin oturabileceği uzunlukta, yüksekliği yaklaşık elli cm. olan tahta sıralardan birinde, temiz giyimli Prigun kadınlarla birlikte oturdu. 1961'deki son Malakan göçünde Çakmak ve Çalkavur'dan oralara gelen çocukluk arkadaşı kadınlarla âyinden önce birlikte hasret gideriyorlardı. Karşı tarafta âyini yönetecek Prisvitirler ve temiz giyimli uzun sakallı erkekler cemaatin gelmesini beklerken gü-

nün sohbetlerini yapıyorlardı. Hemen önümdeki sırada da küçük çocuklar, kızlı, oğlanlı gençler oturuyordu. Bir köşede yemek işlerinde kullanılmak üzere ağaçtan yapılmış portatif masalar, iki ayağı üzerinde katlanmış vaziyette duruyordu.

Sabranya'nın yan duvarlarında dekor gibi yaklaşık iki metre uzunluğunda, ortasından çiviye asılı üçgen şeklinde patiska üstüne işlemeli, dantelli, uzun beyaz "şarkıflar" asılıydı. Yanımdaki arkadaşına şarkının anlamını sordum: "Orda melekler oturup bizi izler", dedi. Üç Prisvitir ayağa kalktı. Askerliğini Çorlu'da yapmış olan Kars doğumlu Prisvitir Vasil Mihayloviç kutsal kitabı eline aldı ve okumaya başladı.

Onun ardından Yalınçayır doğumlu Prisvitir Vasil Nikolayeviç dinî sunumunu yaptıktan sonra kutsal Sionski Pesnik Kitabı'ndan dinî ilâhi söylemeye başladı, arkasından kadınlar ve erkekler eşlik etmeye başladı. Müzik aletleri çal-

mak onlar için yasak olduğundan bütün gerekli sesleri gırtlaktan çıkarıp sözle ritüele eşlik ediyorlardı. Bir müddet sonra sesler kesildi. Yaşlı bir Malakan diğer kutsal kitap ile ayağa kalkıp yüksek sesle okumaya başladı, üç dört dakika sonra okuduğu bölümü bitirip oturdu.

Diğer bir kişi tekrar dinî şarkı okurken arkadakiler eşlik ediyordu. Bazı yerlerde seslerini yükseltip hep beraber ayağa kalkıp bir müddet sonra tekrar oturdular. Dinî şarkıları hem sesleri güzel hem de şarkıları bilen kadın ve erkekler söylüyordu.

Bir ara dışarı çıktım. Sabranya'nın bahçesinde hummalı bir çalışma vardı. Semaverler hazırlanmış, aşevinde de yemekler ikram edilmeğe hazır durumdaydı. Yanıma gelip oturan yaşlı Malakana sessizce sordum: "Siz nerden geldiniz?"

-Arpaçay Zöhrap'tan, Yalınçayır'dan yani. Zöhrap'ta beşe kadar okudum. Zaten orda beşinci sınıftan sonrası için okul yoktu.

Prisvitir'ların yanında üstü örtülü bir masanın üstünde ekmek ve tuz vardı.

-Ekmeğin adı ne? diye sordum.

-Pirok, dedi.

-Elma, armut, üzüm, meyve çayı var buyurun yiyin için.

Hepimiz, gelin ve damat dahil, "U" şeklinde dizildik. Ben çekimler için en uygun yere geçtim. Gelin tarafı ekmeği, tuzu ve mendili masaya koydu geri geri yerine döndü.

Önce gelin, Prisvitir'ların önüne gelip mendili masaya koydu. Sonra damatla Prisvitir'ların önüne birlikte geldiler. O ara damadın annesi masaya doğru geldi ve bir zarf bıraktı.

Gelin ve damadı ortaya, Prisvitir'ların önüne getirdiler. Gelin ve damat ile beraber onların arkasında sıralanan akrabaları Prisvitir'ların önünde küçük halının yanında diz çöktüler, ellerini önde, parmakları birbirine geçecek şekilde kavuşturdular. Karşılıklı konuşmalar başladı. Gelinin arkasına babası ve annesi dizildi. Ardından damadın eline küçük bir halı verdiler, o da halıyı gelinin önünde yere serdi, damat gelinin yanına gitti, arkasından da yakın akrabaları, gelin ve

damadın arkasına sıralandılar. Gelin ve damat halının önünde Prisvitir'lara başını öne eğerek selam verdikten sonra sırası ile önce sağa, sonra sola, daha sonra da hızlı bir biçimde soldan sağa doğru hiç durmadan arkaya selam verdiler.

Damadın arkasına da aynı şekilde babası ve annesi dizildi. Önce gelin ve damat beraberce başlarını öne eğerek selam verdiler. Sonra da anne ve babaları ile birlikte sağa, sola ve arkaya başlarını eğerek selam verip diz çöktüler. Prisvitir'lar ayakta Kutsal Malitvinik Kitabından dua okurken, gelin ve damadın babaları Prisvitir'in dediklerini tekrarladılar. Sonra da ellerini yere koyup yarı secde pozisyonu aldılar. Üç Prisvitir da dualarına devam ederek diz çöküp gelin ve damadın pozisyonunu aldılar.

Prisvitir duaya başladı. Ardından kızın babası konuşmasını yaptı. Gelin ve damat duruşlarını korurken, arkadaki akrabaların hepsi diz üstü başlarını öne eğdiler. Diğer Prisvitir'lar da diz üstü çöktüler ama âyini yöneten Prisvitir tekrar ayağa kalktı, duasına devam etti, ardından kutsal kitabı damadın başı üstüne tutup dua etti. Sonra o da başını öne eğip tekrar masanın üstüne bıraktı. Etraftaki insanlar ise olan bitenleri sessizce izliyorlardı. Âyin bitiminde gelin, damat ve akrabaları hep beraber ayağa kalktılar, başlarını eğerek önce sağa, sonra sola, ardından tekrar sağ taraftan arkaya selam verdiler. Gelinin babası ayağa kalkıp yerdeki halıyı toplayıp âyini yöneten Prisvitire verdi. Gelin, damat ve akrabaları kenara çekilirken anaları masanın yanına gelip dudak dudağa öpüştüler. Gelinin babası cemaate teşekkür konuşması yaptı.

Masanın üstündeki kutsal kitapların çokluğu dikkatimi çekince Prisvitire sordum:

-Bu kitaplar nedir?

-Bu bizim Bibliya, bu ise İncil, bu da Maksim Kitabı, bizim kitabımız olmasa da saygı gösteririz, bu da şarkı kitabı olan Sionski Pessenik.

Prisvitir dua ederken ayağa kalkıp tekrar diz üstü çöktü. Sonra tekrar ayağa kalkıp duasına devam ederken, Kutsal kitabı damadın başının üstünde tuttu. Dua bittikten sonra kitabı masanın üstüne tekrar bıraktı. Herkes ayağa kalktı, gelin ve damat, anne ve babaları ile beraber

Nastke Hala'nın kocası Vasil Vasiliyevic Karakin'in Kars'ta kaybolan mezar taşını Haziran 2014'te yeniden yaptırdım. 2008 yılında Rusya'ya gittiğimde Nastke Hala yarım asır önce ölen kocası Vasil için Sabranya'da secde edip hayrat yemeği veriyordu...

başlarını eğerek öne, sola, sağa ve arkaya doğru selam verdiler. Gelinin babası yerdeki halıyı topladı, gelinin annesi masadaki mendili aldı ve damadın annesi de koyduğu zarfı aldıktan sonra karşı karşıya geldiler. Üç kez dudak dudağa öpüştükten sonra gelinin annesi mendili damadın annesine verdi. Damadın annesi de zarfı gelinin annesine verdi, ikinci kez yine dudak dudağa öpüştüler. Gelin ve damat anneleri ile beraber dışarı çıkarken, babalar gelen misafirlere hoş geldiniz deyip hayrat yemeğine buyur ettiler.

Çok kısa sürede herkesin ortak çalışması ile yemek masaları kurulurken dinî şarkıların da söylenmesine devam ediliyordu. Ancak gençlerin ve yaşlıların bir arada oturması dikkatimi çekti. Hayratı veren gelin tarafı cemaatin kendilerini onurlandırdığı için teşekkür ettikten sonra

herkesi hayrat yemeğine buyur etti.

Sofraya önce semaverler ve porselen demlikler ve büyük su bardakları geldi, ardından ekmeğe, şeker, çikolata, bal, peynir, hurma, limon geldi. Hazırlıklar bitince gelin ve damat ayağa kalktı, sonra da damadın babası herkese kendilerini onurlandırdıkları için bir kez daha teşekkür etti.

Prisvitırların dinî telkinler ve dualarını herkes sessizce dinledi. Son olarak nişanın her iki tarafa da hayırlı olmasını temenni ettikten sonra, o ana kadar sürekli ayakta duran nişanlılar da oturdu ve semaverden çay ikramı başladı. Ardından borş çorbası ve et yemeği (kastrol) geldi. Aralarda Sionski Pessenik kitabından dinî şarkılar söylenmeye devam etti.

NİŞAN TÖRENİNDEKİ KONUŞMALAR

5 Nisan 2008

Nastke Hala Sabranya'da Rusça yapılan duaların Türkçe tercümesini bana yapıp sorularımı cevapladı. Yapılan dualardan bazı bölümler şöyleymiş:

“(...) Şimdi kardeşler ve bacılar! İsterim ki gelinle damat birbirlerini sevsinler. Allah sizi elden ayaktan düşürmesin her zaman size yardım etsin. Düğününüz çok güzel geçsin! Ben de Allah'tan bunu dilerim. Bizim atalarımız da evlendiler ve beraber yaşadılar, ölüm onları ayırana kadar birlikte oldular, siz de aynı böyle olun. Ayrılmayın!”

–Ayrırlırlarsa, Malakanlar onları dışlar mı? diye sordum, Nastke Hala'ya...

–Evet, Malakanlar istemiyorlar, aralarına almazlar.

–Niye tuzla ekmeğe koydular?

–Bizim İncil öyle söylüyor! Berektir. Tadı, tuzu olsun diye. Bizde şarap yoktur. Ortodokslarda olsaydı bütün masalarda şarap olurdu, Müslümanlara yakındır bizim dinimiz.

–Sizde sünnet yok mu?

–Çocuk bir yaşına gelince onu çıkarır, namaz kılarız... bizde kesmek yok...

NASTKE HALA, KOCASI VASİL İÇİN HAYRAT VERİYOR

6 Nisan 2008, Saat 07.30

Nastke Hala, çocuklarının babası, ilk kocası Vasil Karakin'in anısına dua okutup, hayrat yemeği vermek isteyince Moskova'daki oğlu İsaî Karakin kalkıp geldi. İsaî, 1959 yılında, daha 1961 göçü başlamadan önce Kars'ta rahmetli olan babasının hayrat yemeği için onbeş bin Rubleye genç bir boğa aldı. Hayvanı kesip yetmiş kilo kadar eti pazar günü hayrat yemeğinin verileceği Sabranya'daki mutfağa götürdüler, geriye kalan yüz altmış kilo eti de fakirlere dağıttılar. Etin bir kısmını da balta ile daha küçük parçalara ayırıp evde bıraktılar. Kesip doğradıkları bu etten sonra bize Shculum (Şulum) yaptılar (bir çeşit haşlama et).

Yemeği hazırlamak için patates, pirinç, yağ vs. almak için pazara gidip, gece boyunca Sabranya'ya götürdükleri eti pişirmek ve tüm malzemeleri hazırlamak için çalışıp durdular. Evden birkaç kişi de sabah dörtte kalkıp son hazırlıkları kontrol için Sabranya'ya gitti. Âyini yönetmek için Prisvitir Vasil Mihailovich saat dokuzda hazır olacaktı.

Nastke Hala'ya, "Bu yemeğin Müslümanlardaki gibi sevabına mı oluyor?" diye sordum.

-Evet, oğlum babası için hayrat veriyor. Hem de oruç tutar.

-Hayrattan başka ne yaparlar, dua okurlar mı?

Nastke Hala kutsal kitapların bulunduğu masaya tuz ve ekmeğ götürüyor.

-Dua ederler, üç gün oruç tutarlar. Ama ben iki gün tuttum, sonra yedim. Dayanamadım...

-Ne zaman başlıyor oruç?

-Akşamdan akşama, yıldızdan yıldıza! Gece kalkarız.

-Müslümanlar sahura kalkarlar siz kalkmıyorsunuz.

-Yok, akşam yedik mi bir daha gelen akşama kadar açız...-Eş öldükten sonra başka biriyle evlenme durumu günah mıdır Ruhani Hıristiyanlarda ?

-Yok, eğer hasta değilsen, ergen zamanı da, geçgin zamanı da günah olmaz! Çünkü hayatta herkes akranına göre, yaşının yeri çok dardır, oğul çekse karısı çekmez, kızı çekse kocası çekmez, velhasıl hiçbir evde yerin yoktur. Hem onları huzursuz edersin hem de kendini, git kendine göre bir eş bul, kimseye sığıntı olma. Şimdi kapitalist dönemde paran varsa seni tedavi ederler, yoksa öl. Parayla ameliyat olsan çok pahalı. Eskiden bedavaydı şimdi tahlil yaptır parayla, ilaç al parayla.

Saat 08.30'da hep beraber Sabranya'ya geldik. Ben annem ile beraber içeri girdim. Sabranya da hocalar dualar etmeye başladılar.

Her gelen grup için dua kesiliyor, Sabranya'dan içeri giren grup ile önceden gelenler başlarını öne eğerek selamlaşıyorlar. Babası Vasil Karakin adına hayrat veren İsaî, Prisvitir'in yanında, ellerini göbeği üstüne, birbirine bağlı şekilde ayakta duruyor. Kadın ve erkekler ayrı ayrı oturup dinî şarkılar söylüyorlar. Bir kişi ayağa kalkıp kutsal kitaptan cümle söylüyor arkasından insanlar tekrarlıyorlar.

Nastke Hala ve İsaî'nin karısı Şura, kapının önünde elleri bağlı, gelenleri buyur ediyorlar. Sabranya'nın bir köşesinde kutsal kitapların konulduğu bir raf var. Sabranya'daki tören öğleden sonraya kadar sürdü.

TİMOFİ'NİN EVİ

6 Nisan 2008

Öğleden sonra, Timofi beni Levokumsko-e'deki evine davet etmişti. İlk geldiğimde tesa-

düfen gördüğüm Timofi'nin evine tekrar gidip kapıyı çaldım. Güleç yüzlü karısı kapıyı açtı, arkasında da Timofi duruyordu, bana hoş geldin deyip içeri davet ettiler. Önümde geniş bir hol uzanıyor, ev tertemiz, holün sağında ve solunda iki oda var, tam karşıda misafir odası, hemen sağında küçük bir mutfak bulunuyor, ama asıl mutfak binadan biraz uzakta, müstakil olarak inşa edilmiş.

Evin duvarlarında Sabranya'da olduğu gibi uzun bezler asılmıştı. Benim asıl dikkatimi çeken ise duvardaki halılar oldu. Kars'ın köy evlerinde olduğu gibiydi. Perdeler ve tüller, dekoratif, yuvarlak gürgenden kornişe metal halkalarla asılmıştı. Odada dört sandalye ve bir sıra ve kutsal kitapların bulunduğu bir masa vardı. Köşelere konulmuş çiçek ve sarmaşıklar odaya ayrı bir güzellik katmıştı. Evdeki mobilyalar gibi gündelik hayatta kullanılan tüm araç gereç sade, lüks olmayan ihtiyaç malzemeleriydi. Aynı bizim Anadolu köy ve kasabalarındaki evlerde olduğu gibiydi.

-Timofi amca bu oda senin mi? diye sordum.

-Hayır, anne ve babamızıdır.

-Yatak ne kadar düzenli, sanki hiç yatılmamış gibi...

-Evet, anne ve babamın yatağını, onları hep hatırlamak için ve her an geleceklermiş gibi de hazır tutuyoruz.

-Timofi amca, bu tablo neyi ifade ediyor?

-Gecenin karanlığında, kırdı bir at kişniyor, atın yanındaki cengâverin bir elinde kılıcı ve diğer elinde bir kâse su var. Karşısındaki sevgilisine suyu ikram ediyor. Müslüman işi ama çok hoşuma gittiği için duvarıma astım.

Gel bu tarafa bak bu gördüğün doğalgaz tesisatının ısıtma merkezi, buradan, kaloriferlere, banyoya, mutfağa ve gerekli olan her yere tesisat bağlantısı var. Mutfak kısmında sürekli sıcak ve soğuk su var. Gel şimdi de bizim yatak odamıza gidelim, eskiden gençtik, hanımla beraber yataydık, şimdi ayrı ayrı yatıyoruz, bu fotoğraf da bizim hanımın dedesi. Şimdi, biz

Prigun Timofi Tahtacı'nın Levokumskoe Silo'deki evinde karısı ve oğulları ile beraber.

onların hatıralarını yaşıyoruz. Bu da benim ailem, Kars'ın Zöhrap köyünde doğmuş İvan kızı Agafya Şimşek. Buyurun burası da misafir odası. Bu da Malakan fırını idi eskiden, ekmek pişiriyorduk şimdi çalıştırmıyoruz, her şey modern oldu, kültürümüz yok oluyor.

Timofi'nin bahçesi çok bakımlı, ördekleri, kazı ve horozları, tavukları ile adeta küçük bir çiftlik.

Timofi:

-Biz o zamanlar Atçılar'daydık; göçten önceydi, kıtlık vardı. Türk hükümeti bizim Türkiye'den göçmemizi hiç istemedi, Atatürk'ün çiftliğini bile verdiler ama olmadı. Organize edenleri hükümet çok aradı.

Aliyar Yerdelen beni kendine muhbir yapmak istedi, Malakanların ne yaptıklarını öğrenmek istiyordu. "Ben öyle bir şey yapmam" dedim, "ben mürit adamım, bana bu işler yakışmaz", dedim.

-Aliyar nerde çalışırdı?

-Emniyette...

Var gerisini sen anla. Neyse kapatalım bu konuları. Artık yeter. Hadi yemeğe gidelim, hanım bizi bekliyor.

NASTKE HALA'NIN KOCASI

Geç saatte eve geldiğimizde Andrey Vasiliç bizi bekliyordu. Bizleri görmek için akrabaları gelmişti. Gençlerin hiçbiri Türkçe bilmiyor.

Yine de Nastke Hala'nın kocası Andrei Vasileviç, Kars anılarını anlatmaya başladı:

-Kars'ta kışlar çok soğuk ve karlı olurdu. Biz 1960'larda Zöhrap'ta oturuyorduk ama orada okul yoktu. Dört km. ötedeki Arpaçay'daki okula sabah gidip akşam gelirdik. Makine (otobüs) filan olmadığından, sabahları erken kalkıp kahvaltı yaptıktan sonra yayan giderdik. Kışları ise kendi yaptığımız kızakla kaya kaya gidiyorduk okula. Bazen de bizi, okulumuzun öğretmenini götürüp getirirdi. Sonraları Zöhrap'a da okul yaptılar.

1934'te Kars'ın dağlarına çöl tozlarının et-

kisi ile kırmızı kar yağdı. O zaman şu şarkıyı yaptılar;

"Bembeyaz Kars dağları

Kıpkırmızı kar oldu

Kırmızı yağın karlar

Altında kalan erler oldu."

Karıştı, unuttum ama böyle birşeydi işte...

Kışları bazen köyden Arpaçay'a gidip gelen de kurtlar önümüzü keserdi. Elimizde kurt baltalarımız vardı. Uzakta durup bize bakarlardı, bizim köpekler havlayıp koşmaya başlayınca da kaçarlardı.

Çok soğuk zamanlarda babam bizi koyun postlarına sarar Malakan atların çektiği kızaklarla götürürdü.

Durun size bir anımı anlatayım. Ben Sarıkamış'ın Yolgeçmez köyünde iken kardeşimle değirmende çalışıyordum. Gece saat on ikide Sarıkamış'tan değirmene giderdik, kar belimize kadar gelirdi, gece ay ışığı olurdu, ama hava çok soğuktu, bir gece dokuz kurt önümüzü kesti, o an bizim köpekler havlamaya başladılar ama iki tane olduklarından sesleri çok cılız çıktı, bir süre sonra da arkamıza geçip adeta saklanmaya çalıştılar. Baktık kurtlar gitmiyor hemen ateş yakıp büyüttük, bir süre sonra da ateşten korkup kaçtılar. Salimen eve geldiğimizde çok korkmuştuk. O gece değirmenin dört köpeğini kaçırdılar, sabah aramaya çıktığımızda kanlar içinde tasmalarını bulduk...

1959'da Nastke'nin kocası da benim karım da Türkiye'de öldü. Buraya geldim Nastke'yi gördüm, onunla evlendim.

Bir ara sessizlik oldu Polye Dölemenci'nin mavi gözlü halası Ulyana mırıldanmaya başladı:

"Kadifeli gelin

Çaydan mı geçtin

Yanakların al al olmuş

Konyak mı içtin

İçtiğimiz konyak

Mezemiz kaymak

Sen kimin yârisin yavrum

Her yanın oynak

Kars'ın renkli simalarından Aslan Yıldız, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ile.

Beğendiz mi?

–Evet.

–Be niye alkışlamırsınız...

Alkış tufan koptu.

–Hah işte böyle. Durun bir tane daha diyim.

“Arabaya sen bin faytona ben
Anasını sen al kızını da ben”

Bitti bu kadar! Gerisini bilmirem.

Andrei sofrayı kurmak için masayı düzeltmeye başlayınca Ulyana kızdı: “Burada şarkı söylüyorum neden dinlemiyorsunuz?”, diye sitem etti. Hep beraber alkışladık, gülüştük.

Nastke Hala ve kızı Maşa (Mariya) sofrayı kurmaya başladılar. Önce semaver, ardından çay fincanları geldi, masaya limon, ekmek, bal, şeker, pastalar vs. gelince Andrei dua etmek için ayağa kalkınca biz de kalktık, dua bitince hep beraber kahvaltı etmeye başladık... Bir süre sonra Yakov Nicolayeviç Palonin de bizi görmeye geldi. Hoş beşten sonra o da ara sıra söze karışmaya başladı.

“ASLAN YILDIZ İLE ÇALIŞTIM”

Nastke Hala'nın erkek kardeşi Yakov Nikolayeviç Palonin Levokumskoye'deki söyleşimizde Kars'la ilgili anılarını anlatmaya devam etti:

–Benim adım Türkiye’de “Yakup Dağala” idi, Rusya’da “Yakov Palonin” oldu. Kars’ta ve Göle’de yıllarca çalıştım. Göle’de hıyarda çalışırken 22 yaşımıydım. Sürekli çayırlardaki otları biçiyorduk. Göle’nin çok kaliteli çam ormanları ve serin bir havası vardı. Orada İsmet İnönü’nün yardımı ile yapılan inekhane açılmıştı. Atlar, inekler, boğalar da vardı. Ben orada iki yıl çalıştım. Sonra Oltu’da 12 derslik okul yapımında, hıyarda çalıştım. Aslan Yıldız’ın işi idi. Babacan tavırlı çok iyi bir adamdı, anadili Kürtçe’yi sonradan öğrendiği Türkçe ile harmanlayan, yeri geldiğinde de nüktedan bir biçimde günlük hayatında kullanmasını çok iyi bilen Arslan Yıldız’ın çeşitli işlerinde, uzun yıllar çalıştım. Malakanlara karşı eli açık, çok iyi niyetli bir insandı. Sonra Eşref ve Ramazan Bozdemir’lerle de çalıştım. İbrahim Kaya vardı Kars’ta. Bize Amerika’dan mektuplar geldiğinde hep gider ondan alırdık. Anamın Amerika’daki dayısı da Türkiye’ye gelmişti. Ben buraya geldiğimde Rus kızı ile evlendim, o nedenle Malakan olduğum halde Malakan toplumu beni dışladı. Ben ne yapayım, onlar beni istemezse, ben onları hiç istemem, ama; el değil işte seninki seni dışlar, Rus da hamımızı (hepimizi) dışlar. Hiç olar mı bele (böyle).

–Levokumskoye’de sizin kendinize ait radyo-nuz veya televizyonunuz var mı?

–Yok, Malakanların Levakumka’da bir televizyonu var, haftada bir defa çıkıyor.

–Malakan edebiyatı, şairi, yazarı var mı?

–Yoktur.

–Neden?

–Kars’ta Prıgunlar, Postoyannieler, Malakanlar dinsel açıdan bölük pörçüktüler. Öyle bölünüyorlar ki amipler gibi, güçleri yok oluyor. Burada bölünmüş bu grupların tümüne sektant da deniliyor.

Yakov Palonin biraz hiddetlenircesine ses tonunu yükseltip konuşmasına devam etti.

–İnsan öldürmemek için eline silah almamak, insanlık adına çok güzel değer, ama... bir şeyi, anlamadım. Silah alma, taşıma, öldürme! Güzel de! Seni öldürmeye gelene ne yapacaksın? Sen öldürmezsen seni öldürürler. O zaman ne ola-

çak?

–Yakov amca Malakanlar seni dışladıkları için mi böyle konuşuyorsun?

–Hee yaa...Kızmışım tabii ki, iki arada bir derede kaldım... Beni soran hiç yok. Rusya'daki Malakan köylerimiz genelde Ruslar ile karışık oluyor. Ruslar bunu kendi güvenlikleri için mi yapıyorlar bilmiyorum, ama birçoğu öyle. Kars'tan göçüp geldiğimizde Rusya'da komünizm vardı. Nereye işçi lazımsa Malakanları oraya, buraya dağıttılar. Bize ayrı köy vermediler. Namaz* kılmaya bile müsaade etmezlerdi. 1961'de göç ederken bizi ilkin Astrakhan'a getirmişlerdi. Bizim hocalar toplandı ve inançlarını yaşamak için hükümete başvurdu. Ama sonuç çıkmadı. Dedelerimiz: "Biz toplanıp kendi bildiğimiz gibi namaz kılacağız" dediler, yine olmadı. Aradan çok zaman geçti. Zaman içinde bizimkiler Astrakhan'dan Levakumka'ya geldiler.

–Ama ne çilelerden sonra... Barışçıl bir toplum olarak dünya hali hakkında ne düşünüyorsunuz?

–Dünya'da herkes birbiri ile iyi yaşasın, turistler oraya buraya gitsin, gelsin. Nedir bu düşmanlık? Kime ne verdi? Eskiden Rusya ve Türkiye birbirlerine gidip gelmezdi; oysa şimdi herkes gidiyor, geliyor, çok daha iyi oldu. Türkiye'ye buradan doğalgaz gidiyor. Türkiye'den ise buraya o kadar çok şey geliyor ki! Bu ilişkiler ülkeleri birbirine yaklaştırıyor. Aslında böyle de olması lazım, köprü kurmak lazım.

–Benim anladığıma göre buraya gelen Prıgunlar, Malakanlar hep bir kasabada, köyde olsalardı geleneklerini daha iyi yürütürlerdi öyle mi acaba?

–Malakanlar aslında belki de Çingene gibi: Bir orda, bir burada, hep göç, hep göç... Bir baktın Amerika'da, Avustralya'da ve de tüm dünyada.

–Malakanlar kendileri mi durmuyor, yoksa dağıtılıyorlar mı?

–Ay gardaş kendileri durmuyor, bir köye toplanmıyorlar... Biri kendine Malakan diyip ayrılıp kendine Sabranya kuruyor. Öteki Prıgun (zıp-

layanlar) olup ayrılıp kendi cemaati ile yeni bir Sabranya kuruyor. Kimisi Dukhiz-i- zihizniki. Kimi Subbotniki, kimi Postoyannie (Duranlar). Sabaha kadar sayarım, demin dedim ya aynı amipler gibi.

Nastke Hala'nın erkek kardeşi Yakov Nikola-yeviç Palonin, Hala'ya çok benziyor ve çok güzel ve mikrofonik bir sesi var. Bize sevdiği bir şarkıyı söylesin diye ısrar edince, dayanamayıp şarkıyı makamı ile söylemeye koyuluyor:

“Hatırla ey peri

O mesut geceyi

Çamların altında verdiği buseyi

Beni mesut ettin sen de olasin

Aşkımı inkâr edersen Allah'tan bulasin

–Bu kadar... gerisi sonra...

Gülüşmeler, ardından coşkulu bir alkış ve Yakov Nikolayeviç devam ediyor:

“Halamdan miras kaldı,

Onu da kızlar aldı

Bu kızların yüzünden

Ayağымda pantol kalmadı!”

Yine alkışlar ve gülüşmeler.

Yakov birden şarkı söylemeyi kesti. Gülerek: “Daha söylemem”, dedi.

–Neden ki?

–Alkış yook! ...

Hepimiz gülüşüyoruz.

Limonlar ektik düze

Boy verip gitti güze

Ellerin toyu oldu

Seninki kaldı güze

Atladım bağdan bağa

Elim deydi yaprağa

Kız seni sarmayınca

Girmem kara toprağa...

Bele bir şey işte... Şimdilik bu kadar... Sonra yine diyerem.

Övgü dolu sözlerden sonra Yakov aramızdan ayrıldı.

* Malakanlar kendi dinî ibadetlerini arada bir namaz kılmak olarak da söylüyorlar.

ANA! AY ANA! BEBEĞİM ÖLDÜ!

Geride kalanlar ile konuşma devam etti.

–Nastke Hala senin Kars'ta bir çocuğun ölmüş, nasıl oldu? diye patavatsız bir laf ettim.

–Nerden bildin?

–Annem söyledi.

Hasta oldu, bir buçuk yaşındaydı daha. Onu Kars'a ben götürdüm. Körpe uşak fırın gibi yanırıyordu, hâlâ uşağıma yanırım, heç yâdımdan çıkmır.

–Adı neydi çocuğun?

–Simyon, o zamanlar Kars'ın Karahamza köyünde değirmendeydik. Bebeğim Simon sürekli ağlıyordu, kocam değirmende kaldı, ben kaptım uşağı getirdim Kars'taki doktora. O da bir iğne yaptı. Çocuk hiç ağlamadı. Aldı beni bir telaş. Ay Allah uşak neden ağlamadı. Baktım olmuyor, Zöhre bibimin evine gittik. Dışarıda çamaşır yıkıyordu.

–Nastke sensen, iyi ki geldiz, Nastke şu kovadaki suyu bana getir. Bebeği de eve götür.

–Simyon'u evedeki yatağa bırakırken uşak ağlamaya başladı.

Koşup Simyon'u kucağıma aldım ve sallamaya başladım, birden sustu zavallı sanki bir et parçasıydı, ses yok, seda yok, üreğim yarıldı, ödüm patladı, çok korkmuştum, şuursuzca bebeğimi yatağa bırakıp, ağlaya ağlaya dışarı fırladım. Zehra bibim de korktu işini bırakıp bana doğru koştu.

–Ne oldu ay Nastke, yoksa uşağına bir şey mi oldu?

–Uşağı sustu, heç ağlamır, hareket de etmir diyende: Zehra bibim eve geldi Simyon'u kucağına aldı, salladı, uzun süre dinledi, sonra da bana dönüp “bu uşak ölmüş” dedi.

–Elim ayağıma dolaştı, saçımı başımı yolup saatlerce ağladım, çevreden konu komşu geldi, beni teselli etmek için, ama ben kendime hakim olamırdım, takatim de kalmadı, orada bayılmışım. O zamanlar araba yoktu, bana fayton tuttular, beni cansız Simyon'umla beraber köye Vasil'in yanına getirdiler. Kocam da ağlamaya

başladı, ama nafiye. Büyüklerim nereye defnelim dediler.

“İncesu köyündeki Malakan mezarlığına, atalarım da orada” dedim.

Fayton'a binip İncesu köyüne gittik, halim kalmadığı için hiç sesim çıkmırdı. Simyon'um sanki bir et parçasıydı, benden istiyordiler, ama ben kimseye vermirdim.

İncesu'ya gelende önce anam, sonra da bacılarım faytonun yanına koştu ki bebeğimi seveler.

Onlara diyemirdim Simon'um öldü diye, konuşmak istiyordim, ama olmurdu. Diyemirdim...

Faytoncu, “Simyon öldü”, dedi.

Bebeğimi sevmeye gelenler birden durdu. Bahçede herkes ağlamaya başladı, etraftan geldiler. Anam ve bacılarım ağlamaya başladılar, cansız Simon'umu anam elimden alıp eve götürdü. “Nasıl kuyulayak? Nasıl yapak” dedi ninem, götürün mezara basırın, ne kuyulaması! Ben çok şaşırdım, ağlayarak “olmaz”, dedim. Dedim, hayrat yemeği vereceğim, yoksa Allahın hoşuna gitmez dedim. O zaman elde ayakta yok. Bir kuyu buğdayımız var, onu satak hayrat yemeği vererek.

Yavrumu kara toprağına defnettik. Allah rahmet etsin. Haftalarca sessiz sessiz ağladım.

Nastke Hala anlattıklarından etkilenmiş olacak ki sesi titredi, başı döndüğü için bir sandalyeye oturdu, bir bardak su istedi, terini sildi, baş örtüsünü ileri geri hareket ettirerek serinlemek istedi. Ardından bana döndü.

–Ay Vedat Kars'ta İncesu köyünde Malakan mezarına gider misin?

–Olur, ama mezarlardan eser kalmamış.

–Olsun Simon'umun ruhu ordadır.

–Tabii giderim.

–Orada uşağı için dua eder misin?

–Ama ben sizin dualarınızdan bilmiyorum ki.

–Olsun Müslüman geleneğine göre Fatiha duasını et, o da olur. Bir demet çiçek, biraz da su götür. Yerini bulamasan da yine dua et, o yerini bulur. Mezardakilerin hepsine dua et. Olar değil mi?

-Tabiki...

-İyi ki geldiniz ay Sara, ben Kars'ta ölen çocuğumu andım, o da belki beni anmıştır, değil mi?

-Tabi Allah rahmet etsin.

Nastke Hala yaşlı gözlerle ayağa kalktı, ocakta pişen mis kokulu yemeği karıştırmaya başladı, ama yine de elleri ile göz yaşlarını silmeye devam ediyordu.

Nastke'nin anlattıklarından etkilenen annem ve misafirler de hüzünlenmişti.

Ardahan-Sulakyurt köyündeki Malakan mezarları. Yeniden restore edileceği günü bekliyor.

“OĞLUMU RUS KOMŞUM ÖLDÜRDÜ”

–Zaten benim hayatım çok çileli geçti, buraya gelende de oğlum Aleksî’yi Rus komşumun oğlu öldürdü.

–Nasıl yani?

–Yıllar önceydi, aradan kaç yıl geçti bilmiyorum. Mal aldılar, almaz olaydılar...

Oğlum Aleks ile bacımın oğlu İvan, Kolhoz’dan ve çevresinden besi için mal satın aldılar. Rus Komşumuz Alyoşka’yı da kendilerine ortak ettiler. Yukarı köy olan Piravakumka’ya malları götürüp bir müddet besi yaptılar. Sonra aralarında husumet başladı. Olay gecesi otlayan 20–30 malın yanında da tartışmışlar. Ne olacak, senin benim davası. Alyoşka bu araba benim, bu bina benim gibi sebeplerden küfürleşince tartışmayı alevlendirmeye başlamış. Bacımın oğlu da mallar üzerine hak iddia etmeye başlayınca olay çığırından çıkmış. Kavga sırasında Aleks ile İvan birlik olunca Rus Alyoşka belinden çıkardığı tabancayla oğlum ve bacımın oğlunu kurşunlamış. Biz evde çocukları uzun süre bekledik. Baktık ne gelen var ne giden. Benim oğlum İvan’ın karısı Piravakumka da kocasının evine oğlu ile yemek göndermiş. Ama orada da kimse yokmuş. Torunum uzun süre bekledikten sonra yemekleri masanın üzerine bırakıp eve dönmüş ve annesine: “Ay ana ne babamgil var ne de Aloşka” demiş. Bunun üzerine polis ve milise haber vermişler. Onlar da her tarafı aramaya başlamışlar. Meğer o Rus, bizim uşakların ikisini de öldürüp tabancasını da kazdığı bir çukura dönmüş. Sonra büyük bir kuyu kazıp cesetleri iki ayrı çuvala koymuş. Gece yarısı kimsecikler yokken büyük bir çukur kazmış ve cesetleri çuvalara koyup çukura atmış. Sonra da toprak ile iyice örtmüş.

STAVROPOL’DAN POLİSLER GELİYOR

Bizim çocukları Piravakumka’da bütün akrabalarımız günlerce aradı. Kimileri suya atmış olabileceğini söyleyince, erkekler suyun içini on gün boyunca karış karış aradılar ama nafileydi. Stavropol’dan daha üst düzeyde polisler geldi-

ler. Olayın üstüne çok kararlı gittiler. Suçluyu elektrikli sandalyeye oturtular. Polis sıkıştırınca öldürdüğünü kabul etti. Polis suçluyu olay mahalline götürdü ama bizden kimseyi götürmediler. Suçlunun öldürülüp gömüldüğü yeri açtılar. Sonra da tespit için bizi götürdüler. “Cesetler size mi ait?” diye sordular. Biz “evet” deyince bize verdiler. Biz de aldık dinî vecibelerini yerine getirdik. Bacımın gelini, kocası için hayrat yemeği verdi. Biz de Levakumka’da mal kestik, hayrat yemeği verdik. Kaç kere mahkeme oldu, unuttum. Sonuç olarak bir şey yok! Olay kapatılmış. Öldüren Rus şimdi ortalıkta geziyor.

Bu arada kapı çalındı. Nastke’nin oğlu ve karısı geldi. Nastke anlatmaya devam etti:

–Sonra biz gittik. Guduonska’ya, işi öğrendik. Bizim oğlanları öldüren Rus’un iki damı vardı. Akraları damın birini satıp Rus yetkililerine rüşvet dağıtmışlar.

–Peki düşmanlık, intikam duygusu olmadı mı?

–Bizim Malakan adetinde yoktur. Bizimkilerin hepsi: “Dinî yönden öldürmek yasaktır” der. O adam şimdi de zengin olmuş. Kendine firma kurmuş. Mahallede bize sordular: “Davacı mısınız” diye. Ben, “davacı değilim, Allah’ından bulsun. Onu Allah’a havale ediyorum” dedim. Başka türlü bizim adette yok, inancımıza aykırıdır. Devlet ne ederse etsin biz davacı olmayız.

“Kim olursa olsun aynı şekilde davranırız. Kin gütmek, kan davasını körüklemek, dava gütmek günahdır bizde. Gitsin kendi kendine hâpiste dursun. Biz sebep olmayız, günah sayarız. Ama devlet ne ederse etsin, biz ona karışmayız” derken buruklaştı, duraksadı, sesi kesildi, sessizce ağladı. Bir süre sonra ortam matem havasına büründü. Ortamı yumuşatmak ve konuyu değiştirmek için Nastke Hala’ya:

–Malakan adı nereden gelmiş? Bu konuda birçok rivayetler var. Anlatsana, dedim.

–Hele bir dur sonra anlatırım, dedi.

Nastke Hala bir süre bana cevap vermedi. Sonra sakinleşip konuşmaya başladı.

MALAKAN İSMİ NEREDEN GELDİ?

–Halk arasında Malakan isminin nereden geldiği konusunda çeşitli görüşler vardır.

İkinci Katerina zamanında Ruhani Hıristiyanlar (Prigunlar, Postoyanneler, Malakanlar vs...) domuz eti yemedikleri, haç gibi sembollerini benimsemedikleri ve papaz kurumuna inanmadıkları için Çar biraz toprak verip onları Kafkaslara ve Kars'a sürdü. Bir kısmını da zorla gönderdi.

Çar sandı ki: “Oralar onların sonu olacak, o topraklarda açlıktan ölürlər” Yani “MALOKORM olurlar...” Bize “Malokorm” yani aç, yani az beslenen yani acıdan ölürlər demişler...

Bir de bele söylüyorlar. Malakanlar oruç sırasında süt içtikleri için bu mezhep mensuplarına Rusça “Moloko” (süt)'dan gelen bu ismin takılmış olduğu öyküsü, bir yerde doğru olsa bile, Malakan adının bu mezhebe, ilk mensup olanların Orta Rusya'da Moloçna nehri boylarına sürülüp orada yaşamış olmalarını kastetmek için “Moloçnalılar” anlamında “Malakanlar”dan geldiği görüşü de mevcuttur. Bunun gibi bir sürü anlatım ve tevatür vardır.

Kars'taki Malakanlar, Postoyanneler ve Prigunlar'ın bir kısmı Maksimist oldular (Maxim Gavrilovich Rudomyotkin'in '1818 - 1877' hapisanedeyken vahiyler, rüyalar ve kehanetlerle yazdığı ve İsa'nın 1000 yıllık bir iktidar için kendi çocukluğunun geçtiği kutsal dağ Ağrı'ya geleceğini bildiren ve Ağrı-Kars bölgesini Zion (Erek), yani varılacak son yer ilan eden kitabındaki görüşlerden etkilenenler). Göçten sonra buraya gelenlerin bir kısmı da Maksimistliğe geçtiler. Maksimistlerin katı kuralları vardır: TV izlemezler, âyinlerde inançlarına özgü farklı bir ritüelleri, kendilerine özgü hareketleri vardır, ayaklarını yere vurur, ellerini havada hafifçe sallayarak âyin yaparlar.

Ancak Prigunlar ve Malakanların bir kısmı Rusya'da da durmayıp Brezilya, Meksika, Şili ve Peru gibi dünyanın birçok köşesine dağıldılar.

NASTKE HALA'NIN HORAVELLERİ

Kars'ta, büyük saban'a aynı zamanda kotan* da derlerdi. Kotan Temmuz'da başlardı. Prigun ve Malakanların yöreye tanıştırdığı kotan, demirden olup, toprağı derinliğine kazardı. Bir kotan koşumu sekiz-on çift öküz ve birçok insan gerektirirdi. Bu günkü traktörün yaptığı işi yapardı. Birkaç ortak birleşir Haziran'la Ağustos arasında “Modgam” olurdu, yani kotan ortaklığı kurarlardı (bir tür imece). Boyundurukta oturan ve öküzleri süren sekiz-on yaşlarında çocuklar olurdu. Bu çocuklara da “Hodak” denilirdi.

Şafakla koşulan kotan, günbatımında çözülür. Kimin tarlası sürülmüş ise, kotanda çalışanların yemeğini o verir, “Kuşluk yemeği” gün doğunca tarlaya getirilirdi. Yarma ve un lapasına yağ ile süt katılarak yapılan “Haşıl” değışmez yemeklendendi. Bişi, yağlı yufka, erişte pilavı, kaymak ve helva da kuşluk yemekleri arasındaydı. Öğle yemeğinde ekmek ve yoğurt verilir, çalkarama (ayran) içine ekmek doğranarak “Umaç” yapılırdı. Akşam yemeklerinde ayran aşısı, kesme aşısı, boz aş, herle gibi çorba türleri olurdu. Kotan sürerken uyku gelmesini, uyuşukluğu önlemek, ritim sağlamak için koro halinde söylenen türkülere “Horavel” denir. Öküzlerin de horavel ritmine uyduğu söylenir. Genellikle “Hoo!, hoo!” ya da “Heey hey hey” çekmesiyle horavel başlar:

“Sürün gidelim başa

Kotan değımesin daşa

Ho de hodak hooo!”

Bunu bir ağızdan çekilen “hoooo!... hoo!... hoo!...” sesleri izler. Kotanlama denen atışmalar ise işin en eğlenceli yanını oluştururdu.

“Gökte yıldız sayılmaz

Çiğ yumurta soyulmaz

Biz bir baş gidip geldik

Onlar yatmış ayılmaz.”

Kotan koşulduktan sonra karşı horavel söyleyecek grup, önce öbür kotandakilerden bi-

* Kotan= pulluk, büyük saban.

rine seslenir. Karşı grup bunu hemen yanıtlar.

”Duvarçığı yağladım
Baş böğrümeye bağladım
Gettim sizin kapıya
Yâr yâr diye ağladım.”
Bu atışmalar aralıklarla sürerdi.
“Yârim gelsin oturak
Diz dize dokunup konuşak
Bir o desin bir de ben
O sevdadan kurtulak.”
“Pencereden kuş uçtu
Mendilim suya düştü
Ağla gözlerim ağla
Ayrılık bize düştü.”
Ele çok bilirdim ki...

NASTKE HALA “HORAVEL” SÖYLÜYOR

Nastke Hala sordu:

–Oralarda, Çakmak’ta hâlâ “Horovel” söylerler mi?

–Yooo...

–Geceleri kotana giden hodaklar uyumamak, sıkılmamak ve iyi çalışmak için küfürlü maniler söylerlerdi. “Hodaklar” başta hep beraber “Hoo, hoo, hoo” çekerlerdi. Hodaklardan biri de “Ho”ların hemen arkasından bir ‘dörtlük’ söylerdi.

Bizler gece yarısı, Çalkavur’la Çakmak köyü arasındaki tarlamızı süren hodaklara ekmek

götürürdük.

İtlerin ürümelerinden (havlamalarından) öyle korkardık ki, yüreğimiz pıt pıt atardı. Köy çıkışında itlerin ürümleri azaldığında hodakların (öküzün boyunduruğuna binip öküzleri süren çocuk) sesi gelirdi, bir o yandan bir bu yandan. Ho ho hoooo., Ho babam hoo.. Hodaklar böyle kotan sürürdüler...

Ay Sara; hatırlıyor musun, hodaklara yemek götürmek için nasıl kotan’a giderdik, kuşluk vakti?...

Onlar ay ışığında bizim geldiğimizi görünce, başlarındaki “horavel” söylemeğe.

“Hey, hey, hey!

Koyun gelir ağıla

İnek gelir sağıla

Gelin ağzına sıçım!

Hodağa ekmek dağıla.

Hey, hey, hey!”

Hodakların küfürleri çok zoruma giderdi. Ben de içimden “sizin ağzınıza ben sıçım” dedim. Hele bak, ben onlara ekmek getiriyorum, onlar bana söğüyor. İt oğlu itler!

Nastke Hala’nın bu dediklerine hepimiz kahkahayı bastık. Gülüşmeler dinmedi. Horavel hikâyelerini dinlemek bile eğlenceliydi.

–Hodak oğlanlar yemek getiren kızlara böyle takılır eğlenirlerdi:

Arvatlar içinde arvadım itti

Başı sirke idi tırnağı bitti

Gettim geldim kapı kilitli idi

Kars'ta öküz arabası ile tarla süren hodaklar. 1960'lı yıllar.

Gomşular içinde mahcubum gardaş

“Ho, ho, hoo...

Havalar yağıra döndü

Hodaklar zağara döndü

Kotanda hoo demeyenin

Amcası kızı öldü

Ho babam ho, hoo, hoo”

Ho, Ho, Hoo.....

Arpa ektim hozana

Kamış gibi uzana

Kotanda ho demeyen

Halası kızı yanıma uzana

Ho babam, ho, hooo.

Sanki bir tiyatro sanatçısı gibi Nastke Hala söyledi biz alkışladık. “Çok derin bir hafız, helâl olsun sana Nastke Hala.”

BARIŞINCA KURBAN KEŞİYORLAR

Ruhanî Hıristiyanların aralarında bir anlaşmazlık olduğunda sorunlarını çözmek için genellikle hiç hükümete başvuramazlar. (Din adamı) Prisvıtır'ın da olduğu bir çeşit ihtiyar heyeti sorunu çözer, kavga edenleri barıştırır. Taraflar veya suçlular, ihtilaf net ise gelir Sabranya'daki küçük halının üstüne diz çöker “Kötü iş yaptık, kavga ettik ama şimdi barıştık, bizi affedin” derler. İhtiyar heyetinden bir kişi İncil'den dua okur ve kavgacılar affedilirler.

Taraflar barıştırılmazsa, Prisvıtır onlara bir süre verir: “İyice düşünün tekrar görüşelim” der. Problem neyse çözülmünceye dek uğraşırlar, pes etmezler. Barış olunca da kurban keserler.

Kötü başlayan anılar sonrasında günüm çok doyurucu ama hüzünlü geçti, gece erkenden uyudum.

TİMOFİ MİHAİLOVİÇ'İN

STAVROPOL'DAKİ EVİ

7 Nisan 2008, Saat 09:00

Bu geziye başlamadan iki ay önce Avukat

Mihail ile görüşmüş, Rusya'nın Levekumskoe köyüne geleceğimi bildirmiştim. Geçen günlerin heyecanı ve telaşı bana bu görüşmeyi unutturmuştu. Nastke Hala'nın telefonunu nasıl bulmuşsa, Mihail'den önceki gün bir telefon gelmiş gelip bizi gelip alacaklarını ve Stavropol bölgesini gezdireceklerini söylemişti. Ben de, bu kadar uzak yoldan gelip zahmet etmemelerini söylemiştim. Ertesi gün sabah beşte kalktım, köyün fotoğraflarını gün ağarırken çektim. Nastke Hala da erken kalkmış, kaz ve ördeklere yem verdikten sonra kahvaltıyı hazırlamıştı. Beraberce kahvaltı ettik.

Saat dokuzaya doğru 300 km. uzaklıktaki Stavropol'dan Maksimist bir Prıgun olan İvan Mihailoviç Samarin ile kardeşi Timofi Mihailoviç Samarin (Sipiridonov) emri vaki geldiler.

Artık tekliflerine itiraz etme durumu kalmamıştı. İvan Samarin, 2007 yılının Eylül ayında kardeşi ve çocukları ile birlikte Rusya'dan Kars'a köklerini aramaya gelmişlerdi. O zamanlar İl Kültür Müdürlüğü'nün yönlendirmesi ile benim işyerimi de ziyaret etmişlerdi. Ben de onlara elimden geldiği kadar yardımcı olmuş, onları Yalınçayır'a götürmüş, ata evlerini ve mezarlarını bulmuştum. Hemen oracıkta atalarının mezarları üstünde poyis takıp kendilerine has dinî âyinlerini yapmışlardı. İşte o insanlar yüzlerce kilometre uzaktaki Stavropol'dan çıkıp, Levokumskoe'ye bizi götürmeye gelmişlerdi.

Hep birlikte yola koyulduk. Yol boyunca Aleksandra Bölgesi'nin düzenli Malakan köylerinden geçtik. Çarşaf gibi düz ovalarda ağaçların sınır yaptığı binlerce dekar yemyeşil geniş araziler halı gibi uzanmaktaydı. Arada bir Rusya'nın içlerinden gelen büyük doğalgaz boru hatları yemyeşil halının üstünde yanlışı dokunmuş bir desen gibi simsiyah bir çizgi ya da pas rengi gibi uzayıp gidiyordu.

Saat 12.00'de Stavropol'a vardık. İlk gözüme çarpan tamamen pas tutmuş borularla şehre getirilen düzensiz doğal gaz tesisatlarıydı. Mevsim gereği toprak tam uyanmadığından adeta ağaç ormanı içinde kurulmuş şehirde sadece erik ağaçları çiçek açmıştı.

Stavropol'da Samarin Timofey Mikailovich Sipiridonov ailesi.

MİHAİLOVİÇLERİN ŞATOSU

7 Ağustos 2008

Bir müddet sonra Mihailoviçlerin Disneyland'dan fırlamış, şatoyu andıran evinin önünde durduk. Evin mimarî yapısı beni şaşırttı. Bu ihtişamlı binanın yanında da muhteşem malikaneleri anımsatan binalar göz zevkine hitap ediyordu. Mihailoviç, Timofiy Samarin ve Mihailoviç (Spiridonov) bizi kapıda karşıladı. Uliana İvanovna (nine) ve başörtüsü ile Polina Stepanovna (öğretmen) ve Nina Mikhailovna (evin kızı) giriş kapısında bizleri çok sıcak karşıladılar. Çok geniş yüksek bir giriş mekânının karşısında üst katlara çıkan beton üstüne ağaç kaplama çok dekoratif bir merdiven vardı. Geniş alanın hemen sağ tarafında lüks mobilyalarla donatılmış Amerikan tarzı mutfak bölümü, giriş kapısının sağ tarafında da geniş bir oturma odası vardı.

Bu odadaki masanın üstünde; (Kutsal Kitap) Bibliya'nın yanısıra diğer kitaplar, Güneş Kitabı, Ruh ve Yaşam, (ДУХЪ и жизнь КНИГА

СОЛНЦЕ), Yeni Ahit-(NOVYY ZAVET – New Testament- НОВЫЙ ЗАВЕТ yani İncil, СБОРНИК ДУХОБОРЧЕСКИХ Псалмов в Стихов и Песен (SBORNIK DUKHOBORICHESKIKH Psalmov Stikhovi Pesen –Collector of Doukhorbor Psalms verse & Songs), БИБЛИЯ(BIBLIYA), (BIBLE), Sionski Pesennik (dinî şarkı kitabı), Malitvnik (Ölüm ve evlenmelerde kullanılan dua kitabı) bulunuyordu.

Üç katlı şatoyu andıran ve ağaç ağırlıklı malzemeye inşa edilmiş evin içi çok temizdi. Kutsal kitapların bulunduğu odanın köşesinde yirmi altı yıl önce ölen annelerinin çeyizi ve yatağı üstündeki kaz tüyü doldurulmuş kanaviçe işlemeli yastıkları, dantelli kanaviçe işlemeli yatak örtüleri dikkatimi çekti. Nişanı için işlediği peşkir ve mendili duvarda asılıydı. Kızı ölünceye kadar annesinin anısına saygı olarak öylece korumuşlar.

Timofi Mihailoviç'in karısı Polina, kızı Tanya, Avukat Mihail ve kardeşi İstipan bizlerle çok ilgilendiler.

Evin içinde sıcak bir hasbıhalden sonra bizi mutfağa buyur ettiler. Hep beraber dua edip sofraya oturduk. Duadan sonra semaverden Malakan çayı ikram ettiler. Bal, malina, vişne, çilek reçeli yedik. Arkasından borş yemeği geldi. Harika bir yemektir. Sofrada kendi bahçelerinden topladıkları domates, marul, sapan, aş otu (kişniş) salata getirdiler, yanında da zeytinyağlı söğüş vardı. Yemekten önce ve sonra şükür duası ettik. Sabranya'da evlenirken masaya koydukları mendil duvarda asılıydı. Ailenin, anne ve anneannesinin, fotoğraflarını çektim.

Evin balkonuna çıktık. Arka tarafımız erik ağaçlarının çiçekleri içinde Stavropol boydan boya uzanıyordu. Avukat Mihail'in babaannesi Uliyana İvanovna, Kars'ın (Olşanka) Yalınçayır köyünde doğmuş, bize duvarda asılı olan aile fotoğraflarını gösterdi. Yanında Kars'ta çekilen aile fotoğrafları ve Amerika'dan gelen akrabalarının fotoğrafları da vardı.

MİHAİL SAMARİN BİZİ STAVROPOL'DA GEZDİRİYOR

7 Ağustos 2008, Saat 12.30

İkramdan sonra İvan Mihailoviç ve Mihail Samarin bizi Stavropol'da gezdirdi. Fotoğraf makinesi ve kamera ile çekim yaptım, bankadan para bozdurdum. İvan, bizi kendi işlettikleri çiçekçi dükkânına götürdü. Ayakkabı ayağımı vurunca pazardan kendime bir terlik aldım.

Baharın başlangıcında yeni yeşillenmiş ağaçlar arasında Stavropol'da şehir merkezine geldik, etrafta çok geniş parklar vardı. Lenin Meydanı'nın, stadyumun, opera binasının ve heykellerin fotoğraflarını çektim. 1814- 1841 tarihleri arasında yaşayıp Fransız özgür düşüncesinden etkilenen aydın Rus şair ve yazarı olan Yurkeviç Lermontov'un kütüphanesi, az ileride de şehir tiyatrosu bulunmaktaydı.

Meydana hakim bir yerdeki Lenin'in heykeli önünde fotoğraf çektik. Annem ve Mihail'le birlikte gezinti yaptık. Kafkas savaşları sırasında askerî koordinasyon merkezlerinden biri olan büyük bina çok dikkatimi çekti. Samarin

Samarin Timofey Michailovich annesinin ölümünden sonra yatak odasını, onun anısına olduğu gibi koruyor.

İvan Mihailoviç beni kendi evine götürdü. Videoda Kars'ta çektikleri filmi izledik. Malakanlar hakkındaki düşüncelerimi ve yapacaklarımı onlara anlattım. Bana Malakan tarihi hakkında binlerce sayfalık kitaplar gösterdiler.

İvan Mihailoviç'in bir kızı bir de oğlu var. Sabah kahvaltısında evin hanımı Polina Stepanova bize "bir şeyler" hazırlarken onu dikkatlice izliyorum: Önce mayalı hamuru ufak ufak koparıp, yuvarladıktan sonra teflon tavaya bol yağ koyup kızartıp tavadan aldı. Bir süre dinlendirdikten sonra geniş bir tabağın altına yağı emmesi için peçete serip üstüne koyarak masaya servis yaptı. Oradaki çay içme biçimi dikkatimi çekti. Çayı koydukları fincandan derin tabaklara döküp, soğutup öyle içiyorlar.

Timofey'in karısı Kars'ta kocasına gösterdiğimiz yakınlık için bize çok teşekkür etti. Oğlu ise bir demet çiçek getirip anneme verdi. Bizi aynı içtenlikle yolcu ettiler. Timofey Mihailoviç bizi kendi arabası ile Kammennia Bakla köyüne götürdü.

Stavropol'da Samarın Timofey Mikailovich Sipiridonov ve ailesi, bize evinin kapısını ardına kadar açtı.

KAMMENNİA BAKLA KÖYÜ

8 Nisan 2008, Saat 01.00

Yaklaşık bir saatlik bir yolculuktan sonra, Blahadarniskoy ilçesinin Kammennia Bakla köyüne geldik.

Bu köy, Çakmak, Atçılar ve Yalınçayır köylerinden gelen insanların yaşadığı tutucu bir Prıgun Maksimist köyüydü. Köye girdiğimizde 70 yaşlarında birinin cenaze töreni vardı. Maalesef geç kalmıştık ve çekim yapamadım. Cenaze sahibinin akrabaları, komşuları ve çevre köylerden gelen insanlar artık mezardan dönüyorlardı.

Merhumun ailesi ve yakın akrabaları cenazeye dokundukları için definden sonra evlerinde banyo yapıp gelmişlerdi. Hep birlikte Sabranya'ya gittik.

Bu yaşlı insanlar Rusya'nın Stavropol bölgesinde Türkçe konuşulan birçok adacık oluşturmuşlardı. Bizim gelişimizin haberi, durgun suya atılan bir taş misali en ücra köylere bile ulaşmıştı. Aslında internet ortamında da bizleri araştırmışlardı.

Kammennia Bakla köyüne vardığımızda, Kars'tan geldiğimizi öğrendikleri zaman çok hoşnut oldular.

Sabranya'ya kendilerinin dışında kimseyi almadıkları halde, bizi dinî mekânlarına kabul ettirmek için Prisvitır cemaatin önünde ayağa kalktı, Türkçe konuşarak:

–Türkiye'den misafirlerimiz var, Kars'tan bizi görmeye gelmişler, saygı gösterelim. Kars'taki atalarımızın mezarları zamanla tahrip olmuş. Vedat kardeşimiz mezarlarımızın yapılması için çalışıyor. Onun sayesinde Türk yöneticilerin yardımcı olacağını öğrendik, dedi.

Sonra bana dönerek; “Türk hükümeti ve siz mezarlarımızı yaptırırsanız bütün cemaat size minnettar oluruz” dedi.

Daha sonra da cemaate dönerek sesini yükseltti:

–Âyınimizi izlemeleri için müsaadeniz var mı?

Çok ilginçtir, çoğu yaşlı olan cemaattekilerin hepsi Türkçe konuşmaları anladı ve “evet” dediler.

Video ve kamera çekimleri için rica ettim, ama izin vermediler. Buna karşın ben de teyp kayıt cihazını Sabranya'ya gizlice soktum. Sabranya sade, temiz büyük bir salondtu. Bizleri çok sıcak karşıladılar. Evlerinden ekmek ve tuz getirdiler. Sabranya'da dualar okunmaya başladı. Yeni gelenler olunca hep beraber ayağa kalkıp selam veriyor, İncilden ilahiler söylemeye devam ediyorlardı. Yere küçük bir seccade serildi. Ölenin yakın akrabaları Prisvitırın önünde diz çöküp ellerini yere koyup ağlamaya başladılar. Çevrede kalanlar ayakta İncil'den ilahiler söylediler. Prisvitır, erkekler ve kadınlar ellerini havaya kaldırıp ilahiler söylüyorlardı. Prisvitır: “Alacağı olan varsa helal etsin” dedi. Herkes sırayla para verdi ve paralar toplandı. O arada dualar okunurken zıplamaya başlayanlar oldu. Elleri havada zaman zaman zıplıyorlardı. Bazıları tek ayaklarını yere vurarak transa giriyordu. Arkadaki kadın mistik ortamdan etkilenmiş, o da transa geçmişti. İlahi bitince sağa sola arkaya dönüp, herkes herkese selam verdi. Akrabalar diz üstü çöküp öne eğildiler ve ellerini yere koyup ölmüş ve hayattaki akrabalarının günahlarının affedilmesi için İsa'ya yalvardılar. Herkes diz çöktü. Prisvitır “atalarımızı aklınıza getirin anımsayın” dedi. Akrabaları secde edip ağladılar.

Prisvitır dizlerinin üzerinde durdu, duaya devam etti, iki dakika geçmedi ki dualarını kesmeden ayağa kalktı, duayı bitirdi. Ellerini havaya

Kars'ın Yalınçayır köyünden Ivan Mihailovich'in Stavropol'daki çiçek pazarlama şirketinin önü.

kaldırdı. Hocalardan biri, ihtiyar heyetinin önüne geçip ellerini havaya kaldırdı. Diz üstünde duran akrabaları da ellerini havaya kaldırıp öndeki Prisvitır ile birlikte elleri havada yavaş yavaş sallanıyorlardı. Ayaktaki kadınlar da ellerini havaya kaldırıp diğerlerine katıldılar. Ruhla iletişim kuran öndeki Prisvitır da havaya kaldırdığı ellerini hareket ettirmeye başladı. Sonra yerine döndü, yine dua edip amin dedi ve dört tarafa selam verdi. Herkes ayağa kalktı, dua tekrar başladı. Herkes bir ayağını yere vurarak ritim tutmaya başladı. Sesleri, çok sesli koro şeklinde giderek yükseldi. Yaşlı kadın ve erkekler hem ilahi söylüyor hem de sallanıp ayaklarını ritimle yere vuruyorlardı. İçlerinden biri, "Allah birdir!" diye bağırarak benim yanıma geldi. Ben de herkes ile beraber ayaklarımı yere vurarak ritim tuttum. Ellerimi havaya kaldırıp ritüelleri yapmaya başladım. Birkaç kişi ayaklarının ikisini birden fasılalarla yere vuruyordu. Kutsal ruhla iletişime geçen Prisvitır ortada oynamaya devam ediyor, herkes ritim tutarken ortadaki Prisvitır Rusça "Allah'ı aklınızdan çıkarmayın!" diye bağıriyordu. Prisvitır sakinleştiğinde herkes sakinleşti. Ortadaki Prisvitır kenara çekildi, hâlâ elleri havada sessizce sallanıyordu. Prisvitır dua okumaya başladı. Cemaat sakinleşti ve tören sessizce devam etti. Baş köşedeki ihtiyarlar ilahi söylüyor, İncil okuyordu: Gençler olsun, çocuklar olsun, ihtiyar, kadın demeden herkes ona eşlik ediyordu. Birkaç kadın kalkıp dudak dudağa öpüştü. Ardından Hoca anlatmaya baş-

Ivan Mihailovich'in Stavropol'daki evinde hanımı Olga, kızı Nastke ve oğlu Dimitri.

ladı: "1957'de Maksimistlere ruh görüldü. Ve "göç etme zamanıdır" dedi.

Yanımdaki kişiye sessizce, neden diye sordum.

-Bize bazıları iyi davranmıyorlardı, onun için göç etmek gerekti, dedi.

Biraz sonra Prisvitır ayağa kalkıp annem ile beni cemaate takdim etti.

-Kars'tan misafirlerimiz gelmiş, onlara saygı gösterin dedi, herkes başları ile bize selam verdiler.

Ölenin akrabaları hayrat yemeği için kalktılar. Masalar kuruldu, sıralar tekrar dizildi, semaverlere ateş verildi. Elbirliği ile kısa sürede çay içmek için masalara semaverler, demlikler, yiyecekler geldi. Ama dinî şarkıların söylenmesi hep sürdü. Ayakları ile ritim tutarken aynı anda da makine gibi çalışan insanlar gelen yiyecekleri masalara diziyor, bir düzen içinde donatıyorlardı. İlahiler devam etti. Sözcüklerde Allahın adı geçtiği zaman kadın-erkek hep birlikte ayağa kalkıyorduk. İlahi bitince yine yerimize oturuyorduk. Semaverler geldiğinde ilahiler devam ediyordu.

Prisvitır tekrar yüksek sesle seslendi; "Ruh göç edin" dedi.

Yanımdaki adam bana, sessizce "Komünist Rusya'da çok zorlandık ama çok çalışkan olduğumuz için sonraları bize göz yummaya başladılar" dedi.

1961 yılında Kars'ın Çakmak köyünden göçen Malakanların bir kısmı Rusya'nın Stavropol bölgesindeki Kammennia Bakla köyüne yerleştiler.

“TÜRKİYE’DE ÖLEN AKRABALARIMIZ İÇİN DUA EDELİM”

Vasil oğlu İvan Değirmenci (Rusya’da adı İvan Çerimisin) ve ölenin annesi söz aldı:

–Türkiye’de ölen akrabalarımız içinde dua edelim, dedi.

Ölenin eniştesi de söz aldı ve ölene rahmet okudu. Prisvitır da Türkiye’de ölenler için de dua etti ve hayrat yemeği için müsaade verdi.

Herkes annem ve benim için de dua etti: “Yolunuz uzak, Allah rast getirsin” dediler. Bu söylem karşısında annem çok duygulandı ve mistik havaya kapılarak ağlamaya başladı...

“Çakmak köyünde Malakan ve Prıgun mezarlarının çeper duvarlarının yapılması, Prıgun evlerinin ve tarihinin Kars’ta yok olmaması için çalışan kardeşimize şükranlarımızı sunarız” denilince annem dayanamayıp söz aldı.

–Kars’a gelen Malakanlara, köylerde bulunan mezarlarını yaptırıp, evlerini restore ettirip, orada misafirlere Malakan çayı ikram etmek istiyorum. Sizler de buyurun gelin, biz de sizi

Kars’ta ağırlarız, dedi.

Tüm cemaat bize kalpten selamlarını sundu, eğilerek selam verdi. Ardından müsaade alıp, toplanan parayı ölenin ailesine verdiler.

Vasil oğlu İvan sessizce bana anlatmaya devam etti:

Sizi çok sevdiler, Prıgunlar kimseyi âyine almazlar. Sizi e-postalardan tanıyorlar, dedi ve devam etti:

–Ben Zonguldak Kozlu’da uçaksavar bölüğünde askerlik yaptım. Dokuz yaşımdayken peygamberimiz olan Yefim Kulubnikin, İsa Peygamber’in ‘İnsan öldürmek yasaktır’ dediğini aktardı bize...

Ben de ona, “İnsan öldürmeyi günah sayan bu toplum yaşamaya devam etsin”, dedim.

Bu arada ölen kişinin gelininin saygısını göstermek için kapı önünde ayakta beklediği dikkatimi çekti. Yine, toplanan paraların tümü mağdur olduğu için ölü sahibine verildi.

Prisvitır ayağa kalktı şöyle dedi: “Yedik, doyduk, Allahımıza şükürler olsun. Allah, bu hayrat yemeğini kabul etsin.”

Kammennia Bakla köyünde bizim Malakan olarak bildiğimiz, ama Prigun olan Olga Koroleva.

Herkes ayağa kalkıp “Amin” deyip selam verip oturdu. Sofranın toplanması sırasında da ilahiler söylemeye devam etti. İlahiler eşliğinde yemek masalarını silip topladılar, yerleri süpürdüler.

Prisvıtır ilahi söylemeye devam ederken ölünün akrabaları ve komşular birbirlerini dudaktan öptüler. Birkaç kişi hıçkırık tutar gibi irkilerek ellerini havada yavaş yavaş sallamaya devam ediyordu. Bir süre sonra Prisvıtır’ın ilahi okumaları bitti. Böylece Sabranya’daki sade, dinî ritüel de sona ermiş oldu.

Vasil oğlu İvan Değirmenci’ye “Poyis”ın anlamını sordum;

–Komşumuza saygılıyızdır. Biz insan öldürmeyiz, düşmanımız yoktur bizim. Bize silah gerekmez. Silahın yerine poyis takıyoruz, dedi.

Sabranya’da fotoğraf ve video çekimlerine karşı çıkan Maksimistlerin, Sabranya’dan çıkınca (törenden sonra) video ve fotoğraflarını çektim. Bizim için poz verdiler. Çakmak ve Zöhrap’lı (Olşanka) insanlar bizi evlerine davet

etti. Herkes Kars’taki anılarını anlatıyor, konuşmak istiyordu. Şarkılar, okul marşları, askerde öğrendikleri marşları söylediler. Bir kız babası ile bana yaklaştı, oğlum ve kızım olup olmadığını sordu. Bir oğlum olduğunu söyledim, hemen yaşını sordu. Türkiye’ye gelmek istediğini, ondan önce de internet aracılığı ile görüşmek istediğini açık açık söyledi. Benim Sabranya’da, Prigunların, Malakanların ve Postoyannielerin mezarlarını, evlerini, onarmak ve kültürlerini yaşatmak için yapmış olduğum çabalar herkesi etkilemişti. Hem internet ortamında hem de elden ele dolaştırdıkları Vaso ile beraber yaptığımız birçok Malakan ve Prigun gazete haberlerinin fotokopileri sayesinde, hepsinden haberdardılar.

Kars’tan giden Çakmak köylü Prigunlar ve Malakanlar annemin etrafını sarmışlardı. Annemin akrabalarının isimlerini söylemeleri ve annemin onlarla ilgili hatıralarını anlatması, oldukça duygusal bir hava yaratmıştı.

Sonunda, istemeyerek de olsa ayrılık vakti geldi. Çok sayıda toplu fotoğraf çektim, herkes

Kammennia Bakla köyünde Türkçe konuşan ak sakallı Çakmak köylü Prigun dedeler.

Kammenia Bakla köyünde bulunan Sabranya'da video ve fotoğraf çekimleri yapmama izin vermeyen Prigun cemaati âyin bitince toplu halde fotoğraf ve video çekimleri için poz verdiler.

çok içtendi. Hem onlar hem annemle ben, oradan hüzün içinde ama mutlu ayrıldık.

NASTKE HALA'NIN EMEKLİ MAAŞI

Eve geldiğimizde Nastke Hala bizi bekliyordu. Ona izlenimlerimi aktardım. Bu arada hep aklımda olan ama bir türlü dile getiremediğim konuyu açıp Nastke Hala'ya, geçirdiği zor yıllardan sonra şimdiki durumunu sordum:

–Evet zor yıllar geçirdim. Beş yıl Astrakhan'da, on beş yıl da Levokumskoye'de çalıştım. Bir yerde uzun süre çalışanlara başarı cüzdanı veriyorlardı, o zaman. Şimdi, ayda iki yüz Ruble (2008 yılı için) ulaşım yardımı yapıyorlar. Telefon borcumuzun yarısını, suyun üçte birini, doğal gazın yarısını almıyorlar. Ortalama kışın 1200 Ruble, yazın ise 400 Ruble ediyor bu.

Nastke Hala, 3600 Ruble aylık emekli maaşı alıyor. Kızı Maşa 3000 Ruble emekli maaşı alıyor.

Biraz sonra İsaî geldi, beraberce Budionovsk'a tren bileti almak için yola çıktık. İstasyona gidip 13 Nisan 2008 tarihi için dönüş biletlerimizi aldık. Trene biniş noktamızı Georgiyevski istasyonu olarak seçtik. Sonra birlikte pazara gittik. İsaî'nin karısı Şura bana ve anneme ısrarla hediyeler almak istedi, ama biz kabul etmedik. Onun yerine Şura'dan müzem

Kammenia Bakla köyünde - Prigun cemaati kadınları da âyin bitince toplu halde bana fotoğraf ve video çekimleri için poz verdiler.

için minik bir dua kitabı almasını istedim. Şuragil pazardan alışveriş yaparken ben de fırsattan istifade şehrin fotoğraflarını çektim.

Alışverişler bittikten sonra hep beraber lokantaya gidip yemek yedik. Dönüşte Kolhozların sembolleri olan, üzüm ve koç heykellerinin önünde de fotoğraflar çektik.

ANNEM, ANNESİNİN FOTOĞRAFINI İLK KEZ GÖRÜNCE AĞLADI

9 Nisan 2008

Nastke Hala:

–Ay Sara, teyzenin kızı Hanke dün telefon açtı. Sara bize gelsin, onu çok özledim, anasının fotoğraflarını buldum, gelsin vereyim, dedi. Hanke 84 yaşında ve artık çok yaşlandı...

Annem birden heyecanlandı, titrek bir sesle:

–Anamın fotoğrafları mı? Ben anamın fotoğrafını hiç görmedim ki!

–Sara, anan ölede sen 15 yaşlarındaydın... İstiyorsan öğlene gidelim, o zaman görürsün.

Annem, önce duraksadı, sonra buruk bir sesle, "olur" dedi, heyecanlı ve hüzünlü tavırlarla cebindeki mendili çıkardı, sessizce akan göz pınarlarını sildi ve tekrarladı:

–Olur!

“BACI, BACI, CAN BACI!”

Bahçenin içindeki tek katlı eve geldik. Az ilerde küçük bir köpek sürekli havlıyordu.

Biz eve doğru yönelirken, yorgun bacakları üstünde dengesini sağlayabilmek için her iki eliyle duvara tutuna tutuna bizi karşılamaya kapıya kadar gelen kırk kilo civarında ufalmış Hanke Hala’yı gördük.

Annem heyecan içinde hızlanarak Hanke Hala’ya doğru koşarken, Hanke Hala, ağlamaklı bir sesle ona:

–Bacı, bacı! Can bacı! diye sesleniyordu.

Annem ise titrek bir sesle:

–Zdravstvuyte! (merhaba) deyip, Hanke Hala’yı kucaklayıp öpmeye başladı. Sonra sırtını sevgi ile sıvazladı, bir daha, bir daha sarılıp öpüştüler.

Hanke Hala hüzünlü bir sesle yine tekrarladı:

–Bacı! bacı! Can bacı!

Annem:

–Kak dela (Nasılsın)? diye sordu.

–Ehh... hastayım... yaş seksen dört...

Hanke Hala, elimdeki kameraya doğru dönüp, çocuksu bir ifade ile baktı, ardından başörtüsünü düzelterip, “Buyurun” dedi.

Nastke Hala, hüzün dolu ortamı yumuşatmak için hemen bir mani söylemeye başladı:

“Hastadır nar istiyor

Cilveli yâr istiyor

Cilveli yâr üstüne

Döşeği dar istiyor.”

Hepimiz gülüştük. Gevşedik.

Hanke Hala önde, biz arkada, misafir odasından geçip kendi odasına geldik. Anneme seslenerek:

–Safire idi, Kemal idi, Musa idi, İsa idi... Derken, elini, dengesini sağlamak için tuttuğu duvardan çekip güç bela sandalyeye oturdu.

ANNEANNEMİN FOTOĞRAFLARI

Annem sordu:

–Hanke Hala benim anamın babamla evlenmeden önceki kızlık soyadı neydi?

Hanke Hala duraksadı, biraz geç olsa da cevap verdi:

–Ananın kızlık soyadı Dabrenil’di; ama evlendikten sonra Karakin olmuştu. Senin babanla evlenince de Akçayöz oldu...

–Kars’ı hatırlıyor musun, Hala?

–Hatırlıyorum... Sara, can bacı, sana annenin fotoğraflarını göstereyim.

Hanke Hala biz gelmeden önce anneannemin eski fotoğraflarını bulup, masanın üstüne koymuştu. Onlardan birini masadan aldı, yaşlılıktan eğri büğrü olmuş işaret parmağıyla gösterip;

–Bak bu senin anan Anna, dedi.

Annem birden heyecanlandı, Hanke Hala’nın elindeki fotoğrafı alıp işaret ettiği noktaya pür dikkat baktı. Sonra söylendi;

–Bu benim annem mi? İlk kez görüyorum bu resmi!

Hanke Hala, devam etti:

–Sara; bu fotoğraf, 1943 yılında Çakmak köyünde vefat eden annemin cenazesinin fotoğrafıdır. Tabuttaki benim ölmüş annem, senin de teyzen. Anna, cenazenin başında durmuş ve başını öne eğmiş...

Annem, ne diyeceğini şaşırıldığı için yutkunmuştu, bir süre sessiz kaldı.

Elindeki fotoğraf titremeye başladı, dikkatlice ona baktı, sonra işaret parmağını fotoğrafın üstünde şuursuzca daireler çizerek defalarca gezdirdi. Sessizce ağlıyordu, gözyaşları eski fotoğrafın üstüne düştü. Annesinin fotoğrafıyla kendi içine kapanmış gibiydi, konuşulanları duymuyordu bile... Sanki annesi ile beraber yaşadığı 15 yıllık kısacık zaman tünelinin içine dalmıştı. Hâlâ sağ elinin işaret parmağı ile şuursuzca daireler çizmeye devam ediyordu, fotoğrafın üstünde...

Annemin kimseyi duymayıp anasının fotoğrafı ile baş başa kalması Hanke Hala’yı bana

Bacı, Bacı, can bacı! Annem Sara Akçayöz'e annesi Anna'nın hiç görmediği fotoğrafları veren Hanke Hala, biz Rusya'dan döndükten sonra rahmetli oldu.

yöneltti. Bana torunu ile çektiği fotoğrafını gururla gösterirken:

- Bak bu Hanke Hala'nın gençliği...
- Ne kadar güzel çıkmışsın Hanke Hala!
- Ha, ha, ha yahşi mi?, Güzel mi?

Hanke Hala, uzun uzun kendi fotoğrafına baktı, gençliği aklına gelmiş olmalı ki, başını salladı; rüzgârda sallanan köhne bir ağacın çıkardığı sesler gibi öksürdü, öksürdü, öksürdü... Yüreği kederle dolmuştu. Oturduğu sandalyede bir serçe kadar kalmış bedenini dik tutarken çok zorlanıyordu. Titreyen elleri ile tuttuğu fotoğrafı dizleri üstüne koydu. Diğer eli ile yağmur gibi akan gözyaşlarını silerken artık kendini tutamıyor, içini çeke çeke ağlıyordu. Onu yapayalnız bırakan kaderine isyan edercesine mırıldandı:

-Bu hastalık beni mahvetti, çok da yalnız kaldım...

Titrek parmakları ile akan burnunu sildi, sonra elini yüreğinin üstüne hızla vurdu. Buruşuk elinin parmağını bana doğru uzattı ve:

-Kaldım böyle yalnız! Evdekilerin hepsi gitti! O yanı bu yanı! Ben de kaldım böyle bir başıma!

Hanke Hala, dakikalarca ağladı, ağladı...

Nastke Hala ayağa kalkıp, "Hanke ağlama, ağlama" deyip, mutfığa yöneldi bir bardak su ile ıslak bir havlu getirdi, titreyen Hanke Hala'nın küçücük yüzünü o havlu ile sildi, sonra yağmur gibi akan göz pınarlarını kuruladı. Pencerenin önündeki kolonyayı aldı, Hanke Hala'nın önce ellerini bir güzel ovdu, sonra başörtüsünü çıkardı, avuç içine doldurduğu kolonyayı iki eline dağıtıp, Hanke Hala'nın saçlarına ve yüzüne sürdü...

Hanke Hala bir müddet sonra sakinleşti... Anneme döndü;

-Kusura kalmayın, siz gelince, Kars'taki geçmişimi, gençliğimi ve beni bu dünyada yalnız bırakan kocamı hatırladım. Kusura kalmayın! Üreğim (yüreğim) öyle doluydu ki ağladım...

Elindeki mendille ağlamış gözlerini tekrar sildikten sonra cebine koydu. kısık bir sesle:

-Çay içersiz? dedi.

Ben hemen kalktım, zaten mutfakta, ocağın üstünde kaynamış hazır sudan çay doldurup herkese dağıttım.

Hanke Hala;

-Siz geldiz yüreğim genişledi. Siz gideceksiz, ben yine kalacağım bir başıma...

Annem, ortamın hüzünlü havasını yatıştırmak için:

-Üzülme bu herkesin başında, dedi.

Ortalık o an için sakinleşse de ayrılığımız çok hazin olmuştu. Hanke Hala uzun süre bizi bırakmak istemedi, hep ağladı, gözyaşlarını sildi, sildi, sildi...

Sonra yine tekrarladı:

-Siz gideceksiniz, yine yalnız kalacağım, bir başıma... Sara yarın da gel olur mu?

Biz dışarı çıkarken o da kapıya kadar ağlaya ağlaya arkamızdan geldi. Kapısını kapamadı, ana girişi ardımızdan örterken "Bacı, bacı, can bacı, beni unutma bir daha gel" dedi, öyle bir ağlıyordu ki, anam da ağlamaya başladı...

SİMON'UN ANASI LOKSE NİNE

-Ay Sara, Sen bilirsen? Çalkavur'un yardım-sever ve yoksulların anasıydı o.

-Kim?

-Lokse (Luksiya) Nine adında bir fakirler anası, vardı ki! Dillere destan...

-Biliyorum. Kurban bayramında kurbanı olmayanlara kurban verirdi. Ekmek pişirdiği zamanlar eteğini ekme ve peynirle doldurur; köyünün nahırcılarına (büyük baş hayvan çobanı), yoldan geçen konu komşuya, çocuklara ekme peynir dağıtırdı.

Lavaş ekmeğini onlarla paylaştığı zaman büyük bir haz duyar, kazandıklarının hayratı olarak görür, dinsel bir ritüel olarak algılardı...

Simon Dayı'nın karısı Dunke (Dünye) Hala da 1915 doğumluydu, Çalkavur'unun yemyeşil bağlarında, Kars'ın ileri gelenlerini ağırlayan gönül almayı bilen bir kadındı, Kars'ta fakirlere

ekmek ve bal dağıtan fakirler anası Dunke Hala, Rusya'da yokluğa düşünce çok zorlandı, ekmeğe muhtaç oldu. Bu durumu onun çok zoruna gitmişti.

Dunke Hala, kocası Simon Dayı'nın haline dayanamadı, kahroldu. Sonra da kocası ölünce çöktü. Simon'un oğlu aklını kaçırmıştı. Delirme nöbetlerinde anasını tüm gücü ile dövdüğünde komşuları zavallı kadını elinden zor alırlardı. Vasil sakinleştiği zamanlar yaptıklarını hiç hatırlamaz, anasına yaptıkları anlatılınca da vicdan azabından ve utancından avazı çıktığı kadar bağırıp çılgına döner, üstünü başını parçaladı. Bu delirme nöbetleri zaman ilerledikçe daha sık olmaya başlayınca Dunke Hala'nın devamlı çilesi de artmıştı. Bazan bize gelir olanları anlatır, kahrolur ağlardı... Arada bir de, biz neye geldik bu mırdar ellere, Kars'ta çocuklar bizi taşlasalar da çok mutluyduk oralarda... Burada kocam Simon domuz çobanı olunca hayatımız mahvoldu. Malakanlar, Prıgunlar, Postoyannieler bi-

Rusya'dan getirdiğim resim. Çalkavurlu Simon Yakleviç ve karısı fakirler anası Dune Alessiyevna. 2008.

zimkilerin hepsi ailemizi dışladılar. Uğursuzluk çöktü ocağımıza, mahvolduk buralarda... Deyip hümgür hümgür ağlardı.

-Sara bir görseydin, Dunke'yi yazığın gelirdi, o gördüğün Dunke gitmiş, yerine dünyadan umudunu kesmiş yıkılmış bir kadın kalmıştı.

Garibim sessizce bir köşede Çalkavur'un çevizli, almuçalı, gül bahçeli bahçelerinin hayali ile epeyce yaşadı. Zavallı kadın hayatına tamamen küsmüştü, sonunda sessiz sedasız öldü gitti. Yakında otururlardı. Çocukları ortada kaldı...

SİMON'UN DELİREN OĞLU

-Sara yarın seni Dunke halanın evine götürürüm istersen? Al, çayı yeni demledim içersin, limon da getireyim mi?...

-Yook, sen Vasil'den bahset...

-“Simon'un oğlu Vasilde kötü duruma dayanmadı, domuz çobanı olup, domuz parası yedikleri için Malakan toplumunca da dışlanması onun da ağırına gitti. Babasının acı sonu onun beyninde ağır hasar bıraktı. Türkiye'deki varlıklı hayatın zirvesinden Rusya'da dibe vurmuştu. Buna dayanmadı, aklını yitirdi. Başlarına gelen yetmezmiş gibi ayakları da tutmaz oldu. Hiç gezemirdi. Ayak damarlarında iltihap olmuştu. Sonunda ayaklarının ikisini de kesmek zorunda kaldılar. Devlet ona tekerlekli sandalye verdi ama sürekli oturmaktan dolayı vücudu şişip davul gibi oldu.

O iri adam, bilinmez bir hastalıktan ötürü çok zayıfladı; ama karısı deli ve kötürüm kocasını hiç bırakmadı. Vasil tekerlekli sandalyede olmasına rağmen karısı Onke'ye ve anası Dunke'ye çok eziyet etti. Onlara çok kötü sözler söyler, bazen de anası Dunke'yi evden kovardı. O da ağlayarak bize gelirdi. Vasil'in de sonu kötü oldu: Onu anası tualete götürdü, yıkadı, temiz giydirdi, yemek verdi. Levakumskoe'de acılar içinde öldü. Rahmetli Simon Dayı'nın ve ailesinin hayatı varlıktan yoksulluğa düşen ve bu ortamı hazmedemeyen çok acı bir aile dramıdır. Vasil'in karısı Onke çok iyi bir kadındı. O hâlâ yaşıyor.

Çalkmak köylü Simon Ivanovich.

SİMON DAYI

-Sara, Simon'u sen de gördün da...

-Evet, Çalkavur'da.

Simon Dabrenil'in (1912 Kars doğumluydu) anası Lüksiya 1872'de Tiflis'te, babası uzun boylu Yakup Dabrenil 1873 yılında Tiflis'te doğmuşlardı. Simon'un, Fedor ve İsak adında iki kardeşi vardı.

Simon'un ilk hanımı Katya idi, Çalkavur'da 4 kızları ve bir oğulları oldu. Simon Dayı, karısı Katya ölünce Dünya (Dünye) ile evlendi. Kolke ve Kate isimlerinde çocukları oldu.

Simon Dabrenil'in karısı Dünye'den; Vasil adında bir oğlu, Nastka, Danya, Manya ve Anna adlarında çocukları oldu. Çok zengin ve hayırsever bir Prıgun'du ve bizim komşumuzdu.

O zamanlar Çalkavur Kars'ın cenneti idi. Bağlarında ve çayırında yeşilin bile yedi rengi vardı. Sular şırıl şırıl akar, yol kenarında Kars'ta yetiştirilen en ünlü kuzular, taylor, buzağılar ve cücükler otlardı... Simon Dayı'nın, Çalkavur'da üstü çatılı, içinde hamamı olan

bahçe içinde büyük bir evi vardı.

Devletin hakimleri, savcılarını, yani büyük mevkiilli adamlar aileleri ile beraber Simon Dayı'nın bahçesine gelip Çalkavur'da piknik yaparlardı. Simon Dayı'nın ünü Kars'a yayılmıştı, kendi ürettiği balı çok meşhurdu. Kars'ın en tanınmış ve sevilen hayırsever adamlarındandı. Özel bir adamdı, çok çalışkan ve yaratıcıydı. Kars'tayken kış geldiğinde Simon Dayı ağaçtan yaptığı sankası (kızak) ile ava çıkar demirden kendi yaptığı tuzaklarla tavşan, sansar ve kurt avlardı.

Simon'un kardeşi İsay'ın 300 arısı, 200 anaç koyunu vardı; diğer kardeşi Ferit ise onun gibi zengin değildi; ama kendi aralarında yaptıkları katkılarla onu ayakta tutarlardı.

1961 yılında Malakan göçü başlamadan önce Simon'un oğlu Kolke çok sevdiği çocukluk arkadaşı olan Selçuk amcama bir at vermişti. Selçuk amcam da bu iyiliğin altında kalmamak için karşılığında Kolke'ye el dokuması bir halı hediye etmişti.

SİMON DAYI AĞA ADAMDİ...

1961'de Malakanlar'ın Rusya'ya başlayan göçleri sırasında, Simon Dayı'yı tanıyan Kars'taki bürokratlardan ve halktan, çevre köylerdeki Müslüman komşularından birçok insan hiç değilse onun gitmemesi için çok ısrar etti. Dürüst, çalışkan Simon Dayı önce Rusya'ya gitmeye pek istekli değildi, ama olmadı. göç etmek zorunda kaldı. Sonunda o da ailesini alarak tüm akrabalarının peşine takılarak anılarının, aile mezarlarını yanısıra, koca bir serveti de geride bırakarak gözü yaşlı, kalbi kırık Rusya'nın Stavropol bölgesine göçtü.

Rusya'da Soğuk Savaş'ın en katı uygulandığı dönemdi: Mektuplaşmak çok zor, neredeyse imkansız ve sansürlü idi.

Çalkavur'dan gitmeden önce Kolke, Selçuk amcama (Şamil Ağanın oğlu):

–Eğer Rusya'da durumumuz iyi ise; “Şamil Ağanın torunu Erdal'ın gözlerinden öperiz”, kötü durumda isek de “Selçuk'a bağışladığımız

atın (kartalın) gözlerinden öperiz” diye yazarız demişti.

Göçten sonra uzunca bir süre ne Malakan ne de Prigun komşularımızdan haber alabildik.

Geç de olsa sonunda Rusya'dan bir mektup gelmişti ama “Kartalın gözlerinden öperiz” ve “Simon Ağanın görevi Çalkavurlu Aslanın görevidir” diye yazmışlardı. Aslan Çalkavur'un kaz çobanı idi. Anlaşılan durumları çok kötü idi.

Çalkavur'un meşhur Simon Ağanın durumu içler acısıydı. Sonradan Simon Dayı'nın Rusya'da domuz çoban olduğunu öğrendik. Simon Dayılar Rusya'ya göçtükten sonra, Stavropol'un yemyeşil düzlüklerinden Çalkavur'un gül bahçelerine ikinci bir mektup daha geldi: “Çalkavur'daki bahçemizden topladığınız her çiçeğin bir yaprağını bir mektuba koyup gönderirseniz çok seviniriz. Bahçemizdeki mis gibi çiçek kokularını hiç unutamadık” diyorlardı. Zengilikten fakirliğe düşmüşütle ve yoksulluğu bir türlü kendilerine yakıştıramıyorlardı.

SİMON DAYI RUSYA'DA DOMUZ ÇOBANI

Malakanlar ve Prigunlar aralarında toplanıp onlara yardım etmişler ama bu Simon Dayı'nın daha çok ağırına gitmişti. Çaresizlikten sonunda domuz çiftliğinde çobanlık yapmaya razı oldu. Önde gelen Ruhanî Hıristiyanlar, Simon Dayı'yı huzurlarına çağırıp, “Dinimize göre domuz saklamak ve yemek haramdır, siz gelir gelmez domuz beslemeye başladınız. Bu olmaz!” demişlerdi. Türkiye'de zengin oduğu için Rus hükümeti ona casus gözü ile bakmış, zor duruma düşürmüştü. Simon Dayı bu duruma aldırmaz etmedi ya da çaresizlikten edemedi. Sağlığı gün be gün bozulsada inat etti, domuz çobanlığını bırakmadı. Yaşlı dindar Prigunlar, bu durumu anlamakta zorlandılar ve çok tepki gösterdiler. En sonunda onu dışladılar. Rusya'da Simon Dayı'yı kimse anlamamıştı. Oradaki düzen onu adeta yok etmek içindi. Akı hep geçmişteki zengin günlerine takılıp kaldı, sağlığı bozuldu. Arada bir duvarın kenarında oturur Kars'taki zengin halini arkadaşlarına ballandırarak anlatırdı. Anlatacak birini bulamadığında kendi

Simon Dayı'nın oğlu Vasil Dabrinin'in cenazesi ve karısı Onya Dabranin.

Simon Dabranil'in Stavropol'un Similiyanka köyündeki cenaze töreni.

kendine, son zamanlarda da tek başına kaldıkça duvarlara anlatır oldu.

SİMON DAYI'NIN ÖLÜMÜ

Konu komşu zamanla onu yalnız bıraktı. Bu durum çok uzun sürmedi: Dışlanmaya dayanamadı, yemez içmez oldu, sonunda da sağlığı çok bozuldu.

Kars'ın zengin ve hayırsever Simon Ağasının zihni o denli zorlanmıştı ki kan başına çıkınca Stavropol'un Similiyanka köyünde beyin kanamasından öldü. Yeri cennet olsun...

Çalkavur'un gülleri, çiçekleri, vişneleri, sac çatılı evleri Simon Dayı'yı hep bekledi... Fakir babası Simon Dayı oralarda yoksul oldu, bir türlü alışamadı yaban ellere... geri gelemedi!

Özlem kavurdu Kars'ın ovalarını, yaylalarını, arı kovanlarını, güneş gibi parlayan sımışkaları. Sahipsiz ağaçlar meyve vermez oldu, yeşillikler soldu. Artık dumanı tütmeyen, çatıları akan evler, gül bahçeleri, ceviz ağaçları, malinalar onsuz öksüz kaldı.

MARİYA HALA DUL

10 Nisan 2008

Karşılıklı sohbetlerden birinde annem Nastke Hala'ya sordu:

-Kızın Maşa evli mi Hala?

-Eviydi ama şimdi değil. Bir Malakan'la evlendikten sonra, kocası evden kaçtı. Sonra da gidip bir Rus kızı ile evlenip Maşa'yı terketti.

-O halde Maşa neden evlenmiyor?

-Malakan geleneklerine göre ölüm ayırınca ya dek nikahlı kalır. Kocası hayatta iken asla evlenemez. Ancak kocası ölünce evlenebilir.

Maşa'yı daha önce Rus gençleri istemiş ama Malakan geleneklerine göre domuz yiyen, haça tapınan Ruslarla evlenmek günah olduğundan onları reddetmiş. Maşa yirmi yıldır dul. Annesi ona kendi hayatında bir ev yapmış birlikte yaşıyorlar.

Nastke Hala'nın oğlu İsa ile karısı Şura'nın Moskova'da evleri var. Karısı Şura konfeksiyon dükkânında çalışıyormuş. Biri kız diğeri erkek iki çocukları varmış. Oğulları bir Rus kızına aşık olmuş ama onunla evlenirse Sabranya'dan atılacakmış. Rus kilisesi de haç takmadığı için zaten onu kabul etmiyormuş. İki tarafa da yararılamayan çok kötü bir durum!

MOSKOVA'DA SABRANYA

Moskova'daki "Ruhanî Hıristiyanlar" orada bir Sabranya yapmak için, devletten toprak satın almışlar. Kurumlara karşı oldukları için çok dikkat etmelerine rağmen arada cami veya kilise dedikleri de oluyor. Devletin onlara göstermiş olduğu yerde, Moskova'da büyük bir Sabranya kuracaklarmış. Halen eski bir dam ya da ahır

Simon İvanich'in karısı Mariya ve misafiriğe gelen Nastke Hala Vsadnik köyü, 2008.

olan bir mekânı tertemiz ederek orda namaz kılıyorlarmış. Müslümanların namazına benzeyen, rükusu ve secdesi olan ibadet şekillerine “namaz” demekte bir beis görmüyorlar. Zaten bazı ritüelleri de Müslümanlarınkine benziyor.

Fotoğraf çekmek için sabah erken kalkmıştım ama, Şura bizden de erken kalkmış, kahvaltıyı çoktan hazırlamıştı, Şura çok hamarat bir kadın.

Burada devlet, pazar günleri ve boş zamanlarında insanlar toprakla uğraşsın diye her aileye yaklaşık birer dönüm toprak vermiş. İnsanlar oraya gidip salata, domates ve sebze ekiliyorlar.

Hem toprakla uğraşıyorlar, hem piknik yapıyorlar hem de üretiyorlar. Bu bölgede araziler çok büyük parçalara bölünmüş, su her arazinin içinde var, yağmurlama sistemi ile ekinleri suluyorlar.

Nastke Hala da erken kalkmış. 80 yaşına karşın epeyce dinç görünen Hala, kümes hayvanlarının yemini, köpeklerin yemeğini vermişti bile çoktan.

MALAKAN MEZARLARI

Sabah saat 09.00'da Nastke Hala'nın babaannesinin, kardeşinin, oğlunun ve iki torununun mezarlarını ziyaret etmek için yola çıktık. Sol taraf Ortodoks mezarlığıydı. Bazı Rus mezarlarının yanı başında bir masa ve oturacak bir sıra vardı. Sosyalizm varken Malakan ve Ortodoks mezarları aynı yerde yan yanaymış. Sonradan ayrılmışlar. Mezar taşları doğuya bakıyordu. Nastke Hala'nın kardeşi Palonin Vasili Nikolayeviç'in mezarının otlarını temizledik. Nastke'nin babası Palonin Nikolay Fyodoroviç'in ve annesi Mariya Polonina'nın mezarına gittik. Nikolay Palonin 1898 yılında Kars'ın İncesu köyünde doğmuş. 1975 yılında da Levokumskoe'de ölmüş... Geçen yıl Müslüman biri ölünce Rus mezarlığına gömdürmemişler. Oysa Malakanlar kendi mezarlığına gömülmesine müsaade etmişler. Bize mezarları Nastke Hala'nın kardeşinin oğlu gezdirdi. Bu bakımlı, düzenli ve güzel mezarlıkta iki saat kaldık.

ÇAKMAKLI MALAKANLARIN YAŞADIĞI VSADNIK KÖYÜ

10 Nisan 2008, Saat:16.30

Vsadnik köyündeki Sabranya.

Aynı gün, davet aldığımız, Çakmaklıların birlikte oturduğu Vsadnik köyüne gitmek için hazırlandık. Nastke Hala da bizimle beraber gelecekti. Köyden bir Volvo cip gelip bizi aldı. Şoförün adı İvan Simyonik'ti. İvan, köyün en zengini, babasının mirası üstüne kalmış. Üç bin hektardan fazla tarlanın sahibi. Tarlada arpa, buğday ve pamuk ekip büyük servet edinmiş. Şehirde apartmanları var. Köyün büyük kısmı onun. Moskova'da, başarısı için onur belgesi vermek istiyorlarmış ama gitmiyor.

Kars doğumlu İvan, iki yaşında Rusya'ya gelmiş. Delikanlı olunca, bir Malakan kızı ile evlenip ayrılmış. Sonra, bir Rus kızı ile evlenmiş. O da İvan'ın servetinden para alıp bir daireyi de üstüne geçirip ayrılmış. İvan, cipi çok hızlı sürüyordu. Ortalama yüz doksan kilometre hızla bizi köye götürdü.

Arazi dümdüz, yemyeşil, uçsuz bucaksız. Yol kenarında küçüklü büyüklü inek ve koyunlar (merinos) sıra sıra otliyordu.

Prisvıtır Yakup ve oğlu İsa (Yakloviç) bizi evinde ağırladı, çok sıcak insanlardı. Mihail Valiç (İvan Oğlu Mihail) Çakmak ve Çalkavur'dan anılar anlatıyorlardı. İvan Oğlu Simon (Simon İvaniç) da Çakmak köyünden anlatılanlara kendi anılarını katıyordu. Önce Malakan çayı içtik; reçel, bal, yağ, ekme ve simorodin reçeli çok güzeldi.

Simon amca, iki yıllık askerliğini önce İzmir'de sonra Trakya'da Lüleburgaz'da yapmış. Yirmi sekiz yaşında Rusya'ya gelmiş. O zamanlar çok eziyet çekmişler. Ruslarla akrabalık kuruyorlar, onlarla evlenmiyorlar. Monya Vasilya evin hanımı, güler yüzlü bir kadın. Kars'tan göç etmeden önce bizim Kars'taki rahmetlik Vaso Dölemenci bekarken, Simon amcanın evlenmeden önce konuştuğu Mariya'ya evlenme teklif etmiş. Simon amca ile Vaso, bu yüzden kavga etmişler ama köylüler gelip ayırmış.

Mariya anlatıyor...

-1961 yılı sonunda yeni evli iken göç başladı. Bizi Ermenistan'daki Gümrü şehrine getirdiler. Orada tren değişti, Astrakhan şehrine geldik. Rus kızları kocalarımızı elimizden almak için çok uğraştılar, bizimkiler de kaçamak yapıyorlardı. Malakan kadınlar ve ben elimizden kocalarımızı alacaklar diye çok korktuk, çok ama çok ağladık. Hiç böyle bir şey görmedik, bizim Türkiye'de hiç böyle bir şey yoktu.

Vatandan (Kars'tan) ayrılmak çok zor geldi,

Rusya'ya Çakmak köyünden göç eden Prıgunların yerleştikleri Vsadnik köyü.

dört beş yer değiştirdik, en sonunda Vsadnik köyüne geldik. Bizi Kolhoz'a verdiler. Kolhoz'un verimini artırabilmek için bizi sürekli yarıştıyorlardı. Elim işe çok yatkındı, peynir, yağ yapımında, süt sağımında yapılan yarışmalarda çok birinci oldum.

Vsadnik köyünde çok büyük bir afet oldu, günlerce yağmur yağdı, köyü sel bastı, her şeyimizi götürdü. Bütün eşyalar, malımız hep gitti, madalyalarımın bir tanesini çamurdan çıkardım, ama diğerlerini bulamadım.

ÇAKMAK KÖYLÜ İVAN SİNYONİK

İvan Sinyonik söze karıştı:

-Biz ağır reçberlik yapıyoruz. Moskova'ya çok çağıldılar, bir kez gittim. Takdir belgesi verdiler.

İvan Sinyonik, içki ve sigara içmiyor. Evde her şey var; fırın, buzdolabı, ekme makinesi, halı süpürgesi, her türlü modern ev aletleri var. Kalorifer doğal gaz ile çalışıyor. Ev çok büyük, altı odalı.

Mariya:

-Bu köydeki Karslılar dağıldılar etrafa. Hep Rusya'ya gittiler, diyor.

Mariya'nın beş çocuğu var. Biri (Aleksandr) ölmüş. Diğerleri; İvan, Vasil, Yurik ve Sveta. Bir de Türkiye'de kızı kalmış, adı Nina.

-Herkes üç gün günahlarının affedilmesi için oruç tutmuş, bu gün son gün. Bu gün oruçlarının kabulü için Sabranya'da bir âyin düzenleyeceklermiş.

Sabranya'da çekim yapabilmem için büyük fırsat.

Onya Hala anlatıyor:

-Çakmak'ta, Çalkavur'da yaşadık yıllarca, hep özlüyoruz, yüreğinden atamazsın ki. Aklımızdan hiç çıkmıyor, her köşesi bir hatıra.

Orada güzel günlerimiz de oldu, kötü geçen günlerimiz de ama, insan nerde çalışırsa orada da ölmeli. Göçün getirdiği gurbetlik çok zor.

İnsanlar içinde iyi de var kötü de... Komşularımız içinde iyi de vardı kötü de...

Aynalı köyüne babam gile giden de başımıza taş atardılar. Sonra Melik köyüne gelip geçen de başımıza bir kaç taş düşerdi. Bunu yapanlar hep yeni yetmelerdi.

Geceleri gözümüzle görürdük. Malımızı çalıyorlardı, köyün yaramazları... Hep tanıyorduk ama birşey diyemirdik Aman Sara, bu olanları diyen de bana kızma, yüreğin incinmesin, sözlerim sana değmesin! Bunlar acı ama gerçekler.

Yine de Çalkavur'u özlüyorsun demek? O zaman neyini özlüyorsun ki? diye sordum:

-Biz orda o kadar yaşadık... yüreğinden atamazsın ki, aklımızdan çıkmıyor! O kadar çalıştık, herkes bizi sevdi, biz de onları... Ziyankârlar hariç.

VSADNİK KÖYÜNDE YEMEKTE

10 Nisan 2008

Yakupoğlu İsa anlatıyor...

-1958'de, Kars'ın Berdik köyünde arkadaşlarım vardı, bir gün bizi köyde düğüne davet ettiler.

Biz de kalktık Berdik köyüne, toya gittik. Evlerine vardığımızda baktık bizi davet edenler ortada yoklar. Evlerinde de kimse yok, küçük bir çocuğa sorduk, "Neredeler" diye. "Onlar ahırda oynuyorlar" dedi. Düğünleri orada, biz şaşırdık çok. Garibimize gitti.

Baktık ki ahırdan müzik sesleri geliyor. Ooo! Hemen hemen de bütün köy orada, ahırda düğün yapıyorlar. Bizi büyük bir içtenlikle buyur ettiler.

Tahtadan ranza yapmışlar, ottan da minder. Bizi en baş köşeye oturtular.

Durmuş'un oğlu dedi ki, "Bu çok iyi Dimme'yi oynuyor..."

Başladılar Dimme'yi çalmaya, oynamaya:

"Ardahan'ın yollarında

Güller açıp bağlarında

Eyle bir yâr sevmişem ki

On üç on dört çağlarında

Eyvah Dimme Dimme

Nazlı yâr Dimme

Men özüm serhoş

Sen şarap verme"

Davul, zurna çaldı biz oynadık. O ahırda ele çok oynadık ki... Günah oldu ama, Allah affetsin...

Askerde Lazlar vardı, kemençe sesi duyanda ele oynuyurdular ki.

Kemençe çalardı, onlar oynuyurdular...

Bizde dua etmeden yemeğe oturulmaz.

Kimse elini yemeğe atmaz, dua edilir, ev sahibi buyurun diyecek ondan sonra yiyerler.

GODU GODU'YU GÖRDÜN MÜ?

Çakmak köyünde yağmur duası yapılır. Bir ağacın üzerine süpürge bağlar, süpürge'nin üstüne bir tas su dökerdik. Çocuklar:

"Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Ver Allah'ım ver

Bir sürü yağmur." diyerek bağırırdı.

Çocuklara hediyeler dağıtılır. Bahar mevsiminde kuraklık olanda yağmur yağmayanda, yağmur duasına çıkılırdı. Bir de "Köyde Godu Godu Gezme" vardı, sopaya süpürge geçirirler, bez bağlayarak bebek şekli verilen bu süpürgeye "godu godu" derlerdi. Bebek yapılmış süpürge'nin bağlı olduğu sopanın iki ucundan genç erkeklerden birer kişi tutar. Arkada da köyün

Sadnik köyünde Priguny Maksimist cenaze töreni, tabut kapağı önde.

gençleri beraber köydeki her evin önüne giderler ve bağırıma başlarlardı:

“Tendire düşsün kırmızı pişsin

Godu goduyu sordunuz mu?

Godu goduya selam verdiniz mi?

Godu godu kapınızdan geçende

Sulu bir yağmur gördünüz mü?”

Orda bulunanlar “Gördük, gördük” diye cevap verirler.

“Godu geldi doduya

Selam verdi orduya

Yağ veren hatun olsun

Un veren gotur (uyuz) olsun

Amin!.... Bazan karıştırırım ama ne yapak aradan uzun zaman geçti, neyse devam edek:

“Godu goduyu gördün mü?

Goduya selam verdin mi?

Godu godu kapıdan geçerken

Eline bir yumurta verdin mi?” diyordik

Sonra da komşuların bahçesinden girip kapılarının önünde:

“Teknede hamur

Tarlada çamur

Ver Allah’ım ver

Sicim gibi yağmur.” diye en az üç kez bağırardık avazımız çıktığı kadar.

Komşular kapıya çıkarlar, godu goduya gelenlere bulgur, bal, peynir, yumurta, ekme ve

Prisvitir Yakup Oğlu İsa (İsa Yaklavıç) bizi evinde ağırladı. 11 Nisan 2008.

yağ verir. Bazı köylüler de gelenlerin veya süpürgeye bebeğin üstüne de su dökürdüler, uğurlu olsun yağmur yağsın diye.

Godu goduyu gezdirme bitince toplanan bu yiyecekler ile beraber kıra gidilip çoban pilavı yapılarak yenirdi. Ardından tüm gençler eğlenirdi. Arta kalan malzemeler, fakir olan köylülere dağıtılırdı. Bu etkinlikleri yöneten büyüklerimiz vardı, herşeyi onlar hazırlar, bize yön verirdi, birden bağırırdı:

“God goduyu gördün mü?

Goduya selam verdin mi?

Godu kapıdan geçende

Hediyesini verdin mi?

(Kırmızı gül verdin mi?)

Biz çocuklar da söylenenleri tekrarlıyorduk.

Eskiden hepsini bilirdim, unutmuşum.

Köydeki varlıklı insanlar Nevruz günü bir tenke kavurga yaparlardı. O günün akşamı köyün çocukları, köyün tüm evlerini gezerler:

“Bugün Nevruz gecesi

Devletlerin bacası

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kızı olsun

Adı da Fatma olsun

Tandıra düşsün, kırmızı pişsin...”

diye diye gezinirdik. Bu etkinlikleri köy çocukları olarak bizler, bir oyun olarak görürdük. Şamata gırgır, bağırıp çağırma herşey bir oyundu bizim için. Eğlence kaynağı ya da sosyal bir etkinlik, her ne olursa olsun güzel günlerdi.

İLYA’NIN OĞLU SİBİRYA’DA ASKER

Rusya’da son gecemiz. Yarın Türkiye’ye dönüş yolculuğumuz başlayacak.

Bugün Nastke’nin İstapan’dan olan oğlu İlya ve Liyena’nın evindeyiz. Askerde bir oğulları var: Adı Saşa (Aleksandr) Karakin. Askerliğini bir hafta trenle gittikten sonra Sibirya’da paraşütçü birliğinde yapmakta. İlya’nın diğer oğlu ve Liyend Maşa’nın işinde çalışıyor. Nezaket gösterip yemeğe başlama duasını bana ettirdi-

ler. Türkçe bana dediler, ben yüksek sesle dua ettim. Saşa için de dua ettik. Duadan sonra ev sahibi de; “Hoş geldiniz bizi mutlu ettiniz, afiyet olsun. Tanrıya şükürler olsun ki bize bu nimetleri verdi ona çok şükürler olsun” dedikten sonra yemek faslı başladı.

O gece annem saatlerce akrabaları ile hasret giderdi. Anamın mutluluğu beni de mutlu ediyordu.

SABRANYA’NIN ÖNÜ

Eve dönüp üç beş sohbetten sonra uyuduk.

Ertesi gün Sabranya’ya gitmek için hazırlıklarımızı yapmak için erken kalktık. Kahvaltı edip Sabranya’ya gitmek için hazırlandık. Sabranya’nın girişinde bizi ilgi ile izleyen Malakan’a yaklaşıp sordum;

-Adın ne?

-İsai oğlu Nikola Başçı, Rusçası Nikolay Dimitrov. 1942 yılında Kars’ta doğdum. Çalkavur’un bağları hâlâ duruyor mu?

-Çok az...

-Ooo, çok yazık. Orada benim dayılarım yaşıyordu: Vasil, İvan Nikolay Baholdin, Dabrinil onlar benim hep akrabalarım.

-Çalkavur’da Urguya’yı, Sona’yı tanıyor musun?

-Tabii ki tanıyorum. Onlara dersin ki, Melik köyün değirmencileri size selam söylediler. Aynalı köyünün değirmeni bizimdi! Hara-vata’nın değirmeni de bizimdi!

-Eee peki ne diye Rusya’ya geldiniz?

-Çocuklar, kızlar bir tarafa çıkamaz oldular... okula giderken kitaplarını kalemlerini ellerinden alıyorlardı... ondan sonra gazetede gidebileceğimizi okuduk. Ankara’ya gittiler hükümete.

-Gazetede ne yazıyordu?

-Malakanlar için, serbestsiniz, Rusya’ya gidebilirsiniz diye yazıyordu. Ankara’ya izin almak için gittiler ama aşağı yukarı 7 sene bırakmadılar bizi. Rusya komünisttir, Amerika’ya gidin oraya gitmeyin dediler. Ama biz Amerika’nın

dilini bilmiyorduk onun için buraya geldik.

Biz Melik köyün değirmeninde yaşıyorken çok arı kovanımız vardı. Gece gelip kovanlarımızı çalar, Kars çayına atar arılardan temizleyip, ballarımızı alıp giderlerdi. Gece gözcü olarak beklessek bile baş edemezdik...

Cemal Gürsel’in zamanında, Isparta’da ace-miliğimi dört ay yaptıktan sonra, Ankara’da 18 ay 28’nci Tümen’de askerlik yaptım. Oradan da Çankırı 128’nci Piyade Alayı’na gönderdiler. Senin annen benim annemle akraba. Ondan önce benim nenem, senin nenenle bacıydılar.

VASO’NUN ABLASI NASTKE NOVİKOVA

11 Nisan 2008, Saat.1900

Akşam, Kars’ta ölen rahmetli değirmenci Vasil Dölemenci’nin ablası, şu an SERKA’da çalışan Polye’nin halası Nastke Novikova bizleri görmeye geldi. Epey sohbet ettikten sonra bana sordu: “Vaso’yu tanıyor musun?” “Evet, Vasil ölmeden 1 ay önce Çakmak Köyü’nde bulunan Malakan mezarlığına gitmiştik. Malakan mezarlarını yaptırmak Kars turizmine kazandırmak istiyorum.”

Nastke Novikova söze girdi.

-Çakmak köyünde bazı komşular Malakan mezartaşlarını, hayvanlara yalak taşı, köşe taşı olarak kullanıyorlarmış.

-Çok çok günah, Müslümanlığa yakışmaz.

-O baş taşlarını da Malakan mezarlığına getirecek misin?

-Tabii ki getireceğim. Mezarlıktaki taşları ayağa kaldırıp, çeper duvarlarını yaptıracağım. Allah devletimize zeval vermesin. Hükümetimiz bana yardım ediyor.

-Amin Türk hükümetine teşekkür ederim.

-Vasil öldüğünde Kars Belediye Başkanı Naif Alibeyoğlu cenaze ile ilgilendi, Çakmak köyüne kepçe gönderdi, mezarı eştiler. Tabutu hazırladılar, ertesi gün dinî vecibelerini yerine getirmek için Kars Devlet Hastahanesi’nin morguna gidildi. Vaso’ya yeni elbiseleri giydirildi, saç tarandı, tabuta güller konuldu, Vaso’nun eline

Raya Mihailovna'nın bizler için hazırladığı sofrada duadan sonra yemeğe oturduk.

mendil verildi. Sonra da Müslüman geleneğine göre kefene konuldu. Tabutun kapağını çaktılar. Belediye cenaze arabası ile köye götürdüler, Vaso'nun yaşadığı evin önüne getirildi. Son kez evini ve onu yolcu edenleri görsün diye. Hazin bir yolculuk ama Vaso gururluydu, cemaati çok kalabalıktı, herkes oradaydı. Vason'un meğrese seveni ne çokmuş yeri cennet olsun. Vasil'in Kızı Polye daha sonra imtihanla Kalkınma Bakanlığı bünyesindeki SERKA'ya girdi: Şimdi orada çalışıyor. Onlara yardımcı olanlardan Allah razı olsun.

–Ben biliyorum, milletvekilimiz Mahmut Esat Güven'e ve Hüseyin Tutar'a çok teşekkür ederim, çok memnun kaldık. Hepsinin çoluğuna çocuğuna, ailesine, komşularına, hepsine, size ve tüm Türkiye'ye selam ederim!

–Sen de emekli misin? Nerede çalıştın?

–17 sene Kolhoz'da, üzüm bağında çalıştım. 5 sene de üzüm yıkadım, yerleri süpürdüğüm oldu. 22 sene sonra da emekli oldum. Her ay

5000 Ruble alıyorum. Oğlum yeni evlendi. 5–6 ay oluyor, o da işe girdi. Kars'ta Malakanlar için yaptıklarınız için size teşekkür ederim. Ben de size hediye vereceğim. Bunlar sizin.

–Çok teşekkür ederim, dedikten sonra:

“Nastke geç oldu, eve gitme zamanıdır. Herkese selam söyleyin. Polye'ye, anası Türkan'a, Yakup'a, çocuklara, herkese selam söyleyin...

RAYA KARAKİN'İN EVİNDE TANYA

12 Nisan 2008

Rus Hıristiyanlar içinde azınlık durumunda olan Ruhanî Hıristiyanlar ile son günümüz, yarın ayrılık vakti!

Nastke Hala'nın oğlu Yakup ve gelini Raya Karakinler bizi öğle yemeğine davet etti. Raya çok hazırlık yapmıştı.

Evde kaynanası Tanya Samarin de vardı.

Bizi sofraya buyur ettiler. Hepimiz önce ma-

sanın çevresinde ayakta dua ettik sonra masaya oturduk. Masada havuç (Markov) salatası vardı, çok hoşuma gitti. İki tabak yedim.

Sonra gözüm Butırbrot'a ilişti. Ekmeğin üzerine sürülmüş, yumurtalı, maydanozlu, mayonezli, peynir karışımı bir tür sandviç. Ama ben peynir yemediğimden tabağa elimi sürmedim.

Masada tarlalarında yetişmiş mantardan yapılan, içinde tavuk eti, pişmiş yumurta ve maydanoz bulunan Gribi vardı.

Evin hanımı Raya krema ile kaplı bir çeşit tuzlu kek olan Pirok da hazırlamıştı.

Yemekte hem tavuk eti hem de koyun eti vardı. Ama bence en ilginç karpuz salatasıydı.

Masada sohbet koyulaşınca Tanya Samarin anlatmaya başladı;

-Ben oldum olası buralardan hiç haz etmedim. Domuz görünce öğrenirdim. Levokumskoye'ye geldiğimizde, kuyudan su getirdik: Bizim komşular Rus'tu ve domuz keserler. Etleri de bu küleklere koyarlar, külekler murdar olurdu. Sonra da o küleklerle kuyuya su çekmeye giderler, kovayı daldırıp su alırlardı. Ben de o suyu içmezdim murdar diye. Sonra gider kar toplardım; karı eritir, öyle su içerdim. Ama yaz gelende kar gidende çok kötü olurdu hep irgenirdim.

1961 göçünde trenlere bindirilip Gürcistan'a geldiğimizde, dışarıda otlayan hayvanlar vardı, Allah'ım bu ne?... Domuz... Ay Allah... geri gidek! biz burada nasıl yaşayacağız? diye

Butırbrot; Ekmek üzerine sürülmüş, yumurtalı, maydanozlu, mayonezli, peynir karışımı bir tür sandviç.

sürekli ağlaşırdık.

Durun hele şimdi! Kızım Raya sofrayı hazırlasın gerisini sonra anlatırım... Afiyetle yiyek, sonra kaldığım yerden anlatırım.

Yemekten sonra bahçeye çıktım. Ahırda inekler ve koyunlar vardı. kümeste tavuklar, horozlar, ördekler, kazlar, tam bir köy eviydi burası...

Evin hanımı Raya bize bir de koyun kesmiş, öğlen yemeğinin ardından akşam bir de mangal yapmak için tüm hazırlıkları tamamdı.

Tanya Samarin Kars'taki anılarını kaldığı yerden anlatmaya başladı:

ATÇILAR'DAN GÖÇ BAŞLADI

Malakan Tanya Samarin bu kez, Kars'tan kendi içten anlatımı ile bizi 1961 göçüne götürdü.

-Göç başlayınca, bizi grup, grup ayırdılar. Biz son giden gruplardaydık...

Sesine ve yüzüne hüznün çöktü, duraksadı, ardından:

-Bizi göçürdüler, dedi... Atçılar köyünden çıkışımız öyle hazin oldu, öyle zor oldu ki! Yüreğimin yarısı oralarda kaldı! Derler ya işte bana da öyle oldu. O günden sonra hiç yüzüm gülmedi...

Çar, atalarımızı Rusya'daki Sütlü Sular Nehri'ndeki topraklarımızdan zorla söktü, kopardı. O öyle ya da böyle. Kars'a zorla getirdi; ama biz

Raya Mihailovna bize krema ile kaplı bir çeşit tuzlu kek olan Pirok da hazırlamıştı.

Nastke'nin gelini Raya bizi misafir olarak evine davet etti. Doğada yetişmiş mantardan yapılan, içinde tavuk eti, pişmiş yumurta ve maydanoz bulunan Gribi ikram etti.

o toprakları öz yurdumuz bildik, kimseye de kötülüğümüz olmadı...

Bizim kaderimizde “göç” var. Ne ettik bilmiyorum ama Tanrımızı küstürdük herhalde ki, biz buralara geldik.

1961’de de başımıza yine bir göç felaketi geldi ki hiç sorma... aklıma gelende zangır, zangır titriyorum...

-Gidişiniz hangi aylarda oldu?

-Her halde zemherinin ikinci ayıydı. Fırtınalı, soğuk, karlı bir sabahın kapkara bir günüydü... Göçeceğimizi günlerce önceden bilirdik.

Gündüzleri evin dalındaki* mezar taşlarına bakar için için ağlardım. Ölen akrabalarımızın bulunduğu mezarlığı, göç kararından sonra daha sık ziyaret eder olduk.

O kış günlerinin soğuk sabahlarında nefeslerimiz buhar gibi göğe yükselirdi. Buruklaşan yüreğimizin sesi ile hepimiz ağlaşırdık...

Geceleri yorganın içinde sabahlara kadar ağlıyordum, ama bunu anamgile hiç söylemezdim.

“ANAM DA BEN DE HİÇ GETMEK İSTEMEDİK!”

-Göç yaklaşınca neler yapıyordunuz?

-Ne mi yapıyorduk? Evimizin odalarını de-

falarca dolaştık, kalan eşyalarımıza teker teker dokunup yüzümüze sürüp öylece orada bıraktık... Bizden sonra komşularımız alsın diye...

Ölen büyüklerimizin ruhlarını, evimizde bırakmak bize çok zor geldi...

Son gün gelip çatınca damın (evin) etrafında dolanırken, ağlaya ağlaya ellerimizi duvara sürüp dualar ettik.

Göç başladığı sabah, anamı evden zor bela çıkardık. Allah da bilir ya anam da ben de hiç gitmek istemedik.

Atçılar köyünden yükselen haykırışlarımıza Müslüman komşularımız da katılmış, bize yolda yememiz için yolluk getirmişlerdi. Bizim gitmemizi hiç istemediler. Onlar da bizimle beraber ağlaştılar...

-Tanya Hala, giderken neler götürdünüz yanınızda?

-Briçkaya götürebildiğimiz kadar yatak yorgan, kapacak yükledik. Komşuların verdiği yollukları da koyduk. Yıllar yılı emekle, göz nuru ile doldurduğum çeyiz sandığımı bile Atçılar’da bıraktım... Şimdi bile yolunu gözlerim ki biri çıka gele, çeyiz sandığımı getire...

Ayrılık vakti geldiğinde, atların çektiği sarkaların (kızaklar) arkasından briçkalar yola düzülende, köpek ulumaları, ağlaşmalar ve dualar göğe yükselende, evimize son kez bakarken kendimi alamayıp arabadan atladım. Hıçkırık evin kapısına doğru koştum, defalarca kapıya ellerimi yüzümü sürüp öptüm, ağladım öptüm, ağladım öptüm, öptüm...

“BİZ SİZİ CAN DOSTU BİLDİK”

-Komşularınız ne yapıyordu?

-Müslüman komşumuzun kızlarından biri benim arkadaşımdı. Ağlaya, ağlaya bana doğru gelip sarıldı. Bana, kocaman kız olmamıza rağmen küçükken Atçılar’ın kırlarında beraberce oynadığımız eski bez bebek ile kırık bir ayna verdi. Hıçkırıklar arasında “Biz sizi can dostu bildik. Atçılar köyünü ve bizi hiç unutma. Al bunları, belki oralarda yoktur. Güle güle, selametle gidin” dedi...

* dalındaki=arkasındaki

Tatyana Samarin anlatıyor: 1961'de Rusya'ya göç ederken Gürcistan'da trenin penceresinden baktık, hiç görmediğimiz bir hayvan! Anaa...! bu neydi...

- Domuz... Dediler.

- Ay Allah.... geri gedek....! Onlar mirdardı, biz orda nasıl yaşayacağız... Her taraf mirdar...

Ardından bir maşrapa suyu, yola düzölmüş, ama bir türlü hareket edemeyen sankaların ve briçkaların ardından serpti... Kimisi kürekle

(kova), kimisi maşrapa ile suları serptiler. Ben de komşu kızına sarıldım, beraberce öyle çok ağlaştık ki...

Babam, bırakmak zorunda kaldığımız evin önünde diz çökmüş ölen, atalarının ruhlarını bıraktıkları için ağlıyor, Tanrı'dan af diliyordu...

Ardından sanki bir daha geri gelecekmiş gibi, evin kapısını dikkatlice kilitledi. Yandaki cami da kontrol ettikten sonra damın etrafındaki kar kümelerine bata çıka arka tarafı tekrar kolağan etti. Sonra kilitlediği kapıya elini ve yüzünü defalarca sürüp öperek yine dua etti. Kilidini son kez kontrol ettikten sonra ağlaya ağlaya ilerlemiş olan at arabası ve sankalara doğru koşarken ceketinin kolu ile göz yaşlarını siliyordu...

Kışın soğuşunda, çoluk çocuk briçkada, yaşlılar hastalar sankada, gençler de yayan yürümeye başladık.

Sankanın birinin kızakları donduğundan atlar çekemedi. İnip salladılar sonra hareket etti.

Rüzgâr ovoidan alıp getirdiği kar tozlarını ıslak gözlerimize öyle bir savurup sokuyordu ki her taraf toz duman içindeydi sanki ya da bize öyle geliyordu...

Bir gidiyor, bir ağlıyor, bir de geri dönüp bakıyorduk, karlar arasındaki Atçılar köyüne.

Yüreğimiz hiç gitmek istemiyordu; ama ne yapalım ki göç başlamıştı bir kere...

İSTASYONUNDAKİ ASLAN HEYKELLERİ

-Peki, Kars'ta ne yaptınız?

-Kars'a geldiğimizde, bizi köyden Kars'a göçen komşularımız karşıladı. Gece onlarda kaldık, hem dertleştik, hem de ağlaştık, uyumadık. Heyecandan mıdır nedir bilmem, sabaha kadar tir tir titrediğim için üstüme iki tane yorgan örttüler. Titremem yine de durmadı.

Babam briçkayı ve sankayı kaldığımız evin sahibine verip "Hakkını helal et" dedi.

Ertesi günü, tren istasyonuna gelende bütün Kars oradaydı sanki. İstasyon binası çok şirin, tek katlı taş bir binaydı. Hâlâ duruyor mu?

-Yoo Tanya Hala söktüler.

-Yazık olmuş! Kalabalığın arasından içeri girince sağda ve solda iki tane aslan heykeli vardı, hatırlıyorum. Hatta birisinin üstüne kalabalıktan

korkup ağlayan beş yaşlarında bir çocuk bindirmişlerdi. Kesme taştan yapılmış çok şirin bir binaydı Kars tren istasyonu...

Neyse, istasyonun içindeki kargaşa, inilti, ağlaşmalar, arada bir lokomotifin gürültü ile çıkardığı, buharın sesine karışıyordu...

Acı acı, sık sık çalan tren düdüğünün sesi yıllarca yadımdan çıkmadı. Ağlaşa ağlaşa trene bindik, eşyalarımızı yükledik. Komşularımız o karmaşa içinde bizi yolcu etmeye gelmişlerdi. Uzun yolculuğumuzda yememiz için tencereler dolusu yemek ve ekmek getirip bize verdiler. Tren hareket edende arkamızdan ellerini uzun uzun sallayıp ağlaştılar. Tren penceresinden yarı beline kadar sarkmış insanlar, aşağıdakilere son defa sesleri duyulsun diye avazı çıktığı kadar bağırp bir şeyler söylüyor ve bir şeyler alıp veriyorlardı...

Kara dumanını çıkara çıkara, yürüyen kara tren, bizi vatanımızdan ayırdı. O an bizi götüren büyüklerimize isyan ettim, avazım çıktığı kadar bağırdım, ağladım, çırpındım, ama nafile... Göç başlamıştı bir kere... bilinmeze doğru çıkılan bir yolculuktu bu...

Bir elimle, geride bıraktığım Müslüman komşularıma, vatanıma Atçılar'daki mezarlarımıza, küçücük evimize, içinde bıraktığım çeyiz sandığıma, herkesten gizlediğim cavan Memed'i-me el sallarken, diğer elimde Müslüman kızın verdiği bebeği, kocaman yaşıma rağmen sanki aramızda kopmayan bir bağ olması umudu ile Rus gümrüğüne kadar bağrıma bastım. Sonunda kara tren bilinmeze gitmek üzere Kars'tan ayrılırken kadınlar ve kızlar hep ağlıyordu, anam ağlaya ağlaya "kızım gir içeri" deyip eteğimi çekti ama ben hiçbir şeye aldırmandan kap-kara bulutların arkasında kalan çocukluğuma, gittikçe küçülen Kars'a, yaşlı gözlerle bakıyordum. Akyaka'daki sınırdaki kontrollerimiz bittikten sonra bizi Rus trenine aldılar. Saldatlar (Rus askerî) ve görevliler bize, "Size kötülük yaptılar mı?" diye sordular. Biz "Yoo" dedik...

Tren, Ermenistan topraklarından geçip gidiyor, biz de camdan sağa sola bakıyorduk. O güne kadar Kars'tan dışarı hiç çıkmamıştım, dışarıya bakınca, korku kaplıyordu yüreğimi...

Yol boyunca kadınlar öyle çalışıyorlardı ki tıpkı erkekler gibi, ray döşeyenlere yardım ediyorlardı. Kazmalar ellerinde, kara çizmeleri ayaklarındaydı... Bu manzarayı gören kadınlar, "Vaay, vay başımıza gelenler! Bizde mi böyle olacağız?" diye feryat ettiler; korktular, ağladılar, hepsi pişmanlık duydu. İçlerinden bazıları, "geri dönelim" bile dedi... Ama kara tren bu söylenenleri hiç duymamış gibi kulak asmadı, hiç durmadı.

Tanya Samarin, anneme döndü:

-Ay Sara, senin yüzün bizi ilk defa görende nasıl güldüyse biz de Türkiye’de öyle gü-lürdük. Orada çok fakirdik; ama yüzümüz gü-lürdü. Göçmenin ne demek olduğunu sen hiç bildin mi? Köyden çıktığımızda, köpeğimiz san-ki bizim göçeceğimizi bilirmiş gibi arkamızdan ürüyüdü (havlıyordu). Atçılar’ın çayırılarından memelerine süt dolduran koyunlar, kuzular git-meyin der gibi meleşiyorlardı... Biz bu komünist ülkeyi hiç bilmirdik. Dinî ibadetlerimizi hep saklı yaptık... Ondan mıdır nedir bilmiyorum, yüzü-müz gülmedi. Buralara gelende, gurbete gelmiş gibi olduk. Burada paramız da var, pulumuz da, domuz yiyen Rus komşularımız da... Ama hiç birbirimize gidip gelmiyoruz ki, hepsi buz gibi soğuk. Atçılar’daki komşularımız sıcacıktı, kö-yümüzde iyi insanlar da vardı; ama hırsız da... yeni gelen insanlar mallarımızı da çalardı, ama Müslümaninkini de çalardılar... Keşke biz orda olaydık da, onlar da mallarımızı çalaydı... Bura-lara hiç alışamadık... toprağa basanda kendimi murdar hissedirem...

-Sizce içki haram mı?

-Evet haram. Ben 80 yaşındayım, dinîmizde günah olduğundan hiç içki içmedim, tadını da bilmiyorum ama bakarsın ki burada ihtiyar Rus karıları öyle içiyorlar ki... Buraya gelende bizi dağıttılar, ihtiyaç olan yerlere... Orda burada çok çalıştım, çocuklarım da vardı. O günler çok zordu...

-Peki, burada nasıl geçiniyorsunuz, Tanya Hala?

-Çok iyi... Haa onu söyleyim, çalışan herkesi sigortalı yapmışlardı... O zamanlar biz bunları hiç bilmezdik... Şimdi (2008’de) ihtiyarlık maaşı

alıyorum, 1800 Ruble kadar. Kim çok çalıştıysa ona çok verirler. Bu yıl emeklilere zam yaptılar; ama ihtiyarlar zam alamadı.

-Paranızı bankadan mı alıyorsunuz?

-Yoo! Paramızı eve kadar getirirler, ben imza atarım, onlar da bana verirler... Ay Sara bilersen, Allah verenden razı olsun, o zaman İsmet Paşa zamanında bize arazi vermişlerdi. Malakanlar gelip kendine evlerini yaptılar. Köyün adını da Atçılar koydular.

“DUR BAKAK! HELE NELER OLACAK...”

12 Nisan 2008

Size bir anımı anlatayım. Benim yaşlarımda evlenmiş bir akrabam var. Aramızda konuşur-ken ben söze başladım.

-Biz urus (Rus) topraklarında gelip kaldık. Yaşımız geldi geçti.İhtiyarladık, şimdi artık öl-mek zamanıdır.

O da bana dedi ki; "Hele dur görek neler olacak". Daha ne olacak, çoluk çocukları evlen-dirdik.Torun sahibi olduk. Yeter artık "ÖLMEK ZAMANIDIR"

deyince, O da:

-Dur dur bakak neler olacak.

-Ay sorsak dedim bundan sonra iyi mi ola-cak. Yook! Daha kötü olacak. Yeter artık dünya-ya kazık mı çakacağız, ölmek lâzım artık. Her-şey zamanında güzel ama, sen hâlâ "dur bakak hele daha neler oalcak" deyip duruyorsun. Yeter artık...

Ya Sara, Kars’tan göç ettik geldik buralara. Daha mı iyi oldu? Yoo, her gün o toprakların kokusunu çekmek istiyorum ciğerimin içine, ama olmuyor çekemiyorum; çünkü gidemiyö-rum Kars’a... Belki de ölede gidebilirem kutsal topraklara.

KOMÜNİSTLER VARDI

-Rusya sizin vatanınız değil mi? Neden bu kadar sitem ediyorsun? diye sordum Tanya Samarin’e...

-Kars'ta ölenlerimiz olduğunda, Müslümanlar bize zorluk çıkarmadılar. Ölülerimizi kendi mezarlarımıza gömüyorduk.

Rusya'ya gelende, komünistler vardı, hiç Allah'a tapmıyorlar. Allah yok diyorlardı; onun için korkuyorduk biz. Çok ağladık, çok! Mezarlarımızı hep karıştırdılar. Sabranya'ya gidende korkurduk.

Bir ölümümüz olanda, nasıl okuyacaktık? Nasıl ilahi söyleyecektik? Nasıl kuyuluyacaktık? Korkuyorduk hepimiz, saldat basacak, hükümet basacak diye!

-Peki, öyle oldu mu hiç?

-Elbeet!

-Cenazeniz olduğu zaman ne yapıyordunuz?

-Biz gizliden, din kitaplarımızdan okur, ilahiler söylerken; kapının önüne adamlar koyardık, pencereleri sıkı sıkı örterdik ki, sesimiz duyulmasın, baskın olmasın diye. Korka, korka kuyuluyorduk (gömüyorduk). O zamanlar bize ayrı mezarlık vermediler. Hep Ruslarla birlikte kuyuluyorduk. Her şeyimizi gizli yapardık, hep baskı, hep korku. Çok ağladık çok... Bizim içimizde, en çok ben ağladım. Göç çıkanda herşeyimizi sattık, gecikince de fakirledik.

Burayı hiç beğenmedim. Biz Türkiye'de çok fakir yaşıyorduk. Evde 10 çocuk vardı, öyle olurdu ekmek bulamazdık, ama koy ben bir çörek ekmek yiyim, su içeyim; ama yeter ki Türkiye'de yaşayım. Allah bilir ya, ne saklayım, ben burala-

Simon Dayı'nın karısı Dunke Aleksiyevna. (Dune)

rı hiç istemedim, hiç sevemedim.

-Ranya Samarin, Sabranya'ya gittiğinizde törenlerinizi, gizli gizli mi yapıyordunuz?

-Hep gizli, hep gizli yapardık. Benim bacımın küçük kızı öldüğünde, biz ağladık, nasıl kuyulayacağız diye. Gizli, gizli Sabranya'ya gidirdik. Çünkü bizi yakaladıklarında hapise atırdılar.

“SİMON AĞA, OLDU DOMUZ ÇOBANI”

Tanya Samarin çok doluydu, anlattıkça anlatası geliyordu:

-Benim bacım vardı Çalkavurlu Simon'la evli. O derdi ki, “Ben Çalkavur'da yaşıyordum. Nasıl diyeyim size; bir ayağım balın içindeydi, bir ayağımda yağın içinde...” öyle mi diyorsunuz. Çalkavur'da yahşi yaşıyorlardı. Nasıl buraya göçtüler. Her şey değişti...

Rusya'ya göçtüklerinde Simon ve kardeşim, vardan yoka düştüler. Onu Rusya'da casus bellediler. Simon, Çakmak köyüne döneceğim diye gece gündüz çok ağladı. Rusya'ya bir türlü alışamadı, sonunda da kahrından hastalanıp öldü. Fyodur ve oğulları vardı, biri aklını yitirdi, Simon'un karısı ve çocukları da öldü.

Simon, domuz çobanı olduğu için Malakanlar onu istemedi. Çakmak köyünde öyle zengindi ki, Kars'ın büyük adamları ve köylüler ona “Simon Ağa, Fyodur Ağa” diye seslenirlerdi. Herkes saygı gösterirdi ona. Rusya'ya geldiler bu kez, “Domuz çobanı Simon, Çoban Fyodur” oldu. Buna nasıl dayanır ki insan? Onlar da dayanamadı.

İki oğlu vardı, diğerleri kızdı. Simon öldükten sonra oğlu Nikolay buraya Livakumska'ya geldi; fakat o da alışamadı buralara, sonunda o da delirdi, anasına çok çekti. Onu öyle kötü döğerti ki... Bazen düşünürüm de o kadar yarıdım seven, iyi bir adamın sonu böyle acı mı olacaktı... Allah niye böyle yaptı? Anlayamadım... Daha ben ne deyim, bu göç bizi mahfeyleti...

Tanya Hala burada duraksadı... gözünden boncuk boncuk yaşlar damladı... Annem elimdeki temiz mendili Tanya'ya verdi, ama Tanya mendili almadı.

–Koy Sara, koy aksın... içimdeki acıları akıt-sın, dedi...

“ALLAH’A GÜNAH YAPTIKLAR KI, ALLAH ONLARI RUSYA’YA GETİRDİ”

Konuşmaya biraz ara verdik. Tanya Samarin Hala kalktı, mutfağa gidip bir bardak su içti. Döndü geldi.

Tanya Hala dedim; Prıgunlar, Malakanlar neden Rusya’ya gitti?

–Akılları şaştı, hocalar şaşırttılar, Allaha o kadar günah yaptılar ki Allah da bizi Rusya’ya getirdi.

O zamanın Türk büyükleri Celal Bayar’dı, İsmet İnönü’ydü. “Gelin gitmeyin yazıksınız, sizin uşaklar orda hep helak olacak, kalın burada gitmeyin,” dediler... Bizimkiler, “yook!” dedi. Bizim hocalar “Yok biz gideceğiz! Bize bir an önce yol verin, biz gideceğiz,” dediler. Sonunda geldik buralara. İhtiyarlar hep mahvoldu, iki yıl içerisinde çoğu kahrından öldü. İyi ki de sen geldin kayıtlarını aldın, kitaplara yazdın. Onların hatıraları, anıları yok olmadı, ölümsüzleşti. Sağ olan!

Bizim Malakanlar hep Türkçe konuşurlardı birbirleri ile. Rusya’da bu konuşmalara iyi bakmazlardı.

Hani şimdi var mı? Tek tük Türkçe konuşan kaldı. Çocuklarına da öğretmediler. Alışamadılar demek ki. Hastalandılar, garip kaldılar bu topraklarda. Sonra da çoğu öldü. Aha bizim gibi çok az kaldı, bizim de bir ayağımız çukurda.

Daha ne deyim sana. Ne bileyim, çok şey gördük burada, ama alışamadık bir türlü... Çok zor, Allah kimseye göstermesin, gurbetlik çok zor... Orada ötekiydik, burada da öteki olduk. Peki neden geldik? Bilen var mı? Bu sorunun cevabını hiç biri veremiyor. Hepsinde de vebal var. Allah’ımıza kötülük ettik ki apardı bizi buralara...

UŞAKLAR TAŞ ATARDI

–Burada diyorlar ki, Türkiye’deyken bize taş atıyorlardı! Kim attı? Sadece uşaklar atardı. Hep

yalan söylüyorlar, biz orda çok mutluyduk...

Tanya Hala’nın bu dediklerine Nastke Hala sinirli bir şekilde itiraz etti:

–Herşeyi süt liman ettin. Niye öyle diyorsun, bize Rus tohumu demiyorlar mıydı? Komünistler deyip, üstümüze taş atmıyorlar mıydı...

Nastke Hala devam etti:

–Hiç de ele değil. Rusya’ya geldiğimize çok memnunuz. Allaha şükür ki buraya geldik. Bizi Türkiye’de o zamanlar sigortalı yaparlar mıydı? Şimdi hayatımız garanti, orada bunlar olur muydu? Bizim Rus hükümetinden Allah razı olsun, biz burada çok razıyık!

İki akraba arasındaki bu çok ilginç tartışmaya hiç karışmadan dikkatlice izledim. Göç ve sonrası; akraba ve yaşıt olan bu iki insanı nasıl da farklı bakış açılarına ve yargılara götürmüş...

Oysa ikisi de geçmişte aşağı yukarı aynı zamanda, aynı yerlerde, aynı zorluklarla karşılaşmışlardı. Ve aynı yere savrulmuşlardı. Ama Nastke Hala ve Tanya Samarin bu çok hazin göç öyküsüne çok farklı açılardan bakıyorlardı.

Bunu yerinde görüp, saptamak benim için çok ilginç oldu.

Nastke Hala’nın babası Nikolay Dağala (Palonin) 1890’da Kars’ın İncesu köyünde doğmuş ve göç sonrasında Levakomskoe’de ölmüş bir Malakandı, babasının adı Fyodur, anasının adı da Maşa idi. Allah rahmet eylesin.

Nastke Hala’nın (Türkiye’de bekar iken soyadı Dağala’ydı) annesi Manke Dağala (Palonin) 1896 yılında Susuz’da doğmuş, Levokomskoe’de ölmüş bir Ermeni idi. Onun da babası Vasil, anası Anuşka idi.

Bu durum Kars coğrafyasının “çok kültürlü” etnik yapısının güzel bir örneği.

Nastke Hala yine “Ben memnunum Rusya’ya geldiğimize. Bizim hükümetten de çok memnunum, ben de anlamıram, ben bele deyirem o da ele anlamadım gitti. Kim haklı kim haksız. Neyse hele durun size maniler söyleyim. Sara, sana Çakmak’ta söyledim bu manileri... hatırlayacak mısın bakalım. Çalkavur’da da beraber söyledik ya... Bakalım yâdına (aklına) gelecek mi? Hatırlayabilecek misin?” deyip başladı:

“Batakılıkta saz olur
 Gül açılır yaz olur
 Ben yarime gül demem
 Gülün ömrü az olur”
 Anneme “bildin mi” diye sordu.
 –He ya, tabii ki bildim.
 –Hadi bunu da bil bakalım.
 “Kaleden indim iniş
 Mendilim dolu yemiş
 Gönderdim yâr yememiş
 Kendisi gelsin demiş”
 Eeee, olmadı ama gerisini de sen söyle....
 Herkes alkışladı... O ara dışarıdan sesler geldi, evin hanımı ayağa kalktı. Mal geldi (inekler) deyip dışarı çıktı...
 O gün sabahtan akşama kadar zamanın nasıl geçtiğini hiç fark edemedim. Çok güzel ve neşeli bir gündü.

SABRANYA'DA KONUŞMALAR

Sabranya'ya biraz daha çekim yapmak için uğradım. Çekim için fırsat kolluyordum.

Buradaki dostlardan ayrılmamıza az zaman kalmıştı. Bazılarıyla Sabranya'nın önünde sohbet ettik. Önce Timofey Parlak başladı anlatmaya:

–Babam orda öldü. Adana'da askerdeyken öldü. Dört erkek, bir kız kardeşlik, yetim kaldık. Ben o zaman üç yaşındaydım.

–Rusya'ya geldiğinizden memnun musunuz?

–Allah'a şükürler olsun, nasıl diyorlardı Türkiye'de, “Allah hükümete zeval vermesin!” Para veriyorlar, bugün getirecekler bana yedi bin Ruble. Ben şimdi emekli oldum, artık çalışmıyorum. Traktörcüydüm, kırk iki yıl çalıştım. Yedi bin Ruble emekli maaşı alıyorum.

–Güzel para...

–Siz niye göçtünüz?

–Köyde bazı ziyankârlar vardı, eziyet ediyorlardı herkese! Korkuyorduk onlardan, bize de, Müslüman'a da eziyet ediyorlardı. Korkumuzdan hükümete de gidemiyorduk. Başka sebepler de var desem ayıp olar.

MALAKAN MÜZESİNİN İÇİ

12 Nisan 2008, Saat 11.00

Ertesi sabah erkenden kalkıp kahvaltı ettik. Bu gün Nastke Hala'nın oğlu İsaî Yakleviç Karakin bizi Malakan ve Kazak müzesine götürecekti.

Müzeyi iyi tanıyan İsaî'nin karısı Şura'nın abisi olan Novakumka'da Prisvıtır Nikolay oğlu Vasil Pavliç'in evine gittik. Bize çay ikram etti. Bölgenin demografik yapısını sordum, anlattı:

–Bizim yerleşkede yaklaşık altmış Malakan, Prıgun ve Postayannie evi var, ama Rusların evleri bin hane. Levakumski bölgesinde ise yaklaşık üç yüz Ruhanî Hıristiyan var, buna karşılık yaklaşık beş bin Rus evi bulunuyor.

Saat 11.00'e doğru Türkiye'den gelen Prıgun, Postoyannie ve Malakanlar diye adlandırdığımız Ruhanî Hıristiyanların Novakumski'de bulunan müzesini ziyaret etmeye gittik. Hepsini kameraya aldım ve fotoğrafladım.

Kars'ta böyle bir müze yapmak için uğraşıp duruyor, durmadan gazetelere yazılar yazıyordum. Gerçeğini gördüğümde çok etkilendim. Projemi çok sıcak karşıladılar. Onlar da benden fotoğraf istediler. Elimde olanları verdim.

Novakumski Müzesi'nin geniş bir bölümü Türkiye'de yaşamış olan Kazaklar'a, Don Kazakları'na ayrılmıştı. Onlar da aynı tarihlerde 1961'de Türkiye'den Rusya'ya dönmüşler. Bana epeyce fikir veren ilginç bir müze gezisi oldu.

Müze yetkilisi Prof. Olga İvanovna, Güzel Sanatlar Novokumskoe Şubesi Stavropol Bölgesi Müze direktörü, bize çok yardımcı oldu. Andrei Conovaloff 2007 yılında Levokumskoe'de Olga'yı ziyaret edip Ruhanî Hıristiyanlar hakkında çalışmış.

Kendisi de Ruhanî Hıristiyanlar hakkında bir kitap hazırlamış yakında basacakmış. Bize müze hakkında bilgiler verdi, Kars'ta açacağım Malakan, Prıgun, Duhobor müzesi için material toplamama çok yardımcı olacağını söyledi, ayrıca kendisi de bir Malakan'dı. Ben de editörlerinden olduğum Kars Gezi Rehberi kitabımın İngilizce'sini ve Kars'taki Malakanlar ile ilgili fotoğrafları kendisine verdim.

Stavropol bölgesindeki Malakan Müzesi'nde bulunan eşyalar.

Müzedede video ve fotoğraf çekimleri yaptım. çok bilgilendirici ve doyurucu bir gün geçirdik.

Bu müzede yaklaşık yüz elli yıl öncesine dayanan objeler var. Malakan ve Prıgun gibi Ruhani Hıristiyanlar bir süreç olarak geldiler, 1961'den sonra gelenler on iki grup halinde çeşitli zamanlarda geldiler çoğunlukla da demir yolunu kullanmışlar.

RUSYA'DAN DÖNÜŞ

Annem Sara akrabalarından hiç ayrılmak istemiyor, ama 13 Nisan 2008 günü başlayacak olan dönüş yolculuğumuz için günlerce önceden hazırlıklarımızı yaptığımızdan çok rahat bir gün oldu. Nastke Hala'nın kızı Mariya (Maşa), Şura, İsay, Yakup, eşleri, torunları, iki bacası, erkek kardeşleri, komşuları ile beraber bizleri uğurlamak için Nastke Hala'nın evinin önünde toplanmışlardı.

Maşa ve Petro ise Yakov'un arabasına bineyerek bizi trene kadar yolcu etmeye geldiler.

Hepsi neşe içinde olmalarına rağmen, annem hüznün içindeydi ve gözyaşlarını tutamıyordu...

Nastke Hala'nın kocası Malakan Andrei dede anneme dönüp;

–Sara bacı; yolunuzun açık olması için, kazasız belasız yolculuk yapabilmemiz için, gidip üç rekat namaz kılacağım deyip ayrıldı (namaz sözcüğünü bizim ne yapacağımızı anlamamız için kullanmış olduğunu biliyordum).

Gara gitmeye geciktığımız için bizi yolcu etmeye gelenler ile vedalaşıp bir an önce yola çıkmak için arabaya binerken, Nastke Hala ve kızı Şura, bizim arkamızdan serpmek için bir külek (kova) su getirmişlerdi. Herkes üzüntü yerine neşe içindeydi. Maşa salimen gidelim diye üstüme bir maşrapa su serpti, üstüm ıslandı, hepimiz gülmeye başladık...

Su serpmenin anlamı; Allah yolunuzu açık

Stavropol'de yaşayan Malakan kızı asimile olmamak için direniyor.

etsin, gideceğiniz yere salimen ferah gidin, tekrar gelin diye idi.

Levokumskoe Silo'da geçirdiğimiz mutlu günlerden sonra dönüş yolculuğumuz başlamıştı.

Yola çıkma telaşı içinde aceleden Andrei

dede ile vedalaşmayı unutmuştuk... Yolda hareket halinde iken Yakup'un telefonu çaldı. Andrei dede arıyordu. "Bekleyin hemen geliyorum" demiş. Arabayı sağa çekip durduk.

Andrei dede diğer akrabalarını da yanına alarak bizi yolcu etmeye geldi. Gelenlerle tekrar tekrar vedalaştık. Andrei dede:

–Salimen Kars’a varabilmeniz için namaz kıldım, dedi.

Tek tek vedalaşıp arabaya binerken, yarım litrelik pet şişede su getirmiş olan kızlardan biri arkamızdan su serpmeye başladı. O ana kadar neşeliydim. Birden gözlerim buğulandı, anneme baktım. O da benden farklı değildi. Bizleri yolcu eden o sıcacık insanları ve o anları hayatım boyunca hiç unutmayacağım.

Trenimizin hareket edeceği yer olan Georgyevsk şehrine geldik. 2. Perondan kalkacak olan trenimizin 9 numaralı yataklı vagonun kompartmanındaki 31 ve 32 numaralı koltuklarımızı bulduk, herkes ile vedalaştık. Tren saat 07.30’da hareket ettiğinde, Maşa, Şura ve Yakov peronda giden trenin arkasından el salladılar.

Tüm gece ve gün doğumunda elimden geldiği kadar camın önünden ayrılmadım, adım adım Rusya’yı yakından görmek, kaçırmamak istiyordum. Ertesi gün 14 Nisan 2008’in sabahında saat 00.07’de Soçi’ye vardık.

Saat 07.57’de tren Adler yerleşiminde durunca indik.

Yanımıza bir taksi yanaştı. Bu sefer deneyimliydik, kazıklanmamak için pazarlık ettim. 200 Rubleye anlaştık. Saat 08.20’de havaalanına geldik.

Uçağımızın hareket saati 03.50’de olduğu için havaalanının parkında Nastke Hala’nın koyduğu kumanya ile kahvaltı ettik. Günlerce bizi misafir eden, akrabalık, kültürel ve insanî bağ-

larla bağlı olduğumuz; değerlerini ve değerlerimizi koruyan, Türkçe konuşup anlaşabildiğimiz Malakanlar’a saygım kat kat artmış olarak, annemle Soçi havaalanının çevresinde ve parkında yaklaşık yedi saat dolanarak Malakanlar, Prigunlar ve Postoyannie’leri andık, aramızda geçen insanî diyalogları bir film şeridi gibi gözümüzün önünden geçirdik.

2 Nisan 2008’de başlayan özlem, sevinç, neşe, mutluluk ve hüzün dolu araştırma ve inceleme gezimiz 14 Nisan 2008 günü saat 03.50’da Soçi’den kalkacak uçakla sonuçlanmak üzereydi.

Havaalanında polis kontrolundan geçerken girişte doldurduğumuz evrakta bir hanenin yazılmaması bahane edilerek bizden hiçbir makbuz verilmeden 200 Dolar para istendi. Annem yine hiddetlenip tartışmaya başlayınca, onu sakinleştirdim, 200 Doları verdim. Polis elimden aldığı bu parayı bir kutunun içine koydu. Bize de hiçbir makbuz vermedi. Makbuz almak için ısrar edince diğer polisler geldi, ama hiçbir çözüm olmadı. Bizim durumumuzda olan bir kişi daha vardı. O da çalıştığı firma yetkililerini aradı ama nafile... sonuç değişmedi...

Saat 03.50’de uçağımız kalktı. Yaklaşık iki saatlik bir yolculuktan sonra, Türkiye’ye geldik. Bizi oğlum Alper karşıladı.

İnsanları, insani duygularla, insan gibi seven bu insancıl insanları, insanlık adına, bir insan olarak her daim hatırlayacağım...

Konovaloff Vasili Pavlovic'in kendi yaptığı değirmeni (önde) ve evi

8.Bölüm:
Karayolu ile Kars'tan
Rusya'ya İkinci Gezi:
2013

İKİNCİ RUSYA GEZİSİ

7 - 13 Ağustos 2013

Tarihi, coğrafyası ve çok kültürlü yapısı ile Anadolu'da ışıl ışıl parlayan Kars'ın, aslında var olan kendi değerlerini ekonomik sebeplerden dolayı yeterince tanıtamadığı ve değerlendiremediği bilinen gerçeğinden hareketle Kars'ta Kalkınma Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren "SERKA" Kars bölgesinin kalkınması için projeler talep etmekteydi.

"Çok kültürlülük zenginliktir" kavramı ile özetleyeceğimiz Kars'taki kültür ve turizm varlıklarının Kars ekonomisine kazandırılması gerekmektedir.

Bu nedenle, SERKA projelerinden faydalanabilir, Kars'ta yaşayan Malakanlar'ı, Prigunlar'ı, Duhoborlar'ı ve Çerkezler'i ekonomik olarak Kars turizmine kazandırma çabası içinde olabilirdim. 1962'ye kadar Kars köylerinde Malakanlar ile beraber yaşayan köylülerimizin Malakan ve Prigunlar ile olan komşuluk, arkadaşlık ilişkilerini, evliliklerini konu alan anılarını on beş yıldan beri video, fotoğraf desteği ile yazıya dökmemekteydim.

Yine 2008 yılında, annem Sara ile beraber kendi çabalarımla Rusya'ya yaptığımız araştırma gezisinde, 1961 yılında Kars bölgesinden, Rusya'ya göçmüş, Kars doğumlu, Türkçe konuşan, Anadolu kültürü ile de harmanlanmış Ruhanî Hıristiyanların (Malakan ve Prigunların vs.) Kars halkı ve köylüsü ile olan ilişkilerini, video-kamera ve fotoğraflar ile desteklediğim anılarını; yıllardan beri süren çalışmalarım ile "Annem Sara ve Malakanlar" kitabımı ve Duhobor belgeselini taslak olarak hazırlamıştım, ama doküman ve bilgi olarak tam içime sinmiyordu. Bu nedenle son bir kez daha desteklenmesi gerekiyordu.

Türkiye'nin ve Kars'ın kamuoyunda savaş karşıtı olan Malakanlar ve Prigunlar hakkında yeterince bilgi olmadığından, halk arasında da çekinceler vardı.

Bu çekinceleri gidermem ve Kars turizmine kazandırabilmem için Serhat Kalkınma Ajansı-

na "KARS'IN KÜLTÜR TURİZMİ, MALAKANLAR VE DUHOBORLAR İLE CANLANIYOR" adı altında bir proje sundum.

Bir müddet sonra Kars'taki turizm potansiyelini artıracak olan projemin kabul edildiğini öğrenince çok mutlu oldum.

Artık, Kalkınma Bakanlığı'nın desteği ile çok daha kısa bir sürede, daha geniş bilgi kaynaklarına ulaşarak, çok daha kaliteli kitap ve belgesel filmler üretebilecektim.

Sonuç olarak Kars'taki turizm noktalarını çoğaltabilir, 4,5 kilometre uzaklıktaki Malakan köyünü ve mezarlıklarını Kars turizmine açmak için katkı yapabilirdim.

Duhoborlar'ın 1895 yılında Tanrı'nın yeryüzündeki kâbesi olan insanı öldürmemek için, askerliğe karşı gelerek silahlarını yaktıkları Kars'ın Karahan köyünü bir turizm noktası yapabilmek için katkı sağlayabilirdim. Silahlarını yaktıkları için Çar'ın hışmına uğrayan Duhoborlar'ı Kars ve Kafkasya bölgesinden diğer yardım kuruluşları ile beraber kurtaran Lev Tolstoy (Deduşkayı) Kars Turizmi ile ilintilendirebilir, Karahan köyünü dünyaya tanıtabilmek için katkılar yapabilir, yıllardan beri hayalini kurduğum ve objelerini topladığım küçük müzemi açabilirdim.

Kars Eski Vali Konağı'nda Kars Valisi Eyüp Tepe'nin ve SERKA Genel Sekreteri Hüseyin Tutar'ın çok olumlu desteği ile Kars'ta etnografik bir müze kurmak için çabalarımı yoğunlaştırabilirdim.

Kars'ın turizm potansiyelini çeşitlendirmek, tanıtmak ve harekete geçirmek için bana gerekli olan sinerjiyi Hüseyin Tutar başkanlığındaki SERKA, projemi onayladı.

İşte bu proje desteği ile yayınlayacağım "Annem Sara ve Malakanlar" kitabım ve Duhobor belgeselim için gerekli olan araştırma gezimin son etabı başladı.

Annem Sara Akçayöz ile Karanlı Malakan, Prigun ve Postoyannieler'in yaşadığı Stavropol bölgesine 1 Nisan 2008 tarihinde yaptığımız birinci araştırma ve inceleme gezisinin üzerinden tam tamına beş yıl dört ay altı gün geçmişti...

Yıllar sonra beni yaşama bağlayan hayalle-

rimi gerçekleştirebilmek için 7 Ağustos 2013 günü sabah saat 04.10'da kalktım. Rusya'ya gidiş programımı günlerce önceden yaptığım için her şey hazır. Saat 04.30'da bu yolculukta bana yol arkadaşılığı yapacak olan Mehmet Ali Eker'i aradım.

Mehmet Ali Eker, bu kitabın ana karakterlerinden olan Nastke Hala'nın 1961 Malakan göçü sırasında Kars'ta kalan az sayıda Malakan akrabalarından biriydi. Nastke Hala göç etmiş ama kız kardeşi Danke Dağala bir Türk ile evlendiği için ailesi ile birlikte Kars'ın İncesu köyünde kalmıştı.

Bana Rusya gezisinde yol arkadaşılığı yapacak olan Mehmet Ali Eker, Danke Dağala'nın oğluydu.

Danke Dağala, 1925 yılında Kars'ın İncesu köyünde doğmuş, yörenin Malakan olarak bildiği, Postoyanniye mezhebini. Evliliğini Gürcistan'dan gelip İncesu köyüne yerleşen Hasan Hüseyin Eker ile yapmıştı, dinsel farklılık onun Sabranya'dan dışlanmasıyla sonuçlanmıştı. O da kocasının desteği ile Kelime-i Şahadet getirip kendi rızası ile Müslüman olmuştu. Onun

Gürcistan'ın dünyaca ünlü Gudauri kayak merkezinin doğa güzelliği.

Rusça asıl adı "Tatyana Palonin"di.

Mehmet Ali Eker, 1973 yılında babası ve annesi Danke Dağala ile beraber trenle Ermenistan, Gürcistan ve Rusya'nın Stavropol bölgesinin Levokumskoye köyündeki Nastke Hala ve akrabalarının yanına gitmiş, yılbaşını orada kutlamış, üç aya yakın kalmışlardı. Dönüş yolculuğunda ise Astrakhan, Dağıstan, Azerbaycan (Bakü), Gürcistan, Ermenistan üzerinden geçerek Türkiye'ye gelmişlerdi.

1983 yılındaki ikinci bir yolculuğu ise kardeşi Davut ve annesi ile beraber, trenle 1973 güzergâhını izlemiş, Nastke Hala'nın evinde üç ay kalmış, paskalyayı orada kutlamışlardı. Dönüşte de kara yolu ile Vladikavkas üzerinden Gürcistan'a geçip Türkiye'ye gelmişlerdi.

Mehmet Ali Eker yirmi yıl sonra Nastke Hala'yı ve akrabalarını görmek için benimle beraber Rusya yolculuğuna çıkıyordu...

İncesu köyüne gidip yol arkadaşımı aldım. Yaklaşık üç saatlik bir yolculuktan sonra badem ve elmaları ile meşhur olan Türkgözü sınır kapısına geldik. Bu kapı 1997'de açılınca bu bölgedeki göçler de durmuştu. Her iki tarafta da resmî işlemlerimizi yaptırdıktan sonra Vale, Borjorni ve Mstcheta yerleşim yerinden Rus sınırına doğru yöneldik. Yol boyunca yemyeşil tabiatın içinde, beyaz elbiselerini giymiş dağlar bizi bekliyordu.

Ama asıl hayranlığım, baraj gölünün kenarında, sanki masmavi suları içecekmiş gibi duran bir sanat şaheseri Anaruni Kilisesi oldu.

Köşelerinde kuleleri olan ve adeta bir kaleyi andıran bu dinî kompleks Gürcü mimarisinin XV. yüzyılda inşa edilmiş en seçkin örneklerinden biridir. Bu şaheser manzarayı arkamızda bırakarak, dağları tırmanarak Gudauri kayak merkezinin önünden geçtik.

2300 rakımlı Daryan geçidine giderken korkunç uçurumlar, kapalı ya da açık tünellerden geçerken, acımasız tabiat şartları karşısında aciz kalmış sağa, sola savrulmuş kamyon ve TIR'ları gördük. Asırlar boyu toprak anayı aşındıran Terek nehri ve kolları muzaffer bir komutan edası ile akıyordu. Bu geçit Rusya ve Gür-

Jena Zaryema ve kocası Aleksı Cıkayev bizi Argon şehrindeki evine davet etti. 8 Ağustos 2013, Saat 05.30

Rusya'da Kabarday Balkar Cumhuriyet'inde Nalchik şehrinde bulunan Lenin Caddesi'nden geçtik.

cistan arasında askerî ve ekonomik açıdan bir şahdamarı sanki. Akşamüstü Rus-Gürcü sınır kapısından geçip Kuzey Osetya'daki Vladikavkaz şehrine geldik.

Vladikavkaz yemyeşil parkları, düzgün ve temiz caddeleri ile geniş bir alana kurulmuş, tarihî dokusunu hiç kaybetmemiş bir şehir. Akşam olmuştu, trafik karmaşası içinde yolumuzu kaybettik. Stavropol yolunu soracak birilerini ararken, parkın kenarında araç beklemekte olan bir karı-koca yanımıza yaklaşip çok az Türkçesi ile konuşmaya başladı.

-Nereye gidiyorsunuz?

-Stravropol'e

-Orası çok uzak.

-Adım Jena Zaryema, bu da benim kocam Aleksı Cıkayev. Türk olduğunuzu anladık plakadan, yolunuz çok uzun sizin. Biz, 30 kilometre uzaktaki Argon şehrinde yaşıyoruz. İsterse-niz gece bizde kalın; sabah olunca sizi yolcu ederiz...

Kabaca bu anlama gelecek bir şeyler söylemişti kadın, ama ben ortamdand ve bu konuşmadan tedirgin olduğum için tekliflerini kibarca reddedip,

-Hayır, biz otelde kalırız, dedim.

Bunun üzerine Jena, telefonda Türkçe bilen bir Azeri ile görüşüp telefonu bana verdi. Telefondaki Azeri genç bu insanlar hakkında çok iyi referans vermesine rağmen benim içim hâlâ rahat olmamasına karşın ısrarın dozu artınca, kabul etmek zorunda kaldım.

Karı-koca arabamıza bindiler, Argon'daki evlerine doğru yola çıktık. Jena, yolda bir mağazinin (market) önünde durmamı söyledi. Hep birlikte magazine girdik. Jena bize meyve, sebze, tavuk, turşu gibi şeyler aldı. Parasını ödemek istediysen de kabul ettiremedim.

Hayatta ilk defa gördüğümüz bu insanlar, bize evlerini açtılar. Jena, kısa bir süre içinde bize hem çok güzel bir sofraya hem de yemek hazırladı. Masada cam bir kabın içinde taze domates, biber, salatalık ile hazırlanmış, zeytinyağlı salata geldi. Çok hoşuma gittiği için üç porsiyon yedim. Tavuk yemedim, ekmekleri çok lezzetliydi. İçki ikram ettiler, ben de onların yaptıklarına karşılık arabadan hazır yiyecekler getirdim. Zorla kabul ettirebildim. O gece epeyce sohbet ettik.

Jena, bize fotoğraf albümünü gösterdi. Sonunda Türk kökenli olduklarından bize bu denli sıcak davrandıklarını anlamıştım.

Jena, yataklarımızı hazırladı, karyola ve yatak çok rahat olduğundan sabaha kadar deliksiz uyudum: Kars'tan çikalı 17 saat olmuştu ve çok yorgun düşmüştük.

8 Ağustos 2013 günü sabahı saat 05.00 de Aleksı bizi kaldırdı. Jena erkenden kalkmış, bize kahvaltı hazırlamıştı. Sofrada salata, yumurta, zeytin, peynir, bal ve reçel vardı. Bizi hiç tanımadan kapılarını ardına kadar açan Cıkayev ailesi bize insanlığın ölmediğini hatırlattılar.

Saat 08.30'da yola çıktık. Bir süre sonra Kabarday-Balkarya Cumhuriyeti sınırları içine girdik. Yol bizi Nalchik şehrine kadar getir-

Nastke Hala'nın Levokumskoe Silo'daki evinin bahçesinde sabah kahvaltısı.

di. Ardından Pyatigorsk şehrine geçtik. Yorucu bir yolculuktan sonra Stavropol bölgesindeki Budennovsk üzerinden Levakumski reyonunda bulunan Silo Levakumskoe köyündeki Nastke Hala'nın evine vardık.

Bizi Maşa karşıladı, koşarak yanımıza geldi. Nastke Hala da sevinç içinde bize doğru koşmak istedi ama dizlerinde derman kalmamıştı. Kolay değil aradan yaklaşık beş yıl geçmişti ve çok şükür Nastke Hala'yı ve akrabalarımı

yine görebilmiştim ama "Yel kayadan çok şeyler aparmıştı".

Nastke (Nastya) Hala'nın Kars nüfus kayıtlarında adı Nusta olarak yanlış yazılmıştı. Nastke Hala, 3 Mayıs 1928 Kars doğumluydu ve geçen onca uzun yıl Nastke Hala'nın hareket kabiliyetini azaltmıştı.

Baktım o gelemiyor, bu sefer ben koşup sarıldım Nastke Hala'ya...

-Hoş geldin Vedat, Sara niye gelmedi? der demez ağlamaklı gözlerinden yaşlar aktı, bana sarılıp, için için ağlamaya koyuldu. Durup durup, "Sara niye gelmedi? Beni görmeye neden gelmedi? Ben yaşlandım, ona gidemirem, Sara neden gelmedi?" diye tekrarlayıp ağlıyordu. Bir süre sonra aniden değişti.

Nastke Hala jest ve mimiklerini olaylar karşısında aniden değiştiren bir tiyatro sanatçısına benziyordu.

-Bak sana ne diyecem:

"Pencerede sarmaşık,

Birbirine dolaşık,

Nastke Hala, 2013. (Anastasya Nicolayevna Karakin)

Çakmak köyü ve Malakan tırmığı.

Dediler yârin gelir,
Elimden düştü kaşık.”

–Beğendin mi?

–Evet çok yaşa Nastke Hala, beğendim...

Berberce gülüştük... Beş yıl önce ayrıldığım Nastke Hala'nın tertemiz evinin kapısından girdiğimde, damarlarımdaki kan sanki heyecanla hızlanmış, kalbime basınç yapıyordu. Öyle bir heyecanlanmışım ki kalbim çarpmaya başladı, her yanımlı ter bastı. İçeri adım attığımda dile getirilemez manevi duygular içinde Nastke Hala'ya tekrar tekrar sarıldım.

Nastke Hala “Vedat, Memet Ali, gelin bu se-dire bura daha rahat,” deyip bizi yanına çekti.

Önceden geleceğimizi bilen Maşa, çok güzel bir sofraya hazırlamıştı.

Nastke Hala tekrar konuşmaya başladı.

–Vedat; sana da telefon etmişim ya, biliyor-sun, kocam Andrei rahmetli oldu. Kaldım böy-lece tek başıma. Çok iyi adamdı, Sara'yı ve seni de çok sevdi. Para biriktirmişti Kars'a gelmek,

Porsuklu köyündeki değirmeni görmek için, ama ömrü vefa etmedi. Anıları, hatıraları ile göçtü gitti... Ama iyi ki de sen geldin, rahmetli kocamı, bizi o zaman video ve teyp kaydına al-dın. O fotoğrafları ve kamera çekimlerini bana da verersen?

–Tabiki Nastke Hala, beş yıl önceki video çe- kimlerinden ve tuttuğum günlüklerden iki tane belgesel film yaptım, bir de kitap yapacağım. Sizden sonra burada Türkçe unutulacak, baksana şimdi bile beş yıl içinde Türkçe konuşanların sayısı yüzde doksan azalmış, çoğu rahmetli ol-muş. İyi ki sizin Kars'taki ve Rusya'daki anılarını-zı kayda almışım. Onun için yeni kitabım Türkçe olacak. Kaynak bulabilirsem kitabımı İngilizce ve Rusça basma niyetindeyim, herkes okusun ve anlasın diye... Nastke Hala sen, kocan Andrei, anam Sara, onun anası Anna'nın anıları ve bu ki-taptakilerin anlattıkları, çektikleri çileler bilinsin, ete kemiğe bürünsün, hep yaşasın diye...

Nastke Hala sordu:

–Türk Hükümeti mezarlarımızı yaptı mı?

Bu ani gelen soruya kaçamak cevap verdim.

–Evet... yapacak, dedim.

–Aman kurban olum, ön ayak ol! Hepimiz ölüp gideceğiz, bizi Kars'a bağlayan tek şey orada kalan mezarlarımızdır. Bir iki evimiz, mezarlarımız yaşadıkça bizim manevi varlığımız da Kars'ta yaşayacak... Bir de benim kocam Vasil'in mezar taşını yaptıracaktın, yaparsan bana mezarın fotoğrafını gönder.

–Evet yapacağım. En kısa zamanda... Olur.

Maşa araya girdi:

–Eee hadi! Sofra beklemez!

Nastke Hala, sofranın önünde ayağa kalkınca biz de ayağa kalktık ve hep beraber dua ettik.

Nastke Hala, ekmeği eline alırken duraksadı,

–Maşa da olmasa işim hepten harap, benim hayat arkadaşım Maşa, dedi ve elleriyle ağlamaklı olan gözlerini ovuşturdu...

O gün uzun uzun konuştuk Nastke Hala ile ama iki de bir annemi sordu durdu; ne dediğini ara sıra yaşlılıktan unuttuyordu herhalde.

Sara'nın gelmemesi içine yer etmişti ki sürekli tekrarlıyordu.

–Sara'yı neden getirmedin?

–Anam da yaşlandı, yola dayanamayacağı için gelemedi, ama sana ve hepinize çok selam gönderdi, sana özel hediyeler seçti, yolladı.

–Ben hediye istemirem, Sara'yı istiyirem. Ölmeden önce onu bir görseydim, Sara benim geçmişimin parçası. Ahırda koyunları sağanda yarış ederdik, kim çok sağacak diye. Çalkavur'un bahçelerinde gezerdik, o bana hiç kötü davranmadı, onların evinde yaşarken hep sırdaşım oldu, arkadaşım oldu. Gelseydi oturur, tekrar o günleri anardık...

LEVAKUMSKOE'DEKİ İLK GÜN

9 Ağustos 2013

Ertesi gün sabah 07.30'da kalktım. Nastke Hala bizden önce kalkmış, bahçeyi suluyordu, kahvaltı için masayı donatmıştı. Kendi bahçesinde yetiştirdiği mahsullerden yaptığı mis ko-

1959 yılında Ivan Staponovich Samarin'in (Kara Ivan) oğlu Vasil Samarin Çakmak köyündeki harabe halindeki değirmeni, oğlu Kolke ile beraber onardı. Kolke istemediği halde askere alındı, askerde trafik kazasında öldü.

-Nastke Hala, eski dönem mi iyi idi şimdiki dönem mi?

Gorbaçov'un Perestroyka zamanı gelende, Rusya çok kötü duruma düştü: O zamanlar Amerika'daki Malakanlar bize yardım etti. Kuru üzüm, fasulye, nohut, gibi yiyecek ve giyecek gönderdiler...

NASTKE HALA'NIN ERKEK KARDEŞİNİN ARILARI

9 Ağustos 2013, Saat 10.10

Kahvaltıdan sonra Nastke Hala'nın erkek kardeşi İvan Palonin, Novakumskoye'deki arı kovanlarını görmemiz için bizi davet etti. Mehmet Ali Eker ve Maşa ile beraber Kars'a gelen arkadaşım Nikolay Dimitrov'un evine gittik.

Bizi nezaketle karşıladı. Evinin bahçesinde oturduk çay içip sohbet ettik. Yemyeşil bir bahçeydi.

-Vedat bir dakika sana bir resim gösterece-

ğim, deyip eve girdi, az sonra bir fotoğraf ile geri döndü.

-Bak Vedat, bu; bizim akrabaların, 1900'lü yıllarda Los Angeles'e göçtükten sonra çektikleri fotoğraf. Bu aralar onlarla fazla irtibatımız olamıyor, araştırırsan sevinirim dedi, ardından bize dönüp:

-Hadi gidelim, dedi.

Çiçeklerin arasında yemyeşil, geniş bir alanda hareket eden üç adet eski TIR'ın dorselerine monte ettikleri gezici arı kovanlarının yanına gittik. Çiçeklerin durumuna göre on ya da on beş gün ara ile arazide arı kovanlarını uygun yerlerde bırakarak bal verimini artırıyorlardı. İvan'ın yaklaşık bir TIR dorsesi büyüklüğünde olan üstü açık aracının üzerinde otuz üç adet arı kovanı vardı. Diğer iki arkadaşının da yaklaşık aynı büyüklükte araçları bulunmaktaydı. Bir arı kovanından yaklaşık yılda 100 kg. bal alabiliyorlar. Bizde ise bu oran yaklaşık 25 kg. oluyor.

İvan, arı kovanlarından bal almak için kayışla

1900'lü yıllarda Çakmak köyü doğumlu Nikolay Dimitrov'un 1900'lü yıllarda Amerika'ya göçmüş akrabaları.

bağlı olan kovanın birini çıkarıp kapağını açtı, elindeki tütsü aleti ile arıları uzaklaştırdı; ama bir şey dikkatimi çekti İvan'ın üstü çıplaktı, bize de kızgın arılardan korunmak için her hangi bir giysi vermemişti ve kovanlarından balları alınmasına rağmen arılar çok uysaldılar... Bizi hiçbirisi sokmadı.

Az ileride, Maşa önce koyun etini suda haşladı; sonra da domates, soğan ve tere otu katarak "Şulun" yemeği yaptı. Pişince de masaya getirdi, hep beraber afiyetle yedik.

Yemekten sonra babası ve annesi Dağıstanlı olan Kumuk Türklerinden Müslüman Alim Sultan, bizlere balık satmaya geldi. Karısı da Tartarımış ve çok güzel Türkçe konuşurmuş. Bize yaşamından kesitler anlattı. Hepsini kamerama kaydettim.

Nikolay Dimitrov da söze girip:

-Kars'ta Melik köyündeki değirmenimizde o zamanlar çok balık tutardı, suyun önüne elek koyardık gelen balıklar takılıp kalırdı. Maşa'nın dedesi bizim değirmene gelirdi, çok güzel serpmeye tor atardı, bir kerede iki, üç kilo arası balık tutardı, o günler güzeldi, ama kısa sürdü. İvan Şetin'in bize liderlik yapıyordu. Göçmek için köylerde devamlı toplantılar yapılıyordu. Sonunda Ruhanî Hıristiyanlar (Prıgunlar, Malakanlar vs.) aldıkları kararları kağıda döküp, göç edecek isimlerle beraber Ankara'ya götürdüler. Adnan Menderes zamanıydı, Ankara'daki hükümet bize Rusya'ya gitmeyin orası komünist ülkedir, burada kalın, yoksa Fransa'ya, Amerika'ya, İtalya'ya gidin, oralar da olmaz ise

İvan sürekli gezdirdiği kovanlarının bir tanesinden yılda yaklaşık 100 kg bal alıyor.

size Ankara'da Atatürk'ün çiftliğini (Atatürk Orman Çiftliği) verelim. Yeter ki oraya gitmeyin, onlar Allah'a tapmazlar demişti.

İzin için yedi yıl bekledik. Hemen gideceğiz diye her şeyimizi yok pahasına satıp savdıydık. Satılan mallarımızın paralarını bile alamadık, elde avuçta bir şey kalmadı, çok fakirleştik. Göçün bu kadar gecikeceğini kestiremedik, varlıktan yokluğa düştük, çok büyük sıkıntılar yaşadık. Toplumumuz yozlaşmaya başladı... Bazılarımız haram olsa bile ucuz ispiroto içiyordu... Toplumumuz için kara günlerdi onlar. Heyet tekrar toplanıp Ankara'ya gitti. Aradan yıllar geçti. Amerika'ya niye gidelim, dilini bile bilmeziz, aynı dili konuştuğumuz Rusya'ya gidelim dedik, ama yanıldık. Soğuk Savaş'ın gergin ortamı Rusya ve Amerika arasındaki çıkar savaşlarından, Soğuk Savaş'tan insanlık çok çekti. Türkiye'de de bize "Rus tohumu" demeye başladılar. İnsanların bize bu bakışı çok zorumuza gidiyordu. Bizim için psikolojik yıkım olan bir ortam doğmuştu: "Ne Muhammed'e yarandık, ne de İsa'ya". Türkiye'de bize Rus tohumu diyorlardı, Rusya'da da adımız Türk olmuştu... İki ülkede de ötekiydik, anlayamadım gitti...

Nikolay Dimitrov, kendini kaptırmış, anlatıkça anlatıyordu:

-Göç ederken yatak denklelerini trene götürdük. Gümrük müdürü geldi, kontroller yaptılar, insanları tek tek baştan aşağı aradılar, değerli eşya, altın var mı diye. Tren Lenakan'a (Gümrü'ye) geldi. Rus treni orada bekliyordu, bizi Rus trenine almak için emir verdiler. Türk yetkili isim listelerini Rus yetkilisine verirken çok kötü bir şey yaptı. Rusça "Biz sizin için casus yetiştirdik" dedi, ben bu sözleri duyunca zangır zangır titredim. Çok korktum. Rus trenine bindikten sonra Rus yetkililer geldiler, hasta, yaralı olanlar var mı diye sordular, ardından onlar da başladılar isim isim saymaya. Yanlış hatırlamıyorsam, Gümrü'ye diğer bölgelerden de gelenlerle beraber göç edenlerin sayısı beş bin kişiye ulaşmıştı. Tren hareket etti, Tiflis'e geldi, orada bir müddet kaldık ve Azerbaycan'a geldik. Asker denetiminde bizleri deniz kenarında bir yere indirdiler. Sonra da geliş güzel

ikiye ayırdılar; bir grubu Astrakhan'a, diğerini ise Stavropol'a gönderdiler.

Biz Stavropol'e geldik. Gece saat 22.00 civarında her taraf karanlıktı, elektrik yoktu. Sadece el feneri vardı. Arabalar geldi, bindik, bizi önceden hazırladıkları evlere getirip yerleştirdiler. Sonra da dört büyük Kolhoz'a dağıttılar. Her taraf çamurdu, ben o zaman hatırladım ki Kars'ta çizme satan adam bana, "Aman Nikolay çizme al, oralar hep çamur" demişti.

Bizi verdikleri evde, annem, babam ve dört kardeşim bir odada kaldık. Ertesi gün bizi başka yere götürdüler. Orada on gün kaldık, elimizden Türk pasaportlarını aldılar. Sonra tek tek isim isim yazdılar, on gün sonra eli iş tutan herkesi işe gönderdiler. Bize 350 Ruble, bir de aile nüfusuna göre para veriyorlardı. O zamana göre iyi paraydı. Çalışan herkesi sigortalı yaptıklarından sonradan haberimiz oldu. Kolhoz'daki tarlalarda üzüm bağı hazırlıyorduk, bir makineye yirmi beş kişi olmak üzere; beş makinede 125 kişi vardı. Ben, bizden önce gidenlere, "Rusya'da halk size nasıl davranıyor" diye sormuştum mektupta... "İyi, çok çalışmaktan başka bir şey yok," demişlerdi.

Az ileride yeşilliğin arasında rengârenk çiçekler içinde, belden yukarısı çıplak olarak arı kovanlarından bal çıkaran İvan Palonin, Nikolay'a takılırcasına şaka yollu bir cevap verdi:

-Ay Vedat, Nikolay düz demiir (doğru söylemiyor). Türkiye'de bize "Gâvur" diyorlardı, Rusya'da da "Türk"... Biz de ne yapacağımızı şaşırdık.

-Burada evlilikler nasıl oluyor? Mesela karınla nasıl evlendiniz, diye sorduğumda gülüşmeler başladı. Bu kez de Nikolay İvan'a takılmaya başladı.

-Nastke'nin kardeşi İvan aha orada. O anlatsın, İvan gel!

İvan arıları bıraktı geldi, masaya oturdu.

-Göçten önce Bizim Malakanlar Ankara'ya gittiler, "Biz hısım olduk, ikinci göbeğe kadar düştük, evlenecek insan kalmadı" dediler. Yedi göbük saymak lazımdı, kan değişmesi lazım

Malakanlar'a 1961 göçünde Rusya'ya gitmemeleri için, önerilen Atatürk Orman Çiftliği.

geldiğini söylediler.

Gülerek esprili bir biçimde konuşmasına devam etti sonra:

-Biz Rusya'ya gelende, ben kan değişmek için bir Rus kızı ile evlenince, bunlar (Malakanlar) beni Sabranya'dan attılar, "sen cehenneme gideceksin" dediler... Ben cehenneme onlar cennete! Hiç böyle şey olur mı Vedat?

Şimdi ben Malakanlar'ın Sabranya'sına yakın gelmiyorum, bunlar da beni yakın koymuyorlar... Yani ben Malakan olduğum halde bir Rus kızı ile evlendim diye, bunlar da beni Sabranya'dan kovdular, kiliseye de gitmiyorum, nasıl olacak bu iş? Şimdi ben cennetten cehenneme gitmiş oldum, Malakanlar öyle diyor. Ben de bilemiyorum?

Bunları söyledikten sonra Nikolay, masadan gülererek kalktı, acele ile gitti. İvan, arkasından gülererek, "Nikolay kalkıp kaçtı aha gördünüz" deyince oradaki herkes gülmeye başladı.

Biraz sonra yolun kenarında bir araba durdu, arabadan iri yarı biri indi. Türkçe konuşmaya başladı.

-İvan, balık ya da et ister misin?

-Getir bakalım.

Adam gelip masaya oturdu. Nikolay sordu:

-Adın ne?

-Adım Alim Sultan, İvan beni tanır, anamın adı Najak, kendisi Kumuk Atavuz, anamın yanında Türk kanı yürüyor, babamın adı Murza, kendisi Tatar onun damarlarında da Türk kanı yürüyor. Biz dokuz kardeşiz.

Ivan Stapanovich Samarin (Kara Ivan) (1894-1971) ve hanımı Agafya Alekseyevna.

Seninle tokalaşalım da herkes görsün!

Eli bir ara masadaki içkiye uzandı, birer kadeh masadakilere doldurdu, bir kadeh de kendine.

–Esselamın Aleyküm!

Elindeki kadehi kaldırdı:

–Sağlık olsun, tüm Türk halkına selam olsun!

Gözleri doldu.

–Sağlık olsun, dedi

Sesini iyice yükselterek:

–Allah Türk halkına sağlık ve bereket versin!

Bir kadeh konyağı fondip yaptı. Bardağı hızlı bir şekilde masaya vurdu;

–Çok hislendim, benim ana ve babamdan Türk halkına selam olsun!

Sonra, ikinci kadehi de doldurdu:

–Sizi gördüm şâd oldum. Menden Türk halkına selam götürün.

Yine fondip yapıp kadehi yere vurdu, bir süre öylece kaldı, gözleri doldu, iki eli ile çakır gözlerini sildi...

–Ben çok şâd oldum. Akşama siparişleri getiririm...

Ayağa kalktı, herkesle selamlaştıktan sonra arabaya binip motoru çalıştırdı.

Dediklerinin hepsini kelime kelime anladığım Alim Sultan'ın sözleri ve sevecen yaklaşımı çok içtendi.

İvan'ın yanına gidip sordum:

–Buralarda Türkçe konuşan çok mu?

–Evet, ama her milletten var.

Arı kovanlarından bal çıkarmaya devam ederken bize arı ve bal hakkında uzun uzun bilgiler verdi. Cenneti andıran İvan'ın arılarla içi içe olan yeşil adacığundan öğleden sonra ayrıldık...

KARA İVAN VE BURGUN-MADJARI KÖYÜ

10 Ağustos 2013, öğleden sonra

Nikolay Dimitri:

-Bugün sizi Pavel Samarin'in yanına götürüyüm Vedat, onlar Kars'a gezmeye gelende sen çok yardımcı olmuşsun.

-Pavel'i hatırlıyorum, Kara İvan'ın akrabası.

-Kara İvan, üzerinden yarım asırdan fazla geçmesine rağmen Kars'ta yaşlılar tarafından ismi hâlâ bilinen Malakanlar'ın saygın ve zengin liderlerindendi. Haydi gidelim.

Araba geniş kapısı olan büyük bir hayatın önünde durdu. Kapıdan içeri girince köpekler havlamaya başladı.

İhtişamlı bir hayatın içinde bahçenin düzensizliği dikkatimi çekti. Nikolay'a sordum:

-Bu hayat neden bu kadar bakımsız?

-Pavel, Kars'tan döndükten sonra başından korkunç bir kaza geçti; kazada karısını, karısının kardeşini, kaynının hanımını kaybetti...

Nedeninin bu kaza mı olduğu bilmiyorum, ama Pavel'in oğlu alkolik oldu, kızı ise bir Rus'a kaçtı. Pavel'in psikolojik durumu bundan dolayı çok kötü olsa da ayakta kalmayı başarmış...

Pavel, köpeklerin havlaması ile dışarı çıktı. Beni görünce gözleri doldu, boynuma sarıldı, hâlâ unutmadığı Türkçesiyle:

-Hoşgeldin, dedi.

Sessiz akan gözyaşları ardından yüksek sesle ağlamaya başladı.

-Vedat başımdan çok felaketler geçti. İçeri gelin de anlatayım, ayakta kalmayın...

Pavel'in evi çok dağınıktı. Bize becerebildiği kadarıyla çay ikramında bulundu. Arada bir de başından geçenleri hem anlattı hem ağladı.

-Hatırlıyor musun Vedat, 8 Ağustos 2011 tarihinde Alexandr, Olga Petrovna ve Sergey Samarin ile senin Kars'taki dükkânına gelmiştik, onlar Kara İvan'ın akrabalarıydı. Melik köyünün yanındaki tepeyi hatırlıyor musun Vedat? Hani beraber gittik, sen bizi götürmüştün. Orada Kara İvan'ın babası Stepan Gurevich Samarin'in mezar taşını gördük, ağladık ya. Ya-

nında da Kara İvan'ın kardeşi Vasiliy Stepanovich Samarin'in mezarı vardı. Mezar taşlarından biri yere düşmüştü, biz köyden traktör getirdik, o mezar taşlarını düzelttik. Çok sağ ol.

-Pavel beni Kara İvan'ın köyüne götürür müsün?

-Tabii ki mezarına da götürürüm.

Pavel, bana Kara İvan'ın cenaze fotoğraflarını getirdi.

-İsterseniz yarın erken gelin, sizi Kara İvan'ın mezarına götürüyüm...

Sabah erkenden kalkıp, kahvaltı yaptıktan sonra, 08.45'te Pavel'in evine gittik, beraberce yemyeşil Levakumskoe'ye yirmi iki kilometre olan ve meşhur üzümünün yetiştiği Burgun-Madjari köyüne gittik.

Pavel Samarin, bizi köy mezarlığına götürüp anlatmaya başladı. Bu mezar İvan Stepanovich Samarin'in mezarıdır, ona Kars'ta Kara İvan derlerdi. Benim de dedem olur.

1961 yılının aralık ayında Rusya'ya gelmişlerdi. Dedem burada bekçi oldu ve eski zen-

Ivan Samarin (Kara İvan)-1971 yılında-Stavropol'un Burgun Madjari köyünde öldü.

Kara İvan'ın babası Stefan Guryeviç Samarin, kardeşi Vasili Stepanovich Samarin'in Melikköy'de bulunan mezar taşları. Öndeki mezar taşında aynen şöyle yazıyor: "Ölülerin Allah'ın evladının sesini duyacakları ve o sesi duyar duymaz canlanacakları gün geliyor ve o gün gelmiştir. Burada Allah'ın iradesiyle 7 Nisan 1934'te vefat eden Stefan Guryeviç Samarin'in bedeninin külleri dinleniyor. Bedeninin külleri huzur içinde kalsın. Unutulmaz koca ve babamız. Baş meleğin borusunu öttüreceği o sevinçli sabaha kadar rahat uyu."

gin günlerini çok aradı. Ona belli bir süre casus gözü ile baktılar.

Uzunzaim'deki değirmende Nikolay İvanich ve Aleks İvaniç dururken, Kara İvan, Çakmak'taki değirmende babası Stepan Gruyevich Samarin ile beraberdi.

Kara İvan çok iyi bir insandı. Rusya'ya göç sırasında fukaraya çok yardımcı olmuştu, pasaportlarını çıkarmak için de çoğuna yardımcı oldu.

Kara İvan, 1971'de öldü. Karısı Agafya Alekseevna ise 1981'de rahmetli oldu. Kara İvan'ın mezarının yanına gömdüler.

Kara İvan'ın dört oğlu, dört kızı vardı, kocaları hep Malakan'dı. Biz Türkiye'de ilk okulda okurken, okulda Rusça konuşmak yasaktı. Konuşunca sopa yiyorduk. Kara İvan'ın kardeşi İvan Pavlich Samarin benim babamdı. Ben sekiz yaşıma kadar Uzunzaim'deydim sonra Olşanka'ya (Yalınçayır'a) göç ettik. Babam

Yalınçayır'da dükkân açtı, bir müddet sonra hırsızlar dükkânımızı yarıdılar. Kimin yaptığını biliyorduk, adı (O..... 'tu) ama yakalanamadı biz de fakirliğe düştük.

2011 yılında, Türkiye'ye geldiğimizde tanıyamadım ülkenizi. Çok gelişmiş. 1961'de çok fakirdi.

Kara İvan Türkiye'de çok zengindi, iki değirmeninden biri Uzunzaim'de, diğeri ise Çakmak'taydı.

Köyde Ka...'ın dükkânı vardı, veresiye veriyordu, borcunu veremeyenlerin tarlalarını, öküzünü, koyununu alıyordu, K...'nın üç oğlu vardı: D..., Z...,ve E..., ben E ile beraber okuyordum.

Bir gün babam arabaya buğday yükledi, bana dedi ki, "annen ile beraber dedenin değirmenine Uzunzaim'e (Romanovo) gidin (ben o zamanlar on iki yaşındayım), anam annesi ve babası ile evde oturur hasbihal ederken, sen de

Pavel'in kardeşi uzun Zaim doğumlu Mariya Vasiliyevna Abakumova evinde bize okul şarkıları söyledi.

buğdayı öğütür un yaparsın". Yolda giderken bir atlı adam yol verdin, vermedin bahanesiyle beni kamçı ile dövdü, anam ağladı, ben de ağladım, Uzunzaim'e geldiğimde, seni döven kimdi diye sordular, bilmiyordum ki söyleyeyim. Sonra bir Müslüman gelmiş neneme beni dövenin kim olduğunu söylemiş. İnsanların iyisi de vardı, kötüsü de. Ortam gerçekten iyi olsaydı Malakanlar göçmezdi.

MARIYA VASİLİYEVNA ABAKUMOVA'NIN EVİ

Mezarlıktan sonra Burgan Madjari köyüne, Pavel'in kız kardeşi olan, 1934 Uzunzaim doğumlu Mariya Vasiliyevna Abakumova'nın evine gittik. Mariya Vasiliyevna, bizi güler yüzle karşıladı.

Zengin ve saygın bir insan iken 1961 göçünde Rusya'ya gidip orada İnşaat bekçisi olan Kara İvan'nın (Ivan Stepanovich Samarin) Burgun Madjari köyünde 1971 yılında öldü. Hemen yanı başına 1981 yılında ölen karısını da defnettiler.

Nikolay Dimitrov ile beraber Kars'a gelip bizi ziyaret eden Pavel Samarin'in evine gittik. Pavel Kars'tan döndükten sonra trafik kazası geçirip karısını kaybetmiş.

Hal hatır sorduktan sonra, Vasiliyevna anlatmaya başladı:

–Kars'ta Yenimahalle'de Süt Fabrikası'nın yakınlarında Ordu Caddesi'nde otururduk, sonra babam ve kardeşleri Kamasor'da değirmen aldılar oraya taşındık.

Kars'tayken annemin 11 çocuğu vardı ikisi oradayken öldü, Rusya'daki Levokumskoye'ye 9 kardeş geldik.

Çocukluğumuzda çamurdan bebekler, masalar, oyuncaklar yapıp güneşte kuruturduk, çayırlarda kaz otarıyorduk, okulda marşlar ve şarkılar söylüyorduk.

Cumartesi yıkanıp pazar günleri temiz elbiselerimizi giyip çayırlarda oynardık.

Bir gün Zoğrap'ta düğüne gittik, kocam beni orada gördü beğendi. Ailesi evimize gelip beni istedi. Böylece Arpaçay Zoğrap'ta Fiyodor Mihaylovich Abakum ile evlendim. Annem, babam ve kocam Kars'ta öldüler. Buraya garip geldim.

Vasiliyevna, burada durup, Siyonski Pesinik kitabının 537. şarkısını söylemeye başladı. Evde bulunanlar da şarkıyı baştan sona kadar onunla birlikte okudu.

Vasiliyevna tekrar ilk okulda öğrendikleri şarkıları söylemek için Pavel'e dönüp “bana eşlik eder misin?” diye sordu.

“Dağ başını duman almış
Gümüş dere durmaz akar
Güneş ufuktan şimdi doğar

Yüksel Ermutlu anlatıyor; Melikköy'ü kenarındaki bu değirmeni lakabı (Kırmızı İvan) olan kişi Kara İvan'a satıyor, ondan da iri yarı yiğit bir Malakan kadını olan Ulaş Hala alıyor. 1952 yılında da babam Eyüp Ermutlu aldı.

Yürüyelim arkadaşlar

Sesimizi yer gök su dinlesin

Sert adımlarla..... burayı unuttum

–Oldu mu?

–Oldu tabii, çok güzel

–Haa bunu da dinle o zaman...

“Çıktık açık alınla, on yılda her savaşta

On yılda on beş milyon genç yarattık her yaşta,

Başta bütün dünyanın saydığı baş komutan

Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan

Türk'e durmak yaraşmaz Türk önde Türk ileri...”

Gerisini getiremedi...

–Hepsini biliyordum ama unuttum, aradan çok zaman geçti, dedi.

Pavel ve ben alkışladık.

Pavel Kars'ta kuracağım küçük müze için Mariya'ya Rusça bir şeyler söyledi.

Kalkıp içeri giden Mariya, biraz sonra elinde bir örtü ile geldi.

–Bunu benim adıma müzeye koyar mısınız?

–Tabii, bu örtüyü kimden, nereden, ne zaman aldığımı da altına yazacağım. Senin çekmiş olduğun fotoğrafları da müzemde sergileyeceğim...

Mariya, bize semaverde çay ve kendi yaptığı pastalardan ikram etti.

–Kars'a, Kamasor'a, Uzunzaim'e selam söy-

Kara İvan'ın yaşadığı üzümleri ile ünlü Burgun Madjari köyü.

Pavel Samarin'in Burgun Madjari köyündeki kardeşi İvan'ın hanımı Aleksandra İvanovna müzem için eşyalar verdi.

le, bizim mezarları da ziyaret edersen memnun olurum. Bizi hatırlayan herkese selam söyle.

Kocası yıllarca önce ölmüş, tek başına yaşayan Mariya'ya çok teşekkür ederek evden ayrıldık, ama o da bizimle beraber dış kapıya kadar geldi, gitmemizi hiç istemiyormuş gibi el salladı, gözleri yine gelin, der gibiydi...

Yakov ve Rus karısı Valentina nişanlı iken parkta flört ediyorlar.

Yine aynı köyde oturan, 1940 Kars Çakmak köyü doğumlu Pavel'in kardeşi İvan'ın hanımı Aleksandra İvanovna'nın evine gittik, bize çay ikram etti. Kars'taki hatıralarını anlatırken hüznünlendi, müzemde sergilenmek üzere o da bana bir yastık kılıfı verdi.

RUS KIZI İLE EVLENEN YAKOV NİKOLAEVİÇ PALONİN

Sabah erken kalkıp Nastke Hala'nın bahçesinde çekimlerimi yaptıktan sonra kahvaltıya oturduk.

Nastke Hala, "Kardeşim Yakov sizi evine yemeğe davet ediyor, öğleden sonra gidersiniz, ben gelemeyeceğim rahatsızım, siz gidin" dedi.

Yakov, gençliğinde, Postoyannie inancına göre yasak olmasına rağmen, bir Rus kızı ile evlenmiş, kendisine yuva kurmuştu...

Yakov'un karısı Valentina sarışın mavi gözlü, güler yüzlü... iltifatkâr bir kişiliği var. Bizi evlerine yemeğe çağırınca, biz de elimize hediye amaçlı bir şeyler alıp gittik. Levakumskoe'de köy evinin kapısından içeri girerken kendimi adeta bir cennet bahçesinin içinde buldum:

Tek katlı evin oturduğu alanın dışında kalan her yer, aklınıza gelebilecek her renkte çiçekler ve özellikle güller ekilerek süslenmişti. Evin yanında, masaların ve oturma salıncağının bulunduğu açık hava oturma bölümüne geçip oturduk. Evin hanımı bize önce karpuz ikram etti.

O ara Yakov, net görmeyen gözleri ile uzaklara baktı ve konuştu:

-Aradan yarım asır geçmiş be Vedat, 53 yıl önce öğrendiğim şarkıları ve manileri hatırlattınız bana, yarım yamalak da olsa söyleyeceğim, ama şaka yollu olsa da sakın ha gülmek yok, dedi. Durun size bir şarkı diyeyim:

"Sabah güneşi doğmuş,
Boyalı konaklara,
Yâr bizi davet etmiş,
Elmalı yanaklara.
Ellere yâr ellere,
Bülbür konar güllere,

Nastke Hala'nın kardeşi Malakan Yakov Nikolayevich'in karısı Rus kökenli Valentina (Valia).

di. Belediye çamışı (çavuşu) çıktı geldi, menden ehliyet sorur. Aye dedim, hele bir dur! Ay köpöy oğlu, sen ne deyirsen ehliyet ne zattı, mal benim mülk benim... Hele "zırtoya" bah! deyip adamı ittiğimde dırtoy koptu. Ben bu camıştan şikayetçiyem ay hakim bey...

Herkes gülmekten kırıldı.

-Durun bir tane daha diyecem: Köy halkı, köyün saf görünümlü uyanık çobanına yüz tane koyun vermiş otlatсын diye. Aradan aylar geçmiş, günlerden bir gün çoban elinde bir koyun postu çıkıp köye gelmiş. Koyunların sahibi köylülere dönüp:

"Yağmur yağdı, gök çatladı,
Yetmiş ikisinin ödü patladı.
Önden gitti baş toklu,
Arkasından beş toklu...
Onunu verdim kasaba,
Onunu da katma hesaba.
Kurt yedi birisini,

Birisinin getirdim derisini!" demiş.

Köy halkı otlatması için verdikleri koyunlarından birinin derisini getiren çobana kızıp bir bakraç yoğurdu kaptıkları gibi çobanın başına dökmüşler. Saf görünümlü uyanık çoban da "Hesabını doğru verenin yüzü böyle ak olur", deyip, köylünün elinden zor kaçmış. Köylü kovalamış çoban kaçmış. Artık gerisini siz düşünün...

Herkesi aldı bir gülmek...

-Yakov abi, Türkiye'den gelişinizi anlatır mısın?

-1961 göçünde biz Astrakhan'a geldik. Orada iki yıl kaldım. Astrakhan'da traktör işinde çalıştım, oradan Levakumka'ya geldim. Burada da beni traktörde çalıştırdılar. Sonra askere gittim, üç yıl boyunca askerde albayın şoförlüğünü yaptım. Askerlik bitince buraya döndüm. Burada bir solhoz açıldı ben de naçalnikin (Müdür) şoförü oldum. Valia da orada sıhhiyede çalışıyor, iğne falan yapıyordu. Yakın çalışıyorduk: Hastalara gitmek gerektiğinde ben götürürdüm. Tanışıp evlendik ama ilk başlarda onun için de benim için de zor oldu. Sonra ben dilekçe verdim: Neftekumsk şehrinde evleri vardı, gittik bir yıl orada kaldık.

Sonra da dönüp Levokumskoe'de bu evi aldım. Malakanlar beni Sabranya'dan attılar, ben de Malakanlıktan ayrıldım.

-Ruslarda evlilik nasıl oluyor?

-Ruslar'da kızla oğlan tanışır aralarında anlaşılır. Sonra oğlan tarafı, kızın babasına gidip kızı ister. Baba razı olursa, düğün tarihi belirlenir ve hazırlık yapmak için anlaşılır. Diyelim ki,

Nastke Hala'nın kardeşi Yakov Nikolayevich'in karısı Valentina (Valia) çocukları ve kızları ile beraber.

bir ay sonra düğün olacak, önce arabalara binip mezarlığa gidilir. Sonra köyde dolanırlar, hısım akrabalara giderler. Ardından nikâh keserler, kilisede de hoca nikah keser.

Düğün hazırlığı yaparlar. Düğün oğlan evinde olur ve her türlü yemek, içki girila gider. Sonra gelin ve damada para, hediye, (buzdolabı, çamaşır makinesi gibi eşyalar) verirler. Ertesi gün: kızın evine giderler orada hediye gibi sunumlar olmaz. Yalnız yeme, içme, dans etme olur.

Biz böyle konuşurken Valia, porselen fincanlarda çay ikram etti. Yaklaşık bir saat sonra da bizi yemeğe aldılar. Valia önceden bahçeden topladıkları sebzelerle yaptığı patlıcan, kabak ve biberden etli dolma ikram etti.

Yakov, sofrada başında yine bir mani söyledi:

“İşim yok, işim yok.

Kaftarladım dişim yok

Bu dünyada keyf çekerem

O dünyada işim yok!”

Maniden sonra ayağa kalkıp Yakov’u alkışladım.

İltifat, izzet, ikram dolu çok güzel bir gün geçirmiştik.

POLYE’NİN HALASI NASTKE DÖLEMENÇİ

12 Ağustos 2013 günü Saat 16.30 civarında Pavel Samarin, Nikolay Dimitrov ve ben, Polye Dölemenci’nin halası Nastke Dölemenci’ye gittik.

Nastke Dölemenci, Çakmak köylü Molla Mihail Gavrilic Dölemenci’nin kızıydı.

Karslı rahmetli Değirmenci Vasil (Vaso) Dölemenci’nin de ablasıydı.

–Hoş geldiniz, dedi.

–Hoş bulduk Nastke teyze hatırladın mı beni, dedim Ben Vedat Akçayöz!

–Haa Sara’nın oğlu! Hatırladım seni Vedat! Dört yıl mı yoksa beş hatırlıyorum seni. Nastke’nin evinde gördüydüm! Vasiliy Karakin’in yeğenisin. Türkan nasıl? Polye nasıl? Yakup nasıl? İyiler mi? Hepsine benden selam söyleyin.

Kars burnumda tütüyor. Ben o zamanlar Çakmak ve Çalkavur’da yaşıyordum.

Çalkavur’da, Simon vardı, çok zengindi. Çok güzel bahçeleri vardı, bahçesinde sofrası eksik olmazdı. Atları, inekleri olan koca bir çiftliği vardı. Ufacık ama arı gibi çalışkan bir çobanları vardı adı Nahey, ne iyi insandı! Arı kovanları vardı, ahıra giderdin her taraf tertemiz mal doluydu. Anası Lokse hala ölede bütün bir Kars geldi cenazesine, Malakan’ı, Müslüman’ı, âmiri, memuru. Malakan geleneklerine göre kuyuladılar...

Nastke teyze ağlamaya başladı.

–Ben Rusya’da kendimi yalnız hissediyorum. Son beş yılda çok yaşlandım, aha kızım gelmiş bana bakıyor. Bugün yarın öleceğim artık. Geceleri uykumda hep Kars’taki Malakan mezarlarını görüyorum. Vaso beni çağırıyor, o mezar-daki akrabalarım beni çağırıyor. Sonra kalbim küt küt atıyor, ter basıyor, fırlıyorum yataktan. Uyananda hüngür hüngür ağlıyorum. Neden geldik sanki bu topraklara? Kars toprağı cennet toprağı. Buralar murdar topraklar (domuz çokluğundan), beni kuyuladıklarında murdar olacağım diye çok korkuyorum! Allah affetsin, hiç alışmadım buralara. Allah beni Kars’ın cennet toprağına çağırıyor. İşte böyle rüya görürüm, giderem Çakmak’ın Sarıçayırına oynuyuram, Malakan kızlarla. Keşke beni oraya götürseydiler. Ahan kolum da kırık, ben ne yapacam, kaldım nâçar buralarda. Keşke ben oraya gideydim, orada öleydim, Kars’ta beni cennet toprağına basıraydılar (gömmek). Orada domuz yok, bu topraklar murdar. Şimdiki aklım olsa gelermiydim bu topraklara. Bizi kim getirdi, neden getirdi? Nasıl geldik? Bilemedim! Küçüktüm! Kimseye bir şey diyemedim! Geri dönemedim. Çakmağın mezar toprağı, Sarı Çayırın çiçekleri, bulaklar aklıma gelende deli oluram. Göz pınarlarım kurudu, sabahlara kadar uyumuram, ağlıyorum, ağlıyorum, gün ağaranda halsiz kalıp yatıram.

Baktım Nastke teyze çok hüznünlendi, olmuyor, havayı değiştirmek için başka laf açtım.

–Çakmak’ta başka kimler vardı? der demez, ellerinin içi ile göz yaşlarını sildi, saçını düzeltti,

kendine hasta yatağında çeki düzen verdi. Durur muyum takıldım ben de.

-Çok güzel oldun, dedim. Bunun üzerine kızından tarağını istedi, sonra da bir güzel saçını taradı. Başladı konuşmaya:

-Ecemler vardı (Azeriler), çok iyi insanlardı, dinî günlerinde "Ya Hüseyin" deyip zincir vururlardı, neden vururlardı bilmirem? Sapokçu (Kunduracı) Samet Akçayöz vardı, Anna (Onya) ile evlenen, Rus okullarında okumuş çok kültürlü bir adamdı. İsa, Musa, Sara, Kemal, Safire adlarında çocukları oldu.

Müslümanlar Samet Dayı'yı horlardı, bir Malakan ile evlendi, iç güveysi gitti diye. Anna da bu baskıya göğüs germek istediye de olmadı. Müslümanla evlendi diye, Malakanlar da attılar onu Sabranya'dan. O da Kelime-i Şahadet getirip Müslüman olduysa da yine yaranamadı. Müslümanlar onu yine de kabullenmediler. Çok yalnız kaldı, tutunacak bir dalı kalmamıştı. Her şeyi içine attı. Yolda yürürken Platok'u (başörtüsü) başında fartuk'u (önlük) sırtında aile, mahalle ve dinî baskıların yükünü taşımaktan

yorgun düşmüş bedenini ve başını hafifçe önüne eğer, hiç kimseye bakmadan, sessiz sedasız öylece yürür giderdi. Zavallı kadıncağız çok zorluklar ve acılar çekti. Anna'nın hem kadere hem yaşamı kış gibiydi; sürekli kar, boran... Anna beni Müslüman inancına göre gömün diye vasiyet etmişti. Soğuk bir kış günü ölünce Malakan akrabaları gelip Malakan inancına göre defnetmek istediler, ama Sapokçu Samet, Anna'nın vasiyetini söyleyince onlar da fazla ısrar etmediler.

İşte böyle Nastke teyze ardından tekrar ağlamaya başladı. Kızından istediği mendille göz yaşlarını sildi durdu.

-Bizim komşumuzdu Anna, eli açık, köye göre zengin bir kadındı, yaptığı yemeklerin kokusunu hatırlarım. Çakmak köyünde yemekleriyle nam salmıştı, çoğu onun yemeklerini yemeğe giderdi. Evlatlarını yetiştirdi, susup her şeyi içine attı... Allah rahmet eylesin... Durun şimdi size dinî bir şarkı söyleyeyim...

Nastke hemen Pavel Samarin'i yanına çağır-
dı, Sionski Pessennik adlı dinî kitaptan şarkılar

Kars'ta rahmetli olan Vasil Dölemenci'nin kızı Polye Dölemenci'nin halası Nastke Dölemenci'nin evine gittik. Nastke Hala, Vasil'in cenaze fotoğraflarını görünce ağlamaya başladı.

söylemeye başladılar...

Nastke teyze hem söyledi hem de ağladı. Arada eski fotoğraflarına baktı, yine ağladı, elinden başka bir şey gelmiyordu. Şarkı bitince duraksadı, yaşlı gözlerle konuşmaya başladı.

-Elim kırık olmasaydı, ben de sizinle beraber Kars'a gelirdim. Orada gider kardeşimin evine, ölümü beklerdim. Beni burada kuyulayın, gardaşım Vaso'nun yanına, derdim!

PRİSVİTİR KALAŞNİKOF TİMOFİY İVANOVIÇ'İN EVİ

Partizanski Ulitsa Dom:22 adresindeki Sabranya'ya gidebilmek için gece saat 09.40'ta Prisvitir Timofey İvanoviç Kalaşnikov'un evine gittik. Pazar âyini sırasında Sabranya'da video ve fotoğraf çekimi için izin istedik, o ara sohbet başladı.

-Benim adım Kars'ta İvanoğlu Timofey Yıkıcı idi. Kars'ın Atçılar köyünde yaşıyorduk. Babamın elli dekar verimli arazisi vardı, göç sırasında 200 TL'ye sattık, Rusya'ya fakir geldik. Yarın Sabranya'yı ben açacağım, toplum kabul ederse video ve fotoğraf çekebilirsiniz, dedi.

İlerdeki masanın üstünde Güneş Kitabı (Dukhiz-i zhiznik'in) durduğu dikkatimi çekmişti.

Timofey kitaba baktığımı görünce:

-Biz diğer kitaplara ek olarak bu kitabı da sayarız. Yarın Sabranya'ya erken gelin sizin için izin alacağım... dedi.

PRİSVİTİR KALAŞNİKOF'UN PRİGUNY SABRANYASI'NDAKİ ÂYİNİ

Sabah erkenden Prigunların Sabranya'sına gittik. Yüksek çatılı tek katlı bina, geniş bir bahçe içindeydi. Yaklaşık 10x15 metre ebatlarındaki geniş iç mekâna girdiğimde önce geniş bir holle karşılaştım. Az sonra gelen grup ile içeri girdik. Salonu insanların oturabilmesi için üstünde, kalın, ince uzun minderleri olan uzun sıralar dizilmişti. Duvarlar çok açık yeşil renk ve tavan beyaz yağlı boyayla boyanmış. Tül perde-

lerle süslenmiş, pencereler tüm salonu aydınlatıyordu... Az sonra hoca geldi, bizimle selamlaştı ve içeri girip çekimler yapabilmemiz için Sabranya'daki ak sakallılar ile görüşmeye başladı. Kapalı bir toplum olduklarını biliyordum: Bu nedenle aralarındaki konuşmalar hararettiydi. Biraz sonra Timofey mahcup bir tavırla yanımıza geldi:

-Kusurumuza bakmayın, çekimler için onay çıkmadı, ancak Vedat sen ritüellerimizi izleyebilirsin, dedi.

Bu sonuca epeyce sıkıldım! Binlerce kilometre yol gelip çekimler için izin alamamam çok kötü olmuştu ama yapacak bir şey yoktu. Hassas ses kayıt cihazını gizlice gömlek cebime koydum ve çekim aletlerini dışarıda bıraktım. Sadece not defterim ve kalemimle içeri girdim, gördüklerimin tümünü bir bir not edecektim. Âyin başlamadan önce Prisvitir Aleksioğlu Petro Değirmenci'nin yanına oturup, onun Rusya'daki ismini sordum:

-Buradaki adım Petro Aleksiyeviç Çerimsin. Ben Kars'ta doğdum, Atçılar'da mal, koyun saklıyorduk, orada beşinci sınıfa kadar da okudum...

Prisvitirler, kutsal kitapların olduğu masanın etrafında toplandılar.

Masada çok kitap vardı. Bunlar: Uhulnik (Bibliya), Novi Zavet (İsa peygamberin hayatını anlatan kitap yani İncil), Sionski Pessennik: (İlahilerin güftelerinin kitabı), Molitvennik (Dua kitabı).

Masanın hemen arkasındaki köşede de bu kitapların konduğu bir raf vardı.

Oturmakta olan cemaat her yeni grup salona girdiğinde ayağa kalkıyordu.

Ardından basit, sade ve temiz çok geniş bir salonda âyin başladı. İleri gelenlerden bir kişi ayağa kalkıp kısa bir dua okuduktan sonra herkes oturdu. Hep bir ağızdan dinî şarkılar başladı. Sonra cemaatten bir kişi ayağa kalktı, o Güneş kitabından yüksek sesle bir cümle okurken cemaat dinî şarkıya devam etti. İki yaşından doksan yaşına kadar yaşlı, genç, çoluk çocuk, kadın erkek tertemiz elbiselerini giyerek. Sabranya'ya gelmişti. Prisvitir kitaptan dua

okudu, bitince başını öne eğip saygı selamı verdi, cemaat de ona aynı selamla karşılık verdi. Sonra herkes oturdu.

O sıra dışarıdan yaşlı bir Prisvitir içeri geldi, hoca duayı bitirip ayağa kalktı ve yaşlı Prisvitira selam verdi. Cemaat de aynı şekilde ona selam verdi. Ardından kadınlar ve çocuklar bir tarafa, erkekler ise diğer tarafa toplandı. Herkes ayağa kalktı ve duaya devam edildi. Dua bitip herkesin rahatladığı bir sırada Prisvitir Timofey İvanoviç ayağa kalktı.

Cemaate benim Kars'ta Malakanlar için çalışmalarımı ve amacımı anlattı. Topluluk bulunduğu yerden bana saygı selamı ile karşılık verdi.

Ben de cemaate aynı saygı ile elimle selam verdim. Hoca Novyy Zavet'ten (İncil) bazı bölümleri okuması için kitabı arkada oturan bir gence verdi.

Dualar okunurken herkes ayakta idi. Bir bölümde yaşlı bir adam transa girdi, kısa aralıklarla iki ayağını birden yere vurmaya başladı. Ardından ellerini havaya kaldırıp, avuçlarını göğe açtı ve orada bir şeye değmeye çalışıyormuş

gibi ellerini sağa ve sola döndürmeye başladı...

Dualar bitince salondaki sıralar kenara taşındı ve insanlar bir daire oluşturdu. Koro halinde daha yüksek sesle dinî şarkılar söylemeye başladılar. Kadınlar da kendilerinden geçmiş hem ilahi söylüyor hem de duygulanarak ağlıyorlardı.

Duaların ritimlerine uyan topluluk arada bir heyecana gelip zıplama hareketlerini sürdürdü.

Bu dinî seremoni, transa giren diğer kişilerin dualarla uyum içinde el, kol sallamaları ve ayak vurmaları ile devam etti. âyinin sonlarına doğru Prisvitir Timofiy İvanoviç, benim Malakanlar için yaptığım çalışmalarını anlatmaya başladı:

-Kars'tan gelen, bizim Kars'taki mezarlarımızı ve evlerimizi koruyan Vedat'a dua edelim, dedi.

Buna karşılık ben de teker teker herkesin yüzüne bakarak, sağ elimi kalbimin üstüne koydum ve saygı ifadesi olarak ayakta herkese birer birer selam vermeye başladım.

Bana yapılan dualar bittikten sonra, insanlar iki ellerini tarak dişleri gibi birbirine geçirdikten

Levakunskoe'de bir cenaze töreni.

sonra göbeklerinin üstünde üst üste kavuşturular. Dualar okundu, Prisvitir âyini bitirdikten sonra elleri aynı şekilde karnının üzerinde kavuşturulmuş olarak dizlerinin üzerine çöktü. Herkes onun gibi yaptı. Dinî mistik hava çoğunu etkisi altına almış, bir kısmı ağlamaya başlamıştı.

Prisvitir diz çökmüş halde iken okumaya devam ederken ellerini çözdü ve yere koydu, başı ile selam vererek ayağa kalktı, hiç kimse konumunu bozmadı, hoca okuyarak tekrar diz çöktü.

Prisvitir Timofiy sağ elini havaya kaldırmış, sürekli gökyüzüne doğru hareket ettiriyordu. Duaların bir yerinde bir ara amin dedi ve ayağa kalktı. Sonra duasını sürdürüp tekrar diz çöktü. Bir süre sonra tekrar ayağa kalktı, cemaat de amin diyerek ayağa kalktı. Bu seferki duaların sesi çok daha yüksek ve coşkulu çıkıyordu. Transa girip ayaklarını yere vuranlar elleri ile de ritme eşlik edenlerin sayısı çok artmıştı. 80 yaşlarında bir kadın, melek kanatları gibi ellerini havaya kaldırıp uçarcasına hareketler yapmaya başlamıştı. İlahilerin yüksek sesi ve hareketlerdeki coşku yavaş yavaş azaldı, bir süre sonra da bitti.

Prisvitir (din görevlisi) tekrar benim için dua etti. Ardından âyin de bitmiş oldu.

Timofey yanıma geldi.

-Çekimlerinizi şimdi yapabilirsiniz. dedi.

Prisvitir ve yardımcıları yanıma geldiler, onun Kars ile olan anılarını ve hatıralarını kayda aldım:

-Benim adım Kalaşnikoff Timofey İvanovich bu Sabranya'nın Prisvitiriyim (hocası), yardımcım da Çerimisin Fiyodor Aleksiyevech'tir. Bizim Livakumski'deki Sabranya'mız, Karl Marks Caddesi, No:21 adresindedir. O Sabranya'nın hocası Kovyaşnikof Timofi İvanovich, yardımcısı Çerimisin Fiyedor Aksiyevech, Buralarda 130 cemaatimiz var.

Biz bu Sabranya'nın binasını yaparken kim-seden yardım istemeyip, kendimiz yaptık. Bayramlarda cemaat çok gelir, o zaman bu mekân yetersiz kalır, ufak gelir.

Konovaloff Vasili Pavlovic Prigun Sabranya'sında bana çok yardımcı oldu.

KONOVALOFF VASİLİ PAVLOVIÇ

11 Ağustos 2013

Vasili Pavloviç, beni Stavropolski Kray Levokumski Rayon Selo Levokumskoe, Puşkına so-kağı No: 51 adresindeki evine davet etti.

-Babamın adı Demirci Pavel, Türkiye'de bana Vasil Beyazgöz, derlerdi şimdi Rusya'daki adım Kanavalov Vasiliy Pavloviç. 1945 yılında Zöhrap'ta doğdum. Kırık kilise bizim yayla idi, ben Cılavuz'da büyüdüm, orada 5. sınıfa kadar okudum. Öğretmenimizin adı Latife idi. Yazları Horasan'daki dayımların değirmeninde çalışı-yordum, para kazanıp kış için eve un ve bulgur getirirdim.

Türker adında arkadaşım vardı, babası Cılavuz'da postacıydı. Oktay vardı, onun babası kunduracıydı. Çocukken çelik çomak oynardık, bir de Hotik oynuyorduk, önce yuvarlak taş bu-lurduk 5 - 10 adım atardık, ondan sonra teppik

vururduk yuvarlak taşa değerdı, taşa değince adımla sayardık, kim önde ise o kazanırdı. Benim babam Cılavuz'da demir ve teneke ustasıydı.

Bizim millet dedi ki, her millet kendi milletine yanaşmalı. Ben küçüktüm bilmirem, bizimkiler kalktı Ankara'ya gittiler, 6-7 yıl sürdü, uzun hikâye. Sonunda izin çıktı. Kars'ta bindirdiler trene Kızılçakçak'a götürdüler, hudutta bizi indirdiler. Orada Rus trenine bindik, bizi bir haftada buraya getirdiler. O zaman buralar böyle hazır değildi. Bizi ikiye böldüler, bir kısmımızı Astrakhan'a diğer kısmımızı Stavropol'e getirdiler. Ailelerimizle hep bir aradaydık. Yaz gelince bize buralarda ev yaptılar. Bana traktör öğrettiler. Ondan sonra ben hep traktörde çalıştım. Şimdi de evimde traktör var. 3 kız 2 erkek çocuğum oldu. Şimdi hepsi evlenip gittiler. İki kızım Rus'la evlendi onları artık Sabranya'ya almıyorlar.

Konavalov Vasil Pavloviç ve karısı Raşile Grigorevna.

Müzemde sergilediğim Samepreha (yün eğirme çıkırığı)'nın sahibi Rahile Gregorevna (Grigorevna'nın anneannesi Fedovsiya Vasiliyevna ve dedesi Abakumof Mihayil Annisimoviç)

Sabranya'da bana video çekimlerim için izin vermeyen, Pristivirlar.

Rusların dinî bizim dinimize uymuyor. Ruslar çok gevşek insanlar. Bizde utanmak var, onlar ise geniş insanlar. Rusya'da devrimden sonra bizlere baskı kalktı: Kime inanırsanız ona inanın! Şimdi gençler de gelir bizim camiye (Sabranya anlamında kullandı) oysa komünizm zamanında yasaktı.

1959 yılıydı kırık bir bisiklet buldum, babamdan para alıp Kars'a gidip çağ ve lastik aldım; bisikletimi yaptım. Cilavuz Öğretmen Okulu'nda çok öğrenci okuyordu. Bisikletimi beş dakikası yirmi beş kuruşa kiraya vermeye başladım. Çocukken çok para kazandım. Arkadaşlarım çoktu. Gülerdik, oynardık, arasıra dövüşür birbirimizin kafasını kırardık, ara sıra birbirimize kötü sözler de söyler, küfürleşirdik. Buradaki evleri kendim yaptım. 1964'te beni askere aldılar. 1,5 yıl Volgograd'ta askerlik yaptım. 1,5 yılı da Tataristan'da olmak üzere toplam 3 yıl askerlik yaptım. Askerde işimiz hep fabrika kurmaktı.

Kars'ta Gafar'ın dükkânı vardı: Babam ondan alışveriş yapardı. Müslümanlardan helva, pişi,

hingel, Feselli erişte yapmasını öğrendik.

Biz de onlara Borç, Lapşa gibi yemekler öğrettik. Türklerin yemekleri güzel ve lezzetliydi. Bizim hepimizin hamamı var, hamamsız Malakan olmaz. Arkadaşlarım Celil Ermutlu, Şamil Ermutlu çok iyi insanlardı, onların evi Çalkavur'daydı, Nastke'nin evi, Baholdi'nin evi, bizim ev, Dabrinil'in evi birbirine yakındı.

Burada, Vasili Pavloviç'in hanımı söze girdi:

–Size mani diyim mi şimdi, hatırıma geldi.

...Çay benim çeşme benim

Peşime düşme benim

Senden güzelini buldum

Önüme geçme benim.

***

Aya baktım ay beyaz

Cebe baktım para az

Ben ay yüzlü güzel buldum

Bu kız bana yaramaz... hııımm devamı neydi, Vasili?

-Ben ne bilim...

Aklım karıştı...

Hepimiz güldük.

-Ben buraya geldiğimde 12 yaşındaydım. Kars'ta ikinci sınıfa kadar okudum, annem kardeşimi doğurduktan sonra ölmüştü.

Bizim iki ineğimiz, bir öküzümüz vardı. Benim babam bir ara Kars'ta süt fabrikasında çalıştı. Bizim değirmenimiz olmadığı için rençberlik yapardık. Çalkavur'da Nastke Karakin'in evinin beş ev ötesinde, Celal Ermutlu'yla Nastke'nin evinin orta yerindeydi evimiz. Nastke'nin kocası Simon önceleri benim halamın kocasıydı. Onlar buraya Levakumka'ya gelmediler, Stavropol-Şipariski rayonda yaşadılar ve çok fakirleştiler. Simon orada öldü. Kızı kocaya gitti. Evlendiği adam sarhoştur. Onun da kardeşleri Fiyedor ve İsay vardı, sonları iyi olmadı. Simon'un ilk karısı Dünya, benim halamdı. Çakmak köyünde Sabranya, Nastkelerin evinin yanındaydı. Biz göçten önce son Sabranya namazını (dinî ibadetimizi) da orada kıldık. Ağlaya ağlaya Kars'a gidip trene bindik. Rus tarafına geçip günlerce yol aldık. Trende camdan bakardık. Kadınların elinde demirden lomlar vardı, bunları rayların demirlerini sökmek için kullanıyor, tren yollarını yapıyorlardı. Şaş kaldık, korktuk, acaba biz de mi öyle olacaktık, göç için yanlış ülkeye mi geldik diye...

Rusya'daki dağıtım noktasına geldiğimizde bütün akrabaları dağıttılar. Neyse ki yıllar sonra bir araya gelebildik.

Yetkili müdür geldi. Bize masa, sandalye gibi gerekli eşyaları verdiler. Yeni yılımızı kutladılar, sonra da babam odun hazırladı ve sobayı yaktı. Birkaç gün sonra Göçmen Müdürlüğü'nden gelip acı bir haber verdiler:

"Astrakhan'da akrabalarımız soba dumanından zehirlenip ölmüşler." Günlerce ağladık, kendileri geleceği yerde, ölüm haberleri gelmişti.

-Başımız sağolsun

-Bu ne?

-Maya!

-Nasıl yapıyorsunuz?

-Anlatayım! İnek veya koyun kestiğimiz zaman on iki parmak bağırsaklarını alıp güzelce yıkadıktan sonra kurutur bir kaba koyarız. 3 litre suya yeteri kadar bağırsak koyup, üstüne tuz, şeker, pirinç katarız. Kabarmaya başlar. Çıkan suyu döküp atarız. Peynir şırası katıp bu karışımı üç dört gün bekletiriz, maya olur.

Bir başka çeşidi de şöyle yapılır:

İki koyun bağırsağı alıp güneşte kuruturuz. Sonra parçalara ayırıp tuzlarız. Cam kavano-

Konovaloff Vasily Pavloviç beni evine davet etti.

Cılavuz Köy Enstitüsü öğretmenleri (40'lı yıllar).

Yekatarina Nikolayevna bizi evlerine yemeğe davet etti.

zun içine doldururuz. Bu, buzdolabında üç gün durur sonra çıkarıp tekrar güneşte kurutup bu sefer ezeriz. Cam şişenin içine atıp üzerine tuz ekleriz. Peynir şırası katıp kavanozu doldururuz. Ağzını kapak ile kapattıktan üç dört gün sonra gıgırmaya (köpürmeye) başlar. Bir müddet sonra da maya olur.

Biz çok peynir yaparız. Önce sütü süzgeçten geçirip ısıtıyorum, sonra ışığı söndürüyorum ve mayayı döküyorum. Katılaşmaya başlayınca, karıştırmaya başlıyorum, suyunu süzgeçle süzüyorum, su aktıktan sonra peynir oluyor. Bazen bu peyniri satarız.

Çeçil peyniri yapmak için de sütü separatöre koyup yağını çıkarıyoruz. Sonra süte maya döküyoruz. Ateşin üstünde, ışıkta karıştırıyoruz, sonra çıkarıp yuvarlayıp çekmeye başlıyoruz, oluyor çeçil peyniri.

–Olşanka (Yalınçayır) köyünde (K.....) vardı. Malakan kazlarını toplayıp otarırdı. Sonra bir küçük dükkân açtı. Sonra bu daha zenginledi. Zengin olunca büyük bir mağaza açtı. Malakan-

lar ondan alışveriş yaparlardı. Malakanlar bir alır beş öderlerdi. Gerisini neye anlatayım ki, anladınız herhalde! Yaramaz insandı.

Gel bizim ambara gidelim! Bu tahılı bize her yıl hükümet veriyor. Toprağımız hükümetin. Bu kırma makinesi ile tahılı kırıp, malımıza veriyoruz. Burası da benim otluğumdur. Ormandan biçtim getirdim. Haydi gel, yorulduk çay içelim.

–Biz Türkiye’den akraba evliliği yapmamak için geldik Rusya’ya, ama burada öz milleti bulamadık. Bizim Ruhanî Hıristiyanlar, Ruslarla evlenmeye başladılar. Kültürümüz kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Rusya’da okula gittiğimizde orada bize “Allah yoktur” dediler. Ama dinî bayramımız gelende yine de yumurta boyuyorduk. Sovyet zamanıydı. Birgün, okuldaki öğretmen Malakan kızlarını toplayıp eline baktı ve bizi azarladı: Siz ne diye yumurta boyuyorsunuz? Paskalya için mi yaptınız? Namaza (Sabranya’ya) gidiyor musunuz diye. Sizi hapse atarlar.

Gitmeyin Allah yoktur! Siz hiç Allah’ı gördü-

Yekatarina Nikolayevna 1987 yılında Levakunski Reyon yakınlarında Solhoz’da diğer kadın işçiler ile pancar toplarlarken çekilen fotoğraf.

Kızarmış patlıcan, salata, domates ve mayonez sosu ile zenginleştirilmiş ŞİNİNKİ.

nüz mü? Yook!

Onu kim gördü? Biz Kozmonot Yuri Gagarin'i uzaya gönderdik aradı baktı yook! Hiç kimseyi bulamadı.

Bizim Paskalya ile Ruslarınki arasında tarih farkı var. Eskiden baskı vardı ama şimdi serbest. Kime, neye inanırsa inansın! Bir tek Hükümetin koyduğu kanunları uygula, trafik kurallarına uy. Kemerini bağla, gerisi önemli değil!

Biz buralara ilk geldiğimizde dinî vecibelerimizi evlerde gizli yerine getiriyorduk. Şimdi ise Sabranya'da serbest yapıyoruz. Buna karşın şimdi işsiz adam çok. Sovyet zamanında herkesin işi vardı, şimdi yok! Gençler hep çekildi: Büyük şehirlere gidiyorlar.

Bizden selam götür Cilavuza. Beraber bisiklet bindiğimiz Metin'e, Susuz'un insanlarına, Kars'taki kutsal topraklara... Para biriktiriyorum, gideceğim, Allah kısmet ederse Türkiye'ye.

Vasili Pavloviç ve hanımına beni ağırladıkları, bana evlerini, yüreklerini, sohbetlerini açtıkları için ne kadar teşekkür etsem azdır!

YEKATERİNA NİKOLAYEVNA BİZİ AKŞAM YEMEĞİNE ALDI

Yekatarina Nikolayevna'nın mühendis oğlu çok geniş arazileri olan bir işletmenin başında iken Rusya'da sosyalist sistem çökünce, o da akıllılık edip düşük ödemelerle borçlanarak, bu işletmenin tamamını satın almış ve çok büyük bir servetin sahibi olmuştu. Bize işletmesini gezdirdi. Çok başarılı bir işletmesi var.

Nastke Hala'nın kızkardeşi Yekatarina Nikolayevna da bizi akşam yemeğine davet etti.

Soframızda önceden yağda kızarmış patlıcan, salata, domates ve mayonez sosu ile zenginleştirilmiş "Şininki" vardı. Bir tabak içinde yeşil zeytin de geldi. Buradaki adı "Olivki".

Et, patates, havuç, biber ve domatesten yapılan sulu yemek olan "Sovus" geldi.

Yemekten sonra Yekatarina bana 1987 yılında Solhoz*'da diğer kadın işçiler ile beraber

*(Solhoz: 1917 Ekim Devrimi'nden sonra traktör ve makine gibi araçlarla tam donanımlı kooperatifler).

Yeşil zeytin de sofraya geldi. Buradaki adı (OLIVKI) idi.

Et, patates, havuç, biber ve domatesten yapılan sulu yemek SOVUS.

lahana tarlasında çekilmiş bir fotoğraf gösterdi.

Bize uzun uzun o yılları anlattı. Birkaç saat sonra oradan çıkıp Nastke Hala'nın oğlu Yaşa'nın ve karısı Raya'nın evine gittik. Bize dondurma ile zenginleştirilmiş çok güzel bir kabak tatlısı ikram ettiler. Müzeme koymam için de iki kova suyu taşımak için yapılmış omuz tahtası (Çiyindirik) hediye ettiler.

Gece geç saatte, kaldığımız eve döndük.

BENİ SİVİL POLİS YAKALADI

Sabah kalktık Nastke Hala'nın kızı Mariya Vasiliyevna (Maşa) bizi sahibi olduğu işyerine götürdü. Burası matbu evrakları basan büyük baskı makineleri olan iki katlı bir binaydı. O, matbananın yetkilisi olduğu için devlet, Prestroyka'dan sonra, az bir borçlanma ile alt katın mülkiyetini Maşa'ya vermişti. İş yerinde gerekli talimatları verdikten sonra Maşa bizi reyonda gezdirmeye başladı. Çevrede fotoğraf çekerken bir sivil

polis yanıma gelip neden fotoğraf çektiğimi sordu. Ben de manzara güzel olduğu için dedim. Ardından tartışmaya başladık. O ara para bozdurmak için yanımızdan ayrılmış olan Maşa yanımıza geldi ve aralarında konuşmaya başladılar. Ne konuştular ise polis ulu orta fotoğraf çekmemem için beni uyarıp yanımızdan ayrıldı.

Biz de ertesi gün başlayacak dönüş yolculuğumuz için bankaya gidip para bozdurduk. Arabamın benzin deposunu doldurdum. Maşa'nın yardımı ile yolculuk için gerekli olan malzemeyi ve kumanyamızı aldık. Sonra da Nastke Hala'nın erkek kardeşi Yakov'un oğlunun evine gidip akşam yemeği yedik, ardından arabamın navigasyon cihazını Rus yazılımına göre yeniden ayarladık.

Artık ertesi gün erken saatlerde yola çıkmak için her şeyimiz hazırды. Burada şunu belirtmem gerekir ki 2008 yılındaki Rusya gezimde rüşvet bizi yıldırılmıştı, ama 2013 yılındaki gezimde ise rüşvet ile hiç karşılaşmadım.

Dimitri Bruhin'in Dedesi -1940

9.Bölüm: Amerika'da Yaşayan Dimitri Bruhin'in Kars'taki Anıları

*Bak bu zifiri karanlık geceye
Vakit gece yarısı,
Etraf ıssız ve sessiz
Gördüklerin görmediklerin
Hepsi de sağır ve dilsiz*

*Dimitri Bruhin'in sağır ve dilsiz olan
anneanesi ve dedesi için yazdığı şiir:*

"Sakin Haa!! Ali Çavuş... Gavur Mavur Derseniz... Beni Başka Yere Gömerseniz... Beni Sizlerden Ayırmayın."

Amerika'da yaşayan Kars doğumlu Dimitri Bruhin anlatıyor...

Bir zamanlar Doktor Yüzbaşı Dimitroyati vardı,
Gayrimüslimdi...

İnsanlara şifa dağıtırdı...

Bu topraklarda yaşayan insanları da çok sev-
mişti.

Erdemlerine, dürüstlüklerine, insanlarımızın
insana verdiği değere hayrandı.

Öyle sevmişti ki bizi,

Vatanımızı vatanı gibi görmüştü.

Öyle sevmişti ki bizi.

Ölüme bile bizimle koşmuştu.

Son nefesinde neler yaşadı,

Neler hissetti bilemiyoruz.

Ama son cümleleri unutulmadı.

Ve bir Çanakkale gazisinin hatıralarında bu

Dimitri Bruhin Kars'taki okul arkadaşları ile beraber.

güne geldi:

Doktor Yüzbaşı Dimitroyati'nin sözleri

"SAKIN HAA!! ALİ ÇAVUŞ...

GAVUR MAVUR DERSENİZ...

BENİ BAŞKA YERE GÖMERSENİZ...

SAKIN HAA...

BENİ SİZLERDEN AYIRMAYIN!"

Dimitri Bruhin anlatıyor...

(Kars 1949)

Arpaçay'ın Zohrap köyünde yaşamış olan Malakan anneannem Nastya ve dedem Vasil Samarin; karı-koca sağır ve dilsizdiler. Dedem kunduracıydı ve yöre insanına deriden kundura imal ederdi. (Fotoğrafta ayağındaki çizmeler kendi el yapımıdır.) 1940'larda dedem 'vergi ödememe suçlamasıyla' 6 ay hapis edildi.

Hapiste Davut adında genç bir Malakan mahkum ile tanıştı ve daha sonra kızlarından birini Davut ile evlendirdi.

Anne tarafı akrabalarım 1960'larda tüm varlıklarını arkalarında bırakarak ve bir daha geri dönmek üzere SSCB'ye göç etmek zorunda kaldılar.

Kars, Diş Hekimi Trofin Denisenko'un evinin önü.

SAĞIR VE DİLSİZ

Dimitri Bruhin'in sağır ve dilsiz olan anneannesi ve dedesi için yazdığı şiir:

Bak bu zifiri karanlık geceye
 Vakıt gece yarısı,
 Etraf ıssız ve sessiz
 Gördüklerin görmediklerin
 Hepsi de sağır ve dilsiz
 Karanlığa gizlenmiş güzel ve çirkin
 Canlılar derin bir uykuya dalmış
 Çıt yok her şey çok sakın
 Cansızlar sakın matem tutmuş gibiler
 Ölüler sokaklara çıkmış geziyorlar
 Gecenin karanlığında
 Hepsi de sağır ve dilsiz
 Gecenin karanlığında kaybolmuş
 Gündüzün sesleri kaba gürültüleri
 Gece karanlığının içindekiler
 Sabahın aydınlığını bekliyorlar
 Sağır ve dilsiz...

Dimitri Bruhin
 Fresno, 2014

Dimitri Bruhin anlatmaya devam ediyor...

Annem Malakanlar'ın ünlü Samarin ailesinden gelir. Zohrap köyünde doğdu.

Kars'ta herkes onu Marfusa olarak tanısa da asıl adı Avdotya (Samarina) Bruhin'dir

Annem insanları sevdiği kadar, hayvanları da seven bir kişiydi: İnekler, kuzular, tavuklar, kaz ve hindiler beslerdi. Hayvanları da onu, onları sevdiği kadar severdi.

Annemin peşinden koşarak dolaşan, sürekli her yerde takip eden bir koyunumuz olduğunu hatırlarım.

Ailemin Kars'ta bir bakkal dükkânı vardı. Annem Tekel'e mal almaya gittiğinde annemin koyunu, köpek gibi Tekel'in kapısında annemin dışarı çıkmasını beklerdi.

Bazı Karşlılar durumu gözlemler; "Eye siz Uruslar hayvanları da bir başka yetiştirirsiniz, Bah sizi nasıl severler" diye sık sık takılırlardı.

Dimitri Bruhin

Sevgili Vedat,

Malakan yemekleri hakkında fazla bilgim olmasa da Rus yemeklerine benzediklerini bilirim.

Amerika'ya ilk geldiğimde 2 yıl bir Malakan aile ile yaşadım.

'Lapşa' en popüler yemekleri, ibadet evleri olan Sabranya'da bile her zaman lapşa yenir.

Karşlıların bu yemeği tanıdıklarından eminim. Yufka gibi açılan hamur, kurutulup erişte şeklinde kesilir. Et ya da tavuk suyu içinde et

Kars'ta Faik Bey Caddesi'nde bakkal dükkanını Dimitri Bruhin'in babası Jorjik işletirdi, o rahmetli olunca annesi Marfusa işletmeye başladı, ama onun asıl adı Avdotya (Samarina) Bruhin'di.

Soldaki ablam Elizabet- Ben- Dimitri Bruhin-Alicka Kars'taki Dimitri'nin evinin çatısı.

Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile tek sınır kapısı Kars vilayeti idi. Bu dönemde iki ülke arasındaki protokoller Kars sınır kapılarında yapılırdı. Bayan Alicka Bruhin o dönemin TC'nin resmi Rusça-Türkçe tercümanıydı.

parçaları ile birlikte pişirilir. Bir de ünlü 'borş' var: Tuza basılmış salamura lahanası ile yapılan etli, sulu, sebzelikli çorba da sayılabilecek bir yemektir. Mutlaka kırmızı pancar kullanıldığından bu çorbanın rengi kırmızı olur!

Bir 'Golubtsı' yemeğini anımsarım: Bizim etli lahanalı dolması gibidir ama lahanalı içine et sarılıp pişirilir.

'Blinsi'yi duymuş olduğunuzdan eminim. Başta sulu-cıvık mayalı bir hamur hazırlanır. Kabarmaya bırakılıp bir kaç kez kabarıp indikten sonra kepece kepece ince krepler gibi kızartılır.*

Kars'ta iken annem kaz çorbası yapardı, O da borş gibi fakat pancar kullanılmazdı, turşudan dolayı ekşimsi ve lezzetli olurdu.

BAZI MALAKANLAR ASİMİLE OLUYOR

Benim hatırlayabildiklerim bunlardan ibaret! Doğrusu ABD'de yaşayan şimdiki Malakanlar buralara entegre olmuş durumdadır, daha çok spaghetti, fırında tavuk, pilav, dolma, hindi gibi şeyler, yani bildiğimiz kentsel yemeklerden pişirip yiyorlar.

Domuz eti hâlâ kesinlikle tüketilmez. Bura-

daki Malakanlar genelde içki de içmezler. Tabii genç jenerasyon hem içiyor, hem de partiler veriyor.

Yani artık göründükleri kadar muhafazakâr değiller. Tanıştığım orta yaşlı bazı Malakanlar'ın da yasak olmasına rağmen dilediklerinde evlerinde alkol tüketebildiklerine şahit oldum.

Asimile olmak çok kötü..

MALAKAN ANILARIM...

Bildiğiniz gibi ben üç yaşımıdayken vefat eden babam Ortodoks Rus olmasına karşın annem Arpaçay'ın Zohrap köyünden Malakan bir kadındı.

Kars'ta tanıdığım olduğum çoğu Malakan'ın çok çalışkan, 'elleri altın' sıfatına layık kişiler olduğunu gördüm...

Yöredeki değirmenlerin çoğunu Malakanlar çekip çevirirdi. Bölge şartlarının elverdiği kadar ekonomilerini kalkındırmaya uğraşırlardı. Çalışkan ve dürüstlerdi, kimseye kazık attıkları olmamıştır.

Yaptıkları her işe tüm yüreklerini, tüm enerjilerini verirlerdi. Bu nedenle onların yaptıkları işler, yetiştirdikleri hayvanlar, meyve ve sebzeler hem göz alır hem de göze batardı.

Malakanlarda kestirmeden gitmek, kolayına kaçmak diye bir şey yoktu. Bir iş en iyi nasıl yapılırsa, Malakanlar öyle yapardı.

Kars'ın en büyük kaybı Malakanlar'dır. Malakanlar'ın gidişine ve ardındaki sebeplere burada değinmeyeceğim. Bunları siz de biliyorsunuz.

Kars'taki Malakanlar'ı, Kars'taki Ortodoks Ruslar da küçümser, onlarla alay ederlerdi. (Türklerin L..... dalga geçtikleri gibi)

Hatta benim en yakın Rus arkadaş ve akrabalarım, çocukluğumuzda bana kızdıklarında; "Malakan-Tarakan" (Malakan-Hamamböceği) derlerdi.

Tabii ben bunları çocuk olmaya veriyorum, sonraki yıllarda, büyüdüğümüzde bizim nesilde böyle bir alaycı yaklaşım olmadı.

* Bu arama sayfasına bakarsanız birçok Türkçe tarifi var: <https://www.google.com/#q=blini+nas%C4%B1+ya p%C4%B1%C4%B1r>

Kars Emniyetinde ilk görev... Bayan Alicka Bruhin o dönem TC'nin resmi Rusça-Türkçe Tercümanıydı. Vatandaşı olduğumuz TC hükümetinin Alicka Bruhin'in bu görevi yapabilmesi için tek koşulu vardı, o da protokollerde ve emniyetdeki görevinde Alicka Bruhin yerine Türk ismi 'Aylin Doğru' ismini kullanmasıydı.

ABD'ye, bizden önce buraya gelen Alicka ablam sayesinde geldim. O sırada bir Malakan ile iki yıllık evliydi.

Şunu diyebilirim ki, "Ben Malakanlar'dan gördüğüm iyiliği hiç kimseden görmedim."

Türkiye'deki anarşi döneminde Kars'ta her gün bir kaç adam öldürüldüğü yıllarda bazı milliyetçi-faşist kişiler beni sokakta çevirip dört-beş kişi meydan dayağı çekiyorlardı.

Kavga etmeyi hiç sevmezdim, elim ağrırdı vursam devirirdim ama asla dövüşmedim.

Korkumdan bazı caddelerden, bilhassa Ülkü Ocakları'nın bulunduğu bölgelerden hiç geçmezdim.

Neyse, ABD fırsatı çıkınca vize almak iki yılını aldı ise de, Kars'tan ve Türkiye'den ayrıldığıma çok sevinmiştim.

En iyi arkadaş ve dostlarımı geride bıraktıyordum. Onlar bugün hâlâ benim canlarım ve dostlarım. Türkiye'ye her gelişimde o çocukluk arkadaşlarımla görüşür, birlikte zaman geçiririz.

Neyse biz, yine Malakanlar'a dönelim;

Ben, dünyada bu kadar karşılıksız iyi olan, sana yardım edip ama karşılığında bir şey beklemeyen insanların var olduğunu bilmezdim. Bunu burada, Malakanlarda gördüm, kiminle tanıştıysam beni bağırlarına bastılar.

Cebimde 40 dolar ile geldim, bana öyle iyi ve cömert davrandılar ki, ağızım açık kaldı desem

Annem Samarinlerden Malakan. Zohrap köyünde doğdu. Soldaki annem Marfusa Bruhin, ayakta teyzem Dunya ve kocası Ivan Ivanovich. (Stavropol. 1977.) Ötekisinde Dadi Ivan yani Ivan Amca.

yalan olmaz.

İngilizce öğrenmem için okula yolladılar, üstümü-başımı (giyecek, ayakkabı) sağladılar. Dişçiye gönderip ağızımdaki bütün çürükleri ve sorunları hallettiler. Hafta sonunda cebime harçlık bile koyup, kullanmadıkları bir otomobili bana verip, "Git gez, dolaş. Biraz ortalığı öğren" dediler.

Yaptıkları iyilikleri yazmakla bitiremem. Demek istediğim, ben bugün insansam, insan olmayı onlardan öğrendim. Bugün içimde sevgi varsa onu da onlardan öğrendim. Hiçbir zaman kalbimi kırmadılar, duygularımı incitmediler.

Hepsi samimiyet ve içtenlik doluydu. Hiç kimse kazık atmadı, zaten Malakan çevrelerinde kazık atmanın ne olduğu bile bilinmezdi.

Facebook'ta, "Çarlık Rusya'sı Malakanları belki katledildiler, en yaman yerlere sürüldüler, yine de her gittikleri yerde tutunup başarılı olmakla kalmayıp, yöredeki insanların saygılarını da kazandılar" diye yazmıştım.

Malakanlar bir kar çiçeği (kardelen) gibidirler, tüm zorluklara rağmen, bütün kötülüklerin içinde çiçek gibi açar ve ayakta dimdik dururlar.

Neden bu denli temiz kalplidirler dersenez, Tanrı temiz kalpli insanları sever diyedir.

Şimdi artık çok fazla duygu doldum Vedat dost!

Bu e-mail'imı burada bitiriyorum, umarım yardımcı olabilmişimdir.

Dimitri Bruhin, ABD California, Fresno

***

Sevgili Vedat,

Benim sana gönderdiğim yazılardan istediklerini tabii ki kullanabilirsin.

Malakanlar'ın inançlarına gelince, sadece ve sadece Tevrat ve Incil'de yazılanlara inanırlar diyebilirim.

Hıristiyan dininde öğretilen "Trinity Doctrine" yani "Üçlü Birlik Öğretisi"ne ben burada Yehova şahidi olduğumdan inanmam, çünkü, söz konusu o birlik kutsal kitapta yok!

Bana sorarsan, şahsen 'Organize Dinlerin hepsine karşıyım, çünkü hepsi uydurma ve yalan dolanla dolu.

İsa, özellikle Baba'nın yani yaratanın sadece ve sadece tek bir Allah olduğunu söyler ve "Bana tapmayın, beni gönderene tapın" diye emir verir.

Dimitri Bruhin'in Amerika'daki yakın akrabaları.

Fakat vaftiz yapılırken "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adına vaftiz" denir. Bu üçünün eşit olduğu bir "Üçlü Birlik" anlamında değildir. Yaratan her şeyin yaratıcısıdır.

Mesela ben de Kutsal Üçleme dediklerini doğru bulur, "Üçlü Birlik'i reddederim.

Ben burada biraz kendi inancımın bahsettim ama bildiğim kadarıyla Malakanlar da öyle iman ederler.

Malakanlar ayrıca Tevrat'daki 10 Emir'e de çok önem verirler: Mesela,

- Anne ve Baba'ya ömür boyu saygı ve sevgi göstereceksin,
- Komşunun malına ve karısına göz dikmeyeceksin,
- Öldürmeyeceksin,
- Zina etmeyeceksin,
- Çalmayacaksın.
- İnsan yapımı putlara ve objelere tapma

Bunlar şimdilik hatırıma gelenler.

Saygılar.

Dimitri Bruhin

***

Sevgili Vedat,

Bir ülkeden tanımadığınız bir başka ülkeye göç etmek ve orada yeni yaşama sıfırdan başlamak her zaman zor bir hayatî olaydır; gençler

John Kochergen- Dimitri Bruhin'in kız kardeşinin kocası Jimmy Spolsdoff.

için bile zorken orta yaşlı ve yaşlılar için çok daha zordur.

Ben ABD'ye Kars'tan ilk geldiğimde epey zorluk çektim, bocaladım. Kaliforniya gibi bir yerden bile geri dönmeyi birkaç defa düşündüm. Belirli bir süre sonra alıştım, şimdi gerçekten burada olduğuma çok memnunum ve kendimi şanslı hissediyorum.

Bizim zamanımızda Türkiye'deki düzen "Gâvurlara" yaşama hakkını pek tanımıyordu.

İstatistiklere göre 1910'larda Anadolu topraklarında her sekiz kişiden birisi Hıristiyandı.

Şayet onlar Türkiye'de kalmış olsaydı şu anda Anadolu'da 10 milyona yakın Hıristiyan olacaktı. Türkiye o zaman belki de bambaşka bir ülke olurdu.

Neyse konuyu saptırmayayım! Bazı Malakanlar'ın geri dönmeyi istemiş olduklarına eminim! Hatta annemin dediğine göre, geri döneceklerinden emin olan bazı Malakanlar bu umutla bazı kıymetli eşyalarını bir yerlere saklamışlardı.

Uzun vadeli düşünüldüğünde Malakanlar'ın Stavropol civarlarına göç etmiş olmaları kendileri için çok iyi olmuştu. Çünkü onlar Kars'ta, Türkiye'de harcanacak ve perişan olacaktı. Oralara gidenlerden bazıları zorluk çektiler ise de, bence genel nüfus açısından iyi bir karardı.

Annem 1977'de Stavropol'e gitmiş ve çok etkilenmişti. O devirde Kars'ta elektrik bile günde birkaç saat yanarken Stavropol'de elektrik ve gazın devlet tarafından bedava verildiğini anlatırdı. Malakanlar'ın orada ufak bir topluluk kurduklarını ve mutlu olduklarını "keşke biz de gitseydik" dediğini hatırlarım.

Saygılarımla,

Dimitri Bruhin

***

John Kochergen ve John Alex Kochergen ablamın dediğine göre aynı kişilermiş, ama kesin bir kaniye varamadım.

Los Angeles İlk Malakan Kilisesinde düğün töreni.

10.Bölüm:

Alper ve Esin B. Özkan Akçayöz'ün

Ropörtajları:

Tarihçi Andrei Conovaloff

ile Ruhani Hıristiyanlar

(Malakanlar, Duhoborlar,

Dukhizhiznikiler, Maksimistler,

Prigunlar, Subbotnikiler vs.)

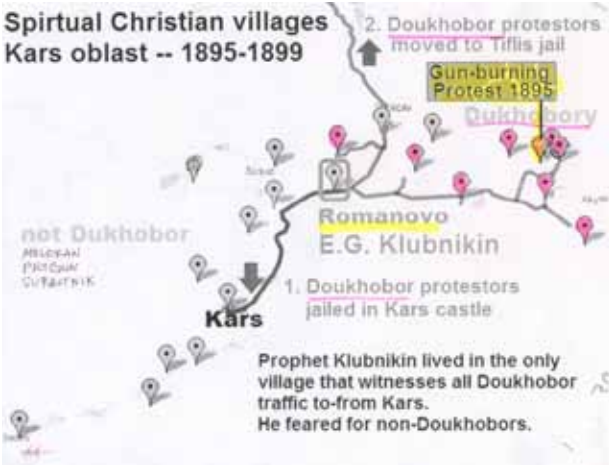
Hakkında Söyleşi

ALPER AKÇAYÖZ'ÜN AMERİKADAKİ GÖZLEMLERİ

1895'de Duhoborlar'ın silahlarını yaktıkları yerler.

Ruhanî Hıristiyanların Kars bölgesindeki köyleri (1895-1899)

Amerika kıtasının eyaletlerini gösteren harita.

-Babamın yazacağı "Annem Sara ve Malakanlar" kitabının son bölümü olan, Yeni Dünya denilen Amerika kıtasındaki Malakanlar'ın, Prıgunlar'ın, Subbotnikler'in, Duhoborlar'ın gibi Ruhânî Hıristiyanların geçmişteki ve şimdiki ya-

şamlarını gözlemlemek incelemek ve gerekli olan bilgi ve materyalleri toplamak için Ruhânî Hıristiyanlar üzerine derin bilgileri olan Amerikalı Tarihçi Andrei Conovaloff ile e-mail yolu ile görüşüp Los Angeles'e şehrinde buluştuk.

Amerika'da kaldığım süre içinde bana her türlü yardımı ve sıcak insani desteği sağlayan Andrei Conovalof'un büyük tarihi bilgisinden faydalandım.

Önceden, Kars'ta ve Kafkaslarda gözlemlediğim, çevreden dinlediğim ve kitaplarda okuduğum insan ve sevgi odaklı düşünce Amerika kıtasında farklı boyutlara kaymış; temizlik, sadelik, israftan ve şatafattan uzak, kin gütmeyen, insan sevgisi ile dopdolu felsefi düşünce, özünü kaybetme yoluna girmiş.

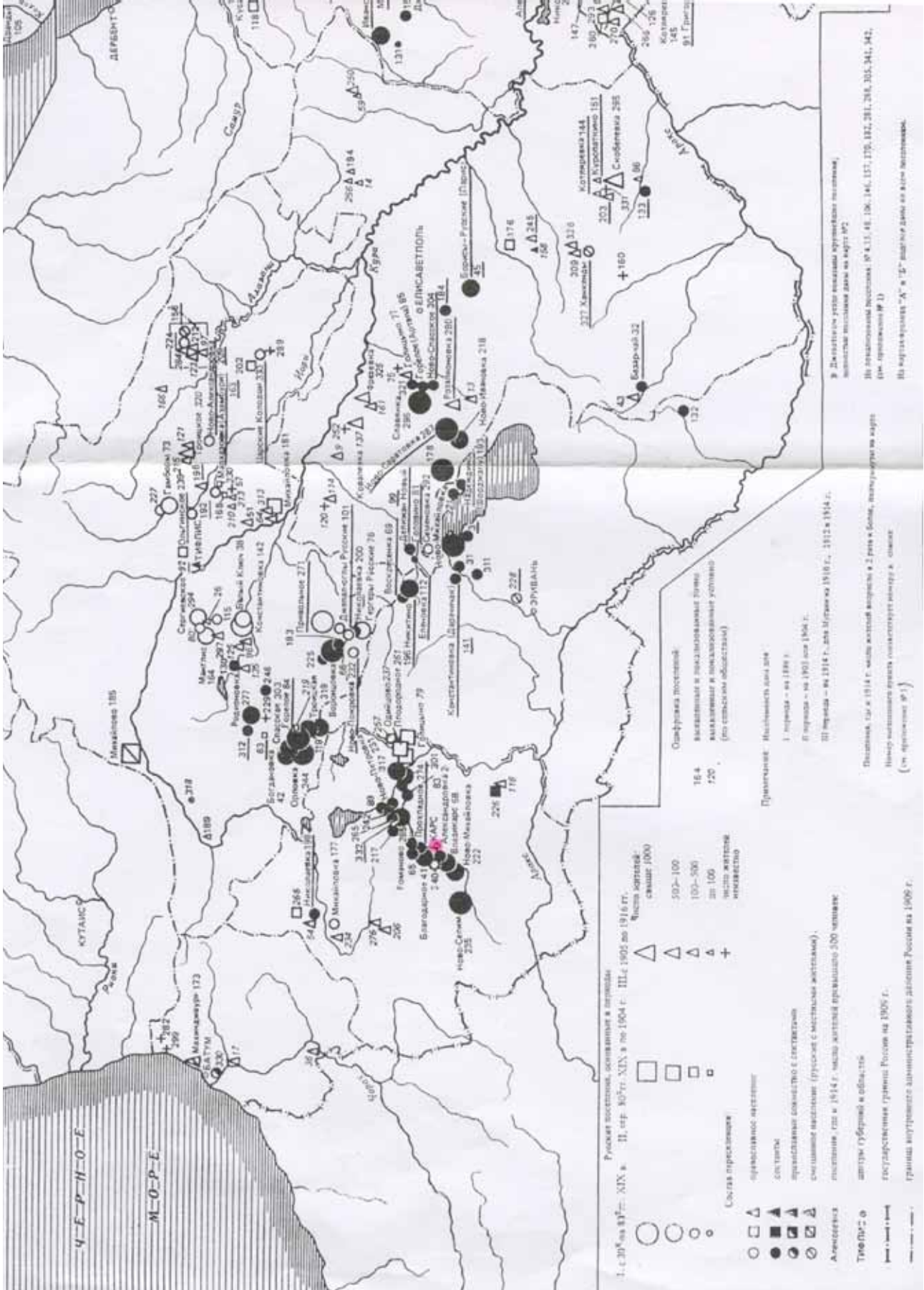
Bazı yerlerde Sabranya'nın adı değişmiş, "Kilise" olmuş. Bazı Sabranyalarda "Haç" bulunmakta. Sabranya'ya gidenlerin giysileri sadelikten biraz uzaklaşmış.

İnsan sevgisinin önde olduğu Sabranyalardaki insancıl sıcaklığı hissedemedim. Herhalde kapalı toplumların güvenlik iç güdüsü olsa gerek ki, yabancı olduğumdan bana çok sıcak davranmadılar ya da davranamadılar.

Kanımcı Ruhânî Hıristiyanlara Amerika ekonomik olarak yarar sağlasa da gelenek görenek ve ruhanî açıdan asimile olma yolunda oldukları izlemeyi edindim.

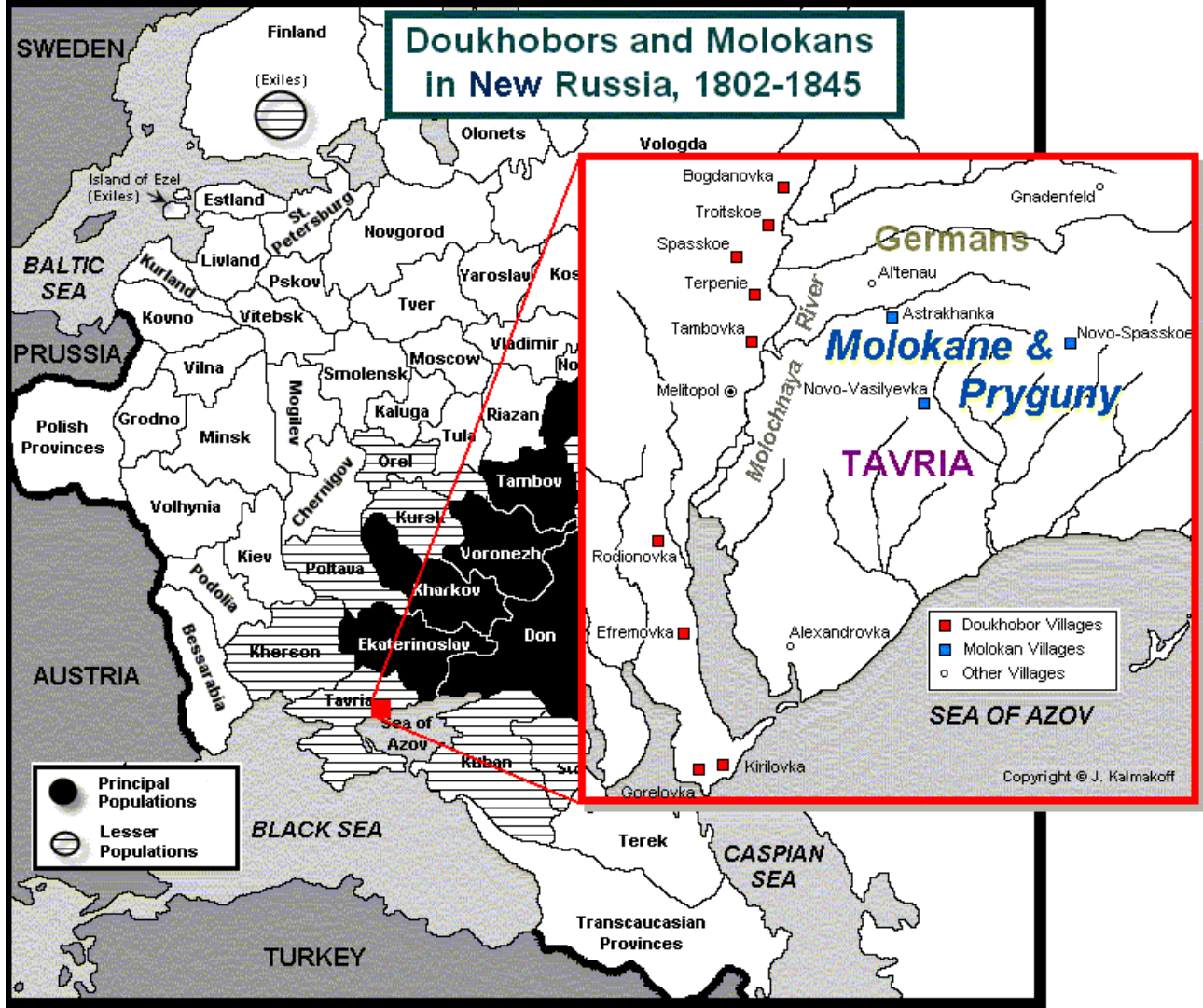
20. 04.2013 Amerika Los Angles Millenyum Baltimur Hotel. Alper Akçayöz'ün Andrei Conovaloff ile yaptığı röportaj.

Kafkasya'ya göç eden Ruhani Hıristiyanların yerleşkeleri. 19.yy. sonu

Kafkas bölgesine gelen Priguny, Sionisty, Novye Israeli, Dukhizhizniki, Malakan, Duhobor ve Subbotnikiler vs... gibi tarikâtlar*...
Vassili Verestchagin: Painter-Soldier-Traveler: autobiographical sketches tr. from the German and the French by F.H. Peters, Volume 1, F. H. Peters (Translator), 1887, page 79.

Rusya'daki Ruhani Hıristiyanlar (Duhoborlar ve Malakanlar) (1802-1845). 1833'te yeni inanç olarak yayılan Prıgunların yerleşim yerlerini gösteren harita.

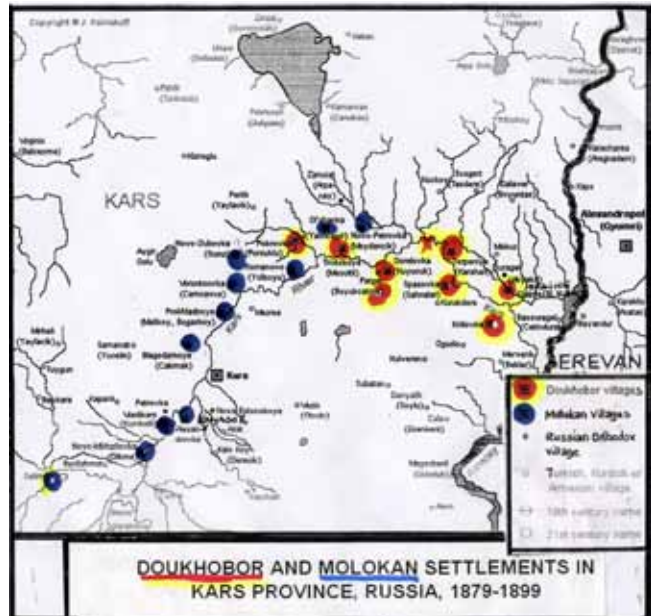
ALPER AKÇAYÖZ'ÜN ANDREI CONOVALOFF İLE AMERİKA'DA SÖYLEŞİSİ

20 Nisan 2013

Kamera ile çekim ve röportaj yapabilmek için önceden organize ettiğimiz gibi Amerika Los Angeles Millenyum Baltimore Oteli'nde Malakanlar ve Duhoborlar üzerine otorite olan Tarihçi Andrei C onovaloff ile buluştum. Video çekimleri için hazırlıklarımı önceden yaptığım için herhangi bir sorun ile karşılaşmadım.

Çekim başlıyor.

-Merhaba Vedat, senin için Amerika'da ve Kanada'da yaşayan Ruhani Hıristiyanlar hakkın-

Rusya'nın KJrs kapital bölgesindeki Duhobor ve Malakan Yerleşimleri (1879-1899).

APPENDIX E

Buried in the cemetery in Guadalupe, Mexico

131 names listed. Dates of birth and death are shown when submitted. Links to photo of grave marker when submitted. Gravemarkers are mostly in Russian with no uniform transliteration into English. Two names marked with asterisk (*) were not on the published list though gravemarkers are in the cemetery.

Agalsoff   Bibayeff   Dalgoff   Filatoff   Kornoff   Marozoff   Mohoff   Pobloff   Rogoff
Afonin   Buckroff   Dalmatoff   Kachirsky   Klistoff   Mechikoff   Nazaroff   Popoff   Samarin
Babeshoff   Chaplok   Evdokimoff   Kobzeff   Makshanoff   Melnikoff   Pivovarovff   Potsikayeff   Samaduroff
Tolmasoff

Agalsoff Alexsay M. David Lavonrivna Mikhaill	Afonin Daniel M. Gregory D. Jacob G. Matriona A.	Babeshoff Arina P. <u>Dunia V. (1906-1996)</u> <u>Ivan G. (1922-1939)</u> Ivan V. Julia J. Kulina Masha A. Masha G. Michael V. Simion S. Timofey V. Vasilli S. Vera J.	Bibayeff Alekamdro A. Alexsay S. Feodor Y. Hania Hania K. Hania P. Ivan S. John A. Maria S. Masha B. Savilie Y. Tania J.	Buckroff Dunia M. Maria S. Michael M. Moises V. Motvey V. Nicolas M. Vasilli V. EH
Chaplok Parasha R.	Dalgoff Alexsay M. Masha P.	Dalmatoff Ivan Ivan I.	Evdokimoff <u>Afanasie A.(1893-1937)</u>	Filatoff <u>David S.</u> Hania John D. Pavil D. <u>Pedro Y.(1905 – 1970)*</u> <u>Sergio A.(1909 –1956)</u>
Kachirsky Fenia S. Julia I. Mania V. Moises P. Sasana I.	Kobzeff Mania A.	Kornoff Luba A.	Klistoff David S. Maxim M. Polya A. Simion D.	Makshanoff Aksinia G.
Marozoff Alexsay F. <u>Feodor V.(1847–1933)</u> Pascunia M.	Mechikoff Afansasie F. Alexsay M. Moises M. Onya F.	Melnikoff Emilian M. Kulina I.	Mohoff Andrey I. Gregory I. Mikhial G. Nastiya I. Tania A. <u>Vasilli G.</u>	Nazaroff Alexsay I. Gabriel I. <u>Ivan I.(1881-1940)</u>

Guadalupe-Meksika'daki mezarlık listesi.

1879'dan sonra Kars bölgesine yerleşen Rus sektantlarına; "Ortodoksluktan sapanlar" ya da "Ortodoks'luktan ayrılanlar" da diyebiliriz, ama bu topluluklara Spritual Christian (Ruhanî Hırıs-tıyanlar) denilmesi daha doğrudur.

Malakanlar'ın bir nevi peygamberleri olan Efim Gerasemovich Klubnikin ve Maksim Gavrilovich Rudomyotkin ayrı yerlerden gelseler de Rusya ve Amerika'ya Kars topraklarından göçme fikrini aşıl原因 ve gerçekleştiren en önemli

kişilerdendi. Maksim Gavriovich Rudomyotkin hapislerde ve zindanlarda geçen yaşamının bir kısmını o zamanlarda Ermenistan'da Nikitina (Fioletovo) köyünde geçirmiş sonra da Kars bölgesinde Romanovo (Yolboyu Köyü) köyüne gelmişti.

Kaderleri E.G. Klubnikin ile Kars'ta Yolboyu (Romanovo) köyünde kesiştiğinde birbirlerinden etkilenerken yeni bir dinî akımın öncüleri oldular.

Bunların dışında şu an için en önemli nokta Duhoborlar savaşmamak için 1895 yılındanda silahları Gürcistan'da Orlovka, Azerbaycan'da Slavanka ve Türkiye'de Karahan köyünde yakıldılar. Bunun için Koozma J. Tarasoff ve ben (Andrei Conovaloff) çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Umarım silahların yakıldığı bu yerleri tam olarak tespit etmede bize yardımcı olursun.

Büyük ateşi Karahan köyünün hemen yakınında, Rusça'da kırmızı dağ olarak adlandırılan "Krasnaya Gora" dağının tepesindeki alanda yakmışlar. Mutlaka orayı bulmamız gerek.

Duhoborlar ateşi yaktıkları sırada, Terpenie (Karahan), Spasovka (Şahnalar), Kirilovka (...) Gorelovka (Kuyucuk), Novo-Troitskoye (Mescitli), Pokrovka (Porsuklu) köylerinde yaşayan Duhoborlar bu ateşi yaktıkları için tutuklanarak, atlı Kazak askerleri arasında aşağılanarak, silah zoru ile elleri kelepçeli bir şekilde köylerden ve Kars caddelerinden geçirilerek Kars Kalesi'ne götürülmüş, kalede ve Gemli Tabya'ya hapsedilmişlerdi. Ancak "Savaşmamak ve insan öldürmemek" için silahların yakıldığı bu ateş bütün dünyada yankı bulmuştu.

Silahların yakılmasından sonra tutuklanan

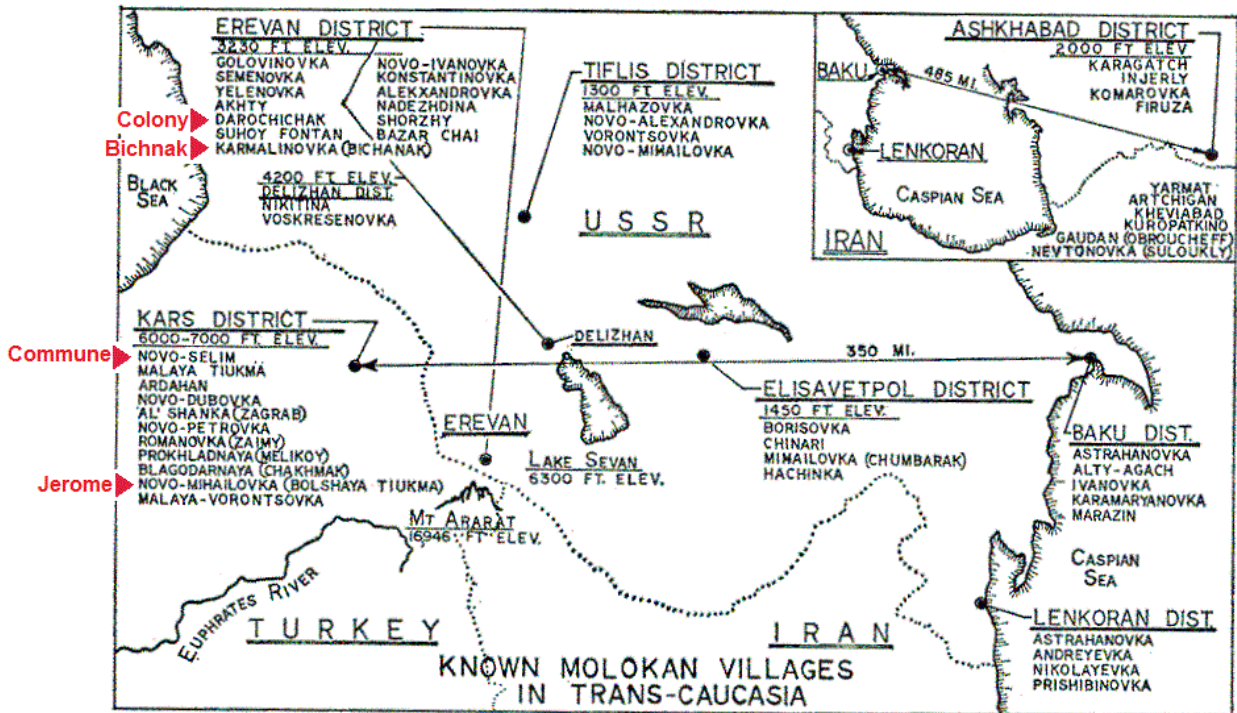
Duhoborlar'ın isim listesine göre pek çoğunun Kars'tan gittiği çok açık.

Silahları yaktıktan sonra yakalanan iki yüze yakın Duhobor'un bir çoğu tutuklanıp Kars hapishanesinden Tiflis'e sevk edildiler.

Baş kaldıran yaşlı Duhoborlar bile tutuklan-

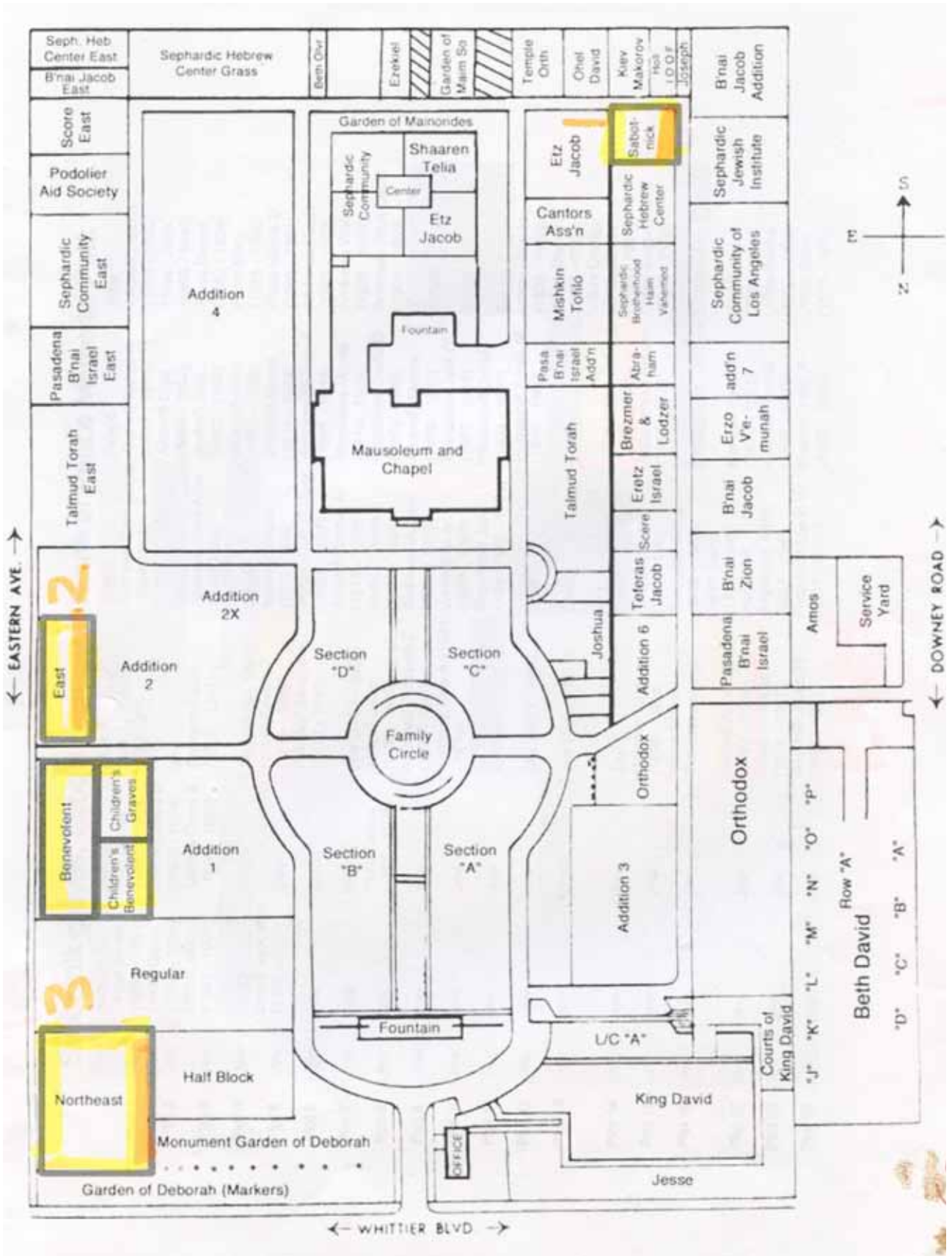

Sara Akçayöz'ün Meksika'daki akrabası. Amerika'ya göçen Nas-tiya ile evlenen Vasili G. Mohoff. Mohoff, George W. The Russian Colony of Guadalupe Valley: Molokans in Mexico, (Montebello, California, 1993) page x.

Map showing the wide spread locations of known Molokan Villages in Trans-Caucasia. The villages in the Erevan region are, in fact, closer to Lake Sevan than to Erevan, therefore, their average altitude is over 6000 feet. Map by William J. Bill Shubin.

Kafkaslarda Malakan ve Duhobor yerleşimleri.

Los Angeles, Amerika.
Barış Yuvası Anı Parkı ve mozelesi. Barış Anıtı "ANI PARKI"

dılar. Silahların yakılması insanlık adına dersler alınması gereken çok önemli bir olaydır, Vedat. Toprakları Gürcistan, Azerbaycan ve Türkiye'de olan bu geniş plato üzerinde silahların yakılmış olduğu bu yerleri mutlaka bulmamız gerekiyor.

Vedat, bu arada soy ağacınla ilgili ulaştığım çok ilginç bilgileri sana aktarmak isterim.

Annen Sara'nın annesi Anna ve onun kardeşi Masha Kars'ta kalmışlar. Masha 1943 yılında Çakmak köyünde öldü ve Prigun usullerince gömüldü. Annen Sara'nın annesi Anna ise Müslüman Samet Akçayöz ile evlenince Sabranya'dan atılmış ve Müslüman olmuştu. O da 1946 yılında Kars'ın Çakmak köyünde öldü.

Sara'nın annesi Anna'nın diğer iki kardeşi Nastya ve Vasilli ise 1900'lü yıllarda Amerika'ya geldiler. Ancak kader çizgileri farklı oldu.

Nastya, (Prigun) Vasilli Grilovich Mohoff ile evlenip Meksika'ya gitti.

SARA AKÇAYÖZ'ÜN AMERİKA OREGON'DAKİ AKRABALARI

Senin annen Sara'nın annesi olan Anna'nın erkek kardeşi Vasilli Amerika'da Mary Procoffee Uren ile evlendi. Onun kaderinde ise Amerika Oregon'da yaşamak vardı.

Alper söze giriyor:

-Amerika'da yaşayan Vasilli ve karısı Mary'den defalarca mektup gelmiş olduğunu babaannem Sara hep anlatırmış; abim Musa'ya da defalarca Amerika'ya çağırıldılar, ama bizimkiler göndermedi. Bize gelen mektuplardan kâğıt dolarlar çıkardı.

Vasilli'nin oğlu Amerika'da askere gitmiş, tezkere alıp döndüğünde, karısı ve çocukları da onu karşılamaya gitmişler ancak dönüş yolunda korkunç bir trafik kazası geçirmişler. Sanırım gelini ve bir kişi daha o kazada ölmüş. Bu bilgiler de bize gelen mektuplardandı. Ama ne yazık ki onlardan aldığımız mektuplar bir süre sonra kesildi...

Bildiklerim bu kadar Andrei!"

-O zaman ben devam edeyim. Senin akraban

yani Vasilli'in oğlu Andrei, Hanya Alexeivna Federoff ile evlenmişti.

Hanya ise William adında bir yazarın kız kardeşiydi. William ile oğulları, Los Angeles'teki büyük gazetelerin metin düzenleyicileridir. Bu kişiler kendi sektörlerinde söz sahibidirler. Los Angeles gazetelerindeki büyük güçlerinden ötürü tüm bilgi akışı ve olaylar onların kontrolünde yayınlanır. Vedat, bu kişiler senin akrabaların! Onlarla evlilik yoluyla bağın var.

Bir diğer akraban Mary Kornoff ise, John Pavel Kornoff ile evli. Bu akrabalarının çoğu Dukhi-zhiznik kökenliler. Araştırmalarımızdan çıkan sonuca göre sen Malakan değil, Prigunsun!

Vedat; biliyor musun aslında senin benim annem ile uzaktan bir akrabalığın var!

Los Angeles'te Vera Alex (Mohoff) adında bir akraban var. Vera, John Paul Wren adında biri ile evli.

Fresno'da Alichka Gregory Bruhin adında bir akraban daha var.

Vedat; Bruhinler bizim gibi Rus'tur. Ancak anneleri Ruhani Hıristiyanlar Prigundur. Marfuşa teyzenin Rusya'da çekilmiş fotoğrafı sizde var.

Guadalupe Mezarlık Vadisi: Francisco Zarco Baja California Norte Mexico Vadisi. 17 Kasım. Andrei Conovaloff tarafından çekilen fotoğraf. 2007.

Vasili G. Mohoff'un Meksikada bulunan mezar taşı.

Los Angeles'te Yahudi olan Subbotnikler'in, Malakanlar'ın, Duhoborlar'ın ve Prigunlar'ın gömüldüğü mezarlık.

adı verilmişti. Meksika'dan getirilip Arizona'nın kuzeyine yerleştirilen Prigunlar da oldu. William A. Clark isimli zengin bir adam tren hatlarını inşa ettikten sonra Salt Lake tren istasyonunu da inşa etmişti. Bu kişinin bir de bakır madeni de vardı. Prigunlar tren yollarının yapıldıkları yerlere ta Meksika'dan bu tren hattı boyunca çalışmak, tren yolu işçilerine taze besin üretmek, sebze ve meyve yetiştirmek ve tarım yapmak için getirilmişlerdi. Ancak bu proje başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Prigunlar da Kuzey Arizona'da bir yıl kaldıktan sonra tekrar Kaliforniya'ya ve Meksika'ya geri döndüler. Birinci Dünya Savaşı'ndan ve 1920'lerdeki ekonomik sıkıntılardan sonra bu insanların yüzde sekseni Arizona bölgesinden uzaklaşmıştı.

Ruhanî Hıristiyanların yüzde otuzluk kısmı Orta Asya ve Çin tarafındaki Mançurya bölgesine göç etmişlerdi. Bu bölgede Harbin olarak adlandırılan Rus bölgesi vardı; ama bu bölgeye gelenlerin çoğu Avusturalya'ya göç etmişti. Buraya gelmiş olan Malakan grubun da Sidney'de Sabranıyaları var.

KARS BÖLGESİNDEKİ RUHANÎ HİRİSTİYANLAR

Çarlık Rusyasında, Ruhanî Hıristiyanların durumunu inceleyen devlet, Malakan ve Duhoborları, Moskova ve Tambov gibi çeşitli yerlerde yaşarken Ukrayna'nın Melitopol kazasının Mołoçniye (Sütlü sular) nehri boyunca boş arazilere göç ettirmişti. Almanlar ve Ruhani Hıristiyanlar Nogay topraklarına taşındı. Bu sektantlar I.Aleksandr döneminde rahat etmişlerdi, ama I.Nikolay aldığı özel bir kararla onlara Ortodoksluğa geri dönmelerini, aksi halde Kafkaslara gönderileceklerini bildirince geride çok az Duhobor bırakarak, zorunlu olarak Kafkaslara (Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) göç etmek zorunda kalmışlardı. Ama bu Ruhanî Hıristiyanların aslında çok küçük bir kısmı Kars bölgesine gelmişti.

Kars bölgesine göç edenler sadece Ruslar değillerdi, Ukraynalılar, Mordvinler, Chuvashlar gibi çeşitli yörelerden gelen insanlar da buraya gelmişti. Bu nedenle de Rus Malakanları deme-

Prıgun peygamberin E.G. Klubnikin'in yaşadığı Kars'ın Uzunzaim (Romanya Köyü).

nin bir anlamı yok.

Yukarıda sıraladığım etnik grupların tamamı, aşağı yukarı aynı bölgelerde, aynı tarihi ve kaderi paylaşan insanlardı.

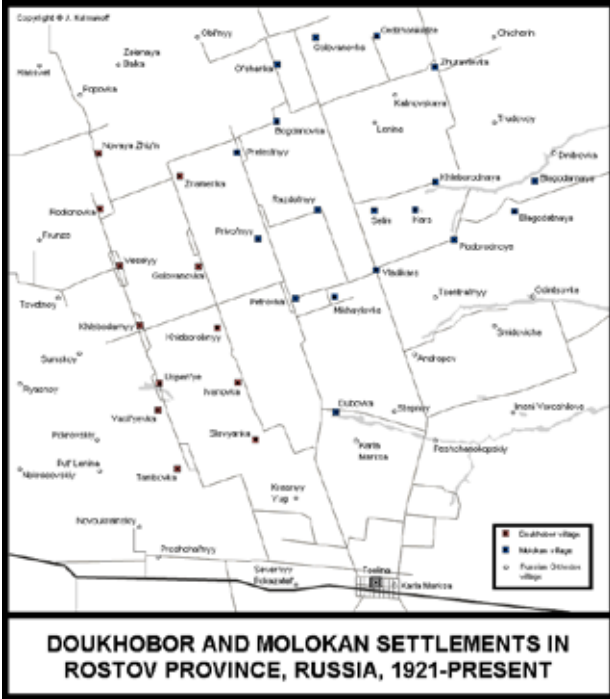
Subbotniklerin kökenine bakarsak Malakanlar ve Duhoborlar ile aynı bölgelerde yaşayan insanlardı. Bunlar da Merkez Rusya'dan gelip Rusya'nın genişliği kadar alanlara yayılmış, küçük koloniler halinde yaşayan Ortodoksluktan ayrılan Ruhanî Hıristiyanlardı. Kaderleri birleşti

ve birbirlerini etkilediler. Bu kolonilerin içinde Almanlar da vardı ve Almanlar bu etnik gruplara yeni fikirler sunmuşlardı. Genelde Apokaliptik (kıyamet edebiyatı) düşüncesi Almanlardan gelir...

Duhobor yaşamı:

Hani derede su akarken tersten gelen rüzgâr suyu küçük dalga çırpıntıları halinde ters istikamete doğru sürükler ya, Duhoborların hayatı da böyle olmuştur. Akıntıya boyun eğmeyen,

Sayfa sayısı: Güneş, Ruh ve Hayat Kitabı.				
	Sayfalar	Sayı	Yüzde	
Geçmiş I.G Samarin tarafından (editör)	11-64	54	7.12%	
Borisov (Sokoloff)	65-75	11	1.45%	
Bulgakov (David Esseyevich)	79-166	88	11.61%	
Rudomyotkin	169-631	463	61.08%	
Klubnikin	635-706	72	9.50%	
Rudomyotkin dualar kitabı	709-743	35	4.62%	65.70%
Sığınak içine yolculuğu (geçmiş) Samarin tarafından (editör)	747-758	12	1.58%	

Rusya'daki Rostov bölgesindeki Ruhani Hıristiyanlar (Duhobor ve Malakan) Yerleşimleri (1921 - Günümüze).

doğru bildiği yolda sürekli karşı gelen insanlar anlamına da geliyor Duhobor. Rus dilinde Doukhoroslara Plakuntrava deniliyor.

Rus Çarı, Duhoborlar'ın asker olmalarını düşündü, onlardan insan öldürmeleri istendi, Duhoborlar ise ellerinden geldiği kadar buna hayır dediler ve 1895 yılında insan öldürmeyi protesto etmek için silahlarını yaktılar.

DUKHİZHİZNİKİLERİN RUH VE HAYAT KİTABI

Dukhizhiznikler için hazırlanmış bu kitap, liderlerinin inançlarına göre, yeni bir inancı ortaya çıkarmayı amaçlıyordu. Ama yeni yeni

Amerika'da Malakanlar San Fransisco Cemaati Life Dergisi, 12 Temmuz 1943.

problemler doğurdu. Bu kitap zaman içinde sansüre uğramış, birçok sayfası yayınlanmamış, anlatımların ve hikâyelerin birçoğu değiştirilmişti. Ruh ve Hayat kitabı 1974'de İngilizce yayınlandı.

Çar hükümeti, Ortodoksluğa karşı yeni bir akım oluşturup kendine zarar verdiği için Maksimi, Rusya'nın kuzey kısmında bulunan Beyaz denizin Onega körfezindeki "Slovyetski" adaların birinde bulunan "Slovki Manastırı"nda hapsedti. Güneş kitabının bir kısmı Maksim'in hapisanesinde iken yazdığı yazılardır, bu yazılardan bazıları dini kitaplardan alıntılardı. Hapishanede iken ona inananların kendisinden kopacağını sanıyordu.

Hapishane görevlilerinin onu izlemediği zamanlarda kendi yeni dini için yazacak vakti oldu. Yazdıkları tamamen tercüme edilmiş olsaydı Amerikalı Dukhizhiznikler ile bu kitap arasında sorunlar çıkardı. Maalesef bu kitap doğru bir tercüme değil; kitabın bazı kısımlarında ona inananlar hakkında değişik yorumlar var, 1915'de 4 sürümü yayınlandı. İnanan insanlar böyle farkların olduğuna inanmak istemiyorlar

ŞARKILAR, KİTAPLAR ¹		TATİL		PEYGAMBERLER		CEMAAT		KURULUŞ	
Kutsal Kitap	Ödünç ²	Dukh i zhizn'	Masih'in	Tanrı'nın	Evet	Hayır	Açık	Kapalı	Yıl
X	3		X			X	X		~1765 (Malakan)
X	X		X	X	X			X	~1833 (Prugun)
X	X	X ⁴	-	X	X			X	~1928 (Dukhizhiznik)

Şemada görülen üç Manevi Hıristiyan grup (Malakan, Prigun, Dukhizhiznik) dua-ibadet sırasında kullanılan karakteristik ayinlerinde kolayca tespit edilir.

Kars'ın Melik köyünden giden Prıgunların kurduğu günümüzde Dukhizhznikilerin etkin olduğu kilise. Whittier Kaliforniya. Rusça adı: Prokhladnoye. Los Angeles'ta 6 cemaat evi var.

ve tabii ki bu kendi düşünceleridir. 1928'de son basım yapıldı. Güneş Kitabı'nın yüzde altmışına yakını En önemli peygamber Maksim G. Rudomyotkin tarafından yazılmıştı. Diğer kısımları ise Sokoloff, Davit Svich ve Efim Garasemovich Klubnikin tarafından yazılmıştır. Klubnikin bu kitaptaki işaretleri daha çocuk yaşlarında iken hayal etmişti. Bu işaretlerin yanındaki yazılar ise sonradan başkaları tarafından yazılmıştı. Orjinalinde ise elyazısı ile yazılan, okunması zor olan metin değiştirilmiştir. Buradaki resimlerin pek çoğunu insanlar gerçekten anlamıyor. Güneş kitabındaki mistik resimlerin birçoğu çok ilginç, ama Sabranya'ya giden insanların birçoğu bu kitabı açmadılar. Daha sonra 1964-1965 yıllarında arkadaşlarım bu kitabı yayınladı, İngilizceye tercüme etti, 1974'de ben de daktiloda yazılırken görmüştüm. UMCA Birleşik Malakan Hıristiyan Derneği Güneş kitabının İngilizce tercümesini bana hediye etti; fakat yirmi yıl boyunca bu kitabı basmadılar. Arkadaşlarımdan biri uğraşıp kendi çabaları ile bastı; fakat Güneş kitabının içine İncil'den dipnotlar ekledi. Böyle-

ce İncil'den destek alarak Güneş kitabını güçlendirmek istediler. Bazı inananlar Güneş (Ruh ve Hayat) kitabının kutsal kitap olduğuna inanıyorlar, bu da kendi görüşleridir...

Amerika'da ve Kanada'da bulunan Dukhizhznikler ve Malakanlar, Duhoborlar'ın yaptığı bu festivalleri yapmıyorlar.

KALİFORNİYA'DA YAŞAYAN RUHANİ HİRİSTİYANLAR VE KAFKASLARDAN GELEN DİĞER AZINLIKLAR

Çarlık Rusya'sında 1900'lü yıllarda Ruhani Hıristiyanlar gibi vicdani retçilerin basit gerekçeleri vardı; biz askerî kanunlara itiraz ediyoruz, çünkü yarın olabilecek savaşta, sana karşı çıkarsa babanı, kardeşini bile öldürebilirsin. Biz topluluk olarak sadece özgürlük istiyoruz ve yurt dışındaki akrabalarımızın yanına gitmek istiyoruz gibi tezleri kapsayan dilekçelerini Tiflis'e ve Kars Guberniyası'na gönderdiler.

Cemaat 1900 yılında aralarında toplanıp ön-

cüler tayin etti. Bu öncü grup Amerika ve Kanada gibi ülkeleri dolaşıp geri döndü. Çar'ın tahtı o sıralar sallantıdaydı. Kafkaslarda ve Kars bölgesinde Efim Gerasemovich Klubnikin'in vazalarının Ruhanî Hıristiyanlar üzerinde etkisi "Yüce Ruhun" takdiri ile çoktu:

"Kim Kars bölgesinden giderse o mutlu olacak, kim burada kalırsa onu bütün mutsuzluklar saracak." Burada kalanlar üzümlü sorun yaşayacak, buralarda savaş olacak, hepimiz öleceğiz, ama önemli olan özgür yaşamamız, o da Rusya'da değil. Kim benim çağrımı dinleyip Amerika'ya gelirse yaşamı kurtulur. Böylece Ruhanî Hıristiyanların kaderlerinde var olan toplu göçler Kars bölgesinden, Kafkaslardan ve diğer bölgelerden Amerika'ya doğru başladı. 1904 yılında Prıgunlar ilk defa Los Angeles'a geldiler, diğerleri de 1912'ye kadar göç devam etti.

1905 yılında Kars çevresinde yaşayan sektantlara Rusya'nın her yerinde yaşayabilme yasası çıkarıldı ise de Duhoborlar ve Malakanlar çoktan Rusya'yı terk etme sürecine girmiş, Ruhanî Hıristiyanlar artık Amerika'da Los Angeles, Kaliforniya gibi şehirlere ve Kanada'ya yerleşmişti. Bu göç, fasılalarla sekiz yıl sürecekti.

Ruhanî Hıristiyanlar, Ortodoks Hıristiyanlardan ayrılıp, Rusya'dan Los Angeles'e ilk gelen "Sektantlar" Rusça konuşsalar da büyük kısmı Rus değildi. Bu insanlara yanlışlıkla toptan Malakan denilmişti. Tıpkı Kars'ta yapılan yanlış gibi. Los Angeles'e gelen Prıgunlar, Dukhizhiznikiler gibi gruplar, o sıralar bölgede bulunanlar bu ayrımları bilmedikleri için Malakanlar olarak adlandırılmışlardı. Oysa asıl Malakan topluluğu Kaliforniya'ya gitmişti.

Sonuç olarak Los Angeles'te gerçek Malakan bulunmuyor. Ruhanî Hıristiyanlar Amerika'ya gelirken Los Angeles'in merkezine yakın bölgeye geldiler. Dil ve maddi yokluk büyük sorundu.

1914'te I. Dünya Savaşı başladı, ardından da 1917 Rus Devrimi oldu. Amerika'da da seferberlik başlayınca Ruhanî Hıristiyanlar önce askerden muaf tutuldular, ama buna karşılık kişi başı yaklaşık 30 Dolar ödediler.

Ruhanî Hıristiyanlar Los Angeles'te ağırlıklı olarak kerestecilik yapmaya başladı. Bir süre

sonra bir kısmı toprak edinmek için Arizona ve Oregon gibi yerlere gittiler. Kafkaslar'dan ve Kars bölgesinden gelmelerine neden olan Efim Gerasemovich Klubnikin Ruhanî Hıristiyanların ruhanî başkanı oldu.

Los Angeles'e gelen Ruhanî Hıristiyanlar zaman içinde Bethlehem bölgesinden Flats bölgesine oradan da Karakale'ye doğru pasta dilimi gibi yayıldılar. Dini inançlarının gereklerini topluca yapabilmek için birbirlerinden fazla ayrılmadılar. Ruhanî Hıristiyanların buralarda dört noktada mezarları var. Birçok da Sabranyaları vardır. Burada ilginç olan durum, Los Angeles bölgesinde yaşayan Malakanlar'ın, Prıgunlar'ın, Dukhizhiznikiler'in yerleşkelerinin isimlerinin Kars'ın ve köylerinin isimlerini taşımasıdır.

Alper; yarın seni Los Angeles'te bulunan bir başka Kars'a götüreceğim. Selim, Dikme, Melikköy, gibi isimler Los Angeles'te de var! Çok ilginç değil mi? Uzunzaim'den (Romanovo) gelenler burada üç ayrı Sabranya'ya ayrıldılar.

RUSYA'DAN LOS ANGELES'E GELENLER

Rusya'dan Los Angeles'e gelen Ruhanî Hıristiyanlar, çok çeşitli etnik kökenden geliyorlardı; Rus, Ukrayna, Chuvashlar, Mordvinler, Ermeniler, Almanlar, Finlandiyalılar, Moğollar, Tatarlar... bunlara Rus demek doğru değil. Rusya'da yaşayan halklar demek daha doğrudur. Bu insanlar Los Angeles'e gelince birbirleri ile komşu oldular. Göçmenler Los Angeles'e gelince tren-den inip çevrelerine bakıp:

"Los Angeles'e geldik ama nereye gideceğiz," demişler.

İlk gelen misyoner grup, büyük bir Sabranya ve bir mutfak kurmuş. Kendilerinden önce gelen gruplarla iyi geçiniyorlarmış. Zengin kişiler yeni gelen bu gruplara yardım etmiş ve okullar yaptırıp, genç kızlara biçki dikiş, nakış ve yemek pişirme, çocuk bakımı konularında yardımcı olmuşlar. Erkek olan grup ise işçilik yapmaya başlamış. Raylı sistemleri yapan Huntington, göçmenlere çok yardım etmişti.*

* Bkz: <http://www.molokane.org/taxonomy/>

KARS MERKEZ KARAKALE KÖYÜNDE BULUNAN PRIGUN VE ORTODOKS ERMENİLERİN MEZAR TAŞLARI

Merkez Karakale köyü panorama.

1904 yılında gelenleri Hükümet Los Angeles'deki Bethlehem bölgesine yerleştirmişti. Burada onlara İngilizce, matematik, coğrafya gibi dersler verilmiş ve eğitim görmeye başlamışlar. Mister Turbak adında bir zengin de onlar için üniversite açmış. Fakat bu grup fanatik göçmenlermiş! Eğitilmek istememişler. Günümüzde bile o insanlar halen asimile olmamak ve Amerikan kültüründen etkilenmemek için eğitim almak istemiyorlar. Buldukları köylerde kendilerini herkesten saklıyor, şehirlerde yaşamak istemiyorlar. Birçok yardım kuruluşu onlara yardım ediyor, Devlet onlara her konuda yaşam boyu hep yardımcı oluyor...

ERMENİLER KARAKALE'YE NEDEN TAŞINDI?

Yazan, Joyce Keosababian-Birivin ve Andrei Conovaloff. Şubat 2009.

"Bizlerin Kars yöresinde Ruhanî Hristiyanlar olarak adlandırdığımız topluluklar; aslında Prigun, Malakan, Duhobor ve Subbortnik olarak

ayrılmaktadır..."

Çarlık Rusya askeri gücü ile elde ettiği Kafkaslara 1830'lardan başlayarak, Malakan, Prigun, Duhobor ve Subbotnik gibi Ruhani Hristiyanları yeni sınırları boyunca yerleştirmeye başladı.

93 Harbi'nde Karakale aslında daha önceleri, terk edilmiş bir Rus askeri karakoluydu. Karakale, kendi inançlarından Prigun'ye dönen bir çok Ermeni'nin yaşadığı bir köydü.

...Bu dönemde (Ermeni Protestan) atalarım, "1878 sonrasında" Kars eyaletine göç etmiş ve büyüleyici Ruhanî Hristiyan Prigun'si (Prigun) dinini kabul etmişlerdi, bu durum Ermeniler için başka bir dine katılmak anlaşılabilir bir durumdu ve diğer Ermeniler tarafından genellikle hor görüldüler. Bizler diğer Ermenilerden ayrılan ve onların hor gördüğü "Ermeni Prigun'ler (Zıplayıcılar)'dık"

Karakale'nin yeri ile ilgili çelişkiler vardı. (James T. Agajanian'ın otobiyografisi) kitabının birinci bölümünde yer almaktadır.

Evimiz Kars ilinin yaklaşık on altı mil kuzeydoğusunda Ortalar (Ortakilise) isimli bir köydeydi.

...Sayfa 3: Inaluh (muhtemelen Aynalı olacak), Çamurlu, Berdik (Alçılı), Kızılçakçak (Kaya-dibi), Gölbaşı, Karapınar ve Karakale isimli yedi köy ile çevriliydi, bu köyleri henüz bulamadım.

S.14: "1911 Kasım'ında babam beni, köyümüze yaklaşık 35 mil uzakta bulunan Ermeni Karakale köyüne götürdü. Bu köyün sakinleri Protestan Ermeni'siydi. Gregoryan Ermenileri ile anlaşamayarak kendilerini bu köyde tecrit etmişlerdi.

*İleride gelecek olan tehlikelere karşı bir çok köylüyü uyanan Prgun peygamber Klubnikin'in yaşadığı Romanovka köyüne en yakın.

Aşağıda çekilen Ermenilerin Karakale'ye ne zaman taşındığına dair ve Rusların bura da ne zaman karakol kurduklarına dair bilgi mevcut değildir, En yakın bilgi, Siragan Kaloian'ın 1950 yılında yayımlanan " The immigration of Arme-

Merkez Karakale köyünün Geoogle'den görünümü.

nians of Shirag to Amerika. Shirak (Şorak) Ermenilerin Amerika'ya göçü kitabının onuncu bölümündeki anlatımı ile.

Bu köy kısmen 1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra kurulan, geniş sokakların olduğu, o

Kars'ın Susuz İlçesinde fotoğraftaki kişiler. Ortadaki beyaz sakallı, Artyomov Vassily Artyomovich. Sağ tarafındaki karısı Anna. Ayaktaki genç kız, Iyana Vassily Dedenin yanında oturan Ivan ve onun Ivan yanındaki karısı Maria Vassilyevna ile çocukları, Nikolai, Dementy ve Nura.

Los Angeles'e ilk gelen Ruhani Hıristiyanların mezarları fotoğraftaki mezarlığın altında kalmış.

zamanlar modern bir köydü.

Ermeniler Karakale'ye taşınmadan önce Gezeachklar'da (tam yazılışı ve yeri bilinmiyor) yaşıyordu. Fakat sürekli rahatsız ediliyorlardı.

M. Mushagian, papaz Perumian'ın; bu köy-

deki bir kısım serserilerin, Protestan Ermenilere, sözlü saldırılarda bulduklarına taş atıp, mahsüllerini yağmalayıp sürekli rahatsız ettiklerine dair hikâyeler anlattığını hatırlıyor.

Bu nedenle zorluklarını Rus hükümetine anlattılar. Bunun sonucu olarak yetkililer isterlerse

Los Angeles'te UMCA cemaat evi.

boş bir askerî karakola (Karakale'ye) taşınabileceklerini söyledi. Böylece tüm Protestan Ermeniler Karakale köyüne taşınmış oldular.

Rus kaynakları, (1886 yılı) Kars vilayeti köyleri istatistik verilerinde:

1886 yılında Karakale köyü nüfusu şöyle idi: 46 Hane, 162 Erkek, 142 Kadın olmak üzere toplam 304 kişi olarak belirtiyor.

Kısa bir süre sonra köye şehirden bir fotoğrafçı gidip aşağıdaki fotoğrafı çekiyor, (Beyaz giyinenler Ermeni Prıgunlar, siyah giyinenler ise Prıgun olmayan Ermenilerdi).

ERMENİ PRIGUNLARIN KARAKALE'DEN LOS ANGELES'A GÖÇÜ

KARAKALE/Joyce Keosababian-Bivin ve Andrei Conovaloff, Şubat 2009

....1905-1912 yılları arası Rusya'dan ve Kars ilindeki Karakale ve Ermeni Prıguny'sinden ve çeşitli inançlardan yaklaşık 2500 Ruhanî Hristi-

yan Amerika'ya göç etti.

Bazıları askerlikten kaçmak, bazıları iş bulabilmek için bazıları ise Rusya'daki dini baskılardan dolayı Amerika'ya göçtüler.

Farklı birçok "Ruhanî Hristiyanlar Kardeşliği", Los Angeles'ın doğu tarafındaki bölgede, Flats ilçesine yerleştiler ve son olarak da geldikleri köylere göre cemaatlere ayrıldılar. Ermeni Zıplayıcılar da kendi ayrı cemaatlerini oluşturdular. Kars'ın Karakale köyünden gelenlerde üçüncü yeri Karakale olarak isimlendirdiler.

Karakale'den gelen ilk tanınmış Ermeni-Prıgun ailesi Shakarianlar'ın, özellikle de oğulları Demos, Los Angeles'ın güneydoğusunda Kaliforniya'daki Down şehrinde büyük bir süt çiflikleri vardı. "Dünyadaki En Mutlu İnsanlar" adlı yazdığı kitapta Prıgun Jumpers'lara bağlılığını anlatır... (FGBMFI) Dini örgütün kuruluşunu anlatır. (Full Gospel Business Men's Fellowship International)

...Demos şimdiki UMCA'dan çok daha uzakta

Amerika'da ilk Ermeni Kilisesi. Pentekostal Kilisesi La Habra Heights California. Karanlı Ermeniler, 1904 ve sonrasında Los Angeles'a göç ederken Prıgun Ermenisi idiler. Orada Duhhizhiznik'i oldular, daha sonra da bazıları Pentekostal inancına yöneldiler. Ardından da Evanyelik Hristiyan ve Ermeni Apostolik Kilisesi'ne bağlanarak büyük ölçüde asimile oldular. Amerika'da KARS Merkez Karakale'den göçen Ermeni Prıgunların kurduğu Sabranya Kilise'ye dönüşmüş, Haç gelmiş. Bazılarının günümüzdeki inançları da Duhhizhiznik inancına evrimleşmiş.

Ruhani Hıristiyanlar Los Angeles'te yaşadıkları yerler Doğu Bölgesi.

1905-1915 Bethlehem Bölgesi

1907-1940 Flat

1915-1960 Karakale

1920-1970 Boyle Height

1930-1950 Doğu Los Angeles

1940-1970 yılları arasında da Montebello, Pico Rivera ve Downey Bölgesine yerleştiler.

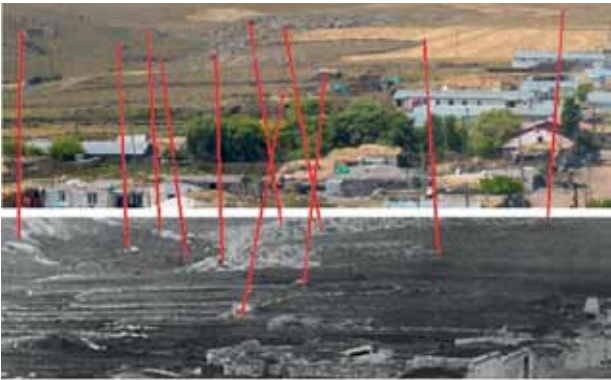
Güneyde ise 1940-1970 arası Maywood, Huntington Park, Bell, South Gater (güney kapısı ve Lynwood bölgeleriydi.

Kars Merkez Karakale Köyü. (1900'lü yıllar). Resimde beyaz renkte giyinenler Prigun Ermeniler. Siyah giysililer ise Protestan Ermenileri.

Kars Merkez Karakale köyünde 1900'lü yıllarda siyah beyaz fotoğraf ile aynı açı ve aynı kadraj ile 2013 yılında çektiğim fotoğraf ile tıpatıp uydu.

Kars merkez Karakale köyünün eski yeni karşılaştırılması. Yukarıda eski ve yeni iki büyük fotoğrafların sol üst köşelerinin Amerika'daki detay çalışmaları sonunda eski ve yeni çekilen iki fotoğrafında aynı açıdan çekildiği ispatlandı.

olmayan, La Habra Heights'e Doğu LA'ya taşınan asıl Ermeni Pryguny'sinden ayrılmaktadır.

Our History (Tarihimiz) bu ailenin, Efim G. Klubnikin'in kehanetleri ve Karakale köyünü düzenli olarak ziyaret eden azimli Ruhanî Hıristiyanlar, tarafından kurtarıldıklarını anlatmaktadır.

Bu kitapta Karakale köyünün kaderi de yer almaktadır, Karakale'dan göçlerinden iki yıl sonra. I Dünya Savaşı patlak verdi. Ve bu felaket saldırıda Türkiye Ermenistanı aldıktan sonra Karakale'de her ruh silinip yok oldu.

Amerika'ya göçen Ermeni Priguny'ler (Ermeni zıplayıcılar) ikon ve haclardan kaçındılarsa da Lüteryenler'den bu binayı satın aldılar ve haçı olduğu gibi bırakmaya karar verdiler. Hac ibadetlerinin bir parçası değil.

BİRLEŞİK MALAKAN HİRİSTİYAN DERNEĞİ "UMCA"

Birleşik Malakan Hristiyan Derneği (UMCA), geçmişten günümüze Los Anggles'in Ulah Caddesinde bulunan Elementary School'da, Ermeni Priguny ve Subbotnik'lerin çocuklarına ve yıllarca beş ayrı noktada eğitim verdiler. Alper, beraber oraya gideceğiz, ama sana da pek iyi karşılama yapmayacaklar. Türkleri pek sevmezler...

- 1- İlk sokak 1926'lı yıllar.
- 2- Utah Caddesi 1927'li yılları.
- 3- Lorena Caddesi ~ 1952.
- 4- Gaga Caddesi ~ 1955.
- 5- Soriano Caddesi ~ 1980'den günümüze Dukhizhiznikiler sadece üyedirler.

-Bu ifade benim garibime gitti, Prigun inancında kin gütmek, komşusunu ya da insanı sevmemek var mıydı??

UMCA 1904'ten 1960'lı yıllara kadar Los Angeles in Bethlehem bölgesindeydiler, bu bölge geri kalmış ve en kötü evlerin olduğu yerdi. Bir çok evlerin tuvaletleri günümüzde hâlâ dışarıda bulunmaktadır.

UMCA Heritage room museum. Solda Andrei Conovaloff. Sağda James John Samarin. (Amerika'ya göç eden liderlerden Ivan Gureivich Samarin'in torunu)

GENÇ RUS HİRİSTİYAN DERNEĞİ "YRCA"

1939 yılında üç misyoner kadın Karakale'de bir ev misyoner evi kiraladılar. Yeni gelen göçmenlere Hristiyanlığı öğretmeye çalıştılar. YPCA'da okuyan yaşlı öğrenciler UMCA'da öğretmenlik yapmaya başladılar.

Bu dernek iş adamları ile organizasyon yapıyorlar, ama Kars'a para göndermeyi reddettiler. Onları dedikleri de "Biz yurt dışındaki yabancılara para vermeziz", ama asıl sebep ise FBA ve "Homelandseurity" tarafından rahatsız edilmek.

KOMŞULUK -Armenian, Subbotnik ve YRCA ve UMCA grupları birleşip tek ve büyük bir Soranya yapmak istiyorlar; fakat bunlardan sadece üç tanesi birleşme kararı alabilmiş. Bunlar Ol'shanka, Selim'den gelenler fakat Melikköy'de ve Romanovo (U.Zayim)'den gelenler buna karşılar; çünkü büyük kilise yapmak bir yönetici grup olacağı için bir cemaat oluşturacaklar. Ve bir masanın etrafında buluşup anlaşamayacakları için bu birlikteliği reddediyorlar.

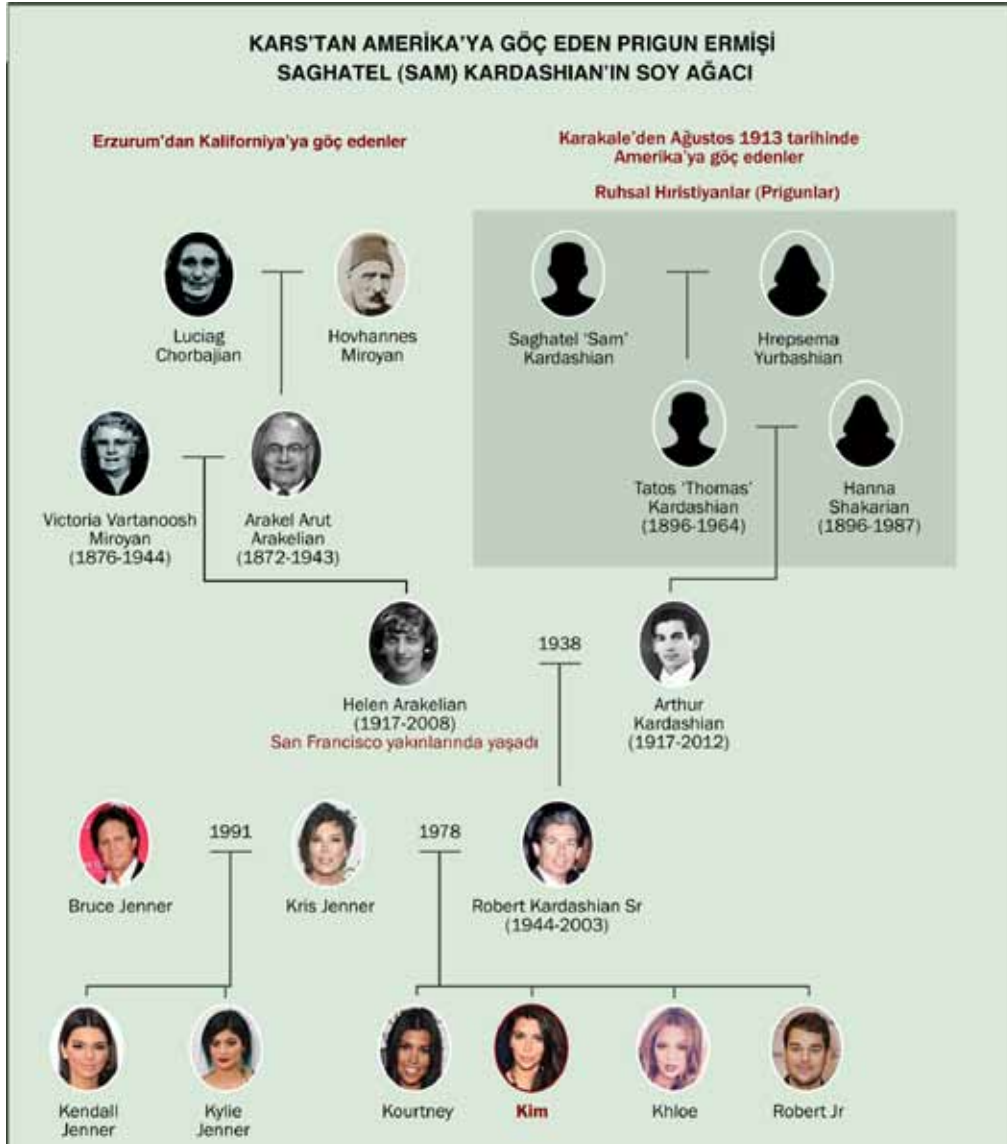
KİM KARDASHIAN KARAKALE'DE KÖKLERİNİ ARIYOR

Ermeni olan bir kadın var: Kim Kardeşyan; sosyal medyada sosyetik model ve aktrist. Kendisinin soy ağacını bulmak için bu bölge ile ilgileniyor, babası ise kendi kökenlerini bulabilmesi

1900'lü yıllarda Kim Kardashian'ın büyük dedesi Prigun peygamberiydi. Dedesi de Prigundu; ama Kim Kardashian ve babası Prigun değil, asimile oldular.

Luciag Chorbajian (önde ortada) ve Vartanoosh Miroyan (üstte solda).

1. Dünya Savaşı öncesinde Kars bölgesini terk eden Prigun Ermeniler: Vartanoosh (önde, solda), Arakel Arakelians (önde sağda) ve kızları Helen.

Los Angeles'te Ermeni Duhizhizniklerin kilisesi.

Los Angeles'te Ermeni Duhizhiznik'lerin ibadet yeri. Fotoğraftakiler Jason Jansian Kiisesinin Yöneti kurul Üyeleri. Sağda En yaşlı üye Joyse Biven amca, solda genç olan Fred Khachaturian (Kazarian)

Los Angeles'te bulunan Ermenilerin Pentecostal kilisesi.

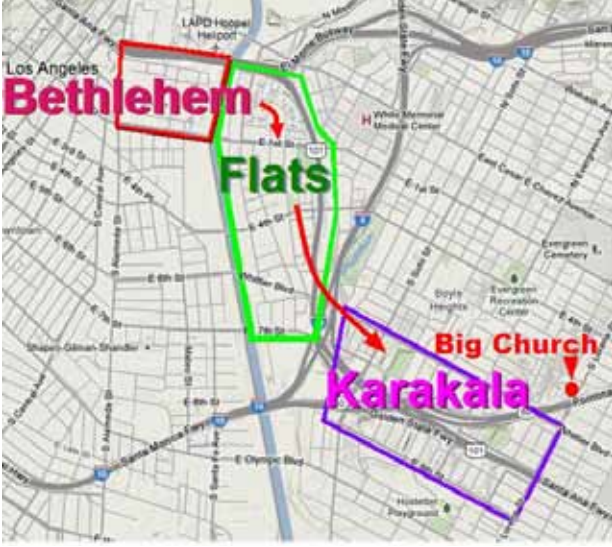
için üniversiteye çok para vermiş, ama sonradan ölmüş. Erkek kardeşi ise şimdi hayatta.

Los Angeles'te ilk yerleşkelerinde kurdukları Sabranya ile ikinci ve son geldikleri üçüncü nokta olan Karakale'de kurdukları Sabranya bağlantıları var. Hatta bu Sabranya'nın uluslararası bağlantıları da bulunmaktadır. Bu bölgede yaşayan ve etkili olan Ermeni Shakarian ise Prigun isimlerini kullanmadan bir tanımlama yapıyor. Onun söylediğine göre Kars bölgesindeki ve Rusya'daki zıplayan Ermenilerin peygamber Kulubnikin tarafından kurtarıldıklarına inanıyor. Shakarian ise çok fazla aktivasyonlar yapan, herkes tarafından bilinen dini bir aktivistti, yakın zamanlarda öldüğünü tahmin ediyorum...

O zamanlar Kars Karakale köyünde Saghatel "Sam" Kardashian, Hrepsema Yurbasyan ile evleniyor. Tatos "Thomas" Kardashian ve Hanna adında çocukları oluyor.

Tatos, Kim Kardeşyan'ın büyük büyük babası. Tatos Kardeşyan 1913 yılında Los Angeles'e geliyor. İsmi Tatos'tan Tom'a çeviriyor ve bir Ermeni olan Hamas Shakarian ile evleniyor. Bu evlilikten olan Artur, şu an 94 yaşlarında olmasına rağmen hâlâ yaşıyor. Artur, Helen ile evleniyor. Bu aile de demin yukarıda belirttiğim gibi

Los Angeles'e gelen ilk Ruhani Hıristiyanların yerleşim çizelgesi ve hareketleri.

Şekeryanlar ile akraba. Şu anda Los Angeles'te et paketleme sektöründe çok büyük bir geliri mevcut. Artur ve Helen'in evliliğinden olan oğulları Avukat Robert ölüyor. Kızlarının adı ise Kim Kardashian.

Eğer bu köy Karakale köyü ise Ermeni Kar-

dashianların izlerini bulabiliriz.

Joyce Biven İsrail'de yaşayan Ermeni-Dukhizhiznik olan bir Amerikalıdır, sana gönderdiği bilgiye göre Gürcistan'dan sürülmüşler, Karakale'ye gelmişler. Bu fotoğrafta Protestan Ermenilerin giydiği geleneksel siyah kıyafetleri giydikleri görünüyor. Beyaz renkte olanlar ise Prigun Ermenileri. Bu insanlardan bir tanesi İngiltere'de yaşıyor. Joys'un amcası olan bu kişinin söylediğine göre, Karakale'de bir Prigun mezarlığı mevcut.

Oradaki mezarların isimlerini bize bildirirsen memnun oluruz.

ANDREİ CONOVALOFF: "ERMENİ KARAKALE KÖYÜ BULUNDU"

Vedat Akçayöz, Karakale'nin eski fotoğrafıyla şimdiki köyü karşılaştırmak için birkaç fotoğraf çekti. Bakış açısını neredeyse doğru şekilde buldu. Bu iki görüntüyü karşılaştırınca, şimdiki konumdaki birçok arazi yapısındaki özellikler

Los Angeles'te Ruhani Hıristiyanların mezarlığı. Andrei Conovaloff, Kars'ın Selim ilçesinde doğan büyükbabası Kohoba Conovaloff'un mezarı başında.

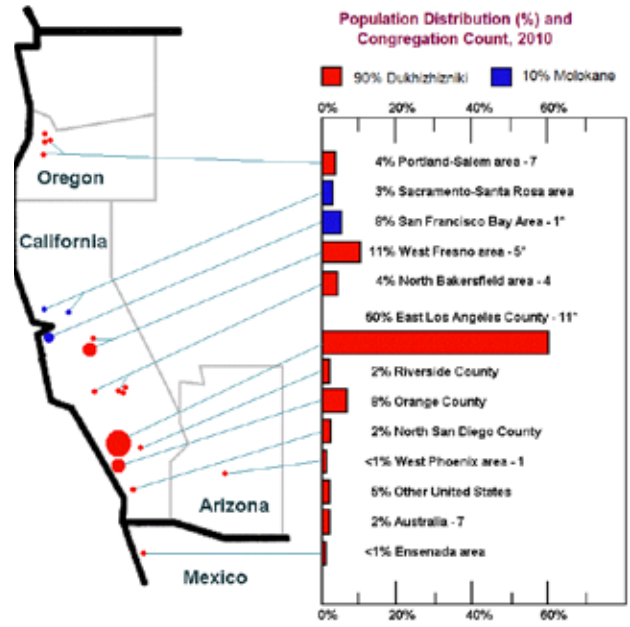
[Bethlehem Enstitüleri (işaretili) Kilisesi, (güney karşısında) Erkek Otel (Kilise'nin kuzey tarafı), Hamam, çeşitli Kahve Evleri ve Bartlett Ruhani Hıristiyanlar toplantılar Stimson'u-Lafayette Endüstri Meslek Lisesi (Sobranie) denetimli vardır. Gıda, hamamlar, konut, sağlık, eğitim, hukuk, dil, vatandaşlık, mobilya, iş eğitimi ve yerleştirme, toplantı yeri, vb - Bethlehem Kurumu yoksul tarafından gereken her hizmeti sunmak ve yabancıları asimile etmeye çalıştı.

Dukhizhzniki and Molokane in North America

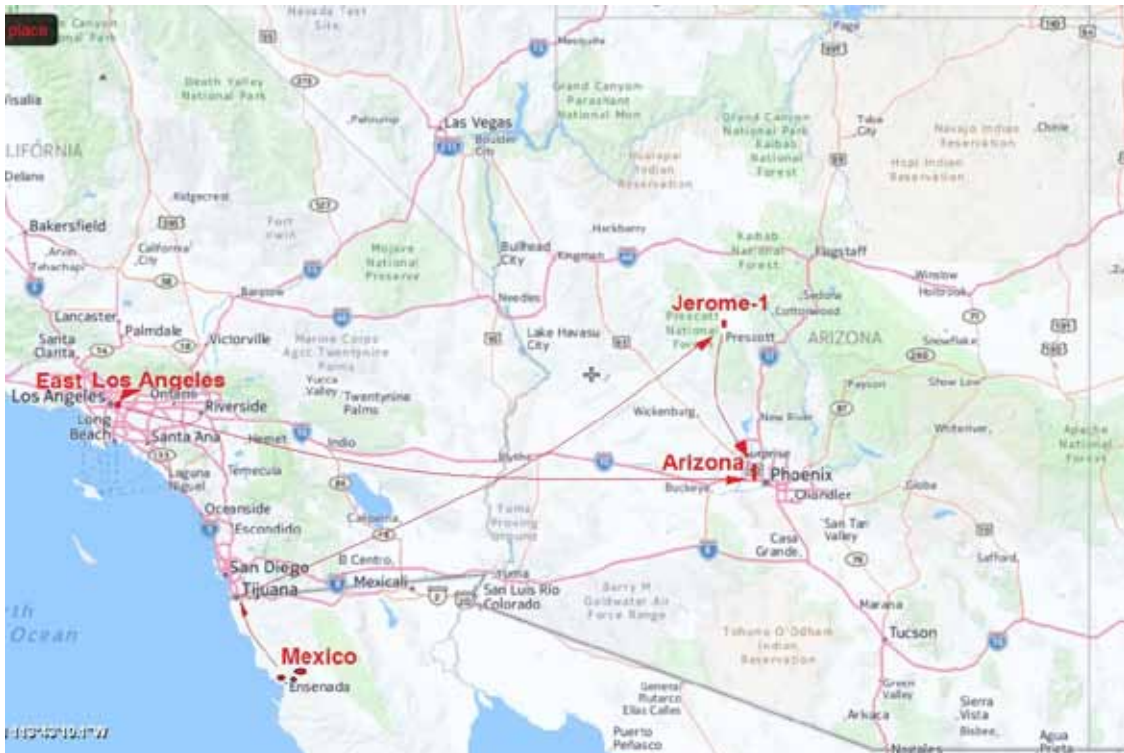
Estimated 2010

Immigrated since 1900	3,000	Congregations	~25
Descendants in 2010	50,000	Prayer houses, assemblies	25
Identify ethnically	20,000	Proportion married out	60%+
Attended a holiday or event	4,000	Not buried in sectarian cemeteries ..	~60%
Attended a regular prayer meeting ..	2,000		

Population Distribution, 2010

Amerika'daki Malakan ve Dukhizhznik cemaatler ve organizasyonları gösteren harita.

Kars bölgesinden Arizona'ya giden Ruhani Hıristiyan yerleşimleri_colonies

haritadaki 6 numaralı olan ile birebir aynı.

Asıl İngilizce metin:

Vedat took several photos to trying to match the old photo of Karakala with the current villa-ge. He almost got the perspective correct. Comparing these two views, many surface features confirm the current location is identical to number 6 on this map

DUKHİZHİZNİKİLER KİMLERDİR?

Dukhizhiznikiler eğitimli ve modern insan modeline karşı, gelenek ve göreneklerine çok daha bağlıdır. Maksim Gavrilovich Rudomyotkin, Kulibnikin ile aynı köyde yaşarken ikisi de birbirlerini etkilediler ve Amerikada Dukhizhiznik adında yeni bir din yarattılar.

Amerika'da yaşayan Dukhizhiznikilerin büyük çoğunluğu Rusça bilmiyor, Rus gazetelerini bile okuyamıyorlar, Sabranya'da dinî şarkı söyleyenin arkasında kelimeleri tekrar ediyorlar. Anlamalarını bilmeden sadece ezbere okumaya çalışıyorlar. Dukhizhiznikiler Rusça bilmeyen

Amerika'da doğmuş insanlardır. Kutsal kitaplarında cenaze, defin ve evlilik için, dinî şarkıları mevcut.

Amerika'da Rusya'da konuşulan Rusça'dan daha değişik bir Rusça var...

SUBBOTNİKİLER HAKKINDA KISA BİLGİLER

Yahudilerin kendi dinlerini yayma amaçları olmamasına rağmen Eski Ahit'i okuyarak Yahudi inancını büyük çoğunluluğunu benimsemiş bu tarikata Cumartesiler (Yahudileştirilmiş Ruslar) denilmektedir. Kars bölgesinde de yaşamış olan bu topluluk, Yahudiliğin birçok ilkesini benimsemiş; fakat Yahudi olmayan insanlardı. Kars bölgesinde de yaşamış sonradan 1900'lü yıllarda Kars'tan Los Angeles'e göçmüş bu insanların Los Angeles'te CA 90023 Home of peace Memorial Park and Mausoleum 4334 Whittier Boulevard'ında mezarları var. Kars'tan göçen Subbotnikilerin de olduğu bir mezarlıkta isimleri belgelidir.

11.Bölüm:

“Ağlama Ana Ağlama
Benim Çok Param Var,
İşte Orada Kumbarada...”

ANNEM SARA'YA ÇOCUKKEN VERDİĞİM SÖZLER

1961 yılında, altı yaşlarında bir çocukken annem Sara'dan dinlemiştim bu sözleri...

–Gidiyorlar oğlum, gidiyorlar, Malakanlar gidiyor, beni buralarda bırakıp gidiyorlar. Annem Anna, babam Samet ile evlenince Malakanlar onu Sabranya'dan attılar, o da kelimeyi şahadet getirip Müslüman oldu. 1946'da ölünce Çakmak köyündeki Müslüman mezarlığına götürüp İslam geleneklerine göre defnettiler. Ama cemaat kabullenemediği için homurdanmalar başladı. Zaten bir müddet sonra baş taşı da kayboldu...

Ben de o yaşlarda:

–Ağlama ana, ağlama, benim çok param var, aha işte orada kumbaramda, ben büyüycem, seni Rusya'daki Malakan akrabalarına götüreceğim, sonra da ananın mezarını yaptıracam, baş taşı da koyacam, demiştim. Yarım asır önce annem hiç inanmadığı halde, çok hoşuna giden bu sözlerden sonra şefkatle beni biraz daha göğsüne bastırdıktan sonra saçımdan öperek:

–Hele sen bir büyü de... demişti.

Aradan 53 yıl geçti...

Anneme elli üç yıl önce, altı yaşında bir çocukken verdiğim bu sözlerin ilkini, 2008 yılında “Malakanlar benim canlarım” dediği Rusya'daki akrabalarının yanına götürerek yerine getirmiştim.

Halen 83 yaşında olan, İstanbul'da yaşayan annem, ömrünün son baharlarında da, ölmeye önce, son kez doğduğu, toprakları görmek için 53 yıl sonra 25 Mayıs 2014 tarihinde Kars'a geldi. Uçaktan iner inmez anamı Çakmak köyündeki Malakan mezarlığına götürdüm,

Annemin hiç haberi olmadan, annesi Anna'nın ve üvey kardeşi Vasil'in mezarlarından kendini bilmez insanların sökülüp attığı baş taşlarını, Çakmak köyünün Malakan mezarlığına yeniden dikmiştim.

Annem geç de olsa sürprizimi anladı.

Yeni yaptırdığım baş taşlarının yanına gidip,

mutluluk ve heyecan içinde titreyen ve buruşmuş ellerini semaya açarak yaradana dua etti. Ardından annesinin baş taşına yönelip, tenini sever gibi baş taşı uzun süre defalarca okşadı, sessizce akan gözyaşları mezarın üstüne damladı. Ama bu acının ve hüznün gözyaşları değildi. Annem Sara ölmeden önce annesi Anna'nın yarım asırdan önce kaybolan baş taşına tekrar kavuşması nedeniyle yaşlı, kurumuş pınarlarından akan sevinç gözyaşlarıydı.

RUSYA'DA TÜRKÇE KONUŞAN YAŞLI MALAKANLAR ÖLÜNCE NE OLACAK?

Rusya'nın “öteki” olarak algıladığı savaş karşıtı Ruhanî Hıristiyanlarla ilgili gerekli olan tüm belge, bilgi, fotoğraf ve video çekimlerimi tamamlamış olarak Türkiye'ye dönüyordum. 2008 yılındaki birinci gidişimde Türkçe konuşan Kars doğumlu Malakan, Prıgun olan birçok insanla konuşup kayıtlarını yapmıştım. Beş yıl sonra bu ikinci gidişimde Türkçe konuşan Malakan ve Prıgunların yüzde doksanı ileri yaşları nedeni ile rahmetli olmuştu. Genç kuşaklar artık Türkçe bilmiyorlardı. Beş yıl önce benimle Türkçe konuşmak için can atan Malakanlar'dan kimse kalmamıştı.

Ne mutlu bana ki şimdi çoğu rahmetli olmuş bu insanları bulup konuşmak için çok çaba harcamış, büyük kısmını kayda almış, anılarını toplamıştım. Şimdi onlar benim belgesellerimde ve kitaplarımda yaşayacaklardı. Bu düşünce beni çok mutlu etti.

Yarım asır önce (1961–1962'de) Kars'tan Rusya'ya göçen ve Türkçe konuşan Malakanlar; bizim unuttuğumuz şarkıları, türküleri, manileri, tekerlemeleri, hatta fıkraları, Onuncu yıl marşını vs... hepsini, hepsini titrek sesleri ile ezbere söylüyor, mazide kalmış anılarını buğulanmış gözlerinin içindeki tebessümle anlatıyor, horaveller ve maniler söylüyorlardı. Arada bir unuttuklarını hatırlamak için duraksıyor, sonra tekrar tekrar anlatmaya başlıyorlardı. Onlar bizim kültürümüzün kızgın güneşin altında hızla eriyen buz parçaları misali kaybolmakta olan son temsilcileriydiler.

Ama ne hazindir ki Kars doğumlu, Kars'ın kültürü ile de yoğurulmuş Malakanlar nedenleri ne olursa olsun şimdi Rusya'dalar. Rusya'da yaşayan ve Türkçe konuşan bu insanların yaşları artık altmışın üzerinde olduğundan olgunlaşan üzüm salkımı misali dökülüp hakkın rahmetine kavuşuyorlar. Anadolu'yu yakından tanıyan bu çok kültürlü benliklerini ve anılarını kendilerinden sonraki kuşaklara aktaramıyor, yok oluşa doğru sürükleniyorlar. Türkiye'de doğmuş yaşlı kesim kendi aralarında ve bizimle şimdilik Türkçe konuşuyor; fakat onlar da ölüncü ne olacak? O Malakanların çocukları Türkçe bilmiyor, bambaşka bir kültürün ürünü oluyorlar. Acı ama çoğu Kars'ın Çakmak köyü doğumlu, Kaminnaya Bakla köyünde Anadolu'nun ve Kars platosunun şarkıları, türküleri, manileri, ninnileri, horavelleri ve anıları yaşlı Malakan nineler ve dedeler öldükten sonra söylenmez olacak, yabancı topraklarda Türkçe bir daha hiç yankılanmayacak...

Ölümün eşiğindeki yaşlı Nastke Hala'nın kocası Andrey; doğduğu Kars topraklarını görmek için para biriktirmiş olsa da sağlığı elvermemiş, ömrü vefa etmemiş, doğduğu toprakları görmeden sonsuz özlem içinde Allahın rahmetine kavuşmuştu; Andrei 2008 yılındaki ilk seyahatimizdeki görüşmemizde bana:

-Vedat geri döndüğünüzde şimdi söyleyeceklerimi doğduğum topraklara ve insanlara söyle e mi? Porsuklu köyünde ya da Çakmak köyündeki tepeye çıkıp yüksek sesle söyle onlara dediklerimi... e mi? demişti.

Andrey, doğduğu Anadolu topraklarındaki köyünü anlatmak için, yorgun bacakları üzerinde ayağa kalkmış, titrek sesiyle söylemeye başlamıştı;

"Kars'ın yaylalarına,
Çakmak köyü halkına,
Sarı çayırlarda
Güreş tuttuğum Mecit'e,

Kısır dağında kişneyen Malakan atlarına,
Mis kokulu gül bahçesine, selam söyle,
Eğer Porsuklu köyüne gidersen...

Hele hele gabağındaki (yanındaki) bizim de-
ğirmene..

Ona da selam söyle...

Arı kovanlarımızdan bal çalan çocukluk ar-
kadaşlarıma,

Ahırdaki kuzucuklara,

Küresteki horozlara,

Kır çiçeklerine,

Herkese, herkese, selam söyle

Unutma haa... söyle herkese!

-Ah! Kars'a bir gelebilsem neler söylerim
onlara!

Ah bir gelebilsem

Yaa böyle işte!

Yarın gideceksiniz yolunuz açık olsun!

Biz burada selametle yaşıyoruz, ama yüre-
ğim Kars'ta kaldı. Andır (ne yazık ki) bir türlü
gelmiyor oralardan buralara!"

Ve gelemedi! Çocukluk anıları ile dop dolu
yaşamış olan bu özlem dolu insan "öteki" olarak
görüldükleri Kars topraklarına kavuşamadı.

Kars doğumlu Türkçe konuşan Malakanlar'ın,
çoğunun hayatı böyle hasret içinde sona ermiş-
ti. Türkiye'de Malakanlar'a Rus dediler. Rus-
ya'daki kendi topraklarında da onlar "öteki"
idiler! Hâlâ da öyle...

Şimdi Malakanlar'dan bize Kars'ta dere ke-
narlarında yıkık değirmenler kaldı. Bozkırın
ortasında define avcılarının tarumar ettiği me-
zarları kaldı. Kocaman Arlov atlarının, Malakan
ineklerinin ise sadece isimleri kaldı.

Şimdi onlardan bize insanlık, saygı, sevgi,
kardeşlik ve dostluk kaldı.

Kan ve barutun kol gezdiği bu dünyada, elle-
ri kana bulanmamış tertemiz anılar kaldı...

Kitapta Yer alan Yer Adları ve Kişiler

Sara Akçayöz (Kitabın ana karakteri): Vedat Akçayöz'ün annesi.

Anna (Onya) Akçayöz: Sara Akçayöz'ün annesi. Anna'nın kızlık soyadı "Dabrenil". Birinci evlilik soyadı "Karakin". İkinci evlilik soyadı "Akçayöz."

Nastke Hala: Rusya'daki adı: Anastasiya Nikolayevna Karakina (Kitabın yardımcı karakteri): Adresi, Levokumskoe Silo, Oktobyaskaya Caddesi. No:155 Stavropol, Rusya.

Andrei Vasilic: Nastke halanın kocası

Şetin (Rusça): Scheetin (İng.): Asıl adı "John Peter Scheetin": Kars bölgesinden Rusya'ya Malakan göçünü organize eden dini liderlerden.

Peter Vasilyevich Verigin (1859–1924) (Petyushka): Duhoborların lideri.

Lukeriya Vasilyevna Kalmikova (Lushchka): Duhoborların kadın lideri. Gürcistan (Gorelovka köyü).

Efim Gerasemovich Klubnikin: Prigunların peygamberi.

Maxim Gavrilovich Rudomyotkin (c. 1818– 1877): Prigun'ların peygamberi.

Andrei Conovaoff: Amerika'da ve dünyada yaşayan Ruhani Hıristiyanları inceleyen tarihçi.

Koozma J Tarasoff: Kanada'da yaşayan Duhobor kitabını yazarı

**

Dukhizhizniki (Dukh-i-zhiznikiler): Ruhani Hıristiyanlar, Sektant Ortodoksluktan ayrılan tarikat üyesi.

Subbotnikler: Pazar günü yerine cumartesiye kutsar, ikonları reddeder ve çocuklarını sünnet eden İbrani kökenli olmayan Yahudiler. 1878'de Kars'a getirilen Ruhani Hıristiyanlar.

Priguny (Türkçe) Prguny (İng.): Sıçrayıcılar yada zıplayanlar.1878'de Kars bölgesini getirilen "Ruhani Hıristiyanlardan."

Postoyannie (Duranlar): Kars bölgesinde yaşayan Ruhani Hıristiyanlar.

Pirisvitir (Türkçe) Presbyter (İng.): Ruhani Hıristiyanların (Spiritual Christians) dini lideri.

Sinot: Doğu kiliselerindeki yönetimin daimi organını oluşturan piskoposlar meclisi ve Rus Kilisesinin en üst organı.

Eski Ahit: İsa'dan öncesine ait, Musa'nın kutsal kitabı.

Yeni Ahit (İncil): Hıristiyanlık öğretisinin temel kitabı.

Russian Sectarian (Russian Orthodox church name).

Malakan (Türkçe): Molokan (İng.)

Sabranya (Türkçe) Sobronie (İng.): Malakanların (Ruhani Hıristiyanların) dini ayinlerini yaptığı yer.

Sektant: Ortodoksluktan ayrılanlar Sektariant: Tarikat üyesi.

Duhobor (Türkçe): Doukhobor (İng.)

Malakan (Türkçe): Molokan (İng.)

Prigun (Türkçe): Prgun (İng.)

Russian Spiritual Christian Culture House: Kars'ta açtığım Malakan ve Duhobor Kültür Evi.

ŞEHİRLER VE KÖYLER

Vsadgnik: Rusya'da Çakmak köyünden göç eden Prigunların yerleştikleri köy

STAVROPOL Krayı: Stavropol Bölgesi

Kammenia Balka köyü (Rusya): Kars bölgesinden Rusya'ya göçen Ruhani Hıristiyanların köyü.

Levokumskoe Silo-Köy: Levokumskoye vil-lage: Nastke Halanın ve Malakanların yaşadığı köy.

Novokumskoe Silo (köy): Kars'tan göçen Malakanlarını yaşadığı köy.

Fioletovo köyü (Nikitina köyü): Ermenistan'da Malakan köyü.

Lermontovo köyü: Ermenistan'da Malakan köyü.

Gürcistan'daki Duhobor köyleri: Orlovka-Spasovka-Gorelovka vs.

Sirotski Dom: Duhoborların, Gürcistan'ın Gorelovka köyündeki kutsal mekanı.

Mineralnye Vody: Rusya'da bir şehir.

Astrakhan: Rusya'da Kars'tan göçen Malakanların yerleştirildiği Hazar Denizi kıyısında bulunan şehir.

Budennovsk: Rusya'da şehir adı.

*

Yolboyu köyü: Uzunzaim: Romanovo

Küçük Çatma köyü: Küçük Parget (Perkit)

Çakmak köyü: Blagodarnoe

Yalınçayır köyü: Olşanka (Zoğrap, Zührap)

Karahan köyü: Terpenie

Şahnalar Köyü: Spasovka

Kuyucuk köyü: Gorelovka

Porsuklu: Pokrovka

İncesu köyü: Malaya Vorontsovka

NOT:

1878 ve sonrasında Kars bölgesine gelen Ruhani Hıristiyanların tümüne halk arasında Malakanlar ve Duhoborlar denildi. Bu yanlış söylem Kars bölgesinde yerleştiği için "Sözlü Tarih" olarak yazdığım kitabımın bazı yerlerinde bu yanlış söylemi kullanmak zorunda kaldım.

2016'da kitabın İngilizce basımını yaptığım zaman Malakan ve Duhobor isimleri yerine Kars bölgesine yerleşen Ruhani Hıristiyanları ayrı ayrı; Duhobor (Dukhobortsi), Dukhizhizniki, Maksimisti, Prygun, Malakan (Molokane), Subbotniki, Sionisty, Novie Israeli... vs. olarak detaylı olarak inceleyip anlatacağım.

Kocası Andrei öldükten sonra Nastke Hala yalnız kaldı. Ayrılık vakti geldiğinde bizi hiç bırakmak istemedi. Özlem ve sevgi dolu yüreği ile bizi yolcu etti.

VEDAT AKÇAYÖZ

1955 yılında Kars'ta doğdu. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde üç yıl eğitim gördü, Dede Korkut Eğitim Enstitüsü'nden mezun oldu.

*Dünya'nın yetmiş aşkın ülkesini gezerek belgesel video ve fotoğraf çekimleri yaptı.

*"Cenubi Garbi Kafkas Cumhuriyeti" belgeselin yapımında etkin rol oynadı.

* Uluslararası ödül alan "Kars'ın Solan Renkleri Malakanlar" adlı belgeselini yayınladı.

*Yunus Emre ve Nâzım Hikmet'in şiirlerini Norveç'in Kirkenes Festival'inde yorumladı.

*Kars bölgesini fotoğrafları ile belgeleyen Akçayöz İstanbul, Ankara, Kars ve Hatay'da fotoğraf sergileri açtı.

*Yerel ve uluslararası gazete ve dergilerde yazıları, televizyonlarda belgeselleri yayınlandı. Tiyatro, müzik ve şiir dinletilerinde oyuncu ve yorumcu olarak rol aldı.

*Ankara Kars Vakfı tarafından Kars'a yaptığı hizmetlerinden dolayı onur plaketi ile ödülendirilen Akçayöz, Kars'ın tanıtımında, somut olmayan kültürlerin ortaya çıkarılmasında, tarihi dokunun korunması ve araştırılmasındaki başarısından dolayı 2010 yılında "MESLEK HİZMET ÖDÜLÜNE" layık görüldü.

*Hüryurt Gazetesi'nin 2010 yılındaki "Kars'ta Yılın Araştırmacısı" ödülü ile onurlandırılan Vedat Akçayöz,

*Birleşmiş Milletler Ortak Programı çerçevesinde Ebu'l- Hasan el- Harakani, Kars Bibloları ve Folklorik Kars Bebekleri projelerini gerçekleştirdi.

Kars Kent Rehberi kitabının editörleri arasında yer aldı.

*KARS, AN ILLUSTRATED STORY (Eski Ve Yeni Fotoğraflarla Kars I Kitabı).

*WITH OLD AND NEW PICTURES (Eski Ve Yeni Fotoğraflarla Kars II Kitabı).

*"KARS, In Gravurs and Miniatures" Gravürler ve Minyatürlerle Kars. Kitaplarını Müşterek olarak yayınladı.

KİTAP ÇALIŞMALARI:

*Kaya Resimleri, Mezar Taşları ve Kitabeler.

*Ani'nin Öteki Yüzü: Mağaralar, Güvercinlikler ve Efsaneler.

*Eski ve Yeni Fotoğraflarla Doğubeyazıt Ve İshak Paşa Sarayı.

*Kars'ın Unutulan Kahramanları.

*Kars Taş Binaları.

*Kars Gezginleri.

*Ebu'l Hasan el – Harakani.

*Kars Tabyaları.

*Kars Platosunda Giysi Kültürü.

*Kars Böcekleri ve Çiçekleri.

* Akçayöz, SERKA'nın desteği ile uluslararası boyutta beş ayrı ülkede araştırma ve çekimler yapılan "RUH GÜREŞÇİLERİ DUHOBORLAR" adlı belgesel filmini Türkçe, Rusça ve İngilizce dillerinde hazırladı.

Kendini "Seyyah Aktivist " olarak niteleyen AKÇAYÖZ, halen "KARS KÜLTÜR VE SANAT DERNEĞİ" Başkanlığını yürütmektedir.

vedat@akcayoz.net www.akcayoz.net

Gsm: 0532 291 72 26

KAYNAKÇA

- 1- BADEM Candan, *Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti, İstanbul, 1 zamanlar Yayıncılık, Hüsambey Sk., 2/6 Fatih/ İstanbul, 2010*
- 2- MOHOFF George W. & VALOV Jack P., *a Stroll Through Russian Town, 1996*
- 3- *Translated From the Russia by WOODSWORTH John, Editor of the English Edition DUNN Ethel, Original Editor DONSKOV Andrew, Correspondence compiled by GLADKOVA Liudmila, A Molokan's Search for Truth the Correspondence of Leo Tolstoy and Fedor Zheltov, Ottawa / Canada, 2001*
- 4- INIKOVA Svetlana A., *Translated From Russian and Edited by TARASOFF J. Kozzma J., Doukhobor Incantations Through the Centuries, Canada, Legas 68 Kamlops Ave, Ottawa, Ontario K1V7V9 Canada, 1999.*
- 5- Semyenov İ.Y./ Erkan Karagöz, *Sürgün Bahçesinin Solan Renkleri Molokanlar, İstanbul, Ser Matbaacılık Merkezefendi Mh., Fazılpaşa Cd., 4. Zer. San. Sit. No:16/26, Topkapı / İstanbul, 2009.*
- 6- WOODCOCK George & AVAKUMOVIC Ivan, *Toronto / New York, Hazell Watson & Vlney Ltd. Aylesbury, Bucks, 1968.*
- 7- TARASOFF J. Koozma, *Spirit Wrestlers Voices, New York, Ottawa, Toronto, Legas 68 Kamloops Ave., Ottawa, Ontario K1V 7C9*
- 8- TARASOFF J. Koozma, *Spirit Wrestlers Doukhobor Pioneers Strategies for Living Ottawa, Spirit Wrestlers Publishing 882 Walkley Road Ottawa, Ontario / Canada, K1V 6R5, 2002.*
- 9- *Autobiography of James T. Agajanian (James T. Agajanian'ın Otobiyografisi) kitabı 1965, Payne Publishing Company, Gadena California) Birinci Bölüm.*
- 10- *Sözlü Tarih, Dukh-i-zhizniki in America, Chapter 1. (Amerikad'daki Dukh-i-zhizniki, 1. Bölüm).*
- 11- *Demos Shakarian, The Happiest People on Earth (Dünyadaki En Mutlu İnsanlar).*
- 12- *My Trip to Turkey, 199, by Joyce Keosababian-Bivin*
- 13- *Why Armenians Moved to Karakale, by Joyce Keosababian-Bivin*
- 14- *First Armenian Petcostal Church, La Habra Heights, California*
- 15- *Karakale/ Joyce Keosababian- Bivin ve Andrei Conovaloff, Şubat 2009.*
- 16- *Siragan Kalonian'ın 1950 tarihli, The Imigration of Armenians of Shirag to America (Shirag Ermenilerinin Amerikaya Göçü) kitabının 10. Bölümü.*
- 17- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Heterodoks>
- 18- http://www.molokane.org/molokan/images/Map_demog_USA.GIF
- 19- http://www.molokane.org/molokan/Locations/Americas/Arizona/images/map_4_Russian_villages.gif
- 20- http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Maps/map3_Vedat.gif
- 21- http://www.molokane.org/places/FSU/Rostov/Tselina_English.gif
- 22- <http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Chapter-2.htm#49>
- 23- <http://en.wikipedia.org/wiki/Suzdal>
- 24- <https://www.google.com/maps/@34.038387,-118.194254,3a,75y,317.02h,90.68t/data=!3m4!1e1!3m2!1s4XHafstCIUlocpOxVVE9Yg!2e0>
- 25- http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Maps/map_1940_ELA_districts.jpg
- 26- <https://www.google.com/search?q=demos+Shakarian>
- 27- <http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Maps/Neighborhoods.JPG>

28. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_Oct_4.html
29. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_photo_exhibit/
30. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2008_Molokan_film_award.html
31. <http://molokane.org/places/Turkey/>
32. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2006_Cemetery.html
33. http://molokane.org/places/Turkey/Kars/2009_Welcome.html#Many
34. <http://spirit-wrestlers.blogspot.com/2013/09/kars-doukhobor-history-granted.html>
35. <http://spirit-wrestlers.blogspot.com/2013/09/kars-doukhobor-history-granted.html>
36. http://www.molokane.org/places/FSU/Ukraine/Tavria_map.GIF<https://tr.wikipedia.org/wiki/Heterodoks>
37. http://www.molokane.org/molokan/images/Map_demog_USA.GIF
38. <http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Chapter-2.htm#49>
39. http://www.molokane.org/Armenian_Jumpers/Karakala.htm#4
40. *Dan Harita: 1864-1865. 1.0. 1864-1865 yıllarında Kafkasya'da Rus köylülüğünün yeniden yerleşim tarihinin. // Tarihsel Kayıtlar. - M., 1977. -- (Ismail-Zadeh. 19. yüzyılın sonlarında XIX yüzyılın başında Kafkasya'da Rus köylülüğünün yeniden yerleşim tarihinin. // Tarihsel Kayıtlar. - M., 1977.)*
41. http://www.molokane.org/molokan/Locations/Americas/Arizona/images/map_4_Russian_villages.gif
42. http://www.molokane.org/molokan/Berokoff/Maps/map3_Vedat.gif
43. http://www.molokane.org/molokan/images/Map_demog_USA.GIF

